

45
166-T

BIBLIOTHÈQUE
DE L'ÉCOLE DES LANGUES ORIENTALES VIVANTES

TOME TROISIÈME

MORCEAUX CHOISIS

EN

GREC SAVANT DU XIXE SIÈCLE

PROSE

MORCEAUX CHOISIS

EN

GREC SAVANT DU XIXE SIÈCLE

RÉUNIS ET PUBLIÉS

PAR

ÉMILE LEGRAND

PROFESSEUR À L'ÉCOLE DES LANGUES ORIENTALES

TEXTES EN PROSE

PARIS

IMPRIMERIE NATIONALE

ERNEST LEROUX, ÉDITEUR, RUE BONAPARTE, 28

MDCCCIII

PA
5295
L4

PRÉFACE.

Une des choses qui frappent le plus l'étranger visitant Athènes pour la première fois, c'est la dualité de la langue : langue vulgaire d'une part, employée dans la conversation et dont il ne comprend pas un traître mot ; langue savante, d'autre part. Si notre touriste a suffisamment appris le grec au collège, il lit, non sans quelque hésitation, les affiches en lettres majuscules qui s'étalent sur les murs et annoncent tant bien que mal les enseignes des boutiques.

Si notre homme ouvre un journal (pourvu, toutefois, que ce ne soit pas le spirituel *Romios* de Georges Souris), il parvient à déchiffrer les télégrammes et peut-être bien à savourer un premier-Athènes.

S'il lui prend fantaisie d'aller écouter un sermon, d'assister à un cours de l'Université, à une séance du Parlement, il entend parler le grec savant ; mais, comme il ne connaît que la prononciation dite *érasmienn*e, il ne saisit rien des phrases qui frappent ses oreilles.

S'il feuillette des livres pédagogiques ou didactiques à la devanture d'une librairie (qu'il s'agisse d'histoire, de géographie, de droit, de médecine, de pharmacie, de chimie, de mathématiques, etc.), il les trouvera invariablement rédigés en grec savant. Il en est de même des revues et de la presque totalité des autres périodiques. Beaucoup de poètes même ont jadis employé cet idiome et beaucoup encore continuent de s'en servir.

Cela revient à dire que la nation grecque n'admet pas (sauf pour certains livres de poésie) d'autre langue que celle qui a été nommée savante, normale ou épurée.

Un médecin qui rédigerait une ordonnance en grec vulgaire passerait pour un âne bête et perdrait du coup toute sa clientèle; un avocat qui prononcerait un plaidoyer dans l'idiome populaire se condamnerait à n'avoir plus jamais une cause à défendre; un notaire qui emploierait cette même langue pour la rédaction d'un acte n'aurait qu'à fermer son étude.

Les plus farouches partisans du vulgarisme semblent ne pas être étonnés d'entendre leur curé faire le prône dans une langue, qui, si elle ne rappelle que de loin celle de saint Jean Chrysostome, lui ressemble pourtant beaucoup plus qu'à celle de l'*Hymne à la Liberté* de Denys Solomos.

Cette langue que l'on trouve partout, qui occupe une place si prépondérante dans la vie intellectuelle de la Grèce, on est bien obligé d'en tenir compte, quelque zélé partisan que l'on soit de l'idiome vulgaire.

Les personnes qui connaissent mes travaux concernant la langue et la littérature de la Grèce tant médiévale que moderne s'étonneront peut-être, de prime abord, de me voir publier le présent recueil de *Morceaux choisis en grec savant*. Qu'elles veuillent bien se rassurer : je ne suis nullement converti aux idées que je combattais déjà, il y a trente-cinq ans. Je reste et resterai fidèle à mes opinions concernant la langue vulgaire.

Mais, malgré le peu de goût que je me sens pour le grec savant, je dois pourtant le prendre en sérieuse consi-

dération dans l'enseignement que j'ai l'honneur de donner à l'École des Langues orientales. Autrement, ceux de mes élèves qui voudraient pénétrer plus avant dans l'étude des choses helléniques rencontreraient à chaque pas des difficultés insurmontables.

En effet, les écrits en langue vulgaire, relativement peu nombreux, ne sont, pour la plupart, que des productions purement littéraires. Toutes les autres branches des connaissances humaines sont traitées en grec savant.

Si l'on se trouve en présence d'un document où abondent les expressions techniques, termes de métier ou de procédure, on doit se bien pénétrer que, pour le comprendre, et surtout le traduire, il faut le méditer sérieusement et s'entourer de tous les secours lexicographiques. Et, à ce sujet, je dois prévenir les élèves que tous les mots ne se trouvent pas dans les dictionnaires. Un dictionnaire ne peut jamais être à jour, c'est-à-dire contenir tous les vocables qui ont été employés à l'heure où on le consulte. Plus qu'aucune autre, la langue grecque possède la faculté de créer des mots à l'infini. Il n'y a presque pas d'invention nouvelle qui ne soit baptisée d'un nom grec. Il faut que l'élève s'habitue à analyser les mots composés, à se rendre compte de quels éléments ils sont formés, afin de pouvoir ainsi en déterminer la signification, quand le lexique ne la lui fournit pas. Pour le grec savant, la chose est ordinairement facile.

On doit pourtant faire exception pour les termes appartenant à une science ou à un art avec lesquels on n'est familier qu'après les avoir étudiés d'une façon spéciale. Tels

sont, notamment, les termes militaires, nautiques, médicaux, juridiques, dont il existe des glossaires particuliers. Jamais, d'ailleurs, il n'arrivera que le professeur prenne à tâche d'embarrasser ses élèves, en leur donnant à expliquer un morceau bourré d'expressions absentes du dictionnaire usuel.

J'ai déjà dit que sermons, discours académiques et harangues parlementaires sont toujours prononcés en grec savant. Pour ces dernières, il se produit même quelque chose d'assez amusant. Quand un orateur monologue à la tribune, il emploie le grec que feu Alexandre Rangabé qualifiait sérieusement de *relevé* (car appeler un *cheval* ἵππος, au lieu de ἄλογο, c'est, pour un puriste, *relever* l'animal, faire d'une haridelle un pur sang, transformer Rossinante en Bucéphale). Mais, gare aux interruptions! Si quelque contradicteur s'avise d'apostropher son collègue, les paroles vives ne sont jamais échangées dans l'idiome qui fut cher à l'homme de lettres susnommé. Le démon romain reprend le dessus, et parfois le compte rendu sténographique est impuissant à mettre en *beau langage* les aménités échappées à un député peu ferré sur la déclinaison attique ou la conjugaison des verbes en μι.

Pour nous résumer, cette langue *épurée* n'est guère plus vivante que le latin des discours que l'on prononçait jadis chez nous aux distributions solennelles des prix en Sorbonne ou ailleurs.

Nous ignorons ce que l'avenir lui réserve. Est-elle appelée à disparaître, après avoir considérablement déteint

sur le grec vulgaire ? Nul ne saurait le dire. Ce qui est certain, c'est que, dans l'état actuel des choses, elle est beaucoup plus répandue *scripturairement* que le grec vulgaire

En général, les Hellènes répugnent à écrire la langue qu'ils parlent. Si, par un referendum, la nation était consultée sur la question de choisir entre le grec vulgaire et le grec savant, nul doute que celui-ci n'obtînt une écrasante majorité. Et je suis persuadé qu'elle serait formée par le peuple ignorant. Car il se passe chez le Grec ce que nous voyons se produire chez nos paysans. Pas un ne pourrait se résoudre à écrire en patois ; il croirait se donner un ridicule, se déshonorer, tandis que, en faisant ou essayant de faire le contraire, il s'imagine se rehausser à ses propres yeux.

Maintenant, si l'on examine les écrits en grec savant, on est bien forcé de reconnaître que, dans le nombre, il y en a certains qui ne sont pas sans valeur.

Il semble bien qu'un traité de médecine ou de pharmacie, voire même les codes helléniques, ne gagneraient pas grand'chose à être rédigés en langue vulgaire et, à mon avis, pas n'est besoin qu'ils y soient, les personnes à qui ils s'adressent étant assez instruites pour les comprendre.

Les gens du peuple ne les comprennent pas, objectera quelqu'un, mais cela importe peu ; et ces livres seraient écrits en langue vulgaire qu'ils ne les comprendraient sûrement pas davantage et seraient même moins tentés de

les lire. L'ignorant n'aime pas que l'homme instruit parle son langage : c'est une observation que j'ai faite cent fois ici ; et, sous ce rapport, les pallicares ne diffèrent pas des gas normands.

J'ai eu tout récemment sous les yeux un opuscule concernant la vie des champs et fort bien rédigé en patois par un ancien instituteur du Calvados. Ce livre renferme des conseils très utiles ; eh bien ! il n'a obtenu qu'un succès de folle gaieté. En le lisant, les paysans répètent à chaque phrase : *Ah ! qu'il (l'auteur) est donc bête !* Je ne sais si le Grec est aussi irrévérencieux pour les gens qui rédigent des livres en sa langue vulgaire, mais je crois qu'il les tient en médiocre estime, et il continue de considérer cette langue comme un parler de qualité inférieure, que les ignorants seuls sont excusables d'employer.

La langue savante a donc bien des chances de vivre longtemps encore.

On ne peut pas dire que, jusqu'à ce jour, elle ait produit des chefs-d'œuvre, mais elle a servi à écrire des ouvrages qui honorerait n'importe quelle littérature. Il me serait facile d'en citer un nombre considérable. Je préfère attirer seulement l'attention du lecteur sur les morceaux dont se compose le présent Recueil.

Je crois que pas un d'eux n'est dénué de mérite. Il en est qui dénotent chez leur auteur une vigueur de pensée peu commune et dont le style ne manque pas de charme. Tous, à mon avis, se peuvent lire avec profit et agrément.

Le choix que j'ai fait ne plaira assurément pas à tout le monde, mais c'est le lot de ces sortes de livres, et il ne

faut pas s'en préoccuper. J'ai la conviction que celui-ci remplira le but que je me suis proposé : inspirer à mes élèves le désir de connaître mieux la Grèce moderne. C'est dans cette pensée que je me suis appliqué à ne donner, presque exclusivement, que des textes concernant les choses helléniques.

On remarquera certainement que, comme de la République de Platon, les poètes sont exclus de ce volume. Ce n'est pas, toutefois, par dédain pour *la langue des Dieux* ; car je me réserve de consacrer à la Poésie un autre Recueil, quand j'en trouverai l'occasion.

Fontenay-le-Marmion, 20 octobre 1903.

MORCEAUX CHOISIS

EN

GREC SAVANT DU XIXE SIÈCLE.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

Ἐν Ἀθήναις, 13 αὐγούστου 1892.

Τὴν παρελθοῦσαν παρασκευὴν περὶ τὸ ἑσπέρας ἀφίκετο ἐκ Κορίνθου δι' ἑκτάκτου ἀμαξοστοιχίας ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα, γενομένη δεκτὴ ὑπὸ τοῦ ἀντιβασιλέως, τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐν τέλει. Ἐκ τοῦ σταθμοῦ ἡ Α. Μ. διὰ συνοδίας ἀμαξῶν μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα, τὴν δ' ἐπομένην ἀνεχώρησεν εἰς Δεκέλειαν.

— Μετὰ τὴν ἐν Αἰξ-λὲ-μπαῖν Θεραπείαν ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς θέλει μεταβῆ εἰς Φοντανεβλὼ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ προέδρου Καρνὼ καὶ μετὰ τοῦτο εἰς Γμοῦνδεν παρὰ τῇ ἀδελφῇ του δουκίσσῃ τῆς Κουμπερλάνδης. Λέγεται ὅτι πρὸ τῆς καθόδου του εἰς Ἑλλάδα θὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὸν αὐτοκράτορα Γουλιέλμον εἰς Πότσδαμ.

— Ἐδημοσιεύθησαν τὰ Β. Διατάγματα, δι' ὧν ἀπαλλάσσονται τῶν καθηκόντων των ὁ κ. Ν. Π. Δηλιγιάννης πρεσβευτὴς ἐν Παρισίοις, ὁ κ. Κλέων Ράγκαβης πρεσβευτὴς ἐν Βερολίνῳ, ὁ κ. Ἰωάννης Γεννάδιος πρεσβευτὴς ἐν Λονδίνῳ καὶ ὁ κ. Μιχαὴλ Παπαρρηγόπουλος πρεσβευτὴς ἐν Πετροπόλει, τοῦ τελευταίου τούτου περιοριζομένου εἰς μόνην τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ ὡς πρέσβεως θέσιν του.

— Καταργουμένης τῆς ἐνταῦθα ἰσπανικῆς Πρεσβείας ἀνακαλεῖται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεώς του ὁ πρεσβευτὴς μαρκήσιος Πρά δὲ Ναντουϊγέ ὡς καὶ τὸ λοιπὸν αὐτῆς προσωπικόν.

— Τὴν παρελθοῦσαν κυριακὴν ἐνηργήθη ἐν Ζακύνθῳ ἐπαναληπτικὴ ἐκλογή πρὸς πλήρωσιν τῆς ἐκ τοῦ Θανάτου τοῦ Καίσαρος Ῥώμα κενωθείσης βουλευτικῆς ἑδρας. Μόνος ὑποψήφιος ἦτο ὁ ἐκλεχθεὶς Γεώργιος Κανδιάνου Ῥώμας, ἀδελφὸς τοῦ ἀποβιώσαντος. Τὴν δὲ 20 σεπτεμβρίου ἐνεργεῖται τοιαύτη ἐν Καρδίτῃ πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποβιώσαντος βουλευτοῦ Καζαμπάκα.

— Συμπληροῦται ὅλον ἐν καὶ ἐξωραΐζεται τὸ ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, καθιστάμενον ἐν τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων μουσειῶν τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὸν μέχρι τοῦδε ἐξωραϊσμόν τῶν αἰθουσῶν θὰ προσίθῃ καὶ γύψινον ἀποτύπωμα τῆς ἐν Μυκῆναις Πύλης τῶν Λεόντων, προωρισμένον νάντικατασίτησιν τὴν εἴσοδον τῆς ἐν τῷ μουσεῖῳ Μυκηναίας λεγομένης αἰθούσης, τῆς διὰ μυκηναίου ρυθμοῦ κεκοσμημένης, ἐν ᾗ ἀποτίθενται πάντα τὰ ἐν Μυκῆναις εὑρεθέντα κειμήλια.

— Γενικὸς διευθυντὴς τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ μεγάλων κτημάτων τοῦ Ζάππα διωρίσθη ὁ κ. Τριπολιτσιώτης, τέως τμηματάρχης, τοῦ ὁποῦ ἐδρα θὰ εἶναι τὰ Τρίκαλα. Οὕτως ἀρχίζει ἡ διοίκησις τῶν κτημάτων τούτων ὑπὸ τῆς εἰδικῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς, ὡς ὥρισε διὰ τῆς διαθήκης του ὁ Φιλογενὴς δωρητὴς.

— Προσεκλήθησαν διὰ Β. Διατάγματος οἱ ἀρχιερεῖς Θαυμακοῦ Μισαηλ καὶ Δημητριάδος Γρηγόριος, ἵνα, μετὰ τῶν Λαρίσης Νεοφύτου καὶ Μαντινείας-Κυνουρίας Θεοκλήτου, τέως συνοδικῶν, ἀποτελέσωσι τὴν Ἱερὰν Σύνοδον κατὰ τὴν Μ' αὐτῆς περιόδον, τὴν ἀρχομένην ἀπὸ 1ης σεπτεμβρίου, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀθηνῶν Γερμανοῦ.

— Ἐγένετο πληθὺς ἀπολύσεων, μεταθέσεων καὶ διορισμῶν γυμνασιαρχῶν, καθηγητῶν, σχολαρχῶν καὶ ἑλληνοδιδασκάλων.

— Χθὲς ἐν τῷ ὄπισθεν τοῦ στρατῶνος τοῦ Μηχανικοῦ πεδίῳ καὶ ἐγγὺς τοῦ ἐλαιῶνος ἐπὶ παρουσία τοῦ ἀντιβασιλέως, τῶν βασιλοπαίδων, τῶν ὑπουργῶν καὶ λοιπῶν ἐν τέλει, ἐγένοντο τὰ προαγγελθέντα γυμνάσια τῆς ἀνατινάξεως τῶν λεγομένων ῥωσικῶν ὑπυπόμων μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας.

— Ἡ ἐξ ἀξιωματικῶν ἐπιτροπή, ἡ διορισθεῖσα ἵνα κατόπι δοκιμῶν γνωμοδοτήσῃ περὶ τῆς ἀκάπνου πυρίτιδος, ἦλθεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ νέα αὕτη ἐφεύρεσις δὲν παρουσιάζει τὰ πλεονεκτήματα, ἐφ' ἃ καυχῶνται οἱ ἐφευρέται τῆς· ἐθεώρησε δὲ περιττὴν τὴν εἰσαγωγὴν τῆς εἰς τὸν ἡμέτερον στρατόν, ἀφ' οὗ μάλιστα αὕτη ἀπήτει καὶ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ συσλήματος τῶν ἐν χρήσει ὅπλων εἰς ὅλας τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ.

— Κατ' εἰδήσεις ἐκ τῶν κυριωτέρων οἰνοφόρων ἐπαρχιῶν, ἡ ἐφετεινὴ ἐσοδεία τοῦ οἴνου προμηνύεται ἀφθονωτάτη καὶ κατὰ πολὺ ἀνωτέρα τῆς περυσινῆς.

— Ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ καθηγητοῦ κ. Μίλαν Ἀντώνοβιτς, κατέρχονται, καθὰ λέγεται, εἰς Ἀθήνας τὸν προσεχῆ ὀκτώβριον 150 περίπου σέρβοι φοιτηταί, ἃν ἡ πέρυσι μελετηθεῖσα κάθοδος εἶχεν ἀναβληθῆ, ἔνεκα τοῦ πένθους ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς Ἀλεξάνδρας.

— Ἀπεβίωσεν ἐν Τρικκάλοις τὴν 6 αὐγούστου ὁ Ἄνδρέας Σ. Νοταρᾶς, γόνος τῆς ἐπιφανοῦς καὶ ἀρχαιοτάτης οἰκογενείας, διατελέσας ὑπασπιστὴς ἐπὶ Ὄθωνος, πληρεξούσιος συνελεύσεων, βουλευτὴς πολλακίς καὶ ὑπουργὸς ὑπὸ τὸν Α. Κουμουνοδοῦρον.

— Ἀποπερατωθείσης τῆς γενομένης ἀνακαινίσεως εἰς τὸν ἐν Αἰγίνῃ ἱστορικὸν οἶκον τοῦ Καποδιστρίου, ἐσίαλη

τριμελής ἐκ μηχανικῶν ἐπιτροπὴ πρὸς παραλαβὴν τῆς τελεσθείσης ἐργασίας.

— Τὴν πρωίαν τῆς π. κυριακῆς, ἐκραγείσης πυρκαϊᾶς ἐν τινι παντοπωλείῳ τῆς ὁδοῦ Πατησίων, παρὰ τὰ Χαυτεῖα, εὔρεν οἰκτρὸν θάνατον δεκαπενταετῆς ὑπηρέτης, γενόμενος παρανάλωμα τῶν φλογῶν.

— Τὸ ζήτημα τῆς διατιμῆσεως τοῦ ἄρτου προῦκάλεσε κατὰ τὴν ἐβδομάδα ταύτην ἀπεργίας τῶν ἐνταῦθα καὶ Πειραιεῖ ἀρτοποιῶν, ἀρνούμενων νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὴν ἀστυνομικὴν διάταξιν· ἐδέησε δὲ νὰ γείνη ἐπιτροπὴ ἐκ πραγματογνωμόνων, συμφώνως πρὸς τὴν ἔκθεσιν τῆς ὁποίας ὁ κ. διευθυντῆς τῆς Ἀστυνομίας ἐκάνονισε τὴν τιμὴν τοῦ α' ποιότητος ἄρτου εἰς λεπτὰ 55 καὶ τὸ ζήτημα ἐλύθη.

Ἐν Ἀθήναις, 24 Σεπτεμβρίου 1892.

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς, τελέσας τὴν πενθήμερον ἐπιτηρητικὴν κάθαρσιν ἐν Πόρῳ ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας, κατέπλευσε προχθὲς περὶ τὴν ἡν π. μ. καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς Πειραιᾶ, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως. Τὴν 11ην ἀνῆλθε διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς Ἀθήνας, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν ὁ Πρωθυπουργός, τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, οἱ αὐλικοὶ καὶ λοιποὶ ἐν τέλει. Μετὰ μεσημβρίαν ἡ Β. Οἰκογένεια ἀπῆλθεν εἰς Τατόιον.

— Καθὰ γράφει σήμερον ἡ Ἀκρόπολις, οἱ ἀργυροὶ γάμοι τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους θὰ ἐορτασθῶσι τὴν 15ην Ὀκτωβρίου. Ἢδη ἀνεχώρησεν ἐκ Κοπευχάγης ἐρχόμενος ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς εἰς Ἀθήνας ὁ διάδοχος τῆς Δανίας, ἄδεται δὲ ὅτι, τὸν προσεχῆ μῆνα, ἐκτὸς τοῦ τσάρεβιτς, ἔρχεται καὶ ὁ πρίγκηψ τῆς Οὐαλλίας.

— Κατὰ χθεσινὰς ἐπισήμους πληροφορίας ἅπαντα τὰ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ῥωμυλία καὶ Βουλγαρία σχολεῖα τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων ἤρχισαν νὰ λειτουργοῦν ἀκωλύτως, ἀνακληθείσης τῆς διαταγῆς τοῦ ὑπουργοῦ κ. Ζίβκωφ περὶ καταργήσεως τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐν τοῖς ἐκεῖ σχολείοις, ἧτις τόσας προῦκάλεσε διαμαρτυρίας.

— Χθὲς μετὰ μεσημβρίαν οἱ κατὰ τοῦ νόμου τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν φοιτητὰὶ συνηθροίσθησαν μετὰ σημαιῶν πρὸ τῶν προπυλαίων τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἀπεπειράθησαν νὰ προβῶσιν εἰς διαδήλωσιν· ἀλλ' ἐπεμβᾶσα ἡ Ἀστυνομία τοὺς διέλυσε βίᾳ μόλις ἐκκινήσαντας, εἰς δύο μόνον ἐξ αὐτῶν ἐπιτρέψασα νὰ παρουσιασθῶσι πρὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ νὰ ὑποβάλωσι τὴν ἀναφορὰν των. Ὁ κ. Τρικούπης τοὺς ἐδέχθη μὲν, ἀλλὰ τοῖς ἀπήντησε διὰ γλώσσης αὐστηρᾶς.

— Τὰ διάφορα στρατολογικὰ συμβούλια διετάχθησαν νὰ μὴ προβῶσιν ἐνίοτε εἰς κατατάξεις ἀστυφυλάκων, καθ' ὅσον ἀπεφασίσθη, φαίνεται, νὰ μὴ ἐφαρμοσθῇ οὔτε εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν νομῶν ὁ περὶ στρατιωτικῆς Ἀστυνομίας νόμος πρὸ τοῦ προσεχοῦς ἰανουαρίου.

— Διὰ Β. Διατάγματος μετεβλήθη εἰς ἰσόβια δεσμὰ ἡ ποινὴ ἐπὶ εἰς θάνατον καταδικασμένων.

— Ἀρκετὴν συγκίνησιν προῦξένησεν ἔνταῦθα ἐλθοῦσα ἐκ Ῥώμης καὶ σχολιασθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων μετὰ φανατισμοῦ ἡ εἶδησις ὅτι ὁ κ. Κ. Χρηστομάνος, υἱὸς τοῦ παρ' ἡμῖν χημικοῦ, προσῆλθεν εἰς τὸν καθολικισμόν.

— Κατ' ἐντολὴν τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως κατέρχεται εἰς Ἑλλάδα ὁ ἀγγλος οἰκονομολόγος Λόου, ὅπως μελετήσῃ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς χώρας.

— Συστηθέντος ἀνακριτικοῦ συμβουλίου κατὰ τῶν ὑπαξιωματικῶν τῆς Λαμίας, τοὺς ὁποίους ἡ προκίτοχος Κυβέρνησις εἶχεν ἀνακαλέσει εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, ἐξεδόθη

ἀπόφασις δι' ἧς ἀποβάλλονται ἐκ νέου, Φεωρηθέντος τοῦ προβιβασμοῦ των παρανόμου.

— Εἰς τὰ ἐν Σύρῳ συνεργεῖα τῆς ἑλληνικῆς Ἀτμοπλοίας ὁ κ. Τζῶν Μὰκ-Δούαλ ναυπηγεῖ νέον ἀτμόπλοιον, τὸ μέγιστον τῶν ἐν Ἑλλάδι ναυπηγηθέντων καὶ τὸ πρῶτον σιδηροῦν μεγάλων διαστάσεων, ὅπερ ἐξέρχεται ἐκ τῶν ναυπηγείων τῆς Σύρου. Τὸ ἀτμόπλοιον τοῦτο θὰ ἔχη μῆκος 16½ π. πλάτος 23 1/2 καὶ βάθος 15 1/2.

— Ἐπιβάνοντες ἰδιαιτέρας ἀγγλικῆς Θαλαμηγοῦ, καταφθάνουσι μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς Πειραιᾶ 180 περιηγηταὶ ἄγγλοι καὶ γερμανοὶ πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐνταῦθα ἀρχαιοτήτων. Τὴν πευθήμερον αὐτῶν κάθαρσιν θὰ τελέσωσιν ἐν τῷ λοιμοκαθαρητηρίῳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐξ Ἀθηνῶν δὲ θὰ μεταβῶσιν εἰς Ὀλυμπίαν.

— Κατὰ τὴν ἐπαναληπτικὴν ἐκλογὴν τὴν ἐνεργηθεῖσαν τὴν π. κυριακὴν ἐν Καρδίτῃ, ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποθανόντος Καζαμπάκα ὁ ἀνεψιὸς του κ. Ἰωάννης Βικέλας Καζαμπάκας, κυβερνητικὸς.

— Ἐπανῆλθεν ἐξ Εὐρώπης ὁ ἐν Ἀθήναις πρέσβυς τῆς Αὐστρίας βαρῶνος Κόσζεκ.

— Κατὰ τὴν δημοσιευθεῖσαν ἐπίσημον κατάστασιν τῶν εἰσπράξεων καὶ δαπανῶν τῆς χρήσεως τοῦ 1891, ἀπὸ 1 ἰανουαρίου 1891 μέχρι τέλους ἰουλίου 1892, ἐβεβαιώθησαν μὲν 97, 836, 883, 57, εἰσεπράχθησαν δὲ 88, 013, 404, 31 καὶ μένουσιν εἰσπράξιμα 9, 823, 478, 26. Κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἐπληρώθησαν τακτικὰ μὲν ἔξοδα 90, 760, 120, 07, ἑκτακτα δὲ 19, 403, 497, 32, ἧτοι ἐν ὅλῳ 110, 163, 618, 39.

— Ἡ Ἀστυνομία κατέσχε διαφόρους κλοπιμαίας ἀρχαιοτήτας, αἵτινες ἐπρόκειτο νὰ σιλωῶσιν εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἀνάγλυφον μαρμάρου, φέρου τὴν

λέξιν Ἀριστίων καὶ παρισίων τὸν στρατιώτην τὸν ἀγγείλαντα εἰς Ἀθήνας πρῶτον τὴν νίκην τὴν ἐν Μαραθῶνι.

— Ἐξεδόθη ὁ 1ος ἀριθμὸς τοῦ ἀγγελθέντος περιοδικοῦ Καλλιτεχνικὸς Κόσμος περιέχων μουσικὴν, εἰκόνας καὶ ὕλην ἀξιανάγνωστον.

Ἐν Ἀθήναις, 1 ὀκτωβρίου 1892.

Οἱ πρόεδροι τῶν ἐνταῦθα συντεχνιῶν μετὰ τῆς ἐκ δημοτικῶν συμβούλων ἐπιτροπῆς συνῆλθον χθὲς ἐν τῷ Δημαρχεῖῳ ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν τὰ σωματεῖα θὰ συμμετάσχωσι τῶν ἐορτῶν ἐπὶ τοῖς ἀργυροῖς γάμοις τοῦ Βασιλέως. Ἐλήφθησαν οὕτω ἀποφάσεις περὶ πολλῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ περὶ μεγάλης λαϊκῆς λαμπαδηδρομίας καὶ φωταγωγίσεως γενησομένης κατὰ τὴν πρώτην νύκτα τῶν ἐορτῶν.

— Αἱ φοιτητικαὶ ἀταξίαι, διὰ τὸ ζήτημα τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν, ἐξηκολούθησαν καθ' ὅλην ταύτην τὴν ἐβδομάδα μέχρι τῆς χθὲς, τελευταίας ἡμέρας τῆς πρὸς ἐγγραφὴν ὀρθείσης προθεσμίας. Ἄλλ' ἐπεμβαίνουσα πάντοτε ἡ ἀρχὴ καὶ διαλύουσα τὰ συναθροίσεις καὶ τὰς διαδηλώσεις καὶ συλλαμβάνουσα τοὺς πρωταιτίους, παρεκώλυε τὴν διὰ τῆς βίας ἀπεργίαν καὶ αἱ ἐγγραφαὶ ἐξηκολούθουν. Οὕτως ἐγράφησαν ὑπερδισχίλιοι φοιτηταὶ καὶ λίαν προσεχῶς ἄρχονται τὰ μαθήματα.

— Ἐκ τῆς προχείρου στατιστικῆς τῶν ἐφημερίδων ἐξάγεται ὅτι, κατὰ τὸν λήξαντα Σεπτέμβριον, διεπράχθησαν ἐν Ἑλλάδι ἐγκλήματα ὀλιγώτερα ἢ κατὰ τὸν παρελθόντα αὐγούσιον. Οὕτως οἱ φόνοι ἀνῆλθον ἐν ὅλῳ εἰς 73 ἀπέναντι 98 τοῦ αὐγούσιου.

— Ὁ ὑπὸ τὸν ὑποναύαρχον Τράϊαν ἀγγλικὸς στόλος κατα-

πλέει αὔριον μετὰ μεσημβρίαν εἰς Ναύπλιον, ὅπου θὰ διαμείνῃ μέχρι τῆς κυριακῆς. Ἐκεῖθεν θάποπλεύσῃ κατευθυνόμενος εἰς Μαραθῶνα, Πόρον καὶ Θάσσον χάριν γυμνασίων, ὀλίγον δὲ πρὸ τῶν ἀργυρῶν γάμων θὰ εὑρίσκεται ἐν Πειραιεῖ. Πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἄγγλου ἀντιναυάρχου ἀναχωροῦσιν εἰς Ναύπλιον ὁ πρόξενος τῆς Ἀγγλίας κ. Χίλλ καὶ διάφορα μέλη τῆς ἐνταῦθα ἀγγλικῆς παροικίας.

— Λαμβάνονται ὀλοὲν δραστήρια μέτρα περὶ τῆς καθαριότητος τῆς πόλεως. Φυλλάδιον περιέχον προφυλάξεις κατὰ τῆς ἀσιατικῆς χολέρας καὶ ἐγκύκλιος ζητοῦσα τὴν συνδρομὴν τῶν πολιτῶν, διανέμονται ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐπὶ τῆς καθαριότητος ἐπιτροπῶν εἰς πάσας τὰς οἰκίας τῆς πόλεως. Αὔριον αἱ ἐπιτροπαὶ συνέρχονται πρὸς σύσκεψιν περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας των, ἀπὸ τοῦ σαββάτου δὲ ἄρχονται περιερχόμεναι τὰ διάφορα τμήματα, ἢ ἐπίβλεψις τῶν ὁποίων ἔχει ἀνατεθῆ εἰς αὐτάς.

— Ἀπὸ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς τηλεγραφικῆς ὑπηρεσίας τοῦ « Χαβᾶς », ἡ ὑπηρεσία αὕτη διεξάγεται ὑπὸ νεωστὶ ἰδρυθέντος « Ἑλληνικοῦ Πρακτορείου » ἢ διεύθυνσις τοῦ ὁποίου ἀνετέθη εἰς τὸν κ. Δημήτριον Κακλαμᾶνον, συντάκτην τοῦ Ἄσπεως.

— Ἐγένοντο χθὲς τὰ ἐγκαίνια τῶν ἐν Δελφοῖς ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ κ. Ωμόλλ, διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς, καὶ τοῦ κ. Βουργοάν, ἀντιπροσώπου τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας.

— Χθὲς τὴν ἐσπέραν ἀπεβίωσεν ἐν τῷ νοσοκομείῳ ὁ Εὐαγγελισμός, ὅπου πρὸ πολλοῦ πάσχουσα ἐνοσηλεύετο, ἡ διαπρεπὴς κλειδοκυμβαλίστρια Αἰκατερίνη Φρήμ.

— Ὑπὸ τὸν τίτλον Παιᾶνες, Στόνοι, Γέλωτες ἐκδίδεται προσεχῶς ἡ ΙΓ' ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ ποιητοῦ κ. Παναγιώτου Συνοδινού.

— Ὁ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας κόμης Μουθολών, ἐπιβιβαζόμενος ἐνὸς πλοίου ἐκ τῆς γαλλικῆς μοίρας τῆς κατερχομένης εἰς Ἑλλάδα χάριν τῶν ἀργυρῶν γάμων, ἔρχεται εἰς Ἀθήνας κομίζων αὐτόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ προέδρου Καρνώ πρὸς τὸν βασιλέα Γεώργιον.

— Ἀνεχώρησε προχθὲς ἐξ Ἀθηνῶν ἀνακληθεὶς ὁ τέως πρέσβυς τῆς Ἰσπανίας μαρκήσιος Πρά δὲ Ναντουϊγιέ, εἰς ὃν διὰ Β. Διατάγματος ἀπενεμήθη τὸ παράσημον τῶν ἀνωτέρων ταξιαρχῶν.

— Χάριν τῶν ἀργυρῶν γάμων κατέρχεται εἰς Ἑλλάδα, ὡς ἠγγέλθη ἐκ Βερολίνου, καὶ ὁ Φιλέλλην καὶ ἑλληνομαθὴς διάδοχος τῆς Σαξωνίας Μαΐνιγγεν Βερνάρδος.

Ἐν Ἀθήναις, 22 ὀκτωβρίου 1892.

Τὴν ἐσπέραν τοῦ παρελθόντος σαββάτου ἐγένετο ἡ ὑπὸ τῆς Φιλαρμονικῆς Ἑταιρίας Ἀθηνῶν διοργανωθεῖσα λαμπαδηφορία ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἀργυρῶν γάμων. Ἦγουμένων τῶν μουσικῶν Φιάσων ὁ λαὸς μετέβη ὑπὸ τὰ ἀνάκτορα, ὅπου κατελήουσης τῆς Β. Οἰκογενείας εἰς τὰ προπύλαια ἐψάλη ὕμνος εἰς τὸν Βασιλέα. Ἡ Α. Μ. προσεφώνησεν εὐχαριστοῦσα, μεθ' ὃ τὸ πλῆθος διελύθη.

— Ὁ τσάρεβιτς ἀναχωρεῖ ἐντεῦθεν τὴν προσεχῆ δευτέραν εἰς Καύκασον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἐκεῖ ἀσθενοῦντος ἀδελφοῦ του καὶ συνάντησιν τῆς αὐτοκρατείας μητρὸς του, μεθ' ἧς ἐπιστρέφει εἰς Πετρούπολιν.

— Τὸ διὰ δωρεᾶς τοῦ Ἀβέρωφ γινόμενον Ἐφηβεῖον θελεῖ ἀνεγερθῆ παρὰ τὰς φυλακὰς Συγγροῦ, ἐπὶ οἰκοπέδου τοῦ Δημοσίου. Πρὸς ἐκπόνησιν τοῦ σχεδίου τῶν νέων τούτων εὐεργετικωτάτων φυλακῶν, αἵτινες θὰ δύνανται νὰ συμπεριλάβωσι 200 ἐφήβους, προκηρύσσεται προσεχῶς διαγωνισμός.

— Τὴν προσεχῆ κυριακὴν θ' ἀναγνωσθῆ ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Πανεπιστημίου ὑπὸ εἰσηγητοῦ κ. Ἀ. Βλάχου ἡ κρίσις τοῦ Φιλαδελφείου Ποιητικοῦ Ἀγῶνος. Ἡ κρίσις αὕτη θὰ δημοσιευθῆ ὀλόκληρος εἰς τὸ Ἄστυ τῆς δευτέρας, ἐξ οὗ θ' ἀναδημοσιευθῆ εἰς τὴν Ἑστίαν τῆς προσεχοῦς κυριακῆς, καθ' ὅσον οἱ ἀπὸ ἐτῶν ἀναγνώσται τῆς Ἑστίας ἐπιθυμοῦν βεβαίως νὰ ἔχουν πλῆρη τὴν σειρὰν τῶν κατὰ τὸν Φιλαδέλφειον Ἀγῶνα τοῦ ὁποίου αἱ Κρίσεις πάντοτε ἐδημοσιεύθησαν ἐν αὐτῇ τῷ πρῶτον.

— Κατ' αὐτὰς κατεσχέθησαν διάφορα πλαστὰ ἑκατοντάδραχμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

— Ἡ οἰκογένεια Κόκκου, διὰ τῶν πληρεξουσίων αὐτῆς δικηγόρων Ἀντωνοπούλου, Ψαρρᾶ καὶ Μομφερράτου, ἐνάγει τὸ Δημόσιον ζητοῦσα ἀποζημιώσιν 50,000 δραχμῶν διὰ τὸν ὑπὸ τοῦ λοχίου Μαυρομιχάλη φόνον τοῦ ἀτυχοῦς ποιητοῦ. Ἡ ὑπαιτιότης τοῦ Δημοσίου πηγάζει κατὰ τοὺς νομικοὺς ἐκ τοῦ ὅτι ὁ φονεὺς, ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ ἐνδεδειγμένος ὡς παράφρων, ἐκρατεῖτο εἰς τὰς τάξεις τοῦ σῆρατοῦ καὶ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ὀπλοφορῆ.

— Ἐδημοσιεύθησαν τὰ Διατάγματα τῆς λήξεως τῆς Ἀ' βουλευτικῆς Συνόδου τῆς ΙΓ' περιόδου καὶ τῆς συγκλήσεως τῆς Βουλῆς εἰς νέαν Σύνοδον τὴν 29 ὀκτωβρίου.

— Ἐν Μεσολογγίῳ συνελέγησαν δραχμαὶ 5,000 ὅπως ἀνεγερθῆ μικρὸν μνημεῖον ἐπὶ τῆς νησίδος τῆς Κλείσοβας, ἔνθα ἐδοξάσθη ὁ Τζαβέλλας ἀποκρούσας μετὰ δραστικῶν ἠρώων τὰς ἐφόδους χιλιάδων ἐχθρῶν.

— Διάφοροι ἐν Λιβερπούλῃ ἄγγλοι βουλευταὶ καὶ πολιτικοὶ διὰ κοινοῦ ἐράνου προσέφεραν εἰς τὸν κ. Χαρίλαον Τρικούπην χρυσοῦν χρονόμετρον ὡς δεῖγμα τιμῆς.

Ἐν Ἀθήναις, 10 δεκεμβρίου 1892.

Ἐπὶ τῇ ὄνομαστικῇ ἑορτῇ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ βασιλόπαιδος Νικολάου, ἐψάλη ἐπίσημος δοξολογία ἐν τῷ ἀνακτορικῷ ναῷ, εἰς ἣν παρευρέθη ἡ Β. Οἰκογένεια καὶ οἱ αὐλικοί. Μετὰ τὴν δοξολογίαν παρουσιάσθησαν καὶ ἠύχθησαν τῷ βασιλόπαιδι οἱ ἀξιοματικοὶ τοῦ πυροβολικοῦ, πλεῖστοι δ' ἐνεγράφησαν εἰς τὸ βιβλίον τῶν συγχαρητηρίων.

— Ἡ Βουλὴ ἐξακολουθεῖ τὰς συνεδριάσεις της.

— Ἐνώπιον τῶν καθηγητῶν τῆς ἰατρικῆς Σχολῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἐτελέσθη τὸ Κρήτσκειον Διαγώνισμα μεταξὺ ὑδραίων διδασκῶν τῆς ἰατρικῆς. Κατὰ τοῦτο ἠρίστειυσεν ὁ διδάκτωρ Δ. Π. Δημητριάδης, συγγραφεὺς τῆς ὑπὸ τῶν εἰδημόνων ἐπαινεθείσης « Διαγνωστικῆς τοῦ πνεύμονος καὶ τῆς καρδίας ».

— Τὴν ἐβδομάδα ταύτην ἐτελέσθησαν μετὰ πολλῆς ἐπισημότητος ὑπὸ τοῦ Σ. Μητροπολίτου Γερμανοῦ αἱ χειροτονίαι τῶν νεοδιορισθέντων ἀρχιεπισκόπων Πατρῶν κ. Ἱεροθέου Μητροπούλου, Σπάρτης κ. Θεοκλήτου Μηνοπούλου, καὶ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας κ. Παρθενίου Ἀκύλλα.

— Ἐν Πειραιεῖ ἰδρύεται φιλαρμονικὴ μουσικὴ, καταρτισθείσης πρὸς τοῦτο τετραμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν κ. κ. Σεφερλῆ καὶ Λυμπεράκη δημοτ. συμβούλων, Γ. Ρετσίνα δημοτ. παρέδρου, καὶ Γραφειάδου, διευθυντοῦ τοῦ Ὀρφανοτροφείου. Ἐλπίζεται ὅτι ἐντὸς ὀλίγου ὁ Πειραιεὺς ἀποκτᾷ καλὴν φιλαρμονικὴν μουσικὴν, ὡς αἱ Πάτριαι, ἡ Ζάκυνθος καὶ ἡ Κέρκυρα.

— Τὸ γραφεῖον τοῦ κ. Εἰσαγγελέως θέλει συνδεθῆ τηλεφωνικῶς μεθ' ὄλων τῶν ἀνακριτικῶν γραφείων, ἄρχονται δὲ προσεχῶς αἱ ἐργασίαι τῆς ἐγκαταστάσεως. Τηλεγραφικὴ γραμμὴ θὰ ἰδρυθῆ ὡσαύτως μεταξὺ τῆς εἰσαγγελίας καὶ ὄλων

τῶν ἀστυνομικῶν τμημάτων, ἵνα αἱ παρὰ τοῦ εἰσαγγελέως δίδόμεναι ἐν ἀνάγκῃ παραγγελίαι ἐκτελῶνται ἀμέσως.

— Ἡ τακτικὴ δύναμις τοῦ κατὰ Θάλασσαν σίρατοῦ ὀρίζεται διὰ τὸ ἔτος 1893 εἰς 3041 ἀξιωματικούς, ὑπαξιωματικούς καὶ ναύτας.

— Κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν οἱ ἀρουραῖοι ἐν Θεσσαλίᾳ κάμνουν Θραῦσιν εἰσορμήσαντες καὶ κατακλύσαντες τὰς σιτοφόρους πεδιάδας, ὅχι πλέον μόνοι, ἀλλὰ μετ' ἄλλου εἴδους τρακτικοῦ φοβερωτέρου αὐτῶν. Κατὰ τοὺς εἰδήμονας ἡ καταστροφή θὰ εἶναι τελεία.

— Οἱ κάτοικοι τοῦ Ἀμαρουσίου ἀντεπροσωπεύθησαν δι' ἐπιτροπῆς παρὰ τῶ κ. Πρωθυπουργῷ καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν συνδρομὴν τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν κατασκευὴν ἐξωραϊστικῶν ἔργων ἐν τῷ χωρίῳ ἐκ μέρους τῆς ἐταιρίας τῶν σιδηροδρόμων Ἀττικῆς.

— Οἱ ἐν Νέῳ Φαλήρῳ διαχειμάζοντες ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ὑπέβαλον ἀναφορὰν πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν ἵνα συσλήσῃ εἰς τὴν ἐταιρίαν τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν-Πειραιῶς νὰ κατασκευάσῃ καταλληλότερον σίαθμὸν τοῦ ὑπάρχοντος, ὄντος ἀνεπαρκοῦς καὶ ἐκτεθειμένου εἰς τὴν βροχὴν καὶ τὸ ψῦχος.

— Εἰς τὸν κ. Ἰ. Σβορώνον, διευθυντὴν τοῦ παρ' ἡμῖν νομισματικοῦ μουσείου, ἀπενεμήθη ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου ὁ ταξιάρχης τοῦ Μετζηδιέ διὰ τὸ γαλλιστὶ ἐκδοθὲν περισπούδαστον αὐτοῦ σύγγραμμα περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ νομισματικῆς τῆς Κρήτης.

Ἐν Ἀθήναις, 28 ἰανουαρίου 1893.

Ἡ Β. Οἰκογένεια ἀνεχώρησε χθὲς περὶ τὴν 3 μ. μ. ἐκ Ζακύνθου, ὅπου εἶχε μεταβῆ ἕνεκα τῆς ἐκ τοῦ σεισμοῦ κατα-

στροφῆς, διὰ τῆς Σφακτηρίας εἰς Κατάκλων. Ἐκεῖθεν δ' ἐπιβαίνουσα ἐκτάκτου ἀμαξοστοιχίας, ἀφικνεῖται σήμερον περὶ τὴν ἑσπέραν εἰς Ἀθήνας.

— Μετὰ τῆς Β. Οἰκογενείας ἀνεχώρησεν ἐκ Ζακύνθου καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργὸς κ. Θεοτόκης, ὅπου διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἶχε μεταβῆ.

— Ἡ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σ. Μητροπολίτου Ἀθηνῶν συσληθεῖσα ἐνταῦθα Ἐπιτροπὴ πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῶν Ζακυνθίων, συνέλεξε μέχρι σήμερον ὑπὲρ τὰς 100,000 δραχ. Ἐρανοὶ διενεργοῦνται μετὰ προθυμίας παντοῦ, ἐλπίζεται δὲ ὅτι τὸ συναχθησόμενον χρῆμα θάρκηση νάνακουφίσῃ τὰ θύματα τῶν σεισμῶν.

— Κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν πρὸς τοῦτο ὀρισθέντων μηχανικῶν, ἐκ τῶν οἰκιῶν τῆς Ζακύνθου τριακόσαι μόνον ὑπέστησαν μικρὰς βλάβας, τὸ ἐν πῆμπτον τῶν λοιπῶν κατηδαφίσθησαν, αἱ δὲ λοιπαὶ εἶναι ἀκατοίκητοι. Πρὸς περίθαλψιν τῶν ἀστέγων κατοίκων, μὴ ἐπαρκουσῶν τῶν σκηνῶν, ἀπεφασίσθη, τῇ προτάσει τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως, ἡ ἀνέγερσις προχείρων οἰκημάτων, ξυλίνων, τουτέστι παραπηγμάτων ἐν τε τῇ πόλει καὶ τοῖς χωρίοις. Οἱ σεισμοὶ ἐν τῇ νήσῳ ἐξακολουθοῦσι, σκαπανεῖς δὲ κατεδαφίζουσι τὰ ἐτοιμόρροπα οἰκοδομήματα.

— Κατὰ τὴν ἐν Ζακύνθῳ διαμονὴν τοῦ ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεύς, μετὰ τοῦ διαδόχου καὶ τοῦ βασιλόπαιδος Νικολάου, ἐπεσκέφθησαν τὴν οἰκίαν τοῦ Οὐγου Φωσκόλου καὶ ἐνεγράφησαν εἰς τὸ βιβλίον τῶν ἐπισήμων ἐπισκεπτῶν.

— Περὶ τὰ τέλη τοῦ Φεβρουαρίου ὁ πρίγκηψ καὶ ἡ πριγκήπισσα τῆς Οὐαλλίας, ἐπιβαίνοντες ἰδίᾳς θαλαμηγοῦ, θὰ ἐπισκεφθῶσι διάφορα μέρη τῆς Μεσογείου, ἐν οἷς καὶ τὴν Κέρκυραν, ὅπου θὰ ξενισθῶσιν ἐν τῷ Ἀχιλλεῖῳ τῆς αὐτοκρατείας τῆς Αὐστρίας, κατερχομένης ἐκεῖ ἐγκαίρως πρὸς ὑποδοχὴν των.

— Τὴν 23ην τρ. ἐξετροχιάσθη ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 32 ἀμαξοστοιχία τοῦ σιδηροδρόμου Μύλων-Καλαμῶν μεταξὺ Ἀνδρίτσας καὶ Μύλων καὶ τὸ τελευταῖον αὐτῆς βαγόνιον ἀνετράπη. Εἰς ὑπάλληλος καὶ εἰς ἐπιβάτης ἐτραυματίσθησαν σοβαρῶς.

— Ἀγγέλλεται ἐξ Ὠρεῶν ὅτι, ἀνασκαπτομένου γηπέδου τινὸς παρὰ τὴν παραλίαν, ἀνεκαλύφθησαν τὰ Φεμέλια ναΐσκου βυζαντινῆς ἐποχῆς ὡς καὶ μαρμάρινοι ὀγκόλιθοι, τεχνηέντως ἐπεξεργασμένοι.

— Ἡ ἐν Ἀθήναις ἀγγλικὴ ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ ἐζήτησε τὴν ἄδειαν ὅπως ἐκτελέσῃ ἀνασκαφὰς ἐν Πόρῳ, πλησίον τοῦ ἐκεῖ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος.

— Τὸ ἐν Βερολίῳ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον ἐζήτησε παρὰ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας τὰ ἐκμαγεῖα ὄλων τῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ μουσεῖῳ ἔργων, ἐπ' ἀνταλλαγῇ τῶν ἐκμαγεῖων τῶν ἐν αὐτῷ ὑπαρχόντων ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων.

— Εἶχομεν καὶ πάλιν ἐν Ἀθήναις ἡμέρας ἐκτάκτως ψυχρὰς καὶ χιονώδεις. Ἄλλ' ἀπὸ χθὲς ὁ καιρὸς ἐβελτιώθη καὶ ἐπανελήφθη ἀνὰ τὰς ὁδοὺς ζωνρὰ ἢ κίνησις τῶν Ἀποκρέω.

— Χθὲς ἀπεβίωσεν ὁ γνωστὸς παρ' ἡμῖν τραπεζίτης Μενέλαος Νεγρεπόντης.

— Ἐν τῷ Ναῶ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς τὴν παρελθοῦσαν δευτέραν προεχειρίσθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον Κεφαλληνίας ὁ κ. Γ. Δόριζας, ὑπὸ τοῦ Σ. Μητροπολίτου καὶ δύο Συνοδικῶν. Εἰς τὴν τελετὴν παρευρέθησαν ὠρισμένα πρόσωπα, κληθέντα διὰ προσκλητηρίων.

— Ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ τοῦ Στέμματος ὅπου διέμενει ἀπέθανεν αἰφνιδίως τὴν π. δευτέραν ὁ βουλευτὴς Δομοκοῦ Γ. Οἰκονομίδης. Ἡ κηδεαία του ἐγένετο δημοσίᾳ δαπάνῃ, ἠκολούθησαν δὲ ταύτην τὸ Προεδρεῖον τῆς Βουλῆς καὶ οἱ Βουλευταί.

Ἐν Ἀθήναις, 4 Φεβρουαρίου 1893.

Τὴν π. πέμπτην τὸ ἑσπέρασ δι' ἐκτάκτου ἀμαξοστοιχίας ἀφίκετο ἐκ Κατακώλου ἡ Β. Οἰκογένεια. Εἰς τοὺς διαφόρους τοῦ ταξιδίου της σταθμοὺς συνέρρεεν ὁ λαὸς καὶ ἐπευφήμει τὴν Β. Οἰκογένειαν, ἐπανερχομένην ἐκ τῆς ὀδυνηρᾶς καὶ κοπιώδους ἀνὰ τὴν Ζάκυνθον ἐκδρομῆς. Ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ σεισμοῦ ἡ Β. Οἰκογένεια προσέφερεν εἰς τὸν δήμαρχον Ζακυνθίαν 7,000 δραχμῶν, ἐκτὸς τοῦ ποσοῦ τὸ ἑποῖον εἶχε διανείμει ἐκεῖ εἰς ἐνδεεῖς καὶ πληγωμένους.

— Κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐδόθησαν ἀρκετοὶ χοροὶ ἐν οἰκίαις ὑπουργῶν, διπλωματῶν κλπ. τοὺς ὁποίους ἐτίμησαν οἱ Βασιλεῖς καὶ οἱ Βασιλόπαιδες.

— Ἐργάζεται δροσῆριως ἡ πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῶν Ζακυνθίων συσληθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἐπιτροπή. Τὸ μέχρι σήμερον συλλεχθὲν ὑπ' αὐτῆς ποσὸν ἀνέρχεται εἰς διακοσίας χιλιάδας δραχμῶν.

— Τὴν π. δευτέραν ἐγένετο ἡ προαγγελθεῖσα προεσπερὶς τοῦ Παρνασσοῦ ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ σεισμοῦ. Κατὰ ταύτην ἔψαλον μὲν ἡ δεσποινὶς Ellès καὶ ὁ κ. Καρυδιάς, ἀπήγγειλαν δὲ διάφορα αὐτῶν ποιήματα οἱ κ. κ. Κ. Παλαμᾶς, Γ. Δροσίνης, Ἰ. Πολέμης καὶ Κ. Μάνος. Βραχεῖαν ἀλλὰ συγκινητικὴν εἰσαγωγὴν ἐν πεζῷ ἔκαμεν ἐν ἀρχῇ ὁ κ. Σπυρίδων Λάμπρος, ἀνέγνωσε δὲ καὶ ὁ κ. Θ. Βελλιανίτης ἐντυπώσεις ἐκ τοῦ προσφάτου εἰς Ζάκυνθον ταξιδίου του. Τοὺς αἰδοὺς συνώδευσε διὰ τοῦ κλειδοκυμβάλου ὁ κ. Μπάρτ, ἀνέκρουσε δ' ἐπ' αὐτοῦ ἐν τεμάχιον ὁ καλλιτέχνης κ. Ἀ. Βελούδιος. Τὴν προεσπερίδα ἐτίμησε πολυπληθὴς ὁ ἐκλεκτότερος κόσμος τῶν Ἀθηναίων, ὥστε εἰσεπράχθησαν ἐξ αὐτῆς περὶ τὰς τρισχιλίας δραχμάς.

— Ἡ συμφορὰ τῶν Ζακυνθίων συνεχίνησε καὶ τοὺς ἐν τῷ

Ἐξωτερικῶ ὅπου διενεργοῦνται ἐπισημότατοι καὶ πλουσιώτατοι ἔρανοι. Ἐν Δουδίνῳ, ἐν Βιέννῃ, ἐν Βερολίνῳ, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, πανταχοῦ ἔχουσιν ἀνοιχθῆ κατάλογοι συνεισφορᾶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἐγγράφονται οἱ φιλόανθρωποι ἀντὶ γενναίων ποσῶν.

— Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας διέθεσεν ὑπὲρ τῶν ἐκ σεισμοῦ παθόντων 10,000 Φράγκων χρυσῶν, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας 5,000 καὶ ἰσαριθμούς ὁ πάπας. Ἡ δ' ἐν Βερολίνῳ συστηθεῖσα ἐπιτροπὴ ἐτέθη ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστάσιαν τοῦ πρίγκηπος διαδόχου τοῦ Σάξ Μάϊνιγγεν.

— Ἐν Ζακύνθῳ ἔπαυσαν μὲν αἱ ἰσχυραὶ δονήσεις, ἀλλ' ἐξακολουθοῦσι καθ' ἐκάστην ἐλαφραί. Οἱ κάτοικοι, τοὺς ὁποίους κατέχει ἔτι ὁ πανικός, μὴ τολμῶντες νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰς ἐτοιμορρόπους οἰκίας των, διαμένουσιν ὑπὸ σκηναὺς καὶ ξύλινα παραπήγματα.

— Κατὰ τηλεγραφικὴν εἶδησιν ἐκ Ῥώμης, ὁ πάπας ἐδέχθη χθὲς τὸν λατῖνον ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν κ. Ζαφφῖνον, κομιστὴν συγχαρητηρίου πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως Γεωργίου ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τῆς ἀρχιερατείας του. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶνε γεγραμμένη εἰς ἀρχαίαν ἐλληνικὴν.

— Ἐκ Σαμοθράκης ἠγγέλθη προχθὲς κατασίρεπλικὸς σεισμός. Ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Κυβερνήσεως ἀμέσως ἐξεπέμφθησαν τὰ Ψαρά, ἵνα παρὰσχωσιν εἰς τὴν ἀτυχῆ νῆσον τὰς πρῶτας βοηθείας.

— Δοκιμάζεται ἡ ἀντοχὴ τῆς ὑπογείου σήραγγος τοῦ σιδηροδρόμου, διερχομένων ἀνωθεν αὐτῆς ὁδοσίρωτῆρων καὶ πυροβολαρχιῶν. Εἰσέτι ὕμωσ δὲν ἀπεφάνθη περὶ τῆς σιερότητας τοῦ ἔργου ἢ πρὸς τοῦτο ὀρισθεῖσα ἐπιτροπὴ.

— Τὴν παρελθοῦσαν κυριακὴν τῆς Ἀποκρέω, ἢ ἐν ταῖς ὁδοῖς κίνησις, συμβάλλοντος καὶ τοῦ ὠραίου καιροῦ, ἦτο

ζωηροτάτη. Ἀλλὰ παρατηρήθη φέτος ἕκτακτος ἔλλειψις πρωτοτύπων καὶ εὐφυῶν μεταμφιέσεων.

— Ἡ ἀγορὰ Πατρῶν διέρχεται περιόδου κρισιμωτάτην. Ἐκτὸς τῶν οἴκων Βουρλούμη, Λιάλιου καὶ Ῥηγοπούλου καὶ ἄλλων μικροτέρων, ἀνέστειλε τὰς πληρωμάς του καὶ ὁ οἶκος Στάμου. Ἰδιαιτερον νομοσχέδιον περὶ προληπτικοῦ τῶν πτωχεύσεων συμβιβασμοῦ ὑπεβλήθη ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν Βουλὴν.

— Κατὰ τηλεγράφημα ἐκ Λουδίνου, ἡ ἐπαισθητὴ ὑψωσις ἢ παρατηρηθεῖσα εἰς ὅλας τὰς ἀξίας ὑφείλεται εἰς τὴν εὐνοϊκὴν περὶ τῶν ἐλληνικῶν οἰκονομικῶν ἔκθεσιν τοῦ ἀγγλοῦ ἀπεσπάλμενου κ. Λόου.

Ἐν Ἀθήναις, 11 Φεβρουαρίου 1893.

Κατὰ τὸν ἐσχάτως ὑπὸ τῆς Βουλῆς ψηφισθέντα νόμον ἡ τακτικὴ δύναμις τοῦ κατὰ ξηρὰν σίρατοῦ διὰ τὸ 1893 ὀρίζεται εἰς 22,667 ἀξιοματικούς, ὑπαξιοματικούς καὶ σίρατιώτας, τῆς αὐξήσεως αὐτῆς ἐπιτρεπομένης μόνον κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν νόμων τῆς σίρατολογίας καὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ σίρατοῦ κανονισμένα.

— Κατὰ τηλεγραφικὴν εἶδησιν ἐκ Ζακύνθου, ἰσχυραὶ δονήσεις σεισμοῦ συνετάραξαν καὶ πάλιν κατὰ τὴν παρελθούσαν νύκτα τὴν ἀτυχῆ νῆσον. Ἐκτὸς τούτου ἐπικρατεῖ ἐκεῖ καιρὸς θυελλώδης καὶ βροχῆ πίπτει ραγδαία καὶ ἀδιάλειπτος.

— Δονήσεις σεισμοῦ ἐγένοντο ὁμοίως αἰσθηταὶ καὶ καθ' ὄλην τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μεσσηνίας, ἰδίᾳ δὲ εἰς Κυπαρισσίαν, Φιλιατρὰ καὶ Γαργαλιάνους, ὧν οἱ κάτοικοι ἔντρομοι ἐξῆλθον τῶν οἰκιῶν των καὶ διενυκτέρευσαν ἐν ὑπαίθρῳ.

— Ἡὐτοκτόνησε διὰ περισπρόφου τὴν π. τρίτην ἐπὶ τοῦ

δάματος τῆς οἰκίας του ὁ διευθυντῆς τῆς Βιομηχανικῆς Τραπεζῆς Χαρίδημος Ἀποστολίδης. Πάραυτα συνελθὸν τὸ Συμβούλιον τῆς Τραπεζῆς ἐξήλεγξε τὰ τοῦ ταμείου, ἀλλ' εὔρε τὰ πάντα ἐν τάξει. Ὁ Ἀποστολίδης δὲν ἀφῆκεν οὔτε ἐπιστολὴν εἰς κανένα οὔτε σημειώσιν, ὥστε ἀγνοοῦνται ἐτι οἱ λόγοι τοῦ ἀπονενοημένου του κινήματος. Ἡ κηδεῖα τοῦ αὐτόχειρος ἀνδρὸς συμπαθεσίᾳ του παρὰ τῇ ἀθηναϊκῇ κοινῶν ἐγένετο τὴν 4ην μ. μ. Πλήθος πολὺ καὶ ἐπίσημον παρηκολούθει, σιέφανοι δὲ πολλοὶ κατετέθησαν ἐκ μέρους διαφόρων τραπεζιτικῶν οἰκῶν.

— Μέχρι τῆς 5ης Φεβρουαρίου τὸ ὑπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ συσληθέντος κομιτάτου ὑπὲρ τῆς Ζακύνθου συλλεγὲν ποσοδὸν ἀνήλθεν εἰς φρ. 44,400. Τῆς δ' ἐνταῦθα ἐπιτροπῆς αἱ εἰσπράξεις μέχρι τῆς χθὲς ἦσαν δρ. 255,706,95.

— Ὡς ἀγγέλλεται ἐκ Βουδαπέστης, διάφοροι οὔγγροι λόγιοι ἐπιχειροῦσι προσεχῶς ἐπιστημονικὸν ταξίδιον μέχρις Ἑλλάδος.

— Αἱ δοκιμαὶ τῆς ἀντοχῆς τοῦ ὑπογείου σιδηροδρόμου τοῦ κ. Ψύχα ἔληξαν, ἡ δὲ πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ἔργου συσληθεῖσα ἐπιτροπή, συνεδριάζουσα καθεκασίην ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν, συντάσσει τὴν ἐκθεσίν της, δημοσιευομένην μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

Ἐν Ἀθήναις, 15 ἀπριλίου 1893.

Ἄδεται ὅτι αἱ περὶ δανείου διαπραγματεύσεις ἔληξαν αἰσίως. Τὸ δάνειον τοῦτο εἶναι 90 ἑκατομμυρίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξήκοντα μὲν καταβάλλονται ὑπὸ ὁμάδος ἀγγλων καὶ γάλλων τραπεζιτῶν, τὰ λοιπὰ δὲ τριάκοντα θὰ καλυφθῶσι διὰ δημοσίας ἐγγραφῆς.

— Οὐδὲν ἐπισήμως ἐγνώσθη περὶ τῆς Φρυλλουμένης ἀναχωρήσεως τοῦ Βασιλέως εἰς Θεσσαλίαν.

— Ἡ Α. Μ. ὁ Σουλτάνος προσέφερε γενναιοφρόνως πεντακοσίας λίρας ὀθωμανικὰς ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ σεισμοῦ.

— Ἐξ Ἀμερικῆς ἠγγέλθη ὁ θάνατος τοῦ βαθυπλούτου τραπεζίτου Μπήλ, πατὴρ τοῦ παρ' ἡμῖν πρεσβευτοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς συζύγου τοῦ γραμματέως τῆς ῥωσικῆς πρεσβείας κ. Μπαχμετιέφ. Ἡ κυρία Μπαχμετιέφ ἀπέρχεται εἰς Οὐάσιγκτῶνα.

— Ἡ διεύθυνσις τοῦ Σιδηροδρόμου Πελοποννήσου διοργανίζει σειρὰν διασκεδαστικῶν ἐκδρομῶν ἀνὰ τὰς πόλεις τῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Ἡ πρώτη ἐγένετο τὴν π. κυριακὴν μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας, τριακοσίων ἐκδραμόντων εἰς Κόρινθον καὶ ἐπισκεφθέντων τὰ ἔργα τοῦ Ἴσθμου.

— Κατ' εἰδήσεις ἐκ Ζακύνθου οἱ σεισμοὶ ἐκόπασαν. Ἡ ἀνέγερσις τῶν ξυλίνων παραπηγμάτων ἐξακολουθεῖ δραστηριῶς, ἀλλὰ συμβαίνουσιν ἔριδες συχναὶ μεταξὺ τῶν μελῶν τῶν Ἐπιτροπῶν διὰ τὰφορῶντα τὴν διανομὴν τῶν βοηθημάτων.

— Ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ἀπεβίωσεν ὁ ὑπίλαρχος Ἀνδρέας Γερασίμου Κούπας, τῆς παρ' ἡμῖν γνωστῆς κεφαλληνιακῆς οἰκογενείας.

— Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἀγγέλλει ὅτι διαλυθέντων τῶν πάγων ἠνοίχθη ἡ θάλασσα τῆς Ἀζοφικῆς.

— Ἡ εὐλογία ἐξαπλοῦται ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Ἀγγέλλονται κρούσματα ἐκ Πατρῶν, Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου.

— Ἀφίκετο προχθὲς ἐκ Πατρῶν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου καὶ κατέλυσεν εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον τῆς Μεγάλης Βρετανίας ὁ βαρῶνος Ἐδμόνδος Ρότσχιλδ, τοῦ ἐν Παρισίοις οἴκου. Μέχρι Πατρῶν ἐπέβαιεν ἰδίᾳ Θαλαμηγοῦ, τῆς Αὐγῆς, ἣτις κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ, ἵνα παραλάβῃ τὸν βαρῶνον, ἀναχωροῦντα εἰς Θεσσαλονίκην, Σμύρνην καὶ λοιπὰ μέρη τῆς μικρᾶς Ἀσίας.

— Διῆλθον ἐκ Πειραιῶς, ἐπιστρέφοντες εἰς Ῥωσσίαν διὰ τοῦ Ῥωσσικοῦ ἀτμοπλοίου Ναχίμωφ 1200 Ῥῶσσοι προσκυνηταί, ὅσοι διεσώθησαν ἐκ μεγάλου καταβάνιου τετρακισχιλίων προσκυνητῶν μεταβάντων εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ὑποσιάντων τὰ πάνδεινα κατὰ τὴν ἐπιστροφήν. Πολλοὶ τούτων ἀνῆλθον εἰς Ἀθήνας.

— Ἐκτὸς τοῦ κ. Δ. Βερναρδάκη, ἀποδεχομένου, καθὰ λέγεται, τὴν ἔδραν τῆς Γενικῆς Ἱστορίας, ἡ Κυβέρνησις προσκαλεῖ ἐκ Τεργέσιης τὸν ἐκεῖ λόγιον κ. Δ. Θερειανὸν διὰ τὴν ἔδραν τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

Δι' ἓν ποτήριον ὕδατος 150 χιλιάδες λιρῶν στερλινῶν! Τόσον ἐπληρώθη μία κάτοικος τοῦ Ἀσφῶρδ ἐν τῇ κομιτείᾳ Κέντ τῆς Ἀγγλίας. Ἐλάβεν ἐσχάτως τὸ κολοσσιαῖον αὐτὸ ποσὸν ὡς κληρονομίαν παρ' ἀγνώστου γέροντος ἑκατομμυριούχου, εἰς τὸν ὁποῖον πρὸ ἐτῶν εἶχε προσφέρει ποτήριον ὕδατος.

— Ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας ἐάρτασε τὴν πρώτην τοῦ ἔτους διὰ δείπνου καὶ παρασίσεως ζωντανῶν εἰκόνων ὧν μετέσχον οἱ υἱοί, αἱ θυγατέρες καὶ οἱ γαμβροὶ τῆς ἀνάσσης, καθὼς καὶ τινες ἐκ τῶν αὐλικῶν.

— Κατὰ τὸ ἔτος 1892 ἀπέθανον ἐν Ἀθήναις 2262. Οἱ περισσότεροι τούτων, κατὰ ἰούλιον, 262, καὶ οἱ ὀλιγώτεροι κατ' αὐγουσίον, 167.

— Πλησίον τοῦ Σαντιάγου ἐν Ἀμερικῇ ἐγένοντο πρότινος σπουδαιότατα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ἐπιχύνοντα φῶς εἰς τὴν τύσον σκοτεινὴν ἐποχὴν, τὴν πρὸ τῆς ἰσπανικῆς

κατακτήσεως. Πλήν ἄλλων πολυαριθμῶν καὶ ποικιλωτάτων σκευῶν, ὄπλων, ἐργαλείων, εὐρέθησαν καὶ σκελετοὶ μεγάλων διαστάσεων ἤτοι μήκους πλέον τῶν 7 ποδῶν.

— Ἡ κατάστας τῆς βασιλείσσης τῆς Ρουμανίας ἐδείνωθη ἔτι μᾶλλον, ἢ δὲ παράλυσις κατέστη γενικὴ. Διὰ τοῦτο οἱ ἰατροὶ ἠμπόδισαν πᾶσαν ἀλλαγὴν διαμονῆς.

— Εἰς τὰς διαφόρους διαγνώσεις τοῦ χαρακτῆρος ἐκ τοῦ σχήματος τῆς χειρὸς ἢ τοῦ στόματος ἢ τῆς ῥινός, προσετέθη τῶρα καὶ ἡ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν ὠτῶν. Γάλλος ἐπιστήμων ἐπιδοθεὶς εἰδικῶς εἰς τὴν μελέτην τούτων ἀποφαίνεται ὅτι τὰ ἀτχημότερα ὠτα, ἤτοι τὰ μεγάλα καὶ ἐξέχοντα εἶναι ἀκριβῶς τὰ μαρτυροῦντα ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν εὐεξίαν. Ὡστε καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὁ κρίνων τὰ μεγάλα ὠτα ὡς μακροβιότητος τεκμήριον συμφωνεῖ κατὰ τοῦτο πληρέστατα πρὸς τὴν ἐπιστήμην.

— Ἡ παρασκευὴ ἐν Ἀμερικῇ θεωρεῖται ὡς ἡμέρα αἰσιωτάτη κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς δοξασίας τῶν πλείστων εὐρωπαίων, οἵτινες νομίζουσι ταύτην ἀπαισίαν. Ἄλλ' οἱ Ἀμερικανοὶ ἔχουσι τοὺς λόγους των, διότι παρασκευὴν ὁ Κολόμβος ἐπάτησε τὸ πρῶτον τὴν γῆν τοῦ Νέου Κόσμου, τὴν 3 αὐγούστου 1492, παρασκευὴν τὴν 4 ἰανουαρίου 1493 ἀνέσυρε τὴν ἄγκυραν ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς Εὐρώπην. Οἱ πρῶτοι μετανάσται ἀπεβιβάσθησαν εἰς Ἀμερικὴν τὴν 10 νοεμβρίου 1620, παρασκευὴν. Παρασκευὴν τὴν 22 φεβρουαρίου 1732 ἐγεννήθη ὁ Βάσιγκτων, καὶ πλείστα δ' ἄλλα εὐάρεστα καὶ σημαντικὰ γεγονότα συνέβησαν κατὰ παρασκευὴν.

— Κοινὴ ὑπάρχει ἰδέα ὅτι τὸ χάσμημα εἶναι ἀπλοῦν σάλπισμα νύστας καὶ θεωρεῖται ἀπρεπὲς τὸ χασμαῖσθαι θορυβωδῶς μάλιστα. Καὶ ὅμως Ἀμερικανὸς τις σοφὸς διὰ μακροῦ ἄρθρου ὑποσηρίζει ὅτι τὸ χάσμημα εἶναι κίνημα ἀπαραίτητον εἰς τὴν ὑγίαν ὡς γυμναστικώτατον διὰ πολλὰ

νεῦρα, ιδίως τοῦ Θώρακος. Κατὰ τὸν σοφὸν δ' αὐτὸν νυσιάζει δὲν νυσιάζει ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ χασμαῖται μὲ κάθε τρόπον καὶ ὀλοψύχως πολλάκις τῆς ἡμέρας. Ἐμπρὸς λοιπὸν!

— Μεταξὺ τῶν περιέργων τῆς προσεχοῦς ἐκθέσεως τοῦ Σικάγου θὰ εἶναι καὶ μέγα ξενοδοχεῖον ὑπερ οἰκοδομεῖ ιδιότροπὸς τις ἐπιχειρηματίας. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο χωρητικότητος 700 εἰοίκων θὰ ἔχη ἐξωτερικῶς σχῆμα ἐλέφαντος!

— Οἰκίαι ὕψους 40 μέτρων καὶ ἀποτελούμεναι ἀπὸ 17 πατώματα δὲν εἶναι πλέον πρᾶγμα σπάνιον εἰς τὰς ἀμερικανικὰς μεγαλοπόλεις.

— Εἰς τὰς μακρὰς σιδηροδρομικὰς σήραγγας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὅπου ὁ καπνὸς καθίσταται πνιγηρότατος, ἤρχισαν νὰ μεταχειρίζονται πρὸς ἔλξιν τῶν ἀμαξοστοιχιῶν τὴν ἠλεκτρικὴν δύναμιν ἀντὶ τοῦ ἀτμοῦ.

— Πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἐν τῷ χωρίῳ Βύσσανι τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων γυνὴ τις μεταβάσα εἰς τὸν ἀγρὸν τῆς νὰ Φερίση, ἀφῆκε τὸ μικρὸν τῆς τέκνον νὰ κοιμηθῆ ὑπὸ τὴν σκιὰν δένδρου τινὸς καὶ ἐπεδόθη ἐν ἡσυχίᾳ εἰς τὸ ἔργον τῆς. Μετὰ τινα ὥραν ἐπιστρέψασα εἰς τὸ μέρος, ὅπου εἶχεν ἀφήσει τὸ τέκνον τῆς, εἶδεν ἐκεῖθεν ἀφιστᾶμενον σμῆνος ἀκρίδων ἐν εἶδει νέφους καὶ κατὰ γῆς τὸ οἰκτρὸν θέαμα τοῦ παιδίου νεκροῦ καὶ καταφαγωμένου. Μέχρι τοῦδε, παρατηρεῖ ἡ ἔφημερίς, ἐξ ἧς παραλαμβάνομεν τὴν εἶδησιν, ἦτο γνωστὸν ὅτι αἱ ἀκρίδες μόνον τὰς σπλαγδαμπέλους, τὰ δένδρα καὶ τὰ φυτὰ ἐν γένει καταστρέφουν, ἀλλ' ἰδοὺ τὰρα ὅτι τρώγουν καὶ ἀνθρώπους!

— Περιέργος γάμος ἐτελέσθη ἐν τῇ κώμῃ Κατασταρίῳ τῆς Ζακύνθου. Ἀμφότεροι οἱ νεόνυμφοι εἶναι κωφάλαοι, οἱ δὲ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ κατήγγειλαν ἤδη τοὺς συγγενεῖς τῆς νύμφης. ὡς καὶ τοὺς τελέσαντας τὸν γάμον ἱερεῖς, ὡς ἐκσιά-

σαντας τὸν γαμβρὸν νὰ νυμφευθῆ μίαν κωφάλαον. Τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐνοχῆς καθιστᾷ δυσχερῆ ἢ κατάσλασις ἰδίως τῆς νύμφης, διότι αὕτη ἀδυνατεῖ ἐντελῶς νὰ συνεννοηθῆ, ἐν ᾧ ὁ γαμβρὸς δὲν δύναται μὲν καὶ αὐτὸς νὰ ὁμιλήσῃ διόλου, ἀλλ' ἀκούει κάπως καλλίτερον.

— Σημαντικὴν ἀπώλειαν ὑπέστη ἐσχάτως ὁ πρίγκηψ Λουδοβίκος Βάττεμπεργ, ἀδελφὸς τοῦ πρώην ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας Ἀλεξάνδρου. Ἡ ἱστορικὴ ἔπαυσις τοῦ Χαϊλιγενβέργ, παρὰ τὸ Γιουγκενχάιμ, ἐν ἣ κατῴκει, ἐγένετο παράναλωμα τοῦ πυρὸς μεθ' ὅλης τῆς ἐν αὐτῇ πολυτίμου καλλιτεχνικῆς συλλογῆς, ἐκ τῆς ὁποίας οὐδὲν διεσώθη.

— Γάμος μεταξὺ καταδίκων ἐν τῇ φυλακῇ εἶναί τι παράδοξον καὶ ὅμως δὲν συνέβη ἐν Ἀμερικῇ ἀλλ' ἐν Ἀθήναις. Ἡ Χαρίκλεια Βέρδη, ἡ Φουεὺς τοῦ δικηγόρου Ζωντανοῦ, ἠρώϊς τὴν ὁποίαν ἐνθυμοῦνται ἴσως οἱ ἀναγνώσταιμάς μας, κρατουμένη ἐν ταῖς φυλακαῖς τοῦ Συγγροῦ, κατάρθωσε νὰ ἐμπνεύσῃ ἔρωτα πρὸς ἓνα ἐκεῖ ὁμότιμόν της καὶ συνάδελφον, ὁ ὁποῖος ἀπεφάσισε νὰ τὴν νυμφευθῆ. Τὸ μυστήριον ἐτετέλεσθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως τῶν φυλακῶν, ὡς παράνυμφος δὲ παρέστη ὁ κ. Φ. Παρασκευαΐδης, σύμβουλος τῆς ἐν Χριστῷ Ἀδελφότητος πρὸς περιθάλψιν τῶν φυλακισμένων.

— Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὅτε ὁ καύσων μᾶς κάμνει νάθυμῶμεν, δὲν εἶναι ἄσκοπον πρὸς μικρὰν παρηγορίαν νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι οἱ καύσωνες ἦσαν ἀσυγκρίτως ἀνυπόφοροι κατὰ τὸ παρελθόν. Οὕτω τῷ 995 μ. Χ. μᾶς διαβεβαιοῦσιν ὅτι τὰ δένδρα ἀνεφλέγοντο μόνα των, ἐν ᾧ τὸ 1699 τὸ ὕδωρ ἔβραζεν ὑπὸ τὸν ἥλιον, οἱ δὲ κύνες ἐπήδων οὐρλιάζοντες ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον κατέφλεγε τοὺς πόδας των. Ἄλλ' ἂν ἀπὸ τοῦ Θρύλλου ἔλθωμεν εἰς τὴν σλατιστικὴν, θὰ ἴδωμεν ὅτι τῷ 1793 τὸ θερμόμετρον ἀνῆλθε 38 βαθμοὺς Ρεωμέρου ὑπὸ σκιάν. Τὸν σεπτέμβριον τοῦ 1865 τὸ θερμόμετρον ἔση-

μείωνε 11° ἑκατονταβάθμου, τῷ δὲ 1871 ὁμοίως κατὰ σεπλίμβριον ἀνῆλθε μέχρι τοῦ 35°.

— Ἐν Παρισίοις ἔχουσι μεγάλην ζήτησιν τὰ αὐτόγραφα τοῦ Ῥαβασόλ, τοῦ καρατομηθέντος ἀναρχικοῦ. Εἶναι δὲ ταῦτα λογαριασμοὶ τινες ἀδιάφοροι καὶ σημειώσεις τινὲς ἀφορᾶσαι τὴν δίκην του. Τὸ περιεργότερον τῶν λειψάνων τούτων εἶναι σχέδιον ἐπιστολῆς ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν ἀδελφόν του, διὰ τῆς ὁποίας προτρέπει τοὺς φίλους του νὰ μὴ ἀφεθῶσι πλέου χάριν αὐτοῦ εἰς ἀπονενομημένας πράξεις, διότι αὐτός, ὅτι ἔκαμε, λέγει, τὸ ἔκαμε πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Ἐταιρίας καὶ οὐδεμίαν ἔχει ἀξίωσιν νὰ ἐκδικήσωσι τὸν θάνατόν του.

— Ἐν Νέα Ὑόρκη ἀπέθανεν ὁ Κῦρος Φήλδ, ὁ πρῶτος συλλαβῶν καὶ πραγματοποιήσας τὴν ιδέαν τοῦ ὑπερωκεανείου τηλεγραφικοῦ κάλω, ὁ ἐπονομαζόμενος κοινῶς Λεσσέψ τοῦ Κόσμου.

— Δύο μαθηταὶ λυκείου τινὸς ἐν Μονάχῳ, ἐπιθυμοῦντες νὰ διοκοπῶσι τὰ μαθήματα καὶ μὴ ἐξευρίσκοντες ἄλλο μέσον, εἰσήγαγον εἰς τὴν ἐστίαν μιᾶς τῶν τάξεων πέντε λίτρας πυρίτιδος καὶ ἔθηκαν πῦρ. Οἱ μαθηταὶ οὗτοι κατεδικάσθησαν εἰς ἐνὸς ἔτους φυλάκισιν, ἀπεκλείσθησαν δὲ ἐξ ὅλων τῶν σχολείων τῆς Βαυαρίας.

— Ἐνεκα τοῦ οἴουει κατὰ συνθήκην δυσαναγνώστου τῆς γραφῆς τῶν ἱατρῶν, οἱ φαρμακοποιοὶ διαπράττουσι συχνότατα καὶ ἐπικινδυνωδέσιστα πολλάκις λάθη περὶ τὴν παρασκευὴν τῶν φαρμάκων. Ὡς ἐκ τούτου τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἰσσωτερικῶν, ἐν Αὐστρία, ἐξέδοτο ἐγκύκλιον, δι' ἧς ὑποχρεοῖ τοὺς δημάρχους τοῦ Κράτους νὰ ἐξασκῶσιν αὐστρηρὰν ἐπιπίειαν ἐπὶ τοῦ εὐαναγνώστου τῶν ἱατρικῶν συνταγῶν, ἀπὸ τῶν ληπλίμων φαρμάκων μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἱατροῦ.

— Ὁ πρῶτος ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν τῆς Γαλλίας Λέων Σαίης, μέγας βιομήχανος καὶ εἰς τῶν σπουδαιοτάτων

παραγωγῶν ζακχάρως, ἀπεφάσισε νὰ ἰδρύσῃ μέγα διλυ-
σλήριον τοιαύτης ἐν Αἰγύπτῳ. Αἱ μηχαναὶ παρηγγέλθησαν
ἤδη εἰς ἐργοστάσιόν τι τῆς Πράγας, ὑποβαλὼν τὰς συμφο-
ρωτέρας προτάσεις.

Ὁ ΚΑΤΑΣΤΙΚΤΟΣ ἌΝΘΡΩΠΟΣ.

Ὁ παράδοξος καὶ μυθιστορικὸς οὗτος ἄνθρωπος ἐγένετο
ἐσχάτως τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας κινήσας ἐξόχως τὴν περιέρ-
γειαν τοῦ κοινοῦ, ὅχι τόσο ὅτι ἐπεδείκνυε τὸ κατάστικτον
σῶμά του ἐν αἰθούσῃ τινὶ παρὰ τὸ Ταχυδρομεῖον, ὅσον ὅταν
ἀπεκαλύφθη αἰφνιδίως ὅτι ὁ πλάνης αὐτὸς ἦτο ὁ Δημήτριος
Τζαβέλλας, ὁ πρὸ τεσσαρακονταετίας ἀπολεσθεὶς υἱὸς τοῦ
ἥρωος ἀγωνιστοῦ Κίτσου Τζαβέλλα.

Εἶναι γνωστὸς ὁ βίος τοῦ Δημητρίου Τζαβέλλα, μέχρι
τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πατὴρ του, μετακαλέσας
αὐτὸν ἐκ Βαυαρίας καὶ ἀποσύρας αὐτὸν ἐκ τῆς στρατιωτικῆς
σχολῆς τῶν Εὐελπίδων ὅπου εἶτα τὸν εἶχε κατατάξει, ἀλλ'
ὅπου ἦτο ἀδύνατον νὰ περιορισθῇ ὁ Φερμὺς καὶ δυσήνιος τοῦ
νεαροῦ σουλιώτου χαρακτήρ, τὸν παρεκίνησε νὰ ὑπάγῃ εἰς
Ἀλγερίαν, ὅπου ἐμάχοντο τότε οἱ Γάλλοι κατὰ τοῦ Ἀβδὲλ-
Καδὲρ καὶ νὰ προσπαθήσῃ εἰ δυνατόν νὰ διακριθῇ ἐπὶ τοῦ
πεδίου τῶν μαχῶν. Ὁ Φιλοπόλεμος Δημήτριος ὑπήκουτε καὶ
ἀνεχώρησεν· ἔγεινε δὲ γνωστὸν ὅτι ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κα-
ταστρεπτικὴν μάχην τῆς Κωνσταντίνης ὅτε καὶ πληγωθεὶς
ἀπέθανεν, ὡς διεδόθη καὶ ἐφαίνετο μέχρι τοῦδε βέβαιον, διότι
ἔκτοτε ἡ οἰκογένειά του ἔχασε τὰ ἴχνη του καὶ οὐδεμίαν περὶ
αὐτοῦ ἔλαβέ ποτε εἶδησιν. Ἀλλ' ἰδοὺ μετὰ τόσα ἔτη ἐπιστρέ-
φει σήμερον εἰς Ἀθήνας ὁ υἱὸς τοῦ Κίτσου ὑπὸ ψευδώνυμον,

ἐπιδεικνύων τὰ σίγματα του. Λέγει μόνον ὅτι εἶναι Σουλιώτης καὶ ἐπιθυμεῖ, ὡς φαίνεται, νὰ διατηρήσῃ ἀκόμη τὸ ἠγνοῦντο του. Ἄλλ' ἢ μετὰ τινων συγγενῶν του τυχαία μᾶλλον ἀντιπαράστασις, ἐν τῇ παρὰ τὸ Ταχυδρομεῖον αἰθούσῃ, ὅπου τὸν ἔβλεπον ἀντὶ πωνηκονταλέπλου τιμήματος, πρὸς κάλεσεν ἀκράτητον τὴν συγκίνησίν του καὶ τὸν ἐξηνάγκασε νὰποκαλυφθῇ. Εἰς τὴν ἀδελφὴν του κ. Καλλιόπην Κριεζώτου, εἰς τὸν γαμβρὸν του καὶ εἰς τὴν θυγατέρα των κυρίαν Ζορμπᾶ, διηγήθη πρῶτον διὰ μακρῶν τὴν περιπετειώδη του ἰστορίαν· πῶς διεσώθη ἀπὸ τοῦ ἐν Ἀλγερίᾳ πολέμου, περιῆλθε τὸν κόσμον ὀλόκληρον, πῶς ἐσίγματοίσθη ὑπὸ ἀγρίων ἰνδῶν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν καὶ πῶς ἀπέκρυπτε τὸ ἡρωϊκόν του ὄνομα, νομίζων ὅτι θὰ τὸ κηλιδῶσῃ διερχόμενος ὑπ' αὐτὸ βίον ἀλήτου καὶ χρησιμεύων εἰς δημόσια θεάματα. Ταῦτα λέγων ἐδείκνυε σημεῖα τόσῳ ζωηρᾶς συγκινήσεως καὶ παρεῖχε τόσα δείγματα ταυτότητος, ὥστε εἰς τὴν οἰκογένειαν δὲν μένει πλέον οὐδεμίᾳ ἀμφισβολία ὅτι ὁ κατάσλικτος ἄνθρωπος καὶ ὁ Δημήτριος Τζαβέλλας εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Ἄλλ' ἔκ τινος ὑποψίας, διεγερθείσης κατ' ἀρχὰς ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ περιβόητος δῆμιος Νταῖ-Γιῶργης, καὶ ἔκ τινων ἀντιφάσεων τῶν πραγμάτων πρὸς τὰς ποικίλας μαρτυρίας τῶν γνωστῶν καὶ φίλων τοῦ Δημητρίου Τζαβέλλα, ἤρχισε νὰ γεννᾶται περίεργον καὶ συγκινητικὸν ζήτημα ταυτότητος, ἐκ τοῦ συνόλου δὲ τῆς ἀποδεικτικῆς οὕτως εἰπεῖν διαδικασίας, διεξαχθείσης πρὸ τῆς ἀστυνομίας καὶ τῶν συγγενῶν, καὶ τῆς ὁποίας ἐτήρησαν τὸ κοινὸν ἐνήμερον αἱ ἐφημερίδες, πολλοὶ ἐκφράζουσιν ἀκόμη ἀμφισβολίας μήπως ἢ οἰκογένεια ἐπλανήθη ὑπὸ ἐπιδείξιου τινὸς τυχοδιώκτου.

Ὁ λεγόμενος Δημήτριος Τζαβέλλας, ὁ κατάσλικτος ἄνθρωπος, φαίνεται ἡλικίας ἐξηκονταπέντε ἐτῶν. Ἐκτὸς τῶν σίγ-

μάτων τῆς ποιουῆς φέρει καὶ ἴχνη εὐλογίας· εἰς τὸ ἀποτρόπαιον δὲ τῆς γενειώσεως μορφῆς του προσθέτει καὶ ὁ δεξιὸς ὀφθαλμὸς, βλαφθεὶς ὡς λέγεται ἐκ μονομαχίας τοῦ Τζαβέλλα μετὰ τοῦ ὀπλοδιδασκάλου Μύλλερ. ἔχει ὄρασιν καὶ μνήμην ἀσθενεσιάτην, πάσχει δὲ καὶ ἐκ διανοητικῆς τινος διαταράξεως. ἔχει λησμονήσῃ σχεδὸν τὴν μητρικὴν του γλῶσσαν καὶ εἶναι σκαιὸς, ἀπότρομος, βάνουσος. Τὴν ἐκ 200,000 δρ. περιουσίαν του ἔχει κληροδοτήσῃ διὰ διαθήκης του εἰς διάφορα φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ἄδεται δὲ ὅτι αὐτὸς θέλει νὰ ποσυρθῇ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Σήμερον ἀναχωρεῖ εἰς Χαλκίδα ὅπου θὰ παραμείνῃ παρὰ τῷ γαμβρῷ αὐτοῦ κ. Δ. Κριεζότη, τελείως πεπεισμένῳ περὶ τῆς ταυτότητός του.

[Hestia du 25 octobre 1892.]

Ὁ ΧΟΪΡΟΣ ΚΑΙ Αἶ ΘΡΗΣΚΕΙΑΙ.

Τί κοινὸν μεταξὺ χοίρου καὶ θρησκείας; ἤθελεν ἐρωτήσῃ ἴσως ἀπορῶν ὁ τὸν ἀνωτέρω τίτλου ἀναγινώσκων· τίς σχέσις μεταξὺ τοῦ ἀκαθαροτάτου καὶ καθαρωτάτου; Οὐδεμία βεβαίως· καὶ ὅμως δὲν ὑπῆρξε θρησκειμα ἀναφανέν ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔλαβεν ἢ οὕτως ἢ ἄλλως τὸν χοῖρον ὑπ' ὄψιν. Καὶ τὸ νὰ λαμβάνηται μὲν τὸ ἐν τῇ ἀκαθαρσίᾳ διατώμενον τοῦτο ζῶον, ὡς τύπος αὐτῆς τῆς ἀκαθαρσίας, τὸ νὰ λέγωμεν μὲν μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου «μὴ βάλῃτε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπατήσωσιν ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν αὐτοὺς», τὸ νοοῦμεν· τὸ νὰ κινήσωσιν ὅμως πᾶσαι αἶ θρησκείαι (πλὴν μιᾶς) στυροφορίαν κατὰ τοῦ ὠραίου, τρυφεροῦ, ἡδυτάτου αὐτοῦ κρέατος εἶναι τοῖς πλείστοις καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως ἀκατάληπτον καὶ ἀνεξήγητον·

καὶ ὅμως εἶναι καταληπτὸν ὑπὸ μίαν ἔποψιν καὶ ἐξηγητὸν δι' ἓνα λόγον, ἐν κατωτέρῳ ὑψόμεθα. Ἀλλὰ ἤθελεν εἶπη τις: ἀκριβῶς διότι τρέφεται ὁ χοῖρος ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ τὴν λάσπην, διὰ τοῦτο ἀπηγορεύθη ἡ χρῆσις τοῦ κρέατός του. Ἐ! ὡς πρὸς τοῦτο, ἀντιπαρατηροῦμεν, « πῶθεν ἄρξομαι θρηνεῖν; ἀρκεῖ νὰ ὑπευθυμίσωμεν εἰς τὸν συχευόμενον (= συγχεόμενον) ἀναγνώσῃν τοὺς σκώληκας καὶ τὰς ἀκαθαρσίας ἐξ ὧν παχύνονται αἱ ὄρνιθες, τοὺς ποντικίους δι' ὧν τρέφονται γευστικώτατοί τινες ἰχθύς, καὶ τὰ λοιπά, καὶ τὰ λοιπά. . . Καὶ ἐν τούτοις κατὰ τῶν χερσαίων καὶ θαλασσίων τούτων ζώων δὲν ἐπῆλθε βαρὺς ὁ πέλεκυς τῆς θρησκευτικῆς. Ἐὰν τοῦλάχιστον οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ νομοθέται τῶν θρησκευμάτων ἦσαν ἐν γνώσει τῆς τριχίνης, ἀπαντώσης εἰς τοὺς μῦς τῶν χοίρων πρὸ πάντων, καὶ ἐν γνώσει τῶν θανατηφόρων αὐτῆς ἀποτελεσμάτων εἰς τοὺς τρώγοντας ἀπὸ τῶν ὑπ' αὐτῆς προσβεβλημένων κρεάτων, τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο ἱκανῶς δεδικαιολογημένον· ἀλλὰ τοιαῦται φυσιολογικαὶ καὶ ἰατρικαὶ γνώσεις ἦσαν αὐτοῖς ἐντελῶς σχεδὸν ἄγνωστοί.

Ἄς λάβωμεν πρῶτον « τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, τὸν λαὸν τὸν περιούσιον, τὸ βασιλείιον ἱεράτευμα » ὅπως ἐσεμνύνετο ν' ἀποκαλῆ ἑαυτὸν ὁ ἰουδαϊκὸς λαός. Τὸν Ἑβραῖον, καὶ μόνον τὸ ὄνομα χοῖρος νὰ ἤκουε, κατελάμβανεν ἀηδία καὶ ἀποτροπία. Τὸ κρέας τοῦ ζώου τούτου ἦτο ἐκ τῶν μᾶλλον ἀπηγορευμένων ἐν τῷ μωσαϊκῷ νόμῳ. « Καὶ τὸν ὕν, ἀκάθαρτον τοῦτο ὑμῖν· ἀπὸ τῶν κρεῶν αὐτοῦ οὐ φάγεσθε », ἰπηγόρευε τὸ Λευϊτικὸν καὶ ἐπανελάμβανε τὸ Δευτερονόμιον. Τὴν ἀπαγόρευσιν δὲ ταύτην παρ' Ἰουδαίοις ἀνέγραφον καὶ οἱ λατῖνοι συγγραφεῖς, ὡς ὁ Τάκιτος ἐν τῇ Ε' ἱστορίᾳ του καὶ δηκτικώτατα ἐσατύριζον ἐν ταῖς σατύραις των ὁ Ἰουβενάλης (Σ. 14) καὶ ὁ Μακρόβιος (Σ. 1). Ἐδειξαν δὲ πάντοτε οἱ Ἑβραῖοι, ἐν πάσῃ ἐποχῇ, τὴν πρὸς τὸ χοίρειον κρέας μεγάλην ἀποσίροφῆν

των — ἐξαιρέσει τινῶν νεωτέρων, μορφωμένων οὕτως εἰπεῖν, Ἰσραηλιτῶν, οἵτινες κρυφίως καμίαν φορὰν (πρὸς ἀποφυγὴν σκανδάλου) δὲν διστάζουσι ν' ἀπογευθῶσι νοστίμου τινὸς χοίρειου κοτολέττας. — Ἄρκεϊ ν' ἀναφέρωμεν ὅτι, ὑπὸ τὸν Ἀντίοχον τὸν Ἐπιφανῆ, ὅς τις ἠθέλησε νὰ βιάσῃ αὐτοὺς νὰ φάγωσι χοίρειον κρέας, πολλοὶ προστίμησαν «τὸν μετ' εὐκλείας Θάνατον, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς Β^ας Μακκαβαίων, ἢ τὸν μετὰ μύσους βίου, τοῖς νέοις ὑπόδειγμα γενναῖον καταλειποῦτες, εἰς τὸ προθύμως καὶ γενναίως ὑπὲρ τῶν σεμνῶν καὶ ἀγίων νόμων ἀπευθανατίζειν». Καὶ ὁποῖον Φρικώδη Θάνατον! νὰ βληθῶσιν εἰς τήγανα καὶ λέξητας ἐκπυρωθέντας, νὰ γλωσσοτομηθῶσι, ν' ἀκρωτηριασθῶσι, νὰ ἐκδαρῶσι «τὸ τῆς κεφαλῆς δέρμα σὺν ταῖς Φριξίνη! Ἄλλὰ καὶ οἱ ἐθνικοί, ὅσῳ ἔβλεπον τὴν ἐπιμονὴν ταύτην τῶν ὀρθοδόξων Ἰουδαίων, τόσῳ περισσότερον ἐβίαζον αὐτούς· ἀπετέλει δὲ μίαν τῶν σκληροτέρων διασκεδάσεων καὶ εὐχαριστήσεων τῶν τυράννων καὶ τῶν ἐθνικῶν ὄχλων, ὡς βεβαιοῖ ὁ Φίλων, τὸ νὰ ἐξαναγκάζωσι τοὺς Ἰουδαίους νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὸ σλόμα των τὸ χοίρειον κρέας. Τόση ἦτο ἡ ἀποσίροφῆ τῶν Ἰουδαίων ὥστε χοιροφάγος ἦτο ἡ ἰνομασία τοῦ ἀποτροπαιοτέρου εἰδωλολάτρου· «οἱ ἔσθοντες υἷιον κρέας, μεμολυμμένα πάντα τὰ σκεύη αὐτῶν, ἐπιτοαυτὸ ἀναλωθήσονται, εἶπε Κύριος», φωνάζει ὁ προφήτης Ἡσαίας. Κατὰ τοὺς νεωτέρους ὁμοῦ χρόνους ἐν μιᾷ καὶ μὲν περιπλώσει ἐγένετο ἐξαιρέσις, κατὰ τὸν ταλμουδιστὴν Μαϊμωνίδην, τοῦ αὐστηροῦ νόμου· εἰς τὴν (ἐνίστε παράδοξον) ὕρεξιν ἐγκύων γυναικῶν ἦτο καὶ χοίρειον κρέας ἐπιτετραμμένον· μία καὶ αὕτη ἐκ τῶν πολλῶν ἀποδείξεων τῆς ἀπεριορίστου ἰσχύος τοῦ γυναικείου φύλου!

Ὅχι δὲ μόνον χοῖρον νὰ φάγωσι δὲν ἐπετρέπετο οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' οὔτε χοιροδοσκοί, οὔτε ἔμποροι χοίρων νὰ εἶναι ἠδύνατο· οὕτω λέγουσιν οἱ ταλμουδισταί. Διὰ τοῦτο πρέπει

νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀναφερομένη «ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένων» ἀνῆκεν εἰς ἐθνικοὺς κατοίκους τῆς Γαλιλαίας, ἢ τοῦλάχιστον ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι, οἵτινες ὑπὸ τινος ἐπόψεως δὲν εἶχον καὶ πολὺ αὐστηρὰς ἀρχάς, διετήρουν ἀγέλας χοίρων χάριν κερδοσκοπίας ἐκ τῶν εἰδολο-
λατρικῶν γειτονικῶν λαῶν.

Ὁ λόγος δι' ἃν ἀπηγορεύθη τοῖς Ἰουδαίοις ἡ ἀπόλαυσις τοῦ χοιρείου κρέατος φαίνεται ὅτι ἦτο ἀρχῆθεν διαιτητικὸς καὶ ὑγιεινός. Παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς καὶ ἔνεκα τῆς θερμότητος τοῦ κλίματος καὶ ἔνεκα τῆς χαλαρᾶς καθαριότητος, ἐπικρατεῖ μεγάλη διάθεσις τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων εἰς ἀσθενείας ἐπιδερμικάς· τοιαῦται δὲ νόσοι φυσικῶς καὶ προκαλοῦνται καὶ πολλαπλασιάζονται διὰ τροφῆς παχειάς, ὅποια ἢ ἐκ τοῦ χοιρείου κρέατος. Μὴ λησμονῶμεν δὲ ὅτι ἐν ἀνατολῇ οἱ χοῖροι τρέφονται συνήθως εἰς πᾶχος ἀπερίγραπτον, ἄγνωστον ἐν Εὐρώπῃ. Ἦτο γνωστὸν ἄλλως ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ὡς καὶ ἐκ τοῦ Αἰλιανοῦ καὶ τοῦ Πλουτάρχου μανθάνομεν, ὅτι καὶ τὸ γάλα τοῦ χοίρου ἐπιφέρει τὴν λέπραν. Πλὴν τούτου τὸ θῆμα χοίρων πασχόντων ἐκ λέπρας, ψωριάσεως καὶ ἄλλων τοιούτων ἀσθενειῶν εἶναι συνηθέστατον ἐν ἀνατολῇ.

Τὴν αὐτὴν ἀποστροφήν, διὰ τοὺς αὐτοὺς διαιτητικοὺς λόγους περίπου, εἶχον καὶ ἄλλα θρησκευόμενα ἄλλων λαῶν ἀνατολικῶν. Ὁ Ἰώσηπος λέγει περὶ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων, ὅτι ἀπέφευγον τὸν χοῖρον καὶ τὸ χοιρεῖον κρέας ὡς ἀκάθαρτον. Τὸ αὐτὸ βεβαιοῖ γενικώτερον περὶ πάντων τῶν Αἰγυπτίων ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Αἰλιανός· κατὰ τὴν πατέρα τῆς ἱστορίας μάλιστα καὶ ὁ ἀπλόμενος μόνον χοίρου ἐθεωρεῖτο ἀκάθαρτος καὶ μεμολυσμένος αὐτὸς καὶ τὰ ἱμάτιά του, μεθ' ὧν ὤφειλε νὰ καθαρισθῇ ἐν τῷ Νεῖλῳ⁽¹⁾. Καὶ οἱ σημερινοὶ δὲ

(1) Καὶ ἡ τάξις δὲ τῶν χοιροβοσκῶν παρ' Αἰγυπτίους ἐθεωρεῖτο τόσον

Κόπλαι, διάδοχοι ἐκ καταγωγῆς τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, ἀποφεύγουσι τὸ χοίρειον κρέας, καὶ διὰ τοῦτο, κατὰ τοὺς περιηγητάς, ἐν τῇ ἄνω Αἰγύπτῳ σπανίως βλέπει τις χοῖρον. Ἐπίσης κατὰ τὸν Ἡρόδοτον καὶ οἱ Σκῦθαι ἀπείχοντο τοῦ χοιρείου κρέατος κατὰ Θρησκευτικὸν νόμον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατεγίνοντο εἰς χοιροτροφίαν. Καὶ οἱ Ἄραβες τὴν αὐτὴν ἀποσίροφὴν ἐδείκνυον κατὰ τοῦ ζώου τούτου, τὸ δὲ Κοράνιον ῥητῶς καὶ αὐστηρῶς ἀπαγορεύει τὴν βρώσιν χοιρείου κρέατος. Ομοίως ἡ Θρησκευτικὴ νομοθεσία τῶν Φοινίκων ἀπηγόρευσε τὴν χρῆσιν τοῦ χοιρείου κρέατος· ὁ Ἡρωδιανὸς λέγει περὶ τοῦ Ἡλιογαβάλου ὅτι «χοίρων ἀπείχετο Φοινίκων νόμων»· ὁ δὲ Πορφύριος φέρει μάλιστα ὡς λόγον τῆς ἀποχῆς τῶν Φοινίκων τὸν αὐτὸν ὃν καὶ διὰ τοὺς Ἰουδαίους, δηλαδὴ «ὅτι οὐδ' ὄλωσ ἐν τοῖς τόποις ἐφύετο ὕς». Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο μᾶλλον οὐχὶ ἡ αἰτία ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποσίροφῆς ἐκείνης. Τὸν αὐτὸν Θρησκευτικὸν Θεσμὸν κατὰ τοῦ χοιρείου κρέατος εἶχον καὶ οἱ Αἰθίοπες κατὰ τὸν Πορφύριον. Τὸ ἴδιον τέλος ἐξάγεται ἐκ τοῦ Αἰλιανοῦ καὶ περὶ τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν, τοῦθ' ὅπερ ὅμως τινὲς ἀμφισβητοῦσιν.

Ἄλλ' ὅμως καίτοι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ νομοθέται τῶν Θρησκευμάτων ἀπηγόρευον τοῖς λαοῖς τὴν βρώσιν τοῦ χοιρείου κρέατος, φαίνεται ὅτι οἱ Θεοὶ τῶν δὲν ἀπέκρυπτον τὴν εὐαρέσκειάν των πρὸς τὴν ἐξ αὐτοῦ κνίσσαν· καὶ τοῦτο ἐννοοῦντες οἱ πιστοί, καίτοι αὐτοὶ δὲν ἔτρωγον τὸν χοῖρον, δὲν ἐδίσλαζον νὰ τὸν θυσιάωσι καὶ καίωσι τοῖς Θεοῖς. Οὕτω π. χ. οἱ Αἰγύπτιοι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον «τοῖσι μὲν ἄλλοισι Θεοῖσι θύειν ὕς οὐ δικαιοῦσι, Σελήνῃ δὲ καὶ Διονύσῳ μούνοισι τοὺς ὕς θύσαντες πατέονται τῶν κρεῶν, οὓς τῆσι ἄλλησι ὀρτῆσι ἀπεπλυγήκασιν». Ἀλλὰ πλὴν τῶν Αἰγυπτίων, ὡς ὁ Στράβων,

βδελυκτὴ ὥστε οὐδεὶς οὐδέποτε ἐνυμφεύετο θυγατέρα συβότου, «ἀλλ' ἐκδίδονται τε οἱ συβόται καὶ ἀγονταὶ ἐξ ἀλλήλων».

ὁ Ὀβίδιος καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς μαρτυροῦσι, καὶ ἕτεροι λαοί, βδελυσσόμενοι τὸ χοίρειον κρέας, οὐχ ἦττον προσέφερον τοῖς θεοῖς τῶν θυσίας χοίρων. Τώρα ἂν οἱ ἀγαθοὶ ἱερεῖς τῶν, μετὰ τὴν θυσίαν καὶ ἐκ τῆς θυσίας, ἀπέλειχον τεμάχιόν τι ὀπλοῦ χοιριδίου ἱεροκρυφίως, δὲν τὸ γνωρίζομεν, τὸ ὑποθέτομεν ὁμῶς!

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι καὶ ὅ, τι ὁ Ἀθηναῖος λέγει περὶ τῶν Κρητῶν, ὅτι δῆλα δὴ οὐδ' αὐτοὶ ἔτρωγον χοίρειον κρέας, οὐχὶ διότι ἐθεάρουν αὐτὸ ἀκάθαρτον, ἀλλὰ τοῦναντίον διότι ὁ χοῖρος ἦν παρ' αὐτοῖς ἱερός. Τέλος σημειωτέον ὅτι ἔθνη τινὰ εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ μεταχειρίζονται τὸν χοῖρον ἐν τῇ μαγικῇ τέχνῃ, ἐν τῇ μαντεία καὶ ἐν τοῖς ὁμοίοις.

Ἐὰν δὲ πάντα σχεδὸν τὰ θερησκεύματα ἐκίνησαν ἄσπονδον πόλεμον κατὰ τοῦ χοίρου, ὁ χριστιανισμὸς τί ἄρα γε ἐδίδαξε περὶ τούτου;

Ὁ χριστιανισμὸς διὰ μὲν τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτοῦ ἐκήρυξε τὰ χαρακτηριστικώτατα ταῦτα ὅτι «τὰ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ σίματος, ταῦτα εἰσὶ τὰ κινουῦντα τὸν ἄνθρωπον»· διὰ δὲ τοῦ κήρυκος αὐτοῦ Παύλου προσέθηκε: «Χάριτι βεβαιουῦσθαι τὴν καρδίαν, οὐ βρώμασιν, ἐν οἷς οὐκ ὠφελήθησαν οἱ περιπατήσαντες. Ἀποσλήσονται δὲ τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις. . . ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν μετὰ εὐχαριστίας τοῖς ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν. Ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλὸν καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον. Τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει. Οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρώσις καὶ πόσις ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη»!

Ἐν Κερκύρα.

ΣΗ. Σ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ.

[Hestia, 1893, n° 36.]

ΤΑ ΑΠΟΣΑΡΩΜΑΤΑ.

Ἐκαστος γνωρίζει πόσον ταχέως συσσωρεύονται τὰ ἀποσαρώματα, ὅποια δὲ ἀπαιτεῖται φροντὶς ἔπως αἱ οἰκίαι καὶ αἱ ὁδοὶ μιᾶς πόλεως διατηρηθῶσιν εἰς κατάσλασιν σύμφωνον πρὸς τὴν ὑγιεινὴν. Εἰς τὰς μεγάλας μάλιστα πόλεις τὸ ζήτημα εἶναι πολὺ σπουδαῖον καὶ ἐπασχολεῖ μέγας τοὺς ἄρχοντας, ὅχι μόνον ἡ σάρωσις τῶν ὁδῶν ἀλλὰ καὶ ἡ καταστροφή τῶν ἀποσαρωμάτων. Ἡ καθαριότης μιᾶς πόλεως θεωρεῖται ἐκ τῶν κυριωτέρων καθηκόντων τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς. Ἔχει δὲ σημασίαν τὸ ἔργον τοῦτο, διότι καλῶς ἐκτελούμενον ἀποβαίνει διηνεκῆς καὶ ἐπίμονος ἀγών, παραμελούμενον δὲ φέρει εἰς κίνδυνον τὴν ὑγίαν τῆς πόλεως. Καὶ περὶ μὲν τῆς σαρώσεως καὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν ἀποσαρωμάτων ὑπάρχουσι πολλοὶ καὶ διάφοροι τρόποι, ἕκαστος τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς τοποθεσίας ἐκάστης πόλεως. Ἡ τελειωτικὴ ὁμως χρῆσις ἢ ἡ καταστροφή τῶν ἀποσαρωμάτων εἶναι ἴσως δυσκολώτερον ζήτημα. Εἰς πολλὰ μέρη τὰ ἀποσαρώματα χρησιμεύουσι πρὸς λίπανσιν τῶν ἀγρῶν. Ἡ μέθοδος αὕτη καταδικάζεται παρὰ πολλῶν ἔνεκα τῆς ἀναδιδομένης κακῆς ὁσμῆς, πολλοὶ δὲ παρήτησαν αὐτὴν καὶ διὰ τὸ ἀνεπαρκές. Καὶ τρῶντι ἀφ' ἑνὸς ἢ μεταβολὴ τοῦ τρόπου τῆς φερμάνσεως καὶ ἢ ἐκ ταύτης προερχομένη ἐλάττωσις τῆς ἀπορριπτομένης τέφρας, ἀφ' ἑτέρου ἢ χρησιμοποίησις τῶν ἀποσαρωμάτων ἐξ ὑφάσματος, σιδήρου κ.λ. ἢ ἐλάττωσαν τὴν ποσότητα τῶν διὰ λίπανσιν ἀποσαρωμάτων.

Εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην καὶ εἰς τὸ Λίβερπουλ τὰ ἀποσαρώματα ρίπτονται εἰς τὴν Θάλασσαν. Εἰς τὴν τελευταίαν τῶν δύο τούτων πόλεων, δύο ἀτμοκίνητα φέροντα ἕκαστον 300-

400 τόνους άποσαρωμάτων, άπομακρύνονται 2½ μίλλια μακράν και τὰ ρίπλουσιν εἰς τὴν Θάλασσαν. Ἐργάζονται δὲ τὰ άτμοκίνητα ταῦτα άδιακόπως. Ἀναφέρουσιν ὅτι κατὰ τὸ 1891 κατετέθησαν ἐντὸς τῆς Θαλάσσης ὄχι ὀλιγώτεροι τῶν 145,000 τόνων άποσαρωμάτων μὲ δαπάνην σχετικῶς μικράν. Ἡ μέθοδος αὕτη δύναται νὰ ἔφαρμοσθῆ μόνον εἰς πόλεις παραλίους, ἔχει δὲ και τὸ κακὸν ὅτι τὰ ἑλαφρά άποσαρώματα πλέουσι και ἐπιστρέφουσι πρὸς τὸν αἰγιαλόν.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεγάλως συνεζητήθη τὸ ζήτημα τῆς καταστροφῆς τῶν άποσαρωμάτων πρὸ πάντων εἰς τὰς μεγάλας πόλεις. Πρὸ ὀλίγου χρόνου πολλαχοῦ άπεφασίσθη νὰ καίωνται, κατεσκευάσθησαν δὲ φούρνοι ἐπίτηδες. Τὸ ζήτημα φαίνεται λυθέν, πρόκειται μόνον νὰ εὔρεθῆ ὁ εὔθυνότερος τρόπος. Ἡ δαπάνη διαφέρει φυσικὰ κατὰ τὰς διαφόρους πόλεις, ἀναλόγως τοῦ εἶδους τῶν άποσαρωμάτων. Ἄλλὰ και ἡ τοποθέτησις τῶν φούρνων άπαιτεῖ σκέψιν μεγάλην, διότι και ἂν ἡ κατάκαυσις τῶν άποσαρωμάτων κατορθωθῆ ἐντελῶς, ἡ μεταφορὰ αὐτῶν εἰς τὸν τόπον τοῦ φούρνου και ἡ φροντὶς πρὸς καταστολήν τῶν ἀναθυμιάσεων παρουσιάζουσι δυσχερείας πολλάς. Ἡ θερμότης τῶν φούρνων αὐτῶν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ διαφοροτρόπως, ὡς π. χ. διὰ άτμομηχανὰς ἠλεκτρικοῦ φωτός, διὰ άντλίας κλ.

Ὁ τρόπος οὔτος τῆς καταστροφῆς τῶν άποσαρωμάτων ἑξαπλοῦται ὁσημέραι περισσότερον. Τὸ ζήτημα εἶναι κατὰ μέγα μέρος χρηματικόν, ὡς συνεχόμενον δὲ μετὰ τῆς ὑγιεινῆς ἐνδιαφέρει πάντας.

Z.

[Hestia, 1893, n° 17.]

Ὁ ΧΕΙΜῶΝ ἘΡΧΕΤΑΙ.

Δύο εἶναι αἱ κύριαί καὶ διακεκριμέναι ὥραι τοῦ ἔτους· τὸ Φέρος, ἢ μᾶλλον τὸ καλοκαίριον καὶ ὁ χειμῶν. Ἡ ἀνοιξίς καὶ τὸ φθινόπωρον εἶναι ἐποχαὶ ἀμφίβολοι, μεταβατικάί, ἢ πρώτη τῶν ὁποίων εἰσάγει εἰς τὸ Φέρος καὶ ἢ δευτέρα εἰς τὸν χειμῶνα. Ἄν ἀληθεύῃ τοιοῦτόν τι διὰ τὸ κλίμα μας, — διὰ τὸ ὁποῖον ἄλλοι τινὲς ἰσχυρίζονται ὅτι ὀλοχρόνιος ἢ ἀνοιξίς βασιλεύει, μὲ ὀλίγων μόνου ἡμερῶν ψυχρὰς ἢ θερμὰς παρενθέσεις, — εἰσῆλθομεν ἤδη εἰς τὸν χειμῶνα.

Τοῦτο δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς τὸ εἶπη κανεὶς ῥέπορτερ ἢ χρονογράφος. Μεθ' ὄλην τὴν ἐπίφασιν τὴν Φερινήν, τὴν ὁποίαν ἐν πολλοῖς διατηρεῖ ἡ ἐποχή, αἰσθάνεσθε τὸν βραδέως ἀλλ' ἀσφαλῶς πλησιάζοντα πολιοῦτρα γέροντα μὲ τὴν ψυχράν, τὴν παγωμένην πνοήν. Τὸ Φερμόμετρον κατῆλθε περὶ τοὺς πέντε βαθμοὺς καὶ κατέρχεται ὀλοὲν ὡς αἱ ἀξίαι ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ ἐπὶ τῇ προσεγγίσει κακοῦ τινος. Ὁ ἥλιος μετετοπίσθη· κάμνει κύκλον χαμηλότερον καὶ συντομώτερον, βραχύνων τὰς ἡμέρας καὶ ἀποσιέλλων ἀκτῖνας πλαγίας, ὀλιγώτερον καυστικὰς. Μάλιστα τὴν πρωΐαν τὸ Φάλπος του εἶναι εὐχάριστον καὶ μοι ἀρέσει νὰ τὸ ἀπολαμβάνω, ἐξερχόμενος ἐπ' ὀλίγον εἰς τὸν ἐξώστην. Βλέπω τὴν ὥραν ἐκεῖνην τὸν Λυκαβητὸν πλέοντα εἰς ὀμίχλην ἐλαφράν, λευκὴν, πλημμυροῦσαν φωτός, τὸ ὁποῖον ῥοφᾷσι μετ' εὐφροσύνης αἱ μικραὶ καταπράσιναι παρὰ τοὺς πύδας του πεῦκαι. Ὁ οὐρανὸς εἶναι λευκαυγῆς κυανοῦς, μὲ τὸ ἰδιαίτερον ἐκεῖνο, τὸ ἀνέκφραστον χρῶμα, τὸ ὁποῖον διατηρεῖ καὶ τὴν μᾶλλον ἐαροφανῆ αὐτοῦ πρωΐαν. Ἀπέναντί μου τὸ σχολεῖον, — δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων, — εἶναι ἀκόμη κατάκλειστον καὶ ἐπὶ τῶν ἀναβαθμίδων τῆς εἰσόδου συσσωρεύεται

περιμένων ὁ ἔσμός τῶν μικρῶν παιδιῶν, πρόθυμος, πρωϊνός, λάλος, Φαιδρός, ὡς τῶν μικρῶν πῆνην, τῶν προβαλλόντων τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τῆς Φωλεᾶς τῆς καπνοδόχου. . .

Τὸ ἔσπερας τὸ ψῦχος γίνεται αἰσθητότερον. Φυσᾶ· νέφη ἀραιὰ ἀποκρύπτουσιν ἐδῶ κ' ἐκεῖ τοὺς ἀστέρας. Οἱ ἄνθρωποι οὔτε βραδύνουσιν, οὔτε εὐχαριστοῦνται ὡς πρότερον εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ ἀρχίζουσι νὰ σκέπλωνται περὶ τρόπων ἀσφαλέςτερας συγκεντρώσεως. Πρὸς τὸ παρὸν περιορίζονται νὰ κατακλίνωνται ἐνωρίς μὴ ἔχοντές τι νὰ πράξωσι, ἀφ' οὗ καὶ τὸ ὑπαιθρον εἶναι ψυχρὸν καὶ ἡ σιέγη ὀχληρά, περιμένοντες μίαν βροχὴν διὰ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἀμφίβολον αὐτὴν κατάσλασιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ κλίνη ἐπιβαρύνεται ἀπὸ τῶρα διὰ σκεπασμάτων καὶ τὰ ἐλαφρὰ ἐπανωφόρια τίθενται εἰς ἐνέργειαν καὶ γίνεται φροντὶς περὶ ἐνδυμάτων καὶ ἐφοδίων χειμερινῶν καὶ ὀπλίζονται τὰ παράθυρα καὶ αἱ θύραι διὰ τῶν βαρέων παραπετασμάτων καὶ τὰ δάπεδα διὰ τῶν ταπήτων. . . Ὁ χειμὼν ἔρχεται. Ὅλα πέριξ τὰ συμπλώματα, — καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπεκταθῶ περισσότερον ἀναμασσῶν τὰ τετριμμένα, — μᾶς πειθουσι. Ῥιγηλὴ συγκίνησις μᾶς καταλαμβάνει καὶ μᾶς πληροῖ μελαγχολία ἀνάμικτος χαρᾶς. . . διότι ὁ χειμὼν ἔρχεται.

Τίσας ἀρέσει καλύτερα, ὁ χειμὼν ἢ τὸ θέρος;

Μὴ βιασθῆτε νὰπανθήσετε. Σᾶς βεβαιῶ ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλος ἡ προτίμησις. Καὶ τὰ δύο εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον μεσιὰ συγκινήσεων, τέρψεων καὶ ἀπολαύσεων· καὶ ἂν ἐξετάσετε καλὰ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς σας, θὰ εὑρετε ὅτι καὶ πρὸς τὰ δύο τὴν αὐτὴν ἀγάπην αἰσθάνεσθε, τὴν αὐτὴν ἀκατανίκητον ἔλξιν, ποθοῦντες καὶ χειμῶνα μετὰ θέρος, ὡς νύκτα μεθ' ἡμέραν καὶ σελήνην μεθ' ἡλίου. Τὰ δίδει ἡ φύσις καὶ τὰ δύο, εἶναι δὲ π्लाσμένος ὁ ἄνθρωπος οὕτως, ὥστε νὰγαπᾷ καὶ νὰ εὐχαριστῆται ἀναγκαιῶς εἰς ὃ, τι τῷ δίδει ἡ

φύσις. Εἰς μάτην προσπαθεῖτε νὰ ὑποβάλετε τὸ ζήτημα ὑπὸ ἀνάλυσιν ψυχράν, νὰριθμήσετε τὰ καλὰ τοῦ χειμῶνος ἢ τὰ κακὰ τοῦ θέρου καὶ ἐπὶ ὑπολογισμῶν νὰ στήριξετε τὴν προτίμησίν σας. Θὰ πλανηθῆτε. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἐπίσης ἰσχυρὰ καὶ ἐπίσης ἐνδύμχος καὶ διὰ τὰ δύο, παρεξηγεῖ δὲ τὴν φύσιν του οἰοσδήποτε νομίζει ὅτι τρέφει ἰδιαιτέραν συμπάθειαν πρὸς τὸ ἓν ἢ πρὸς τὸ ἄλλο. Νομίζω ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπύκκληροι, οἱ μὴ ἔχοντες οὐδὲν ὄπλον νάντιτάξωσι κατὰ τοῦ ψύχους, θὰ νύτοκτίνουν ἕξ ἀπελπισίας εἰς κατεδικάζοντο αἴφνης νὰ ζήσωσιν εἰς αἰώνιον θέρος.

Διαφέρει ὅμως καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποῖαν ἔχει, καὶ ὡς πρὸς τὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα ἐμπνέει, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τὴν ὁποῖαν προξενεῖ ὁ χειμὼν ἀπὸ τὸ θέρος. Συντομῶτα θὰ σας ὀρίσω ἐδῶ τὴν διαφορὰν. Ἡ τέρψις τοῦ χειμῶνος καθορίζεται ἀπὸ τὴν εὐμάρειαν ἐκείνην τὴν ὁποῖαν αἰσθάνεται ὁ ῥιγῶν ὅταν θερμαίνεται· ἀπεναντίας ἡ τέρψις τοῦ θέρου πηγάζει ἐκ τῆς εὐχαριστήσεως, τὴν ὁποῖαν δοκιμάζει ὁ θερμαινόμενος ὅταν δροσίζεται. Ὅσον διαφέρει τὸ ἓν εὐάρεστον αἶσθημα τοῦ ἄλλου, — καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ ἐπροσέξατε πολλάκις ὅτι διαφέρει οὐσιωδῶς, — τόσον διαφέρει καὶ ἡ μία αἶρα τῆς ἄλλης. Τὸ θέρος ἄγει τὸν ἄνθρωπον πρὸς ζωὴν ἐν ὑπαίθρῳ ἀγροτικὴν καὶ εἰδυλ-
λιακὴν, ἀφυπνίζει τὸν ἡμέρον του, τὸν ἐπαναφέρει τέκνου ἀρχέγονου εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μειδιώσης φύσεως, ἀπὸ τῆς ὁποῖας ὁ ἄγριος χειμὼν τὸν ἀπομακρύνει. Ὅλον ἐκείνον τὸν πολιτισμένον κόσμον, τὸν ὁποῖον βλέπετε συνηγμένον εἰς τὰ πολυθύρυθα καὶ καταφώτιστα θερινὰ κέντρα, συνεχίζοντα τὸ ἔργον τοῦ χειμῶνος μὲ τὰς κομψὰς ἢ πολυτελεῖς ἐνδυμασίας, τοιοῦτό τι αἶσθημα κατέχει κατὰ βάθος καὶ ὑπὸ τὴν λεληθυῖαν ἐπίδρασίν του τρέχει εἰς τὰς πρασίνας ἐξοχὰς, βυθίζεται εἰς τὴν θάλασσαν, σκιρτᾷ, ἀλιεῖει, θηρεύει,

ἀνέρχεται εἰς τὰ ὕψη καὶ ἀναπνέει τὸν δροσερὸν ἀέρα τῶν ὀρέων, θαυμάζων τὸν ἑναστῆρον οὐρανόν.

Ἀπὸ τῆς εὐδαιμονίας ταύτης τὸν ἀπομακρύνει ὁ χειμὼν διὰ νὰ τὸν βυθίσῃ εἰς ἄλλην, ἄλλου εἶδους. Ἡ ψυχρὰ ὥρα δίδει ὄθησιν πρὸς τὸν οἰκογενειακὸν βίον τὸν γλυκύτατον καὶ πρὸς τὸν πολιτισμὸν τὸν εἰρηνικώτατον. Ἀνάπλει τὴν ἐστίαν καὶ περὶ αὐτὴν συναθροίζει χαρωπὴν τὴν οἰκογένειαν. Τὸ ὑπαιθρον ἀντικαθιστᾷ ἢ φωταυγῆς, ἢ πλήρης θερμοῦ ἀναθυμιάσεων αἴθουσα καὶ τὸ εὐμαρὲς δωμάτιον τῆς ἐργασίας, εἰς τὸ ὁποῖον εὐχαρίστως περιορίζεται τῶρα ὁ ἄνθρωπος. Ἐξω ἢ παγωμένη ἀτμόσφαιρα τονώνει τὰ μέλη του. Ἄλλα τῶρα τὰ αἰσθήματά του καὶ ἄλλαι αἱ ὀρέξεις του. Εἶναι ἐποχὴ ἀπολαύσεως καὶ ὄχι ὀνείρων, πραγματοποιήσεως καὶ ὄχι σχεδίων. Γίνεται ἡρεμώτερος, εἰρηνικώτερος, ἀγαπητότερος, φιλοσοργώτερος, ἐργατικώτερος, ἀνθρωπινώτερος. Χρησιμοποιεῖ πρὸς τὸ καλὸν τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἠντλησεν ἐκ τῶν μυχῶν τῆς φύσεως κατὰ τὸ θέρος. Καὶ ὅταν ἐξαντληθῇ ἐν τῇ εὐδαιμονίᾳ τῆς ἀπολαύσεως καὶ τῆς ἐργασίας, ἰδοὺ πάλιν τὸ νέον θέρος διὰ νὰ νακαινισθῇ καὶ νὰ ἀναζωογονηθῇ. Τοιοῦτος εἶναι ὁ τύπος, ὑπὸ τὸν ὁποῖον μᾶς παρουσιάζουσι τὰς δύο μεγάλας καὶ ἀντιθέτους ἐποχὰς οἱ ἐπ' αὐτῶν φιλοσοφοῦντες.

Καὶ πῶς θὰ διέλθωμεν τὸν χειμῶνά μας;

Πρῶτον καὶ κύριον πρέπει νὰ εἴμεθα συνεπεῖς πρὸς ὅσα εἶπομεν ὀλίγον ἀνωτέρω. Τὸν χειμῶνα θὰ τον διέλθωμεν κυρίως ἐργαζόμενοι. Ἡ ἐργασία εἶναι φυσικὴ ἀνάγκη διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐπομένως ἀπόλαυσις, ἀκριβῶς ὅπως ἡ ἀργία καὶ ἡ ἀνάπαυσις, ἡ ἐναλλαγὴ τῶν ὁποίων ἀποκαθιστᾷ τὴν τελείαν ζωὴν. Ἡ ἀτμοσφαιρικὴ μεταβολὴ καθορίζει φυσικῶς τὸν χρόνον τῆς ἐνασκήσεως τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου.

Ὁ χειμῶν εἶναι διὰ τὴν ἐργασίαν καὶ πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν. Εἰς τὴν ἔμπρακτον προσευχὴν πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὴν κυρίαν μας ἀπόλαυσιν. Δὲν εἶμαι ἱεροκῆρυξ· νομίζω ὅμως ὅτι διερμηνεύω τὴν ἐνδόμυχον φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῆς ζωῆς. Ὡ ναί, εἶναι ἀπόλαυσις ἡ Θεραπεία τῆς κλίσεως πρὸς ἐργασίαν τοιαύτην ἢ τοιαύτην καὶ μόνον Θεραπεύων τὴν κλίσιν ταύτην ἐκπληροῖ ὁ ἄνθρωπος τὸν προορισμὸν δι' ἃν εὐρέθη ἐπὶ τοῦ κόσμου. . . Εἶναι ἴσως κοπιώδης καὶ ἀνιαρὰ κατὰ τὸ φαινόμενον ἢ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀξιώματος· ἀλλ' εἶναι τόσον οἰκτροὶ καὶ δυστυχεῖς οἱ μὴ παραδεχόμενοι τὴν ἀλήθειάν του! Τὸ κατ' ἐμέ, πιστεύσατέ με, εἰς τὴν παρουσιάζετο ποτὲ ἐνώπιόν μου ἡ Καλὴ Μοῖρα, ἡ ὁποία κάμνει χαρίσματα εἰς τοὺς Θνητούς, χίλια ἔτη θά τη εἰζήτων ἀκμῆς πρὸς ἐργασίαν. . .

Ὡς πρὸς τὰς διασκεδάσεις τώρα, τὰς κυρίως χειμερινὰς διασκεδάσεις, ὡς τὰς ἐννοεῖ ὁ κόσμος συνήθως καὶ ἡμεῖς καμὴν φοράν, δὲν θὰ μείνωμεν φέτος δυσηρεσίστημοι, εἰς τὴν λάβωμεν μάλιστα ὑπ' ὄψει καὶ τὴν παροιμιώδη μας, τὴν ποιητικὴν μας ὀλιγάρκειαν, ἀφ' οὗ εὐχαριστοῦμεθα μόνον μὲ τὴν λιανὰν, τὴν ὁποίαν δὲν παύει ὁ κλασικὸς μας οὐρανὸς νὰ καταπέμπῃ καὶ νὰ ροφῶμεν ἡμεῖς, ἐξηπλωμένοι εἰς τὰ καθίσματα τῶν καφετειῶν ἢ ἐκχυνόμενοι ἀνὰ τοὺς περιπάτους. . . Θὰ ἔχωμεν πρῶτον τὰς ἐορτὰς τῶν ἀργυρῶν γάμων τῶν Βασιλέων μας· θὰ ἔχωμεν τὴν περίοδον τῆς Βουλῆς, θορυβώδη καὶ ἐνδιαφέρουσαν καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα· θὰ ἔχωμεν μελόδραμα γαλλικὸν εἰς τὸ μέγαλον θέατρον καὶ ἑλληνικὸν θίασον, μὲ νέον ἀστέρα καλλιτεχνικὸν ἀνακαλυφθέντα ἐσχάτως ἐν Πάτραις, εἰς τὸ ἰνδικὸν ἐκεῖνο καὶ κομψότατον τῆς ὁδοῦ Προαστείου· θὰ ἔχωμεν — ὅπως πάντοτε δά — τὰς ἐορτὰς μας καὶ ἐπὶ τέλους τί δὲν θὰ ἔχωμεν! Ὑγίαν μόνον καὶ εὐτυχίαν εὐχόμεθα εἰς τοὺς ἀνα-

γνώστας μας, νὰ διέλθωμεν τὸν καλὸν μας χειμῶνα καὶ νὰπολαύσωμεν τὰ μυρία του δῶρα.

ἈΝΤΙΔΑΛΛΟΣ.

[Hestia, 1892, n° 39.]

Ἡ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦὴ τῆς Ζακύνθου.

Ἐντυπώσεις Ἀτόπου.

Ἡ ὠραιότητι τῶν νήσων μας, ἡ ἑλληνικὴ τροφὸς τῆς μανωλίας, τῆς μπεγκονίας, τῆς μπουγαρινιάς, ἡ μυροβόλος Ζάκυνθος μετὰ τὰ δάση τῶν μπανανεῶν της, τῶν ποικιλωτῶν ἐσπεριδοειδῶν της, ἡ ἀναμιμνήσκουσα μετὰ τὴν πλουσίαν καὶ ὀργῶσαν φύσιν της τὰς χώρας τῶν τροπικῶν καὶ μετὰ τὸ ἄσμα της τὴν Ἰταλίαν, ἡ Ζάκυνθος ἡ τόσον δικαίως ἐπικληθεῖσα τὸ ἄνθος τῆς ἀνατολῆς, ἀπὸ τινων ἡμερῶν σχεδὸν δὲν ὑπάρχει. Τὸ γλυκὺ της ἄσμα διεδέχθησαν οἱ θρῆνοι καὶ τὸ αἰεὶ γελῶν πρόσωπόν της βαθὺς πένθους πέπλος κάλυπται.

Ἀτόπῃς τῆς καταστροφῆς μάρτυς θέλω σὰς ἀφηγηθῆναι διὰ τῆς ὠχρᾶς πεζογράφου γραφίδος τὸ ἀτύχημά της, ἐνῶ τῇ ἤξιζον πέντε σίλοι, ὅμοιοι πρὸς ἐκείνους, δι' ὧν ὁ μέγας ψάλτης της ὑμνησεὺν ἀθανάτως τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν.

Ἡ γειτονία τῆς Αἴτνης καὶ τοῦ Βεζουβίου, ὑπόγειοι σφαιδασμοὶ ἀγνώστου ἔτι ἀφορμῆς τῇ ἐπιστήμῃ, αἱ ἄφθονοι τῆς νάφθης πηγαί της, τίς οἶδε τίνας ἄλλαι κρύφιαί τῆς Φύσεως ἰδιοτροπίαί ἀνατινάσσουσι καὶ συνταράττουσι καὶ δονοῦσι

διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν πάγκαλον ταύτην νῆσον καὶ μεταβάλλουσιν αὐτὴν εἰς γνήσιον ἀντίκρυσμα ἐν τῷ Ἰονίῳ Πελάγει τῆς ἐς τῷ Αἰγαίῳ Θήρας. Ἔτος σχεδόν, ἀφ' ὅτου ἡ ἱστορία ἤρξατο χρονολογικῶς νὰ καταγράφη τὰ μεγάλα Φυσικὰ Φαινόμενα δὲν παρήλθε χωρὶς νὰ σημειωθῶσιν ἄπειροι δονήσεις τῆς γῆς τῆς, δύο δὲ καὶ τρεῖς ἰσχυροὶ σεισμοὶ ἀντίκτυποι. Κατὰ μακρότερα δὲ διαστήματα σεισμοὶ πραγματικοί, ἐπιτόπιοι, οἰκίας καταρρίπτοντες, ἀνθρώπους Φονεύοντες καὶ σοβαρωτάτας προξενούντες ζημίας συνετάρασσαν τὴν Ζάκυνθον. Ἐκ τούτων ὀνομασιότατοι ὑπῆρξαν οἱ τῶν ἐτῶν 1650, 1673, 1696, 1713, 1727, 1742, 1767 καὶ 1791. Κατὰ τὸν αἰῶνα, οὗ μετ' ὀλίγον θὰ ἐξέλθωμεν, ὀνομασιότατοι σεισμοὶ ὑπῆρξαν ὁ τοῦ 1820 καὶ ἰδίᾳ ὁ τοῦ 1842, ἀνήμερα τοῦ ἀγίου Λουκᾶ συμβᾶς, οὗ τὴν Φρικτὴν μανίαν αὐτόπλαι μάρτυρες μοὶ διηγήθησαν ἐν Φρίκῃ. Καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους δ' ἐκείνου ἔτος δὲν παρήλθε χωρὶς νὰ σεισθῇ ἡ καλὴ νῆσος, χωρὶς νὰ Φρικιάσωσιν οἱ τόσον εὐθυμοὶ καὶ τόσον γνήσιοι τῆς ἀπολαύσεως, τοῦ γέλωτος, τοῦ ἄσματος ἐρασταὶ κάτοικοί τῆς.

Ἐφέτος ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐδεινώθη καὶ κακοὶ προάγγελοι δυσθύμους κατέσπησαν τοὺς Ζακυνθίους. Ἀπ' αὐτῆς σχεδόν τῆς τοῦ ἔαρος ἐνάρξεως, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ἰουλίου ἡ γῆ ἤρξατο σειομένη, ὑπόκωφοι κρότοι, ὡσεὶ πολλῶν βοῶν μυκωμένων, ἐτρόμαζον τὰ παιδάκια καὶ ἔθλιβον τοὺς μεγάλους, ἐνῶ αἱ τῆς νάφθης πηγαὶ καὶ ἀφθονώτεραι καὶ ἀγριώτεραι καθίσταντο. Οὕτως ἐξηκολούθησε σειόμενον καὶ συνταρασσόμενον τὸ ἔδαφος μέχρι τῆς 15 αὐγούστου, ὅπότεν οἱ Ζακύνθοι ἠσθάνθησαν τὸν πρῶτον ἰσχυρὸν σεισμόν. Ὁ τρόμος των ὑπῆρξεν ἰσχυρότατος καὶ λίαν εὐλογος, εὐτυχῶς μικρὰ διακοπή, καὶ εἶτα ἀσθενὴς ἐπανάληψις τῶν σεισμικῶν δονήσεων τοὺς ἔκαμε ν' ἀναθαρρήσωσιν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε

καὶ αὐτὸς ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀνατολικῆς Τηλεγραφικῆς Ἐταιρίας κ. Φόρστερ, ὅστις ἐπὶ μακρὰ ἔτη Ζάκυνθον ὑπὸ σεισμολογικὴν ἔποψιν μελετᾷ, ἐλπίσας ὅτι ἡ Θεομηνία κατέπαυσεν, προήγγειλε διὰ τῆς ἐφημερίδος « Ἀκροπόλεως » τὴν ἄφευκτον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπὸ τῶν σεισμῶν ἀπαλλαγὴν τῆς νήσου.

Ἄλλως ὅμως ἔδοξε τῷ Πλούτῳ καί, τὴν ἑσπέραν τῆς 18ης ἰανουαρίου, μηκυθμὸς ἰσχυρὸς, καὶ παλμικὴ κίνησις τῆς γῆς ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ εἶτα περιστροφικὸς σάλος ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς διέτρεξεν ὡς σπασμὸς τὴν νήσον καὶ συνεκλόνησεν αὐτὴν ὀλόκληρον ἐκ τῶν μυχιαιτάτων. Οἱ ἀτυχεῖς Ζακύνθιοι περίτρομοι ἐξῆλθον τῶν οἰκιῶν των, ὡς εἶδον διαρραγείσας, καὶ γονυπετήσαντες θερμὰς πρὸς τὸν πολιοῦχόν των ἅγιον Διούσιον ἀπέτειναν δεήσεις. Πρὸς σίγμην ἠλπισαν ὅτι τὸ κακὸν παρήλθε καὶ ἀναθαρρήσαντες εἰσῆλθον ἐκ νέου εἰς τὰς οἰκίας των, ἐξετάζοντες τὰς ἐπελθούσας εἰς αὐτὰς καταστροφὰς καὶ σκεπτόμενοι πῶς θὰ τὰς διορθώσωσιν. Ἀπὸ τοῦ μεσουκτιοῦ ὅμως σύγνη τοὺς κατέλιθεν ἀπελπισία καὶ ἀλλεπάλληλοι δονήσεις, καὶ τοὺς διαρραγέντας τοίχους κατέρριπτον, καὶ κακοῦ τρομεροῦ προάγγελοι ἐγίνοντο. Ἐν τοιαύτῃ φρικτῇ ἀγωνίᾳ διῆλθον οἱ Ζακύνθιοι τὴν νύκτα τῆς 18^{ης} πρὸς τὴν 19^{ην} ἰανουαρίου, ὅπότεν τὴν πρωίαν, ὥρα ἢ 1/4, ἐπῆλθεν ἡ τρομερὰ καταστροφή. Οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων κατάκοποι ἐκ τῶν συγκινήσεων καὶ ἀπατηθέντες ἐκ τῆς ἐπὶ δώρον καταπαύσεως τῶν δονήσεων ἐκοιμῶντο. Κακὸν ὅμως ξύπνημα τοὺς ἀνέμενε. Σεισμὸς μετὰ δεινοῦ δούπου καὶ φρικτοῦ μηκυθμοῦ διαρκέσας 18 ἢ κατ' ἄλλους 22 δευτερόλεπτα ἀπετελείωσεν ὃ, τι ὁ τῆς ἑσπέρας σεισμὸς εἶχεν ἀρχίσει. Οἱ διερωγότες τοῖχοι κατέπεσον, ἕτεροι διερράγησαν καὶ ἀφῆκαν τὰς στέγας νὰ καταπέσωσι, δωμάτια ὀλόκληρα ἐκρημνίσθησαν, θεμέλια ἐξῆλθον τῶν

κογχῶν των καὶ κατὰ τὴν γραφικὴν τῶν Ζακυνθίων ἔκφρασι
οἱ τοῖχοι ἠλέσθησαν.

Ἀπερίγραφτος καὶ ἀκατανόητος εἰς μὴ αὐτόπλην μάρτυρα
σκηνὴ ἐπηκολούθησε. Ἐκφρων ὁ λαός, γυναῖκες, παιδία,
ἄνδρες ἀνετινάχθησαν τῶν κλινῶν των καὶ ἐζήτησαν ἐν τῇ
Φυγῇ τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἐν τῷ σκότει καὶ τῇ παραζάλῃ
Φρικτὰ ἐπηκολούθησαν δράματα. Οἱ μὲν ἀπὸ τῶν κλινῶν ἀνα-
πηδήσαντες, ὡς ὁ εἰσαγγελεὺς κ. Τσιμπουράκης, ἐπληγώ-
θησαν βαρέως ἐκ τῶν ἐξακολουθούντων νὰ καταπίπῳσι τεμα-
χίων τῶν τοίχων, ἄλλοι ζητοῦντες νὰ κατέλθῳσι τὴν κλίμακα
κατεκρημνίζοντο αὐτῆς, μόλις συγκρατουμένης ἐπὶ σαλευθέν-
των ἐκ τοῦ σεισμοῦ ἀγκωναρίων, οἱ πλείοτεροι τέλος ἐν
τυφλῇ Φυγῇ ἐπληγώνοντο ἐν τῇ ὁδῷ ἐκ τῶν καταπιπύοντων
τεμαχίων τῆς σιέγης ἢ τῶν κεράμων. Δύο δέ, μία γυνὴ καὶ
εἷς ἀνὴρ ἐργατικός, ὁ Τσαούσης, εὐρήκαν τὸν Θάνατον ὑπὸ σω-
ρὸν ἐρειπίων. Τοῦ τελευταίου τούτου ὁ Θάνατος τραγικώτατος
καὶ ὄλως μοιραῖος ἀξίζει νὰ περιγραφῇ ἰδιαιτέρως. Ὁ ἀτυχὴς
κατῴκει ἐν μικρῷ καὶ ταπεινῷ οἰκίσκῳ ἐν τῇ πύλῃ τῆς
Ἁγίας Ἄννης συνοικίας. Ὁ οἰκίσκος οὗτος, ὃν ἐπεσκεύθη,
ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν δωματίων· τὸ πρῶτον, τὸ ἐν τῇ εἰσόδῳ,
ἐχρησίμευεν ὡς αἴθουσα, ἐστιατόριον κτλ, τὰ δύο ἐν τῷ βάθει,
ὡς κοιτῶνες. Ἐν τῷ πρὸς δεξιᾶν τῷ εἰσερχομένῳ ὁ Τσαούσης
ἐκοιμᾶτο μέχρι τῆς ἐσπέρας ἐκείνης. Πτοηθεὶς ὅμως ἐκ τοῦ
πρώτου σεισμοῦ καὶ πεποιθὼς ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ δωματίῳ
πλείων ὑπῆρχεν ἀσφάλεια, μετεκόμισε τὴν κλίνην του εἰς
αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῇ πεποιθήσει ταύτῃ ἀπεκοιμήθη. Μοιραῖον
ὅμως ἦτο νὰ ἀποθάνῃ καὶ ἐνῶ διὰ τοῦ δευτέρου σεισμοῦ τὸ
δωμάτιον, ἐν ᾧ πρότερον ἐκοιμᾶτο οὐδὲν σχεδὸν ἔπαθε, τὸ
δωμάτιον εἰς ὃ κατέφυγεν εὐρέθη σωρὸς ἐρειπίων τὴν ἐσπέραν
καὶ ὁ Τσαούσης νεκρὸς ἐπὶ τῆς κλίνης του!

Ἡ Φρίκη καὶ ὁ τρόμος τῶν γυναικῶν ἰδίᾳ καὶ τῶν παιδίων ὑπῆρξεν ἀπερίγραφτος. Νευροπαθέσθαι καὶ δειλότεροι τῶν ἀνδρῶν κατελήφθησαν ὑπ' ἀληθοῦς παραφροσύνης αἱ ἀτυχεῖς Ζακυνθίαι, αἱ γοεραὶ αὐτῶν οἰμωγαὶ συνέπνιγον τὸν κρότον τῶν καταπιπτόντων τοίχων καὶ τοὺς συνεχεῖς μυκηθμούς τῆς γῆς. Καὶ ἐν τούτοις ἐν ὄλῃ αὐτῇ τῇ ταρταρείῳ Φρίκη καὶ τῷ στανικῷ πανδαιμονίῳ οὐδεμία ἐλησμόνησε τὸ τέκνον τῆς, ἀλλ' ἅπασαι, προκινδυνεύουσαι καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν εἰς μηδὲν λογιζόμεναι, ἐπανήρχοντο εἰς τὰς καταπεσούσας οἰκίας των, ἀφ' ὧν τὸ ἐνστικτον τῆς ἰδιοσυντηρήσεως τὰς εἶχεν ἀπομακρύνει καὶ ἐφορμῶσαι, ὡς λέαιναι, μάχας ὀμηρικὰς συνεχρότου πρὸς τὰ ἐρείπια καὶ διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ἰνύχων ἀπομακρύνουσαι τοὺς λίθους καὶ τὴν ἄσβεστον ἐξέθαπτον ἐξ αὐτῶν τὰ τέκνα των. Πρὸ τοιούτου ἠρωῖσμοῦ, οὐ τὰ κατορθώματα οὔτε ποιητῆς οὔτε ἱστορικὸς θὰ ἐξυμνήσῃ, ὡχριοῦν τὰ μέγιστα τῶν πολεμικῶν κατορθωμάτων.

Τοιαύτην σκηνὴν μοὶ διηγήθη μήτηρ, ἐνώπιον τῶν βουλευτῶν Ζακύνθου κ. κ. Λομβάρδου, Ρώμα καὶ Πλακᾶ, κατοικοῦσα ἐν μικρῷ οἰκίσκῳ παρὰ τὴν συνοικίαν τῆς Ὑπαπαντῆς.

— Αὐτὸ τὸ παιδάκι ποῦ βλέπεις, ἀφέντη — μοὶ ἔλεγεν ἐπιδεικνύουσά μοι διετὲς παιδίον μὲ δεδεμένην τὴν κεφαλὴν καὶ μεμωλωπισμένον τὸ πρόσωπον, εἶχε ταφῆ μαζὶ μὲ τὴν κούνιαν τοῦ ἐκεῖ δὲ σίην γωνιά. Ἡ μισὴ κούνια εἶχε σκεπασθῆ ἀπὸ χαλάσματα, ἀπάνω δὲ ποῦ ἦταν τὸ κεφαλάκι τοῦ εἶχαν πῆσαι δύο μεγάλα κοτρώνια. Στὸ πῆσιμό του τὸ ἓνα συνεπῆρε μαζὶ καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου καὶ αὐτὸ τὸ ἔσωσε!

Καὶ ταῦτα λέγουσα ἐποίησε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἀπέτεινε δακρύνουσα θερμὴν πρὸς τὸν Ἅγιον προσευχήν.

— Ἐγὼ — ἐξηκολούθησε — ὥρμησα ἔξω σίην πρῶτη σίιγμῃ τοῦ χαλασμοῦ. Μὰ ἅμα βρέθηκα σίῶν δρόμο, τότε

θυμήθηκα τὸ παιδί μου. «Τί κάμνω!» εἶπα καὶ ὄρμησα πῶσω. Μιά, μιὰ πέτρα ἔβγαζα, ἀφέντη, ἔτσι νὰ με βοηθῇ πᾶντα ὁ Ἅγιος καὶ μισὴ ὥρα ἔκαμα, ὡς πωὺ νὰ τὸ ξεθάψω, τὸ τσαμένο. Καὶ αὐτὸ ἔκλαιγε σιγανά, σιγανά.

Καὶ ἤδη ὁποῖα νομίζετε ὅτι εἶναι νῦν ἡ Ζάκυνθος; Σωρὲς ἐρειπίων. Ὀλόκληρος ἡ ἔξοχή της, ἅπαντα τὰ χωρία της δὲν ἔχουσιν οὔτε μίαν οἰκίαν ἀκεραίαν, ἅπασαι κατέπεσον, ἅπασαι κεῖνται χαμαί. Χωρία, ὡς τὸ Γαϊτάνιον καὶ τὸ Κερί ἀποτελοῦσι βουνούς χαλασμάτων. Ἐκ δὲ τῆς πώλεως ἐκ 2,800 οἰκιῶν, κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀποσπάλεντας ἐπὶ τόπου μηχανικούς, μόλις αἱ 200 εἶναι κατοικήσιμοι. Αἱ λοιπαὶ οὐ μόνον δὲν εἶναι κατοικήσιμοι, ἀλλὰ τὸ φρικωδέστερον εἶναι ζῶντες τάφοι, ἔτοιμοι νὰ καταβροχθίσωσι τοὺς ἐν αὐταῖς ἐπιμένοντας νὰ εὐρωσιν ἄσυλον Ζακυνθίους. Οἰκίαι μεγάλαι καὶ ὀχυρῶς ἐκτισμέναι, ὡς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χαριάτη, νῦν Μερκάτη, ἡ νέα τοῦ κ. Βούλτσου, ἡ τοῦ Σβορώνου, τοῦ Ζησιμοπούλου, τοῦ Ραφτάνη, τοῦ Ἀλ. Ρώμα ἔπαθον μεγίστης ζημίας. Ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν δὲ αἱ πλεῖσται ἔπαθον καὶ ἰδίᾳ σχεδὸν ἠρειπώθησαν ἡ πάγκαλος Ἁγία Τριάς, ὁ Ἅγιος Στυλιανός, ὁ Ἅγιος Ἡλίας, ὁ Παντοκράτωρ, ὁ Σάν Μάρκος, ἡ Σάντα Μαρίνα, ἡ Ἁγία Παρασκευή, ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος.

Περιῆλθον πλειστάκις τὰς διαφόρους συνοικίας τῆς πώλεως καὶ ἔφριξα πρὸ τοῦ μεγέθους τῆς καταστροφῆς. Αἱ συνοικίαι ἰδίᾳ Νεοχωρίου, Ἀγίας Ἄννης, Ὑπαπαντῆς, Ὑψώματος, Ἄμμου, Ἀγίας Τριάδος εἶναι παντελῶς ἀκατοίκητοι.

Τί θὰ γείνη ὄλος αὐτὸς ὁ λαός;

Ὁ Βασιλεὺς, ἡ Κυβέρνησις, οἱ βουλευταὶ Ζακύνθου, σύμπασα ἡ Ἑλλάς, αὐτοὶ οἱ ξένοι προσέρχονται ἀρωγοὶ καὶ οὐδέποτε ἡ ἀθηναϊκὴ Φιλανθρωπία τοσοῦτον λαμπρῶς ἐξεδηλώθη. Ἄλλ' ὅλα ταῦτα δὲν εἶναι ἐπαρκῆ, πρέπει πάντες,

πάντες νὰ συνδράμωμεν, ὅπως δυνάμεθα, τὴν καλήν, τὴν ὠραίαν, ἀλλὰ τόσον δυστυχῆ ταύτην νῆσον, τὸ ἀγλαΐσμα τῆς ἑλληνικῆς φύσεως, τὴν πάγκαλον Ζακύνθον.

N. I. ΣΙΑΝΔΩΝΗΣ.

[Hestia, 1893, n° 6.]

ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Διατηρῶ ζωηρὰν τὴν ἐκτάκτως περικαλλῆ εἰκόνα τῆς Ζακύνθου, ὡς ἐπαρουσιάσθη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου τὴν τελευταίαν φορὰν, καθ' ἣν ἀνεχώρουν ἐκεῖθεν. Ἦτο πρῶτα νοεμβρίου, μία τῶν θαυμασίων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀμφιβάλλεις ἀν' προσημαίνουσι ἡμέραν φθινοπώρου ἢ ἀνοιξέως. Ὁ ἥλιος, δίσκος λαμπρὸς ἀνευ ἀκτίνων ἔτι, μάλιστα εἶχεν ὑψωθῆ ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα, χρυσοειδῆ καὶ ἐλαφρῶς ῥοδινὸν ὑπεράνω τῆς σειρᾶς τῶν πελοποννησιακῶν ὄρεων, ἐπὶ τῶν ὁποίων τῆς Ζακύνθου ἡ φωτεινὴ ὠραιότης ἐπιρρίπτει αἴγλην ἐξιδανικέουσαν. Οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ριπή ἐφέρετο ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ τὸ ὕδωρ ἡρεμοῦν εἶχε σχηματίσει ἀπέραντον κάτοπρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀντενακλᾶτο ὁ κυαναυγῆς οὐρανὸς μὲ τὰ λευκά του νεφύδρια καὶ δάσος ὀλόκληρον ἰσίων. Ἡ λέμβος μας ἐφέρετο ταχεῖα πρὸς τὸ ἠγκυροβολημένον ἀτμόπλοιον, ἐν ᾧ ἀπὸ τῶν ρυθμικῶς ἀνυψουμένων κωπῶν τῆς ἔσλαζον εἰς τὴν θαλάσσαν πληθὺς σαπφείρων καὶ ἀδαμάντων. Καί, ἐφ' ὅσον ἀπεμακρυνόμεθα, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπεκαλύπτετο πρὸ ἡμῶν εὐρύτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον τὸ διπλοῦν πανόραμα τῆς πόλεως, ἐν ἀληθὲς καὶ πραγματικὸν ὑπεράνω, καὶ ἐν ὄνειρῶδες, ἀντίπουν, ἐντὸς τοῦ κατόπρου τῆς θαλάσσης. Ἡ μακρὰ καὶ λευκὴ γραμμὴ τῆς παραλίας, μὲ τὰς ἀποβάθρας τῆς, μὲ

τὰς ἐξέδρας τῆς καὶ μὲ τὰς ὠραίας τῆς οἰκίας, διαφαινομένας μεταξὺ τῶν ἰσίων τῶν κατὰ μῆκος τῆς προκυμαίας προσδεδεμένων πλοίων· ἡ καμπύλη τοῦ ἐνετικῆς Φρουρίου, ἡ ὑπερκειμένη τοῦ μικροῦ ἀμφιθεάτρου τῶν οἰκοδομῶν· ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν οἰκιῶν τοῦ Ἄμμου μὲ τὰς σιόας, ἀφ' ἧς ὑψοῦται παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τὸ κωδονοσιάσιον τοῦ Ἁγίου ὑψηλόν, εὐγραμμον, κρύπλον ἐν ἐλαφρᾷ τινι ὁμίχλῃ τὴν πυραμοειδῆ αὐτοῦ κορυφήν· ἐκεῖθεν ὁ βαρὺς ὠχροκίτρινος ὄγκος τοῦ Θεάτρου, ἐσφηνωμένος μεταξὺ δύο κωδονοσιασίων, τῆς χαμηλῆς σκιερᾶς πυραμίδος τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τοῦ ἐλαφροῦ καὶ χαρίεντος πύργου τῶν Ἁγίων Πάντων· οἱ σιδηροῖ σιλουροί, οἱ ἐπὶ τῶν ἄλλων χαμηλοτέρων καὶ ἀφανεστέρων κωδονοσιασίων, οἱ χωρίζοντες τῆδε κάκεισε τὸ σύμπλεγμα τῶν οἰκοδομῶν· οἱ ἔνθεν καὶ ἔνθεν κλείοντες τὸ θέαμα καταπράσινοι λόφοι, οἱ βυθιζόμενοι ἡρέμα εἰς τὴν θάλασσαν, μὲ τοὺς λευκοὺς μεμονωμένους τῶν οἰκίσκους ἢ τοὺς ναοὺς, τοὺς σιζοντας ζωηρῶς τὴν πρασιάν· ὁ ὑψηλὸς ἰσοβαφῆς Σκοπὸς μὲ τὰς ποικίλας του φωτοσκιάσεις καὶ μὲ τὸ χαρακτηριστικὸν του τροῦλλον· μία ὑψηλὴ καπνοδόχος ἀτμομηχανῆς ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως, ἐλκύνουσα τὸ βλέμμα περισσότερον ὅλων διὰ τοῦ ἐρυθροῦ αὐτῆς χρώματος καὶ ζωηρότατ' ἀντανακλωμένη ἐν τῇ θαλάσῃ, — τοιαῦται ἦσαν αἱ κύριαι λεπτομερεῖαι, καὶ ἄλλαι ἄπειροι μικραὶ καὶ φευγαλέαι, αἱ συνιστάσαι τὸ πανόραμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτρέφων οἱ ὀφθαλμοί μου. Ἀλλὰ τίς λόγος, ὅσον λεπτομερῆς καὶ ἂν γίνῃ, θὰ δυνηθῇ νὰ χρωματίσῃ καὶ νὰ ἐμψυχώσῃ τὰς λεπτομερείας, ὥστε νὰ ναπαρασλήσῃ πρὸ τοῦ ἀναγνώστου ὁμοίως ἐκφραστικόν, ἔμψυχον, ζωηρὸν τὸ σύνολον, ὡς ἐλκύει τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν διὰ τῶν γραμμῶν του, διὰ τῶν χρωμάτων του, διὰ τῆς αἰγλης του, εἰς πᾶσαν ὥραν καὶ εἰς πᾶσαν ἐποχὴν; Καὶ πῶς νὰ τὸ περιγράψω ἐπὶ πλείον τὴν σίγμην ἐκείνην τῆς ἀνα-

τολῆς, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος ἀντανακλῶν τὸ ἀσθενές του κιτρινωπὸν Φῶς ἐπὶ τῶν ὑαλωμάτων τῆς πόλεως, ἀνῆπλεν ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐπὶ τῶν συμπλεγμάτων τῶν οἰκιῶν ὡσεὶ λαμπλῆρας ἠλεκτρικούς, ἀρρήτου καλλονῆς, παρέχοντάς μοι τὴν ἰδέαν Φαιδρούτινος μειδιάματος, τὸ ὁποῖον μοὶ ἐμειδία οἶονεὶ τὸ τοπίον τῆς ὡραίας πατρίδος, τὴν ὁποῖαν ἐγκατέλειπον τὴν πρῶϊαν ἐκείνην, διὰ νὰ ἐπανίδω τίς οἶδε πότε καὶ πῶς;

Πολλάκις ἔκτοτε, κατὰ τὰ δύο παρελθόντα ἔτη, ἀνεπόλησα τὴν εἰκόνα ταύτην τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς καλλονῆς, ὅταν αἱ περὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων καὶ ἐπιμόνων σεισμῶν εἰδήσεις μ' ἐνέβαλλον εἰς ἀνησυχίαν περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς νήσου καὶ μου ἀνεζωπύρουν τὸν φόβον — φόβον τὸν ὁποῖον πᾶς Ζακύνθιος ἐκ τῶν δεδομένων τοῦ παρελθόντος ἔχει οἶονεὶ ἔμφυτον, — περὶ μελλούσης τινὸς καταστροφῆς. Κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τὸ κακὸν ἐδεινώθη. Αἱ δονήσεις ὑπερέβησαν τὸ σύνηθες μέτρον τῆς σεισμικῆς ἐπιδημίας, ἣτις φαίνεται βασιλεύουσα ἐκεῖ διαρκῶς. Οὕτω δ' ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον καὶ προσδοκώμενον τέλος, ἐν μέσῳ ἐπιτελείου πολυπληθοῦς ἄλλων μικροτέρων, προηγουμένων καὶ ἀκολουθούντων, ὁ κατασίρεπλικὸς σεισμὸς τῆς 18^{ης} πρὸς τὴν 19^{ην} ἰανουαρίου, ὁ μεταβαλὼν εἰς σωρὸν ἐρειπίων οἰκτρῶν τὴν πρὶν ἀνθοῦσαν καὶ εὐμορφον νῆσον.

Ὅστις δὲν ἔτυχεν ἐν τῇ ξένη μακράν, ἔχων ἐπὶ τοῦ βιαίως συγκλονισθέντος ἐδάφους τὴν πατρικὴν σιέγην καὶ ὑπὸ ταύτην ὃ, τι προσφιλέστερον ἐν τῷ κόσμῳ, ἀπὸ τῆς μητρὸς του μέχρι τῶν βιβλίων του, ἀδύνατον εἶναι νὰ φαντασθῇ τὸν σπαραγμὸν, τὸν ὁποῖον ἐνέχει ἡ πρῶτη συγκεχυμένη εἰδήσις σεισμοῦ κατασίρεπλικοῦ· ἀλλ' οὔτε τὴν φρίκην του ὅλην εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀναπλάσῃ διὰ τῆς φαντασίας του μόνον καὶ τῆς περιγραφῆς, ὁ μὴ ποτε ὑποσῆς τὴν σκληρὰν δοκιμασίαν, εἰς ἣν ἡ φύσις ἀρέσκεται τόσῳ συχνὰ

νὰ ὑποβάλλῃ τὰ τέκνα τῆς. Ἐνθυμοῦμαι τὸν σεισμὸν τῆς 15^{ης} αὐγούστου ἐν Ζακύνθῳ, ἀντίκτυπον μόλις τῆς ἐν τῇ δυτικῇ Πελοποννήσῳ κατασίροφῆς, ἀλλὰ τὸν ἰσχυρότερον ἐξ ὅσων ἔχω αισθανθῆ. Ὅποια βοή καταχθονία, ὡσεὶ πνευμάτων καγχαζόντων ἐν τῇ σιγῇ τοῦ μεσονυκτίου, ὁποία σφοδρότης ἐν τῷ συγκλονισμῷ τοῦ ἐδάφους, ὡσεὶ ἀνέβρασεν αἴφνης ἀγρία, ὑπόγειος θάλασσα καὶ ἐταλάντευσεν ἐπ' αὐτῆς ὡς ἐλαφρὸν σκάφος πλοίου τὴν ξηράν! . . . Ἀδύνατον νὰ φαντασθῆ τις τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐσειέτο ἡ οἰκία. Ὡς ἐστῆριζόμην ἐπὶ τοῦ παραθύρου τοῦ ὑψηλοτέρου δώματος, ἐνόμιζα ὅτι κάποιος δαίμων ὑπερφυῆς, ὁ σεισμὸς αὐτὸς προσωποποιημένος τὴν εἶχεν ἐναγκαλισθῆ καὶ τὴν ἔσειε καὶ τὴν ἐκράδαινε μετὰ μανίας, μετ' ὀργῆς, μετὰ πείσματος, προστάζων λυσσῶδῶς εἰς ἕκαστον κραδασμὸν : « Πέσε! Πέσε! » ἕως οὗ παρήλθεν ἡ ὀργή του ἢ ἀπληπίσθη καὶ τὴν ἀφῆκεν ἐπὶ τέλους νὰ ἡρεμήσῃ ὁ κακὸς σεισμὸς, φέρουσαν τὰ ἴχνη τῆς βίας του.

Οὕτως ἡσθάνθησαν καὶ πάλιν σειομένας τὰς οἰκίας των οἱ ἀτυχεῖς Ζακύνθιοι. Ἀλλὰ τὴν φορὰν αὐτὴν ὄχι ἄνευ ζημίας. Ὅλοι σχεδὸν κατέπεσαν πρὸ αὐτῶν εἰς ἐρείπια, ἀναδάσαντα κονιορτὸν πολύν, ὁ ὁποῖος συνεκάλυψε τὴν πόλιν διὰ νέφους πυκνοῦ. Καί, ὅταν τὸ νέφος αὐτὸ διελύθη, αἱ πρῶται λάμψεις τῆς ἡοῦς δὲν ἐφώτισαν τὸ φαιδρὸν καὶ ὠραῖον θέαμα, τὸ ὁποῖον ἐφώτισαν τὴν προτεραίαν. . . Ἡ Ζάκυνθος κατεστράφη. Οἱ πτωχοὶ Ζακύνθιοι ἐστῆρήθησαν τὰς σιέγας των, τὴν περιουσίαν των, τὴν ἐργασίαν των, τὴν φαιδρότητα των, τὴν ἀνεσίαν των. Καὶ τὸ ἔδαφος σειέται διαρκῶς ὑπὸ τοὺς πόδας των καὶ προσθέτει ἐρείπια ἐπὶ τῶν ἐρειπίων· καὶ ἡ βροχὴ καὶ ἡ χάλαζα συμπληροῦσι τὸ ἔργον τῆς κατασίροφῆς καὶ τὸ ψῦχος τοῦ ἐκτάκτου χειμῶνος διπλασιάζει τὰς κακουχίας, τὰς στῆρήσεις, τὸν τρόμον, τὴν ἀπόγνωσιν.

Ὅποια μεταβολὴ εἰς ὀλίγων δευτερολέπων διάστημα! Λέγουσιν ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀτμοπλοίου ἡ Θέα τῆς κατεστραμμένης Ζακύνθου δὲν εἶναι τόσον τρομερὰ καὶ ὅτι ἡ εἰκὼν, τὴν ὁποίαν πρὸ τοῦ καταπλέοντος παρουσιάζει, δὲν ἀπέχει ἐκείνης, τὴν ὁποίαν περιέγραψα ἐν ἀρχῇ. Naί· ἀλλ' ἀρκεῖ μία περιοδεία ἀνὰ τὴν δύσμοιρον πόλιν, ἀνὰ τὰς κατεστραμμένας συνοικίας, ἀνὰ τὰς οἰκίας, τῶν ὁποίων μόνον οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι διασώζονται, διὰ τὴν ἐννοήσῃ κανεὶς πόσον εἶναι ἀπατηλὴ ἡ εἰκὼν τῆς ὠραιότητος καὶ τῆς εὐδαιμονίας, τὴν ὁποίαν μακρόθεν παρουσιάζει ἡ Ζακύνθος, ὅχι ὀλιγώτερον ἀπατηλὴ τῆς σκιάς, τὴν ὁποίαν ἐθαυμάσαμεν ἐντὸς τοῦ κατόπλου τῶν ἡρεμούντων ὑδάτων.

Δὲν ἠξεύρω ἂν παραισθητῶσι πάντοτε οἱ ὀφθαλμοί, ἔταν βλέπη τις δι' αὐτῶν τὴν πατρίδα του, τὴν πόλιν εἰς τὴν ὁποίαν, καὶ ἂν δὲν ἐγεννήθη, ἔζησεν ἕμως ἀπὸ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας καὶ μετ' αὐτῆς ἔχει συνδεδεμένας τὰς ὠραιότερας του ἀναμνήσεις. Ἄλλ' ἐμὲ σώζει σήμερον τῆς ὅχι ὀλίγον βασιλικῆς ταύτης συναισθήσεως ἡ πάγκοινος ὁμολογία, ἡ ὁποία μόνον ἐπαίνους ἔχει διὰ τὴν καλλονὴν τῆς Ζακύνθου καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνίας της. Οἱ ἔπαινοι λοιπὸν τοὺς ὁποίους Θὰ ἤμην καὶ ἐγὼ διατεθειμένος νὰ τῇ ἀπονεύω, ἔχουν εὐτυχῶς ἀντικειμενικὸν χαρακτῆρα. Οὐδεὶς ἀρνεῖται, πιστεύει, τὴν μαγεῖαν τῆς Ζακυνθίας φύσεως, τὴν γλυκύτητα τοῦ κλίματός της, τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων της, τὴν ὠραιότητα τῶν γυναικῶν της, τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν κατοίκων τῆς νήσου, τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει τῆς κοινωνίας της, τὴν φιλομουσίαν της, τὰ ὠραῖα καὶ ποιητικὰ της ἔθιμα, τὸν φαιδρὸν χαρακτῆρα της, τὴν εὐφυΐαν της, τὴν ἰδιορρυθμίαν της. Ἡ Φήμη ὅλα ταῦτα τὰ κατέστησε κοινὰ καὶ τετριμμένα, ὡς τὰ ἐπαινετικὰ λόγια καὶ τὰς ἐκφράσεις, τὰς κυκλο-

Φορούσας ἀνὰ τὸν κόσμον περὶ τῆς ὡραίας Ἴονικῆς νήσου. Διὰ τοῦτο χωρὶς νὰ ἐμμείνω εἰς ὅσα τοσάκις ἐλέχθησαν καὶ ἐπανελήφθησαν, θὰ θεωρήσω μόνον τὴν Ζάκυνθον ὡς πρὸς τὴν θέσει, τὴν ὁποίαν κατέχει ἐν τῇ καθόλου τοῦ ἔθνους ὑπάρξει καὶ ἀναπλύξει.

Πρὸ τούτου ὁμως ἐπεθύμουν νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου ἀλήθειαν γνωστοτάτην σήμερον, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἐχέγγυον καὶ ἐνταυτῷ τὸ δεῖγμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἰσχύος ἐνὸς ἔθνους, δὲν εἶναι οὔτε ὁ πλοῦτός του, οὔτε τὸ πολεμικὸν μένος, οὔτε ἡ βιομηχανικὴ του ἰδιοφυΐα. Τὴν πρὸδοδὸν του ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ πολιτισμοῦ μόνον τὸ πνεῦμα μετρά, καὶ ἐν τῇ καθόλου ἐκτιμήσει μόνον οἱ μεγάλοι του ἄνδρες, οἱ διακριθέντες εἰς τὰ διάφορα πνευματικὰ σιὰδια, λαμβάνονται ὑπ' ὄψει. Τὰ ὄπλα ἄνευ τοῦ πνεύματος, ὅσον περισσότερα, τόσοσιν δυσχρησιότερα ἀποβαίνουνσι. Τὸ ἑκατομμύριον τῶν λογχῶν, τὰς ὁποίας παρέταξεν ἡ Γερμανία τῷ 1870 καὶ ἡ στρατηγικὴ ἀκρόμη ἱκανότης τοῦ Μόλτκε εἰς οὐδὲν θὰ κατέληγον ἀποτελέσμα, ἄνευ τῆς πλειάδος τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦ πνεύματός των εἶχον φωτίσει τὴν γερμανικὴν νεολαίαν, καὶ φρονηματίσει καὶ ἐνοποιήσει καὶ ἐμπνεύσει εἰς αὐτὴν ἀκαταγώνιστον ἠθικὸν θάρρος καὶ ἰσχύν. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς εἶναι ζήτημα, ἂν θὰ ἐξηγειρόμεθα ἀκρόμη ἐκ τοῦ ληθάργου τῆς δουλείας καὶ ἂν θὰ ἐθριάμβευον τότε τὰ ἀσθενῆ μας καὶ ὀλιγάριθμα ὄπλα, ἄνευ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας ἀνδρῶν ἐντελῶς ἀπολεμήτων, τοῦ Ρήγα, τοῦ Κοραῆ, τοῦ Σολωμοῦ.

Ὁ Σολωμὸς ὑπῆρξεν ὄχι μόνον ὁ μεγαλοφυσέστερος καὶ δημιουργικώτερος τῶν ποιητῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τῶν μεγαλοφυσέστερων Ἑλλήνων. Τὸ ἔργον του τὸ ποιητικὸν ἤρθη εἰς ὕψος ἀνέφικτον καὶ ἡ ἐπίδρασίς του ὅσον οὐδενὸς ὑπῆρξε μεγάλη. Ἄν ἔχωμεν σήμερον γλῶσσαν, ποιήσιν, φιλολογίαν,

ἢ τοῦλάχιστον τὴν ἐλπίδα νὰποκτήσωμεν, μόνον εἰς τὸν Σολωμὸν τὸ ὑφείλομεν, καὶ μόνον ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμά του καὶ τὸ παράγγελμά του θὰ τὸ κατορθώσωμεν. Ὀλόκληρος ἡ ἔθνικὴ πνευματικὴ κίνησις, ἡ νεωτέρα μας Φιλολογία ἢ εὐελπις, εἰς τὸν Σολωμὸν ἀνάγει τὴν ἀρχὴν της. Ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ ὕψιστος αὐτῆς ἱεροφάντης καὶ ὁ δημιουργός. Ἐκεῖνος ὠνειρεύθη ἔθνικὴν γλῶσσαν, ἔθνικὴν Φιλολογίαν, ἔθνικὴν ποιήσιν, ἔθνος μ' ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον ζωὴν, κ' ἐκεῖνος μόνος ἴσχυσε νὰ πραγματοποιῆ τὸ μέγα καὶ γλυκύ του ὕμνον. Συνέλαβε τὸ σχέδιον — πόσον διαφέρει αὐτὸ τοῦ ὀνείρου! — καὶ ἔθηκε τὰς βάσεις. Ὁ θάνατος ὁ ἀπηνὴς τὸν κατέλαβεν ἐν μέσῳ τοῦ ἔργου του· ἀλλὰ τὸ πᾶν δὲν ἐχάθη. Ὁ Σολωμὸς ἔμεινεν ὁ μέγας διδάσκαλος καὶ ἐγεννήθησαν κατόπι οἱ μαθηταί, οἱ εὐσυνειδήτοι ἢ ἀσυνειδήτοι, οἱ κληθέντες νὰ ἐξακολουθήσωσι καὶ συντελέσωσι τὸ ἔργον του. Καὶ οὕτω μίαν ἡμέραν τίς οἶδεν ἐὰν δὲν πραγματοποιηθῆ ἔξ ὀλοκλήρου τὸ μέγα καὶ γλυκύ ὕμνον τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ἐπέζησε, διότι ἦτο ἔργον ἀληθείας καὶ ζωῆς — καὶ δὲν γίνωμεν καὶ ἡμεῖς ἔθνος μὲ τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον, τῶν ὁποίων τὸν πόθον ἐκληρονομήσαμεν τόσο ζωηρὸν ἀπὸ τοὺς προγόνους μας!

Καὶ ἡ οἰκία ἐν ἣ ἐγράφη ὁ ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, — χίλιοι σίρατοὶ δὲν ἀξίζουσι ὅσον ἐν ποιήμα ἀθάνατον, — ἡ οἰκία ἐκείνη εὐρίσκεται ἐν Ζακύνθῳ. Ἐκεῖ, εἰς τὴν εὐαυθῆ νῆσον ἐγεννήθη καὶ ἔγραψεν ὁ μέγας ποιητής. Τὸ κορύφωμα τῆς συνειδήσεως τῆς κοινωνίας της ὑπῆρξεν ὁ Σολωμός. Φαντάζεσθε δὲ πόσον πρέπει νὰ ἔχη δράσει ἠθικῶς καὶ προοδεύσει ἐν τῇ ἐδῶ τοῦ πολιτισμοῦ μία κοινωνία, πόσα ἄλλα πνεύματα ὑπέροχα νὰ ἐγέννησε διὰ τῶν αἰώνων καὶ νὰ ἐκαλλιέργησεν ὡς προδρόμους, ἕως οὗ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκμὴν, εἰς τὴν ἐντέλειαν νὰ γεννήσῃ, νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῶν

σπλάγχων της τὸν μεγαλύτερον σχεδὸν ἄνδρα τοῦ ἔθνους. Τὸ Φαῦμα τοῦτο, — καὶ Φαῦμα, ὡς εἶπεν ὁ Ρενάν, εἶναι τὸ ἀπαξ γινόμενον, — ἐπετέλεσεν ἤδη ἡ Ζάκυνθος, νομίζω δὲ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην καὶ ἄλλων ἐκδουλεύσεων, ἵνα καταλάβῃ πρῶτην θέσιν ἐν τῇ καθόλου πνευματικῇ ζωῇ τοῦ ἔθνους καὶ νάξιώσῃ ὑπὲρ αὐτῆς τὴν κοινὴν προσοχὴν καὶ τὴν συμπάθειαν.

Τοιαύτην γῆν σαλεύει σήμερον καὶ δονεῖ ὁ ἀπαίσιος σεισμός· τοιαύτη κοινωνία ῥηγνύει κραυγὴν ἄλγους καὶ ἀπογνώσεως καὶ ἐξαιτεῖται βοήθειαν καὶ συνδρομήν. Δὲν ἐπιδεικνύει μόνου τὴν ἀγήρω καλλονὴν της, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀθάνατον δόξαν της. Τείνει τὴν χεῖρα ἐκέτιδα· ἀλλ' ἔχει τὴν ὑπερήφανον συναίσθησιν ὅτι ἀξίζει ὡς ἀνταμοισὴν τὴν ἐλεημοσύνην ἐκείνην. Ἰδοὺ δὲ ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη τῶν εὐγνωμονούντων ἐλλήνων τῇ γίνεται σήμερον πρόθυμος, πλουσία, οὐχὶ ὡς ἀπλοῦν φιλόανθρωπον κίνημα ἀνθρώπου ἐλεοῦντος τὸν ὁμοῖόν του, ἀλλ' ὡς ἐκχείλισμα ἀκούσιον ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἀπέσφιρεψαν ἀπὸ τῆς ὠραίας καὶ ἐνδόξου νήσου. Εἶναι πῖλωχῆ. Δὲν ἐντρέπεται νὰ τὸ εἴπῃ. Ἀλλ' εἶναι ἐπίσης εὐελπισ, Φαρραλέα καὶ Φιλόπονος. Διὰ τῆς ὑλικῆς ἀρωγῆς τῶν ἀγαπώντων αὐτὴν καὶ συμπαθούντων πρὸς τὴν σημερινὴν δυστυχίαν της, Φὰ ἐπουλώσῃ τὰς πληγὰς της καὶ Φὰ ἐπιδείξῃ πάλιν εἰς τὸν κόσμον ὄψιν περικαλλῆ καὶ ἀνθηράν. Οὕτω δὲ Φὰ ἐπαληθεύσῃ, ἃς εὐχηθῶμεν, ὁ προφητικὸς στίχος τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ἐπίτηδες, νομίζεις, διὰ τὴν ὠραίαν του πατρίδα γραφεῖς :

Τὸ χάσμα π' ἀνοιξε ὁ σεισμός κ' εὐθὺς ἐγέμισε ἀνθη.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ.

[Hestia, 1893, n° 6.]

ΑΙ ΑΠΟΚΡΕΩ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ.

Αἱ ἀπόκρεω πανηγυρίζονται τόσον πανδήμως καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐν Ἰωαννίνοις, ὥστε λαμβάνουσιν, οὕτως εἰπεῖν, ἕψιν καὶ σημασίαν ἐθνικῆς ἐορτῆς. Ἐπίσης ἢ κατ' αὐτὰς προσωπίδοφορία κατήντησε πατροπαράδοτον ἔθιμον, ὥστε ὅτε παρεδύθησαν τὰ Ἰωάννινα, μεταξὺ τῶν πρώτων προνομίων, ἄτινα ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον οἱ κάτοικοι αὐτῶν παρὰ τῶν κτητῶν, ἔθεσαν καὶ τὸ τῆς προσωπίδοφορίας κατὰ τὰς ἀπόκρεως. Φύσει εὐτράπελοι οἱ Ἰωαννῖται καὶ πλούσιοι ἄλλοτε εἶχον ἀνυψώση τὸν πανηγυρισμὸν τῶν ἀπόκρεων εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς εὐθυμίας καὶ τρυφῆς. Ἐκλείψαντος ὅμως μετὰ ταῦτα τοῦ πλούτου, ἐξησθένησε βαθμηδὸν καὶ ἡ μεγάλη τάσις αὐτῶν πρὸς εὐθυμίαν, ὃ δὲ πανηγυρισμὸς τῶν ἀπόκρεων κάπως παρήκμασεν. Οὐχ ἦτιον ὅμως καὶ σήμερον, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἕπειρος κατατρύχεται ὀλόκληρος ὑπὸ ἐντελοῦς πεινίας, σχεδὸν ὑπὸ πείνης, αἱ ἀπόκρεω ἐορτάζονται ἐν Ἰωαννίνοις πολὺ περιέργως καὶ πολὺ μεγαλοπρεπέστερον ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐλληνίδα πόλιν.

Ἄλλ' ἐνῶ ἄλλοτε ἡ εὐθυμία καὶ ἡ διασκέδασις ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τοῦ τριηδίου, ἤδη κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ἐὰν εἶναι αἰθρία καὶ εὐήλιος, μόλις φαίνονται περὶ τὸ ἑσπέρας ἕλιγοι τινὲς προσωπίδοφόροι διερχόμενοι τὰς ὁδοὺς καὶ οὗτοι ἐὰν ἔχωσι λάξη τὴν ἀδειαν τοῦ πασᾶ καὶ τοῦ μητροπολίτου. Διότι ἀπὸ τῆς σατραπείας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Τεπελενλῆ οἱ προσωπίδοφοροῦντες εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ζητήσωσι τὴν ἀδειαν παρὰ τῶν εἰρημένων ἀρχῶν. Δοθείσης δὲ τῆς ἀδείας, ἡ πανήγυρις ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τῆς κυριακῆς τῆς κρεατινῆς μάλιστ'α, καθ' ἣν διακόπτουσι τὰς ἐργασίας

των οἱ Ἰωαννῖται, φοβούμενοι, φαίνεται, τὴν ἀρὰν τοῦ εἰπόντος :

Ἀνάθεμα ποιοὺς δούλευε τὰ τρία τὰ σαββάτα,
τῆς Κρεατνῆς, τῆς Τυρινῆς καὶ τῶν ἁγίων Θεοδώρων.

Ἀπὸ τῆς μεσημβρίας λοιπὸν τοῦ σαββάτου οἱ κάτοικοι ἐν-
δεδυμένοι τὰς ἐορτασίμους στολὰς ἐκχύνονται εἰς τὰς κεντρι-
κώτερας ὁδοὺς καὶ πλατείας, ὅπου γίνεται ἡ παρέλασις τῶν
προσωπιδοφόρων. Ὁ μεγαλύτερος ὄμιλος συνωστισμὸς γί-
νεται ἐν τῇ καλουμένῃ πλατείᾳ τῶν Μνημάτων. Δὲν ὑπάρ-
χουν ἐκεῖ κομιτᾶτα, οὔτε βραβεῖα διὰ τοὺς προσωπιδοφόρους,
οὔτε εἶναι οὔτοι ὑποχρεωμένοι νὰ παρελάσωσιν ἀπλῶς χάριν
τῆς Θεᾶς τοῦ λαοῦ τὰ κεντρικώτερα μέρη, ὃ εἰς κατόπιον τοῦ
ἄλλου, καὶ ἔπειτα νὰ διαλυθῶσιν, ἀλλ' οὔτε ἡ προσωπιδο-
φορία καὶ ὁ μεταμφιεσμὸς αὐτῶν εἶναι οἶος ὃ ἐν Ἀθήναις καὶ
ἀλλαχοῦ. Εἰς τὰ Ἰωάννινα οἱ προσωπιδοφόροι (οὓς ὁ λαὸς
καλεῖ ἀπλῶς προσωπίδες) ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπεικονί-
ζουσι διὰ τε τῆς ἐνδυμασίας καὶ τῆς παρελάσεως τοὺς ἡρωϊ-
κοὺς χρόνους τῶν ἀρματωλῶν μας. Συγκροτοῦσιν, ὡς οἱ
ἀρματωλοί, μπουλούκια ἐκ πέντε, ἐπὶ τὰ καὶ πλειόνων προ-
σώπων, ἐν οἷς διακρίνονται οἱ καπετᾶνοι καὶ τὰ πρωτοπαλ-
λήκαρα ἐκ τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν. Ἐνδύονται δὲ τὴν ἐθνικὴν
ἡμῶν στολήν, ἐπίσης ὡς οἱ ἀρματωλοί, μὲ κοντὴν φουστλα-
νέλλαν, κάλτσες, γελέκια χρυσᾶ, φλωροκαπνισμένα τσα-
πράζια, γάντζους, παλάσκες, σελάχια χρυσοκέντητα περὶ
τὴν ὀσφύν, ἀργυρᾶ σλαυρωτὰ ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ μαντίλιον
λευκὸν ἐκ μετᾶξης ἐπὶ τῆς κεφαλῆς περὶ τὸ φέσιον, τὸ
ὁποῖον δύναται ἀδιακρίτως νὰ εἶναι εἴτε ἐρυθρὸν μακροθύσανον
εἴτε ἀθανικὸν λευκόν. Οὕτω κατηρτισμένοι λαμβάνουσι μεθ'
ἑαυτῶν καὶ τὰ βιολιά ἐξερχόμενοι εἰς τὰς ὁδοὺς μὲ τὸ ὕφος
καὶ τὸ βᾶδισμα καὶ τὸ παρασλατικὸν τῶν κλεφτῶν, ἀλλα-

χοῦ μὲν συλλαμβάνουσι τοὺς διαβάτας, ὡς ἐκεῖνοι εἰς τὰ ὄρη, καὶ ζητοῦσι παρ' αὐτῶν χρήματα διὰ τῆς ἐπιτακτικῆς φράσεως : « παρᾶν, παρᾶν! », ἄλλαχοῦ δὲ χορεύουσιν ἐπ' ἀμοιβῇ τῶν περιεσιῶτων τοὺς χοροὺς τῶν κλεφτῶν. Ἀλλὰ καὶ αἱ προσωπίδες αὐτῶν εἶναι ἐπίτηδες κατεσκευασμένοι, παρισιῶσαι ὁμαλά, ὠραῖα καὶ μεγαλοπρεπῆ πρόσωπα σιολισμένα μὲ μεγάλους ὀφθαλμοὺς καὶ παχυτάτους μαύρους ἐκ μαλλίων μύστακας ἀρειμανίως πάντοτε ἀνεσίραμμένους.

Ἐτέρα ὁμὰς εἶναι ἡ ὑπὸ τὸ ἔνομα ἄργανο, ἧς οἱ προσωπιδοφόροι παρισιῶσι γαμηλίον ἀγροτικὴν πομπήν. Βλέπει τις λοιπὸν αὐτοὺς ἐνδεδυμένους μὲ προγενεσιέρας ἐνδυμασίας χωρικῶν, μὲ τσιπούνια ἢ σιγγούνια ἐπὶ τῆς φουσιανέλλας πολύλοξα κτλ. Διακρίνονται δὲ μεταξὺ αὐτῶν οἱ ὑπηρεταὶ τοῦ γάμου μὲ τοὺς κιτρίνους φτάδες (ποδιές) περὶ τὴν φουσιανέλλαν καὶ τὴν πλόσκαν πλήρη οἴνου εἰς τὰς χεῖρας, ὁ νουνός, ὁ βλάμης, ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφη, ἧτις ἐπὶ κεφαλῆς φορεῖ ἀρχαῖον ἠπειρωτικὸν κάλυμμα, λευκὸν σκοῦφον περικέντητον διὰ χρυσοῦ ἢ μετάξης, ὃν ἄλλοτε ἔφερον καὶ αἱ γυναῖκες τῆς ἀνωτέρας τάξεως τῶν Ἰωαννίνων ὡς καὶ αὕτη ἡ ὠραία Βασιλικὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, πρὸς ἣν οὗτος ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ :

ὄντας βάνης τάσπρο φέσι
 Μὲ τῆ φοῦντα τῆ χρυσῆ,
 Τρέμει ὁ οὐρανὸς νὰ πέσῃ
 Μ' ὄλα τ' ἄσπρα του μτζι.

Οἱ προσωπιδοφόροι οὗτοι χορεύουν τοὺς γαμηλίους χοροὺς καὶ ἔχουν μεθ' ἑαυτῶν ὡς μουσικὰ ὄργανα τὴν κλασικὴν μας καραμουζαν καὶ τὸ νταούλι, τὸ ὁποῖον ἐκεῖ καλεῖται ἄργανο ἐξ οὗ καὶ τῆς ὁμάδος ἡ ἔνομασία. Οἱ κατασκευάζοντες

τὴν καμήλαν ἐν Ἰωαννίνοις ἀπεικονίζουσι τὸν βίον τῶν νομάδων, διότι παριστῶσι γέροντα καὶ γραῖαν ὁδοιπόρους ἔχοντας τὸν μικρὸν υἱὸν αὐτῶν ἐπὶ τῆς ράχεως τῆς καμήλου.

Πάντες οὗτοι οἱ προσωπίδοφόροι εἶναι ἄνδρες ἡλικιωμένοι ἐκ τοῦ κοινοῦ λαοῦ τῶν Ἰωαννίνων. Εἰς παλαιότερους καιροὺς οἱ νεανίαι τῶν ἀρίστων οἰκογενειῶν δαπανῶντες ἀφειδῶς ἐνεδύοντο μὲ πολυτιμοτάτας ἐνδυμασίας χρυσοπαρῦφους τῶν ἀρχαίων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρόνων καὶ παρίστανον τὸ δρᾶμα τῆς Πολυξένης ἢ τὸν Ἐρωτόκριτον ἢ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον. Σήμερον ὑποδύονται καὶ μαθηταί τινες ἥρωας ἀρχαίους ἢ ἱππότας, ἀλλ' ἔχι μὲ πολλὴν δεξιότητα καὶ σημασίαν, καὶ αἱ παρελάσεις αὐτῶν γίνονται σιγμιαῖαι, μεθ' ἅς διαλύονται καὶ συμμιγνύονται μετὰ τοῦ λοιποῦ πλήθους ἐν τῇ πλατείᾳ τῶν Μνημάτων, ἐνθα περὶ τὴν ἑσπέραν συγκεντροῦται ὄλος ὁ λαὸς καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι προσωπίδοφόροι ἐπιστρέφοντες ἐκ τῶν διαφόρων ὁδῶν καὶ συνοικιῶν καὶ χορεύουν μέχρι βαθείας νυκτός. Ἡ πλατεῖα τότε ἐκείνη καταντᾷ ἀνάσματος. Ἐνῷ ὁ ἥλιος δύνει μεγαλοπρεπῆς ἔπισθεν τῶν δυτικῶν λόφων τῆς πόλεως καὶ εἰς τὰς τελευταίας ἀντανεκλάσεις τῶν ἀκτίνων αὐτοῦ πορφυροῦνται αἱ χιονοσκεπεῖς κορυφαὶ τῆς Πίνδου πρὸς ἀνατολὰς, πρᾶσινίζουσι δὲ τὰ λειβάδια πέραν καὶ ἡ λίμνη κάτω ἡρεμεῖ, ἡ πλατεῖα ἐκείνη πληροῦται ἀσμάτων καὶ φωνῶν παντοειδῶν καὶ γελαίων καὶ μουσικῶν ἤχων. Ὅλη δὲ ἡ ἀχλύς, ἣτις συνηθῶς κατὰ τὰς ἑσπέρας ἐπικάθηται ἐπὶ τῶν πόλεων, ἐκεῖ φαίνεται ὡς νὰ ἐξέρχεται τότε ἐκ τῆς πλατείας ἐκείνης καὶ ἐκχύνεται εἰς τὴν ἐπίλοιπον πόλιν τῶν Ἰωαννίνων.

Ἄλλ' ἰδοὺ ἐπέρχεται ἡ σκοτεινὴ νύξ, καὶ ἀνάπτονται εἰς τὸν οὐρανὸν τ' ἄστρα. Τότε ἄρχεται ἀραιούμενον τὸ πλῆθος καὶ οἱ προσωπίδοφόροι ἐπανέρχονται θριαμβευτικῶς εἰς τὰς

συνοικίας των διερχόμενοι διὰ τῶν προξενείων τῶν ξένων δυνάμεων καὶ χορεύοντες ἔξωθεν αὐτῶν πρὸς τιμὴν των. Τὴν ὥραν ταύτην ἄλλαι φωναί, φωναὶ παιδικαί, ἀρχίζουσι ν' ἀντηχοῦν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῶν συνοικιῶν ἰδίως. Διότι οἱ παῖδες ἐκάστης συνοικίας περιέρχονται καθ' ὁμάδας τὰς οἰκίας ἀπὸ Θύρας εἰς Θύραν ζητοῦντες ἐν κραυγαῖς καυσόξυλα διὰ τῆς ἐπικλήσεως :

Ξύλα γιὰ τσ' ἀποκριεῖς
Νὰ χορέψουν οἱ γυριεῖς! . . .

Μὲ τὰ ξύλα ταῦτα ἀνάπλουσι πυρὰν τερασσίαν, τζαμάλαν καλουμένην, εἰς τὸ σλαυροδρόμιον ἢ τὴν πλατεῖαν τῆς συνοικίας των πέραξ τῆς ὁποίας χορεύουσι μέχρι τοῦ μεσονυκτίου ἄδοντες. Ἄλλοτε εἰς τὸν περὶ τὴν πυρὰν χορὸν ἐλάμβανον μέρος τὴν νύκτα καὶ νεάνιδες καὶ γυναῖκες ὧν προῖσαντο αἱ γραῖαι. Σήμερον περὶ τὴν πυρὰν μόνον οἱ παῖδες καὶ οἱ νεανίαι, σπανίως δὲ καὶ οἱ ἄνδρες χορεύουσι, αἱ δὲ γυναῖκες καὶ αἱ νεάνιδες θεῶνται ἐκ τῶν δικτυωτῶν παραθύρων των. Ὅσοι ἐπίσης ἐπροσωπιδόφορον τὴν ἡμέραν ἤδη ἐπιφαίνονται χορεύοντες περὶ τὰς πυρὰς μὲ τὰς ἀρματωλικὰς ἐνδυμασίας των, ἀλλ' ἄνευ προσωπίδων. Πολλοὶ δὲ περιέρχονται ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην πυρὰν πᾶσας τὰς συνοικίας τῆς πόλεως, πανταχοῦ λαμβάνοντες μέρος εἰς τοὺς χοροὺς. Οὗτοι εἶναι οἱ λεγόμενοι ἀσπροσκούφιδες, ἐκ τοῦ λευκοῦ σκούφου ὃν φοροῦσι πάντοτε, ἢ καραμπέριδες, τουτέστιν εὐτράπελοι, εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες ὃ, τι ἐργαζόμενοι καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα κερδίζουσι, θυσιάζουσιν εἰς τὸν Βάχχον τὴν κυριακὴν, ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοι κινήσαντές ποτε διὰ ταξίδιον, μόλις μέχρι τοῦ βουνοῦ τῶν Ἰωαννίνων ἔφθασαν «κι' ἀπὸ τὰ μέθια τὰ πολλὰ γυρίσαν τὸν κατήφορον», ὡς ἀναφέρει τὸ τραγούδι των, εἶναι τέλος ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ὁ

Φωριέλ ἀνεγνώρισεν ὡς ποιητὰς τῶν περιφήμων δισίχων, ἀτινα ἰδιαιτέρως Γιαννιώτικα λέγονται.

Ἡ ἀξιολογωτέρα ὄμως πυρὰ γίνεται εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Καραβατιᾶς, κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τῆς πόλεως, τὴν ὑψηλοτέραν συνοικίαν, ὅπου κατοικοῦσιν οἱ εὐθυμότεροι καὶ αἰσθηματικώτεροι Ἰωαννῖται, οἵτινες περὶ τὴν πυρὰν ψάλλουν ἐν χορῶ ἔλευθέρως τὰ τραγούδια τοῦ Μπουκουβάλα, τοῦ Κατσαντώνη, τοῦ Ζήτρου καὶ ἄλλων παλαιῶν κλεφτῶν, καὶ ὅπου ὑπάρχουν αἱ ὠραιότεραι τῶν Ἰωαννίνων νεάνιδες, αἵτινες τόσον καιρὸν περιωρισμέναι, μόνον κατὰ τὰς νύκτας ἐκεῖνας λαμβάνουν εὐκαιρίαν νὰ ἴδωσιν ἐκ τοῦ πλησίον ὑπὸ τὰ δικτυωτά των παράθυρα διερχομένους τοὺς ἀγαπητοὺς των καὶ φιθυρίσωσι μυστηριωδῶς εἰς αὐτοὺς τὸ περιπαθές των παράπονον :

Μάτια μου μαμουριασμένα
Καὶ πολὺ χαίνικα,
Δὲν ῥωτᾶτε καὶ γιὰ μένα,
Τάχα τί νὰ γίνηκα;

Οὕτω παρέρχεται τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς νυκτός. Μετὰ τὸ μεσονύκτιον αἱ πυρὰι σβύνονται, οἱ δὲ χορευταὶ διασκορπίζονται εἰς τὰς οἰκίας των, ὅπου σχηματίζουσι κατὰ σινοῦς οἰκογενειακοὺς καὶ φιλικοὺς κύκλους παννυχίους ἐσπερίδας.

Κατὰ τὰς ἐσπερίδας ταύτας σπανίως βλέπει τις καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς αἰθούσαις τῶν πλουσιῶν εὐρωπαϊκοὺς χορούς· διότι κυρίως ἐν Ἰωαννίνοις χορεύονται οἱ ἐθνικοὶ χοροὶ κάλλιστα ὑπὸ πάντων. Ὑπάρχουσι μάλιστα καὶ γυναῖκες πλουσιωτάτων Ἰωαννιτῶν, αἵτινες εἶναι ὀνομασθαὶ διὰ τὸν χορὸν των. Ἐν δὲ ταῖς οἰκίαις τῆς κατωτέρας τάξεως, ἐν αἷς λάμπουν καὶ ὀλιγώτερα φῶτα, παρατηρεῖ τις τὸν σεμνότατον συρτὸν ὑπὸ νεανίδων χορευόμενον. Μετ' αὐτὰς δὲ ἐγείρονται οἱ νεαροὶ δαιτυμόνες, οἵτινες χορεύοντες ἄδουσιν ἀσθεῖα

ἢ βακχικὰ ἄσματα, γνήσια τουτέστιν ἀποκριάτικα, ὧν ἀξιοπεριεργότερον εἶναι τὸ ἀκόλουθον :

Πέρασ' ἀπὸ τῆς Καρυά,
 Εἶδα πῶσπειρναν κουκκιά.
 Ἔτσι γιὰ τὰ ἔσπειρναν οἱ Καρυῶτες τὰ κουκκιά.
 Πάλι ξαναπέρασα,
 Εἶδα πῶς τὰ πῶτιζαν.
 Ἔτσι γιὰ τὰ πῶτιζαν κτλ.
 Πάλι ξαναπέρασα,
 Εἶδα πῶς τὰ σκάλιζαν.
 Ἔτσι γιὰ τὰ σκάλιζαν κτλ.
 Πάλι ξαναπέρασα,
 Εἶδα πῶς τὰ μάζωναν.
 Ἔτσι γιὰ τὰ μάζωναν κτλ.
 Πάλι ξαναπέρασα,
 Εἶδα πῶς τὰ σάκκιζαν.
 Ἔτσι γιὰ τὰ σάκκιζαν κτλ.
 Πάλι ξαναπέρασα,
 Εἶδα πῶς τὰ φόρτωναν.
 Ἔτσι γιὰ τὰ φόρτωναν κτλ.

Καὶ καθ' ἐκάστην σίρροφὴν, ἥτις λέγει πῶς ἔσπειρναν οἱ Καρυῶτες καὶ πῶς πῶτιζαν, σκάλιζαν, μάζωναν, σάκκιζαν καὶ φόρτωναν τὰ κουκκιά των, ὃ ἡγέτης τοῦ χοροῦ δεικνύει τοῦτο διὰ χειρονομιῶν, ἄς εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ μιμηθῶσι πάντες οἱ χορευταί. Ἀκολούθως διαλύουσι καὶ αὐτοὶ τὸν χορὸν. Καθήμενοι δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς κύκλον ἐκλέγουσι δύο, τοὺς εὐφωνοτέρους καὶ μᾶλλον εἰδήμονας τῶν τραγουδιῶν, οὓς ὑποχρεοῦσι νὰ τραγουδοῦν ἀμοιβαδὸν κατ' ἐρωταπῶκρισιν δίστιχα τραγούδια, τοῦ δευτέρου τραγουδιστοῦ ὑφείλοντος ν' ἀποκρίνεται δεξιῶς εἰς τὸ δίστιχον τοῦ πρώτου καὶ πολλάκις ν' ἀρχίξῃ τὸ δίστιχόν του μετὰ τὴν αὐτὴν λέξιν μετὰ τὴν ὑποίαν ἤρχισε καὶ ὁ πρῶτος τὸ ἰδικόν του, ἀμφό-

τεροι δὲ νὰ μὴ ἀπομακρυνθῶσι ποσῶς τοῦ ἐξ ἀρχῆς τεθέντος Θέματος. Συνάπλουσι δὲ τοιοῦτοτρόπως περιέργους σιχουργικούς ἀγῶνας, τοὺς ὑποίους πάντοτε εἰς τὰς εὐθυμίας των συνειθίζουσι οἱ Ἰωαννῖται. Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι ἐπιδίδονται εἰς τοιαύτας διαχύσεις, οἱ δεισιδαιμονέστεροι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων συνωσιζονται περὶ τὴν πυρὰν τῆς ἐσίλιας καὶ ἐξάγουσιν οἰωνοὺς ἐκ τοῦ ψιθυρισμοῦ τῆς φλογός, τοῦ τριγμοῦ τῶν καιομένων ξύλων ἢ ἐκ τῆς διευθύνσεως τῶν ἀναπηδάντων κόκκων σίτου, οὓς ρίπλουσιν ἐπὶ τῶν ἀνθράκων, ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ διχαλωτιῦ Ἰσίου τῆς ὄρνιθος, ὅπερ σιήνουσιν ὄρνιθον ἐν τῇ αἰθάλῃ καὶ ἐκ τούτων προμαντεύονται ἂν ἢ ἔγκυος μεταξὺ αὐτῶν θὰ γεννήσῃ ἄρρεν ἢ θῆλυ, ἂν ἢ μία ἀνταγαπᾶται ἀπὸ τὸν ἄλλον.

Ἐρχεται ἀκολούθως ἡ πέμπτη τῆς Κρεατινῆς ἐβδομάδος, ἡ λεγομένη τσικνοπέφτη, καθ' ἣν ἐκάστη οἰκοδέσποινα προσπαθεῖ νὰ πλάσῃ τὴν παχυτέραν τσικνοπεφτίσιαν πῆτιαν, τὴν ὁποίαν τὸ γεῦμα ἀποστέλλει εἰς τὸ ἐργαστήριο τοῦ ἀνδρός της. Διότι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τὰ κατασλήματα πάντα μέχρι μεσημβρίας ἐργάζονται. Ἐπειτα τρώγουσι ἀπὸ κοινοῦ κατασλήματάρχαι καὶ ὑπάλληλοι καὶ ὑπηρεταὶ τὴν πῆτιαν καὶ τὸ τσικνώνουν, δηλαδὴ μεθοκοποῦν μέχρι νυκτός. Τὸ δὲ σάββατον τῆς Τυρινῆς ἐπαναλαμβάνονται ὅσα γίνονται τὰς παρελθούσας κυριακὰς καὶ τὰ σάββατα. Ἡ κυριακὴ ὅμως τῆς Τυρινῆς, ἢ καὶ τελευταία κυριακὴ τῶν ἀπίκρων, ὑπερέχει πάντων. Διότι κατ' αὐτήν, ἐκτὸς τῶν προμνημονευθέντων, συμβαίνουσι καὶ ἄλλα ἐπίσης λόγου ἄξια.

Ἐν τῇ πλατείᾳ τῶν Μνημάτων συγκροτεῖται ὁ βλάχικος χορὸς ὑπὸ ῥωμαλέων καὶ μεγαλοφώνων Βλάχων τῆς Πίνδου, οἵτινες παραχειμάζουσι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των ἐν Ἰωαννίνοις. Χορεύουσι περὶ τοὺς 30 ἐξ αὐτῶν ἄδοντες ἐν ἑλλη-

νικῆ γλώσση τὰ ἀπαράμιλλα ἐκεῖνα κλέφτικα τραγούδια, ἅτινα ἐξυμνοῦσι τοὺς μεγάλους ἥρωας τῶν βουνῶν. Πλησίον δὲ τούτων σιῆνεται τὸ Γαῖτανάκι. Τὸ Γαῖτανάκι ἦτο ἄγνωστον πρότερον ἐν Ἰωαννίνοις, εἰσήγαγον δ' αὐτὸ τὸ πρῶτον τὰ παλληκάρια τοῦ στρατηγοῦ Θεοδωράκη Γρίβα, κατὰ τὸ 1845. Τὸ πλῆθος συνωσιζέται ὑπὸ τὰ παράθυρα τῶν πλουσιῶν οἰκῶν, ὅπου προκαλούμενος σιῆνεται ὁ λεγόμενος χορὸς τῶν καραμπέριδων, ἔχων τοῦτο τὸ ἰδιάζον, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ κεῖται πάντοτε ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πλόσκα ἢ μπότι (πηλινον ἀγγεῖον) πλήρες οἴνου, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ τέλος ἐκάστου ἄσματος περιέρχεται εἰς τὰ χεῖλη τῶν χορευτῶν.

Μόλις νυκτώση, ἄλλη ὁμάς καραμπέριδων ἐξέρχεται εἰς τὴν πλατεῖαν διακωμῶδουσα παλαιότατον γαμήλιον ἔθιμον τῶν Ἰωαννιτῶν, καθ' ἃ αἱ νύμφαι ὠδηγοῦντο εἰς τοὺς οἴκους τῶν νυμφίων ἐν καιρῷ νυκτὸς μὲ φανούς καὶ πυρσούς. Περιτυλίσσουσιν οὗτοι τὴν κεφαλὴν ἐνὸς ἐκ τῆς συνοδίας μὲ πλατὺ μαντίλιον δίκην μαχραμᾶ, ἀραιοῦ ὑφάσματος, δι' οὗ τότε αἱ Ἰωαννίτισσαι νύμφαι ἐκάλυπτον τὸ πρόσωπον, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες μὲ ἀνημμένα κηρία εἰς χεῖρας σχηματίζουσι πομπήν, καὶ ἄδοντες τραγούδια τοῦ γάμου περιέρχονται τὰ οἰνοπωλεῖα. Τὴν δὲ νύκτα ἐπαναλαμβάνουσιν τὰς πυρὰς καὶ τὰς ἐσπερίδας. Οὕτως ἐξημεράνει ἡ καθαρὴ δευτέρα. Ἡ εὐθυμία ἐξακολουθεῖ καὶ κατ' αὐτήν. Μετὰ μεσημβρίαν δὲ ἐξέρχονται πάντες οἱ κάτοικοι προπορευομένων τῶν πλουσιῶν μετὰ μουσικῶν ὄργάνων εἰς τὴν ὡραίαν ἐξοχὴν τοῦ Ἁγ. Νικολάου τῶν Κοπάνων καὶ χαλνοῦν τὰ μαχμουρλούκια, ὅπως λέγουσι ἐκεῖ τὰ ἀθηναϊκὰ Κούλουμα, ὅθεν ἐπιστρέφουσιν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καὶ διαλύονται. Ἐκτοτε παύει πᾶσα πλεονεξία καὶ ἀρχεται μετ' ἀληθοῦς Θρησκευτικοῦ πάθους καὶ βαθυτάτης εὐσεβείας ἢ νησιλείας τῆς ἀγίας καὶ

μεγάλης τεσσαρακοσῆς. Ἴνα καταδείξωμεν ὅμως τὸν σφύδρα εὐθυμον χαρακτῆρα τῶν Ἰωαννιτῶν πρέπει, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, νὰ προσθέσωμεν ὅτι, καθ' ἃ διηγοῦνται, καραμπέριδες τινες εἰς παλαιότερους χρόνους χαλῶντες ἡμέραν παρ' ἡμέραν τὰ μαχμουρλούκια κατήντησαν νὰ μεθοκοποῦν μέχρι τῆς ἐβδομάδος τῶν Παθῶν, ἄλλοι δέ τινες ἀποκοιμηθέντες ἐκ μέθης τὴν καθαρὰν δευτέραν ἐξύπνησαν μόλις τὴν μεγάλην.

Κατὰ τὴν νύκτα τῆς καθαρᾶς δευτέρας αἱ νέαι τρώγουν ἄρτον ζυμωμένον ἐξ ἴσου ποσοῦ ἀλεύρου καὶ ἴσου ἄλατος. Περιμένουν δὲ νὰ ἴδωσι καθ' ὕπνον ὅταν θὰ διψάσουν, τίς θὰ ταῖς δώσῃ νερόν, καὶ ἐκεῖνον, ὡς πιστεύουν, θὰ λάβουν σύζυγον.

K. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ.

[Hestia, 1892, n° 7.]

Αἱ Ἐργάτιδες τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ διερχόμενος τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ, τὴν πρῶταν, μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, βλέπει γραφικὸν θέαμα.

Ἐν ᾧ ἡ Θορυβάδης ὁδὸς μόλις ἀφυπνίζεται καὶ πού ὑπάλληλός τις φαίνεται ἀνοίγων τὴν θύραν καὶ τὰ παραθυρόφυλλα ἐμπορικοῦ, μικρὰ δ' ἀγέλη αἰγῶν γαλακτοφόρων χωρεῖ σκιρτῶσα καὶ σείουσα τοὺς κωδανίσκους της, αἱ μικραὶ ἐργάτιδες, ράπτριαι τὸ πλεῖστον, ἐκ τῶν συνοικιῶν ἰδίᾳ τῆς Πλάκας καὶ τοῦ Ψυρῆ παρελαύνουσι καθ' ὁμάδας, ὡς πέρδικες, μεταβαίνουσαι εἰς τὸ ἡμερήσιον ἔργον των.

Βαδίζουσι γοργαί, ζωηραί, δροσεραὶ ὡσεὶ ἐλούσθησαν ἐν τῇ δρόσῳ τῆς πρῶτας, εὐσταλεῖς καὶ ἄβραι ἐκ νεότητος, μὲ

τὸ ἐκ τσιτίου ἢ προσλύχου ἀλπαγαῖ φόρεμά των καὶ τὸ περισφίγγον κομφῶς καὶ ἀναδεικνύον τὸ πλαστικὸν τοῦ σώματος αὐτῶν ἐπανωφόριον, τὸν κασιανόχρου ψιάθινον πέτασον των ἢ τὴν ἀσκεπῆ κεφαλὴν καὶ εἰς πλεξίδα καταρρέουσαν ἢ διὰ κτενὸς συγκρατουμένην κίμην.

Εἶναι τόσον χαρίεσαι, ὥστε ἀπορεῖ τις πῶς μὲ ποιάν τινα τῆς κόμης ἀνάδεδισιν καὶ μύνην τὴν ἄσπιλον καθαριότητά των κατορθοῦσι νὰ ἐπιδεικνύουσι τοιαύτην καλαίσθητον Φιλαρέσκειαν.

Εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν κρατοῦσι μικρὸν τι δέμα περιτετυλιγμένον διὰ χειρομάκτρου ἢ ἐφημερίδος. Εἶναι τὸ ψωμί των· τὸ λιτὸν αὐτῶν γεῦμα θὰ συμπληρώσῃ πέντε λεπτῶν τυρίον ἢ ἐλαῖαι ἐκ τοῦ παντοπωλείου τὴν μεσημβρίαν.

Αἱ ταλαίπωροι! ἄ! ὄχι ταλαίπωροι. Τὴν πῶχειαν αὐτῶν φέρουσι γενναιότατα καὶ ἀξιοπρεπέστατα καὶ καθ' ὁδόν, ὡς νὰ τὴν ἐγκατέλιπον ἐν τῇ πτωχῇ οἰκίᾳ των καὶ μὴ τὴν παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν, οὔτε τὴν δειλίαν τῆς αἰσθάνονται οὔτε τὴν περιδεῆ συστολήν τῆς. Τούναντίον γελῶσι καὶ ἀστειεύονται, περιέργως, ἀνησύχως σιρέφουσαι τὴν κεφαλὴν, ἄλλαι χαμαὶ νεύουσαι τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ πονηρῶς ὀπισθεν τῶν βλεφαρίδων κρατοῦσαι τὸ βλέμμα καὶ παρατηροῦσαι δίχως νὰ βλέπωσι.

Αἱ ὠραιότεραι βαδίζουσιν εἰς τὸ μέσον τῆς ἐπὶ τῆς γραμμῆς πεντάδος ἢ ἐξάδος, ἄρχουσαι τοῦ ὀμίλου των, ὑψάχενες, εὐθυτενεῖς, εὐτυχεῖς, διότι τὴν καλλονὴν των ἐπιβεβαιοῖ εἰς αὐτὰς καθ' ἑκάστην οὐ μόνον ὁ μικρὸς στρογγύλος καθρέπτης, ὁ κρεμάμενος εἰς τὸν τοῖχον καὶ κρυπτόμενος μετὰ στρογγῆς εἰς τὸ θυλάκιον, ἀλλὰ καὶ τὸ θαυμαστικὸν ἐπιφώνημα τοῦ ὑπαλλήλου τοῦ ἐμπορικοῦ, ὕπερ τὰς συγκινεῖ ἠδέως ἐν ᾧ δῆθεν τὰς ἐξοργίζει.

Ω! ἔχουν δίκαιον νὰ εἶναι εὐτυχεῖς διὰ τὴν καλλονὴν των

αἱ δυστυχεῖς! Ἡ καλλονὴ εἶναι τὸ ὑψίστον ἰδανικὸν καὶ τῶν ἡγεμονίδων, καὶ νὰ μὴν εἶναι τῶν πτωχῶν αὐτῶν κορῶν, ὧν ὁ μόνος πλοῦτος εἶναι αἱ καλλιτέχνοι γραμμαὶ τῆς μορφῆς των καὶ χρυσὸς οἱ βόσῆρυχοί των, καὶ μαργαρίται οἱ ὀδόντες καὶ κοράλλια τὰ χεῖλη των;

Ἀλλὰ μέγιστον θελήγητρον περιβάλλει αὐτὰς τὸ ὅτι εὐωδιῶσιν εἰσέτι οἰκογένειαν· τὸ ράπτικὸν κατάστημα δὲν ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτῶν τὸ σπιτικόν, τὸ νοικοκυρέϊκον ἐκεῖνο ἦθος τὸ κοσμοῦν τὰς κόρας τῶν οἰκογενειῶν. Δὲν ἔχουσι τὸ προπετές τοῦ βλέμματος καὶ τῆς γλώσσης, τῆς ἀναβολῆς καὶ τῶν κινήσεων τῶν ἀλλαχοῦ ράπτριῶν. Ὁμοιάζουσι πρὸς μαθητρίας καὶ ὅταν, τὴν ἐσπέραν, μετὰ ἐνδεκάωρον ἐργασίαν ἐν τῷ καταστήματι καὶ μιᾶς ὥρας μόνου ἀνάπαυλαν, σχολάζουσι, οὐδὲν λείπει ἐκ τοῦ σχολάσματος παρθεναγωγείου, οὔτε ἡ πρὸ τῆς θύρας συνῶσισις, οὔτε ἡ ἐκ τῆς ἀποτινάξεως τοῦ καμάτου καὶ τῆς ἀνακτῆσεως τῆς ἐλευθερίας ἀγαλλίασις, οὔτε ὁ βόμβος καὶ ἡ ὀρμητικὴ ἔξοδος ὡς μελισσῶν ἀνοιγομένης τῆς κυψέλης, οὔτε ἡ βιαία κίνησις τῆς γλώσσης καὶ τοῦ σώματος μετὰ δέσμευσιν ἐπὶ ξυλίνου θραυίου, οὔτε ὁ πολιοὺς πατήρ ἢ ἡ γραῖα μήτηρ, ἢ ὁ ἀδελφός, οἱ ἀναμένοντες ἔξω τῆς θύρας ὅπως ὀδηγήσωσιν αὐτὰς οἴκαδε.

Αἱ πολλαὶ τῶν ράπτριῶν εἰσὶν ἐνδεεῖς· πολλῶν τὸ χαμόγειον πληροῖ τὸ θλιβερόν ἐκεῖνο ψῦχος, τὸ μέχρι τῆς καρδίας εἰσδύον, τὸ μαρτυροῦν τὴν ἔλλειψιν ἀνδρὸς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ· ὁ πατήρ ἀπέθανεν ἢ εἶναι ἀνάπηρος· ὁ ἀδελφός ἢ ἐβγῆκε κακὸς ἢ ἐνυμφεύθη καὶ μεριμνᾷ περὶ τῆς νέας του οἰκογενείας ἐγκαταλείπων εἰς τὴν τύχην της τὴν παλαιάν. Καὶ ἡ κόρη ἢ μὴ γενομένη γυνὴ ἔτι, ἀναλαμβάνει νὰ γείνη ἀνὴρ. Πολλάκις ἔχει καὶ μικρὰ ἀδελφία, καὶ ὀλίγοι ἠξεύρουσι τί ἀπαιτοῦνται διὰ ν' ἀνατραθοῦν τὰ μικρὰ παιδιὰ,

καὶ πόσον σπαραξικάρδιον εἶναι νὰ τὰ βλέπης τρέμοντα καὶ παρατηροῦντά σε, ὡς νεόσσια, μὲ βουλιμιῶντα, ἰκετευτικά βλέμματα.

Ἄλλ' ἡ κόρη, ἡ ράπτρια, τὰ ἐξοικονομεῖ ὄλα. Δι' αὐτῆς ἔχει ἔλαιον ὁ λύχνος, τίθεται ἐπὶ τοῦ μικροῦ πυραύνου ἡ χωματίνη χύτρα, καὶ ἀφ' οὗ ἐκδιωχθῆ τὸ ῥίγος καὶ ἡ πείνα, Φαιδρύνεται ὀλίγον τὸ κατηφές ὑπόγειόν των.

Οἱ ταλαίπωροι ὅμως δάκτυλοί της, οἱ νυχθημερὸν κινούμενοι, οἱ ταλαίπωροι ὀφθαλμοί της οἱ νυχθημερὸν κύπλοντες ἐπὶ τοῦ ραψίματος — διότι διὰ νὰ ἐπαρκῆ εἰς τὰς δαπάνας ἐργάζεται καὶ τὴν νύκτα — κουράζονται, ἀποκάμνουν, καὶ θὰ ἐσλαμάτων ἀκαμπτοί, καὶ θὰ ἐκλείουν βαρεῖς, εἰ μὴ ἡ ἥσυχος ἀναπνοὴ τῶν ὑπνούντων ἀδελφίων της καὶ τῆς ἀποκοιμηθείσης τέλος ἀσθενοῦς μητρὸς ἐψιθύριζε μέχρι τοῦ βάρθους τῆς ψυχῆς αὐτῆς.

— Κοιμούμεθα διότι ἀγρυπνεῖς σύ· δὲν τρέμμεν διὰ τὸ ψωμί τῆς αὔριον διότι θὰ τὸ προμηθεύσης σύ· ζῶμεν διότι ἐργάζεσαι σύ.

Καὶ ἐργάζεται καὶ ἐγκαρτερεῖ.

Ἀλλὰ μέχρις ὅτου καταστῆ ἱκανὴ νὰ κερδαίνῃ δύο δραχμὰς τὴν ἡμέραν, ὁποῖαν ὑδυνηρὰν καὶ ἀθλίαν μαθητείαν διῆλθε! Ποσάκις ἐπέστρεψε μὲ κενὰς τὰς χεῖρας, ἄνευ λεπτοῦ, ὅτε ἦτο μικρὰ καὶ ὡς μόνην ἀμοιβὴν ἐλάμβανε μίαν δεκάραν ὅτε ἐπήγαυε φορέματα ἐκ τοῦ καταστήματος εἰς τινὰ οἰκίαν. Ὡ! τί τρομερὰς νύκτας διῆλθον τότε!

Ἄλλ' αὐτὰ παρῆλθον· κατὰ μικρὸν ἀπὸ 50, 80 λεπτῶν, ἀπὸ μιᾶς δραχμῆς τὸ ἡμερομίσθιον αὐτῆς ἀνῆλθεν εἰς δύο δραχμὰς. Τώρα ἡ ἀσθενὴς μήτηρ δὲν ἐργάζεται πλέον· δύναται ν' ἀσθενῇ ἡσύχως· τώρα ἐγεινεὺν ἡ κόρη μήτηρ· καὶ πόσον γειναία! ἡ ψυχὴ της ἐστομάθη ἐν τῇ δυστυχίᾳ· ἡ ἐργασία, ἡ ἀφοσίωσις, περιεθωράκωσε τὴν τιμὴν της,

καὶ ὅταν τῇ ψιθυρίζουν, κατὰ τὴν διάβασίν της τὴν πρῶταν ἢ τὴν ἐσπέραν, λέξεις χυδαίως φιλόφρονας, πόσον μακρὰν εἶναι ὁ νοῦς της ἀπὸ αἰσθήματα τῶν ὁδῶν καὶ βλέμματα αὐθάδη!

Ἄλλαι εἰσιν ὄρφαναί· ἐργάζονται μόνον δι' ἑαυτὰς ἢ ἂν ἔχωσι μητέρα πλύνει καὶ αὐτὴ ἢ πλέκει περιπόδια· διὰ τοῦτο δὲν ἀγρυπνοῦσι τὴν νύκτα, δὲν ἐκνευρίζονται ὑπὸ τῆς ἐργασίας· ὅταν δὲ μάθωσι καλὰ τὸ ἔργον των, ἀποσύρονται εἰς τὴν ἀπόκεντρον συνοικίαν των, προσκολλῶσιν ἐν Φιγουρίνι, ἕκ τινος περιοδικοῦ τοῦ συρμοῦ, ἔξω τοῦ παραθύρου των καὶ ἀνακηρύττονται μοδίσιρραι διὰ τὰ φορέματα τῆς γειτονίας.

Ἄλλαι εὐτυχέστεραι, ἀντιστρόφως πρὸς τὰ πῆλνὰ τὰ μεριμνῶντα περὶ τροφῆς μόνον καὶ οὐχὶ περὶ ἐνδυμασίας, δὲν ἐργάζονται διὰ νὰ ζήσουν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐνδυθῶσιν. Ὑπάρχουσιν ἄλλαι χεῖρες, χεῖρες ἀνδρिकाί, ἐργαζόμεναι διὰ τὸν ἀρτοποιίην καὶ τὸν παντοπωλίην· αὐταὶ ἐργάζονται διὰ τὴν προϊκά των καὶ ὅ, τι κερδίζουσι μεταβάλλεται εἰς λευχεύματα, ἐσθῆτας, περιπόδια, τρίχαπλα, ταινίας, ἐπιμελῶς τοποθετούμενα ἐντὸς παλαιοῦ κιβωτίου, μέχρις οὗ ἀγορασθῆ καινουργές διὰ τῶν αὐτῶν χρημάτων.

Ἐργάζονται μετὰ παλμῶν διὰ τὸ μέλλον των, τὸ ὅποῖον ἐνδομύχως εὔχονται νὰ εἶναι ὅσον ἔνεστι ὀλιγώτερον μέλλον καὶ περισσότερον παρόν. Καὶ διατί ὅχι; Ἄφ' οὗ διέρχονται τόσα νυμφικὰ φορέματα διὰ τῶν χειρῶν των, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ διέλθωσι καὶ τὰ ἰδικά των; Καὶ ἐπὶ τέλους ἀξιοῦνται ἐνὸς τῶν μεγίστων εἰς πῶλην κόρην ἐπαίνων ὅταν ὑπὸ τὰ στέφανα, παρὰ νεαρόν τινα ἐργάτην, ἐν μέσῳ τῶν συγκινησέων τοῦ γάμου, ἀκούσωσι γειτόνισσάν τινα νὰ ψιθυρίζῃ ὅτι τὴν προϊκά της τὴν ἔκαμε μὲ τὸ βελόνι της.

Ἄλλαι, ἔτι εὐτυχέστεραι, ἔχουσι ικανῶς εὐπόρους γονεῖς ἔχοντας ἰδίαν οἰκίαν καὶ κτήματα· ἀλλ' αἱ μητέρες των στέλλουσι αὐτὰς εἰς κληνὴν τινα μοδίστραν διὰ νὰ γείνωσι οἰκοκυραί· διὰ νὰ μάθωσι νὰ κόπλωσι καὶ νὰ ράπλωσι — διὰ τῶν χειρῶν καὶ ὄχι διὰ τῆς γλώσσης — νὰ προσθέσουσι καὶ κάτι τι εἰς τὴν προικὰ των, διότι τὸ μηδὲν ἄγαν δὲν ἰσχύει ἐπὶ πολλῶν πραγμάτων ἰδίᾳ δ' ἐπὶ προικός, νὰ γείνωσι ἐπιδέξια, νὰ ἐξυπνήσουσι· θεωροῦσι τὸ ράπτικόν κατάστημα ὡς πρακτικόν τι κοινωνικὸν σχολεῖον.

Καὶ πράγματι ἀναπύσσονται· μαυθάνουσι νὰ ὁμιλῶσι καλύτερον· ἐρχόμεναι εἰς συνάφειαν πρὸς τόσας κυρίας, εἰσερχόμεναι εἰς τόσας οἰκίας πρὸς δοκιμὴν φορέματος ἢ ἄλλην παραγγελίαν, βλέπουσι, ἀκούουσι, ἀποκτιῶσι τὸ ἦθος ἐκεῖνο τῆς συμπεριφορᾶς τὸ τεχνητῶς ἀβρόφρον, προκριτότερον πάντως τῆς τριχείας ἀκαμψίας των.

Ἰδίᾳ δ' ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἡμῶν ἐν ἧ ἢ ἡ κοινωνικὴ τάξις μορφοῦται συχνὰ ἐν τῷ χρηματοκιβωτίῳ, ἐν ἧ ὁ πλοῦτος πολλάκις ἀργὰ ἐρχόμενος ἀντινάσσει τινὰς ὄλως ἀπαρασκευάτους εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ μάθωσι κατεσκευασμένως ὅσα προφθάσωσι, διατί νὰ μὴ μιμῶνται καὶ παρῶσι πολλάκις τὴν καλὴν συμπεριφορὰν καὶ αἱ ράπτρια ὡς τόσαι ἄλλαι; Μαυθάνουσι λοιπὸν νὰ κυκλοφορῶσι τὰ ψευδῆ τῶν προσαγορευέσεων νομίσματα, νὰ ἐνδύωνται κομψότατα γνωρίζουσαι ἐκ στήθους ὅλην τὴν ξενικὴν τοῦ συρμοῦ φρασεολογίαν καὶ τὰς γαρνιτούρας καὶ τοὺς πλισέδες καὶ τὰ βολὰν καὶ τόσα ἄλλα πληροῦντα τὸ στόμα καὶ τὴν κεφαλὴν τῶν δεσποινῶν καὶ δεσποινίδων!

Ἀναπύσσονται λοιπὸν· ἢ δ' ἀνάπτυξις αὐτῶν ἔχει τὸ καλὸν ὅτι εἶναι μεταδοτικὴ· ἅπαντα ἢ οἰκογένεια αἰσθάνεται τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς· αἱ νεαραὶ κόραι ἀπαλύνουσι κατὰ μι-

κρὺν τὴν τραχεῖαν ἐπίδερμίδα τῆς ἰθαγενοῦς Πλακιώτισσας· ἐνδύουσι κομψότερον τὰς ἀδελφὰς αὐτῶν· εἰσφέρουσι καθ' ἑκαστήν τὴν κτηθεῖσαν καλαισθησίαν ὅπως τὸ ἡμερομίσθιον των.

Δὲν ἐπιχειροῦμεν ἐνταῦθα ν' ἀναλύσωμεν ἂν καὶ παρ' ἡμῖν ἡ πολυτέλεια, ἐξ ἧς καὶ ἐν ἡ ζῶσιν αἱ ράπλικαι, δὲν ἐξεγειρή παρ' αὐταῖς τὴν δίψαν τῆς ἀποκτήσεώς της· ἂν ὁ πλοῦτος, οὗ ἐφάπτονται αἱ χεῖρές των, δὲν κατατρίβῃ τοὺς χαρακτῆρας αὐτῶν· ἂν τὰ μεταξωτὰ καὶ τὰ σηρικὰ καὶ τὰ βελουῶδα ἐφ' ὧν κύπλουσιν ἀπὸ πρωίας δὲν περιπετῶσι τὴν νύκτα περὶ τὸ προσκεφάλαιόν των ἐν τῷ πενιχρῷ δωματίῳ· ἂν ἡ διαφθορὰ — ἡ ἐπιδημία τῶν ψυχῶν — δὲν διαδίδεται ὡς πᾶσα ἐπιδημία ἐκ τῆς συμπτυκνώσεως ἐν μιᾷ αἰθούσῃ ἄνευ ἐποπτείας αὐσθηρᾶς· ἂν αἱ χεῖρές των δὲν ἐργάζωνται πάντοτε ὅπως ἐνδύσωσι ἀγνὰ σώματα πιστῶν συζύγων, καὶ πολλάκις λάθρα καὶ πονηρῶς ψιθυρίζουσι παρακεκινδυνευμένα οἰκογενειακὰ ἀνέκδοτα· ἂν ἡ ἰδὸς ἔξω καὶ αἱ ἄμαξαι καὶ ἡ ἐπ' αὐτῆς ἐποχουμένη ἀναιδὴς πολυτέλεια δὲν συμπληρῶσι διὰ κακοῦ παραδείγματος τὴν ἰλιγγίασιν· ἂν, ἀποκαμουσαι νὰ ἐργάζωνται διὰ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἄλλων, δὲν ἀποφασίζωσι τέλος νὰ ἐργασθῶσι καὶ διὰ τὴν ἰδικήν των· ἂν δὲν ὀλισθαίνωσι, δὲν πίπτωσι.

Ταῦτα εἶναι ἀντικείμενον ἄλλης μελέτης. Ἄλλ' ἐνταῦθα σημειοῦμεν μόνον ὅτι τὸ ἔδαφος τῶν ραπλικῶν κατασημάτων παρ' ἡμῖν δὲν εἶναι τίσον ὀλισθηρὸν ὅσον ἀλλαχοῦ, ὅτι ἡ κοινωνικὴ ἡμῶν κατάστας δὲν ἐξωθεῖ εἰς ἀποσίστιαν ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας τὰς ἐκ τῶν χειρῶν των ποριζόμενας τὸν ἄρτον αὐτῶν νεάνιδας, ἀρκοῦσαν χειραφέτησιν θεωρούσας ἤδη ὅτι δὲν μένουσι τεθαμμέναι ἐν τῷ μυχῷ τοῦ πατρικοῦ οἴκου, ἀλλ' ἐξέρχονται, διέρχονται διὰ τοῦ πλήθους, μεταβαίνουσι πρὸς ἀναζήτησιν ἐργασίας.

Ἡ μόρφωσις λοιπὸν καὶ παρ' ἡμῖν ἐργατικῆς τάξεως γυναικῶν πρέπει προσλατευτικῶς νὰ ἐνθαρρύνηται ὑπὸ τῆς κοινωνίας. Αἱ ἐργάτιδες εἶναι τὸ ἡκιστὰ ἐπιβλαβές ποιοῦν τῆς πολυτελείας.

Τὸ ἡκιστὰ ἐπιβλαβές. Μόνον; Αἱ ράπτριαι καὶ αἱ ἄλλαι ἐργάτιδες τῶν κλωστήριων, μεταξουργείων, πιλοποιείων, τοῦ ἐργαστηρίου τῶν ἀπόρων γυναικῶν συναπαρτίζουσι κατὰ μικρὸν συντεταγμένην τάξιν γυναικῶν ἐργατικῆν, ἀποχειροβίωτον· πολλαπλασιάζουσι τοὺς ἐργαζομένους βραχίονας, καθιστῶσιν ἀρτιωτέραν τὴν ὑλιγόχειρα ἡμῶν βιομηχανίαν, εἰσφέρουσιν εἰς τὰς χειρτεχνίας τὴν γυναικείαν ἐκείνην δεξιότητα, δι' ἣν εἰσὶν ἀνίκανοι οἱ χονδροὶ ἀνδρικοὶ δάκτυλοι.

Καὶ μόνα ταῦτα; ἡ ἐργασία, ἥτις εἶναι γυμναστικὴ τοῦ σώματος ἅμα καὶ τῆς ψυχῆς, καὶ τοὺς χαρακτήρας των κρατύνει καὶ τὴν θέλῃσιν των καθιστᾷ ἰσχυράν, καὶ ἀντὶ τῆς ὠχρότητος τῶν χλωρωτικῶν ἐξ ἀδρανούς σκιατραφίσεως προσώπων, διαχέει ἐπὶ τῶν παρειῶν αὐτῶν τὸ ροδόχρουν τῆς υγείας· αἱ γυναῖκες κατερχόμεναι εἰς ἐνεργὸν ζωὴν, κατανοοῦσι κάλλιον αὐτήν, ἐκ πόσων δὲ πλανῶν προφυλάσσονται! Ἀποκτῶσι τὸ ἠθικὸν θάρρος τοῦ βίου ἐκ τῆς συναισθήσεως ὅτι δύνανται καὶ αὐταὶ νὰ ὦσιν ἄτομα ἐν ἀνάγκῃ, ὅτι δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ στήριζονται ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ ἀνδρὸς ὅπως βαδίσωσιν.

Ἄν δέ ποτε καταγιγίῃ ἐπισκῆψῃ ἐπὶ τὴν οἰκογενειακὴν φωλεὰν — καὶ πῶσον συχνὰ ἐπισκῆπτει ἢ τρομερὰ αὐτὴ καταγιγίῃ! — καὶ πλήξῃ τὴν μητέρα καὶ καταρρίψῃ ἀδρανῆ καὶ ἐκσφενδονίσῃ εἰς τὸ χεῖλος τοῦ κρημοῦ τὰ νεόσσια ἰλιγγιῶντα ἐπὶ τῷ μεγέθει τῆς συμφορᾶς, ἐγγυὸς δ' ἐκεῖ ἀκούεται ὁ φοβερὸς τριγμὸς ἀπαισίων πτερύγων, καὶ τὰ χνοάζοντα εἰσέτι πτερά των ὀρθοῦνται ἐκ φρίκης πρὸ τοῦ κινδύνου,

ὦ! τότε, ἀντὶ ἀνανδρα ἐξ ἀπελπισίας, θεωροῦντα ἑαυτὰ ἀνίκανα πρὸς ἄμυναν, νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν καταφθάνοντα ἄρπαγα, θὰ ἐνθυμηθῶσι τί ἔπραξαν, τί πράττουσιν ἄλλα νεόσσια, θὰ ἐννοήσουσιν ὅτι ἔχουν τὴν πρὸς σωτηρίαν ἰκανότητα προσπεφυκυῖαν ἐκατέρωθεν τοῦ σώματος αὐτῶν, ὅτι εἶναι δυσχερέστατον μὲν καὶ ἐπίμοχθον καὶ ἀγωνιώδες — ἀλλὰ δυνατὸν ν' ἀνοίξουν, νὰ κινήσουσιν τὰς πτέρυγας τῶν ἀνθρώπων νὰ σώσουν τὸ σῶμά των.

Αἱ πτέρυγες αὐται θὰ εἶναι αἱ χεῖρες τῶν πτωχῶν κορῶν.

ἈΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ Η. ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ.

ΥΠὸ Τὰ Ὑδάτα τῆς λευκῆς πηγῆς.

ΔΙΗΓΗΜΑ.

Ποῖον εἶναι τὸ ὑψηλόν, τὸ πάλλευκον ἐκεῖνο φάσμα, ὕπερ ὀρθοῦται ἐν τῷ βάθει ἀπωτάτης κοιλάδος καί, κλίνου τοσοῦτον μυστηριωδῶς, κατοπρὶρίζεται ἐντὸς κρυσταλλίνης πηγῆς;

Μὴ εἶναι μάγισσα φέρουσα τὸ ἀσημεῖωτον βῆμά της εἰς τ' ἀπάτητα ταῦτα δάση, ὅπως ἀναγνώση, ἐν τῷ ἀθορύβῳ κυματισμῶ τῶν ἐκ τῶν ὑπῶν τοῦ πυθμένους ἀναβρύνοντων ὑδάτων, τὰς τύχας τῶν ἀτελευτήτων αἰώνων; Τί ἄρα γε ἀναγινώσκει;

Αἱ πηγαί, τὰ μαγικὰ ταῦτα κάτοπτρα τῆς φύσεως, πολύτιμα δῶρα τοῦ πλάστου, δροσίζουσι τὰ διψῶντα τοπία καὶ ἰαίνουσι τὰς νόσους τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἡ πηγὴ τῆς λευκῆς Μαγίσσης θεραπεύει τοὺς πυρέσσοντας, ἅμα ὡς βαπτισθέντες ἀπαξ ἐντὸς τῶν διαυγῶν ναμάτων της, ἀναπαυθῶσιν ὑπὸ τὴν

σκιάν τοῦ δένδρου, ὅπερ ἐκτείνει ὑπερθεὺς αὐτῆς τοὺς ἀδρούς κλάδους του.

Οὐδεμίαν ἀπαιτεῖ ἀμοιβὴν ἢ εὐεργετικὴ νύμφη· καὶ μόνου λευκὴν λωρίδα ἀποσπῶντες ἐκ τοῦ χιτῶνός των οἱ Θεραπευόμενοι, προσαρτῶσιν αὐτήν ὡς σῆμα τῆς εὐγνωμοσύνης των ἐπὶ τῶν κλάδων τοῦ κυρτοῦ δένδρου, ἀποτελέσαντες οὕτω, διὰ μυριάδων λευκῶν λωρίδων, τὴν εἰκόνα οὕτως εἰπεῖν τῆς ἀοράτου μαγίσσης, ἀντανακλωμένην ἐντὸς τῆς δροσερᾶς πηγῆς.

Πλὴν τὸ ὁμοιόμορφον τῆς λευκῆς εἰκότος κηλιδοῖ μία μόνη μέλαινα ταινία καὶ περὶ αὐτῆς διηγοῦνται πολλὰ. Λέγουσιν ὅτι τὴν προσέδεσεν ὁ Λύγιτας καὶ ὅτι, ἐν ὠρισμέναις ἡμέραις ταρασσομένης τῆς ἄμμου τοῦ πυθμένος, ἀποκαλύπτονται ἀνθρώπινα ὀστέα.

Ὁ Λύγιτας ἦτο κακοῦργος ὄσις, ἐλθὼν ὅπως Θεραπευθῆ ἐκ τῆς νόσου του, ἠθέλησε νὰ ἐξαπατήσῃ τὴν μάγισσαν καὶ ἀντὶ νὰ κοιμηθῆ ὡς ὄφειλε, καθ' ἣν ὥραν ἐκείνη ἀνέδυσεν ἐκ τῶν ὑδάτων ὅπως ἐξορκίσῃ τὴν ἀσθένειαν, ἠνοιξεν ὁ ἀσεβὴς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ἐθεώρησεν. Ἄλλ' ἀπέτισεν ἀκριβὰ τὸν δόλον, διότι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς Θνητὸν ἢ Θέα τῆς Λευκῆς Νύμφης, καὶ μαγεύεται πᾶς ὁ βλέπων μάγισσαν. Ἀπὸ τῆς σίγιμῆς ἐκείνης δὲν εὔρε πλέον ἡσυχίαν ἐν τῇ ζωῇ, καί, νύκτα τινὰ Θεελλάϊδη καὶ Ζοφεράν ὡς ἠ συνείδησίς του, ἐπανῆλθεν οἰσίρηλατος καὶ ἐζήτησεν ὑπὸ τὰ ὑδάτα τὴν ἀνάπαυσιν. Ὁ φερόμενος εἰς τὰ σίδηματα τῶν δεισιδαιμόνων χωρικῶν οὗτος μῦθος, καὶ τοι φαντασιώδης καὶ ὑπερφυσικὸς κατὰ τὸ φαινόμενον, κρύπτει ἀληθεσιάτην ἱστορίαν συνδεομένην σιενῶς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν μεταλλωρύχων τοῦ Παρυάδρου, ἐνθα ὁ πρὸς τὸ πολιτεύεσθαι ζῆλος τοῦ ἀνδρὸς ἐπέφερε τὴν καταστροφήν.

Ὁ Παρυάδρης, ὁ βασιλεὺς οὗτος τῶν ὄρων τοῦ Πόντου,

διήκων ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι τοῦ Ταύρου, ἐγκλείει εἰς τὰ κατάργυρα σπλάγχνα του τὸν δαίμονα τῆς ἀνισότητος, ὃν ἐπόθησάν ποτε νὰ μεταγγίσωσιν εἰς τοὺς κόλπους των καὶ οἱ κατακτηταὶ Σουλτάνοι, φέτοντες εἰς ἐνέργειαν ἀρχαῖα μεταλλεῖα πρὸ αἰώνων ἐγκαταλελειμμένα. Ὅπως δὲ κατορθώσωσι νὰ προσελκύσωσιν εἰς τὸν τραχὺν καὶ ἄγονον ἐκεῖνον τόπον ἐργάτας, ἐκήρυξαν ἐλεύθερον τοῦ ἀτίμου κεφαλικοῦ φόρου πάντα δεχόμενον νὰ ἐργασθῆ εἰς τὰ μεταλλεῖα ἐκεῖνα. Ὁ ἐξαγόμενος ἄργυρος θ' ἀνήκειν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον, τοῦ ἐργάτου λαμβάνοντος, καθ' ἐκάστην λίτραν τοῦ μετάλλου ὅπερ θὰ κατάρθου νὰ ἐξορύξη, μισθὸν ἐλάχιστον ἐπαρκοῦντα μόλις εἰς τὰς ἀπολύτους αὐτοῦ ἀνάγκας. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ παρέλθῃ καὶ μὴν ὅλος χωρὶς ν' ἀνακαλυφθῆ τι, ὅπως μὴ οἱ ἐργάται ἀποθνήσκωσι τῆς πείνης, τὸ βασιλικὸν ταμεῖον ἐδέχετο νὰ παρέχῃ ἀπεριόριστον πείσῳσιν ἄρτου, τοῦ πρὸς φωτισμὸν ἐλαίου, καὶ τῆς ἀναγκαίας διὰ τὴν ἐργασίαν πυρίτιδος, διὰ κατασλήματος ἐπὶ τούτῳ συσλαθέντος ἐκεῖ.

Ἄμα τῷ ἀκούσματι τούτῳ οἱ ἄρτι ὑποτεταγμένοι Ἕλληνες χωρικοὶ τῶν περιχώρων, ἀδιστάκτως προκρίναντες τὴν σκληράν, πλὴν ἐλευθέραν καὶ μακρὰν τῶν τυράννων ζωὴν τῶν μεταλλεῖων ἀπὸ τῶν ταπεινώσεων τῆς δουλείας, ἐγκαταλείψαντες τὰς γαίας των, συνέρρευσαν ἐκεῖ, μόνοι αὐτοὶ τολμήσαντες νὰ διαγάγωσι, μὲ μόνον ἄρτον τρεφόμενοι, ἐπὶ αἰῶνας ἔλους ἐντὸς τῶν σκοτεινῶν ὑπογείων τοῦ ὄρους, περιφρονοῦντες τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τὸ φωτίζον ἡμέρας καταπλώσεως. Καὶ ἐκεῖ μεμονωμένοι διετήρησαν ἀδιάφθορα μέχρι τῆς σήμερον τὰ τε ἔθιμα καὶ τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν γλῶσσαν, πάντῃ ἀνόμοιοι τοῖς περὶ αὐτοὺς ὑπάρχοντες καί, ἐν τῷ κέντρῳ ἐκείνῳ τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος, παρέχοντες πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τὰς γυναῖκάς των, ἃς γενικῶς νύμφας ἀποκαλοῦσι.

Εἰς τὰ μεταλλεῖα ὅπου ἐγκατέστησαν, διῆγον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἀρχόντων οὓς ἐξέλεγον διὰ πλειοψηφίας ἐκ τῶν ἀξιοσεβαστοτέρων μεταξύ των, οἵτινες διέταττον τὰς ἐργασίας καὶ συνεβίβαζον τὰς διαφορὰς των, ὑπόλογοι ὄντες ἐνώπιον τῶν ἀντιπροσώπων τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς, ὑφ' ὧν ἀπεκαλοῦντο μικτὰρ καὶ οὐσιαπασηδες. Ἐνὸς δὲ τῶν τελευταίων τούτων ἀρχόντων υἱὸς ὑπῆρξεν ὁ Αὐγίτας.

Ἐν τῷ ζόφῳ τῶν ὑπογείων τοῦ μεταλλείου ἠτένισε κατὰ πρῶτον τὴν ζωὴν, καὶ τὰ πρῶτα αὐτοῦ βήματα ἤσκησαν αἱ τραχεῖαι τοῦ Παρυάδρου ράχεις.

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Μπόζος (Δημήτριος) ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ὑποληπτικώτερος τῆς μερίδος τῶν ἐργατῶν εἰς ἣν ἀνήκε καὶ ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς ψήφου των, ἔνεκα τῶν πλείστων τῆς ἰκανότητός του προσόντων, ὧν τὸ κυριώτερον συνίστατο εἰς τὸν καταπληκτικὸν πληθυσμὸν τῆς οἰκογενείας ἧς ἐτύγχανεν ἀρχηγός· διότι εἰς τὸ δυσχερὲς ἐπάγγελμα τοῦ μεταλλευτοῦ δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ θεωρῶνται πλοῦτος οἱ πολλοὶ βραχίονες· καὶ ὁ Μπόζος διηύθυνε συνετῶς δωδεκάδα ἄλλην ἀδελφῶν, τῶν πλείστων ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πρὸς αὐτὸν ἀδελφικοὶ δεσμοὶ ἦσαν κάπως ἰδανικοί.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς τοῦ Μπόζου συμβάντα λίαν πρῶτως, ὁ πατὴρ αὐτοῦ Παντελῆς, εἶχε συνάψει δεύτερον γάμον, δι' οὗ ἀποκτήσας πέντε ἐτι τέκνα, ἀπέθανε καταλιπὼν νέαν ἀκόμη τὴν χήραν του, ἣτις δὲν ἤργησε νὰ συνοικήσῃ μετ' ἄλλου, χήρου καὶ τούτου ἔχοντος τέκνα ἐκ τῆς πρῶτης συζύγου του, καί, τεκνοποιήσασα μετ' αὐτοῦ, νὰ μεταβῆ εἰς συνάντησιν τοῦ πρῶτου τῆς ἀνδρός, ἀφεῖσα τὸν δεύτερον ἐλεύθερον νὰ νυμφευθῆ ἐκ τρίτου μετ' ἄλλης τινος χήρας, συγκομιζούσης καὶ ταύτης ἐτέραν ὁμάδα ἀδελφῶν διὰ τὸν εὐδαίμονα πρῶτότοκον Μπόζον. Ἀναντιρρήτως ἦτό πως ποικίλη ἢ ἀξιοτίμος οἰκογένεια, ἀλλ' ὑφ' ἧς εὐρίσκοντο πε-

ρισιάσεις, θὰ ἦτο ἔλλειψις συνέσεως νὰ χωρισθῶσι διὰ τοιαύτην μόνον αἰτίαν καὶ κατασλῶσι πένητες, ἐνῶ συνηνωμένοι ἠδύνατο νὰ φαίνωνται πλούσιοι καὶ ἰσχυροί.

Μετὰ ἐπαινετῆς ὄντως μερίμνης καὶ ἴσης σιοργῆς, ὁ Μπόζος ἐνύμφευσε τὰς ὀκτὼ αὐτοῦ ἀδελφὰς καὶ συνέζηξε μὲ ἰσαριθμούς νεαρὰς Μαρίας (ὄνομα καταπληκτικῶς ἐπιπολάζον παρ' αὐτοῖς) τοὺς δώδεκα ἀδελφούς του, οἵτινες, ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, καὶ τὸν ἴδιον κοιτῶνα διάγοντες, καὶ ὑποτασόμενοι εἰς τὰς βουλὰς του, ἔτρεφον βαθὺν σεβασμὸν πρὸς τε αὐτὸν καὶ τὴν σύζυγόν του Παρασκευήν, ὡς ἀρχηγούς τῆς οἰκογενείας. Κατὰ συνέπειαν ἄρα, ὁ πρωτότοκος τοῦ οἰκογενειάρχου υἱὸς ἐθωπεύθη καὶ ἐκολακεύθη πλειότερον παρ' ὅσον ἤρμοζεν εἰς ἀνθρωπίνην φύσιν. Πενταετῆς ἦτο ἤδη ὁ τύραννος τῆς οἰκογενείας του, δεκαετῆς τὸ φόβητρον ὄλου τοῦ χωρίου.

Ἀπὸ τῶν πρώτων Φύλλων διακρίνεται τὸ εἶδος τοῦ φυτοῦ ἐὰν μέλλῃ αὐξάνου νὰ γείνη ἄσημον χόρτον, ἢ γιγάντειον δένδρον, εὐχρουν ἄνθος, ἢ ξηρὰ καὶ κάκοσμος ἄκανθα. Καὶ ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, τοῦ θεμελίου τούτου τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, διακρίνεται τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρώπου. Βεβαίως ἢ προσήκουσα ἀνατροφὴ μεταβάλλει τὴν φύσιν, διότι εἰς καλλιεργημένον ἔδαφος σπανίως βλαστάνει ἄκανθα, καὶ βλαστάνουσα, διὰ τῶν φροντίδων καὶ περιποιήσεων καλοῦ κηπουροῦ, μακρὰν τοῦ νὰ κατασλῆ βλαβερά, δύναται ν' ἀποβῆ καὶ σίβλισμα τῶν κήπων. Ἄλλὰ τίς δύναται ν' ἀπαιτήσῃ ἀνάπτυξιν, καὶ εἰς πρωτευούσας ἀκόμη σπανίως ἀπαντῶσαν, παρ' ἀπλοϊκῶν καὶ ἀπαιδευτῶν χωρικῶν, οἵτινες, ἀντὶ νὰ περιορίσωσι τὴν φύσιν του, πιστεύοντες ὅτι τὸν εὐηργέτουν διὰ τῶν θωπειῶν των, ἀνέπτυsson τὰ κακὰ αὐτοῦ ἐνστικτα καὶ ἐξῆπλον τὸν ἐγωϊσμόν του. Καὶ ἐκεῖνος, ἐλεύθερος νὰ πράττῃ κατὰ βούλησιν, ἀντὶ, ὡς πάντες οἱ ὁμήλικές του, νὰ ἐργάζεται εἰς

τὰ μεταλλεῖα, ἢ νὰ φοιτᾷ εἰς τὸ σχολεῖον, προετίμα ν' ἀναρριχᾷται ἐπὶ τῶν βράχων, καὶ τρέχη ἐντὸς τῶν δρυμῶν. Κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ πάσχα βάρων λίθον ὠσειδῆ, ἐξηπάτα τὰ λοιπὰ μεираκία νικῶν κατὰ τὰς συγκρούσεις, καὶ ἐσφετερίζετο ὅλα τῶν τὰ ὠά. Ἀλλὰ τολμηρὸς τις νεανίσκος, ὁ πτωχὸς Χρῦστος, ἀνακαλύψας ποτὲ τὴν νοθεῖαν ταύτην, προῦκάλεσε τὴν δήμευσιν τῶν κερδῶν τοῦ πλεονέκτου Ἀγύτα, ὅστις εἰθισμένος νὰ κυριαρχῆ πάι τοτε, δὲν ἠθέλησε ν' ἀνεχθῆ τὴν τοιαύτην περιφρόνησιν τῆς παντοδυναμίας του. Φοβούμενος δὲ νὰ ἔλθῃ εἰς χεῖρας πρὸς τὸν ῥωμαλέον Χρῦστον ἀπειλήσαντα ὅτι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, θὰ ὑπερήσπιζεν ἑαυτὸν, συνέλαβε κρύφα τὸ προσφιλὲς ἐκείνου κυνάριον, καὶ ἀπῆλθεν ὅπως ἐξεμέσῃ ἐπὶ τοῦ ἀναιτίου ἐκείνου πλάσματος τὴν λύσσαν τῆς στυγεραῆς ψυχῆς του.

Ἡ εἶδησις τῆς ἔριδος ταύτης ἔφθασεν ἐγκαίρως εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ ἄρχοντος Μπόζου, ὅστις ἀνίσυχος ἔσπευσεν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ υἱοῦ του, φοβούμενος μὴ ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς ἐκδικήσεώς του διαπράξῃ τι ἐγγίζον τὴν πατρικὴν ὑπόληψιν, καὶ σκοπῶν διὰ δάρων καὶ θωπειῶν νὰ τὸν κατευνάσῃ· ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν εὐρίσκετο καὶ ἐπετείνοντο οἱ φόβοι τοῦ γέροντος μάτην κατατρίβοντος τὸν πολῦτιμον καιρὸν του εἰς τὸ νὰ τὸν ἀναζητῆ πανταχοῦ, κράζων αὐτὸν κατ' ὄνομα. Οὐδεὶς ἐγνώριζε νὰ τῷ εἶπῃ ποῦ μετέβῃ, ἐκτὸς τῶν δώδεκα νυμφῶν του, αἵτινες ὁμῶς δὲν ἠδύναντο νὰ τὸν πληροφορήσωσιν ἑλλείψει διερμηνέως, διότι τὰ ἔθιμα ἀπαγορεύουσιν αὐτῆς νὰ λαλῶσιν ἀπ' εὐθείας πρὸς τοὺς ἀνδραδέλφους, συνήθεια ἰοριμοποιηθεῖσα πρὸς πρόληψιν δῆθεν τῶν συγχύσεων, εἰς οἰκίας ἐν αἷς διάγουσι πολλαὶ ὁμοῦ οἰκογένειαι· καὶ ἐσίγων περίτρομοι, βλέπουσαι τὴν ταραχὴν τοῦ οἰκογενειάρχου.

Τέλος μία ἐξ αὐτῶν ἦν ἐπέτυχεν ὁ Μπόζος παρὰ τὴν κρή-

νην, κατώρθωσε νὰ τῷ ἀνακοινώσῃ ὃ, τι ἐγνώριζε, χρωμένῃ ἀντὶ διερμηνέως τὸ ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς κοιμώμενον νεογνόν τῆς, πρὸς ὃ σίραφεῖσα, τὸ παρεκάλεσε νὰ διαβιβάσῃ εἰς τὸν σεβαστὸν Θεῖόν του, ὅτι ὁ υἱὸς του ἔλαβε τὴν μάχαιράν του καὶ διηυθύνθη πρὸς τὸν κρημνόν. Τὸ βρέφος ἐμεδιάσεν ἐν ὕνειροις ὡς ἐπικροτοῦν τρόπον τινὰ τὸ εὐφυὲς τῆς συνειθιζομένης ἐκείνης καταχρήσεως, ἀλλ' ὁ ἀνδράδελφος ἔμαθεν ὃ, τι ἐπεθύμει χωρὶς νὰ παραβιασθῶσι τὰ ἔθιμα· καὶ τοι ὀλίγον ἐξῶρας, διότι ὅταν ἔφθασεν ἐπὶ τόπου ἦτο ἀργὰ πλέον.

Ἡ ἡμέρα ἐκείνη ὑπῆρξεν ἐπίσημος διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Λύγιτα, διότι κατ' αὐτὴν ἐξετέλεσε τὸ πρῶτόν του κακούργημα, τὸ στυγερώτερον πάντων, ὡς διαπραχθὲν κατὰ πλάσματος ἐντελῶς ἀθώου καὶ ἀνυπερασπίστου. Ἐν τῇ ὕρμῃ τῆς ἐκδικησεώς του, ἐφόβησεν δι' ἀρρήτων βασάνων τὸ κυνάριον τοῦ ἀντιπάλου του, παρασχὼν οὕτως ἀσφαλὲς γινώρισμα τῆς καταδικασθείσης ψυχῆς του.

Ὅσάκις τοιαῦτα ἐγκλήματα βλέπετε, καὶ βλέπετε δυστυχῶς τόσον πολλά, μὴ λυπήσθε διὰ τὸ Φῦμα ὅπερ ἐν βραχεῖ Φ' ἀπαλλαγῇ Φυῆσκου· λυπήθητε μᾶλλον ὅτι τὴν σλιγμὴν ἐκείνην μία ψυχὴ διαγράφεται ἀπὸ τῆς δέλτου τῶν οὐρανῶν.

Καὶ ὁ Αὐγίτας ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἠκολούθησεν ἀνεπίστρεπλὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἀδικίας, πρὸς μεγάλην Φλίψιν τοῦ οὐσιάμπαση πατρός του, οὔτινος ἢ μέχρι τοῦδε ἀκηλίδωτος ὑπόληψις ὑφίστατο σπουδαίους κλονισμούς, ἐμβάλλοντας αὐτὸν εἰς δεινὰς ἀνησυχίας.

Ἐχει ὁμοῦ καὶ ὁ πικρὸς οὔτος βίος σλιγμάς τινας γηθοσύνους αἵτινες σκεδάζουσιν ἐπὶ μακρὸν τὰς λύπας.

Ἰπὸ τῶν ἀνησυχιῶν τούτων κατατρυχόμενον κατέλαβεν ἡμέραν τινὰ τὸν ἄρχοντα ὁ Παπα-Θύμιος — οὔτινος ἢ κοινωρικῆ βαρύτης ὡς ἱερέως καὶ διδασκάλου ἐξισοῦτο πρὸς τὴν

τοῦ οὐσίάμπαση — καὶ τῷ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συνδεθῆ μετ' αὐτοῦ διὰ συγγενείας, νυμφεύων τὸν υἱὸν τοῦ Ἀπόστολον μετὰ τῆς θυγατρὸς ἐκείνου Ἡσαΐας, τοῦθ' ὅπερ ἐχαροποίησε τὰ μέγιστα τὸν πατέρα τοῦ Αὐγίτα, ὅστις εἶχε καὶ θυγατέρα κατὰ ἓν ἔτος νεωτέραν τοῦ υἱοῦ, γεννηθεῖσαν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ προφήτου Ἡσαΐου, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τ' ὄνομα· τὴν ὁποῖαν κατήντησε ν' ἀγαπᾶ, ἔνεκα τῆς ἀγαθότητος καὶ τῶν χαρίτων της, πλειότερον ἐκείνου καὶ ἀνυπομόνει ἢ πατρικὴ του καρδιά νὰ τὴν ἴδῃ νύμφην· ἄλλως τε ὁ ἄρχων Μπόζος, μ' ὄλην τὴν ὑπόληψιν ἢν τρέφομεν πρὸς τὸ ἀξιότιμον ὑποκείμενόν του, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἠδύνατο νὰ κατηγορηθῆ καὶ ὡς φιλογύνης, καθ' ὅτι ὁσάκις αἱ νύμφαι του παρηνοχλοῦντο δερόμεναι ὑπὸ τῶν τρυφερῶν συζύγων των, οὗτος ὑπερασπιζόμενος αὐτὰς δὲν παρημέλει νὰ σωφρονίζῃ ἐκείνους διὰ τῆς ράβδου του.

Πλήρης χαρᾶς ὁ Μπόζος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια καὶ συναντήσας εἰς τὴν θύραν τῆς καλύβης του τὴν ἀγαπητὴν του θυγατέρα, διαπρέπουσαν μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν νεανίδων ἐν ὁμίλῳ τὴν ἐκ τῶν μεταλλείων ἐπάνοδον τῶν ἐργατῶν ἀναμενουσῶν, ὁ εὐτυχὴς πατὴρ δὲν ἀντέσχεν εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ νὰ λάβῃ αὐτὴν κατὰ μέρος καὶ τῇ ἀναγγελίῃ τὸ ὑπὸ τοῦ Παπα-Θύμιου προτεινόμενον συνοικέσιον, εἰδοποιῶν ἅμα, ὅτι δι' αὐριον ὠρίσθη ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ὁ ὑποψήφιος νυμφίος θὰ ἤρχετο κατὰ τὰ νεομισμένα νὰ σχίσῃ ξύλα, ὅπως ἡ πεινθερὰ καὶ ἡ θυγάτηρ της ἐκτιμήσωσι τὰς μυϊκὰς καὶ ἀτομικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς καὶ λάβῃ ἀκολούθως κατὰ μόναν τὴν συγκατάθεσιν τῆς μελλονύμφου του. Αἱ εἰδήσεις αὗται, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, δὲν εὐηρέστησαν τὴν Ἡσαΐαν ἥτις ἐγένετο σκυθρωπή, καί, μετὰ πολλὰς ἐρωτήσεις καὶ θωπειάς, ἐδήλωσεν ὅτι εἶχεν ἤδη ποιήσει διάφοροι ἐκλογὴν, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐκφρασθῆ μέχρι τοῦδε, διότι ἡ μήτηρ της, ἐρί-

σασα ἐξ αἰτίας τοῦ Αὐγίτα, εὐρίσκετο εἰς ψυχρότητα μετὰ τῆς μητρὸς ἐκείνου. Ὁ αἰσιόδοξος Μπόζος παραχρῆμα ὑπένοησε τὸν υἱὸν πλουσίου τινὸς οὐσιότασση ὃν καὶ αὐτὸς προηγουμένως ἐπωφθαλμία, δι' ὃ, μακρὰν τοῦ νὰ δυσαρρῆσθη, ἀπήνητησε τὸνναντίον ἐνθαρρυντικώτατα ὅτι τὰ τοιαῦτα δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ὡς συνηθισμένα πράγματα, διότι αἱ γυναῖκες δὲν δύνανται νὰ μένωσι ποτὲ ἡσυχοὶ καὶ πάντοτε τρώγονται μεταξύ των. Φάσκων δὲ ταῦτα ὁ ἀνὴρ ἔψαυσεν ἀφηρημένως τὴν ἐπὶ τοῦ μετώπου του πληγὴν, ἣν ἐχρεώσκει εἰς τινα ἐν τῷ μεταλλεῖῳ συμπλοκὴν συναφθεῖσαν μετὰ τινος συναδέλφου του, καὶ ἠρώτησε ποῖος ἦτο ὁ ἐκλεκτός της.

Ἡ εὐαίσθητος Ἡσαΐα, μὴ ἔχουσα ἀρκετὸν θάρρος ἐπὶ τὴν γενναιότητά της, ἀπέφυγε νὰ προφέρῃ τὸ ὄνομα ἐκείνου, καὶ σύρουσα τὸν γέροντα πρὸς τὴν θύραν τῷ ἔδειξε μεταξύ τοῦ πλήθους τῶν ἐπανερχομένων ἐκ τῆς ἐργασίας μεταλλευτῶν τὸν ζητούμενον, ὅστις πᾶν ἄλλο ἦτο ἢ ὁ κατάλληλος νὰ εὐαρρῆσῃ ἓνα ἄρχοντα γαμβρός. Πάραυτα ἡ μορφή του ἐσκοτίσθη, πλὴν δὲν εἶπε τίποτε διότι παρόμοια ζητήματα ἔχρηζον μεγάλης λεπτότητος καὶ προσοχῆς.

Ἐὰν τὴν ἐλαχίστην ἔδιδεν ὑπόνοιαν ἀντιστάσεως, ἠδύνατο κάλλιστα οἱ δύο ἐρασταὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ ἀπλούστατον μέσον τοῦ ν' ἀπαγάγωσιν ἀλλήλους ἐπὶ τὰ ὄρη, τιθέμενοι ὑπὸ τὴν προστάσιαν ἐτέρου χωρίου ὅπερ καθῆκον ἔχει νὰ τοὺς ὑποδεχθῇ καὶ τοὺς σιεφανώσῃ· πρᾶξι κόπημα τοσοῦτο σύνηθες καὶ κοινὸν καθόσον οἱ πλεῖστοι τῶν ἀδελφῶν του, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸ εἶχεν μεταχειρισθῆ ἄλλοτε μετὰ τῆς Παρασκευῆς του.

Ὁ πρὸ μικροῦ πλήρης χαρᾶς μικτάρης ἐνέπεσε πάλιν εἰς βαθεῖς λογισμούς. Ὡς πατὴρ ἐκ μέρους ἀμφοτέρων τῶν τέκνων του ἦτο ἀτυχής. Κατελαμβάνετο ὑπὸ ἀπελπισμοῦ ὁσάκις ἀνεμιμνήσκετο ὅτι ὁ Χρῦσσοσ ἦτο ὁ ταραττων τὰ

πατρικά του ὄνειρα· ὁ πᾶμπίωχος ἐκεῖνος, οὔτινος ἢ οἰκογένεια ἠρίθμει τέσσαρας μόλις κεφαλὰς συνισλαμένη δηλ. ἐκ τῶν δύο γονέων τοῦ Χρύσσου καὶ τῆς ἀνηλίκου ἀδελφῆς του Κυριακῆς. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἐχρεώσκει ἐπὶ πλέου καὶ μακρῶν ἐτῶν πισιώσεις εἰς τὸ κατάσθημα τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς διότι, ὡς πτωχότερα καὶ ἐπομένως μᾶλλον ἀσήμαντος, ἐτάσσετο πάντοτε εἰς τὰς δυσχερεσιέρας καὶ ὀλιγώτερον προσοδοφόρους φλέβας τοῦ ἀργύρου. Ἐνὶ λόγῳ ὁ νέος οὔτος οὐδὲν ἀπολύτως τὸ ἐπίφθονον εἶχεν, ἐκτὸς τῆς καλλονῆς καὶ τῆς φιλοπονίας του. Ἄ! αἱ κόραι, αἱ ἀνόητοι κόραι, εἰς τ' ἀτομικὰ μόνον προτερήματα ἀποβλέπουσι πάντοτε.

Ὡφείλεν ἐν τούτοις ὁ Μπόζος νὰ ἐξακριβώσῃ ἂν οἱ ἐρασταὶ ἦσαν συνεννοημένοι διὰ νὰ φερθῆ συμφώνως πρὸς τὰς περιστάσεις. Μεταβὰς ὅθεν τὴν ἐπαύριον εἰς τὰ μεταλλεῖα, διηυθύνθη πρὸς τὸν διάδρομον ἔνθα ὁ Χρῦστος εἰργάζετο μεμονωμένος, ὅπως ἀνύποπτον τὸν βολιδοσκοπήσῃ καί, συναρπάζων λόγους ἀπὸ τῶν χειλέων του, ἐννοήσῃ τὰ σχέδιά του.

Ὁ διάδρομος οὔτος ἦτο ἐλικοειδῆς καὶ σκοτεινὴ ὀπή, ἣν εἶχεν ἰδιοχειρῶς διατρυπήσει ἀκολουθῶν τὴν φλέβα τοῦ μετάλλου ὁ νεανίας, καὶ εἰς ἧς τὸ βάθος ἐργαζόμενος οὐδόλως ἠσθάνθη τὴν ὄπισθεν του παρουσίαν τοῦ ἀρχοντος, ὁ ὁποῖος ἔμεινεν ἐμβρόντητος πρὸ καταπληκτικῆς ποσότητος ἀργύρου ἄρτι ἀνακαλυφθέντος, ὃν ἐφώτιζεν ἢ ἀμυδρὰ λυχνία τοῦ τυχηροῦ μεταλλευτοῦ. Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ οὐσιάμπασῃ ἐμεγεθύνθησαν· σπανιώτατα ἀνεκαλύφθησαν τοσοῦτω μεγάλα ποσότητες. Ποῦ νὰ προέβλεπέ τις ὅτι ἡ Φειδωλὴ ἐκεῖνη φλέψ ἀδήγει πρὸς τοιοῦτον Ξησαυρόν; διὰ τῶν κερδῶν τούτου ἠδύνατο ἡ πνευμένη οἰκογένεια καὶ τὰ χρέη της νὰ πληρώσῃ, συνάμα δὲ καὶ πλουσιωτάτη νὰ καταστῆ.

Ὁ Μπόζος δὲν ἀνέμεινε περισσότερον καί, χωρὶς νὰ προδώσῃ τὴν παρουσίαν, τραπεὶς ἐν τῷ σκότει, ἐξέφυγε λάθρα

τῆς ὀπῆς· καὶ ἀφοῦ ἐπὶ τινὰς σλιγμὰς σλαμαθήσας συνῆλθεν ἐκ τῆς συγκινήσεώς του, ἀναλαβὼν ἅπασαν τὴν ἐμπρέπουσαν εἰς τὸ ὑποκείμενόν του ἀξιοπρέπειαν καὶ βαρύτητα, κατηθύθη μεγαλοπρεπεῖ βήματι πρὸς ἕτερον πεινιχρὸν διάδρομον, ἔνθα ἀνύποπιος καὶ ἀπελπισ ἐμόχθει ὁ πατήρ τοῦ Χρῦσσου Πολυχρόνης.

Ἐκπληκτος ὁ ἐνδεὴς γέρων ἐπὶ τῇ ἀσυνήθει παρουσίᾳ τοῦ σεβαστοῦ ἄρχοντος, συνεσίᾳλη περίφοβος, ἀλλ' ἐκεῖνος τὸν ἐνεθάρρυνε μετὰ προσλατευτικῆς εὐμενείας καὶ ἐξηγήσας αὐτῷ ὅτι ἀπὸ τινος μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος παρηκολούθει τὰς προσπάθειάς τοῦ Φιλέργου καὶ σεμνοῦ υἱοῦ του, ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ν' ἀποκτήσῃ γαμβρὸν τὸν καλὸν Χρῦσσον παραβλέπων τὴν πεινίαν του.

Ὁ τάλας Πολυχρόνης ἐδάκρυσεν ἐπὶ τῇ ἀνηκούσῳ τιμῇ καὶ φιλοτιμούμενος νὰ φανῇ ἀρεστὸς δι' ὅλης τῆς φλυαρίας γέροντος πένητος ἠύχαρίσῃσε τὸν ταπεινόφρονα καὶ φιλόπλωχον ἄρχοντα ὀρίσαντα τοὺς ἀρραβῶνας διὰ τὴν ἐπομένην κυριακὴν.

Τὸ ἐσπέρας ὅτε ἐγένετο ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ἐξαχθέντος ἀργύρου καὶ ἐπληρώθησαν οἱ ἐργάται, ἡ οἰκογένεια τοῦ Πολυχρόνη ἀνεδείχθη διὰ μιᾶς ὑπερβᾶσα πᾶσαν ἄλλην κατὰ τὸν πλοῦτον, διότι τὴν φορὰν ταύτην τὸ ὀλιγάριθμον αὐτῆς ἀπέβη πρὸς ὄφελός της μὴ ἐχούσης πολλὰ μέλη διαφιλονεικοῦντα τὸ κέρδος.

Ὁ Χρῦσσος ἦτο ἐξαλλος ἐκ χαρᾶς· ὅταν ὁμως ἔμαθεν ὅτι προηγουμένως ὁ εὐεργετικὸς Μπόζος τὸν εἶχε τιμῆσει διὰ τῆς ὑψηλῆς εὐνοίας του, ἠγνύει καὶ αὐτὸς τί πρῶτον νὰ θαυμάσῃ : τὴν ἔκτακτον ἀγαθότητα τοῦ μέλλοντος πεινιχροῦ του; ἢ τὴν μεγάλην τύχην του;

Τάχιιστα ὁμως ἐπέπρωτο ὁ Μπόζος νὰ συναισθανθῇ τὸ μέγεθος τῆς ἀνθρωπίνης ἀχαριστίας, ἀπαντήσας, ἐν τῷ προ-

σώπῃ τοῦ εὐεργετηθέντος Πολυχρόνη, ἀντίπαλον ἰσχυρὸν καταρρίψαντα αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς ἀρχοντίας του. Διότι, εἰάν ὁ Θεὸς ἐξ ἀνεξερευνητοῦ πρὸς τὸ φῦλόν μας δυσμενείας, κατέκλυσε τὰς γυναῖκας δι' ὄλων τῶν ὑπαρκτῶν ἐλαττωμάτων, ὡς δίκαιος ἀφ' ἐτέρου, ἀπεξημῖωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος, κοσμήσας τοὺς ἄνδρας μὲ ἄπειρα πλεονεκτήματα, ἐν οἷς καὶ τὴν πρὸς τὸ πολιτεύεσθαι ἰκανότητα.

Καὶ ὁ Πολυχρόνης, ἀνὴρ ὡς καὶ πᾶς ἄλλος, ἅμα ὡς αἰσθανθεὶς τὸ θάλλπος τοῦ πλούτου καὶ λυτρωθεὶς τῶν διηνεκῶν πρὸς εὐρεσίῃ ἄρτου ἀγωνιῶν, ἀνεζωογονήθη, καὶ ἐπανευρῶν τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ φύσιν ἤρξατο διακρίνων πλεῖστα σφαλερὰ περὶ τὴν διοίκησιν τῶν δημοσίων, καὶ εἶδε τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ ἔλθῃ ὁ ἴδιος εἰς τὰ πράγματα, ὅπως διορθώσῃ καὶ ὠφελήσῃ τὸν τόπον. Παρασυρθεὶς δ' ἐκ τοῦ πρὸς τὸ ἀγαθοποιεῖν ζήλου δὲν ἐδίσλασεν, ἐπιλήσμων καὶ αὐτῶν τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ οὐσίαμπαση, νὰ ἐποφθαλμιᾷ τὴν θέσιν του καί, διὰ τῆς ἐπὶ τῶν πῶντων πνευμάτων ἐπιβολῆς τοῦ πλούτου καὶ τῆς ὑποσῆριξέως τῶν τούρκων φυλάκων, νὰ καταβάλλῃ τὴν ἤδη σαλευθεῖσαν ἔνεκα τῆς διαγωγῆς τοῦ υἱοῦ του ὑπόληψιν ἐκεῖνου.

Ὁ ἐκπεσὼν ἄρχων βαρέως ἔφερε τὴν ταπεινώσιν του, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ οὐσίαμπασηδες δὲν εἶδον μὲ καλὸν βλέμμα τὴν μεταβολήν. Ὁ νέος ἄρχων ἦτο ἡκιστὰ κατάλληλος νὰ κατέχῃ τὴν σημαντικὴν ταύτην θέσιν, καὶ ἦτο δύσκολον ν' ἀνεχθῶσι μεταξὺ των ἓνα χυδαῖον ὑψίπλουτον.

Ὅθεν, χωρὶς νὰ χάσωσι καιρὸν οἱ ἀπαρτίζοντες τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ τόπου, συνῆλθον ἐν τινι τῶν ἐγκαταλελειμμένων ὑπογείων τοῦ μεταλλείου, εἰς μυστικὴν συνδιάσκεψιν, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη ν' ἀποσπασθῇ ὁ πολύμητις Μπόζος εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐκεῖ διαβάλλων παρὰ ταῖς ἀρχαῖς τὸν νέον οὐσίαμπασην ὡς συνενοοούμενον μετὰ τῶν τούρ-

κων ἐπιστάτων καὶ καταχρώμενον, κατωρθώσῃ τὴν ἕξωσίν του· ἔπερ καὶ ἐγένετο, τοῦ Μπόζου αὐθημερὸν ἀποδημήσαντος διὰ λόγους ἀπορρήτους ἀποβλέποντας τὸ καλὸν τοῦ τόπου.

Ἐλησμονήσαμεν ν' ἀναφέρωμεν ἐν καιρῷ ὅτι ὁ Αὐγίτας, ὅστις μετὰ ὀλεθρίου φθόνου εἶδε τὴν πρόδοον καὶ τὸν μετὰ τῆς ἀδελφῆς του ἀρραβῶνα τοῦ Χρύσσου, πρὸς ὃν διετήρει ἔτι μνησικακίαν, μανεῖς ἐκ τοῦ τελευταίου Φριάμβου ἐκείνου καὶ τῆς ἰδίας ἀποτυχίας, προέτρεπε τὸν πατέρα του νὰ διαλύσῃ τὴν μετὰ τῶν ἐχθρῶν μέλλουσαν ἀγχιστεῖαν· ἀλλ' ὁ τέως οὐσίαμπασης δὲν εὗρισκε φρόνιμον τὸ τοιοῦτον, ἐν ὅσῳ ἐκεῖνοι δὲν παρητοῦντο ἀφ' ἑαυτῶν, διότι δὲν ἦτο διόλου ἀπίθανον νὰ μεταβῇ αὐθαιρέτως ἡ Ἡσαΐα καὶ ἐγκαθιδρυθῇ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μνησιῆρος αὐτῆς, ὡς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πρᾶττῃ πᾶσα κόρη εὐρίσκουσά νέον τινὰ οἰουδήποτε τῆς ἀρεσκείας της, βεβαία οὔσα ὅτι οἱ γονεῖς αὐτοῦ, μετὰ μίαν τοιαύτην ἐγκαθίδρυσιν, δὲν ἠδύναντο ἢ νὰ τοὺς νυμφεύσωσι τάχιστα, καὶ ἄκοντος ἀκόμη τοῦ γαμβροῦ, ἐὰν ἐκεῖνος δὲν ἔσπευδε νὰ προλάβῃ δραπετεύων μετ' ἄλλης εἰς τὰ ἔρη.

Ἦδη ὅτε ὁ πατὴρ του ἀπουσίαζεν, ὁ Αὐγίτας ἐφεῦρε τὸ μέσον νὰ κατασλήσῃ διὰ μιᾶς ἀδύνατον τὸν γάμον τῆς Ἡσαΐας, πείθων τὴν μικρὰν ἀδελφὴν τοῦ Χρύσσου Κυριακὴν νὰ δραπετεύσῃ μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ θέτων οὕτω μεταξὺ τῶν ἀγαπωμένων μνησιῶν τὸν ἀνυπέρβλητον φραγμὸν τῆς συγγενείας. Ἦρξατο λοιπὸν συνάπλων σιενὰς σχέσεις πρὸς τὴν ἀφελῆ δωδεκαέτιδα παῖδα, μὴ παρουσιάζουσιν πολλὰς δυσκολίας εἰς τοὺς σκόπούς του, καθότι, ὡς ὅλα τὰ μικρά, ἐβιάζετο καὶ αὐτὴ νὰ ἠλικιωθῇ καὶ κατηνχαριστήθῃ διότι τὴν ἐξέλαβον ὡς μεγάλην.

Εἶναι δὲ ἀξία προσοχῆς ἡ ἕκτακτος καλλονὴ τῆς ξανθῆς καὶ τρυφερᾶς ταύτης κορασίδος, ἧς βλέποντες τοὺς μεγάλους γλαυκοὺς ὀφθαλμούς, τὴν λευκὴν καὶ συμπαθεστέαν μορφὴν

μέ τοὺς ἀμέμπλους χαρακτῆρας, ἠπόρει πῶς ἄνθος τόσον εὐγενές καὶ λεπτὸν ἠδυνήθη νὰ βλασθήσῃ εἰς ἔδαφος τοσοῦτο τραχύ.

Ὁ Χρῦστος ἐν τούτοις, παρατηρήσας τὴν αἰφνιδίαν ταύτην φιλίαν τοῦ Λύγιτα μετὰ τῆς ἀδελφῆς του, ὑπώπλευσε διὰ τῆς ἰδιαζούσης εἰς τοὺς ἐρῶντας ὕξυνοίας τὰ καταχθόνια σχέδιά του καὶ ἔλαβε τὰ δέοντα μέτρα.

Ἦτο ἡ ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως καὶ οἱ χωρικοὶ συνήχθησαν μετὰ τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν πλατείαν τῆς ἐκκλησίας, ὅπως χορεύσωσι τὸν κομψότερον καὶ χαριέστερον χορὸν τοῦ κόσμου, τὸν ἐθνικὸν τῶν χορῶν, οὐδὲν ἔχοντα κοινὸν πρὸς τοὺς διαφόρους ἐνταῦθα χορευομένους, οἵτινες οὐδὲ γελωτοποιήσεις ἐκείνου δύναται νὰ ὀνομασθῶσι.

Μόνον ὁ αὐτόπτης δύναται νὰ φαντασθῇ τὴν χάριν τοῦ σίχου ἐκείνου τῶν χορευτῶν, οἵτινες δὲν συγκρατοῦνται διὰ τῶν χειρῶν, ἀλλ' ἀποτελοῦσι διὰ τῶν συμπλεκομένων βραχιόνων ἀδιάσπαστον σῶμα κυμαινόμενον τακτικῶς καὶ ἐρρυθμῶς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὀδηγοῦ, ὅστις εἰς ἐκάστην του κίνησιν ἄγει καὶ φέρει αὐτὸ σύσσωμον ἐλαφρὸν ὡς πτερὸν, σείων εἰς τὴν ἐτέραν χεῖρα ἐρυθροῦν μανδύλιον. Εἶναι χορὸς ἀπέριτος καὶ μεγαλοπρεπής, καταθέλων καὶ ἐνθουσιάζων τὸν θεατὴν, οὐχὶ δὲ κινῶν αὐτοῦ τὸν γέλωτα.

Ὅλαι αἱ νύμφαι καὶ οἱ νεανίαι προσῆλθον ἐσθλοισμένοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐκαθέστησαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κύκλῳ τοῦ θεάματος.

Ὁ φιλόπρωτος Λύγιτας ἔσπευσε, ὡς συνήθως, νὰ λάξῃ αὐτὸς τὴν θέσιν τοῦ ὀδηγοῦ καὶ συνέπλεξε τὴν βραχιονά του πρὸς τὸν τῆς Κυριακῆς προθύμως δραμούσης πλῆσιόν του. Ἄλλ' ἡ προθυμία αὕτη ἀνερρίπισε τὰς ὑπονοίας τοῦ Χρῦστου, ὅστις, σίραφεις ἔρριψε βλέμμα συνειννοήσεως ἐπὶ τῆς μνησίῃς του, ἀρνούμενης κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν νὰ λάξῃ μέρος εἰς

τὸν χορὸν ὡς τὴν προέτρεπον τινές. Τὸ βλέμμα ἐκεῖνο ἤλλα-
 ξεν ἀμέσως τὰς διαθέσεις τῆς Ἡσαΐας, ἡ ὁποία ἠγέρθη ὅπως
 καὶ ἐκεῖνος, καὶ ἀμφότεροι κατετάχθησαν τελευταῖοι εἰς τὸ
 μακρὸν ἡμικύκλιον τῶν χορευτῶν εἰς οὗ τὸ κέντρον νεανίσκος
 καθήμενος ἔκρουε λύραν.

Ἡ συνεννόησις αὕτη δὲν διέλαθε τὴν προσοχὴν τοῦ Αὐγί-
 τα, ἀλλὰ τί ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἀφοῦ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ
 χορεύῃ καὶ μάλιστα ὡς ἀρχηγὸς νὰ κραυγάζῃ ἄδων καὶ δίδῃ
 οὕτω καιρὸν εἰς τὸν Χρῦσσον ν' ἀνακοινώσῃ τῇ Ἡσαΐα τὰς
 ὑποψίας του καὶ τὸ μόνον μέσον δι' οὗ ἠδύνατο νὰ ἐκμηδενί-
 σωσι τὰς ἐνεργείας τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐκτελοῦντες πρῶτοι
 αὐτοὶ τὸ πρᾶξικόπημα τῆς φυγῆς, ὀρίζων αὐτῇ καὶ τὴν νύκτα
 τῆς δραπετεύσεως εἰς τὴν μετὰ δέκα ἡμέρας ἑορτὴν τῆς Θεο-
 τόκου· διότι μέχρι τότε ὁ Χρῦσσος εἶχε καθῆκον νὰ φρουρῇ
 τὴν νύκτας ἐξαδέλφην τοῦ τινα, ἧς ὁ ἀνὴρ ἀπουσίαζε· κατὰ
 τὸ διάσπλημα τοῦτο ὁ νεανίας ἦτο ἀποφασισμένον νὰ ἐπιτηρή-
 σῃ καλῶς τὴν ἀδελφὴν του παραλαμβάνων αὐτὴν μεθ' ἑαυτοῦ
 τὰς ἐσπέρας εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐξαδέλφης πρὸς πρόληψιν
 παντὸς ἐνδεχομένου.

Πλήρης ὀργῆς ὁ Αὐγίτας μετὰ τὸν χορὸν ἀνέμενευ οἴκοι
 τὴν ἀδελφὴν του, ἔχων ἀπόφασιν νὰ τὴν δείρῃ ἀνηλεῶς ἐπὶ
 τῇ τυχούσῃ προφάσει. Πλὴν εὐτυχῶς ἡ Ἡσαΐα τὸν ἐγνώριζε
 πολὺ καλά, καὶ χωρὶς νὰ τῷ δάσῃ καιρὸν νὰ πράξῃ τι τῷ
 ἐξωμολογήθη ἐν ἀφελεί τρόμῳ ὅτι ὁ Χρῦσσος προετίθετο νὰ
 τὴν ἀπαγάγῃ ἄκουσαν κατὰ τινα τῶν νυκτῶν τούτων. Ὁ δὲ
 καταπλαγεὶς ἐκ τῆς ἀπροσδοκίτου εἰλικρινείας της, ἠναγκά-
 σθη νὰ μεταβάλλῃ σκοποὺς καὶ ὑποσχεθῇ νὰ φρουρῇ ἄγρυπνος
 καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ὅπως ἐνθαρρύνῃ τὴν πονηρὰν Ἡσαΐαν
 δεσμεύουσαν αὐτὸν τοιοῦτοτρόπως πλεσίον της, ἵνα τὸν κω-
 λύσῃ τοῦ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν κατὰ τοῦ γάμου της κακεντρεχῆ
 πλεκτάνην του· ἐξ ἄλλου δ' ἔχουσιν δι' ἐλπίδος ὅτι ἡ

ἀγρυπνία ὀλίγων νυκτῶν θὰ τὸν καταβάλλῃ ἀρκετά, ὥστε ἡ ὠρισμένη νύξ τῆς Φυγῆς νὰ τὸν εὖρῃ βαθέως κοιμώμενον.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Λύγιτας ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην ταχείας ἐνεργείας ὅπως ἀπαλλαγῇ τῶν ἀγρυπνιῶν καὶ ἐντὸς ὀλίγου κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν Κυριακὴν ὅπως δραπετεύσωσιν ὁμοῦ προλαμβάνοντες τοὺς ἄλλους εἰς τὸν ἀσπίειον τοῦτον συναγωγισμὸν.

Τὴν ἕκτην λοιπὸν νύκτα πληροφορηθεὶς παρ' αὐτῆς τὰ τῆς διαμονῆς της, εἰσέδυσσε μετὰ πλείστης εὐκολίας χωρὶς οὐδένα ν' ἀφυπνίση, εἰς τὴν καλύβην τῆς ἐξαδέλφης. Πλησίον τῆς θύρας κατακείμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἔρρευγεν θορυβωδῶς ὁ φρουρὸς Χρῦστος, εἰς δὲ τὸ βάθος τῆς καλύβης ἐπὶ τῆς αὐτῆς σίρωμνης ἐκοιμᾶτο ἡ Κυριακὴ μετὰ τῆς ἐξαδέλφης της, καὶ ἐγγὺς αὐτῶν ἔκειτο τὸ λίκνον βρέφους. Τὸ σκότος δὲν ἐπέτρεπε νὰ διακρίνωται τὰ πρόσωπα, ἀλλ' ὁ Λύγιτας ὀρθῶς ὑπολογίσας ὅτι παρὰ τὸ λίκνον θὰ ἐκοιμᾶτο βεβαίως ἡ μήτηρ τοῦ παιδίου, ἐσίρῳφη πρὸς τὸ ἕτερον μέρος καὶ τείνας τὴν χεῖρα ἵνα εἰδοποιήσῃ τὴν Κυριακὴν, συνήντησε τὸν πῶδα αὐτῆς ὃν ἔσεισε δυνατὰ ὅπως τὴν ἐξυπνήσῃ.

Πάραυτα ἠκούσθη ῥόγχος ἀφυπνισμοῦ, ὃν ἐπηκολούθησε μεγάλη κραυγὴ τρόμου. Ὡ τῆς δεινῆς ἀποτυχίας! Ὁ ποῦς ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐξαδέλφην, καὶ ὁ τράχηλος τοῦ δράστου ἐσφίγγετο ἤδη ὑπὸ τῶν χαλκίνων παλαμῶν τοῦ Χρῦστου ὡς δαίμονος ἀνατιναχθέντος καὶ ριφθέντος κατ' αὐτοῦ.

Εἰς τὰς κραυγὰς καὶ τὸν θόρυβον τῆς πάλης, ἔδραμον πολλοὶ γείτονες φέροντες δᾶδας καὶ διαπνυθανόμενοι τὰ συμβαίνοντα. Ὁ Χρῦστος τότε, προσποιούμενος ἄγνοϊαν τῶν πραγματικῶν σκοπῶν τοῦ Λύγιτα, κατηγορήσεν αὐτοῦ ὡς ἐλθόντος νὰ κακοποιήσῃ γυναῖκα, ἧς ἀπουσίαζεν ὁ σύζυγος καὶ ἦν ἐπίστευε μόνην. Τοῦθ' ὅπερ ἐπεβεβαίον ἡ γυνὴ διηγούμενη διὰ μακρῶν τὰς λεπτομερείας τοῦ ἀφυπνισμοῦ αὐτῆς καὶ

τὰ αἰσθήματα τοῦ τρόμου ἄπερ ἐδοκίμασε, δὲν διέψευσε δὲ οὐδ' ὁ Αὐγίτας, χαίρων ὅτι οὐδεὶς ὑπώπλευσε τοὺς ἀληθεῖς σκοπούς του οὓς ἐσκεπτετο νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκ δευτέρου μετὰ πλείονος ἐπιτυχίας.

Μετ' οὐ πολὺ συναχθὲν ὁλόκληρον τὸ χωρίον ἐσχολίαζε παντοιοτρόπως καὶ ἀπεδοκίμαζε τὴν ἄτιμον πρᾶξιν, ἐνῶ ἡ μικρὰ βαρύνυπος Κυριακὴ, ἡ πρωταίτιος ὄλου τούτου τοῦ Φορύβου, οὐδ' ἐπὶ σλιγμὴν διέκοψε τὸν παιδικὸν ὕπνου της ἀλλ' ἔρρευχε βαθύτατα.

Τὴν ἐπαύριον ὁ Αὐγίτας μάτην ἀνεζήτησε τὴν ἀδελφὴν του. Κατὰ τὴν νυκτερινὴν ἐκείνην σύγχυσιν ὅτε πάντες συνέρρευσαν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐξαδέλφης, οἱ δύο ἐρασταί, διαλαθόντες τὴν γενικὴν προσοχὴν, ἔλαβον τὰς χεῖρας ἀλλήλων καὶ ἀνηλθον ἀνενόχλητοι ἐπὶ τὰ ὄρη. Μετὰ δύο δὲ ἡμέρας, ἐτέλουν τοὺς γάμους των εἰς πλησιόχωρον χωρίον σιφόμενοι διὰ κλάδου ἀμπέλου κατὰ τὴν συνήθειαν.

Παρατηρήθησαν ἐν τούτοις δυσοίωνά τινα σημεῖα κατὰ τὴν τελετήν· καὶ ἦτο μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ νύμφη ἐπήδησεν μετ' ἀμέμπλου ἐπιτυχίας δι' ἐνὸς μόνου ἄλματος ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ γαμηλίου ἵππου, ἀλλὰ καθ' ἦν περιστάσιν, ἔφιππος πάντοτε, ἐπρόκειτο νὰ μεταβιβάσῃ ὑπερθεὺς τοῦ ζώου μέγαν κριὸν αἵρουσα αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, τὸν μετέφερε μὲν αἰσιῶς πρὸς τὸ ἕτερον μέρος, ἀλλ' ἐκεῖ, ἐξαντληθεῖσα ἀντὶ νὰ τὸν ἀποθέσῃ ἡσύχως, ἀφῆκεν αὐτὸν νὰ καταπέσῃ βαρὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐκ δὲ τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ γάμου ριφθέντων πυροβολισμῶν ὁ τρίτος δὲν ἐξεπυρσοκρότησε. Εἰς τοὺς οἰωνοὺς τούτους ἐλαχίστην ἔδωκαν προσοχὴν οἱ εὐτυχεῖς νυμφῖοι, ἀλλ' ὅτι εἶχον ἄδικον δυνάμεθα νὰ πεισθῶμεν, σιρέφοντες ἐν βλέμμα πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ὁ Αὐγίτας, βλέπων τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ἀδελφῆς του, τὰ πάντα ἐνόησε, καὶ ἐξηρηθισμένος ἐκ τῶν ἐπανειλημμένων

ἀποτυχιῶν καὶ τοῦ ἀδίκου ὀνειδούς ὑπερ ματαιῶς παρεδέχθη τὴν παρελθοῦσαν νύκτα, ὀπλισθεὶς ἐξῆλθεν εἰς ἀναζήτησιν τῶν φυγάδων. Παρὰ τὴν εἴσοδον τῶν μεταλλείων, ἀπήντησε τὸν γηραιὸν ἄρχοντα Πολυχρόνην καὶ τὸν ἠρώτησεν ἀπειλητικῶς περὶ τοῦ υἱοῦ του· ἐπὶ τῇ εἰρωνικῇ δ' ἀποκρίσει τοῦ εὐθύμου οὐσίλαμπαση, ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ μανιώδης καὶ τὸν ἔπληξε διὰ τῆς μαχαίρας του, καὶ ὁ ἀδύνατος γέρων ἔπεσεν ἐκπνέων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Ὁ Αὐγίτας δὲν ἐπρόσμενε τόσον ἄμεσον τὸ ἀποτελεσμα, διὸ ἔντρομος ἐτράπη νὰ φύγη πρὶν τὸν συλλάβωσιν· ἀλλ' εἰς τὴν ἔξοδον τῷ ἔφραξέ τις τὴν ὁδόν. Ὁ Φονεὺς ἐρρίγησε καὶ ἐσκοτίσθη ἐκ φόβου, πλὴν γλυκεῖα φωνὴ τὸν ἀνεκάλεσεν. Ἡ Κυριακὴ ἀνυπόπλως μειδιᾷσα ἔλαβε τὸν βραχίονά του καὶ ἀκκίζομένη ἐδικαιολογεῖτο πρὸς τὸν προσπαθοῦντα νὰ διαφύγη κακοῦργον, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξυπνισθῇ τὴν νύκτα. Ταυτοχρόνως ῥόγχος τοῦ ἐκπνέοντος οὐσίλαμπαση διέκοψε τὴν παιδίσκην, ἣτις σίραφείσα ἀνεγνώρισεν ἐν τῷ σκότει τῆς εἰσόδου τὸν πατέρα της. Ὁ Αὐγίτας, ὅπως μὴ τῇ παρασχη καιρὸν νὰ κραυγᾷ, τὴν συνέλαβεν ἐκφρων ἀπὸ τοῦ τραχήλου, καὶ ῥίψας αὐτὴν χαμαὶ πεπνυγμένην, ἐνέπηξε τὴν μάχαιραν εἰς τὸ στήθος της. Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Σύματος ἠνοιχθήσαν τότε καὶ μετ' ἀπεριγράπτου ἐκφράσεως τὸν ἠκολούθησαν σίρεφόμενοι πρὸς τὴν διεύθυνσιν δι' ἧς ἐκεῖνος ἐξώρμα παρὰ φρων.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀφικνεῖτο ὁ πρῶην οὐσίλαμπασης Μπόζος, καὶ ἀφηγεῖτο τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ, ὡς ἀντιπροσώπου τῶν μεταλλωρυχείων τοῦ Παρυάδρου, ἅπερ συνεκεφαλαιοῦντο ὡς ἐξῆς.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ἀκροασαμένη τῶν παραπότιων τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς κοινότητος, τότε μόνον ἀνεμνήσθη τῆς ὑπάρξεως τοῦ μεταλλείου τούτου καί, ἀνερευνήσασα εἰς τὰ

ἔγγραφά της, εὔρεν ὅτι οὐδέποτε ἀπὸ τῆς συσίλασεως αὐτοῦ, αἱ πρόσοδοί του ἠδυνήθησαν νὰ καλύψωσι τὰ ἔξοδα, τῶν πλείστων ἐργατῶν τρεφομένων κατὰ γενεὰς ἐπὶ πισιώσει, καὶ ἐθεώρησεν ἐπωφελεσιέραν τὴν ἐγκατάλειψιν αὐτοῦ, διατάξασα ν' ἀπολυθῶσιν οἱ ἐργάται.

Ταῦτα διεκοίνωσεν ὁ Μπόζος εἰς τὴν ὁμήγυριν τῶν οὐσλαμπασήδων. Μαθὼν δὲ καὶ αὐτὸς τὰ κατὰ τὴν ἀπουσίαν του συμβάντα, παρέστη εἰς τὴν κηδείαν τοῦ ἀντιπάλου του, τοῦ τελευταίου τούτου ἄρχοντος μεθ' οὗ συναπέθνησκε καὶ τὸ κλέος τοῦ τόπου, ἀνδρὸς χρηστοῦ καὶ ἐναρέτου καταλιπόντος δυσαναπλήρωτον κενόν, καὶ ἀκολούθως εἶδε τὴν ἀπελπισμὸν καὶ τὴν διασπορὰν τῶν πτωχῶν ἐργατῶν, ὑπὲρ τῆς εὐνομίας τῶν ὁποίων τοσοῦτον εἰργάσθη καὶ ἐμόχθησεν.

Μέρος τῶν χωρικῶν τούτων διηυθύνθη τότε πρὸς τὰς εὐφόρους ἐπαρχίας τῆς Σεβαστείας καὶ ἐπεδόθη πάλιν εἰς τὸ πρὸ δύο αἰώνων ἐγκαταλειφθὲν ἐπάγγελμα τῶν προγόνων του, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς· ἄλλοι δ' ἀπῆλθον εἰς Ῥωσσίαν καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρονολογοῦνται αἱ ἐκεῖσε μεταναστεύσεις τῶν χωρικῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ὅταν ὁ Χρῦστος καὶ ἡ Ἡσαΐα ἐπανέκαμψαν οἴκοι, τὰ πάντα ἦσαν ἤδη τετελεσμένα. Ἠναγκάσθησαν καὶ οὗτοι μετ' ἄλλων νὰ κατευθυνθῶσιν εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἰριν γαλάς ἀναλώσαντες καὶ τὸν ἔσχατον ἕβολόν, καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας κατορθώσαντες τέλος νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὸ χωρίον Γκιουγ-Εισμέ, ἔχοντες παρ' ἑαυτοῖς καὶ τὴν Κυριακὴν, ἣτις ἐπέζησε μὲν, ἀλλ' ἔνεκα τῆς λύπης καὶ τῶν ταλαιπωριῶν τῆς μεταναστεύσεως ἐν αἷς ἀνερρώνυεν, προσεκτίησάτο παράδοξόν τινα ψυχικὴν ὑπεραισθησίαν, δι' ἧς κατῴρθου νὰ προαισθάνηται τὰ μακρὰν συμβαίνοντα καὶ προλέγη τὰ μέλλοντα. Τὸ σῶμά της παρέμεινεν ὡς ἐκ τούτου ἐπὶ μακρὸν ἰσχυρὸν καὶ ἐλαφρὸν ὡς κάλαμος, καὶ τὸ ἦθος ἐκσλατικὸν ὡς ἐμπνευ-

σμένον. Ἀπέφευγε μετ' ἀποσίροφῆς τὸ κρέας καὶ τοὺς ἰχθῦς, μένουσα πάντοτε σιωπηλὴ καὶ λαλοῦσα μόνον ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ ἐκφέρῃ πρόβλημα τινά. Οἱ συγχωριοὶ τῆς ἠγάπων καὶ ἐσέβοντο αὐτὴν ὡς ἁγίαν διὰ τὴν ἄκραν εὐλάβειαν καὶ τὸ ἐπιτυχὲς τῶν προρρησέων τῆς.

Εἰς τὸ χωρίον ἔνθα ἐγκατέστησαν καὶ ὅπερ κατῴκειτο προηγουμένως ὑπὸ Τούρκων, τοῖς προεῖπεν τὴν ὑπὸ τὴν γῆν ὑπαρξίν ἀρχαίας ἐκκλησίας ἣν πράγματι ἀνασκάψαντες ἐξέχωσαν ἀκεραίαν, καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐκκλησιάζονται ἐν αὐτῇ. Ἄλλοτε πάλιν ἐλάλησε περὶ τοῦ Αὐγίτα ὅτι εὕρισκετο εἰς τὰ περίξ τοῦ χωρίου των ἀσθενῶν. Ὁ Αὐγίτας εἶχε γίνῃ διάσημος λησιῆς καὶ ἠκούετο μαστίζων τὰ περὶχωρα τῶν μεταλλείων, ὥστε οἱ χωρικοὶ ἐδίσταντο νὰ πιστεύσωσι τὴν ἐνταῦθα παρουσίαν του. Ἀλλὰ νύκτα τινὰ σεληνοφειγῆ ἢ Κυριακῇ ἐγερθεῖσα αἴφνης ἐξῆλθεν τοῦ χωρίου, καὶ ταχεῖα ὡς σκιά ἐξηφανίσθη εἰς τὰ δάση, πρὶν προφθάσῃ οὐδεὶς νὰ τὴν κρατήσῃ. Περὶ δὲ τὴν πρωτὴν ἐπανακάμπουσα κεκμηκυῖα καὶ ἐρωτηθεῖσα ποῦ μετέβη, ἐφάνη ὡς τότε μόλις ἀφυπνιζομένη καὶ διηγήθη ὅτι ἡ Παναγία τὴν προέτρεψε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Λευκὴν Πηγὴν καὶ λουσθῇ ὅπως ἰαθῇ ἐκ τῆς ἀσθενείας τῆς, καὶ ὅτι μεταβάσα εἶδεν ἐκεῖ τὸν Αὐγίταν ἐλθόντα ἐπίσης τὴν νύκτα ἐκείνην ὅπως Θεραπευθῆ ἐκ τῆς νόσου του, ἐπειδὴ ὡς κακοῦργος δὲν ἐτόλμα νὰ ἐμφανισθῇ τὴν ἡμέραν, καὶ τραπέντα εἰς Φυγὴν ἐπὶ τῇ Θέᾳ τῆς. — Ἄλλ' ὄχι, δὲν θὰ τὸν ἰατρεύσῃ ἡ Παναγία, προσέθηκεν ἡ κόρη, ὁ Αὐγίτας θ' ἀποθάνῃ.

Οἱ χωρικοὶ ἐξεπλάγησαν. Ἡ πηγὴ ἀπεῖχε τρεῖς ὥρας ἐκεῖθεν· πῶς ἡ Κυριακὴ ἀγνοοῦσα τὴν διεύθυνσιν ἠδυνήθη νὰ ὑπάγῃ; καὶ ἐδίσταντο ἔτι νὰ πιστεύσωσιν εἰς τὴν ἐκεῖσε παρουσίαν τοῦ Αὐγίτα.

Τρικυμιώδη δὲ τινά καὶ ζοφερὰν ἐσπέραν, ὅτε πολλοὶ

ἦσαν συνηγμένοι παρὰ τὴν λάμπουσαν ἐσλίαν τοῦ Χρύσου καὶ ἐφλυάρουν ἐν προκεχωρηκυῖα ὥρα, ἡ Κυριακὴ ἐτινάχθη αἴφνης ὀρθία καὶ ἔξαλλος ἐκτείνουσα τὰς χεῖρας : — Ἴδου ἔπεσεν ὁ Αὐγίτας εἰς τὴν πηγὴν διὰ νὰ πνιγῇ — ἐφώνησεν — καὶ πνίγεται, πνίγεται ὁ Φουεὺς τοῦ πατρός μου

Οἱ παρεστώτες ἐφρικίασαν καὶ συνεθεωρήθησαν ἐπισημένοι. Ἦτο ἡ τελευταία πρὸρρησις τῆς κόρης ἣτις ἔκτοτε, ὡσὰν νὰ ἦρθη ἀπὸ τῆς ψυχῆς τῆς μέγα βάρους, ἀνέλαβε βαθμηδὸν τὴν σωματικὴν τῆς υἰείαν καὶ φαιδρότητα καὶ ἀπώλεσε τὴν αἰσθητικὴν ἐκείνην τῆς ψυχῆς τῆς δύναμιν.

Τὴν ἐπαύριον οἱ χωρικοὶ μεταβάντες εἰς τὴν πηγὴν τῆς Λευκῆς Μαγίσσης, ἀνεγνώρισαν ὑπὸ τὰ διαυγῆ ὕδατα τὸ πλῶμα τοῦ χριστιανοῦ κακούργου ὃν δὲν ἴσχυε νὰ τιμωρήσῃ ἡ ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη.

Οὐδεὶς τὸν ἤγγισε ἢ ἐφρόντισε περὶ τῆς ταφῆς του. Οἱ ἰχθῦς ἔφαγον τὰ σάρκας του, καὶ τὰ γυμνωθέντα αὐτοῦ ὀστέα ἐκάλυψεν ἡ ἄμμος τοῦ πνυθένου.

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΪΔΟΥ.

ἈΘΗΝΑΪΚὴ Ἠχώ.

Ὡνομάζετο Ἀγανίκη Μαζαράκη.

Τὸ ὄνομα τοῦτο, ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν οἰκείων καὶ τῶν γνωρίμων τῆς ἐνταῦθα ἀξιοτίμου οἰκογενείας τοῦ ἀρχιάτρου κ. Μαζαράκη, δὲν ἦτο καὶ εἰς εὐρύτερον γνωστὸν. Μόνον ἐσχάτως ἐγένετο δημόσιον καὶ σχεδὸν ἐπλήρωσε τὰς Ἀθήνας ὅτε, τὸν παρελθόντα σεπλίμβριον, ἡ ποιητρία ἀπέθανε καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῆς μετριοφροσύνης τῆς, τὴν ὁποίαν δὲν ἐδύνατο πλεόν νὰ ὑπερασπίσῃ, οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι,

καὶ ἔλαβον τὰ παρθενικά της χειρόγραφα, καὶ ἔδωκαν ἐξ αὐτῶν εἰς τοῖς σαλπιγκτὰς δημοσιογράφους, καὶ ἐπληρώθησαν αἱ στήλαι τῶν ἐφημερίδων βιογραφιῶν, σκιαγραφιῶν, χαρακτηρισμῶν, ἐγκατεσπαρμένων μὲ στίχους. Πόσον εἶναι δικαιολογημένη ἡ φιλοδοξία συζύγου καὶ τέκνων, θελόντων νὰ καταστήσωσιν ὅσῳ τὸ δυνατόν γνωσσιότεραν Ἐκείνην, ἣτις ζῶσα μὲν τοῖς καθίστα τὸν βίον εὐτυχῆ, θνήσκουσα δὲ τοῖς ἀφῆκε κληρονομίαν πολύτιμον ἔργων φιλολογικῶν, οἶονεὶ πλάκα χρυσοῦ, ἐφ' ἧς κατοπιρίζεται ἡ ἀγνή της ψυχὴ καὶ ἀναλάμπουσιν ὅλα τὰ χαρίσματα τοῦ νοῦ της καὶ τῆς καρδίας της, ὡς ἐπικολλήματα ἐξ ἀδαμάντων!

Ἄλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι κατὰ τῆς τάσεως ταύτης θὰ διεμαρτύρετο ἡ Ἀγανίκη Μαζαράκη, ἐὰν τῇ ἦτο δυνατόν. Ἐξ ὧν της τῶν πρωτερημάτων, — καὶ εἶχε τόσα πολλὰ ἡ ἑλληνικὴ λογία! — ἡ μετριοφροσύνη ἦτο τὸ ἰσχυρότερον· θὰ ὠχρία δὲ ἀπέναντί της καὶ αὐτὸ τὸ παροιμιῶδες ἶον, τὸ κεκρυμμένον μὲν ὑπὸ τὰ φυλλάματα, ἀλλὰ προκαλοῦν τοῦ παροδίτου τὴν προσοχὴν, διὰ τῆς ἐκεῖθεν ἐκπεμπομένης εὐωδίας. Ἡ Ἀγανίκη Μαζαράκη, οὐδενὸς ποτε ἐζήτησε νὰ κινήσῃ τὴν προσοχὴν. Παρ' αὐτῇ ἡ μετριοφροσύνη προσελάμβανε πλέον διασπάσεις ἐλατλώματος, ἦτο δὲ ἀπίστευτος καὶ πρωτοφανὴς ἡ συγκέντρωσις εἰς ἑαυτήν. Ἔσχον καὶ ἐγὼ τὴν εὐτυχίαν πρώτων ἐτῶν νὰ τὴν γνωρίσω ἐπ' ὀλίγον. Τίποτε, οὔτε ἡ συνομιλία, οὔτε ἡ περιβολή, οὔτε οἱ τρόποι, οὔτε κἂν ἡ φυσιογνωμία της μοὶ ἀπεκάλυψε τί εἶδους γυναῖκα εἶχον ἐνώπιόν μου. Καὶ ὅτι μὲν ἦτο πρότυπον συζύγου καὶ μητρὸς θὰ ἐδυνάμην εὐκόλως νὰ συμπεράνω, ἐκ τῶν ἀρετῶν τῶν συμπαθεσιότατων της τέκνων καὶ ἐκ τῆς ἀρμονίας τῆς ἐνούσης τὴν ζηλευτὴν ἀθηναϊκὴν οἰκογένειαν. Ἀλλὰ πῶθεν νὰ μαντεύσω τὰ ἄλλα, τὰ γενικώτερα καὶ σπανιώτερα χαρίσματα τῆς κέρης τῶν Αἰνιάνων, τὴν μοναδικὴν μόρφωσιν, τὴν θερμὴν

ἐμπνευσιν καὶ τὸ ἀκμαῖον καλλιτεχνικὸν αἶσθημα! Αὐτὰ τὰ ἡγνύουν καὶ ἄλλοι, πολλοὶ σφεινότερον ἐμοῦ γνωρίσαντες τὴν ἄγνωστον λογίαν καὶ ποιήτριαν. Ἡ Φλόξ, ἡ ὁποία ἐνέφκει εἰς τὰ στήθη της, ἦτο δι' αὐτὴν μουσικόν, τοῦ ὁποίου ὀλίγους, ὀλιγίστους ἐθεώρησεν ἀξίους εἰς τὴν ζωὴν της. Τὸ ἄσμα, τὸ ὑποῖον ἀνέδιδον τὰ χεῖλη της αὐθόρμητον ὡς τὸ τοῦ πῆνου, δὲν ἤθελε νὰ βεβηλοῦται εἰς κοινὰς ἀκοάς· ἀλλ' οὔτε ἴσως καὶ τῶν ἐπιλέκτων τὸ ἐθεώρει ἀντάξιον. Ἐγραφε καὶ τὰ ἐφύλασσε εἰς τὸ χαρτοφυλάκιόν της. Αὐτὸ ἐκράτησε ζηλοτύπως τὸ μουσικόν της μέχρι τέλους· ὅταν δὲ ἡ κάτοχος καὶ φύλαξ τὸ ἐγκατέλειψεν, εὐρέθη αἴφνης πλῆρες ποιημάτων καὶ πεζῶν, τὰ ὁποία ἐκείνη ἔγραφε διὰ νὰ γράφη, εἰς τοῦτο μόνον ἢ εὐτυχῆς κατορθώσασα νὰ περιορίσῃ ὅλην τὴν ὡς καλλιτέχνου ἱκανοποίησίν της. . .

Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἄξιον περριεργίας. Παρ' ἡμῖν ὕσον εἶναι ἀπολύτως σπάνιον τὸ φαινόμενον γυναικείων ἐγκεφάλων καλλιεργημένων καὶ ἰδιοφυῶν, τόσον ἀπεναντίας εἶναι κοινότατον τὸ θεῆμα γυναικῶν σχετικῶς λογίαν, παρὰ ταῖς ὁποίαις ὅμως ὁ τύφος ἐπέχει ἀτυγκρίτως μελζονὰ θεσίαν τῆς ἰδιοφυίας. Ἡ ἑλληνὶς ἢ γνωρίζουσα ὑπωσδήποτε νὰ κρατήσῃ τὴν γραφίδα, φροντίζει μᾶλλον πῶς νὰ ἐπιδειχθῇ ἢ δι' ἀθορύβου καὶ εἰλικρινοῦς ἐργασίας νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐνδόμυχον αὐτῆς κλίσιν. Ἐκ τῶν γυναικῶν τῶν γραμμάτων, τῶν ὁποίων τὰ ἑνύματα φέρονται σήμερον ὑπὸ τῆς φήμης, ἀμφιβᾶλλω ἂν καὶ μία μόνη ὑπάρχῃ ἱκανὴ νὰ ἐργασθῇ ὅπως ἐνδοί τὴν ἐργασίαν ἢ Ἀγανίκη Μαζαράκη. Ὅλοι ζητοῦσι διὰ τῆς βεκλάμας, καὶ ὄχι πάντοτε τῆς εὐσυνειδητοτέρας, τὴν Δόξαν, φαίνονται δὲ λησμονοῦσαι καθολοκληρίαν ὅτι ἐκείνων ἀπεναντίας ἀρέσκειται σιέφουσα δι' ἀμαράντου σιεφάνου τὸ μέτωπον ἢ ἑύσιροπος Θεά, οἱ ὑποῖοι ἀγνωοῦσι καὶ αὐ-

τὴν τὴν ὑπαρξίν της. Δὲν θέλω νάρνηθῶ ὅτι τὴν λήθην τοῦ σλοιχειώδους τούτου πάσχουσι κατὰ μέγα μέρος καὶ οἱ ἄνδρες. Ἀλλὰ τούτων τὴν φιλοδοξίαν καλύπτει ὑπωσδήποτε τὸ εὐρωστίτερον τάλαντον καὶ ἡ ἐπιεικὴς ἰδέα τοῦ ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἀποζῶντες ἔχουσι ἀνάγκην νὰ το διαφημίσωσιν· ἐν ᾧ ἀπειναντίας αἱ γυναῖκες παρουσιάζονται ἀκόμη ὡς ἐρασιτέχναι, τὴν δὲ θερμὴν τῆς ἐπιδείξεως ἐπιθυμίαν εἶναι ἀνεπαρκεῖς νὰ ποκρύψωσιν οἱ ψυχροὶ σίχοι καὶ τάνούσια πειζογραφήματα, ὑπὸ τὰ ὁποῖα συναυτῶμεν συνήθως τὰ ὄνοματεπώνυμά των.

Εἶδομεν πόσον ἦτο ἀπηλλαγμένη τῆς ματαιότητος ταύτης ἡ ποιητικὴ ψυχὴ τῆς Ἀγανίκης Μαζαράκη. Αὐτὴ δὲν ἦτο μόνον καλλιτέχνις, ὡς ἐννοοῦμεν σήμερον τὴν λέξιν· ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἄνθρωπος, τέλειος ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἄνθρωπος, ὅτι μετὰ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ἠσθάνετο ὁμοίως καὶ τὸ καλὸν καὶ διεκαίετο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ τὸ καλλιεργῇ καὶ νὰ τὸ ἀπολαμβάνῃ. Ὅ, τι ἔγραφεν ἦτο ἐκχειλισίς εἰλικρινῆς τῆς ψυχῆς της καὶ συνεπλήρου οὕτωσειπεῖν ἀρμονικώτατα τὸν βίον της, ὁ ὁποῖος ἐν ποιήμα ἦτο καὶ αὐτός, ἀποπνέον τὸ ἄρωμα τῆς ἀγνότητος, τῆς ἠθικότητος, τῆς εὐσεβείας, τὸ ὁποῖον ἀποπνέουσι καὶ ὅλα τὰ ὑπὸ τῆς χειρὸς της γραφέντα ποιήματα. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ τὰ ἐξετάσῃ καὶ νὰ τάνυψώσῃ μάλιστ' αἱ κριτικὴ, ἀδιαφοροῦσα ἂν τυχὸν ἀπομακρύνωνται τῶν αὐσῆρῶν ἀπαιτήσεων τῆς συγχρόνου Τέχνης — ὡς ἐδυνήθημεν νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν ὀλίγων δημοσιευθέντων — καὶ θεωροῦσα τὴν ἔλλειψιν ταύτην ὄχι ὅλως ἀνεξήγητον, προκειμένου περὶ ἔργων γυναικός, ἡ ὁποία ἔγραφε δι' ἑαυτὴν καὶ ἡ ὁποία ἀπεῖχε τοῦ ἐνεργοῦ φιλολογικοῦ βίου, οὔτε δημοσιεύουσα, οὔτε κρίσεις καὶ ἐπικρίσεις ἀκούουσα, οὔτε ἐν τῷ τραχεῖ ἀγῶνι ἀποκτῶσα τὴν πειῖραν ἐκείνην, ἡ ὁποία διὰ πάντα ἐργάτην νομίζεται ἀπαραίτητος.

Δὲν εἶναι ὥρα καὶ τόπος νὰ εἴπωμεν περὶ αὐτῆς περισσό-
τερα. Ὅταν τῇ Φιλοτίμῳ Φροντίδι τῆς οἰκογενείας της θὰ ἐκ-
δοθῶσιν, ὡς ἐμάθομεν, εἰς ἓνα τόμον τὰ ἄριστα τῶν ἔργων
της, τότε θὰ δυνηθῶμεν ἴσως νὰναπαρασλήσωμεν πισιτοτέραν
καὶ ζωηροτέραν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἐστίαις τὴν τό-
σον ἐνδιαφέρουσαν τῆς ποιητρίας εἰκόνα. Σήμερον ἠθελήσα-
μεν μόνον νὰντιλαλήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ ὄνομα Ἀγανίκη Μα-
ζαράκη, μετὰ τῆς συμπαθείας μεθ' ἧς ἐπαναλαμβάνει αὐτὸ
ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου της ἢ ἀθηναϊκῆ ἠχώ.

ἈΝΤΙΛΛΑΟΣ.

[Hestia du 15 novembre 1892.]

Τὸ Ἡράκλειον.

Τὸ Ἡράκλειον, κτισθὲν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν κατὰ τὰς ἀρ-
χὰς τοῦ Θ' αἰῶνος, ἀνομάσθη παρ' αὐτῶν Κάντακ ἢ Ράμπλι-
ἔλ-Κάντακ (περιταφρευμένη πόλις). Ἐπὶ μίαν δὲ καὶ πλεόν
ἑκατονταετηρίδα, καθ' ἣν ἡ νῆσος διετελεῖ ὑπὸ τοὺς Σαρα-
κηνούς, ὑπῆρξε τὸ ὄρμητήριον τῆς φοβερωτέρας πειρατείας
ἣν εἶδέ ποτε ἡ Μεσόγειος, ἕως οὗ ἀνεκτῆθη ὑπὸ τοῦ περι-
φήμου βυζαντινοῦ στρατηγοῦ καὶ κατόπιν αὐτοκράτορος Νι-
κηφόρου Φωκᾶ, τῇ 7 μαρτίου τοῦ 961. Ἡ πολιορκία τοῦ
Χάνδακος, ὡς ἀνόμαζον τὴν πόλιν οἱ Βυζαντινοί, διήρκεσεν
ἐπὶ διετίαν σχεδόν, μετὰ πολλὰς δε αἰμκτηρὰς ἐξόδους τῶν
πολιορκουμένων καὶ ἐπιθέσεις τῶν πολιορκητῶν, ἡ πόλις
ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου ὑπὸ τῶν λεγεῶνων τοῦ Φωκᾶ, ὅστις διέ-
ταξε γενικὴν τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ Ἀράβων σφαγὴν, ἀδιακρί-
τως φύλου, «ἵνα μὴ μαινωσιν οἱ στρατιῶται», ὡς λέγει
Λέων ὁ Διάκονος, ὁ περιγράφας τὸν πόλεμον ἐκεῖνον.

Τῷ 1204, πωληθείσης τῆς Κρήτης εἰς τὴν Βενετικὴν Δημοκρατίαν ὑπὸ τοῦ ἐκ τῶν καταλαβόντων τὸ Βυζάντιον σιαιοφόρου Βονιφατίου, μαρκησίου τοῦ Μομφερράτου, ὁ Χάνδαξ ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ «Βασιλείου τῆς Κρήτης», ὀνομασθεὶς Candia. Οἱ Βενετοὶ ἀχύρωσαν τὸν χώρον τῆς ἀραβικῆς πόλεως, περικλείσαντες αὐτὸν διὰ τεύχους. Ἄλλ' εἶτε διότι τὸ τεῖχος τοῦτο εἶχε προσωρινὸν σκοπόν, τὴν ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιθέσεων τῶν Κρητῶν, μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν Βενετῶν ἀποίκων, εἶτε διότι ἐγένετο καταφανὴς ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις, ἣν ἐμελλε νὰ λάβῃ ἡ Candia ἢ Candida, ὡς τὴν ἔλεγεν ὁ Μοροζίνης, εἶτε διὰ νὰ διαιρηθῇ ἡ πόλις εἰς δύο, εἰς τὸ Ἄστυ, ὅπου κατέκτισαν οἱ Βενετοὶ καὶ αἱ ἀρχαί, καὶ εἰς τὴν κυρίως πόλιν, ὅπου κατέκτισον κατὰ μέγα μέρος ἐντόπιοι, ἐκτίσθη καὶ νέον τεῖχος περὶ τὸ παλαιόν, τὸ ὁποῖον ἔδωκε τριπλασίαν ἔκτασιν εἰς τὴν πόλιν. Τὸ παλαιὸν τεῖχος σώζεται ἐν μέρει καὶ σήμερον μετὰ ἐνετικὰ ἐμβλήματα. Ἡ πύλη δὲ αὐτοῦ ἦτο, ὡς σημειοῦται εἰς τὸν χάρτην τοῦ Βοσκινῆ καὶ ὡς ἐφαίνετο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἐκεῖ ὅπου σήμερον εἶναι ἡ ἀγορὰ Ἀκτάρικα, καὶ ἐχώριζε τὴν πρὸς τὸν λιμένα παλαιὰν πόλιν ἀπὸ τῆς νέας πόλεως. Ἀλλὰ τὸ παλαιὸν τεῖχος δὲν ἔχει σύγκρισιν πρὸς τὸ κατόπιν κτισθέν, τὸ ὁποῖον κατέσῆκε τὸν Χάνδακα πρῶτης τάξεως φρούριον μετὰ ἀπροσμάχητους ἐπάλλξεις καὶ πολυσύνθετον σύστημα ἐξωτερικῶν προμαχώνων καὶ φρουριδίων.

Ἐπὶ Ἐνετῶν ὁ Χάνδαξ ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Κατοικούμενος ὑπὸ πυκνοῦ, ἐμπορικωτάτου καὶ πλουσίου πληθυσμοῦ, ἔχων λαμπρὰς δημοσίας οἰκοδομὰς, ἀραῖα ἀρχοντικὰ μέγαρα, εὐρείας καὶ εὐθείας ῥύμας καὶ μεγαλοπρεπεῖς κρήνας, ἦτο μία τῶν πρῶτων πόλεων τῆς ἀνατολῆς. Ἡμαζόν δ' ἐν αὐτῇ πολλαὶ σχολαί, διαχέουσαι τὰ ἑλληνικὰ καὶ

ἐπιστήμονικὰ φῶτα ἀνὰ τὴν νῆσον καὶ μορφώσασαι πολλοὺς σοφοὺς ἑλληνιστὰς καὶ λατινιστὰς, οἵτινες ἐδίδαξαν εἰς τὰ ἰταλικά πανεπιστήμια· εἰς δὲ τὰ θεατρά της ἐδιδάσκοντο ἔργα ἑλληνικά, προΐοντα τῆς συγχρόνου φιλολογικῆς παραγωγῆς.

Ἡ ὑπὸ τῶν Τούρχων πολιορκία καὶ ἄλωσις τοῦ Χάνδακος διεφήμισε τὸ ὄνομα αὐτοῦ καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον. Ἡ πολιορκία αὕτη, ἣτις θεωρεῖται μίᾳ τῶν μεγίστων πολιορκιῶν ἐξ ὅσων ἀναφέρει ἡ ἱστορία, ἀρξαμένη τὴν 1 μαΐου 1618, διήρκεσεν ἐπὶ εἴκοσι καὶ ἓν ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα συνέβησαν τόσα πολεμικὰ γεγονότα κατὰ τε ξηρὰν καὶ κατὰ θαλάσσαν, ὥστε δὲν ἀρκοῦσι τόμοι ὀλόκληροι πρὸς ἀπλήν αὐτῶν ἀναγραφὴν. Τὰ πέραξ τῆς πύλεως ἐδάφη εἶναι διάτρητα καὶ ὑπεσκαμμένα καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἑκτασιν αὐτῶν ἕνεκα τῶν ὑπονόμων καὶ τῶν ἀνθυπονόμων, αἵτινες ὠρύσσοντο κατὰ τὴν πολιορκίαν ἐκείνην. Συνέβη δὲ πολλάκις νὰ συναντηθῶσιν οἱ ὑπονομευταὶ τῶν πολιορκουμένων καὶ τῶν πολιορκητῶν ὑπὸ τὸ ἔδαφος, ὅτε συνεκροτοῦντο μεταξὺ αὐτῶν ἐν ταῖς κατακόμβαις ἐκείναις πάλαι φοβεραὶ διὰ τῶν δικελῶν καὶ τῶν σιδηρῶν μοχλῶν. Ἡ πρόωρος ἀνάφλεξις μιᾶς τῶν ὑπονόμων τούτων ἐγένετο αἰτία τῆς ἠτίης καὶ τοῦ ὀλέθρου τῶν Γάλλων, οἵτινες ἤλθον εἰς ἐπικουρίαν τῶν πολιορκουμένων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπὸ τὸν δοῦκα τοῦ Λαβάλ. Τοῦτο δ' ἐπέσπευσε τὴν ἀποθάρρυνσιν τῶν πολιορκουμένων καί, τῇ 27 Σεπτεμβρίου 1669, ὁ Μοροζίνης παρέδωκε διὰ συνθήκης τὴν πόλιν, ἀπελθόντων πάντων τῶν κατοίκων Βενετῶν καὶ Ἑλλήνων μετὰ τῆς κινητῆς αὐτῶν περιουσίας διὰ θαλάσσης.

Κι ἀφῆκαν δίχως ἄνθρωπον τὴν χώραν σφαλισμένην,
κι οὐδένα πρᾶγμα ζωντανὸ μέσα δὲν ἀπομένει,

ὡς λέγει καὶ ὁ Μαρῖνος Μπουνιαλῆς, ὁ ρεθύμνιος ποιητής.

Τὰ συμβάντα τοῦ μακροῦ τούτου καὶ αἱματηροτάτου πολέμου περιγράφει καὶ ἕτερος Κρής ποιητής, ὁ ἰατρὸς Ἀθανάσιος Σκληρός, εἰς μακρὸν ἐπικὸν ποίημα εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ δημῶδης ποίησις ἐθρήνησε τὴν ἄλωσιν τοῦ Κάστρο, ὡς ἀπεκάλει ὁ λαὸς τῆς Κρήτης τὸν Χάνδακα· καὶ σήμερον ἔτι ᾄδεται εἰς τὰ ὄρεινά χωρία καὶ ἰδίως εἰς Λάκκους τῆς Κυδωνίας τὸ ἐξῆς δημῶδες ᾄσμα :

Κάστρο, καὶ ποῦν' οἱ πύργοι σου καὶ τὰ καμπαναριά σου
Καὶ ποῦν' οἱ γιάντρειωμένοι σου;

Κατὰ τινὰ τουρκικὴν παράδοσιν, τόσον εἶχεν ἐξοργισθῆ ὁ Σουλτάνος ἔνεκα τῆς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον παρατάσεως τῆς πολιορκίας, ὥστε ἀπηγόρευσε νὰ τοῦ ἀναφέρουν τὸ ὄνομα τῆς Κρήτης. Ὅταν δε ἠλώθη ὁ Χάνδαξ ἐδέησε νὰ τοῦ ἀναγγείλωσι τὸ πρᾶγμα διὰ τοῦ ἐξῆς τεχνάσματος : Εἰς τὸ γεῦμά του παρετέθη γλύκισμα, τοῦ ὁποίου τὸ σχῆμα ἀπετέλει τὴν φράσιν : « ἡ Κρήτη ἐάλω » εἰς τουρκικὴν γλῶσσαν· οὕτω δὲ ὁ Σουλτάνος ἔμαθε τὸ γεγονός, διὰ τοῦ ὁποίου συνεπληρώθη ἡ κατάκτησις τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς νήσου, ὁ Χάνδαξ ἐχρημάτισεν ἔδρα τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῆς Κρήτης μέχρι τοῦ 1850, ὅτε μετηνέχθη ἡ ἔδρα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως εἰς Χανία. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο διετήρησε τὴν Φρησκευτικὴν ἀρχηγίαν, παραμείνας ἔδρα τοῦ μητροπολίτου.

Κοινῶς πιστεύεται, ὅτι ὁ Χάνδαξ ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς Θέσεως τοῦ Ἡρακλείου, ἐπινείου τῆς ἀρχαίας πόλεως Κυωσσοῦ. Ἐκ τῆς ὑποθέσεως δὲ ταύτης ἀγόμενοι λόγιοί τινες ἔμποροι τῆς πόλεως ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ 1832 νὰ μεταχειρίζονται ἐν ταῖς ἀλληλογραφίαις αὐτῶν τὸ ὄνομα Ἡράκλειον, τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησε βαθμηδόν, ἐκτοπίζον ὁσημέραι τὸ δημῶδες ὄνομα Κάστρο ἢ Μεγάλο Κάστρο.

Ἐκ τοῦ μέρους τῆς Θαλάσσης ἡ πόλις παρουσιάζει τὴν κατηφῆ ὄψιν γεγηρακυίας καὶ σεσαθρωμένης πόλεως. Πᾶσαι σχεδὸν αἱ φαινόμεναι οἰκίαι εἶναι παλαιαὶ μὲ τοίχους ἡμαυρωμένους, ἀποτελοῦντας εἰκόνα μελαγχολικὴν μετὰ τῶν ἡμιηρειωμένων παραλίων τειχῶν, μετὰ τῶν δύο ἢ τριῶν βενετικῶν νεωρείων, τὰ ὁποῖα μαυρίζουσιν ὡς τάφοι εἰς τὸ βάθος τοῦ λιμένος, μετὰ τοῦ πελωρίου καὶ ἀχάριτος πύργου, ὅσῃς ὑψοῦται ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ βορείου προβόλου τοῦ λιμένος, διατηρῶν τὸν λέοντα τῆς Βενετίας συντετριμμένον ἐπὶ τῶν πλευρῶν του. Ἐπιτείνουσι δὲ τὴν κατῆφειαν τῆς εἰκόνης δύο ἢ τρεῖς φοίνικες ὀρθούμενοι ἐν τῇ πόλει καὶ οὐκ οἶδά πως προσδίδοντες εἰς τὴν ὄψιν αὐτῆς κατὶ τι ἐκ τῆς μελαγχολίας τῶν ἀφρικανικῶν ἐρήμων.

Ἐν τούτοις τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἡρακλείου εἶναι πολὺ περισσότερον εὐχάριστον ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν Χανίων. Αἱ ὁδοὶ εἶναι εὐρεῖαι καὶ οὐχὶ ἀσφυκτικῶς στεναὶ καὶ ὑγραί, ὡς αἱ τῆς πρωτεύουσας, αἱ δὲ οἰκίαι εὐρύχωροι καὶ ἀνετοὶ μὲ αὐλὰς καὶ κήπους.

Τὸ Ἡράκλειον διατηρεῖ τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς ἐπὶ Βενετῶν ρυμοτομίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ταύτας διεστραμμένας ὑπὸ ἀπειροκάλων ἀνακαινίσεων καὶ προσθηκῶν. Ἰδίως ὁ σεισμὸς τοῦ 1856, ὁ γνωστὸς ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τὸ ὄνομα «μεγάλος σεισμὸς» ἠλλοίωσε μεγάλως τὴν παλαιὰν μορφὴν τῆς πόλεως. Δύο κύριαι ὁδοί, ἡ «σῖράτα τοῦ λιμανιοῦ» καὶ ἡ «πλατεῖα σῖράτα», διαστραυρούμεναι εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῆς πόλεως, διαιροῦσιν αὐτὴν εἰς τέσσαρα μέρη. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἄγει ἀπὸ τοῦ λιμένος εἰς τὴν νοτίαν πύλην τοῦ φρουρίου, τὴν λεγομένην «καινούργιαν πύρταν», ἡ δὲ ἄλλη; διασχίζουσα τὴν πόλιν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, ἄγει πρὸς ἀνατολὰς μὲν εἰς τὴν «πύρταν τοῦ Λαζαρέτου», πρὸς δυσμὰς δὲ εἰς τὴν «πύρταν τῶν Χανίων». Εἰς τὰς ὁδοὺς ταύτας

συγκεντροῦται σχεδὸν ὅλη ἡ ἔμπορικὴ κίνησις τῆς πόλεως.

Τὸ Ἡράκλειον ἔχει εὐρυτάτην ἔκτασιν, τριπλασίαν καὶ ἴσως τετραπλασίαν τῆς τῶν Χανίων, ἐν ἧ ἡ χάνεται ὁ σχετικῶς μικρὸς πληθυσμὸς του. Ὑπολογίζουσιν ὅτι δύναται νὰ περιλάβῃ ἀνέτως 50,000 — 60,000 κατοίκων. Πλεῖστοι ἐκ τῶν οἰκοδομῶν αὐτοῦ εἶναι μονώροφοι ἢ τὸ πολὺ διώροφοι· γήπεδα δὲ μεγάλων ἐκτάσεων μένουσιν ἀνοικτὰ ἢ χρησιμεύουσιν ὡς περιβόλια καὶ λαχανόκηποι. Καὶ πάλιν ὅμως τὸ Ἡράκλειον εἶναι ἡ πρώτη κατὰ τὸν πληθυσμὸν πόλις τῆς νήσου. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1881, ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνήρχετο εἰς 21,368, ἐξ ὧν 6361 Ὀρθόδοξοι, 14,597 Μουσουλμάνοι, 58 Καθολικοί, 51 Ἑβραῖοι καὶ ὀλίγιστοι Διαμαρτυρόμενοι. Σήμερον δὲ κατὰ τοὺς πιθανωτέρους ὑπολογισμοὺς ὁ πληθυσμὸς οὗτος ὑπερβαίνει τὰς 45,000.

Ἐκ τῶν ἐντὸς τοῦ Χάνδακος βενετικῶν οἰκοδομῶν σώζεται ἀκεραία μία μόνη, παρὰ τὸ σημερινὸν Διοικητήριον, ἡ λεγομένη κοινῶς Τοπανές, δηλαδὴ ὀπλοστάσιον. Εἶναι δὲ ὡραία τετράγωνος οἰκοδομὴ διώροφος μὲ ζωφόρους ἐξ ἀναγλύφων πανοπλίας. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐπὶ Βενετῶν ἐχρησίμευε τῶντι ὡς ὀπλοστάσιον, διότι διατηροῦνται ἐν αὐτῇ ὄπλα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἰδίως τόξα, δόρατα καὶ βελη. Τὸ παλάτιον τοῦ δουκὸς τῆς Κρήτης δὲν σώζεται. Ἐκ παραδόσεως δὲ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἦτο τὸ παλαιὸν διοικητήριον, τὸ ὁποῖον πρὸ εἰκοσιπενταετίας κατεσίραφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς. Ἀλλ' ἡ παράδοσις ἐλάχιστη καὶ ἐν πολλοῖς ἐσφαλμένα διέσωσε περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ Χάνδακος ἐπὶ Βενετοκρατίας, διότι, ὡς εἴρηται, πάντες οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἀπεδήμησαν ἅμα ἀπεφασίσθη ἡ πρὸς τοὺς Τούρκους παράδοσις τῆς πόλεως.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν δεκαεννέα τζαμιῶν τοῦ Ἡρακλείου τὰ δεκαεπτὰ ἦσαν χριστιανικοὶ ναοὶ μετατραπέντες εἰς τζαμιά εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν. Ἐν ἐκ τῶν τζαμιῶν τούτων ὀνομάζεται

ἀκόμη παρὰ τε τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Ὀθωμανῶν Ἀγία Αἰκατερίνη· ἦτο δ' ἐπὶ Βενετῶν Σιναιϊτικὸς ναὸς, γνωστὸτατος διὰ τὴν ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτοῦ διατηρουμένην ἑλληνικὴν σχολήν. Ἐνδὸς ἄλλου, τοῦ Χουγκιὰρ-Τζαμισί, ἐσώζοντο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια. Τὸ τζαμίον τοῦτο ἦτο ὁ περιφημὸς μητροπολιτικὸς ναὸς τῶν Δυτικῶν, ὅστις ἦτο συγχρόνως καὶ μονὴ τῶν Φραγκισκανῶν, ἧς ὑπῆρξε τρῶφιμος ὁ Κρῆς πάπας Ἀλέξανδρος Ε'. Ἀναφέρεται δὲ ὅτι εἰς τὸν ναὸν τοῦτου ἐπετρέπετο εἰς τὸν ὀρθόδοξον κληρὸν νὰ ἱερουργῆ ἅπαξ τοῦ ἔτους, ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται πιθανόν. Τὰ ἐρείπια ἐξηφανίσθησαν, τῶν λίθων καὶ τῶν μαρμάρων χρησιμοποιοηθέντων εἰς ἄλλας οἰκοδομάς, καὶ μόνον ἡ λαϊκὴ παράδοσις ἀναφέρει ἀκόμη ὅτι «ἐκεῖ ἦτο μιὰ ἐκκλησιὰ μὲ ἑκατὸ μιὰ πόρτες».

Χριστιανικοὶ ναοὶ τῶν Ὀρθοδόξων ὑπάρχουσι μόνον δύο, ὁ μητροπολιτικὸς τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, καὶ ὁ Σιναιϊτικὸς τοῦ Ἁγίου Ματθαίου. Ἀπὸ ἐτῶν δ' οἰκοδομεῖται μέγας ναὸς παρὰ τὴν Μητρόπολιν, ὅστις εὐρίσκεται ἐν τῷ περαλοῦσθαι. Ὑπάρχει δὲ καὶ ναὸς τῶν Δυτικῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων. Ἄλλ' οὗτος μένει κλειστός, μὴ ὑπαρχόντων πλέον ἐν τῇ πόλει Ἀρμενίων.

Ἡ κοινότης Ἡρακλείου θεωρεῖται ἡ προοδευτικωτέρα τῆς νήσου. Τὰ σχολεῖά της ἦσαν πάντοτε τὰ κάλλιστα τῶν ἐν τῇ νήσῳ, πρῶτη δὲ αὐτὴ συνέστησε γυμνάσιον πλήρες. Πρῶτινων ἐτῶν ἰδρῦθη σύλλογος, ὅστις τοσαύτην ἀνάπτυξιν ἔλαβεν ἰδίως ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ρέκτου ἱατροῦ κ. Χατζιδάκη, ὥστε συνέστησε καὶ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, ἐν ᾧ διεφυλάχθησαν πλεῖστα καὶ πολυτιμότεα ἀρχαιότητες, κινδυνεύουσαι ν' ἀπεμποληθῶσιν ἢ καταστραφῶσιν, ὡς τὰ εὐρήματα τοῦ Ἰδαίου ἄντρου καὶ ἄλλα. Εἶχε δ' ἐπ' ἐσχάτων καταρτίσει καὶ θίασον ὀργανικῆς μουσικῆς καὶ ἴδρυσεν

Θέατρον, ἀλλ' αἱ τελευταῖαι ἀνωμαλῖαι διέκοψαν δυστυχῶς τὸ τόσον ἐπίτυχῶς χωροῦν ἔργον του.

Ἡ φιλομάθεια ὁμῶς τῶν Ἡρακλειωτῶν δὲν ἀποκλείει τὴν πρὸς τὰ πρακτικὰ ἔργα ἐπίδοσιν αὐτῶν. Οἱ Ἡρακλειῶται εἶναι πρακτικοὶ ἄνθρωποι, ἐπιμελῶς ἀσχολούμενοι εἰς τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται κατὰ μέγα μέρος εἰς χεῖρας τῶν Χριστιανῶν. Κατὰ τοῦτο τὸ Ἡράκλειον ἔχει πρὸς τὰ Χανία ἀναλογίαν οἷαν ἔχει ὁ Πειραιεὺς πρὸς τὰς Ἀθήνας. Ἐν Χανίοις ἡ συσσώρευσις ὑπαλλήλων καὶ ξένων ἔδωκεν εἰς μέγα μέρος τῆς κοινωνίας πτωχαλαζουρικὴν τινα ἐπίχρωσιν ψευδοπολιτισμοῦ, λίαν ἐπιπόλαιον ὅμως ὥστε νὰ μὴ κατορθώσῃ νὰ χαλαρώσῃ τὴν αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν. Ἀλλ' ἐν Ἡρακλείῳ ὁ συρμὸς καὶ αἱ ψευδεπιδείξεις δὲν κατάρθωσαν νὰ εἰσχωρήσωσιν. Οἱ ἄνδρες ἀπορροφῶνται ἐντελῶς ὑπὸ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν· οἱ ὑπάλληλοι καὶ οἱ ξένοι εἶναι ὀλίγοι, οἱ ἄργοι ὀλίγιστοι. Μόνον καὶ τὰς ἑσπέρας, μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἐργασιῶν, γίνονται γενναῖαι σπονδαὶ εἰς τὸν Βάκχον· κατὰ τοῦτο διότι ὁ ἐξάισιος οἶνος τοῦ Μαλεβυζίου εἶναι ἀφθονώτατος καὶ λίαν εὐθηνός, οἱ δὲ Ἡρακλειῶται, ἐπαναλαμβανόμενοι, εἶναι πρακτικοὶ ἄνθρωποι. Ὅπωςδὴποτε ἐκ τούτου λαβόντες ἀφορμὴν οἱ Χανιώται κατηγοροῦσιν αὐτοὺς ὡς οἰνοπότας, μολονότι καὶ οὗτοι δὲν ὑπολείπονται ἐν τῇ καταναλώσει τῶν πνευματωδῶν ποτῶν καὶ μάλιστα τῆς βρακῆς.

Αἱ γυναῖκες παραμένουσι κεκλεισμέναι εἰς τὰς πλήρεις ἡλίου καὶ ἀρώματος ἀνθέων αὐλάς των, μετ' ἀρχαϊκῆς ἀπλότητος καταγινόμεναι εἰς τὰ ἔργα τοῦ οἴκου των. Δύναται τις νὰ διέλθῃ ὀλόκληρον συνοικίαν χωρὶς νὰ ἴδῃ γυναῖκα. Αἱ παλαιαὶ οἰκίαι, καὶ τοιαῦται εἶναι αἱ πλεῖστοι, δὲν ἔχουσιν ἐξώστας, συνήθως δὲ τὴν πρόσοψιν αὐτῶν ἀποφράζει ὁ ὑψηλὸς περίβολος τῆς αὐλῆς. Εἰς τινὰς δὲ τὴν ἔλλειψιν ἐξωσίων ἀναπληροῦσι μικρὰ ξύλινα κίθσκια, φαινόμενα ὡς κουτιὰ

κολημένα ἐπὶ τῶν τοίχων, ἀπὸ τῶν θυρίδων τῶν ὁποίων προκύπτει ἐνίοτε μετὰ συστολῆς μελανόφθαλμός τις καὶ αἰδήμων κεφαλὴ χανουμίσσης. Μόνον κατὰ τὴν δειλὴν ἐμφανίζονται εἰς τὰ κατώφλια καὶ συνομιλοῦσι πλέκουσαι ἢ νήθουσαι, ἕως οὗ ἔλθουσιν οἱ ἄνδρες διὰ τὸ δεῖπνον. Τὰς δὲ ἐσπέρας τῶν ἑορτῶν, κατὰ τὸ Θέρος, μεταβαίνουσι μετὰ τῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν πλατεῖαν «Τρεῖς Καμάρες», καὶ ἐκεῖ ἐν ὑπαίθρῳ ἀκροῶνται σκοποὺς καὶ τραγούδια κρητικά, συνοδευόμενα ὑπὸ βιολίου ἢ λύρας.

Ἀλλὰ συνήθως, κατὰ τὴν δειλὴν, γίνεται περίπατος ἐπὶ τῶν τειχῶν, τὰ ὁποῖα ὑψοῦνται περὶ τὴν πόλιν ὡς τεράστια ἀνδхра καὶ ἔχουσι τόσῳ εὐρείαν ἔκτασιν, ὥστε γίνονται ἐπ' αὐτῶν ἵπποδρομῖαι. Ὁ ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Ἡρακλείου ἰσλάμενος ἔχει πρὸ αὐτοῦ εὐρύτατον καὶ ποικίλον θέαμα. Ἀφ' ἐνὸς ἐκτείνεται πρὸ τῶν ποδῶν του ἡ πόλις μὲ τοὺς πολυαριθμοὺς μιναρέδες τῶν τζαμιῶν της καὶ ἡ θάλασσα μὲ τὴν ἐπιμήκη νησίδα Δίαν· ἀφ' ἐτέρου πρὸς δυσμὰς ὑψοῦται μεγαλοπρεπὴς ἡ Ἰδη, ἧς ἡ κορυφὴ χάνεται εἰς τὰ νέφη. Πρὸ τῆς πόλεως δὲ ἐκτείνεται πεδιάς εὐρεῖα, ἀλλ' ἄδενδρος, δενδροτομηθεῖσα κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος ὑπὸ τῶν Τούρκων. Πρὸς νότον αὐτῆς ὑπάρχει μικρὸν χωρίον τουρκικόν, Φορτέτσα καλούμενον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ Ἐνετῶν ἦτο ὠχυρωμένον καὶ ἐκαλεῖτο Νέα Κάνδια, νοτιώτερον δ' ὑψοῦται τὸ κωνοειδὲς βουνὸν Γιουῖφτας (Jupiter). Ἐπὶ τοῦ βουνοῦ τούτου κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπῆρχεν ὁ τάφος τοῦ Διός. Ὀλίγον πρὸς ἀνατολὰς τῆς Φορτέτσας ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Κνωσσός· ἀλλ' ἐλάχιστα ερείπια σώζονται ἐπὶ τῆς τοποθεσίας αὐτῆς, διότι οἱ Σαρακηνοὶ καὶ οἱ Ἐνετοὶ ἐχρησιμοποίησαν τὰ λείψανα αὐτῆς πρὸς ἀνέγερσιν καὶ ὀχύρωσιν τοῦ Χάνδακος. Πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως εἰς μικρὰν ἀπόστασιν φαίνεται τὸ χωρίον τῶν ἐλεφαντιῶντων, ἡ Μεσκινιά, εἰς ἣν

ἐκτὸς τῶν λεπρῶν κατοικοῦσι καὶ ὑγιεῖς. Πέραν δέ, εἰς τὸ νοτιανατολικὸν μέρος τοῦ ὀρίζοντος, φαίνονται τὰ πολυκρύρυφα ὄρη τοῦ Λασηθίου, ὡς τερασσία τεφρόχρους μάζα.

Ὁ βλέπων καὶ σήμερον τὰ ὀχυρώματα τοῦ Ἡρακλείου δὲν ἀπορεῖ πῶς ἢ πόλις αὕτη ἀντέσχευ ἐπὶ εἴκοσι καὶ πλέον ἔτη εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν τουρκικῶν σίρατευμάτων· τὰ τεῖχη ἴστανται ὡς βουνὰ ἀκατάλυτα, τεράστιοι ὄγκοι χώματος, περιβαλλόμενοι ἔξωθεν ἰπὸ ὑψηλοῦ τοίχου ἐκ λίθων Θαυμασιῶς συνηρμοσμένων καὶ προσλαβόντων ἐκ τῆς παλαιότητος χρῶμα κεράμου, ἐπισιέφονται δὲ ὑπὸ κυλινδρικήσ κορωνίδος διατηρουμένης καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν τειχῶν, ἔπερ ὑπερβαίνει τὰ 2 1)2 μίλλια. Ὑπερθεν τῆς κορωνίδος καὶ διὰ μέσου τῶν ἀναχωμάτων προβάλλουσι εἰσέτι τὰ σίόμιά των ὀλίγα ἐνετικὰ τηλεβόλα ἐκ τῶν 300, τὰ ὑποῖα ἀπετέλουν τὸν ὀπλισμὸν τοῦ φρουρίου κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τοὺς κατόπιν χρόνους. Ἐντὸς τῶν τειχῶν ὑπάρχουσι μακραὶ λαβυρινθώδεις σίοαι συγκοινωνοῦσαι δι' ὑπογείων ὁδῶν ἢ μικρῶν θυρῶν μετὰ τῶν ἔξωτερικῶν ὀχυρωμάτων. Περιβάλλονται δὲ τὰ τεῖχη ὑπὸ βαθείας τάφρου, ἧς τὰ χεῖλη ἀνέρχονται εἰς τὸ αὐτὸ σχεδὸν μὲ τὰ τεῖχη ὕψος, οὕτω δε ταῦτα εἶναι ἀθέατα καὶ ἀπρόσβλητα ἐκ τῆς ξηραῖς. Αἱ τρεῖς κύριαι πύλαι τοῦ φρουρίου εἶναι ἐπιμήκεις σίοαι μῆκους πλέον τῶν ἑκατὸν ποδῶν, κλειόμεναι τὴν νύκτα δι' ὀγκωδῶν θυρῶν. Μέχρι δὲ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐκλείοντο καὶ τὴν μεσημβρίαν ἐκάσῃς παρασκευῆς ἐπὶ μίαν ὥραν, διότι ἐπεκράτει παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ἢ πρόληψις ὅτι οἱ Χριστιανοὶ θὰ ἐκυρίευσον τὸ φρούριον ἐξαπίνης, καθ' ἣν ὥραν οἱ Μουσουλμάνοι θὰ προσήνυχοντο ἐν τοῖς τζαμίοις τὴν μεσημβρίαν τῆς παρασκευῆς.

Πρὸ ἐκάσῃς δὲ πύλης τὸ τεῖχος προβαλλόμενον ἀποκρύπτει καὶ προσλατεύει αὐτὴν διὰ τῆς προεξοχῆς του· ἐξ ἄλλης δ' ἔναντι προεξοχῆς εἶναι ἐσίραμμένα πρὸς τὴν πύλην

τὰ κανονιοστιάσια πυροβολείου. Ἐκτὸς τούτων πρὸ ἐκάστης πύλης ὑψοῦνται προμαχῶνες ἀποτελοῦντες δευτέραν ὀχυρωματικὴν ἀλυσιν περὶ τὴν πόλιν. Ἄλλ' οἱ προμαχῶνες οὗτοι κατηρειπώθησαν ἐκτὸς τοῦ πρὸς ἀνατολὰς τῆς πόλεως, ὃ ὁποῖος ὀνομάζεται Ἄκ-Τάμπια, δηλαδὴ λευκὸς προμαχῶν, καὶ ἐπὶ τοῦ ἑποίου κατοικοῦσιν ὀθωμανικαὶ τινες οἰκογένειαι. Ὁ προμαχῶν οὗτος συνδέεται μετὰ τῆς πόλεως δι' ὑπογείου σήραγγος, ἧς ἡ εἴσοδος εἶναι εἰς τὴν πύλιν τοῦ Λαζαρέτου.

Τὸ μᾶλλον εὐπρόσβλητον μέρος τοῦ τείχους εἶναι τὸ ἀνατολικόν, διὸ καὶ ἐντεῦθεν ἔκαμαν τὰς πλείονας ἐφόδους κατὰ τοῦ Φρουρίου οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὴν πολιορκίαν, ἀφ' οὗ κατέλαβον τὰ ἀπέναντι ὑψώματα τῆς Τρυπητῆς. Καὶ τὸ πρῶτον ῥῆγμα ἐγένετο εἰς τὸ μέρος τὸ ὁποῖον καλεῖται σήμερον «Ἐφτὰ μπαλτάδες» ἔνεκα τῶν ἐπὶ πειλέκεων, οἵτινες εἶναι ἐμπεπηγμένοι ἐπὶ τοῦ τείχους εἰς μνήμην ἐπὶ πασάδων πεσόντων εἰς τὸ μέρος τοῦτο.

Ι. Δ. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ.

[Hestia, 1891, n° 26.]

ΤΑ ΚΑΡΤΕΡΙΑ.

Δύο οἰκίαι μακρᾶι καὶ στεναί, χαμηλαὶ καὶ παράλληλοι, ὥσει συμβαδίζουσαι ἐν τῇ ἐδῶ τῆς πενίας καὶ τῆς ἀθλιότητος, περιφρασσόμεναι ὑπὸ πυκνῆς συστάδος ἀγριοσυκῶν καὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, αὐταὶ καὶ μόναι ἀπαρτίζουσι τὰ Καρτέρια. Ὁ ὑψηλὸς λόφος τῆς Λιανοσλαφίδας, ὀνομασθεῖς οὕτω ἐκ τῆς φυτουργήσεως ἐκεῖ κορινθιακῆς σλαφίδος, ἥτις δὲν ἐπρόκοψεν· ὀρθοῦται ἀνατολικῶς αὐτῶν ἡρέμα καμπυλούμενος πρὸς τ' ἄνω ἕτερος λόφος ἐλαιόφυτος, ἡμερος, ἐπικλινῆς, ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ ἑποίου ἀναρριχῶνται ὡς ἐν ἄσθματι

αἱ οἰκίαι τοῦ Μαντουκίου, ὀρθοῦται πρὸς δυσμᾶς, κ' ἔνθεν καὶ ἔνθεν οἱ ἀνώμαλοι πόδες των μετατρέπουσιν εἰς λεκάνην ὄλον ἐκεῖνον τὸν χῶρον. Ἡ λεύκη, ἣτις φέυεται πανύψηλος ὡς γίγας πρὸσκοπος, παρὰ τὴν δεξιὰν οἰκίαν, ῥίπτει παχεῖαν σκιὰν ἐπὶ τοῦ πλωχοῦ συνοικισμοῦ τὸ καλοκαίρι, τὸν δὲ χειμῶνα μαίνεται καὶ θορυβεῖ καὶ γοᾷ ὀδυνηρῶς, ὡσεὶ ἀπὸ τὰ ὕψη τῆς νὰ προοιωνίζεται καὶ τὸ μέλλον θλιβερὸν εἰς τοὺς γείτονάς τῆς· μία βρύσις λιθόκτιστος παρὰ τὴν ἀριστιεράν, χύνει τὰ λευκὰ ρεῖθρά τῆς καὶ ποτιζει τοὺς συνοίκους μετὰ μορμύρου πενθίμου, ἐνθυμίζουσα εἰς αὐτοὺς τὰ κρυστάλλινα νερὰ τῆς πατρίδος. Κατὰ δὲ τὰς θυελλώδεις νύκτας, ὅταν τὰ σίτοιχεῖα μαίνονται ἀπὸ τὰ ὕψη καὶ αἱ ἀστράπαι ἀύλακοῦσι τὸν αἰθέρα, ἐν τῷ σκότει ἐκείνῳ τῷ πυκνῷ, μέσῳ τῆς βοῆς τῆς τρικυμίας καὶ τοῦ φοβεροῦ ἀνασασμοῦ τῆς λεύκης καὶ τοῦ μορμύρου τῆς βρύσεως, οἱ ἀτυχεῖς σύνοικοι νομίζουν ὅτι ἐνωτίζονται γοερὰν φωνήν, ὡς κλητήριον σάλπισμα ἀντηχοῦσαν :

— Καρτερεῖτε!

Καὶ τὴν πιστεύουσι τὴν φωνὴν αὐτὴν οἱ Πάργιοι, διότι τοῖς φέρει εὐχαρὶ προμήνυμα, διότι τὴν ἀνευρίσκουσι, τὴν αἰσθάνονται ἀντηχοῦσαν καθ' ὄραν καὶ κατὰ λεπίδων εἰς τὰ σιῆθη των, εἰς τὴν ψυχὴν των. Τὴν πιστεύουσι καὶ καρτεροῦσιν ἀκόμη εὐτυχεστέρους καιροὺς ἐν ἀναμονῇ ἀκραδάντῳ, ὅπως οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι φυγάδες, οἱ Δεσιλλᾶται καὶ Βαλιᾶται καὶ Μαυρογενᾶται, οἵτινες, ἐνῶ ἐδάκρουν λαμβάνοντες τὴν εὐτελεῆ ἀμοιβὴν τῆς ἀρπαγείσης βαρυτίμου περιουσίας των, ἔφαλλον συγχρόνως εὐέλπιδες ἐν τῇ πίστει τοῦ δικαίου των :

Φεύγουμε, φεύγουμε

Καὶ τὸ Μάνθο . . .

Καὶ τὰ τάλλαρα θὰ φᾶμε

Καὶ σὴν Πάργα θὲ νὰ πᾶμε! . . .

Πλὴν Φεῦ! ἐκεῖνοι ἐτάφησαν ἤδη ὑπὸ τὸ ψυχρὸν χῶμα,
 ξένον χῶμα, καὶ ματαιῶς καρτεροῦσι τὰ ὀστέων τῶν μετα-
 φερθῶσιν εἰς τὴν γενέτειραν γῆν μετὰ τῶν ὀστέων τῶν πα-
 τέρων των, ἅτινα οἱ ἴδιοι, ἐντὸς δερματίνων σάκκων συνεφυ-
 γάδευσαν, ἵνα μὴ φρίξωσι τὰ ἱερά, αἰσθανόμενα αἴφνης πῶδα
 κατακτητοῦ πατοῦντα τὰ χώματά των. Ἐτάφησαν καὶ οἱ
 υἱοὶ των καὶ θὰ ταφῶσιν ἴσως καὶ οἱ υἱοὶ τῶν υἱῶν των
 μόνον μὲ τὰ δάκρυα τοῦ ἀπάτριδος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ
 μόνον ἐνωτιζόμενοι τὴν φωνὴν τῆς ψυχῆς των :

— Καρτερεῖτε! . . .

Θεέ μου καὶ δὸς μου λογισμὸ
 Καὶ βόηθα με τὸ χριστιανό,
 Νὰ μιλήσω τῇ σιορία
 Γιὰ τῆς Πάργας τὴν αἰτία.
 Ἡ προσλαγὴ ἐδόθηκε,
 Τῶν Παργινῶν εἰπώθηκε,
 Ὅλοι κλαῖνε καὶ βογγοῦνε,
 Ποῦ εἶσαι Πάργα μελετοῦνε.
 Ποῦ εἶσαι, πατρίδα μας γλυκειά,
 Ποῦ εἶχες τὰ κρύα τὰ νερά,
 Κήπους, δροσεροὺς ἀέρες,
 Κι ἀξετίμητους μπαξέδες. . .

Οὕτως ἐθρῆνει τῆς πατρίδος τὴν καταστροφήν ὁ Γιωρ-
 γάκης Δημουλίτσας, ὅταν ἐκοινοποιήθη αὐτοῖς παρὰ τοῦ
 ἄγγλου Ἀρμοστοῦ ἡ πώλησίς της εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶν. Ἄλλ'
 ἦτο μύχιος θρήνος, ἀνακραυγὴ ἐγκάρδιος οἱ σίχοι οὔτοι
 ὄλων ἑμοῦ τῶν κατοίκων τῆς Πάργας, τεσσάρων χιλιάδων
 κατοίκων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων, γερόντων καὶ
 νέων, διὰ τὴν ἀπολλυμένην πατρίδα. Αἱ γυναῖκες πλέον δὲν
 ἔφερον τὰς καιουργεῖς χρυσοπαρύφους σιολάς, οὐδ' οἱ
 ἄνδρες τὰς βαθυκυάνους βράκας των, ἵνα προσέλθωσιν εἰς τὴν

ἐκκλησίαν κ' ἐορτάσωσι τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λιτρωτοῦ τοῦ κόσμου. Λιτρωτῆς δὲν ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς κανεῖς. Μόνου ἀπειλητικοὶ τὴν ὄψιν οἱ Ἄλβανοὶ περιεφέροντο ἔνοπλοι ἔξω εἰς Γουμενίτσαν, ἐνεδρεύοντες κ' ἔτοιμοι νὰ ὀρμήσωσιν ἐντός, νὰ διαρπάσωσι καὶ νὰ ἐξολοθρεύσωσιν. Οἱ ἱερεῖς δακρύνοντες, συντετριμμένοι, προσήρχοντο εὐλαβῶς ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας τοῦ Κάσλρου τὰς εἰκόνας· καί, ὅτε ἡ Παναγιοπούλα, ἡ μικρὰ ἀμαυρὰ εἰκὼν, ἡ Θαυματουργὸς πολιοῦχος, ἐφάνη δακρύνουσα, διότι ἀπεσπᾶτο τοῦ προσφιλοῦς σκηνούς της καὶ ἀπήγετο εἰς ἐξορίαν, οἱ γόοι τῶν κατοίκων ἀντήχησαν εἰς τραγὸν καὶ αἰώνιον ἀνάθεμα πωλητῶν καὶ ἀγοραστῶν.

Διότι τῶ ὄντι ἦτο προσφιλεσιᾶτη ἡ πόλις εἰς τὴν εἰκόνα ἐκείνην. Ἀπὸ τετρακοσίων ἤδη ἐτῶν, ὅποτε ἡ πόλις ἦτο εἰς ὑψηλότερον μέρος, εἰς τὸν τωρινὸν Παλιόπυργον, ἐκεῖ ὅπου βραδύτερον ἐκτίσθη, ἡ πλοῦτο ἔρημος χέρσος μὲ λοφίδια ἐκ κοκκινοχώματος κατάφυτα ἀπὸ χαμορρίγανην καὶ ἀσφοδέλους· καὶ μόνον τὸ εἰκονισμάτιον, ἡ Παναγιοπούλα, ἔμενεν ἐκεῖ ἐντός κοιλώματος, κεκρυμμένη, ἀφανὴς ἀπὸ τὰ βλέμματα τοῦ κόσμου, μόνη μεταξὺ τῶν ταπεινῶν χορταρίων καὶ τὸ πολὺ κάποτε μὲ τὴν συντροφίαν καμιαῖς ἀγαθῆς ἀμνάδος, εἴτ' αἰγὸς παραπλανηθείσης ἐκεῖ. Καὶ ὅτε ὁ βοσκὸς ἀνευρὰν αὐτὴν τὴν μετέφερεν ἐν λιτανείᾳ εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν ἀπέθεσεν εἰς εὐπρεπὲς σκῆνος, μέσῳ τοῦ λιθανωτοῦ καὶ τῶν ψαλμῶν καὶ τῶν δεήσεων τῶν πιστῶν, αὐτὴ ἔφυγεν ἐκεῖθεν κ' ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν προτέραν θέσιν της. Καί, ἂν οἱ Πάργιοι ἐπέμενον πάλιν νὰ τὴν λάξουν ἐκεῖθεν, ἐπέμενε καὶ αὕτη, μέχρις οὗ ἔκαμεν αὐτοὺς ἐπὶ τέλους νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι οὗτοι ἔπρεπε νὰ τὴν ἀκολουθήσωσιν ἐκεῖ, ὅπου θὰ εὕρισκον καὶ εὐφορον γῆν καὶ πλούσιον ἐμπόριον καὶ δυνατὸν μέρος πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν προσβολῶν τῶν ἐχθρῶν των.

Ἄλλ' ἔπρεπεν ἤδη νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν. Βάρβαρος ποῦς ἐπά-

τησε τὰ χρώματα ἐκεῖνα καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ρυπανθῆ, νὰ καταπατηθῆ αὐτή, ἢ οὐρανοβάμων, ὑπὸ τὸ πέλμα τῶν ἀπίστων. Ἄλλως πῶς νὰ μείνωσιν αὐτὰ τ' ἀτυχῆ πλάσματα, πλανώμενα ἐν τῷ πελάγει ἢ ἐν τῇ ξένη γῆ, ἄνευ τῆς προσλασίας της! Κ' ἐνῶ τὴν ἀπῆγεν ἐδῶ ὁ ἱερεὺς, παρέκει ἄλλοι ἔσκαπτον τοὺς τάφους, τυμβωρύχοι εὐσεβεῖς, ἐκθάπτοντες ἄλλα ἱερὰ κειμήλια, τὰ λευκὰ ὀσιᾶ τῶν πατέρων των, καὶ παραδίδοντες εἰς τὰς φλόγας μεγάλης πυρᾶς, ἣτις ὑψοῦτο ἐκεῖ τρίζουσα, καταβιβρώσκουσα αὐτὰ ζηλοτύπως, ἵνα μὴ τ' ἀφήσῃ εἰς τὴν λύσσαν τῶν βαρβάρων. Καὶ παρέκει ἄλλοι διεσκόρπιζον εἰς τοὺς ἀέρας τὰ ὑπάρχοντά των ὄλα, ἵνα μὴ ὠφελῆθῶσιν οἱ κατακτηταί, κ' ἔθραυον τὰς ἀποθήκας καὶ κατεθρυμμάτιζον τὰς οἰνοβαρέλας.

— Γιατί, μωρὲ Παργινέ, χύνεις τὸ κρασί σου; ἔλεγον οἱ εἰσελθόντες διὰ τὴν τήρησιν δῆθεν τῆς τάξεως Ἄλβανοί, προσηλοῦντες διψαλέα βλέμματα ἐπὶ τοῦ ρέοντος οἴνου.

— Ἡ γῆ τόκαμεν, ἢ γῆ νὰ τὸ πιῆ, ἀπῆντων θυμωδῶς καὶ ἀταράχως οἱ Πάργιοι.

Καὶ ἤρχισεν εἶτα ἡ Φυγή, οἰκτρά Φυγή, μὲ δάκρυα πύρινα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, μὲ Φιλίψιν εἰς τὴν ψυχὴν, μὲ βάρος εἰς τὴν καρδίαν, τὸ μέγα βάρος ἐκεῖνο τῆς λύπης, διότι ζῆ κανεῖς καὶ βλέπει τὴν διαγελῶσαν φύσιν γύρω του, τὸν γαλανὸν αἰθέρα καὶ τὴν ἀνθοῦσαν γῆν, ἐνῶ μέσα του τρέφει τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἀπόγνωσιν. Πλοιάρια μικρά, σεσηπότα, ἐτοιμόθραυστα, παρέλαβον τοὺς Φυγάδας, κ' ἐνῶ ἀντικρὺ αἰ νῆσοι τοῦ Ἰονίου ἔτεινον χλοερὰς ἀγκάλας ὅπως τοὺς δεχθῶσιν, ἐκεῖνοι ἔσπρεφον δακρυρέκτους ὀφθαλμούς ὀπίσω πρὸς τὸν ξηρὸν βράχον των.

Δὲν ἦτο εἰς τὰς νήσους ἢ πατρίς των.

Ἡ Κέρκυρα, ἣτις ἐδέχθη ἄλλοτε τὸν Ὀδυσσεά γυμνὸν καὶ

τεθλιμμένον, ἐδέχετο ἤδη, ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους της, πτωχοὺς καὶ ἀπαρηγορήτους τοὺς πλείστους τῶν ἀτυχῶν Παργίων. Τοὺς ἐδέχθη ἐκ τοῦ ἀντιθέτου πάντοτε, ὅπως ἀντίθετος ἦτο καὶ ἡ τύχη των· ὁ μὲν ἀνεζήτει τὴν πατρίδα του, οὗτοι δ' ἔφευγον ἐκουσίως αὐτήν, διότι δὲν ἦτο πλέον δι' αὐτοὺς εἰμὴ γῆ δουλείας καὶ αἰσχύνης. Εἰς τὰς ὑψωρῶ-φους οἰκίας των δὲν ἐβασίλευε πλέον το τρυφερὸν Θάλπος, οὔτε προσεμειδία εὐελπὶς οἰκογενειακὴ ἁρμονία, ἀλλ' ἐσφυρηλατοῦντο βαρύταται ἀλύσεις· εἰς τὰ περιβίβλια των δὲν ἔμελλε γλυκόφωνος ἀηδὼν, ἀλλ' ἀντήχει τὸ μικρὸν καὶ Θρηνηῶδες κραύγασμα τῆς κουκουβάγιας· εἰς τὸν ἀέρα πέριξ δὲν ἐπλανᾶτο τερπνὸν τὸ ἄρωμα τῆς κιτριᾶς καὶ τῆς πορτοκαλλέας, ἀλλ' ἐφέρετο ἡ πνοὴ τοῦ ἀγρίου ἐπιδρομέως.

Κατ' ἀρχὰς ἡ ἀγγλικὴ ἐξουσία ἐχορήγησεν εἰς τοὺς πρόσφυγας τὸ ἄπλωμα τῆς Γαρίτσας εἰς καταυλισμὸν. Ἀφοῦ ἐπώλησεν ἀντὶ ἀργυρίου τὴν πατρίδα των, ἔδωκε πάλιν ἀντὶ ἀργυρίου εἰς αὐτοὺς ἓν ἄπλωμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο καὶ ἰδικὴ της γῆ. Οἱ Πάργιοι τὸ ἐδέχθησαν, ἠπλώσαν ἐκεῖ τ' ἀποκαμύντα σώματά των καὶ ἐπ' αὐτῶν τὰ ῥάκη των, κοιμώμενοι κ' ἐξυπνοῦντες πάντοτε μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς εἰς τὰ πάτρια ταχείας ἐπιστροφῆς, πολλάκις πλανώμενοι ἀνὰ τὰ ὑψώματα τῆς Ἀναλήψεως, ὅπως ἴδωσι μακρὰν ἐν τῇ λευκῇ σκιᾷ τὸν ἱερὸν βράχον των.

Ἄλλ' ἦλθον μετ' ὀλίγον τὰ ψύχη, ἦλθεν ἡ βροχὴ ἢ ἀδιάκοπος, καὶ ἡ ὑγρασία τοὺς παρέλυσεν τὰ γυῖα καὶ ἡ πείνα ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τὴν σκελετώδη μορφήν της καὶ ἡ γύμνια παρουσίασε τὸ ριγηλὸν σαρκίον της. Ἡ Ἄρμωστία τοὺς ἐλυπήθη τότε καὶ τοὺς συνεπόνεσεν. Εἰς τὰς δικαίας κραυγὰς, εἰς τοὺς γόους των ἔδωκεν ἓνα κομμάτι ψωμί, τὸ ὁποῖον ἀντεσθλάθμιζε πρὸς βαρῦτιμον χρυσόν, διότι ἤρχετο ἐκ τῆς πωλησίως τῶν πλουσίων κτημάτων των, κ' ἔρριψε τὰ

ρίγοῦντα σώματα των ἐντὸς δύο στρατώνων της, εἰς τὰ Καρτέρια. Καὶ οἱ ἀτυχεῖς ἐκεῖνοι, ὅπως ὅλαι αἱ μεγάλαι ψυχαί, αἱ γνωρίζουσαι δύναμιν ἐντὸς αὐτῶν, ἐπανελάμβανον εὐέλπιδες τὸν ἐπωδόν :

Καὶ τὰ τάλλαρα θὰ φᾶμε
Καὶ σὴν Πάργα θὲ νὰ πᾶμε!

Δὲν ἤθελον, ὄχι, οἱ μεγάλοι, νὰ ἐκδηλώσωσι τὸν πόνον τῆς ψυχῆς των διὰ νὰ χαρῶσιν οἱ ἐχθροὶ των. Κ' ἐσίβιβάχθησαν ἐκεῖ ὑγιεῖς μετὰ πασχόντων, νέοι καὶ νέαι ἀναμιξ, παιδία καὶ γέροντες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὅπως εἰς ἄξενον ἀκτὴν συμφύρονται τὰ ναυάγια. Ἐκαστος μετὰ τῆς οἰκογενείας του κατέλαβε τμημά τι τῶν μακρῶν στρατώνων περιμαζευόμενος, συσπειρούμενος περὶ ἑαυτὸν ἴν' ἀφήσῃ καὶ εἰς τὸν ἄλλον τόπον· ἡ δυστυχία ἀλληλοβοηθεῖται πάντοτε.

Μετ' ὀλίγον εἶδον ὅτι δὲν ἦτο εὐκόλος ἡ τοιαύτη ζωὴ. Μετὰ τὴν πάροδον τῆς πρώτης ἀνάγκης συνησθάνθησαν ὅλοι τὴν ἀνθρωπινὴν των ὑπόστασιν. Ἡ αἰδῶς ἀνῆλθεν ἀπὸ τῆς καρδίας κ' ἐκοκκίνισε τὰς παρειάς των εἰς τὸν τοιοῦτον ἐξευτελισμὸν καὶ τὴν ζωώδη κατάστασιν των. Ἄν τὰ ῥάκη, ἅτινα τοῖς ἀπέμειναν, δὲν ἴσχυον νὰ καλύψωσιν ὅλα τὰ μέλη τῶν παρθένων, τῶν γυναικῶν, τῶν παιδίων των, δὲν ἔπρεπεν ὅμως ν' ἀφίνωσι καὶ τὰ κεκαλυμμένα ἐλεύθερα τὴν νύκτα, ὅταν ὁ ὕπνος παραλύει τὸ σῶμα καὶ ἀναισθητεῖ τὸ πνεῦμα. Καὶ ἤρχισαν οἱ ἀτυχεῖς νὰ χωρίζωσι διὰ σινδονῶν τὸ πρῶτον κ' ἔπειτα διὰ τοίχων καλαμίνων τοὺς στρατάνας εἰς διαμερίσματα σίενά, πνιγνὰ καὶ κατασκότεινα ὡς περισίερῶνας. Κ' ἕκαστον τοιοῦτον διαμέρισμα περιέκλειεν ὀλόκληρον οἰκογένειαν μ' ὅλα τὰ χρειώδη της. Κ' ἐπέγραψεν ἡ οἰκογένεια ἄνω τῆς θύρας της τὸ ἴδιον ὄνομά της, διὰ νὰ γνωρίζεται ἐκάστης ἡ διαμονὴ εἰς τὸν κυκεῶνα ἐκεῖνον τῶν κατοικιῶν.

Κ' ἔζων οὕτω ἐκεῖ τὴν οἰκτρὰν καὶ ἀγέλαστον ζωὴν τοῦ πρόσφυγος, τὴν ἀσφυκτικὴν ζωὴν τοῦ μὴ ἔχοντος ἰδίαν πατρίδα, τοῦ ξένου, ὅστις ἀπὸ παντοῦ καὶ τὰ πάντα προσ-ελέπει θολά, ἀνεξήγητα, ἐχθρικὰ εἴτε εἰρωνικὰ πρὸς τὴν ὑπερφάνειάν του.

— Εἶμαι Παργινός! ἔλεγον μὲ τὸ πείσμον ἐκεῖνο ἦθος τῆς αὐτοπεποιθήσεως.

Ἀλλὰ τοῖς ἀπήντα ὁ γέλωσ, γέλωσ ὀξύς, διαπεραστικός, ὡς νὰ τοῖς ἔλεγεν :

— Εἶσαι παλαβός.

Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα δὲν ἔπαυον οἱ Πάργιοι νὰ αἰσθάνωνται μέσα εἰς τὴν ψυχὴν των, εἴτε νὰ ἐνωτίζωνται, μέσῳ τῆς βοῆς τῆς τρικυμίας καὶ τοῦ φοβεροῦ ἀνασασμοῦ τῆς λεύκης καὶ τοῦ μορμύρου τῆς βρύσεως, τὴν γνωστὴν γοερὰν φωνήν, ὡς κλητήριον σάλπισμα ἀντηχοῦσαν :

— Καρτερεῖτε! . . .

Τώρα ἐξέλιπον ἐκεῖνοι ὅλοι. Δὲν μένει ἀκόμη παρὰ εἰς καὶ μόνος γέρων, εἰς τὸ ἀκρινὸν διαμέρισμα τοῦ ἀριστέρου στρατῶνος, ὅστις ἐνῶ τροφοδοτεῖ τὰς ὄρνιθάς του, διηγεῖται τὸ θλιβερὸν παρελθόν του καὶ κλαίει. Κλαίει ἐπίσης καὶ διὰ τὸ παρόν του. Διότι ὅλα ἤλλαξαν γύρω του, ὅλα παρῆλθον· καί, ἂν πρὶν ἔχασε τὴν πατρίδα, ἀνεπόλει αὐτὴν εἰς τὰ πρόσωπα τῶν συνηλικιωτῶν του· ἐνῶ τώρα τὰ ἔχασε διὰ παντός.

Εἰς τ' ἄλλα διαμερίσματα ἢ νέα γενεὰ χαίρεται, τραγωδεῖ, ἀγάλλεται καὶ γεννοβολᾷ. Αἱ αὐσίηρα ἐκεῖναι παργιναὶ μορφαὶ τῶν ἀνδρῶν· αἱ ῥωμαλέαι καλλοναὶ τῶν γυναικῶν, τ' αὐσίηρὰ ἦθη, ἢ ἐνδυμασία καὶ ὁ κόσμος, ἢ ἀφέλεια καὶ χάρις των, ὅλα μετεβλήθησαν, ἤλλαξαν. Ἢλλαξε ἀκόμη καὶ ἡ ὁμιλία των. Ἀλλὰ μαζὶ μ' αὐτὰ συναπῆλθε καὶ ἡ δυστυχία

καὶ σιανοχωρία των. Ποτισθέντες ἐπὶ μακρὸν τῆς πρακτικότητος τὰ νάματα, ἔγιναν καὶ αὐτοὶ πρακτικοί, ἐρρίφθησαν εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἔγιναν πλούσιοι καὶ ἀπεσύρθησαν οἱ πλεῖστοι ἀπὸ τὰ Καρτέρια. Οἱ δὲ μείναντες ἐκεῖ ζῶσιν ἀνετώτερον κ' ἔκαμαν προεξοχὰς εἰς τὰ διαμερίσματα των, κ' ἔχουσι τὰς χῆνας καὶ τὰς ὀρνιθὰς των πέριξ καὶ καλλιεργοῦσι τὸν βασιλικὸν καὶ τὴν ἀρμπαρόρριζαν εἰς τὰ παράθυρά των καὶ ἀπλώνουσι τ' ἀσπρόρρουχά των ἔξω εἰς τὰ διαστλαυρούμενα πολυπλόκως, ἀπὸ τοῦ ἐνὸς σίρατῶνος εἰς τὸν ἄλλον, σχοινία.

Τὰ Καρτέρια ἀπὸ μακρὰν ἔχουσί τι τὸ εὐχαρι, τὸ ἀγροτικὸν ἐπάνω των. Τὴν πρῶταν ὁ διαβάτης ἔχει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ἐξάισιον θεάμα πολυτύρβου καὶ βομβούσης συναγωγῆς. Οἱ χαιρετισμοὶ καὶ οἱ γέλωτες διαστλαυροῦνται ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸν ἄλλον σίρατῶνα. Ἐξέρχονται ἀπ' ἐδῶ λευκόπεπλοι παρθένοι, μὲ τὸν τύπον ἐκεῖνον τὸν νωθρὸν τοῦ ὕπνου ἀκόμη ἐπὶ τῆς δροσερᾶς μορφῆς, μὲ τὴν ἀταξίαν τῆς μαύρης κόμης. Ἐκεῖθεν ἀποχωροῦσιν εὐρωσιοὶ κ' ἐργατικοὶ ἄνδρες μ' ὄλην τὴν χαρὰν καὶ τὴν ἀφροντισίαν τοῦ ταπεινοῦ ἀσίου. Τὰ παιδιὰ τρέχουσιν ἐδῶ κ' ἐκεῖ γυμνόποδα καὶ γυμνώλενα, ἄλλα κλαυθμηρῶς ἀμιλλώμενα πρὸς τὰ ὀρνίθια καὶ τὰς περιστέρας καὶ τὰς χῆνας εἰς τὴν ζήτησιν τῆς τροφῆς των, ἄλλα χαρωπὰ σπεύδοντα εἰς τὴν βρύσιν νὰ νιφθῶσι.

Περὶ δὲ τὸ ἐσπέρας εἴτε τὰς σεληνοφωτίσιους νύκτας τοῦ καλοκαιρίου, ἔξω ἐκάστης θύρας ποικιλόχρουν σύμπλεγμα διαγράφεται ἐκ τῆς μάμμης, κατεχούσης τὴν ἀνωτάτην θέσιν τῆς λιθίνης κλίμακος καὶ κοιμιζούσης εἰς τὰ γόνατα τὸν μικρὸν, τῆς μητρὸς ταπεινότερον παρεχούσης γυμνὸν εὐρωσιον μασίον εἰς τὴν ἀπομύζησιν καὶ τὰς περιθλίψεις τοῦ βρέφους, ἐνῶ ὁ πατήρ ὀρθιος, στήριζόμενος εἰς τὸν τοῖχον, ἀσκεπής, λησμονεῖ τὸν κάματον τῆς ἡμέρας εἰς τὴν θέαν τῆς οἰκογε-

γείας του καὶ συμπαίξει μετὰ τῶν ἄλλων μεγαλυτέρων τέκνων του, ἐνῶ ἀκροᾶται καὶ ἀπαντᾷ εἰς ὅλας τὰς διαμειβομένας γύρω του συνομιλίας.

Ἄλλ' ἂν οὕτω ἡ νέα γενεὰ τῶν προσφύγων μετεβλήθη, ἂν τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐπέδρασε κ' ἐπ' αὐτῶν, ἂν δὲν ἠξέυρωσι καθόλου τὴν Πάργαν, οὐδ' ἐγεύθησάν ποτε τὰ καλὰ τῆς ἄλλοτε πατρίδος των, δὲν τὴν ἐλησμόνησαν ὅμως ποτέ. Ἀπὸ τοὺς πατέρας, ἀπὸ τοὺς πάππους των παρέλαβον τὴν εἰκόνα τῆς εὐθῆς μετὰ τὸ οἰκογενειακὸν των ὄνομα καὶ τὴν κρύπτουσι εἰς τὰ στήθη των ὅλοι, πολύτιμον καὶ προσφιλῆ θησαυρόν. Πιστεύουσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν θαυματουργὸν δύναμιν τῆς Παναγιοπούλας των, ἣν μετὰ τῆς ἱερᾶς σημίας τῆς, τῆς διατρήτου ἀπὸ τὰς σφαίρας τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἄλλων ἱερῶν σκευῶν φυλάσσουσι εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τοῦ παλαιοῦ Φρουρίου, ἀνυπόμονοι μέχρις οὔ τὰ καταθέσωσι πάλιν εἰς τὸ πρῶτόν των σκῆνος. Κ' ἐνωτίζονται ἀκόμη, μέσω τῆς βοῆς τῆς τρικυμίας καὶ τοῦ φοβεροῦ ἀνασασμοῦ τῆς λεύκης καὶ τοῦ μορμύρου τῆς βρύσεως, τὴν γνωσθῆναι εἰς τοὺς πατέρας των γοερὰν φωνήν, ὡς κλητήριον σάλπισμα ἀντηχοῦσαν :

— Καρτερεῖτε !

Λ. ΚΑΡΑΒΙΤΣΑΣ.

[Hestia, 1891, n° 13.]

Ὁ ΧΑΣΛΑΝ ΜΠΑΜΠΙΑΣ.

Ἀγαπημένε μου ἀδελφέ,

Διὰ τὸ ἀπὸ Λαρίσης εἰς Μπαμπᾶ ταξίδιον μας ἀπεφασίσθη ν' ἀναχωρήσωμεν εἰς τὰς δύο μετὰ τὸ μεσονύκτιον

ὅποτε ἀνέτελλε καὶ ἡ σελήνη. Διὰ νὰ μὴ διακόψωμεν τὸν ὕπνον διήλθομεν τὴν ἐσπέραν εἰς τὸν Φασουλῆ, τὸ μοναδικὸν τότε θεάτρον τῆς πόλεως μας.

Ὁ οὐρανὸς ἦτο καθαρὸς, οἱ ἀστέρες λαμπροί, καὶ ἡ σελήνη εἰς τὸ τελευταῖον τέταρτόν της ἔρριπτε τὰ ἀργυρᾶς ἀκτῖνάς της καὶ ἐφώτιζε τὴν πορείαν μας. Κατὰ τὴν μεταμεσονύκτιον αὐτὴν ὥραν τὰ πάντα ἐφαίνοντο μεγαλοπρεπῆ καὶ φοβερὰ συγχρόνως. Δὲν ὠμιλοῦμεν ἵνα μὴ διαταράξωμεν τὴν ἄπειρον σιγὴν. Τὸ πᾶν ἐκοιμᾶτο καὶ μόνον ὁ κρωγμὸς νυκτοβίου πῆνου, ἡ κανονικὴ πῶσις τοῦ ἐν τοῖς ἀλωνίοις λιχνιζομένου σίτου καὶ τὸ ἥσυχον νανούρισμα τοῦ πλησίον μας ἐρπύζοντος ποταμοῦ διέκοπτον τὴν ἡρεμίαν τῆς φύσεως.

Ἔως οὗ ἐξέλθωμεν εἰς τὴν πεδιάδα, ἡ καρδιά μου ἦτο συνεσφιγμένη, διότι, ἐκτὸς τῆς λίαν ἀνωμάλου ὁδοῦ, ἔβλεπον καὶ τοὺς ὑψηλοὺς ἐκατέρωθεν αὐτῆς φράκτας τῶν ἀμπελών, ἐντὸς τῶν ὁποίων τὰ μικρὰ ὑπωροφόρα δένδρα ἐφαίνοντο ὡς παμμέγισται δρυς, ἐνεθυμούμην δὲ τὴν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν συμβᾶσαν λησιείαν καὶ τὸν φόνον τοῦ ὀθωμανοῦ πασᾶ καὶ ἡ φαντασία μου παρίστανεν ὅτι ὀπισθεν ἐκάστου δένδρου ἐκρύπτετο καὶ εἰς ὀπλισμένον ἀνὴρ, καὶ ὁ φόβος μου παρέλυε τὴν ὀρθοτάτην σκέψιν ὅτι οἱ κύριοι ἐκεῖνοι δὲν θὰ ἠνωχλοῦντο μόνον διὰ νὰ φοβίσωσι πῶλοὺς διαβάτας.

Οὕτω ἐβαδίσαμεν μέχρι τοῦ Καρὰ Τσαίρι (Νεσωνίδος λίμνης), ὅτε ἤρχισε νὰ προβαίνει καὶ ἡ γλυκεῖα χαραυγὴ, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν ποιητὴν, βαλσαμώνει τὰ πάντα μὲ τὴν εὐώδη πνοὴν της. Τὰ ἄσπρα ἤρχισαν νὰ τρεμοσβύνουν καὶ μόνον ὁ Αὐγερινὸς ἐκρέματο ὑπεράνω τῆς Ὀσσης φωτίζων ὡς ἀργυρᾶ λυχνία τὸν ὕπνον τῆς φιλαρέσκου αὐτῆς δεσποίνης, ἐνῶ περὶ τὴν δύσιν ὁ Σείριος ἐφαίνετο χρυσοῦς. Ἡ φύσις ὅλη ἤρχισε νὰ ἐξυπνᾷ· λεπιοτάτη αὔρα ἐκίνει τὰ φύλλα τῶν δένδρων καὶ τὰ σουλάκια ἀπηύθυναν τὴν γλυκεῖαν

πρωϊνήν προσευχήν των εἰς τὸν Ὑψιστον, προτοῦ ὑπάγωσι πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς καθημερινῆς τροφῆς των.

Εἰς Μπαμπᾶ ἐφθάσαμεν μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου καὶ ἐβιάσθημεν ν' ἀνέλθωμεν εἰς Ἀμπελάκια, διότι ἡ ὁδὸς εἶναι ἄδενδρος καὶ ἐπομένως ἐκτεθειμένη εἰς τὰς φλογεράς αὐτοῦ ἀκτῖνας. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἐγένετο ἀμαξιτὴ ἀλλ' ἕως σήμερον οὐδεὶς ἐτόλμησε ν' ἀνέλθῃ δι' ἀμάξης, διότι μέρος ταύτης πρὸς τ' Ἀμπελάκια εἶναι πολὺ ἀνωφερὲς καὶ τοῦτο ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἐλλήνων ἐργοδηγῶν, οἵτινες ἐνόμισαν ὅτι ἠδύναντο νὰ διορθώσωσιν, ἐπὶ τὸ οἰκονομικώτερον δῆθεν, τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τῆς γαλλικῆς ἀποστολῆς, παραλείψαντες δύο καμπὰς ἐπὶ τοῦ ὄρους.

Περὶ Ἀμπελακίων, τῆς ὠραίας αὐτῆς κωμοπόλεως τῆς Ὀσσης, σοῦ ἔγραψα ἄλλοτε ἐν ἐκτάσει· οὐδὲν ἐν αὐτῇ μετεβλήθη, οὔτε ἡ ζωογόνος δροσιά της, οὔτε τὰ κρῦα νερά της, οὔτε ἡ περιβάλλουσα αὐτὴν χλοερά φύσις, οὔτε ὁ Φιλίξενος οἶκος τοῦ διευθυντοῦ τῆς Μανιαρείου Σχολῆς καὶ καλλίστου φίλου μας κ. Μισίου. Τὰ πάντα εἶναι ὡς ἄλλοτε σοῦ τὰ περιέγραψα καὶ τὰ πάντα μετ' ἀρρήτου ἡδονῆς ἐπανεῖδον.

Τὸ χωρίον Μπαμπᾶ εὐρίσκεται παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς Ὀσσης, τῆς ὁποίας προεξοχὴ τις χωρίζει αὐτὸ τῆς πεδιάδος τοῦ Μακρυχωρίου, εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Τεμπῶν καὶ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πηνειοῦ, οὔτινος αἱ ὄχθαι φράττονται ὑπὸ πλατάνων, αἰγείρων, ἰτεῶν καὶ ἄλλων δένδρων ἠδελφωμένων, πρὸ τῶν ὁποίων φύεται ἐν ἀφθονίᾳ ἡ χαρίεσσα λυγαριὰ μὲ τὰ εὐώδη ἄνθη της. Ἡ ὄπισθεν τοῦ χωρίου ὑψουμένη Ὄσσα εἶναι ἀπότομος, ξηρὰ καὶ πετρώδης κατ' ἀντίθεσιν τῆς χλοερᾶς φύσεως, ἥτις μετὰ τοῦ ποταμοῦ περιβάλλει αὐτὸ κατὰ τὰ τρία τέταρτα. Ἐὰν ἡ τέχνη καὶ ἡ φιλοκαλία ἤρχοντο ἀρωγοὶ τῆς φύσεως, ἡ ὁποία τόσον πλουσίως ἐπροικίσθη, τὸ χωρίον Μπαμπᾶ θὰ ἦτο μία γωνία ἐπιγείου παραδείσου. Ἄτυ-

χαῖς δὲν διαφέρει κατ' οὐδὲν τῶν λοιπῶν Θεσσαλικῶν χω-
 ρίων τοῦ Κάμπου καὶ ἡ εἰκὼν, ἣτις ἀπετυπώθη ἐκ τοῦ ἱλαροῦ
 βλέμματος, ὅπερ οἱ Θεοὶ ἔρριψαν ἐπ' αὐτοῦ, ἀμαυροῦται ἐκ
 τῆς ἐπικρατούσης γενικῆς ἀβελτηρίας. Τὸ χωρίον Μπαμπᾶ,
 εἰς τὸ ὁποῖον κατελθόντες ἐξ Ἀμπελακίων παρεμείναμεν
 ὀλέκληρον ἡμέραν, ἠνομάσθη ἐκ τοῦ Χασὰν Μπαμπᾶ, τοῦ
 τιμωμένου καὶ νῦν ὡς ἁγίου ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ εἰς τὸν
 τάφον τοῦ ὁποίου μεταβαίνουνσι σήμερον πάντες πιστοὶ καὶ
 ἄπιστοι οἱ διερχόμενοι ἐκεῖθεν. Τὸ τέμενος ἀποτελεῖ μέρος
 τεκέ (μοναστηρίου), ὅστις περικοσμεῖται ἐκ παλαιάτων κυ-
 παρίσσω καὶ ἄλλων δένδρων ὀπωροφόρων καὶ μῆ. Σύγκειται
 δὲ τὸ τέμενος ἐκ δύο μερῶν, τοῦ κυρίως τεμένου ἤτοι τοῦ θο-
 λωτοῦ θαλάμου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσιν οἱ τάφοι τοῦ
 Χασὰν Μπαμπᾶ καὶ τῶν κυρίων αὐτοῦ, Χατζῆ Ἀγᾶ καὶ τῆς
 συζύγου του, καὶ τοῦ προθαλάμου ὑποβασταζομένου ὑπὸ σί-
 λων μονολίθων, ἐνθα ἐνταφιάζονται οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ. Τὸ
 τέμενος τοῦτο κατεσκευάσθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐξ ὑλι-
 κοῦ ἀρχαίου ναοῦ χρησιμεύσαντος κατ' ἀρχὰς ὡς χριστιανι-
 κῆς ἐκκλησίας, διότι οἱ ἐκ μαρμάρου μονόλιθοι σίλυλοι ὡς καὶ
 ἡ ἀψὶς τῆς θύρας, ἀποτελουμένη ἐκ τεμαχίων γρανίτου καὶ
 λευκοῦ μαρμάρου ἐναλλάξ, συνηροσμένων οὕτω τεχνηέντως
 ὥστε αἱ προεξοχαὶ τοῦ ἐνὸς νὰ ἐφαρμόζωνται ἀκριβέστατα
 εἰς τὰς ἐσοχὰς τοῦ παρακειμένου, μᾶς πείθουσι περὶ τῆς
 προελεύσεώς των, διότι οὔτε οἱ Ὀθωμανοὶ οὔτε οἱ πρὸ αὐ-
 τῶν χριστιανοὶ θὰ ἐλάμβανον τὸν κόπον νὰ μεταφέρωσι μα-
 κρόθεν καὶ μάλιστα εἰς Μπαμπᾶ τοιοῦτους λίθους. Ἐπὶ τῆς
 θύρας τοῦ τεμένου εὐρίσκεται ἐπιγραφή ἀραβικὴ ἐκ τῆς
 ὁποίας δύναται νὰ πληροφορηθῆ τις τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνε-
 γέρσεώς του, ἣτις ἀνέρχεται εἰς τοὺς πρῶτους χρόνους
 τῆς κατακτήσεως κατὰ τὰς πληροφορίας, ἃς ἔσχον ἐκ τῶν
 ἐπιγόνων τοῦ ἁγίου παρ' οἷς ἐφιλοξενήθη, καὶ οἱ ὁποῖοι

διηγοῦνται περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ τῶν θαυμάτων του τὰ ἐξῆς :

Ὁ Χασάν Μπαμπᾶς ἦλθεν ἐκ τοῦ Κουρδιστᾶν εὐθὺς μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ τόπου ὀκταετῆς καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἐνὸς πλουσίου ἀγαῖ, παρ' ᾧ ὑπηρετεῖ μετ' ἀφοσιώσεως. Ὁ κύριός του θέλων νὰ μεταβῆ εἰς τὸ χατζηλίκι ἀφῆκεν εἰς τὸν Χασάν τὴν ἐπιστολίαν τῶν κτημάτων του. Ὅτε ἦλθεν ὁ καιρὸς τοῦ Φερισμοῦ ἡ κυρία του ἔβλεπε μετὰ σίενοχωρίας ὅτι ὁ Χασάν δὲν ἐφρόντιζε νὰ μισθώσῃ ἀνθρώπους καὶ εἰς τὰς ἐπανειλημμένας παρατηρήσεις της ἀπήντα « ἔχομεν καιρό ». Τέλος μίαν ἡμέραν ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ μόνη της νὰ ἴδῃ, καὶ ἐπειδὴ ἦτο μεσημερία, εἶδε 40 δρέπανα κρεμασμένα χωρὶς νὰ φαίνεται οὔτε εἰς ἀνθρώπος, τὸ ἐσπέρας δὲ οἱ ἀγροὶ ἦσαν Φερισμένοι καὶ τὰ γεννήματα ἀλωνισμένα καὶ βαλμένα εἰς τὰς ἀποθήκας. Ἄλλοτε πάλιν ἐπλησίαζε τὸ ραμαζάνι, τὸ ὅποῖον οἱ Ὄθωμανοὶ ἀνοίγουν μὲ μπακλαβᾶν. Ἡ Ὄθωμανὶς ἐνεθυμήθη τὸν ἀπόντα σύζυγόν της καὶ εἶπε· — Πόσον εὐτυχῆς θὰ ἦτο ἂν ἠμποροῦσε καὶ ὁ Χατζῆ Ἀγαῖς νὰ φάγῃ ὀλίγον μπακλαβᾶν! Ὁ Χασάν εἶπεν εἰς τὴν κυρίαν του νὰ ἐτοιμάσῃ τὸν μπακλαβᾶν καὶ θέλει τὸν μεταφέρει ὁ ἴδιος ἐκεῖ. Ἄν καὶ δέν το ἐπίστευσεν, ἠτοίμασεν ὅμως αὐτὴν· μεθ' ἡμίσειαν ὥραν ἰδοῦσα τὸ δέμα εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἠνοιξεν αὐτὸ καὶ ἀντὶ τοῦ μπακλαβᾶ εὔρεν ἐντὸς τοῦ πιάτου τὸ δακτυλίδιον τοῦ ἀγαῖ. Τότε πλέον ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ Χασάν ἦτον ἅγιος. Μίαν πρωίαν ὁ Χασάν ἐγερθεὶς εἶπεν εἰς τὴν κυρίαν του νὰ ἐτοιμάσῃ ἄρτον καὶ φαγητόν, διότι θὰ ὑπάγῃ εἰς προὔπαντησιν τοῦ κυρίου του μέλλοντος ν' ἀποβιβασθῆ εἰς Τσιάγεσι. Ἐπορεύθη ἐκεῖ μετ' ἄλλων χωρικῶν, ὅπως μὲ διαβάσματα καὶ τραγούδια συνοδεύσωσι τὸν ἐρχόμενον ἐκ τοῦ τάφου τοῦ Προφήτου εἰς τὸν οἶκόν του. Ὁ Χατζῆ Ἀγαῖς ἰδὼν τὸν Χασάν εἶπεν εἰς τὸ πλῆθος ὅτι ἐκεῖνος ἦτο ὁ

ἅγιος καὶ ἐπομένως εἰς ἐκεῖνον ἀνήκον τὰ διαβάσματα καὶ τὰ τραγούδια, διότι καθ' ἐκάστην τὸν ἔβλεπε προσκυνοῦντα εἰς τὸν τάφον τοῦ Προφήτου χωρὶς νὰ δυνηθῆ ποτε νὰ τῷ ὁμιλήσῃ. Ἐκτοτε ὁ Χασάν ἐγένετο ἄφαντος καὶ ἔζησεν οὕτω ἐπὶ 40 ἔτη· μόνον δὲ νέον τι Θαῦμα καθίστα γυνωσίην τὴν παρουσίαν του. Μίαν πρῶταν εὐρέθη χαραγμένος ὁ τόπος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ κτισθῆ ὁ τεκές, ὁ ὁποῖος ἐγένετο διὰ συνεισφορῶν τῶν πωσιῶν, καὶ τὸν ὁποῖον διὰ Φιρμανίου ἐπροίκισε πλουσιῶς ὁ τότε Σουλτάνος. Εἰς τὸν Χασάν ἀποδίδουσι καὶ τὴν διασφάγα τῶν Τεμπῶν· ἐκτύπησε μὲ τὸ τοπούζι του τὰ ὄρη ταῦτα καὶ ἀμέσως ἐχωρίσθησαν! Καὶ σήμερον ἀκόμη θεωρεῖται ὡς Θαυματουργῶν, καὶ ἔσωθεν τοῦ σαρκίου του, ὅπερ φορεῖ καθ' ἐκάστην ἐσπέραν ἐξερχόμενος τοῦ τάφου του, ὑπάρχει βάμβαξ ἀνανεούμενος συνεχῶς, ὅστις τιθέμενος ἐπὶ τῶν πληγῶν θεραπεύει αὐτάς. Ἐξῶθεν δὲ τοῦ τεμένουσ ὑπάρχει ροιὰ τις εἰς τὴν ὁποῖαν δένουν τοὺς πυρετούς· καὶ ἡ ἰαματικὴ αὐτῶν δύναμις ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους ἅμα προσέλθωσι μετὰ πεποιθήσεως. Ὁ τάφος τοῦ Χασάν, διατηρούμενος καθαρώτατος, εἶναι σκεπασμένος μὲ πράσινον ὕφασμα. Ἡρώτησα τὴν συνοδεύουσαν ἡμᾶς σύζυγον τοῦ δερβίσου Γκαλήπ, εἰν αὐτὸ ἦτο τὸ φόρεμα ὅπερ ζῶν ἔφερεν ὁ Χασάν Μπαμπᾶς. — Ὅχι, μοὶ ἀπήντησεν ἀφελῶς, αὐτὸ τὸ ἐβάλαμεν ἡμεῖς γιατί τὸ ἄλλο τὸ ἔφαγεν ὁ σκόρος. — Ἐπὶ τοῦ τοίχου ὑπάρχουσιν ἀνηρτημένοι αἱ δύο σημαῖαι του καὶ τὸ τοπούζι του μὲ τὸ ὁποῖον λέγεται ἀκόμη ὅτι ἐφόνευσε τοὺς ἀπίστους, πρὸς δὲ καὶ εἰκόνες μὲ διάφορα ῥητὰ τοῦ κορανίου. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Χασάν Μπαμπᾶς δὲν εἶχε τὰ ἄγρια ἔνστικτα, ὅσα τῷ ἀποδίδουσι, διότι, ἐκτὸς τοῦ μυθολογικοῦ αὐτοῦ βίου, ὅστις δὲν τὸν δεικνύει τοιοῦτον, καὶ ἐκ τῆς διαθήκης αὐτοῦ, γραφείσης κατὰ τὸ 901 ἐγείρας, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ 1492 καὶ παραδόξως διασωθείσης μὲ-

χρι σήμερον, φαίνεται ἄνθρωπος ἐμφορούμενος αἰσθημάτων εὐγενῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἀνωτέρων καὶ τῆς ἐποχῆς του καὶ τῆς καταγωγῆς του καὶ τῆς ἀνατροφῆς του. Παραθέτω περικοπὰς τινὰς αὐτῆς, ἀντιγράψασα αὐτὰς ἀπὸ πωσίην μετὰ φρασιν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὁ ἠπιος καὶ ἀγαθὸς χαρακτήρ του.

«Ὁ πολλὰ ἀγαθοεργὰ καθιδρύματα συστήσας καὶ πολλὰ λαμπρὰ ἔργα ἐργασάμενος, τὸ καύχημα τοῦ κόσμου τυγχάνων Χασὰν Μπαμπᾶς, γνοὺς ὅτι ὁ κόσμος πρόσκαιρος, ὅτι τὰ εἰς τὴν κατοχὴν καὶ κυριότητά του εὐρισκόμενα κτήματα εἰσὶν οἷονεὶ παρακαταθήκη, ὅτι μόνον ἡ μέλλουσα ζωὴ διαρκῆς, ὅτι ὁ κόσμος οὗτος οὐδὲν ἐστὶν ἢ τόπος ἐν ᾧ ἐργάζεται διὰ ν' ἀποκτήσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν· ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὃ, τι τρώγει κατασπρέφει, ὃ, τι ἐνδύεται τοῦτο φθείρεται, καὶ μόνον ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μένει διαρκές. — Ἐπίσης γνωρίζων ὅτι ἡ τοῦ ἀφιερώματος ὠφέλεια εἰς πάντα χωριστὰ εἰς τὴν κατοχὴν του εὐρισκόμενα κινητὰ καὶ ἀκίνητα, ἀφιέρωσε καὶ κατὰ τρόπον τῷ Θεῷ εὐάρεστον διέθεσεν ὡς ἐξῆς : Ἐπειδὴ ζῶν καὶ ὑγιαίνων αὐτὸς ἐν πάσῃ τῇ νομίμῳ ἰδιοκτησίᾳ του καὶ ἐν ἀπάσαις ταῖς ὠφέλειαν ἢ ζημίαν αὐτῷ φερούσαις ὑποθέσεσιν αὐτοῦ ὀριστικῶς καὶ νομίμως αὐτὸς δεσπάζει, ἐκ τῶν κτημάτων ἅπερ μέχρις ἐκδόσεως τοῦ παρόντος ἀφιερωτηρίου, εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἢ ἔργῳ (ἀμέσως ἢ ἐμμέσως δηλ.) κατοχὴν καὶ κυριότητα αὐτοῦ διατελοῦσι . . . »

Ἀκολουθεῖ ἡ ἀπαρίθμηση τῶν κτημάτων αὐτοῦ καὶ μετ' ἐκείνου συνορεύει ἕκαστον αὐτῶν.

«Τὰ κτήματά του ταῦτα καθὼς καὶ ἄλλας γαίας γνωστὰς καὶ καλλιεργησίμους μεθ' ἄλων τῶν συνόρων καὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, μετ' τοὺς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς αὐτῶν δρόμους, μεθ' ἄλων τῶν παραρτημάτων καὶ ἐξαρτημάτων αὐτῶν, ὅσα ἀνα-

φέρονται ἢ δὲν ἀναφέρονται, ὀνομάζονται ἢ δὲν ὀνομάζονται ἐν τῷ παρόντι, ἅπαντα ταῦτα ἀφιέρωσε καὶ διέθεσεν ὡς ἐξῆς· τουτέστι ὄρισας ἵνα τοῦ ἀφιερώματος τούτου τὴν ἐπιτροπείαν, ἐποπτείαν καὶ τὸ εἰσόδημα ἔχωσι τὰ τέκνα τοῦ ἀφιερωτοῦ καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ τὰ τέκνα· τοιούτῳ τρόπῳ οἱ ὑπάρχοντες υἱοὶ αὐτοῦ νὰ κατέχωσιν αὐτό. Τουτέστι ἀφιέρωσε ταῦτα, νομίμως, ἐγκύρως καὶ ὀριστικῶς, ὅπως, εἰς τοὺς ἀπὸ κοιλίας εἰς κοιλίαν (κατ' εὐθείαν) ἀπογόνους του περιέρχονται καὶ ἀνήκωσι, περιβαλὼν συγχρόνως τὸ ἀφιερώμα του τοῦτο μὲ τοὺς ἐξῆς ὄρους : Οὔτε ἐκποιεῖται, οὔτε ἐνυποθηκεύεται, οὔτε πρὸς τῶν κληρονόμων του κληρονομεῖται, οὔτε ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ μεταβάλλεται καὶ τοῦτο μέχρις οὔ ὁ ὕψιστος Θεὸς ὄντινα δῆποτε κληρονόμον αὐτοῦ (τοῦ ἀφιερώματος) κατασίησῃ. — Ὅστις οὔτω κληρονόμος γενόμενος ἀφοῦ παραλάβῃ τὸ ἀφιερώμα, θελήσῃ νὰ μεταβάλῃ αὐτό, εἰς τὸν Ὑψιστον ἀνετέθη νὰ τῷ ἀνταποδώσῃ ὃ, τι ἂν ἀξίζη ἐν τῇ ἄλλῃ ζωῇ. »

Ἐπεται ἡ πιστοποίησις τοῦ ἱεροδικαστοῦ, τὸ ἔτος καὶ αἱ ὑπογραφαὶ τῶν παρόντων μαρτύρων.

Οἱ κληρονόμοι τοῦ Χασὰν Μπαμπᾶ φαίνεται ὅτι ἐτήρησαν εὐλαβῶς τὰς διατάξεις τοῦ προγόνου αὐτῶν, διότι καὶ ξενῶνα, οὔ τὰ ἐρείπια σήμερον σώζονται, διετήρουν εἰς Μπαμπᾶ καὶ παντοιοτρόπως εὐηργέτουν τοὺς πέριξ κατοίκους καὶ τοὺς διαβάτας. Οἱ νῦν ἐπιζῶντες εἶναι ἀπόγονοι ἐκ Φηλυγονίας, διότι πρὸ 100 περίπου ἐτῶν λησθαὶ εἰσβαλόντες εἰς Μπαμπᾶ διὰ προδοσίας χριστιανοῦ τινος ὑπρέτου τῆς οἰκογενείας Παλιάγκα λεγομένου, ἔσφαξαν τὸν τότε δερβίσην Ἐμὶν καὶ ὅλην τὴν οἰκογένειάν του. Ἐκ τῆς πανωλεθρίας ταύτης ἐσώθη μόνον ἐξαετὲς κοράσιον Βακτὲ-Μολλά, εἰς ἣν περίπλωσιν ἔδειξεν ἀφοσίωσιν ἡ χριστιανὴ ὑπηρετριά των Αἰκατερίνη, τῆς ὁποίας ἀπέκοψαν τὰς χεῖρας διὰ ν' ἀρπάσωσι τὸ κοράσιον.

Τοῦτο ἠλευθερώθη μετὰ δύο μῆνας ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ ἀφοῦ ἐνηλικιώθη ἔλαβε σύζυγον ἐκ Δερελιῆ τὸν Δερβίς Ἀγᾶ, τοῦ ὁποίου υἱὸς εἶναι ὁ νῦν δερβίσης Γκαλήπ.

Εἰς Μπαμπᾶ, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἑνομάζονται Μπαμπαλήδες, ὑπάρχει καὶ νῦν ξενοδοχεῖον, ἔνθα εὐρίσκουσιν οἱ διερχόμενοι ἐκεῖθεν σχετικῶς καλὴν περιποίησιν καὶ τροφήν.

Προσεχῶς θέλω σοὶ γράψαι περὶ Ραψάνης καὶ ἀκολουθῶς περὶ τῶν Τεμπῶν κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τῆς μεταβάσεώς μου εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα.

Σὲ ἀσπάζομαι ἐγκαρδίως.

Ἐν Ἀρισῆ.

ἡ ἀδελφὴ σου

ΛΜΑΛΙΑ Π.

[Hestia, 189a, n° 39.]

ἈΘΗΝΑΪΚῆ ἨΧΩ.

Ὁ Σαίξπηρ παριστᾷ τὸν Ἀμλέτον λέγοντα πρὸς τὸν Πολώνιον, προκειμένου περὶ δράματος σχοινοτενοῦς :

— Θὰ τὸ στείλωμεν εἰς τὸν κουρέα μαζὶ μὲ τὴν γενειάδα σου!

νομίζων, ὅπως μέχρι τοῦδε καὶ ἡμεῖς ἐδῶ, ὅτι μόνον διὰ κούρευμα σκηνηκῶν ἔργων εἶναι καλοὶ οἱ κουρεῖς. Ἀλλ' ἡ φράσις τοῦ ποιητοῦ δὲν ἔχει πλεόν καμίαν σημασίαν, ἀφόβου ἤρχισαν καὶ οἱ κουρεῖς μας νὰ γράφωσι δράματα καὶ μάλιστα, ὀλιγώτερον πολλῶν ἄλλων μὲ ἀξιώσεις, ἔχοντα ἀνάγκην κουρεύματος. . .

Ἦτο καὶ πρότερον γνωστὸς εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κοινὸν ὁ διευθυντὴς τοῦ κουρείου Ἄψε Σβύσε καὶ ἐκ τῶν κατὰ τῆς πιτυ-

ρίδος καὶ τῆς Φαλάκρας Φαρμάκων, τὰ ὅποια αὐτὸς ἐφεῦρε, καὶ ἐκ τῶν δημοτικῶν στίχων τοὺς ὁποίους κατὰ διαφόρους περιστάσεις ἐδημοσίευσεν, καὶ ἐκ τῶν ἀπὸ σκηνῆς χορῶν καὶ ἀσμάτων, ὅταν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν διδασκαλίαν ἐνὸς ἐθνικοῦ λεγομένου δράματος· ἀλλὰ μόνον ἢ ἀνέλπιστος καὶ πρωτοφανῆς ἐπιτυχία τῆς Χαΐδως τοῦ ἀπὸ τοῦ Θεάτρου τῆς Ὀμοιοίας, ἀνέδειξε τὸν ἰδιόρρυθμον κουρέα ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς πρώτης τάξεως ἀθηναϊκὴν προσωπικότητα. Αὐτοσχέδιος λαμπαδηφορία, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν μετ' ἀληθοῦς ἐνθουσιασμοῦ οἱ πολλοὶ ἀκροαταί, ὠδήγησεν ἐν Φριάμβῳ τὸν κ. Μελισσιώτην ἀπὸ τοῦ Θεάτρου εἰς τὸ κουρεῖόν του. Ὅλοι ἀνεξαιρέτως αἱ ἐφημερίδες ἐδημοσίευσαν κρίσεις περὶ τοῦ ἔργου καὶ τοῦ συγγραφέως ἐνθουσιώδεις καὶ σοβαράς, μηδ' αὐτοῦ τοῦ κ. Πετσάλη καθυστέρησαντος, ὁ ὁποῖος, ὡς θέλει ἢ Ἀκρόπολις, ἀποτελεῖ παρ' ἡμῖν τὸ ὑπατον κριτήριον τῆς δραματικῆς τέχνης. Κρίσεις, σχόλια, συζητήσεις, ἀναλύσεις, εὐφυολογίαι καὶ μεταξὺ τῶν ὀλίγων καὶ μεταξὺ τῶν πολλῶν. Ὁ τοιοῦτος ἐξερθετισμὸς τῆς κοινῆς περιεργίας ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἑκτακτον ἐκείνην συρροὴν τοῦ κόσμου κατὰ τὴν δευτέραν ἐνδιαφέρουσαν παράστασιν, — καθ' ἣν ἡμέραν γράφω πρόκειται νὰ δοθῇ ἢ πέμπτη, ὁμοίαν τῆς ὑποίας, κατὰ τὸ παράδοξον, ἀμφισβάλλω ἂν ἀνέγραψαν ἀκόμη τὰ Θεατρικὰ μας χρονικά.

Ἐκρέμοντο οἱ Θεαταὶ σίλους τοίχους σὰν σιαφύλια,

λέγει καὶ ὁ Ῥωμῆος τοῦ κ. Σουρῆ, ὀλόκληρος σχεδὸν ἀφιερωμένος εἰς τὴν Χαΐδω· ἐπαίχθη δὲ τὸ δράμα μετὰ Φριαμβευτικῆς ἐπιτυχίας, κατακτῆσαν τὰς συμπαθείας ὅχι μόνον τῶν ἀπλοϊκῶν συναδέλφων τοῦ κουρέως, οἱ ὁποῖοι παρίσταντο ἐν σώματι, ἀλλὰ καὶ πολλῶν τῶν καλουμένων λογίων, τῶν ὁποίων λεπιοτέρα θεωρεῖται ἢ φιλοκαλία καὶ αὐσίηρό-

τεραι αἱ ἀπαιτήσεις. Ὁ κ. Φιλοποίμην Παρασκευαΐδης ἐπὶ παραδείγματι, — διὰ νάναφέρω τὸν ἐνθουσιωδέστερον, — ἐθεάθη ὑπερύψηλος καὶ δακρυρροῶν κατὰ τὴν παράσλασιν, συνώδευσε δὲ μετ' αὐτὴν τὸν συγγραφέα μέχρι τῆς κατοικίας του, ὅπου τοὺς Φίλους περιέμενε ἀμνὸς ὑβελίας, καὶ ἔφαγε καὶ ἔπινε καὶ ἐχόρευσε. . . Ἡ παραδοξότερα τῶν ιδεῶν, ἢ ὅποια ἐπέφοίτησέ ποτε εἰς τὸν νοῦν κουρέως, νὰ γράψῃ δηλαδὴ δρᾶμα ἀγροτικόν, ἐστέφθη ὑπὸ παραδόξου ἀλλὰ σημαντικῆς ἐπιτυχίας. Ὅλων δὲ τῶν ἀκροατῶν του ἔγινε τὸ εἶδωλον ὁ κουρεὺς-συγγραφεὺς-ἠθοποιὸς μὲ τὴν ἐθνικὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν λιγυρὰν μολπὴν λαβὼν μέρος εἰς τὴν παράσλασιν τοῦ ἔργου του, ὅσον ποτὲ δὲν ἔγινεν ἢ θὰ γίνῃ τῶν πελατῶν του, τοὺς ὁποίους πολλὰκις ἐβασάνισεν ἀπαγγέλλων τοὺς δραματικούς ἢ λυρικούς του στίχους μὲ τὴν ἔρρινον καὶ κωμικῶς διακεκομμένην φωνὴν του, σίρεβλοῦσαν τὰς λέξεις καὶ κινουσαν τὴν ἰλαρότητα καὶ κατὰ τὰς μᾶλλον παθητικὰς ἀποστροφάς.

Ἄξιζει μὰ τὴν ἀλήθειαν νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ σήμερον τὸ περιέργον φαινόμενον. Ἔχομεν μάλιστα, ἂν θέλετε, ὑποχρέωσιν νὰ τὸ ἀναλύσωμεν καὶ νὰ τὸ ἐπεξηγήσωμεν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἑστίας, ὅσοι μὴ ἰδόντες τὴν Χαΐδω δὲν θὰ ἐσχημάτισαν βεβαίως συγκεκριμένην περὶ αὐτῆς καὶ τοῦ ποιητοῦ τῆς ιδέαν ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀτασθάλων τῶν γραφέντων εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας.

Ἐκ τῶν μᾶλλον ἰσχυρῶν αἰτίων τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου ἦτο ἢ κατ' αὐτοῦ προκατάληψις. Τὸ κοινὸν ἐπήγαυε τὴν πρῶτην φορὰν περιέργου, νὰ γελάσῃ καὶ ν' ἀσπείρευθῇ μᾶλλον προσδοκῶν ἢ νὰ συγκινηθῇ. Κουρεὺς νὰ τολμήσῃ νὰ παρουσιασθῇ ὡς δραματικὸς συγγραφεὺς, αἱ, δὲν θὰ ἦτο μικρὰ ἢ ἀπόλαυσις! Ἀλλὰ τὸ ἔργον κάθε ἄλλο ἐφάνη παρὰ γελοῖον.

Ἡ διάψευσις τῶν πρώτων ἐλπίδων καὶ ἡ μετατροπὴ τῆς ἐντυπαίσεως, ἡ γεννήσασα εὐθὺς τὴν ἀντίδρασιν, διέθεσε τὸ κοινὸν εὐμενέσιατα, ἀπὸ τῆς παρουσίας δὲ τοῦ ποιητοῦ εἰς τὴν σκηνὴν ὡς ἠθοποιοῦ, τὰ χειροκροτήματα ἐξηκολούθησαν ῥαγδαῖα μέχρι τέλους τῆς παρασίσεως. Ἡ ἐπιτυχία ἐξησφαλίσθη. Ὁ κόσμος ἔφυγεν ἔνθους· αἱ ἐφημερίδες ἔγραψαν πολλὰ καὶ καλά, τὸ ρεῦμα ἐσχηματίσθη. Καὶ πολὺ κατώτερον ἂν ἦτο τὸ ἔργον θὰ ἐπετύγχανε πλέον ἐκ Φήμης καὶ προκαταλήψεως κατὰ τὴν δευτέραν καὶ τὰς ἄλλας παρασίσεις.

Ἄλλο αἷτιον ἰσάκεις ἰσχυρὸν δύναται νὰ θεωρηθῆ ἡ φύσις τοῦ ἔργου. Ὁ Ἕλλην, μεθ' ἑλὴν τὴν ἐπίφασιν τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι ἀκόμη ὀλίγον κλέφτης καὶ ὀλίγον τσέλιγγας, εὐρίσκουσι δὲ βαθυτάτην εἰς τὴν καρδίαν του ἠχὴ ὄλαι αἱ ἀναμνήσεις τοῦ ἀρματωλικοῦ καὶ τοῦ ποιμενικοῦ βίου, τοῦ λεγομένου ἐθνικοῦ. Τοῦ βίου τούτου ἀναπαράστασις εἶναι κατὰ τὸ φαινόμενον ἡ Χάϊδω. Ὁ ποιητὴς τῆς, ὁ ὁποῖος, πρὶν γίνῃ κουρεύς, ἦτο Νάκος σωσίς, δὲν εἶχε μὲν βεβαίως τὴν δύναμιν ν' ἀποτυπώσῃ τὸν βίον αὐτὸν πιστῶς καὶ βαθέως, ἀλλ' ἔγνω τοῦλάχιστον νὰ διατηρήσῃ ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ ἐμβλήματα· τὴν φουσιανέλλαν, τὰ ἄσματα, τὸ μπουζούκι, τοὺς χορούς, τὸ κοκορέτσι, τὸ καρυοφύλλι, ὃ, τι ἐλληνικόν. Ὁ δὲ λαὸς καὶ ὅσοι περιορίζονται μόνον εἰς τὰς ἐπιφάσεις, δὲν ἐδυσκολεύθησαν φυσικώτατα νὰ συγκινηθῶσι, νὰ ἐνθουσιασθῶσι, νὰ χειροκροτήσωσι καὶ νὰ κλαύσωσι. Δρᾶμα κατὰ τὴν ἀνέλιξιν τοῦ ὁποῖου κλαίουσιν οἱ Θεαταί, τί ἄλλο ἢμπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἀριστούργημα; — συνεπέραναν οἱ κριτικοί.

Διὰ νὰ εἶμαι δίκαιος πρέπει ἀκόμη νὰ σημειώσω ἐδῶ ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς Χάϊδως δύναται νὰ θεωρηθῆ ἐν μέρει καὶ ὡς συνέπεια τῆς νωπῆς τότε ἀποτυχίας τῆς Οἰκογενείας Παρδαρμένου. Εἶχε γεννηθῆ λεληθότως μία παράδοξος ἀντί-

δρασις. Μεταξὺ τῶν οὐδετέρων ὄντων, τὰ ὑποῖα κατέχουσιν ὡσεπιτοπολὺ τὴν σκηηνήν, ἔτυχεν ἐσχάτως νὰ διαγωνισθῶσι, τὸ ἐν κατόπι τοῦ ἄλλου, καὶ δύο ὑπωσδήποτε διακεκριμένα: Εἰς λόγιος ἀρκετὰ πεφημισμένος καὶ εἰς κουρεύς, ὅλως ἄγνωστος εἰς τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων. Ὁ πρῶτος ἤδη ἀπέτυχε. Νὰ ἡ ὥρα νὰ ἐπιτύχη ὁ δεύτερος! — εἶπεν ὁ κόσμος, καὶ ἡ ἐνδόμυχός του σκέψις ἐγένετο ἐνδόμυχός του εὐχή, τὴν ὁποίαν καὶ ἀκουσίως του ἐζήτησε νὰ μὴ διαψεύσῃ. Ἡ παρατήρησις εἶναι λεπτιῶς ψυχολογικὴ καὶ ὑπόκειται εἰς βαναύσους ἀντιρρήσεις· ἀλλ' ἀπευθυνόμεθα μόνον πρὸς ὄσους εἶναι ἱκανοὶ νὰ αναγνωρίσουν τὴν ἀλήθειάν της.

Διὰ νὰ εἶμαι ὁμως ἀκόμη δικαιότερος πρέπει νὰ νομολογήσω ὅτι τὸ ἰσχυρότατον αἴτιον τῆς ἐπιτυχίας ἦτο αὐτὴ αὐτὴ ἡ σχετικὴ ἀξία τοῦ ἔργου. Ἡ Χαΐδω δὲν εἶναι, καθὼς εἶπον, ἔργον γελοῖον· ἀπεναντίας μάλιστα ἀποδεικνύει ὅτι ὁ συγγραφεὺς της ἔχει κάποιαν εὐφυΐαν καὶ φιλοκαλίαν καὶ γνώσιν τῆς σκηνης. Ὅλ' αὐτὰ εἶναι ἀρχέγονα παρ' αὐτῶ καὶ ὑποτυπώδη, ἀλλὰ τέλος πάντων ὑπάρχουν. Οἱ στίχοι του χαλαίνου καὶ ὡσεπιτοπολὺ ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν εὐκόλων, τῶν λαϊκῶν ἐκείνων ἐκφράσεων, τῶν ποιητικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦνται καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια — ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς μερικοὺς ὑπερβολικοὺς νὰ εἰπωσιν ὅτι τὸ δράμα τοῦ κ. Μελισσιώτη ἔγραψαν ὁ Arnold Passow καὶ ὁ Émile Legrand. Ἀλλ' εἶναι συγκεκροτημένοι οἱ στίχοι αὐτοὶ εἰς σύνολον σκηνικόν, μὲ ὑπόθεσιν, μὲ πλοκὴν, μὲ δράσιν, μὲ οἰκονομίαν, ἄνευ περιττῶν, κατὰ τρόπον τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν ἐπερίμενεν ἀπὸ τὰς ποιητικὰς δυνάμεις ἐνὸς κουρέως καὶ . . . πολλῶν δραματικῶν. Τοῦλάχιστου ἀπὸ τὰ Λαγιαρνιά, τὰς Γιαννοῦλες, καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα ἔθνικα τάχα συνουθιλεύματα, ἡ ξανθὴ λυγερὴ Χαΐδω εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα, πιστεύσατέ το, ἀσυγκρίτως. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι

δὲν ἔπραξα ἔγκλημα ὅταν ἔθλιψα τὴν χεῖρα τοῦ κουρέως καὶ τὸν συνεχάρην διὰ τὸ ἔργον του, ἀφ' οὗ μάλιστα μὲ εἴλκυσε περισσότερον τῆς ποιητικῆς του δεξιότητος ἡ παιδικὴ ἀγαθότης τοῦ λαμπροῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ μετριοφροσύνη, τὴν ὁποίαν πολλοὶ τῶν ἐν Μούσαις συναδέλφων του θὰ ἠύχοντο νὰ εἶχον. . .

Ἄλλ' ἂν ὁ κ. Μελισσιώτης εἶναι ἄξιος ἐπαίνων καὶ συγχαρητηρίων, βεβαίως δὲν ἀξίζουσι ταῦτα καὶ οἱ κριτικοὶ του. Ἀκόμη γελοῦ μὲ τὴν σοβαρότητα μεθ' ἧς ἔκριναν τὸ ἔργον του ὡς ἔργον φιλολογικὸν εἰς κριτικὰ μακροσκελῆ, πλήρη ἐνθουσιασμοῦ, ἐπαίνων ἀνεπιφυλάκτων καὶ τὸ χεῖριστον ἀσεβῶν ὑπαινιγμῶν.

Ὅχι, κύριοί μου! Ἡ Χαΐδω δὲν εἶναι ὅπως ζητεῖτε νὰ μᾶς τὴν παραστήσετε. Ἄν νομίζετε ὅτι πᾶν ἔργον δύναμενον νὰ ἐξελιχθῆ ἀπὸ σκηνῆς καὶ νὰ συγκρατήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν θαμῶνων τῆς Ὀμοιοίας δύναται νὰ ἐγειρῆ καὶ ἀξιώσει ἐπὶ τῆς δημιουργικῆς φιλολογίας, σᾶς βεβαιῶ ὅτι ἀπατάσθε οἰκτρῶς. Ματαίᾳ νομίζω καὶ γελοία θὰ ἦτο ἡ συζήτησις περὶ τοῦ ὅτι ἡ Τέχνη ἔχει ἄλλας ὀλωσδιόλου ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας, φαίνεται, οὔτε ἐννοεῖτε, οὔτε λαμβάνετε ὑπ' ὄψει· ἀλλὰ δὲν μου λέτε, ἔτσι χάριν ἀπλῆς ἀσλείότητος, τί βάθος μένει εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ τὸ ἐθνικόν, ἀμα ἀφαιρεθῶσι τὰ ἐξωτερικά, τὰ πατητὰ ἐμβλήματα τοῦ ἐθνικοῦ βίου, ἢ τί τὸ ἀνθρώπινον καὶ ποιητικὸν διατηροῦσι τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, ἀμα μεταφρασθῶσιν ὑπὸ τῆς λογικῆς αἰ δροσεραὶ φράσεις τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, τὰς ὁποίας ἀνταλλάσσουν μεμιγμένας μετ' ἀσμάτων καὶ πυροβολισμῶν; Ποῦ εὐρίσκετε τὸ πνεῦμα, τὴν περιωπὴν τοῦ ποιητοῦ, ἢ οἰουδήποτε ὕψος, αἶρον αὐτὸν ὑπεράνω τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἡ τέχνη του ζητεῖ νὰ πινδαλματίσῃ; Καὶ ἐκτὸς λυρικῶν τινῶν ἰδιοτήτων, τὰς

ἰποίας δὲν δυνάμεθα νάρνηθῶμεν εἰς τὸν λαϊκὸν ποιητὴν, τί τὸ ἀληθῶς δραματικόν, ἔστω καὶ ἴχνος καὶ ὑποτύπωμα, ἤ-
ρατε εἰς τὴν ὑπόθεσιν καὶ εἰς τὴν ἀνέλιξίν της, ἀνώτερον
τῶν κοινῶν διηγήσεων καὶ μύθων, εἰς οὓς τέρπεται ὁ πολὺς
κόσμος;

Θάντιτάξετε ἴσως ὅτι ὄλ' αὐτὰ εἶναι λόγια πρὸ τοῦ γεγο-
νότος τῆς ἐπιτυχίας, πρὸ τῆς αἰσθητῆς ἐπιδοκιμασίας ἧς
ἔτυχε γενικῶς τὸ ἔργον τοῦ κ. Μελισσιώτη. Σᾶς ἀπαντῶ ὅτι
δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, ἀπεναντίας εἶναι κοινότατον τὸ
φαινόμενον, καθ' ὃ ἔργα ἄνευ οἰασδήποτε φιλολογικῆς ἀξίας
κατέκτησαν τὴν συμπάθειαν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ λαοῦ.
Ἄν δὲ πάλιν ἐπιφέρετε ὅτι μεταξὺ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, τὸν
ὁποῖον τάχα περιφρονῶ, ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ καλοενδυμέ-
νοι, θεωρούμενοι κοινῶς ὡς φιλόκαλοι καὶ ἀνεπίλυμένοι μο-
νονοῦ ἀλλὰ καὶ κριτικοί, θ' ἀπαντήσω μετὰ τοῦ ἡμετέρου
Λασκαράτου ὅτι λαὸν δὲν ὀνομάζω ἐγὼ μόνου τοὺς φοροῦντας
σκούφιαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὐρίσκονται συχνότατα καὶ
ἀληθεῖς ἄνθρωποι, ἀλλὰ ὅλους ἐκείνους οἱ ἰποῖοι «εἴτε ἀπο-
κάτω ἀπὸ σκούφια, εἴτε ἀποκάτω ἀπὸ καπέλο κρύβουν λίγα
μυαλὰ καὶ πολλὰς πρὸβληψες».

ἈΝΤΙΓΑΛΛΟΣ.

[Hestia, 1892, n° 41.]

Ἡ ΔΥΣΙΣ ΤΟΥ ἩΛΙΟΥ.

Ἡ χαμηλὴ βουνοσειρά, ἡ ὁποία περιζύνει τὴν πεδιάδα,
ἀνοίγεται ἐκεῖ πρὸς βορρᾶν εἰς σχίσμα στενόν, διὰ τοῦ ὁποίου
φαίνεται ἡ θάλασσα, γλαυκὴ καὶ γαλιηνιαία ὡς λίμνη,
καὶ ἐν ἀπόπλῳ τὸ ὑψηλὸν ὄρος τῆς ἀπέναντι νήσου μὲ χιονο-

σκεπῆ κορυφῆν. Ὁ ἀήρ τῆς ὠραίας δειλῆς τοῦ Φεβρουαρίου ἔπνεεν ἐλαφρὸς καὶ γλυκὺς, πρᾶγαγγέλων μακρόθεν τὴν ἀνοιξιν, ὃ δὲ ἥλιος ἀπ' οὐρανοῦ καθαροῦ ἐσκόρπιζεν ἀφειδῶς τὰς χρυσαῖς ἠμβλυμένας του ἀκτῖνας. Ἡ δύσις, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐπλησίαζεν ἤδη, ἐξήστραπτεν ὡς ποταμὸς πυριφλεγῆς· ἡ δὲ πλεθώρα ἐκείνη τοῦ χρυσοκυάνου φωτός, ἡ πᾶριξ τοῦ δίσκου, ἀραιουμένη βαθμηδὺν ἐφ' ὅσον ἀνῆρχετο τὸ βλέμμα πρὸς τὸ ζενίθ, κατέληγεν εἰς τὴν γλυκυτάτην γλαυκὴν ἀπόχρωσιν, δι' ἧς ἐφαίνετο οἶονεὶ ἐσμιλτωμένος ὀλόκληρος ὁ οὐράνιος Θόλος. Ἀπέναντι τὰ δυτικὰ βουνά, ὑπὸ τὸν χρυσοῦν μανδύαν, δι' οὗ τὰ ἐκάλυπτεν ὁ ἥλιος, διεφαίνοντο τεφρόχροα, καὶ ὑπὸ τὸ θάμβος τοῦ ἀφθόνου φωτός, ὑφ' οὗ κατελάμπετο ἡ εὐρεία, ἡ γραφικὴ πεδιάς, μόλις διεκρίνοντο αἱ ἐπ' αὐτῆς λεπτομέρειαι. Εἰς τὸν φωτεινὸν χεῖμαρρον, ὃ ὁποῖος ἐχύνετο ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν γῆν, ἐφαίνετο ὡς τις κίνησις διηνεκῆς, κυκλοφορία μορίων χρυσοειδῶν. Τὸ χρῶμα τοῦ ἡλιολαμποῦς ἐδάφους ὀλονὲν ἐξησθενεῖτο καὶ ἐκ τῆς πορφύρας του ἐξετείνοντο ἤδη μακρότεραι καὶ ὠχρότεραι αἱ σκιαὶ τῶν λοφίσκων, τῶν σίϋλων, τῶν δένδρων, τῶν οἰκίσκων καὶ τῶν ἀραιῶν περιπατητῶν. Αἱ φουντωταὶ ἐλαῖαι μὲ τοὺς σίρεβλούς των κορμούς ἐπεδείκνυον ὡσεὶ μὲ ἀραιὰν χρυσοῦν κόνιν πεπασμένας τὰς μαύρας κορυφάς. Οἱ πυργῖται καὶ αἱ πετροδίαιτοι οἰνάνθαι, τὰ πῆλνὰ τοῦ χειμῶνος, ἑτερέτιζον μετὰ θέρμης τὸ ἐσπερινόν των ἄσμα ἐπὶ τῶν κυπαρίσσω καὶ τῶν ἀκακιῶν, χαιρετίζοντα τὸν πατέρα ἥλιον καὶ προσκαλοῦντα τὰς ἀγαπητὰς χελιδνάς. . . Ἡ ἀνοιξις ἤρχετο· τὴν ἡσθάνοντο τὴν ὥραν ἐκείνην μυροβολοῦσαν μακρόθεν. Δὲν θὰ ἐχόρταινον πλέον τόσῳ δυσκόλως μὲ κόκκους καὶ μὲ σκώληκας· χάριν αὐτῶν θὰ ἐξεκολάπιοντο ταχέως μυριάδες ἐντόμων καὶ τὸ κυνήγιον θὰ συνεκροτεῖτο τῶρα εἰς τὸν ἀέρα, πλούσιον, ἀκίνδυνον, εὐχάριστον. Καὶ ὠξύνοντο τὰ τερετί-

σματά των εἰς τὴν προσδοκίαν τῆς νέας ζωῆς· τὴν ὑπισ-
χνεῖτο εἰς ὅλας τὰς ψυχὰς ἢ ἀψευδῆς γλῶσσα τοῦ τοπίου,
τοῦ καταλαμπομένου μαγικῶς ὑπὸ τῆς δύσεως. . .

Ὁ ἥλιος κατήρχετο ἐν τούτοις ὀλονέν πρὸς τὸ βουνόν. Τὸ
φῶς ἐγίνετο μετριώτερον. Τὸ σφρίγος ὄλον ἐκεῖνο ἐξησθε-
νεῖτο καὶ ἡ ἡρεμος γλυκύτης ἐχύνετο ἀφθονωτέρα. Αἱ ἡλιακαὶ
ἀκτῖνες ἠμβλύνοντο περισσότερον καὶ ὁ δίσκος ὀλονέν ἐπορ-
φυροῦτο, σιλπνὸς ὡς ἐπιφάνεια μετάλλου ἀναλελυμένου. Τὰ
χρώματα ἤλλαζον. Τὸ τεφρόχρουν τῶν βουνῶν διεδέχετο
ἰῶδες βαθύ, καὶ ὑπεράνω μεταξὺ τῆς βουνοσειραῖς καὶ τοῦ
ἡλίου, ὁ ὀρίζων ἐβάφετο πορφυροῦς, μὲ κύματα κιτρίνου,
ἰώδους καὶ κυανοῦ. Ἡ θαμβοῦσα λάμψις ἀπέλιπε κατὰ μικρὸν
τὴν πεδιάδα καὶ ἡ εὐρεῖα καταπρασίνη ἔκτασις ἀπεκαλύπτετο,
ἐν μεγαλοπρεπεῖα ἡρέμῳ καὶ σιγηλῇ, ὑπὸ τὸ καθαρόν μετρια-
σμένον φῶς. Καὶ ἐφαίνοντο τῶρα ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς σκοπιᾶς
μας εὐκρινεῖς καὶ ἐλικοειδεῖς δρομίσκοι τῆς πεδιάδος, λευκά-
ζοντες ὡς ποτάμια ἐν μέσῳ τῆς πρᾶσιᾶς, σιενούμενοι καὶ
συμφυρόμενοι ἐφ' ὅσον ἐξετείνεται τὸ βλέμμα πρὸς τὴν σκιε-
ρὰν ἐσχατιὰν τῶν βουνῶν· καὶ ἀνέκυπτον τὰ ἀφυλλα δένδρα
ἐν μέσῳ τῶν ἀειθαλῶν ὑπὲρ τὴν νεάζουσαν χλόην, τὴν ἄνευ
ἀνθέων ἀκόμη· καὶ ἀνέπαιον τὸ ὄμμα, σιζίζοντες ἀτάκτως
τὴν πρᾶσίνην συνέχειαν διὰ τοῦ ἀνοικτοῦ των χρώματος οἱ
ἀγροτικοὶ οἰκίσκοι, μεμονωμένοι ἢ ἀνὰ δύο, ἐμβλήματα τῆς
εὐτυχίας, ἢ ὁποῖα διαφαίνεται τόσο ὡραία. . . ἀπὸ μα-
κρὰν! Ὁ ἀήρ δὲν ἐκινεῖτο. Τὰ πῆλινὰ κατέπαιον τὰ ἄσματά
των· οἱ βῆες ἐπέσφιρεφον ἐκ τῆς βοσκῆς μὲ ἡρεμον βῆμα, μὲ
κατηφῆς πρόσωπον καὶ τὰ λευκόμαλλα πρόβατα κατήρχοντο
τοὺς λοφίσκους μὲ σκιρτήματα. . . Καὶ ὁ ἥλιος ἠγγισε τῶρα
πλέον τὸ βουνόν. Μίαν σιγμὴν ἀκόμη ἐπέδειξε τὸ λαμπρόν
του πρόσωπον ἄνευ ἀκτινωτοῦ καὶ ἔδυσσε. Σιωπῇ συνέσχε
τὴν φύσιν εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα. Οὔτε φωνή, οὔτε

κελάδημα, οὔτε μυκηθμός, οὔτε βέλασμα. Ἡ σκιά τῆς δειλῆς, ὁ πρὸδρομος τῆς μελανῆς νυκτός, ἐπεχύθη πυκνή. Τὸ γλαυκὸν σφιδέρωμα ἐγένετο βαθύτερον καὶ ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος διεχωρίσθησαν καθαραὶ αἱ ζῶναι τῶν γλυκέων χρωμάτων τοῦ λυκαυγοῦς,

ὁποῦ δὲν ἔχουν ὄνομα κ' ἔχουν περισσὴ κάλλη,

ὠχριώντων βαθμηδόν, ἕως οἷ ἀποσβεσθῶσιν ἐντελῶς εἰς τὸ σκότος τῆς ἐγγιζούσης ἑσπέρας. . .

Ὡ δύσιν, διατὶ ἐλκύεις τόσον τὴν ψυχὴν μου καὶ τί εἶναι ἢ γλυκεῖα αὐτὴ μελαγχολία ποῦ μοῦ ἐμπνέεις. Μὴ μοῦ ἐνθουμίζης ἀμυδρῶς ζωὴν εὐτυχίας καὶ μακαριότητος, τὴν ὁποῖαν ἔζησα ἄλλοτε καὶ ἀλλαχοῦ, χωρὶς νὰ τὸ ἠξεύρω, ἢ μὴ εἶσαι τὸ λυπηρὸν προμήνυμα τοῦ τέλους μας καὶ τῆς αἰωνίας νυκτός; Τί σημαίνει ἢ ἡρεμος χαρὰ, τὴν ὁποῖαν σπείρεις πάντοτε εἰς τὴν ἀναίτιον μελαγχολίαν μου, ὥρα χρωμάτων καὶ σιωπῆς, καὶ τί εἶναι αὐτὴ ἢ ἀνήσυχος μελαγχολία, μὲ τὴν ὁποῖαν πικραίνεις τὴν χαρὰν μου; Διατὶ εἶναι τόσον ἀόριστον καὶ συγκεχυμένον τὸ αἶσθημα ποῦ μοῦ διεγείρεις, ὃ δύσιν μυσηριώδης, ὡς τις ἀπήχησις μακρυσμένη, ὡς ἀνάμνησις φευγαλέα, ὡς ἴνδαλμα ἀσύλληπτον;

Ἄλλοτε οὔτε ἀναίτιος, οὔτε ἀόριστος ἦτο διὰ τὸν ἄνθρωπον ἢ ἐκ τῆς δύσεως ἐντύπωσις. Πλὴν τὸ ἄλλοτε τοῦτο εἶναι παλαιόν, πολὺ παλαιότερον τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἢ ἀπέναντί μου πλουσία καὶ εὐφορος πεδιάς ἦτο ἕκτασις ἀγρονος, νοσηρὰ καὶ τελματώδης· παλαιότερον τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἀνηγείρετο ὁ Παρθενῶν καὶ αὐτῆς ἀκόμη, καθ' ἣν ἠκμαζον τὰ νῦν ἐρείπια τῆς Περσεπόλεως. Ἦτον ὅτε καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἀληθὲς τέκνον τῆς φύσεως, ἔζη βίον ἀγροτικόν, τὸν πρῶτόν του βίον. Μικραὶ ἄξεστοὶ καλύβαι ἦσαν τὰ πολυτελεῖ

μέγαρα τῆς ἐποχῆς καὶ βάνουσα τινὰ ἐργαλεῖα, λίθινα ἢ χαλκᾶ, ἀπετέλουν ὅλην τὴν βιομηχανίαν τῆς. Ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς ἦτο ἡ μόνη τοῦ ἀνθρώπου ἐργασία. Τὰ δέρματα τῶν ζώων ἐκάλυπτον ἀκατέργαστα τὴν γυμνότητά του καὶ τεμάχια ῥητινωδῶν ξύλων ἐφώτιζον τὰ λιτά του δεῖπνα. Ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγὼν ἦτο τότε σκληρότερος· ὅλοι εἰργάζοντο ὅσοι ἤθελον νὰ φάγουν· ὅλοι ἔσπειρον ὅσοι ἤθελον νὰ θερίσουν, ὅλοι ἐκυνήγουν ὅσοι ἤθελον νὰ ἐνδυθοῦν· ὅλοι ὠκοδόμουν ὅσοι ἤθελον νὰ σιγαθοῦν. Τὰ ἄγρια θηρία ἐφώρμων πολλάκις ἐναντίον των καὶ μάχαι σκληραὶ συνεκροτοῦντο ἐκ τοῦ συσλάδην. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ μόνοι των πόλεμοι· ἀλλ' ἔπρεπε νὰ εἶναι ἄγρυπνοι καὶ γενναῖοι σιρατιῶται ὅλοι των, διότι, εἰς τὴν παραμικρὰν ἀμέλειαν ἢ δειλίαν, να victis! . . .

Δὲν εἶχον βασιλεῖς τότε ἀκόμη, οὔτε ποιητὰς, οὔτε γράμματα, οὔτε ἐπιστήμας, οὔτε ἱστορίαν, οὔτε θρησκείαν ἀκόμη... Ἀλλ' ἀντὶ τούτων ὅλων τῶν ἀγαθῶν ἀπέλαυον μιᾶς ἀληθοῦς εὐτυχίας, τὴν ὁποίαν εἰς μάτην ζητεῖ ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος! Ἡ δύσις τοῦ ἡλίου εἶχε τότε δι' αὐτοὺς ἀληθῆς, ἀπαραμίλλου γόητρον. Διότι ἦτο ἡ ὥρα τῆς ἀληθοῦς ἀναπαύσεως, τῆς καταπαύσεως τῶν πόνων καὶ τῶν κινδύνων τῆς ἡμέρας. Ὁ ἀνθρώπος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μὲ τὸ δερμάτινον περίζωμα καὶ τὰ γυμνὰ λάσια στήθη, καθήμενος παρὰ τὴν φλοιὰν τῆς καλύβης του καὶ σπογγίζων τὸν ἰδρῶτα τοῦ ἡμερησίου καμάτου, ἠτένιζε τὸν ἥλιον κατερχόμενον πρὸς τὴν δύσιν του μὲ ἐν αἴσθημα εὐτυχίας — εὐτυχίας ζωίδους ἴσως, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μεγάλης —, μὲ τὴν σκέψιν τῆς ἀφρόντιδος νυκτός, τὴν ὁποίαν θὰ διήρχετο κοιμώμενος ἡσυχῶς, ἄνευ ἐνείρων, ἄνευ παροξυσμῶν, ἄνευ ὑπολογισμῶν θησαυρίσεως, ἄνευ πυρετοῦ ἐμπνεύσεως, ἄνευ δίψης ἐκδικήσεως ἢ φιλοδοξίας. . . Ἐκάστη ἡμέρα παρερχομένη ἦτο τότε δι' αὐτὸν πλήρης σιαδιοδρομία, καὶ ἐὰν ἠδύνατο νάτενίσῃ ζῶν τὸν δύοντα ἥλιον πρὸ

τῆς καλύψεως του, ἦτο τελείως νικητὴς καὶ ἱκανοποιημένος τῆς κτίσεως ὁ βασιλεύς. Ἐφθανεὺν εἰς τὸ τέρμα λοιπὸν καθ' ἐκάστην ἑσπέραν καὶ ἀπῆλαυε τὴν ἀνάπαυσίν του ἀμιγῆ, ἕως οὗ πάλιν θὰ ἐρρόδιζεν ἢ ἠὼς νέας ἡμέρας, νέας ζωῆς.

Πόσοι αἰῶνες παρηῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης! Οἱ ὄροι τοῦ βίου ἠλλαξαν ἐντελῶς. Ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία ἀπετέλεσεν ὄργανισμὸν ἀπείρως πολυπλοκώτερον, ὁ καταμερισμὸς τοῦ ἔργου ἐπῆλθε πλήρης καὶ ὅλα ἐπροόδευσαν. Πολλοὶ ἐργάζονται καὶ τὴν νύκτα· ἄλλοι ἀργοῦσι καὶ τὴν ἡμέραν. Τὰ ἠλεκτρικὰ φῶτα ἀμιλλῶνται πρὸς τὸν ἥλιον. Αἱ αἴθουσαι τῶν νυκτερινῶν χορῶν ὑπερβαίνουσι κατὰ τὴν λαμπρότητα τὴν ἀνθόσπαρτον πεδιάδα. Οἱ παντοδαποὶ κόποι ἀρχίζουσι διὰ πολλοὺς ἅμα τῇ ἑσπέρα, ἐν ᾧ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἀναπαύονται. Καμίαν ἑσπέραν ποτέ, οὐδὲ τὴν τελευταίαν του, ἐθεώρησε κανεὶς τέρμα σταδιοδρομίας, καὶ δυσκόλως θὰ εὔρισκίε τις σήμερον καὶ μεταξὺ τῶν ἀπολιτίσιων ἀκόμη ἀνθρώπου μὲ τὴν ἡρεμίαν καὶ τὴν ἀφροντισίαν τοῦ ζώου. Ἡ φιλοδοξία, ἢ μέριμνα περὶ τῆς αὔριου, ἢ ζωηρὰ φαντασία κατέστρεψαν τὴν ἡσυχίαν τοῦ ὕπνου μας, τὸν ὁποῖον διακόπτουσι τὰ φρικωδέστερα ὄνειρα. Κάτι ζητοῦμεν, τὸ ὁποῖον ποτέ δὲν θὰ φθάσωμεν καὶ ποτέ διὰ τοῦτο δὲν θὰ ἡσυχάσωμεν. Ἡ δύσις τοῦ ἡλίου δὲν ἔχει πλέον δι' ἡμᾶς καμίαν σημασίαν. Καὶ ὅμως ἢ κληρονομικότης μᾶς μετέδωκε τὸ αἶσθημα τῶν παλαιωτάτων ἐκείνων προγόνων καὶ ὕρμεμφύτως πλέον παθαινόμεθα, χωρὶς νὰ θελώμεν, εἰς τῆς ἡμέρας τὸ τέλος. Ἄλλ' ὡς ἐκ τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν διαρρυσάντων αἰῶνων καὶ τῆς ὀλοσχεροῦς τῶν περιστάσεων ἀνατροπῆς, αἰσθανόμεθα σήμερον τόσῳ ἀμυδρὸν καὶ συγκεχυμένον τὸ παλαιάτατον αἶσθημα, συγχρόνως δὲ τόσον ἀγνώριστον καὶ ἀναίτιον καὶ ἀσαφές, ὡστε κατήντησε πλέον δι' ἡμᾶς μυστηριῶδες, ὡς τι γλυκύπικρον, ἐμπνέον διάθεσιν παραδόξως

κλαυσίγελων, τὴν ὁποίαν μάτην μέχρι τοῦδε ἐπειράθησαν νὰ ἐρμηνεύσωσιν οἱ ποιηταί, οἱ συντρίβοντες τὸ ἀνερμάτιστον αὐτῶν σκάφος καθ' ὄλων τῶν ὑφάλων τῆς πλάνης καὶ τῆς ὑπερβολῆς.

Τόσον μακρὰν πρέπει νὰ ἀνατρέξῃ ὁ φιλόσοφος, ἀνθεῖλη νὰ ἐξηγήσῃ φυσικῶς τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν γεννοῦν εἰς τὴν ψυχὴν του τ' ἀνώνυμα χρώματα καὶ ἡ ἡρεμία τῆς δύσεως. Εἶναι μάλιστα δυνατὸν νὰ προεικάζῃ καὶ τί ἡμπορεῖ νὰ συμβῆ εἰς τὸ μέλλον. Ἄν ἡ κληρονομικότης θὰ μεταβιβάσῃ τὸ αἶσθημα ὅλον ἐν ἀσθενέστερον, οἱ δὲ ὄροι τοῦ βίου θὰ μεταβάλλωνται ὅλον ἐν περισσότερον, μετὰ τινα χρόνον ἢ δύσιν, ἡ ὥρα τῆς ἀναπαύσεως, ἡ ἐκλύουσα τῶρα εἰς ἡρεμον ἀλλ' ἀόριστον εὐτυχίαν, θὰ εἶναι, ὡς ἦτο ἄλλοτε ἡ ἀνατολή, ἡ ὥρα ἢ πλήρης σφρίγγους, ἢ ἀρχὴ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ζωῆς. Ἀλλ' ἕως οὗ συμβῆ τοῦτο καὶ ἀπεκδυθῆ ἡ δύσιν τοῦ μυστήριου τῆς, πρέπει βεβαίως νὰ διαδεχθῶσιν ἀλλήλας ἀπειρία δύσεων καὶ ἀνατολῶν· πρὸς τοσοῦτον δὲ χρόνον παραβαλλόμενοι θὰ εἶναι ὡς μία σιγμὴ καὶ οἱ τεσσαράκοντα αἰῶνες, οἵτινες ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν πυραμίδων ἐθεώρουν τὸν σίρατὸν τοῦ Ναπολέοντος.

Πρὸ τῆς πεδιάδος τῆς Ζακύνθου, 14 Φεβρουαρίου 1891.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ.

[Hestia, 1891, n° 11.]

ΔΥΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ.

Α'.

Ὁ ἥλιος κατήρχετο πρὸς τὴν δύσιν του. Αἱ σκιαὶ τῶν λοφίσκων καὶ τῶν δένδρων ἐρρίπτοντο μακραὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐν ᾧ ἐν τῇ θερμῇ καὶ βαρεῖᾳ ἀτμοσφαίρᾳ ἡ κόνις ἤωρεῖτο χρυσοειδῆς. Κάτι τι ἐπίεζε τὰς ψυχὰς μας καὶ ἔβαδί-

ζομεν ὁ φίλος μου καὶ ἐγὼ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄφωνοι. Δὲν ἦτο ἄρα καλὴ διὰ Φαιδρὰν καὶ Φλύαρον συζήτησιν· καὶ ἔπρεπε νὰ παρῶσιν ἕκαστοτε ζωνῶν τι αἴτιον, διὰ νὰ λή μετὰ βίας τὴν ὀκνηρὰν καὶ νυσθαλέαν σιγὴν μας.

Ἵπερέβημεν ἐπιπόνως ἐν ἀνωφερῆς τμήμα τῆς μακρᾶς λεωφόρου, ὅταν ἐπὶ τῆς ἀπέναντί μας κατωφερείας, καταλαμπομένης ὑπὸ πορφυροῦ φωτός, εἶδομεν ὁμάδα παιδίων, τὰ ὅποια ἴσταντο ἐν γραμμῇ, χειροκρατούμενα καθ' ἣν ἐβάδιζον τάξιν, καὶ παρετήρουν τὸν δύνοντα ἥλιον, πρὸς τὸν ὅποιον ἐτείνετο ἡ χεὶρ γηραιοῦ τινος κυρίου εὐτραφοῦς. Ἦσαν οἱ μαθηταὶ ἰδιωτικῆς τινος σχολῆς, ἐξεληθόντες ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ διδασκάλου εἰς ἐξοχικὸν περίπατον.

Ἐπλησιάσαμεν, ἐχαιρετίσαμεν τὸν διδάσκαλον, γνῶριμόν μας, καὶ ἐστάματήσαμεν ὀλίγον νὰ παρατηρήσωμεν τὰ παιδιά. Ἦσαν μικρά, ἀπὸ πέντε μέχρι δώδεκα ἐτῶν. Πλουσίων οἰκογενειῶν κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐπεδείκνυον τὰ κομψὰ καὶ μικκύλα τῶν ἐνδύματα — κυανᾶ ἐπιχιτώνια, μελανὰς περικνημίδας, λευκὰ ὑποδήματα, πλατυγύρους ψιᾶθους ἢ ἰδιότροπα πιλίκια. Ἡ Φαιδρότης ἦτο ἐξωγραφημένη ἐπὶ τῶν μικρῶν καὶ χαριέντων αὐτῶν προσώπων, ἀφ' ὅλου δὲ τοῦ ἔσμου ἀνεδίδετο βόμβος τις εὐθύμων γελῶτων, καὶ ἐπιφωνήσεων, καὶ τερετισμῶν. Αἱ ἄτακτοι αὗται φωναὶ ἀπετέλουν ἀρμονικόν τι σύνολον, συναυλίαν ὁμοίαν πρὸς τὴν ἐκχυνομένην ἅμα τῇ αὐγῇ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς παρακειμένης ἀκακίας, ἐφ' ἧς ὀρθρίζουσι τὰ πτηνά. Ὁ καιρὸς, ἡ ὥρα, ἡ ἀτμόσφαιρα δὲν εἶχον εἰσέτι οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν μικρῶν αὐτῶν νεύρων καὶ ἐξερρηγνύετο ἀκέπως ἡ Φαιδρότης τῶν παιδίων, ἀντιτιθεμένη πρὸς τὴν κύκλα ἀθυμίαν.

«Τί ὠραία ἡλικία!» εἶπεν ὁ φίλος μου, ἐν ᾧ ἐξηκολουθήσαμεν βαδίζοντες βραδέως ὀπισθεν τοῦ σχολείου, τὸ ὅποιον εἶχεν ἤδη ἐκκινήσει καὶ προπορευθῆ με βῆμα ταχύ.

« Ὠραία ηλικία! » ἐπανελάβον καὶ ἐγὼ μηχανικῶς, ὅλος παραδεδομένος τότε εἰς μίαν μουσικὴν σκέψιν, ἐξεγερθεῖσαν αἰφνιδίως ἐν τῇ νάρκῃ τοῦ νοῦ μου. Ἦτο περιέργως πραγματικῶς καὶ δὲν ἐβράδυνα νὰ τὴν ἀποκαλύψω πρὸς τὸν φίλον μου, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ τοῦλάχιστον ὡς θέμα ὀμιλίας, τὸ ὁποῖον μᾶς ἔλειπεν ἀπὸ πολλοῦ.

« Ἐπεθύμουν πολὺ νὰ γνωρίζω ἓνα πρᾶγμα », τῷ εἶπα. « Ἄπ' ὅλ' αὐτὰ τὰ παιδία, ποῦ βλέπομεν σήμερα ὅμοια ὅλους διόλου καὶ ἄγνωστα, ποιοὶ ἄρα γε θὰ διακριθῆ, θὰ γνωσθῆ καὶ θὰ ὑψωθῆ περισσότερον; Ἦθελα νὰ ξεύρω ἂν ἐγεννήθη κανένα ἀπ' αὐτὰ διὰ νὰ γίνῃ μέγας ἀνὴρ, ποιοὶ ἀπ' ὅλα θὰ εἶναι αὐτοὶ ὁ εὐτυχῆς . . . ἢ ὁ δυστυχῆς; »

Ὁ φίλος μου μ' ἐκοίταξε κατ' ἀρχὰς μὲ μεγάλην ἀπορίαν, ἀλλ' ὕστερ' ἀπὸ ὀλίγον συγκατετέθη νὰ μοι ἀποκριθῆ :

« Πολὺ δύσκολο πρᾶγμα εἶναι νὰ μαντεύσῃ κανεὶς.

— Τῷ ὄντι », εἶπα· « χρειάζεται κανεὶς νὰ μαντεύσῃ. Ἄλλου εἶδους ἔρευνα δὲν θὰ ἦτο, νομίζω, βάσιμος. Ἡ πειραματικὴ ἐξέτασις εἶναι ἀνεφικτος. Ἡ ψυχολογικὴ παρατήρησις, ὅσῃ φυσιολογικὴ καὶ ἂν γίνῃ, εἶναι ἀόριστος. Ἡ ἐξ ἀναλογίας κρίσις εἶναι πολλάκις σφαλερὰ . . . Δὲν ἠξεύρει κανεὶς πῶς νὰ κάμῃ, οὔτε κἂν τὸν διδάσκαλον ἠμπορεῖ ἐπιφελῶς νὰ ἐρωτήσῃ. Ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον αὐτὸς νομίζει ὡς τὸν ἐπιμελέστερον καὶ τὸν εὐφυσίτερον, θὰ βγῆ κατόπιν ὁ χειρότερος ἀπ' ὅλους!

— Τὸ ἐναντίον ἴσως ἠμπορεῖ νὰ ληθεύῃ καμιὰ φορὰ. Ἀλλ' αὐτὸ ποῦ λές μου φαίνεται πρόληψις.

— Καθόλου πρόληψις. Ἀληθεύει καὶ ἡ μία περίπτωσις καὶ ἡ ἄλλη. Συνήθως ὁ διδάσκαλος, καὶ μάλιστα ὁ δάσκαλος, εἶναι ὁ ὀλιγώτερον κατάλληλος νὰ ἐκτιμῆσῃ τὴν ἀξίαν ἐνὸς μαθητοῦ. Ἐπειτα μὴ λησμονῆς ὅτι ἡ σχολαστικὴ εὐδοκίμησις εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ κάθε ἄλλην. Μπορεῖ π. χ. νὰ μάθῃς

ὅσα γράμματα Θέλης· ἅμα δὲ ἔχης δημιουργικὴν δύναμιν, δὲν εἶσαι τίποτα. . . Καθὼς ξεύρεις, καὶ αὐτοὶ ἀκόμα οἱ λεγόμενοι σοφοί, ποῦ ἔχουν πολυμάθειαν μεγάλην ἀλλὰ ξηράν, ἀνευ ταλάντου, δὲν θεωροῦνται καθόλου μεγαλοφυΐαι. Ἐκτὸς τούτου ἡ εὐφυΐα, ἡ ἰσχύς, ἡ ἢ ζωηρότης, ἡ τὸ ἀντιληπτικόν, ἡ ἢ μνήμη, ἡ ἢ σεμνότης — τὰ μόνα προτερήματα ποῦ μπορεῖ νὰ διακρίνη τώρα καὶ νὰ ἐξάρη ἕνας δάσκαλος — δυνατὸν νὰ προσημαίνουσι, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ προσημαίνουσι, ἕνα ἑξοχον νοῦν. Καὶ μάλιστα ἀφοῦ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους, ἔταν ἦσαν παιδία, ἔκαμναν ἐντύπωσιν βλακὸς πρὸς ὄλους καὶ ἐξαιρετικῶς πρὸς τὸν διδάσκαλον. Αὐτὸ τοῦλάχιστου εἶδα εἰς πολλὰς βιογραφίας. »

Ὁ φίλος μου δὲν ἀπήντησε τίποτε, παραδεχόμενος ἴσως τὸν ἰσχυρισμὸν μου, καὶ ἐξηκολούθησε βαδίζων πλησίον μου σιωπηλὸς καὶ σκεπτόμενος. Προφανῶς ἡ παρατήρησίς μου τὸν ἔκνισε, καὶ παρὰ τὴν νάρκην τὴν ἐκ τοῦ καιροῦ, ἤρχισεν ὁ ἐγκέφαλός του νὰ ἐργάζεται. Ἀλλὰ δὲν ἀμίλει ἀκόμη. Ἦτο ἐπιφυλακτικὸς, ὡς ὄλοι οἱ βαθέως εὐφυεῖς. Ἠθέλησα νὰ κρίνω ἂν καλῶς ἐμάντευσα τὴν τροπὴν τῶν σκέψεών του, καὶ τὸν διέκοψα μὲ νέας ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος ὑποθέσεις.

« Ἄν ὑποθέσωμεν ὡς ἀληθὲς », τῷ εἶπα, « ὅτι δύο ἀπ' αὐτὰ τὰ παιδία τοῦ σχολείου πρόκειται τῷ ὄντι νὰ διακριθῶσι καὶ νὰ γίνωσι μεγάλοι ἄνδρες, καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ἀκόμη ὅτι ὁ ἕνας πρόκειται νὰ διακριθῆ ὡς καλλιτέχνης καὶ ὁ ἄλλος ὡς πολιτικὸς, ἢ μπορεῖς ἐσὺ τώρα, ἔχων αὐτὸ μόνον τὸ γνωστὸν, νὰ πλησιάσῃς τὸν ὄμιλον τῶν παιδίων καί, μετὰ μικρὰν ἢ μεγάλην ἔρευναν, ὅπως ξεύρης καὶ ὅπως Θέλης, νὰ εὕρῃς αὐτοὺς τοὺς δύο μέλλοντας ἐξόχους, νὰ μού τοὺς φέρῃς ἐδῶ καὶ νὰ μου πῆς : Αὐτοὶ εἶναι ;

— Ὁχι! ἀπήντησεν ὁ φίλος μου ζωηρῶς, σημεῖον ὅτι προηγουμένως αὐτὸ εἶχε σκεφθῆ· πάλιν ὄχι! δι' ὄλους τοὺς

λόγους ποῦ εἶπαμεν προηγουμένως. Ἡμπορεῖ νὰ γίνη κάποια παρατήρησις, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ εἶναι βεβαία.

— Ἀλλ' ἐὰν προβῶμεν ἀκόμη εἰς τὰς ὑποθέσεις μας;

— Πῶς;

— Ἴδου πῶς. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι κάποιος ἔχων βέβαια τὴν μαντικὴν δύναμιν ποῦ μᾶς λείπει, εὕρισκει αὐτὰ τὰ παιδία, μᾶς τὰ παρουσιάζει καὶ μᾶς λέγει: Αὐτὰ εἶναι! προσέξτε καλά. Τὸ ἓνα, δέν σας λέγω ποῖον, θὰ διακριθῆ ὡς πολιτικός, καὶ τὸ ἄλλο ὡς καλλιτέχνης. Εἶναι τῆς αὐτῆς σχεδὸν ἡλικίας. Ὁ ἓνας τὸν δεκέμβριον π. χ. συμπληρώνει τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ ὁ ἄλλος τὸν ἰούλιον τὸ ἐνδέκατον. Ἀνήκουν εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν, ἔχουν τὰ ἴδια μαθήματα καὶ τοὺς ἰδίους διδασκάλους. Τίποτε ἄλλο. . . Ἡμπορεῖς σὺ τώρα, ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν ἐκάστου, νὰ ὀρίσης ποῖος ἀπὸ τοὺς δύο μικροὺς θὰ εἶναι ὁ πολιτικὸς καὶ ποῖος ὁ καλλιτέχνης;

— Αὐτὸ μάλιστα, εἶναι εὐκόλον. Πρόκειται νὰ κρίνω μεταξὺ δύο χαρακτήρων ἀντιθέτων, τῶν ὁποίων αἱ διαφοραὶ εἶναι ὠρισμέναι καὶ φαίνονται μάλιστα ἐνωρίς.

— Λοιπὸν ἐμπρός! κάμε τὴν διάγνωσιν. Ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἡλικίαν τί διαφορὰς θὰ παρουσιάζουν τὰ παιδία μεταξὺ των;

— Δέν ἠμπορῶ νὰ σου ἀπαντήσω ἀμέσως. Πρέπει, φίλε μου, νὰ σκεφθῶ. Ἐχω βέβαια τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς θὰ σληριχθῶ καὶ θὰ διαγράψω τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἑνὸς τύπου καὶ τοῦ ἄλλου. Ἀλλ' ἡ κατάταξις τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν καὶ μάλιστα ἡ συγκριτικὴ δέν εἶναι τῶρ' ἀμέσως εὐκόλος. (Θά σου ἀπαντήσω. . . »

Ὁ ἥλιος εἶχε κρυβῆ ὀπισθεν τῶν βαθυχρῶν βουνῶν, προσπιπτόντων ἐπὶ ὀρίζοντος πορφυροχρύσου. Ἡ διάθεσίς μας βαθμηδὸν ἐβελλτιοῦτο. Ἐλύοντο τὰ δεσμὰ τοῦ νοῦ ὅπως καὶ

τῆς γλώσσης. . . Ἀλλὰ τῶρα δὲν ἀμιλοῦμεν, ἐσκεπτόμεθα. Ἐφαίνεται ὅτι εἶχομεν πλέον ἐγκαταλείψει τὸ θέμα τῆς συν-
ομιλίας μας. Ἄλλως τε καὶ τὰ παιδία τοῦ σχολείου, ἀφ' οὗ
πρώτου ἐπνίγη ὁ γλυκύς των βόμβος, ἀπεκρύβησαν καὶ αὐτὰ
εἰς τὴν μεμακρυσμένην καμπὴν τῆς λεωφόρου.

B'.

Εἶχα λησμονήσει πλέον καὶ τὰ παιδία τοῦ σχολείου καὶ
τὴν περὶ αὐτῶν συζήτησιν, ὅταν μίαν ἡμέραν εὔρον ἐπὶ τῆς
τραπέζης μου φάκελον, ὀγκωδέστερον συνήθους ἐπιστολῆς,
ἐσφραγισμένον καὶ ἐπιγεγραμμένον διὰ τοῦ ὀνόματός μου.
Τὸν ἤνοιξα μετὰ προθυμίας καὶ εὔρον ἐν αὐτῷ χειρόγραφον
διακρινόμενον διὰ τῆς ἰοχρόου μελάνης καὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ
χαρακτῆρος τοῦ φίλου μου. Ἐτίτλοφορεῖτο δύο χαρακτῆ-
ρες καὶ ἦτο ἡ ὑπεσχημένη του ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν
τοῦ περιπάτου. Τὸ παραθέτω κατωτέρω κατὰ λέξιν :

Ἰπὸ τὸ ὄνομα καλλιτέχνης — ἔγραφεν ὁ φίλος μου —
ἐννοεῖς βεβαίως ὅλους τοὺς καταγινόμενους εἰς τὴν ἀπεικό-
νισιν τοῦ ἀληθοῦς, τοὺς ἀσκοῦντας δημιουργικὴν δύναμιν
ἐν τῇ Θεραπείᾳ τοῦ καλοῦ: ζωγράφους, γλύπτας, μουσικούς,
ποιητάς, μυθιστοριογράφους, δραματικούς καὶ καθεξῆς, ἐνῶ
μὲ τὸ ὄνομα πολιτικὸς χαρακτηρίζεις γενικῶς τάξιν ἀν-
θρώπων — κυβερνητῶν, πολιτευτῶν, δικηγόρων, διπλωμα-
τῶν, ῥητόρων, κλπ. τῆς ὁποίας τὸ οὐσιώδες γνῶρισμα εἶναι
κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἡ δύναμις τοῦ ἀντιμετωπίζειν συνε-
χῶς τὰ πλήθη, δύναμις ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τοῦ ἄγειν καὶ
φέρειν αὐτά. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο τοῦ ἀληθοῦς πολιτι-
κοῦ εἶναι ἀκόμη καὶ τὸ ἀντίθετον τοῦ οὐσιώδους χαρακτηρισι-
κοῦ τοῦ ἀγνοῦ καλλιτέχνου, ὅστις ἀπομακρύνεται τοῦ κόσμου,
ζῶν εἰς ἄλλας σφαίρας ἰδανικὰς, καὶ παρὰ τῷ ὁποίῳ ἢ κα-

τάκτησις τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ πλήθους ἢ τοῦ φόβου του καὶ τῆς ὑπακοῆς, δὲν ἀποτελεῖ τὸ κύριον τῆς ἐπιτυχίας του προσόν. Ἐπὶ τοιαύτης βάσεως θὰ καθορισθῶσιν αἱ διαφοραὶ. Μερικωτέρας διαφορὰς ἠμπορεῖ βέβαια νὰ εὔρη κανεὶς καὶ μεταξὺ μουσικοῦ καὶ ζωγράφου, ὅπως μεταξὺ δικανικοῦ καὶ διπλωμάτου. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται ἐδῶ ἢ περὶ τῶν γενικῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων τάξεων.

Ἄν ἐρωτήσης τὸν παχὺν ἐκεῖνον διδάσκαλον, μήπως ἔχη κανένα παιδί γιὰ πέταγμα, πολὺ πιθανὸν νὰ σου δείξῃ τὸν μέλλοντα καλλιτέχνην. Θὰ εἶναι ἀμελής, ἀφηρημένος καὶ θὰ φαίνεται σχεδὸν ἠλίθιος. Ἀπὸ τῆς πατρικῆς καρδίας τοῦ διδασκάλου θὰ ἔχη ἤδη ἀποπλῆ πᾶσα περὶ τῆς προόδου του ἐλπίς· ἐνῶ περὶ τοῦ πολιτικοῦ θὰ φρονῆ καὶ θὰ ἐπαναλαμβάνῃ ὅτι θὰ ἦτο ὁ πρῶτος μαθητὴς τοῦ σχολείου, ἂν ἐγένετο ὀλίγον τι ἐπιμελέστερος. . . . τόσον τοῦ φαίνεται εὐφυῆς! Ἐπίσης εὐφυῆς φαίνεται καὶ εἰς τοὺς συμμαθητάς του, οἱ ὁποῖοι τὸν ἀγαποῦν, τὸν σέβονται, τὸν φοβοῦνται καὶ τὸν ἀκούουν. Διότι ὁ μέλλον πολιτικὸς ἀπὸ τὴν μικρᾶς ἡλικίας ἀκόμη θὰ ἔχη ἔμφυτον τὴν δύναμιν τοῦ πρωτεύειν καὶ ἄρχειν μεταξὺ πολλῶν, — τὸ κύριον, ὡς εἶπον, διακριτικὸν τῆς κατηγορίας ταύτης — δύναμιν δι' ἧς εἶναι πάντοτε ὁ ἀρχηγὸς τῆς τάξεως καὶ πολλάκις τοῦ σχολείου. Ῥήτωρ περὶ ἔν συσπειροῦνται οἱ ἄλλοι, πρεσβευτὴς πάντοτε πρὸς τὸν διδάσκαλον, πολυμήχανος, ἐπωφελούμενος πάσης περιστάσεως, ἀλλὰ πρῶτον πάντων ἀγαπώμενος, θὰ εἶναι ἢ κοινῶς συμπαθεστέρα καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα ἐν τῷ σχολείῳ ὑπαρξίς. Κομψὸς πάντοτε καὶ καθαρὸς, ἀλλ' ἄνευ κοσμημάτων καὶ ἐπιτηδεύσεως, εὐσταλής, ζωηρὸς, εὐθυμος, ἐλεύθερος εἰς τὰς κινήσεις του, προπετής, ἀνδριζόμενος, θὰ περιστοιχίζεται πάντοτε ὑπὸ ὀμίλου φίλων ἢ ὑπαδῶν, θὰ ἐπιβάλλῃ τὴν

γνώμην του διὰ τῆς πειθοῦς ἢ τῆς ἰσχύος, δὲν θάνέχεται προσβολήν, συνειθίζων ἀπὸ τοῦδε εἰς τὸ νὰ φυλάσῃ τὸ γόητρον του, καὶ θὰ ἔχη πολλοὺς ἐτοίμους νὰ του ὑπερασπίσωσι. Τούναντίον ὁ καλλιτέχνης θὰ ζῆ ἄνευ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς φιλίας τῶν ἄλλων, ἀπομεμονωμένος, μελαγχολικός, ῥεμβός, νυσταλέος. Θὰ εἶναι παιδίον καχεκτικόν, ἄτολμον, δειλόν, μ' ἐπίκρυτον σῶμα καὶ ἄκομψα ἐνδύματα, ἀσυμπαθές, συνεσπασμένον εἰς μίαν γωνίαν, χωρὶς νὰ τολμᾷ νὰ προσφέρῃ λέξιν. Καὶ τώρα, καθὼς καὶ κατόπι, θὰ ποσὶ ῥέφεται τὰ κέντρα καὶ τὸν θόρυβον, ἐν ᾧ ὁ κόσμος εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ πολιτικοῦ. Εἰς τὰ σχολαστικὰ μαθήματα ὁ καλλιτέχνης δὲν θὰ προσέχῃ διόλου, ἐξ ἐναντίου δὲ θὰ εὐρίσκη πολὺ θέλγητρον ἀπὸ μικρὸς εἰς τὰς ῥωμαντικὰς σκηναὺς τῆς ἱστορίας, τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἐν γένει καὶ εἰς τὰς διηγήσεις τῶν βιβλίων του ἢ τῶν διδασκάλων. Ἄν εἶναι μεγαλοφυῆς καλλιτέχνης, Βολταῖρος ἢ Γκαῖτε, θὰ ἀγαπήσῃ ἐνωρὶς καὶ τὰ μαθηματικά, διότι ἡ τελεία δημιουργία ἔχει χρεῖαν ὅλων τῶν ἐγκεφαλικῶν δυνάμεων. Εἶπον ὅτι θὰ εἶναι ἄφιλος καὶ μετὰ τῶν πολλῶν ἀγέλαστος· ἐνίοτε ἐν τούτοις θὰ αἰσθάνεται ζωντανὴν συμπάθειαν, πάθος ἀληθινὸν διὰ κανένα τῶν συμμαθητῶν του, ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι θὰ τολμῆσῃ ποτὲ νὰ τοῦ τὸ ἐκδηλώσῃ, ἐκεῖνος δὲν θὰ ανταποκριθῆ εἰς αὐτό. Σπανίως θὰ τῷ προσφέρεται φιλία, ἀλλ' ὁ προσφέρων θὰ τῷ εἶναι ἀσυμπαθής. Καὶ οἱ δύο, ὅ τε καλλιτέχνης καὶ ὁ πολιτικός, πιθανὸν νὰ ἔχωσιν ἀπὸ τώρα τὰς μικρὰς τῶν φίλων· ἀλλὰ μόνος ὁ καλλιτέχνης δύναται νὰ τρέφῃ ὅσῳ πρῶτον τόσῳ ἰσχυρὸν ἐρωτικὸν αἶσθημα. Θὰ εἶναι ὅμως ἄσπλατος εἰς τοὺς ἔρωτάς του, εἰς τὰς ὀρέξεις του, εἰς τὰς θελήσεις του, εἰς τὰς ἀποφάσεις του, καὶ τῆς ἀσπλασίας ταύτης θὰ ἔχωμεν ἀπὸ τώρα προφανέστατα δείγματα. Καὶ ἐν ᾧ ὁ πολιτικός θὰ δεικνύῃ ἀπὸ τώρα τὰ σημεῖα τῆς σταθερότητος ἐκείνης

καὶ τῆς ἐπιμονῆς, ἥτις θάποτελέσῃ τὴν βᾶσιν τοῦ σιαδίου του, ἐξ ἐναντίου ὁ καλλιτέχνης θὰ εἶναι καθολοκληρίαν ἀνίσχυρος νὰ ἐπιβληθῇ τᾶρα καθὼς καὶ κατόπιν. Αὐτὸς δὲ εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον βλέπομεν συνήθως τοὺς καλλιτέχνας νὰγαπᾶσι μὲν τὰ παιδία, νὰ ἠξέύρωσι νὰ τα περιποιηθῶσι, νὰ τα ἐλκύσωσι, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἀπολύτως ἀνίκανοι νὰ τὰναθρέψωσι, νὰ τα διδάξωσι, νὰ τοῖς ἐμπνεύσωσι σεβασμὸν. Ὅλοι τᾶρα θὰ λέγουν διὰ τὸν καλλιτέχνην : « Τί βλάξ! » καὶ θὰ τον σκώπουν καὶ θὰ τον περιφρονοῦν. Ἀλλὰ μόνος ὁ πολιτικὸς θὰ ἔχῃ ἐννοήσῃ ὅτι εἶναι εὐφυσίτερος ἀφ' ὅσου τοῦλάχιστου φαίνεται· διότι ἔμφυτον τῷ πολιτικῷ εἶναι νὰ διακρίνῃ εὐσλόχως τὴν ἀληθῆ, τὴν κεκρυμμένην ἀξίαν τῶν ἄλλων. Δι' αὐτὸν πάλιν οἱ ἄλλοι θὰ λέγουν : « Τί εὐφυής! » Ἐν τούτοις ὁ μικρὸς καλλιτέχνης δὲν θὰ τῷ ἔχῃ πολλὴν ὑπόληψιν, διότι εἶναι ἴδιον τῆς καλλιτεχνικῆς φύσεως νὰ μισῇ ἔλους τοὺς κερδοσκοποῦντας ἐπὶ τῆς εὐνοίας τῶν πολλῶν. Καὶ οὕτω θὰντιπαθῶσιν ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον καὶ θὰ εἶναι ἐν πολλοῖς ἀντίπαλοι, μεθ' ἄλλη τὴν σπουδὴν τὴν ὁποίαν ἴσως ὁ πολιτικὸς θὰ δεικνύῃ πρὸς ἀπόκτησιν τῆς φιλίας τοῦ καλλιτέχνου.

Ἄν καὶ συμπληρῶν τὸ δωδέκατον ἔτος τὸν προσεχῆ δεκέμβριον, — κατὰ τὰ ζῶδια τοῦ χειμῶνος εἶναι παρατηρημένον ὅτι γεννῶνται ὡσεπιτοπολὺ καλλιτέχνη — ὁ τελευταῖος θὰ φαίνεται πολὺ μικρότερος τοῦ πολιτικοῦ, μόλις ἐνδεκαετοῦς. Ἐν τούτοις θαυξήσωσιν ἀρκετὰ ταχέως καὶ οἱ δύο καὶ θὰ διαπλασθῶσιν, ἴν' ἀκολουθήσωσι λεληθότως σχεδὸν τὰ μοιραῖα σιάδια. Ὁ πολιτικὸς θὰ ἐλκυσθῇ ἐκ τῆς μελέτης τῶν πολιτικῶν ἐπισίημῶν καὶ θὰ ἐμβαθύνῃ εἰς ὅλα τὰ δημοσιολογικὰ ζητήματα· θὰναπλύσῃ ὁλοὲν ὅλα του τὰ προτερήματα καὶ ἰδίᾳ τὴν περίνοιαν, τὴν ἐτοιμότητα, τὴν διαλεκτικὴν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πρωτεύειν καὶ ἀγαπᾶσθαι. Διὰ τῆς

βοηθείας τῶν ἄλλων θάνελθη τὰς πρῶτας βαθμίδας τῆς κλίμακος, καὶ πάντοτε σίρατολογῶν φίλους καὶ ὑποσηρικτὰς εἶναι δυνατὸν νὰ ὤθηθῆ μέχρι τῶν ὑψίστων. Εἰς τὰς πρῶτας του ἐπιτυχίας οἱ γνωστοὶ θὰ λέγωσι : « Μπράβο του! ἔξυπνος νέος. . . καὶ τοῦ ἔδειχνε ἀπὸ μικρὸς » ὥστε πᾶσα ἀνύψωσίς του θὰ φαίνεται πάντοτε φυσικὴ καὶ δικαία τῆς ἰκανότητός του κατὰκτησις. Τὸ ἐναντίον θὰ συμβῆ εἰς τὸν καλλιτέχνην. Ὁ ἄνθρωπος θὰ φανῆ ἀναγενηθεὶς ὡς διὰ μαγείας, μόλις ἐπέλθῃ ἢ ἀνάπτυξις. Θὰ μεταβληθῆ τὸ σῶμα, τὸ ἦθος, τὸν ἱματισμὸν, τὴν σίασιν. Θὰ τον βλέπῃς καὶ δὲν θὰ τον γνωρίζῃς· θὰ τον ἀκούῃς καὶ θὰ λέγῃς : αὐτός! ; Καὶ ναὶ μὲν τὰ πρῶτά του βήματα θὰ ὑποδεχθῶσιν οἱ ἄλλοι δι' εἰρωνικῶν ἐπιφωνήσεων· ἀλλὰ μετὰ τὰς πρῶτας του ὁμολογημένας ἐπιτυχίας, ἔκπληκτοι οἱ γνωστοὶ τοῦ θάναφω-νῶσι· « Καλὲ ποιὸς τὸλπιζε! ὅταν ἦταν μικρὸς ἦταν βλάκας· τὸν θυμοῦμαι ἐγὼ ποῦ εἶμεθα συμμαθηταί. » Καὶ ἡ ἀνύψωσίς του θὰ φαίνεται ἀνεξήγητος, θαυμασία. . . Καὶ ὅμως ποτὲ δὲν ἦτο βλάξ! μικρὸς ἀκόμη ἐσκέπτετο ὑψηλότερα ἀπὸ ὅλους σᾶς τοὺς μεγάλους· καὶ ἐνῶ αἱ ἐντυπώσεις ἐνεχαράσσοντο βαθύτατα εἰς τὸν ὑγιᾶ του παιδικὸν ἐγκέφαλον, ἐνῶ ἡ φαντασία του εἰργάζετο ζωηρότατα, ἡ μικρὰ του χεὶρ ἐχάρασσε κρυφίως τὰ πρῶτά του δοκίμια. Καὶ ἂν δὲν εἶχε φίλους σᾶς τοὺς ποταπούς, τοὺς περισαίνοντας δουλικῶς ἐκεῖνον, ὅστις ἠξεύρει νὰ σᾶς θαυπεύῃ ὅπως τὸν σκύλλον του, καὶ ὑλακτοῦντας τὸν ἐννοοῦντα νὰ σεξασθῆ τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν, ἡ καρδιά του ὅμως ἦτο πλήρης ἀγάπης καὶ εὐαισθησίας καὶ φιλοδοξίας εὐγενοῦς. Ἐμεινε δ' ἀκόμη καὶ τῶρα ὡς ἦτο πάντοτε τρυφερός, ἀγαθός, μελίχιος, φιλάνθρωπος, εὐλικρινής, διότι φρονῶ ἀδιστάκτως ὅτι, ὅσῳ περισσότερον κακὸς εἶναι εἷς καλλιτέχνης, ὅσῳ πολιτικώτερον φέρεται πρὸς κατὰκτησιν σλιγμαίου θριαμβοῦ, τόσῳ ὀλιγωτέραν

ἀξίαν ἔχει κατὰ βάθος. Καὶ ἐν ᾧ ὁ πολιτικὸς ἐν τῇ φορᾷ τῶν πραγμάτων ἠναγκάσθη καὶ νὰ συνθηκολογήσῃ πολλὰκις πρὸς τὴν συνείδησίν του καὶ νὰ κακουργήσῃ ἴσως, τοῦ καλλιτέχνου ὅμως ὁ χαρακτήρ ἐνέμει. ἐν ἀδάμας καὶ ἡ συνείδησις ἀκηλίδωτος καὶ ἡ καρδία καθαρὰ. Ἐκτὸς τούτου τὰ σιάδιά των αὐτὰ κηθ' ἑαυτὰ ἐκπροσωποῦσιν ἀντιθέτους κλίσεις καρδίας. Ἐπρόσεξες εἰς τὰ παιδία τοῦ σχολείου, τὰ ὑποῖα εἶδαμεν προχθές; Τὰ περισσότερα ἀνῆκον εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ ὀλίγα εἰς τὸν λαόν, διότι ἡ σχολὴ εἶναι ἰδιωτικὴ καὶ ὁ διδάσκαλος ἀκριβοπληρώνεται. Κατὰ γενικὸν κανόνα — δὲν ἐννοῶ ὅτι δὲν ὑπάρχουν πολλοὶ ἔξοχοι ἐξαιρέσεις, — ὁ μὲν καλλιτέχνης θ' ἀνήκῃ εἰς λαϊκὴν οἰκογένειαν, πτωχὴν ἴσως, ὁ δὲ πολιτικὸς εἰς ἀριστοκρατικὴν, ἔστω καὶ μὴ πλουσίαν. Οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ ὑπῆρξαν ἐπιτοπολὺ μέλη τῆς ἀριστοκρατίας, τῆς προνομιοῦχου καὶ πειζούσης τάξεως, διὰ τοῦτο καὶ ἡ πολιτικὴ εἶναι ἡ τυραννικωτέρα τῶν ἐπιστημῶν· ἐν ᾧ τούναντίον ἡ καλλιτεχνία, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέλαμψαν τὰ ἔξοχα λαϊκὰ πνεύματα, εἶναι ἀφεύκτως ἢ μᾶλλον φιλελευθέρα ἐνασχόλησις.

Σᾶς ἔγραψα τὰς εἰκόνας μου διὰ μεγάλων γραμμῶν, χαρὶς νὰ φροντίζω περὶ τῶν λεπτομερειῶν καὶ τῶν ἐξαιρέσεων. Ἄν παρουσιασθῶσιν ἐμπρὸς μου τὰ δύο παιδία, βλέπεις ὅτι δὲν ἔχω νὰ κοπιᾶσω πολὺ, διὰ νὰ σου εἶπω: Ἰδού, αὐτὸς εἶναι ὁ καλλιτέχνης καὶ αὐτὸς ὁ πολιτικὸς.

Πλὴν, διὰ νὰ ἐκτιμῆσθαι καλύτερα τὴν βεβαιότητα μεθ' ἧς σοῦ ὁμιλῶ, καὶ νὰ συμβιβάσθαι πρὸς τὴν γνώμην μου μερικὰς ἀντιρρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἴσως σοῦ ἐγεννήθησαν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην, πρέπει νὰ σκεφθῆς ὅτι οἱ χαρακτήρες τοὺς ὁποίους σοῦ διέγραψα εἶναι δύο χαρακτήρες ἰδανικοί, ἀμυγεῖς, ὅσον δὲν ἀπαντῶνται συχνὰ ἢ μᾶλλον ποτὲ εἰς τὴν φύσιν. Ὁμοιάζουν μὲ τὰς χημικῶς καθαρὰς ἐκεῖνας οὐσίας,

τὰς ὁποίας μόνον εἰς τὰ χημικὰ ἐργαστήρια ἔμπορεῖ κανεῖς νὰ εὔρη. Εἰς τὴν φύσιν ἀμιγῆς πολιτικὸς δὲν ὑπάρχει, ὅπως καὶ ἀμιγῆς καλλιτέχνης. Ὁ πολιτικὸς ἔμπορεῖ νὰ εἶναι συγκεκραμένος ἕξαφνα μὲ ὀλίγον φιλόσοφον καὶ ὁ καλλιτέχνης μὲ ὀλίγον σίρατιώτην, ὅπως ὁ μόλυβδος μὲ ὀλίγον ἄργυρον καὶ ὁ σίδηρος μὲ ὀξυγόνον. Ἄλλ' ἐὰν τὰ ἀμαλγάματα καὶ τὰ ὀξειδία παρουσιάζουν νέας ιδιότητας, δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ τἀναλύσωμεν εἰς τἀποτελοῦντα αὐτὰ στοιχεῖα.

Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ σε συγχύζωσιν αἱ οὕτως εἰπεῖν ἐπιπλοκαὶ τῶν φαινομένων, εἰς τὴν ἐξέλεγχξιν ἐνὸς ἰδανικῶς καθαροῦ χαρακτῆρος, ἐνὸς στοιχείου. Ἐπειτα ἅμα εἰς τὸν σχηματισμὸν μιᾶς θεωρίας, ἐνὸς κανόνος, λάθης βάσιν λογικὴν, ὁ κανὼν σου ἔχει ἐπισημονικὴν ἀξίαν, ἔστω καὶ ἂν πρακτικῶς αἱ ἐξαιρέσεις εἶναι πολὺ περισσότεραι ἀπὸ τὰ παραδείγματα ποῦ ἔμπορεῖς νὰ φέρῃς.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ.

[Hestia, 1891, n° 34.]

Αἱ Αἰσθήσεις.

ΒΡΕΦΟΣ ἀρτιγέννητον ἐκοιμᾶτο εἰς τὴν μικρὰν του κοιτίδα· ἀφρὸς πέλων ἐκλεύκων περιέβαλλεν αὐτό· ἡρέμα ἀνέπαλλε τὸ ἀπαλόν του στήθος καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων του διεγράφετο τὸ πρῶτον ἄδολον μειδίαμα, τὸ ἀνατέλλον κατὰ τὴν χαραυγὴν τῆς ζωῆς.

Παρέστησαν τότε ἐκεῖ αἱ πέντε αἰσθήσεις, ἃς ἡ φύσις ἐδώρει πρὸς τὸν νεωστὶ ἐλθόντα εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠτοιμάσθησαν ὅπως ἀναλάβῃ ἐκάστη τὴν τεταγμένην λειτουργίαν.

Πρώτη πασῶν προύχώρησεν ἡ Ὅρασις, ἀριστοκρατικὴ καὶ ὑπερόπλις.

— Εἶμαι τὸ πολυτιμότερον δῶρον ἐξ ὅσων σοῦ ἐχάρισεν ἡ Φύσις, εἶπεν ἀποτεينوμένη πρὸς τὸ βρέφος· εἶμαι ἡ ἡγεμονίς τῶν αἰσθήσεων. Δι' ἐμοῦ θὰ ἴδῃς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ τὰς καλλονὰς τῆς φύσεως. Εἰς ἐμέ θὰ κατοπρίζεται ἡ ψυχὴ σου καὶ δι' ἐμοῦ θὰ διερμηνεύῃς σαφῶς τὰ διὰ τῆς γλώσσης ἀνέκφραστα αἰσθημάτά σου· δι' ἐμοῦ θὰ ἐντυφώσῃς εἰς τὰς ἐορτὰς καὶ τὰ θεάματα, δι' ἐμοῦ θὰ γνωρίσῃς καὶ θὰ ἐκλήμῃς τὰ θαυμασιὰ προΐοντα τῆς ἀνθρωπίνης τέχνης· ὁ ἔρωσ τὸ γλυκύτετον τῶν αἰσθημάτων ἐξ ὅσων θὰ φαιδρύνωσι τὸν βίον σου, ἐμέ θὰ ἔχη κυρίαν ἀφορμὴν καὶ κύριον πρᾶκτορα· τόσον θὰ σοῦ εἶμαι προσφιλεῖς καὶ τόσον ἀπαραίτητος, ὥστε ὁ ἱερώτερος ὄρκος σου θ' ἀναφέρεται εἰς τὴν διατήρησίν μου.

Προσηλθε κατόπιν ἡ Ἀκοὴ σοβαρὰ ἐπίσης καὶ ἐπηρμένη.

— Καὶ ἐγὼ δὲν θὰ σοῦ εἶμαι ὑλιγότερον τῆς ἀδελφῆς μου πολύτιμος, εἶπεν. Ὁ λόγος, τὸ τιμαλφέστερον διὰ τὸν ἄνθρωπον χάρισμα, θὰ ἦτο ἄνευ ἐμοῦ σχεδὸν ἀνωφελές· ἄνευ ἐμοῦ θὰ ζῆς ὡς ἀναίσθητος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλῆθους, θὰ σὲ περιβάλλῃ ἄστοργος καὶ θλιβερὰ μίνωσις. Χάρις εἰς ἐμέ θὰ ἀκούσῃς τὸ ἄσμα τῆς ἀηδόνος καὶ τὸν ψίθυρον τῆς αὔρας καὶ τὸν φλοῖσθον τῆς θαλάσσης καὶ τὴν ἔνθεον τῆς μουσικῆς ἀρμονίαν. Χάρις εἰς ἐμέ θὰ γνωρίσῃς τὴν προσφιλεῖ φωνὴν τῶν φίλων καὶ τῶν οἰκείων σου. Τὴν ἡδυτάτην ἐξ ὅλων τῶν συγκινήσεων τῆς ζωῆς, τὴν σηγκίνησιν ἢν προξενεῖ ἡ λέξις «σὲ ἀγαπῶ» προφερομένη ἀπὸ τρέμοντα χεῖλη, χάρις εἰς ἐμέ θὰ τὴν αἰσθανθῆς.

Εἶτα προέβη ἡ Ὁσφρησις, ἰσχυρὴ, νευρική, αἰθερία.

— Εἶμαι ἡ ποιητικωτέρα μεταξὺ ὅλων τῶν ἀδελφῶν μου, εἶπε· τὸ κράτος μου εἶναι περιωρισμένον, ἀλλὰ πῶσον εἶναι

εὐγενές! ἂν ἔλειπον ἐγώ, τὰ ῥόδα καὶ αἱ ἀκαλῆφαι θὰ ἦσαν ἐν ἴσῃ μοίρᾳ εἰς τὸν κόσμον. Τὸ ἀβρὸν ἄρωμα τῶν ἀνθέων, τὴν μεθυστικὴν ὄσμην τῶν βαρυτίμων μύρων, τὴν εὐωδίαν ἣτις διαχέεται εἰς τὰς λαμπροσολοίστους τῶν φαιδρῶν ἐορτῶν αἰθούσας, τὴν εὐοσμὸν κυύισσαν, ἣν ἀναδίδουσιν ἐκλεκτὰ ἐδέσματα, ἐγὼ θὰ σέ κάμω νὰ τ' ἀπολαύσης.

Μετ' αὐτὴν ἔλαβε τὸν λόγον ἡ Γεῦσις, ἣτις προύχώρησε μὲ ὄψιν θαλερὰν καὶ νύχαριστημένην.

— Ἐγὼ ἀπεναντίας, εἶπεν, εἶμαι μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν μου ἡ ὑλιστικωτέρα· ἐγὼ διατελῶ εἰς ἄμεσον συνάφειαν μὲ τὴν ὕλην· ἐν μόνον θέλω καὶ ἐπιδιώκω, τὴν ἀπόλαυσιν. Ὅσα παράγει τὸ ἀπέραντον βασιλεῖον τῆς φύσεως πρὸς τροφήν τοῦ ἀνθρώπου, ὅσα ἐφεῦρεν ἀνέκαθεν ἡ τέχνη τῶν γαστριμάργων εἰς ἐμὲ θὰ ὑποβληθῶσι πρὸς ἐκτίμησιν. Καὶ ὅταν αἱ ἄλλαι ἠδοναὶ τοῦ βίου θὰ σέ ἀποχαιρετίσωσιν, ἐγὼ θὰ ἐξακολουθῶ νὰ σέ παρηγορῶ καὶ νὰ σέ εὐφραίνω.

Τελευταία προέβη δειλὴ καὶ συνεσταλμένη ἡ Ἄφῃ.

Αἱ τέσσαρες αἰσθήσεις ἐγέλασαν ἰδοῦσαι αὐτήν.

— Ν' ἀκούσωμεν καὶ σὺ τί θὰ τοῦ ὑποσχεθῆς καὶ τί θὰ τοῦ χαρίσης! εἶπον ἐμπαικτικῶς· κανένα κομβολόγι, αἶ;. . .

— Τίποτε δὲν ἔχω νὰ χαρίσω, εἶπε μετριοφρόνως ἡ Ἄφῃ, ὑπόσχομαι ὅμως νὰ παραμείνω ἕως τέλους ἡ πιστοτέρα ὄλων ὑμῶν.

Καὶ τὰ ἔτη παρῆλθον, παρῆλθον, παρῆλθον. Τὸ βρέφος βαθμηδὸν ἠλικιώθη· ἐγένετο νέος, ἐγένετο ἀνὴρ. Ἀνῆλθε μὲ πόνον γοργὸν τὴν ἀνάγτη ὁδόν, ἣν καταυγάζει ὁ χρυσοῦς φωστὴρ τῆς ἐλπίδος· ἀνῆλθεν ἐντροφῶν ἀκορέσιως εἰς ὅλας τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς· ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν σφριγῶν καὶ ῥωμαλέος καί, χωρὶς νὰ σλαματήσῃ οὐδ' ἐπὶ σλιγμῆν, ἤρχισε νὰ καταβαίνει. Καὶ ὅσῳ κατέβαινε, τόσῳ ἡ ὁδὸς καθίστατο σκολιὰ καὶ ἀκανθώδης· ὅσῳ ἐπροχώρει, τόσῳ

ὁ ὀρίζων ἐξοφουτο· αἱ τέρψεις καὶ αἱ ἡδοναὶ ἤρχισαν νὰ σπανίζωσιν· οἱ τέως σλιβαροὶ ὄμοι του ἤρχισαν νὰ κυρτῶνται· τὸ γῆρας ἤρχισε νὰ ἐπαργυρώη τὴν κόμην του· αἱ ῥυτίδες πυλάκωνεν ἤδη τὸ λεῖον μέτωπόν του.

Καὶ ἐξηκολούθει νὰ καταβαίη, νὰ καταβαίη, ὑπέικων εἰς τὴν πανίσχυρον καὶ ἀδυσώπητον Φορὰν τῆς Εἰμαρμένης. Αἱ πρὶν ἀκμαῖαι αἰσθήσεις του ἤρχισαν νὰ ἐξασθενῶνται· δὲν εὔρισκον πλέον δαφιλῆ τὴν τρυφὴν εἰς τὸν βίον καὶ ἐγόγγυζον.

Πρώτη πασῶν ἀπέκαμεν ἡ Ὅρασις.

— Ἦρχισα νὰ βαρύνωμαι! εἶπεν. Οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐθολώθησαν πλέον. Ποῦ εἶναι τὰ θεάματα καὶ αἱ ἐορταὶ καὶ αἱ διασκεδάσεις! Ὅλα τὰ βλέπω παρηλλαγμένα· αἱ στερήσεις τοῦ γήρατος δὲν μὲ φέλγουν.

Καὶ ἤρχισε νὰ κάμνη συχνὰς ἐλλείψεις, ἕως ὅτου μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐξηφανίσθη τέλεον.

Ὁ γέρων εὐρέθη αἴφνης ἐν παντελεῖ ζόφῳ.

Ἐπειτα ἦλθεν ἡ σειρὰ τῆς Ἀκοῆς.

— Ποῦ ὁ Φαιδρὸς Φόρυβος τῶν πανηγύρεων, ἔλεγε, ποῦ οἱ κῶμοι καὶ τὰ ἄσματα καὶ αἱ εὐχάριστοι συνδιαλέξεις! Πολὺ ὑλίγην διάθεσιν ἔχω ν' ἀκούω τὰς μεμψιμοιρίας τῶν συνομηλίκων του!

Καὶ τὸν ἐγκατέλειψε καὶ αὐτή, ὁ δὲ γέρων εὐρέθη βεβυσισμένος εἰς σλυγνὴν μόνωσιν καὶ σιγὴν.

Μετὰ ταῦτα κατεξανέστη ἡ Ὄσφρησις.

— Μ' ἐπνιξεν ὁ γεροντικὸς κατάρρους! ἔλεγεν δυσανασχετοῦσα. Ἀκοῦς ἐκεῖ ὑψηλὸν ἀπὸ τῆσας εὐωδίας νὰ καταστήσω εἰς τὸν ταμβάκον!

Καὶ ἡ Γεῦσις ὡσαύτως ἦτο ἀπαρηγόρητος.

— Δὲν ἔχει δόντια πλέον ὁ γέρων μαγκούφης! ἐβόα Φρηνωδῶς. Χυλὸν τοῦ δίδου νὰ τρώγῃ μοναχά, ἐξαναμω-

ράθη. Ὅριστε! ὕστερα ἀπὸ τὰ πλούσια συμπόσια καὶ τὰ ἐκλεκτὰ φαγητά, εὐχαριστήσου μὲ τὸν χυλόν, ἂν ἀγαπᾷς!

Καὶ ἀμφοτέραι αἱ αἰσθήσεις αὐται ἐξασθενήσασαι βαθμηδὸν κατέσλησαν παντελῶς σχεδὸν ἄχρηστοι εἰς τὸν ταλαίπωρον γέροντα.

Ἐν τοσοῦτῳ ἐξηκολούθει αὐτὸς νὰ καταβαίνει, νὰ καταβαίνει πάντοτε, κύπτων ἔτι μᾶλλον ὕψω προῦχώρει ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν καὶ τῶν συμφορῶν.

Ἐφθασεν ἤδη εἰς τὸ ἔσχατον ὄριον τῆς ζωῆς, πέραν τοῦ ὁποίου χαίνει σκοτεινὸν τὸ χάσμα τοῦ τάφου. . .

Μόνος ἐντὸς θαλάμου ἐκάθητο ἐπὶ τῆς ἑδρας του, ἐφ' ἧς πρὸ καιροῦ ἤδη ἔμενεν ἀκίνητος, πρεσβύτης ἐσχατόγηρος.

Λαμπρὸς καὶ ζωογόνος ἥλιος τοῦ ἔαρος ἐφαίδρυνε τὸνθάλαμον· ἀλλὰ τὸ ἀγλαὸν ἐκεῖνο φῶς δὲν ἐφαίδρυνε καὶ τὴν χαύνην καὶ ἄτονον μορφὴν τοῦ γέροντος· οἱ ἐσβεσμένοι ὀφθαλμοὶ του δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ τὸ ἴδωσι!

Ἦκούετο ἀπὸ τοῦ κήπου προερχομένη φαιδρωτάτη συναυλία ἐωθινῶν ἀσμάτων πτηνῶν, βόμβου ἐντόμων, χαρμοσύνων κραυγῶν παιδῶν σκιρτύνταν ἀνὰ μέσον τῶν πρασιῶν. Ἀλλὰ τὴν ἀκοὴν τοῦ γέροντος πρὸ καιροῦ ἐσφράγιζε σιγὴ τάφου.

Τὸ τερπνὸν ἄρωμα τῶν ἀνθέων τοῦ κήπου εἰσερχόμενον διὰ τῶν ἀνοικτῶν παραθύρων διεχέετο εἰς τὸνθάλαμον· ἀλλ' εἰς τὴν νεναρκωμένην ὄσφρησίν του οὐδεμίαν ἐξήγειρε πλέον εὐφρόσυνον ἐντύπωσιν.

Ἐπὶ μικρᾷ τραπέζῃ παρέκειτο τὸ πρόγευμα, τὸ ἀπλοῦν ἐκεῖνο ρόφημα, τὸ μὴ παρέχον αὐτῷ πλέον ἡδονήν, ὅπερ ἐλάμβανεν ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ παρατείνῃ τὴν ἀθλίαν του ὑπαρξιν.

Στηρίζων τὴν τρέμουσαν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς ἀδυνάτου παλάμης ὁ πρεσβύτης, ὁ ξένος ἤδη πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὰ θελ-

γητρα αὐτῆς, ἐφαίνετο βεβηθισμένος εἰς διαλογισμούς. Ἐκ τοῦ ἐτοιμοθανάτου ἐκείνου σαρκίου μόνη ἡ μνήμη ἔζη, προσπαθοῦσα νὰ διακρίνη μέσον τῆς ὁμίχλης τοῦ παρελθόντος τὰ φάσματα ἀρχαίων εὐτυχῶν ἡμερῶν.

Μικρόν, ξανθόν, εὐειδέστατον κοράσιον ἠνοιξε τὴν Θύραν τοῦ Θαλάμου. Εἰς τὴν εὐθαλῆ ὕψιν του καὶ εἰς τὰ γαλανὰ ὄμματά του εἰκονίζετο ἡ ἀθωότης καὶ ἡ σιοργή.

Προῦχώρησε μὲ βῆμα ἐλαφρόν πρὸς τὸν πρεσβύτην, ἀνερριχθῆθαι ἐπὶ τῶν γονάτων του, ἐξέτεινε τοὺς μικροὺς βραχίονας καὶ περιέβαλε τὴν πολιὰν κεφαλὴν του, ἔπειτα ἐπλησίασε τὰ μικρὰ ῥόδινα χεῖλη ἐπὶ τοῦ ὠχροῦ μετώπου του.

Ὁ γέρον ἀνεσκίρτησεν αἰσθανθεὶς τὸν ἐναγκαλισμὸν τῆς μικρᾶς ἐγγονῆς του, ἥτις ἤρχετα κατὰ πᾶσαν πρῶϊαν ν' ἀποτείνῃ αὐτῷ τοιοῦτον Φιλόσιοργον χαιρετισμὸν. Καὶ ἐνῶ αἱ ἄτονοι χεῖρές του ἀπετίθεντο Θεραπευτικῶς ἐπὶ τῆς ξανθῆς κεφαλῆς τοῦ παιδίου καὶ τ' ἄχροα χεῖλη του ἠσπάζοντο τὰς ἀγνὰς παρειάς του, ἄρρητος ἰλαρότης διεχύθη ἐπὶ τῆς μορφῆς του.

Αὐτὴ ἦτο ἡ μόνη πλέον χαρμονὴ τοῦ βίου του!

Ἡ Ἄφη ἐτήρει τὴν ὑπίσχεσίν της.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ ἌΝΝΙΝΟΣ.

Ὁ ΔΙΑΔΟΧΟΣ ἘΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚῇ ΠΟΛΙΤΕΙΑ.

Ὁ Βασιλεὺς εἶναι ὁ πρῶτος τῆς Πολιτείας ἄρχων, καὶ ὁ ὑπέρτατος αὐτῆς λειτουργός. Ἐνίοτε ὅμως, παρὰ τισι τῶν συνταγματικῶν κρατῶν, ἡ προσωπικότης τοῦ Διαδόχου τοῦ

Θρόνου αἵρεται εἰς σημεῖον γενικωτέρας καὶ πλειότερον διη-
 κριθωμένης προσοχῆς, σκιαζούσης ἔστω ὅτε καὶ αὐτοῦ τοῦ
 ἡγεμόνος τὴν σημασίαν. Ἡ ἄκρα προσοχή, ἢ εἰς τὸ πρόσω-
 πον τοῦ Διαδόχου ἀπονεμομένη ὑπὸ τοῦ ἔθνους, οὔτε λογι-
 κῆς βάσεως σπηρεῖται, οὔτε, ἀπὸ ἰδικῆς τινος ἀπόψεως
 ἐρευνωμένη, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπερβολικὴ. Οἱ ἐργα-
 ζόμενοι καὶ ἀγωνιζόμενοι λαοὶ ἀτενίζουσι πρὸς τὸ μέλλον·
 καὶ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτὸ ἀντλοῦσιν, ἐκ χρηστέας καὶ ἐνδομύ-
 χου προσδοκίας, τὰ στοιχεῖα τῆς παραμυθίας, τοῦ θάρρους
 καὶ τῆς ἐγκαρτερήσεως ἐν ταῖς πικρίαις καὶ ταῖς δυσχερείαις
 τοῦ παρόντος. Ἐν τῇ ἐνότητι τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, τῇ
 ἐκάστοτε καὶ ὁμοιομόρφως ἀνανεουμένη διὰ τῆς κληρονομι-
 κῆς διαδοχῆς, ὁ Διάδοχος τοῦ Θρόνου ἐκπροσωπεῖ, κατὰ
 τεκμήριον, τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος, κατὰ συνήθη καὶ θε-
 μιτὴν πρόληψιν οἰωνιζομένου πλειότερον αἰσίου ἢ τὸ παρόν.
 Τούντεῦθεν, ἐν χώρᾳ βασιλευομένη καὶ κοινοβουλευτικῇ, τὸ
 πρόσωπον τοῦ Διαδόχου τοῦ Θρόνου, πρῶτον μετὰ τὸ τοῦ
 ἡγεμόνος ἐμφανιζόμενον, εἶναι τὸ πρῶτιστον κατ' οὐσίαν,
 καθ' ὅσον, ἐκ τῆς ἠθικῆς τοῦ Διαδόχου διαπλάσεως, καὶ τῆς
 δεξιᾶς ἢ σκολιᾶς φύσεως καὶ ἀνατροφῆς του, ἐξαρτῶνται σο-
 βαρώτατα ἔθνικα συμφέροντα, καὶ πραγματοποιήσεις ἐλπί-
 δων ἱερῶν, ἐκτρεφουσῶν τοὺς λαοὺς, καὶ τοὺς ὑποκαρδίους
 αὐτῶν πόθους. Εἰς τὴν μορφήν τοῦ Διαδόχου, τὴν πλήρη
 νεότητος καὶ ἐνεργείας ἔθνικῆς, ἐπαναπαύεται ἡ συνείδησις
 τοῦ πολίτου καὶ τοῦ στρατιώτου. Ὁ πρῶτος, ἐν τῷ Διαδόχῳ
 τοῦ Θρόνου, ἐνορᾷ τὸν εὐσυνείδητον τηρητὴν τῶν πατρίων
 νόμων καὶ παραδόσεων· ὁ δεύτερος, πολίτης ὑπὸ τὴν τιμίαν
 σπολὴν τοῦ στρατιώτου, θεωρεῖ τὸν μέλλοντα ἡγέτην τῆς
 ἐνόπλου ἔθνικῆς δυνάμεως, τὸν κεκλημένον νὰ πραγματώσῃ
 τὰ ὄνειρα τῆς φυλῆς, καὶ νὰ περιάψῃ μείζονα δόξαν καὶ φή-
 μην εἰς τὴν σημαίαν. Ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος, ἄχρι

τῶν συγχρόνων καιρῶν, ἡ ἱστορία μνημονεύει πολλῶν βασιλέων μισουμένων ὑπὸ τῶν λαῶν των, καὶ μόνον ἐκ φόβου ἢ ἀτολμίας ἀνεχομένων τὴν ἐπιζήμιον κυβέρνησιν καὶ ἐπίδρασιν αὐτῶν· οὐδένα ὅμως Διάδοχον Φρόνου παρίστησιν ὡς ἀμέσως ὑποβλεπόμενον ἢ διασυρόμενον ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Συνεχῶς, αἱ πρὸς τὸν Διάδοχον συμπάθειαι καὶ ἐλπίδες ἠμβλυναὶ τὴν κατὰ τῶν βασιλέων καταφοράν, καὶ οὐχὶ σπανίως ἐκθεσμοὶ καὶ ἄτοποι βασιλικαὶ πράξεις ἠμνησιεύθησαν ὑπὸ τῶν λαῶν, ἐκ σιτοργῆς πρὸς τοὺς βασιλικοὺς αὐτῶν ἀπογόνους. Τὸ πολὺ πλῆθος, κἂν ἔτι προσηλοῦται πρὸς τὰς ἐπιμίχθους ἀνάγκας τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἔχει ὅμως ἰδανικά, καὶ ἰδεώδη βυειροπολήματα, καὶ τὰ ἰδανικά ταῦτα, τὰ ἀπὸ τῆς καρδίας καὶ τῆς παραδόσεως τοῦ λαοῦ πηγάζοντι καὶ τρεφόμενα, σιρέφονται πρὸς τὸν νεαρὸν ἡγεμονίδην, τὸν ἀναπτυσσόμενον ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ, τὸν μετὰ πίστεως Φανατικῆς θεωρούμενον ὡς τὴν μυσηριώδη ἐνσάρκωσιν ἡμερῶν καλυτέρων, καὶ ἀγώνων νικηφόρων καὶ εὐκλεῶν. Οὔτε τὸ ἔθνος, ἐν τῷ συνόλω αὐτοῦ, οὔτε τὴν Δυναστείαν, ἐν τῇ ἐνότητι αὐτῆς, δύναται ἢ πρέπει νὰ μὴ ἐνδιαφέρῃ ἢ ὑψηλὴ προσωπικίτης τοῦ Διαδόχου τοῦ Φρόνου. Σφαλλόμενος ἐν τῇ ἀνατροφῇ ἢ τῇ ἀποστολῇ του, ἐπιδεινοῖ τὴν δυσφορίαν, κατασιρέφει τὴν ἐθνικὴν ὁρμὴν καὶ ἐλπίδα. Ἐπιτυγχάνων ἐν αὐτῇ, προάγει καὶ ἐπισιέφει τὴν ἐθνικὴν προσδοκίαν, καὶ ἀνακηρύσσει ἐμπράκτως τὴν χρησιμότητα τῆς διαδοχῆς καὶ τῆς βασιλείας, ὡς Θεσμοῦ ἐνιαίου καὶ ἀμεταβλήτου, ἐν χώραις ἔνθα τὰ πάντα, λόγῳ τοῦ πολιτεύματος, εἶναι ἐφήμερα καὶ μεταβλητά.

Τὸν Διάδοχον περιβάλλει μὲ μυρίας τιμὰς, καὶ μὲ μυρίας προνομίας τὸ ἔθνος. Ἀνακηρύσσει αὐτὸν ἀπαραβίαστον· νεανίσκον, τὸν προχειρίζει γερουσιασίην, σίρατηγὸν, ναύαρχον, ἀκαδημαϊκόν, πρῶεδρον σοφῶν σωματείων, ἐν οἷς ἐδρεύουσιν

ἄνδρες λευκαυθέντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πατρίδος, καὶ ταῖς μελέταις τῶν ἐπιστημῶν. Καθίστησιν αὐτὸν ὑλικῶς ἀνεξάρτητον. Ψηφίζει ὑπὲρ αὐτοῦ γενναίας χρηματικὰς χορηγίας, τῷ οἰκοδομεῖ μέγαρα, χαρίζει εἰς αὐτὸν πλουσίας καὶ εὐρείας ἐκτάσεις ἐριβόλακος γῆς. Πρὸ πάντων ὅμως δίδει εἰς αὐτὸν τὴν καρδίαν του, τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ, τὴν πλήρη ἀγάπης καὶ ἐνθουσιώδους σιοργῆς. Τὸ ἔθνος φαντάζεται τὸν Διάδοχον ὡς τὸν σεμνὸν καὶ ἄγρυπνον Θεματοφύλακα τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν πόθων του, ὡς τὸν φιλότιμον καὶ φιλόδοξον ἠγέτην καὶ μαχητὴν, τὸν ἀδυνατοῦντα, ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν ἐθνικῶν τροπαίων, νὰ κλείσῃ εἰς τὸν ὕπνου τοὺς ὀφθαλμούς. Ὁ λαὸς, βλέπων τὸν Διάδοχον ἀνδρούμενον ἐν σωφροσύνῃ καὶ ἐθνικῇ ἐπιγνώσει, ἀνακουφίζεται εἰς τὰς θλίψεις του, ἀντλεῖ θάρρος διὰ τὴν σήμερον, καὶ ἐλπίδα διὰ τὴν αὔριον. Καὶ ὅταν θεωρῇ αὐτὸν ἐλαύνοντα ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σίρατοῦ, ἀκτινοβόλον ἐκ τοῦ ὑπερηφάνου συναισθήματος τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς τιμῆς, εὐλογεῖ τὴν Πρόνοιαν, καὶ ἀναμιμνήσκεται τῶν παλμῶν, οἵτινες διέσεισαν τὴν μεγάλην καρδίαν του, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐχαιρέτισεν ἐν τῇ κοιτίδι τὸ εὐελπι βρέφος, ὡς τὸν μέλλοντα συνετὸν καὶ μεγαλόφρονα ἠγεμόνα, τὸν Θεόθεν κεκλημένον νὰ ἰάσῃται τῶν αἰώνων τὰ τραύματα καὶ τὰς δυστυχίας, νὰ ἐγείρῃ τὸν πεπλωκότα, νὰ ἐκδικήσῃ τὰς ἀλγεινὰς περιφρονήσεις, καὶ τὴν ἐθνικὴν συμφορὰν καὶ ἀφάνειαν.

Ὁ λαὸς προσέχει διαρκῶς πρὸς τὸν Διάδοχον. Ἀναμετρεῖ λεπτολόγως τὰς φράσεις του, μοχθεῖ νὰ μαντεύσῃ τὰ ἐνστικτὰ του, ἀγωνίζεται νὰ διαγνώσῃ ἐὰν ὁ ἱερὸς σπινθὴρ φλέγη καὶ ἀκμάζῃ ὑπὸ τὰς πλύχας τῆς καρδίας του. Ἀκολουθεῖ τὰ βήματά του, καὶ σχολιάζει αὐτά· ἐνθουσιᾷ ἐὰν ἐννοήσῃ αὐτὸν ἄξιον τῶν προσδοκιῶν του· δυσφορεῖ καὶ καταρᾶται ἐὰν διίδῃ ὅτι τὸ προσφιλὲς τοῦτο εἶδωλον διαμορφοῦται ἀνάξιον

τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν Φυσιῶν του. Ἀνατέμνων ὁ λαὸς τὸν δημόσιον καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τοῦ Διαδόχου τοῦ Φρόνου, ἔξακριβῶν λεπτολόγως πᾶν ὃ, τι σχετίζεται πρὸς αὐτὸν καὶ τὰς κλίσεις του, συζητῶν παρὰ τὴν ἐσίαν περὶ τοῦ σοβαροῦ ζητήματος τῆς ἐθνικῆς ἐπαρκείας τοῦ Διαδόχου, ἀφιέμενος ὅτε μὲν εἰς τὴν χαρὰν τῆς χρησῆς προσδοκίας, ὅτε δὲ εἰς εὐλόγους σχετλιασμούς, οὐ μόνον δὲν πρᾶττει τι ἀσύνηθες ἢ περιττόν, οὐ μόνον δὲν φαίνεται ἀναμιγνυόμενος προπετῶς εἰς ἀλλότρια, ἀλλ' ἀσκει δικαίωμα, καὶ ἐκ τοῦ δημοσίου συμφέροντος, καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου συμφέροντος ἀμέσως πηγάζον. Διάδοχος Φιλόπατρις καὶ μεγαλοπράγμων εἰς τὰς ἐθνικὰς ἰδέας καὶ ὑποθήκας τραφεὶς καὶ παιδευθεὶς, ἀπὸ τῶν ὀνειρών τοῦ Γένους ἐμπνεόμενος, τὴν γοητεῖαν τοῦ ἰδίου ἐνόματος καὶ τῆς ἰδίας Φέσεως εἰδὼς νὰ χρησιμοποιοῖ, εἶναι τὸ τιμιώτερον κτῆμα, τὸ ἀσφαλέστερον ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ ἔρεισμα τοῦ ἔθνους. Τὰς διηρημένας δυνάμεις τῆς Πολιτείας, τὰς κατεσπαρμένας δυνάμεις τῆς Φυλῆς Διάδοχος τοιοῦτος δύναται νὰ συγκεντρώσῃ εὐθέως ὑπὸ τὸ εὐγενὲς πᾶτριον σύνθημα, καὶ τοῦ συνθήματος τούτου καθιστάμενος διὰ βοῆς ὁ ἡγήτωρ, δύναται ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐθνικῶς νὰ δημιουργήσῃ, καὶ εὐρύτερον ἐκ τοῦ ὄντος νὰ οἰκοδομήσῃ, ἕσον μικρὸν, ἕσον μέτριον ἢ ἀνεπαρκὲς εἶναι τοῦτο. Δυνάμεις ἐθνικαὶ χώρας τινὸς δὲν εἶναι μόναι αἱ ὑλικάι. Αὐτάς, καὶ ἀτυχίαι πολεμικαὶ δύνανται νὰ φθείρωσι, καὶ μακρὰ ἢ ὕξειαι δυσμένειαι περιστάσεων νὰ καταδικάσωσιν εἰς ἀδράνειαν καὶ μαρασμόν. Δυνάμεις ἐθνικαὶ εἶναι αἱ ἠθικάι, αἱ ὑπέρτεραι τῶν ἀτυχιῶν τῶν πολέμων, καὶ τῆς ἀντιδράσεως τῶν καιρῶν. Δυνάμεις ἐθνικαὶ εἶναι ἡ ἱστορία τῆς χώρας· αἱ παραδόσεις αὐτῆς καὶ τ' ἀλώξητα ἤθη· τὰ βᾶσιμα καὶ εὐλογα ἔνειρα, ἡ ἀγνότης καὶ ἰσχύς τοῦ Φρονήματος, ἡ τήρησις καὶ περιφρούρησις τοῦ ἐθνικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ χαρακτῆρος, ἡ

λελογισμένη αὐτοπεποιθήσις, ἢ συντήρησις τῆς ἐθνικῆς ἐνό-
τητος καὶ ἡ ἀδιάλειπτος Θεραπεία καὶ ἀναζωπύρησις αὐτῆς.
Καὶ αὐταὶ αἱ ἐθνικαὶ ἀτυχίαι, ὅταν μάλιστ' ἀπέσκηψαν ἐκ
λόγων ἔξω τοῦ ἔθνους κειμένων, δύνανται ν' ἀποβῶσι δυνά-
μεις ἐθνικαί, ὅταν ὀρθῶς καὶ καταλλήλως ἐκμεταλλευθῶσιν.
Ἡ ζέουσα ὄρμη τῆς ἐκδικήσεως, εὐγενῆς τις μνησικακία, ὁ
Φεμιτὸς πῶθος τοῦ ἐκπλῦναι τὴν πρὸσθεν ὕβριν, ἀποβαίνουσι
κέντρα ἐλαύνοντα τὴν ψυχὴν, ἐκκαίοντα τὴν συνείδησιν,
φυγαδεύοντα τὴν ἐκ τῆς ὑλικῆς χλιδῆς ῥασίῳνην, παρασκευ-
άζοντα ἀλκιμωτέραν καὶ πλειότερον σοβαρὰν τὴν γενεὰν τοῦ
μέλλοντος. Οὐχὶ ἀλόγως δύνανται τις νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι τὰ
ἀτυχήματα τοῦ 1870 ἐγένοντο ὁ ἄκμων, ἐν ᾧ, μετὰ εἴκοσιν
ἐνιαυτούς, ἐσφυρηλάτησεν ἡ γαλλικὴ Φιλοπατρία καὶ σύν-
εσις τὴν ἀπόγαιον τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους ἀκμὴν. Καὶ αἱ ἦτ-
ται τῆς Γερμανίας, ἀρχομένου τοῦ παρόντος αἰῶνος, μετὰ
ἕτερον αἰῶνα σχεδόν, ἐγένοντο τὸ ἔναυσμα, δι' οὗ ἐξεκαύθη
καὶ ἐξεπυρσοκρότησεν ὁ γερμανικὸς ἐνθουσιασμός, ὁ εἰς τὴν
ἐθνικὴν ἐνότητα καταλήξας. Ἀμφότεραι αἱ στρατιωτικαί, αἱ
ἐθνικαὶ μᾶλλον ἀναπλάσεις δύο μεγάλων λαῶν, ἀτυχίας ἔσχον
ὡς ἀφεταιρίας, καὶ ἐξ ἀτυχιῶν ὀρμηθεῖσαι ἐτελειώθησαν εἰς
τηλικαύτην ἀκμὴν. Γαλλία ὅμως καὶ Γερμανία ἔθυσαν καὶ
ἐμόχθησαν ὑπὸ ἐνιαῖον καὶ σταθερὸν σύνθημα. Τὰ μεγάλα
ἔργα τελεσιουργοῦνται μὲν διὰ τῶν ἀγώνων, παρασκευάζον-
ται ὅμως διὰ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς εἰλικρινείας τῆς ἐργασίας.
Τὴν ἐνότητα ταύτην, εἰς τὰς συνταγματικὰς ἰδίως χώρας,
ἐκπροσωπεῖ ἡ Βασιλεία κυρίως, διότι αὕτη εἶναι ἀναλλοίω-
τος καὶ σταθερά, αὕτη ἔχει τὴν μόνιμον καὶ τὴν διαρκῆ δύ-
ναμιν, ἐν μέσῳ τῶν κυματισμῶν καὶ τῶν ἀσταθειῶν τῆς
πολιτικῆς, καὶ τῆς διαρκοῦς παρελεύσεως ὑπουργείων καὶ
ὑπουργῶν.

Οὐσιῶδες στοιχεῖον, συντελεστικὸν τῆς ἐξάρσεως τοῦ

Διαδόχου εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους, εἶναι ἡ λελογισμένη καὶ ἀξιοπρεπὴς αὐτοῦ ἐπικοινωνία πρὸς τὸν λαόν, ὃν θεὰ διοικήσῃ ἡμέραν τινά. Ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, οἱ πολῖται πάντες ἄνευ ἐξαιρέσεως, ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως, ἔχουσι καὶ καθῆκον καὶ δικαίωμα νὰ βλέπωσι τὸν Διάδοχον, καὶ ὁ Διάδοχος ὑποχρέωσιν ἔχει νὰ τοὺς δέχεται εὐμενῶς, καὶ μετὰ προσοχῆς νὰ τοὺς ἀκούῃ. Τὸ σύνολον τῶν πολιτῶν εἶναι τὸ ἔθνος· οἱ πολῖται σίρατεύουσιν ὑπὸ τὰς σημαίας, οἱ πολῖται ἐργάζονται, αὐτοὶ ἀποτίνουσι τοὺς φόρους, καὶ ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰς πολεμικὰς καὶ τὰς ἄλλας δαπάνας τῆς χώρας, καὶ τῆς παραστιάσεώς της. Τὸ σύστημα τῆς ἐγέρσεως σινικοῦ τείχους, ἢ τῆς ἐπιμόνου παρεμβολῆς τύπων καὶ ἐμποδίων διὰ τὴν ἐγγυτέραν θεάν τοῦ Διαδόχου, εἶναι ὀλέθριον· δημιουργοῦν δὲ παράπονα, ἐκθέτει τὸν Διάδοχον εἰς τὴν εὐλογον δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ. Αἱ διακρίσεις, καὶ δίκαιαι ἔτι ὅταν εἶναι, παρασκευάζουσι ψυχρότητας, ἅς συμφέρων καὶ καθῆκον ἔχει ὁ Διάδοχος ν' ἀποφεύγῃ ἐπιμελῶς. Φαντασθῶμεν τί δύναται νὰ γεννηθῇ, ὅταν διακρίσεις παραπλήσιοι οὐδένα ἔχωσι λόγον νὰ ὑφίστανται, ἢ ὑφιστάμεναι παρέχωνται εἰς τὰς μετριότητες καὶ τὰς ἀσημότητας. Ἡ ἐκλογή τῶν διδασκάλων τοῦ ἡβῶντος Διαδόχου, καὶ ὁ καταρτισμὸς τῆς Αὐλῆς αὐτοῦ ἀνδρωθέντος, εἶναι λεπτὸν ζήτημα, δυναστικὸν ἅμα καὶ πολιτειακόν. Ἀδέξιος ἢ σκαιὸς αὐλικός, περὶ τὰς τυπικὰς ὑποκλίσεις μόνον τυρβάζων, περὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἐθιμοτυπιῶν ἀδιαλείπτως λαλῶν, αὐτὰς ὑπολαμβάνων ὡς τὸ ἄωτον καὶ τὸ σιεφάνωμα τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, ἐστρημένος ὅμως τῆς δυνάμεως τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι ὀρθῶς καὶ ἐγκαίρως τῶν πραγμάτων, μὴ ἔχων τὸ ἠθικὸν σθένος νὰ λέγῃ τιμίως καὶ ἀταράχως τὴν ἀλήθειαν, προσπαθῶν ἀδιαλείπτως πῶς νὰ κατασπῇ ἀρεστὸς εἰς τὸν ἡγεμόνα ἢ τὸν Διάδοχον, καὶ ἀδιαφορῶν διὰ ποίας θυσίας θεὰ κατασπῇ

τοιούτος, ἀγωνιζόμενος νὰ μαντεύῃ τὰς διαθέσεις τοῦ ἡγεμονίδου, σπεύδων νὰ προλαμβάνῃ καὶ νὰ δικαιολογῇ αἰωνίως αὐτάς, εἶναι ὁ μᾶλλον ὑλέθριος, ὁ μᾶλλον ἐπίβουλος, ὁ μᾶλλον ἀσφαλὴς καὶ ἀσυνείδητος ἐχθρὸς τοῦ Ἡγεμόνος καὶ τοῦ Διαδόχου. Ἡ ἀλήθεια σπανίως εἰσδύει εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἡγεμόνων. Τὴν διώκουσιν οἱ ἐν αὐτῇ, τὴν σίρεβλοῦσι, τὴν ἀποκρύπτουσιν εἴτε ἐξ ἀτολμίας χαρακτηῆρος, εἴτε ἐξ ὑπολογισμοῦ, καὶ ἐῶντες τοὺς ἡγεμόνας εἰς τὸ σκότος εἴτε εἰς τὴν πλάνην, δρέποντες αὐτοὶ τῆς ἐγκληματικῆς αὐτῶν ἀναληψίας ἢ προθέσεως τὸν ἄθεσμον καρπὸν, ἀφίνουσιν εἰς τὸν Ἡγεμόνα καὶ τὸν Διάδοχον νὰ δρέψῃ αὐτὸς εἴτα τὸν πικρὸν τῆς ἀγνοίας ἢ τῆς ἀδιαφορίας των καρπὸν. Ἡ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως καὶ ἐρεύνης μὲρφοσις ἰδίας γνώμης περὶ τῶν γεγυρότων τῶν ἀπασχολούντων τὴν κοινωμίαν, εἶναι ἔννομον καὶ ὑφειλόμενον καθῆκον τοῦ Διαδόχου. Τὰ ὅσα αὐτοῦ οὐχὶ εἰς τὴν ταπεινὴν κολακείαν, οὐχὶ εἰς τὸν ὑπολογισμὸν, ἢ τὸ πονηρὸν συμφέρον δύναται ν' ἀνοίξῃ ὁ Διάδοχος, ἀλλ' εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ταύτην θεὰ μοχθήσῃ ν' ἀνεύρῃ. Διὰ τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς ἡγεμονίδας εἶναι πλειότερον ἔτι κινδυνῶδες τὸ βλέπειν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἄλλων, καὶ τὸ ἀκούειν διὰ ξένων ὠτων. Διὰ τὸν εἰλικρινῶς θελόντα νὰ φωτισθῇ καὶ νὰ μελετήσῃ ὑπάρχουσι μυρία μέσα, ἔντιμα ἅπαντα, φωτισμοῦ καὶ μελέτης. Αὐτὸς ὁ τύπος, ὃν σκοπίμως παριστῶσιν ὡς σκοτίζοντα τὰ γεγονότα, εἶναι ἄριστον μέσον ἐλέγχου καὶ πληροφορίας. Νοήμων καὶ ἀμερόληπιος ἀνὴρ ἀνευρίσκει εὐχερῶς τὴν ἀλήθειαν, διὰ μέσου πάσης τῆς θερμοῦς ἐκείνης τοῦ λόγου, τῆς ἄχρι ἐμπαθείας ἐξικνουμένης πολλάκις. Οὐτε πάντα δύναται ἀσυζητητὶ ν' ἀποδέχηται τις, ἀλλ' οὐτε πάντα νὰ ἀπορρίπτῃ. Κυρίως οἱ Διάδοχοι ἀνάγκη νὰ πείθωσι τοὺς περὶ αὐτοὺς διὰ πάσης τῆς πολιτείας καὶ τῆς πορείας των ὅτι ποθοῦσι ν' ἀκούωσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ

νὰ μανθάνωσιν αὐτήν. Ἄλλως τε, ἐκτὸς τῶν μέσων τούτων, ὑπάρχουσιν αἱ πηγαὶ τῆς προφορικῆς ἐρεύνης. Δὲν θὰ ἐκπέσῃ τῆς θέσεώς του ὁ Διάδοχος, οὔτε θὰ ὑποτιμήσῃ ἑαυτὸν, εἴαν, προκειμένων ὑψίστων θεμάτων καὶ συμφερόντων θιγόντων τὴν πολιτείαν καὶ τὴν κοινωνίαν, ζητήσῃ καταλλήλως καὶ ἀνεπιδείκτως τὰ φῶτα τῶν δυναμένων ἀπὸ περιωπῆς, καὶ ἄνευ οὐδενὸς πάθους ἢ ὑπολογισμοῦ, νὰ παρὰσχωσιν αὐτά. Ἀπειλεῖται ὁ τόπος ἀπὸ κρίσιν τινὰ οἰκονομικὴν, πολιτειακὴν, βιομηχανικὴν, ἐμπορικὴν, ναυτιλιακὴν ἢ ἄλλην; Ἐκαστος τῶν κλάδων τούτων θὰ ἔχῃ ἐν τῇ χώρᾳ πεφωτισμένους καὶ φιλοπάτριδας ἀντιπροσώπους, ὑπερέρους πάσης ὑπονοίας ἐπὶ συμπαθείᾳ ἢ ἀντιπαθείᾳ, ἐπὶ συνηγορίᾳ ἢ ἀντιπράξει. Οὐδὲν τὸ ἔκτροπον, ἢ ἐπίμεμπτον, εἴαν ὁ Διάδοχος προσφύγῃ εἰς τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν, ἐκλέγων τοὺς ἀρίστους καὶ τοὺς μᾶλλον ψυχρούς, καὶ ζητῶν ἀκαδημαϊκῶς ἢ καὶ συγκεκριμένως τὴν γνώμην των, χωρὶς νὰ ἐξαρτήσῃ ἀπὸ τῆς γνώμης των τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ συλλέγων πάσας, καὶ τὰς μᾶλλον ἀντιθέτους, καὶ τὰς μᾶλλον ἐκ διαμέτρου, καὶ ἀναλύων καὶ χωνεύων αὐτὰς εἶτα εἰς τὸ ἴδιον κριτήριον, μορφώσῃ ἀβίαστος καὶ ἀνεπηρέαστος τὴν ἰδίαν πεποίθησιν, ἣν σιωπηλῶς καὶ προσεκτικῶς παραβάλλει εἶτα πρὸς τὰς διαφόρους ἐπὶ τῶν ἰδίων θεμάτων κρατούσας ἐν τῇ κοινωνίᾳ, προσέχων ποῦ κεῖται ἡ ἀλήθεια, καὶ πῶς ἀσφαλέςτερον καὶ ἀθουρωδέστερον δύναται τις νὰ τὴν ἀνεύρῃ. Εἶναι «δεινὸν ἢ ἄγνοια, καὶ πολλῶν κακῶν τοῖς ἀνθρώποις αἰτία». Εἴαν διὰ τοὺς ἀπλοῦς τῶν ἀνθρώπων εἶναι δεινὸν ἢ ἄγνοια, πόσον δεινότερον κακὸν εἶναι διὰ τοὺς βασιλεῖς!

Ἐν τῇ ἐκτυλίξει τῆς ἐπιστήμονικῆς καὶ τεχνικῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους, πιθανὸν νὰ παρατηρηθῶσιν ἀραιὰ τινὰ φαινόμενα προόδου, οἰωνιζόμενα ἀγαθότεραν καὶ μείζονα τὴν βελτίονα

ἐπίδοσιν. Ὁ Διαδόχος θὰ περιάψῃ εἰς ἑαυτὸν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην, εἴν, ἀγρύπνως παρακολουθῶν τὴν ἐπιστήμονικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν τῆς πατρίδος του κίνησιν, παρέχῃ ἐνίοτε ἀπόδειξιν τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ, καὶ τῆς πολυτίμου προσοχῆς του. Ἄξιωματικός τις ἀνακαλύπτει αἴφνης νεώτερόν τι σύστημα ὄπλου ἢ τηλεβόλου· ἰατρὸς ἐπινοεῖ σκόπιμον μηχανήμα ὑπηρετικὸν τῆς ἀνακουφίσεως τῶν ἐν πολέμῳ τραυματιῶν· συγγραφεὺς τις ἢ λόγιος δημοσιεύει ἔργον τι ἢ μελέτημα προσοχῆς ἄξιον· γλύπτης γλύφει ἀξιόλογον ἄγαλμα· ζωγράφος γράφει θεῶς ἀξίαν εἰκόνα· βοτανικός, γεωγράφος, ὀρυκτολόγος, χημικός, μεταλλουργός, ἐπιστήμων ἢ βιομήχανος παντὸς εἴδους καὶ παντὸς κλάδου δημοσιεύει ἢ ἐπινοεῖ τι τοῦ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος ἄξιον· ὁ τύπος ἐπιλαμβάνεται, ἢ προσοχὴ τοῦ δημοσίου διεγείρεται. Ἡ ἀντίληψις τοῦ Διαδόχου δέον νὰ ἀγρυπνῇ· τὰ πρωτόλεια τῆς ἐνθαρρύνσεως, καὶ τῆς ἠθικῆς ἀμοιβῆς τοῦ συγγραφέως, τοῦ καλλιτέχνου, τοῦ βιοτέχνου, εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Διαδόχου ἀπόκεινται, καὶ αὐτὸς εὐκταῖον εἶναι νὰ τὰ προσκομίσῃ εὐμενῶς πρὸς τὸν μοχθήσαντα καὶ ἀγρυπνήσαντα. Μία χειραψία τοῦ Ἡγεμόνος, εἰς συμπαθῆς λόγος τοῦ Διαδόχου, μία δημοσίᾳ ὁμολογία τῆς εὐχαριστήσεως καὶ τῆς ἀγαθῆς ἐντυπώσεως ἣν ἤσκησεν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ σύγγραμμα ἢ τὸ καλλιτέχνημα τοῦ πολίτου, εἶναι γενναία ἀμοιβὴ διὰ τὸν κοπιήσαντα, ἀμοιβὴ ἀμείψουσα πλουσίως χωρὶς νὰ καταβιβάσῃ, καὶ χωρὶς νὰ ἐκθέτῃ εἰς οὐδεμίαν ἀφαιμάξιν οὐδενὸς τὸ βαλάντιον. Διότι μία τῶν ἐξόχων προνομιῶν τῶν Ἡγεμόνων καὶ Ἡγεμονιδῶν εἶναι ὅτι δύνανται δι' ἐνὸς εὐμενοῦς λόγου, διὰ μιᾶς Φερμῆς συστάσεως, διὰ μιᾶς ἐμφαντικῆς προσκλήσεως εἰς δημοσίαν συνάθροισιν, διὰ μιᾶς χειραψίας μόνης, νὰ δημιουργήσωσι μέλλον ὀλόκληρον ἀποκλήρου εὐφυΐας, Φνησκούσης δι' ἑλλειψιν ὀλίγου ἄρτου καὶ ὀλιγωτέρας ἀρωγῆς. Καὶ τὸ μέλλον

τοῦτο, Φωτεινὸν καὶ ἀσφαλές, ἀνέστησεν ὁ Ἡγεμὼν ἢ ὁ Διάδοχος χωρὶς νὰ δαπανήσῃ, χωρὶς νὰ παρακαλέσῃ, χωρὶς νὰ ὑποχρεωθῇ. Πόσον μεγάλη εἶναι τῶν χρησίων Ἡγεμόνων καὶ τῶν Διαδόχων ἡ ἠθικὴ δύναμις, καὶ πόσον λυσιτελεῶς καὶ ἀσφαλεῶς δύναται πανταχοῦ καὶ πάντοτε νὰ ἐπιδρᾷ! Εἰς τὸ Κράτος θὰ ὑπάρχωσιν ἄνδρες πλούσιοι, ἢ ἐπαρκῆ ἔχοντες τὰ μέσα, οἵτινες, εἴτε διότι προσπελάζουσιν ἐκ κενοδοξίας τὴν Αὐλήν, εἴτε διότι θέλουσι νὰ ἀκουσθῶσιν, εἴτε ἐξ ἄλλου οἰουδήποτε λόγου, μανθάνοντες ὅτι ὁ Ἡγεμὼν, ὁ Διάδοχος, ἔν μέλος τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἐξέφρασεν εὐμενῆ γνώμην ὑπὲρ νέου καλλιτέχνου ἢ σπουδαστοῦ, πιθανὸν νὰ προθυμοποιηθῶσι νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης αὐτοῦ, εἰς τὴν ἔξαρσιν τῆς ἰδιοφυίας του, εἰς τὴν περάτωσιν τῶν σπουδῶν του. Ἰδού, ἐκτὸς τόσων ἄλλων ἐπωφελῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἡγεμονικῆς προσοχῆς, τί δύναται ν' ἀποφέρῃ εἰς λόγος Ἡγεμόνος ἢ Διαδόχου, καταλλήλως καὶ ἐγκαίρως λεγόμενος. Ἄλλ' ἵνα λεχθῇ ὁ λόγος οὗτος, ἀνάγκη Ἡγεμὼν καὶ Διάδοχος νὰ μὴ ἀγνοῶσιν ἐντελεῶς τί ἐπιστημονικῶς καὶ καλλιτεχνικῶς, τί καλλιλογικῶς καὶ βιοτεχνικῶς ζυμοῦται περὶ αὐτούς. Ἀνάγκη νὰ μεριμνῶσι περὶ τῶν γραμμάτων, τῶν καλῶν τεχνῶν, καὶ τῶν τεχνῶν τῆς Πατρίδος, ἀνάγκη νὰ τιμῶσιν ἐνίοτε, διὰ τῆς προσοχῆς καὶ μερίμνης των, τὰ πενιχρὰ σπουδαστήρια τῶν σεμνῶν τούτων καὶ ἀφανῶν μαρτύρων τῶν ἰδίων πεποιθήσεων καὶ ἰδιοτήτων, ἀνάγκη νὰ παρέχωσι τὸ κεφάλαιον τῆς πατρικῆς ἐνθαρρύνσεως εἰς λιποψυχούσας φύσεις, αἵτινες πιθανῶς ἐγεννήθησαν προνομιοῦχοι, καὶ ἐγκρύπτουσι τὸν σπινθῆρα τῆς Τέχνης ἐν ἑαυταῖς. Καὶ πόσοι τοιοῦτοι σπινθῆρες, πόσοι λυχνίαὶ Φωτειναὶ ἐσβέσθησαν ἐλλείψει ὀλιγίστου ἐλαίου! Τοιαῦται ἐκδηλώσεις ἐνδιαφέροντος θὰ ἐξῆρον ἔτι παρὰ τῷ λαῷ τὸ γόητρον τοῦ Διαδόχου· καὶ ἐνῶ ἡ συγκαταβατικὴ εὐμένεια

τοῦ ἡγεμονίδου, αἴρουσα τὰς διακρίσεις, θὰ καθίστα, διὰ τῆς ἐπικοινωνίας, ἐγγύτερον αὐτὸν πρὸς τὸν λαόν, θὰ διεσκεδάζοντο αἱ τυχὸν προκαταλήψεις, αἱ ἀόριστοι ὑποθέσεις καὶ φῆμαι ἅς ἐνίοτε καὶ πνεῦμα ἐχθρὸν βεβουλευμένον ἢ ἐπιβόλαιον ἠδύνατο νὰ ἐκθρέψῃ, τὸ δὲ γόητρον τοῦ Διαδόχου θὰ ἠμπεδοῦτο κραταιότερον ἔτι εἰς τὴν Φερμὴν, τὴν Φιλοπάτριδα καὶ Φιλοβασιλικὴν καρδίαν τοῦ ἔθνους.

Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς χώρας, ἡ στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ βελτίωσις καὶ προαγωγή, ἡ παιδεία, τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, ἐξαιρέτως δὲ ἡ συγκέντρωσις καὶ συντήρησις τῶν ἀφανῶν ἀλλὰ προσφιλῶν δεσμῶν τῶν ἐνούντων εἰς μίαν ἐλπίδα καὶ προσδοκίαν τὰ τέκνα τῆς αὐτῆς Πατρίδος, εἶναι κύρια τοῦ Διαδόχου μελήματα. Ὑπὸ τὴν ἡγεμονικὴν αὐτοῦ σιέγην εὐρίσκουσιν ἂν οὐχὶ ἄσυλον, ἐγκάρδιον καὶ τιμητικὴν ὁμῶς δεξιῶσιν, τὰ ἱστορικὰ τῆς χώρας ὀνόματα, αἱ εὐρύτεραι τοῦ ἔθνους διάνοιαι, τὰ ναυάγια τῶν εὐγενῶν ἰδεῶν, οἱ μάρτυρες τοῦ πολλαπλοῦ καθήκοντος. Εἰς Φερμὸς λόγος τοῦ Διαδόχου ἤμειψε τὸν προγεγραμμένον, τὸν ἄπολιον καὶ ἄπατριον· παρεμύθησε τὸν ἀξιοσέβαστον τραυματίαν καταδρομῆς, ἧς ὑψηλὴ καὶ εὐγενεσιὰτῃ ἐγένετο ἡ ἀρχή, ἐκέντρισε τὸ θάρρος του, διέχυσε τὴν ἐγκαρτέρησιν εἰς τοὺς πόρρω. Ὑπὸ τὴν πάλλουςαν συμπάθειαν τοῦ Διαδόχου ὁ ἀποκαρτερῶν ἀπόστολος τῆς ἰδέας ἀνέκτησε τῶν πάλαι ἡμερῶν τὸ ἀκμαῖον πῦρ. Ποῖα ἦσαν τὰ δυσεύρετα ταῦτα ὄπλα, τὰ ἀπεργασθέντα τὴν ἠθικὴν αὐτὴν ἀνάστασιν καὶ ἐπανάστασιν; Εἰς λόγος τοῦ Διαδόχου! Μία ἐπίδειξις καὶ μία ἀπόδειξις τοῦ ὀφειλομένου αὐτοῦ ἐνδιαφέροντος· συμμετοχὴ τις εἰς τὸ ἄλγος εὐγενῶν μαρτύρων, ἐμφύσησις πίστεως εἰς τὴν γόησσαν ἐλπίδα τοῦ χρησιωτέρου μέλλοντος.

Τὰ ἔθνη δὲν ζῶσι μόνον ἐπ' ἄρτῳ. Αἱ ἰδέαι εἶναι τῶν ἐθνῶν ἢ ζωὴ, θεματοφύλακες δὲ καὶ ἐκτελεσταὶ τῶν ἰδεῶν

ἐκλήθησαν οἱ εὖορκοι καὶ ῥηξικέλευθοι Ἡγεμόνες. Ὑπάρχουσιν ἔθνη ὧν ἡ ζωὴ σύμπασα, τὸ παρελθόν, τὸ ἐνεστίος, τὸ μέλλον, εἶναι ἰδέας μόνης ἔκφανσις καὶ ὑπεροχή. Δυσχερῆσταιον ἔχουσι τὸν κλῆρον οἱ κληρονόμοι σιεμμάτων κρατῶν, βιωσάντων, βιούντων, βιωσόντων ὑπὸ τοιαύτας ἀναποδράσιους συνθήκας. Ἐὰν εἶναι ὅμως ἐργώδης ὁ κλῆρος, καὶ εὐγενέστερος εἶναι καὶ πλεϊότερον ὑψηλός. Οὐδεὶς ῥάθυμος ἢ ὀκνηρός, οὐδεὶς φυγόπονος ἢ ἀδρανὴς ἐδοξάσθη ποτέ. Οἱ Διάδοχοι τῶν Θρόνων, ὧν ἡ λαμπηδὼν καὶ ἡ ἐγγύησις δὲν σκέπει πάντας τοὺς υἱοὺς τῆς πατρίδος, ἔχουσι μεμετρημένον τὸν ὕπνον, ἄγρυπνον τὴν προσοχήν, ῥαγδαίαν τὴν καρδίαν, ἀνήσυχον τὸν ὀφθαλμόν. Ἡ ἱερότης τῶν ὑποχρεώσεων, ἡ ἐπίγνωσις αὐτῶν, τὸ βάρος τῆς ἀποκειμένης ἐντολῆς ἀφαιρεῖ τῆς ψυχῆς τὴν ἀδράνειαν, μετριάζει τῆς ἀνέσεως τὰς ὥρας, πολλαπλασιάζει τὰς τῆς ἐργασίας. Τοῦ Διαδόχου τὸ ἀξίωμα οὔτε θέσις ἀργόμισθος εἶναι, οὔτε τίτλος τιμητικός, ψιλὸς ἐννοίας, δυνάμειος, καθήκοντος. Ὁ Διάδοχος εἶναι ὁ πρῶτιστος, μετὰ τὸν Βασιλέα, ὑπηρέτης τοῦ Κράτους, καὶ ὁ πρῶτος, μετὰ τὸν Ἡγεμόνα, Θεράπων τῆς Δυναστείας. Τιμὴ, ὄρκος, καθῆκον, καὶ ἡ ἐπισιέφουσα τὴν γόησσαν μορφήν του ἀπωτέρα ἐλπίς, εἶναι ἡ τριακτίνος λαμπηδὼν ἢ σελαγιζουσα περὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Διαδόχου, ἡ σκέπουσα τὸν βασιλικὸν Θεσμόν, ἡ προάγουσα τὴν ἐπωφελῆ αὐτοῦ δρᾶσιν καὶ γοητείαν. Ἡ προσωπικότης τοῦ Διαδόχου τοῦ Θρόνου, ἐν ἰδικαῖς χώραις, ὑπὸ ἰδιαιτέρας συνθήκας ἀναπλυσσομέναις, εἶναι ἡ πρῶτη καὶ σοβαρωτάτη τοῦ Κράτους. Ἐμφανίζει τὸ μέλλον. . . Ἀπὸ ἡγεμόνος, οὔτινος ἀπεσβέσθη τὸ πῦρ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργασίας, σώζει τὸ Κράτος ἄρτιος Διάδοχος. Ἀπὸ Διαδόχου ὅμως μὴ αἰρόμενον εἰς τῆς θέσεώς του τὸ ὕψος, μὴ θερμαινόμενον ἀπὸ τὸ σφριγὸς ἀκμαίας ἐθνικῆς ζωῆς, μὴ συναρπαζόμενον ἀπὸ εὐγενῆ φιλοδοξίαν, μὴ

λατρεύοντα ιδεώδεις Θεότητας, τίς θὰ σώσῃ τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαοὺς, τὰς φυλὰς καὶ τὰ ἰδανικά των;

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ.

[*Hestia*, 1893, n° 16.]

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΙΤΣΑΡΗΣ ΓΛΪΠΤΗΣ.

Ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐθνῶν ἀναφαίνονται πολλὰκις ἄνδρες, ὧν τὰ ἔργα τοῦ λόγου ἢ τῆς τέχνης ὑπεράνω κείμενα τῆς πνευματικῆς καὶ αἰσθητικῆς ἀναπύξεως καὶ κρίσεως τῆς κοινωνίας, ἐν ἣ ἐβίωσαν, ἢ ἤλθον νὰ βιώσωσι, διέρχονται ἀπαρατήρητα. Ὁ βίος αὐτῶν οὐδενὸς διεγείρει τὸ διαφέρον, πλὴν ἐκείνων, οἵτινες ἐγνώρισαν αὐτοὺς ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἐξετίμησαν τὰ ἔργα των· ὁ θάνατός των ὀλίγους συγκινεῖ, τὸ δὲ κενόν, ὕπερ καταλείπουσιν ἀπερχόμενοι τοῦ βίου, δὲν αἰσθάνεται τὸ πολὺ πλῆθος ἀπροετοιμασίων εἰς ἀπόλαυσιν τῶν καρπῶν τῆς ἐργασίας των, τὸ δὲ ὄνομά των παραλαμβάνει ἢ λήθη εὐθύς τὴν ἐπιούσαν τοῦ θανάτου των. Ὁ βίος τῶν ἀνδρῶν τούτων συνήθως εἶναι πάλῃ διηνεκῆς λαμβάνουσα πλαστουργοῦ διανοίας κατὰ τῶν προλήψεων καὶ τῶν ἀτελῶν ιδεῶν τῆς κοινωνίας. Ἐκ τῆς πάλῃ ταύτης πολλοὶ ἐξέρχονται νικηταί, ἀλλ' οἱ πλειότεροι ὑποκύπτουσι καὶ θνήσκοντες φέρουσι τὴν θλίψιν ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τὸ παράπονον εἰς τὰ χεῖλη. Εὐτυχεῖς τοῦλάχιστον ἐκεῖνοι τούτων ἂν μετὰ παρέλευσιν ἐνιαυτῶν εὐρεθῇ ἱστορικὸς ἢ φιλόσοφος, ὅστις ἀναζητῶν τὰς πρώτας ἀρχὰς κλάδου τῆς πνευματικῆς ἢ ὑλικῆς προόδου τῆς φυλῆς των, ἀνακαλύψῃ, ἀνασκαλεύων τὸ ἱστορικὸν ἔδαφος, τὴν αὐλακα τῆς πορείας των, καὶ ἀνεύρῃ τὸν μῖτον τὸν συνέχοντα τὰ ἔργα τούτων πρὸς τὰ τῶν μεταγενεστέρων.

Εἰς τῶν ἀνδρῶν τούτων παρ' ἡμῖν εἰς τὸ εἶδος του ἦτο ὁ κατὰ τὸν παρελθόντα δεκέμβριον τελευτήσας γλυπτῆς Ἰωάννης Βιτσάρης. Τὸν θάνατον αὐτοῦ αἱ ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν ἀνήγγειλαν ἄλλαι μὲν τυπικῶς ὡς εἶδησιν, ἄλλαι ἀνέγραψαν ὅτι ἦτο Τήνιος καὶ παράδοξος καὶ ιδιότροπος ἀνὴρ, καὶ ἄλλαι ἄλλα ἀνευ πλήρους γνώσεως τῶν ἔργων του, καὶ τῆς ἀξίας του, ἀπλῶς ὕπως γράψωσί τι εἰς τὰ χρονικὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Οὐδὲν τούτων ἀληθές.

Γνωρίσαντες ἐκ τοῦ πλησίον τὸν ἄνδρα, καὶ παρακολούθησαντες πάσας τὰς ἐργασίας αὐτοῦ καὶ τὸν βίον ὡς καλλιτέχρου ἐν Ἀθήναις, αἰσθανόμεθα βαθέως τὸ καθῆκον νὰ χαραξομεν ὑλίγας γραμμὰς ὑπὲρ αὐτοῦ, τιμῶντες μνήμην φίλου καὶ καλλιτέχρου καὶ ὀρίζοντες, κατὰ τὴν κρίσιν ἡμῶν, τὴν ἀληθῆ ἑστίαν του ἐν τῇ ἀναπλύξει καὶ τῇ προόδῳ τῆς παρ' ἡμῖν καλλιτεχνίας, ἰδίως δὲ τῆς γλυπτικῆς.

Ὁ βίος τοῦ Βιτσάρη οὐδὲν ἔχει τὸ ἀξίον ἀναγραφῆς ἰδιαιτέρας, πλὴν τῆς τοῦ καλλιτέχρου τοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὴν θείαν αὐτοῦ τέχνην καὶ περὶ ταύτην διαρκῶς ἀσχολουμένου καὶ τυρβάζοντος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις ἦτο δὲ πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς τὴν καταγωγὴν Ἀθηναῖος ἐκ τῆς ἀρχαίας οἰκογενείας τῶν Βουτσαράδων, ἧς τὸ ἐπώνυμον αὐτῆς, παῖς ὢν καὶ φοιτῶν ἐν τοῖς σχολείοις, μετέτρεψεν εἰς Βιτσάρης, ἵνα ἀποφεύγῃ τὰς ἐκ τῆς παραφωνίας τοῦ ὀνόματος τούτου παραφασίας τῶν συμμαθητῶν του. Τὰ πρῶτα μισθῆματα τῆς γλυπτικῆς ἐδιδάχθη ἐν τῷ ἡμετέρῳ Σχολείῳ τῶν τεχνῶν ἀπὸ τοῦ 1861-1864· εἶτα δὲ μετέβη εἰς Μόναχον ὅπου μέχρι τοῦ 1870 ἐφοίτησεν ἐν τῇ ἐκεῖ ἀκαδημίᾳ τῆς γλυπτικῆς, ἔνθα καὶ διέπρεψεν. Ἐπανελθὼν ἐκ Γερμανίας τῷ 1871 εἰς Ἀθήνας ἵδρυσεν ἐργαστήριον γλυπτικῆς ἐν τῇ ἰδιοκτιῆτῳ οἰκίᾳ του ἀπέναντι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἔνθα ἐκλείσθη ἀφιερῶθεις ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὴν τέχνην του καὶ ἀδιαλείπτως

ἐργαζόμενος μέχρις οὗ ἠσθάνθη τὴν πρώτην προσβολὴν νόσου δεινῆς, ἣτις ἐπήνεγκε τὸν θάνατόν του τῇ 13 δεκεμβρίου παρελθόντος ἔτους, ἐν ἡλικίᾳ 48 ἐτῶν.

Ὁ Βιτσάρης δὲν κατέλιπε πολλὰ ἔργα, διότι καὶ ὁ βίος του ὁ καλλιτεχνικὸς ὑπῆρξε βραχύς, ὅσα ὅμως κατέλιπεν ἐν μαρμάρῳ ἢ ἐν γύψῳ ἀποτελοῦσι χρονικὴν περιόδον τῆς παρ' ἡμῖν γλυπτικῆς, ἣτις μέχρις αὐτοῦ εἶχε μείνει σιᾶσιμος. Ὁ Βιτσάρης ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐφαρμίσας παρ' ἡμῖν ἐν τῇ γλυπτικῇ τὸν κατὰ τέχνην τύπον τῆς πραγματικῆς σχολῆς· δὲν ἐδημιούργησεν αὐτὸς τοῦτον, ἀλλὰ τὸν μετήγγισεν ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ τεχνικῇ τελειότητι καὶ ὑποσίᾳσει. Πρῶτος οὗτος κατενόησε καὶ ἐφήρμοσεν ἀσφαλῶς μετὰ τόλμης καὶ ἐλευθερίας τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας τῶν διασήμεων καλλιτεχνῶν τῆς δύσεως ἀπομακρυνθεῖς τοῦ τύπου τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων, εἰς ὃν ἦσαν τέως προσκεκολλημένοι οἱ ἐν Ἀθήναις ὁμοτέχνοί του, πλάττοντες εἴτε ἀγάλματα, εἴτε ἀνάγλυφα, εἴτε προτομάς, οἷαι εἶναι ἐπὶ παραδείγματι αἱ μαρμάριναι τῶν ἀγωνιστῶν ἐν τῷ ἔθν. Πανεπιστημίῳ. Παρατηροῦμεν δ' ἐπὶ τούτου, ἵνα ἐννοηθῶμεν, ὅτι εἶναι μὲν τὰ ἀρχαῖα γλυπτὰ μνημεῖα (ἂν εὐχὴ πάντα) ἀριστουργήματα καὶ πρωτότυπα ἄριστα πρὸς μελέτην καὶ διδασκαλίαν, πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος, ἀλλ' οὐχὶ κατάλληλα καὶ πρὸς τυφλὴν ἀπομίμησιν. Ὁ ἀρχαῖος καλλιτέχνης εἶχε βεβαίως τὴν φύσιν ὁδηγόν, ἀλλ' ἄλλως ἐνέβει ταύτην καὶ ἄλλως παρίστα· ταύτην δὲ πρέπει νὰ ἔχη καὶ ὁ νεώτερος, ἀλλ' ἰφείλει νὰ ὑποτυποῖ ταύτην ἐν τῇ τέχνῃ κατὰ τὴν αἰσθητικὴν τῶν χρόνων του. Τὸ μιμεῖσθαι δ' ἐν παντὶ τοὺς ἀρχαίους περὶ τὴν παράστασιν τοῦ σώματος δὲν εἶναι τέχνη, εἶναι ἀντιγραφὴ, πάντοτε ὑποδεστέρα καὶ ἀτεχνοτέρα τοῦ πρωτοτύπου. Ἐκ τοιούτων δοξασιῶν ὑρμώμενος ὁ Βιτσάρης, γέννημα, ὡς εἶπαμεν, οὐσῶν οὐχὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἰδιοφυίας

ἀλλὰ τῆς ἀληθοῦς σπουδῆς τῶν ἔργων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων καλλιτεχνῶν, μόνου τὴν φύσιν καὶ τὴν πραγματικότητα εἶχεν ὀδηγὸν εἰς τὰ ἔργα του. Ἐκέκτητο ὄξυ καὶ παρατηρητικὸν βλέμμα καὶ τεχνίτου ἀντίληψιν διαυγῆ, ὥστε δι' ὀλίγων γραμμῶν ἐν τῷ ἀμόρφῳ πηλῷ ὑπετύπου ἐκ τοῦ φυσικοῦ κατὰ τέχνην τὰ ἔργα του, καὶ διέγραφε τὴν ὁμοίότητα καὶ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου προκειμένου περὶ προτομῆς. Αἱ προτομαὶ δὲ ἅς ἔγλυψεν εἶναι ἀριστοτεχνήματα τοῦ εἶδους τούτου· μνημονεύομεν δ' ἐνταῦθα τὴν τοῦ Ἄντων. Παπαδάκη, εὐεργέτου τοῦ ἔθν. Πανεπιστημίου, τὰς τοῦ καθηγητοῦ Στεφ. Κουμανούδη, Μαύρου, Γεωρ. Βασιλείου.

Ἄλλ' ὁ τρόπος οὗτος τῆς παραστιάσεως καὶ ὁ τύπος τῶν ἔργων του, ἐν ᾧ ἐθαυμάζετο καὶ ἐπηρεῖτο παρ' ὀλίγων, ἀπῆρσεν εἰς τοὺς πολλούς, νομίζοντας ὅτι πᾶν γλυπτικὸν ἔργον μὴ φέρον ἀρχαῖον τύπον ἦτο δημιούργημα ἀτέχνου τεχνίτου. Αἱ κρίσεις δὲ αὗται ἐπικρατοῦσιν ἢ μᾶλλον ἐπεκράτουν ἕως χθὲς καὶ ἐπὶ ἄλλου εἶδους καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων τῆς διανοίας. Ἔως χθὲς ἔργον ποιητικὸν ἐνέχον ποιητικὴν ἀξίαν ἢ καὶ διήγημα ἀριστον γεγραμμένον ἐν τῇ ὁμιλουμένῃ φυσικῇ γλώσσῃ ἐθεωρεῖτο τυχαίου τινὸς σιχοπλόκου ἢ ἀγραμμάτου συγγραφέως καὶ ποιητοῦ ἔργου, δὲν ἀνεγινώσκετο, οὐδ' ἐκτιμᾶτο. Ἐπρεπε δὲ νὰ προηγηθῇ ἐπίμομος ἀγὼν καὶ νὰ ἐπέλθῃ ζύμωσις τις φιλολογικὴ ἵνα ἡ ποιήσις καὶ τὸ διήγημα ἀρέσκωσιν ἐν τῇ φυσικῇ περιβολῇ τῆς ζωντανῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ. Θὰ ἐξηρχόμεθα ἐνταῦθα τῶν σπενῶν βιογραφικῶν ὀρίων περὶ Βιτσάρη, ἂν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἄλλως εὐλήπιου τούτου θεμάτος.

Ὁ Βιτσάρης παρασλατικὰ ἔργα ἀρχαίων θεῶν ἢ ἡρώων ἐπλασε μόνου ὡς μαθητῆς· εἶτα δὲ οὐδόλως εἰργάσθη ἐπὶ τοιούτων θεμάτων, ἀλλὰ καὶ ἂν ἐπλαττεν ἤθελε δώσει ἴδιον φυσικὸν τύπον καταληπτὸν εἰς τὴν νεωτέραν καλαισθησίαν.

Ἐχομεν δὲ ἄλλως μικρὸν τοῦ τοιοῦτου τρόπου ὑπόδειγμα, ἔργον αὐτοῦ, ἄνευ ὅμως καλλιτεχνικῶν ἀξιώσεων, διότι ἐπρόκειτο περὶ ἀπλοῦ συμβόλου βιομηχανικοῦ κατασλήματος, τὸν ὑπὲρ τὴν Θύραν τοῦ παρὰ τῇ ὁδῷ Ἐρμοῦ κατασλήματος τοῦ Ἐκατόγχειρος, γύψινον γίγαντα, τὸν ἀνέχοντα διὰ τῆς δεξιᾶς ἐν τῇ μασχάλῃ σαμμεγέθη λίθον. Ἐν τῷ κολοσσιαίῳ ἐκείνῳ κορμῷ μετὰ τέχνης καὶ δυνάμεως οὐ τῆς τυχούσης παρέσλησε τὴν σωματικὴν ὑπερφυσικὴν ῥώμην ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἐκδηλώσει, αἰσθητὴν καὶ καταληπτὴν καὶ εἰς τὸν ἀπλούσιον τῶν Θεατῶν.

Θέλων νὰ καταδείξῃ εἰς πολλοὺς, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀφίξεαίς του εἰς Ἀθήνας, οἵτινες ἐπέκριναν τὸν ἰδιάζοντα τύπον τῶν ἔργων των, ὅτι κακῶς κρίνουσι καὶ μονομερῶς, ὀρμώμενοι ἐξ ἐσφαλμένης ἀρχῆς, ἔπλασεν ἄγαλμα Ἄραβος καθημένου χαμαί, ἐν ᾧ κατέδειξε τὴν πλαστικὴν αὐτοῦ ἰδιοφυίαν περὶ τὴν ὑποτύπωσιν τοῦ ἥθους καὶ τῆς μορφῆς. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο πλῆρες ζωῆς ἐν ᾧ ἐπνεῖτο ὑπὸ τῶν εἰδημόνων, κατεκρίθη ὑπὸ πολλῶν, μόνον καὶ μόνον διότι ἦτο τὴν ὄψιν δυσειδές. «Πῶς», ἔλεγεν ὁ Βιτσάρης, «ἡ μορφή Αἰθίοπος δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς θέμα ζωγράφου καὶ δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς θέμα γλύπτου;» Ἡ ἐπὶ τῆς κρίσεως τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπίων τοῦ 1875 τὸν Αἰθίοπα τοῦτον μόλις ἠξίωσε μνείας· ἀνόμασε τὴν ἰδέαν ἀτυχῆ· «ὁ καλλιτέχνης δὲν ἐξελέξατο ἀντικείμενον ἀξίου τοῦ προορισμοῦ του νὰ παρασλήσῃ», γράφει, «οὐχ ἦτιον ἢ ἐκφρασις τοῦ ἄνω σώματος ἐπιτυχῆς.» Ἡ ἐπιτροπὴ δὲν ἔκρινε τὸ ἔργον αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ τὴν παράσλασιν· ἤθελεν ἀγάλματα κατὰ τύπον ἀρχαῖον. Δὲν ἤρκεσε δὲ ἡ πεπλανημένη αὕτη κρίσις κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον, ἀλλὰ καὶ σατυρικὸν φύλλον διὰ σατυρικῶν εἰκόνων διεκωμώδησε τὸν τεχνίτην, ἰδίως γλυπτικὰ αὐτοῦ ἔργα παριστῶντα παῖδας.

ὑπὸ συνθήκας τοιούτου καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος καὶ κρίσεων, εἶδεν ὁ Βιτσάρης ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐργασθῆ. Κατενύθει ὅτι ἤθελον μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐννοήσῃ τὴν ἐργασίαν του, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ παρέλθῃ χρόνος. «Οἱ ἐπικριταὶ μου», ἔλεγε, «δὲν εἶδόν ποτε γυμνοὺς παῖδας τετραετεῖς καὶ πενταετεῖς, δὲν ἐπρόσεξάν ποτε, καὶ εὐρίσκουσι παράδοξον ὅτι ἐγὼ κατὰ τέχνην ἐκ πρωτοτύπου ἐξετέλεσα· ἡ κρίσις τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων βασιζέται ἐπὶ κανόνων οὓς παρεῖδον οἱ ἐπικριταὶ μου.»

Εἶχε δὲ ὁ Βιτσάρης τοσαύτην ἀντίληψιν περὶ τὴν ἀσφαλῆ κατὰ τέχνην παράσλασιν καὶ σύνθεσιν τοῦ Θέματος, οὔτινος ἡ ἐκτέλεσις ἀνετίθετο αὐτῷ ἢ αὐτὸς ἐκ πρωτοβουλίας συνελάμβανεν, ὥστε ἀμέσως προητοίμαζεν αὐτὸ ἄνευ προπλάσματος ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ μεγέθους μετὰ ταχύτητος καταπληκτικῆς. Ἐνησμένιζε δὲ περὶ τὰς μαλακὰς γραμμάς, τὴν ἡρεμον σίασιν, τὴν πλουσίαν καὶ εὐγενῆ περιβολὴν καὶ τὴν κατὰ φύσιν ὑποτύπωσιν. Ἐν τῶν ἀρίστων ἔργων του εἶναι τὸ μνημεῖον τῆς ἀποθανούσης νεαρᾶς κόρης Εὐρυδίκης Δεληγιάννη ἐν τῷ νεκροταφείῳ τῶν Ἀθηναίων. Ἐπλασε τὴν κόρην ἐξηπλωμένην ἐπὶ κλίνης, φέρουσαν τὸν χιτῶνα αὐτῆς καὶ ἔχουσαν τὸ κάτω ἡμισυ τοῦ σώματος κεκαλυμμένον ὑπὸ σινδόνης ἐν ψυχολογίᾳ σεμνοπρεπεῖ. Τὸ ἡμερον σῶμα τῆς νεάνιδος μόλις πιέζει τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην, μικρὸν κλίνου πρὸς τὰ δεξιὰ· ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς ἐπικάθεται ἡ παρθενικὴ γαλήνη, ζωντανὰ δ' οὕτως εἰπεῖν εἶναι πᾶσαι αἱ γραμμαὶ καὶ ἡ ἔκφρασις ὡς ὑπνωτλούσης κόρης, διατελούσης ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν θρησκευτικοῦ ἰσιέρου.

Ἀριστον ἔργον του ἐν τῷ νεκροταφείῳ εἶναι καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Νικολ. Κουμέλη. Ἐπὶ τούτου, κατὰ τὸ ἡμισυ τοῦ φυσικοῦ μεγέθους, ἔθεσεν ἄγγελον, πλάσας αὐτὸν οὐχὶ κατὰ τὸν τύπον τὸν τετριμμένον, ὃν συναντᾷ τις ἀνὰ πᾶν βῆμα ἐν τῷ

νεκροταφείῳ, ἀλλὰ κατὰ παράστασιν ὅλως πρωτότυπον. Ἔθεσεν αὐτὸν ἐπὶ τὰ πρηνῆ ἐρειδόμενον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἰσχίου καὶ στήριζοντα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς χειρός, ὥσει κατελθόντα δρομαῖον ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τοῦ μνημείου, ὅπως κλαύσῃ. Ἡ σύνθεσις τοῦ ἔργου τούτου καὶ ἡ ὅλη οἰκονομία εἶναι ἀρίστη, τεχνικωτάτη δὲ ἡ ἀρμονία τῶν γραμμῶν τοῦ ἀγάλματος ἐξ οἰασδῆποτε θέσεως ἂν ἤθελέ τις παρατηρήσει αὐτό, ὕπερ εἶναι τὸ κυριώτατον προσὸν τῶν περιφανῶν ἀγαλμάτων, δυσχερέστατον δὲ λίαν εἰς τοὺς γλύπτας περὶ τὴν διάπλασιν.

Ἰπὸ τὸν αὐτὸν τύπον, ἀλλὰ κατ' ἄλλην θέσιν ἐγλυψεν ἄγγελον ἐπὶ τοῦ μνημείου τοῦ Στουπάθη ἐν Ζακύνθῳ, ὕπερ ἐνέπνευσεν, εὐθύς ὡς ἐσήθη ἐν Ζακύνθῳ, ποιητὴν ἐκεῖ νὰ γράψῃ ἀξίους λόγου ἐλεγειακοὺς στίχους, οὓς λυπούμεθα διότι δὲν ἔχομεν προχείρους νὰ παραθέσωμεν.

Ἐν πλήρει συναισθήσει τῆς ἀξίας του ἐν τῇ τέχνῃ δὲν ὑπέκυπτεν εἰς τὴν γνώμην τῶν ἄλλων, ὅταν Φωνὴ λελογισμένη ἐνδ' ἰμυχος ὑπηγόρευεν αὐτῷ ὅτι ἔχει δίκαιον· οὐδὲ ἀνελάμβανε τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου παραγγελλομένου αὐτῷ, οὔτις ἐκ τῶν προτέρων διεγράφοντο εἰς αὐτὸν λεπτομέρειαι, ἐν αἷς διέβλεπεν ὅτι τὸ ὅλον ἤθελε γίνεαι ἐν καλλιτεχνικὸν ἐξάμβλωμα. Τούτου δ' ἕνεκα ἐθεωρεῖτο παρά τινων, ὧν δὲν ἀπεδέχετο τὰς περὶ τεχνικῶν παραστάσεων γνώμας, ὡς ἰδιότροπος ἀνὴρ καὶ δύστροπος.

Τῷ 1875 ἐνετέθη αὐτῷ θεωρηθέντι τῷ μόνῳ καταλλήλῳ ἢ τοποθέτησις τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων ἐν τῇ τότε περατωθείσῃ ἀνατολικῇ πτέρυγῃ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, τῶν τέως εὑρισκομένων ἐν τῷ Βαρβακείῳ· ἀλλ' ἐκ τῆς ἐργασίας ταύτης ἐνωρὶς ἀπεχώρησε, διαφανήσας πρὸς τοὺς ἐπιτηροῦντας τὴν ἐργασίαν του ὡς πρὸς τὴν κατάλληλον θέσιν τῶν καθ' ἕκαστον ἀγαλμάτων καὶ τὸν φασισμὸν.

Ὁ Βιτσάρης εἶχε τὸ ἦθος μελαγχολικόν, ἠγάπα δὲ τὴν

ἡρεμίαν τῆς ψυχῆς, καὶ ἀπέφευγε τὸν πάταγον καὶ τὴν ἐπίδειξιν. Τὸν χαρακτήρα δὲ τοῦτου μετέδιδε καὶ εἰς τὰ ἔργα του. Ἐπὶ τοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ γενομένου διὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Βύρωνος, εἰς τὸ πρόπλασμα, ὕπερ αὐτὸς ἔπλασε, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἐνέκρινεν ἢ ἐπιτροπή, ἔδωκε τύπον καὶ διαγραφὴν ἀνδρὸς σοβαροῦ καὶ σκεπτομένου, φέροντος πλουσίαν περιβολὴν· οὕτως ἐφαντάσθη τὸν ἄγγλον ποιητὴν, τὸν ἄνδρα τοῦ βορρά, οὐχὶ δ' ἐν χειρονομίᾳ Θεατρικῇ μὲ ἀνωρθωμένας τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, ἀπαγγέλλοντα σίχους ὡς ὑποκριτὴν Θεάτρου. Τὴν κρίσιν τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Βύρωνος, καὶ τοὶ μὴ οὔσαν ὑπὲρ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ προπλάσματος, ἐπήνεσε, διότι ἐδόθη ἄλλως ἢ προτίμησις εἰς πρόπλασμα σχετικῶς τεχνικόν.

Εἰς τοὺς διαγωνισμοὺς δὲν ἤθελε νὰ συμμετέχη· ὁσάκις δὲ μετέσχε τὸ ἔπραξε τῇ προτροπῇ Φίλων. Δὲν ἤθελε δέ, διότι ἐγνώριζεν ὅτι ὁ τύπος τῶν ἰδικῶν του προπλάσμάτων δὲν ἤρεσκε· προσέτι δὲ διότι ἐδόξαζεν, οὐχὶ ἀτόπως, ὅτι κρίσις ἔργου καλλιτεχνικοῦ, μέλλοντος νὰ ἐκτελεσθῇ εἰς μέγεθος φυσικὸν ἢ καὶ μεῖζον τούτου, ὡς εἶθισται, ἐπὶ τῶν ἐφ' ὑψηλοῦ τεθειμένων ἀγαλμάτων, δὲν εἶναι συνήθως ἀσφαλῆς γινομένη ἐπὶ προπλάσματος μήκους ὀλίγων ἑκατοστίων τοῦ μέτρου· ἐν τοιούτῳ μεγέθει οὔτε ἡ οἰκονομία τοῦ ὅλου ἔργου, οὔτε ἡ ὅλη σύνθεσις, οὔτε ἡ παράστασις ἢ φυσικὴ, οὔτε ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἥθους, οὐδὲ ἡ ἀμφίεσις καὶ ἡ ἀρμονικὴ πῆλυχολογία δύνανται νὰ παρασθῶσιν. Ὡς ἐκ τούτου δὲ εἰς τὰ χρονικὰ τῶν ἐν Ἀθήναις καλλιτεχνικῶν διαγωνισμῶν πρὸς Ἱδρυσιν μνημείων ἀφῆκεν ἐποχὴν ἢ κρίσιν τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Γκύλφορντ, ἣτις μετὰ τὴν ἔγκρισιν ἐνὸς τῶν ὑποβληθέντων προπλάσματος, ἀνοίξασα τὸ περιέχον τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου δελτίου εἶδε μετ' ἐκπλήξεως τὸ ὄνομα γλύπτου, γνωστοῦ ὡς

μετρίου λίαν ἐν τῇ τέχνῃ, μὴ παρέχοντος ἐγγύησιν ὅτι ἠθελε δυνηθῆ καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ὅλον ἔργον.

Ἦτο δὲ ὁ Βιτσάρης Φιλοπουνώτατος· καὶ οἱ εἰς τὸ ἐργασιήριόν του φοιτῶντες ἔβλεπον ἄριστα ἀγάλματα διαφόρων θεμάτων ἐν τῷ πηλῷ, ἅτινα κατόπιον κατέσφιρεφεν· ἐρωτώμενος δὲ διὰ τί δὲν τὰ ἔχυνεν εἰς γύψον ἀπεκρίνετο : « Πρὸς τί νὰ δαπανήσω χρήματα· μήπως θὰ μοῦ παραγγελῆ τις εἰς μάρμαρον; ἐργάζομαι πρὸς μελέτην. Ὁ τεχνίτης πρέπει ἀδιακόπως νὰ μαλάσῃ τὸν πηλὸν ὅπως γνωρίσῃ νὰ ἐκφράξῃ ὃ, τι ἔχει εἰς τὴν ψυχὴν του. Ὁ ζωγράφος ἔχει μίαν μόνον ὄψιν τῆς εἰκόνας νὰ γράψῃ, ἔχει δὲ βοηθὸν καὶ τὰ χρώματα, ἀλλ' ὁ γλύπτης ἔχει νὰ παρασιήσῃ ὅλας τὰς ὄψεις τοῦ σώματος γυμνοῦ ἢ ἐνδεδυμένου, ἐπὶ λευκοῦ χρώματος, πᾶσαι δὲ πρέπει νὰ εἶναι καλλιτεχνικαί. » Ἐκ τῆς τελευταίας δὲ ταύτης σκέψεως ὀρμώμενος, ἐπέκρινε σφόδρα ὁμότεχνόν του διὰ τὸ ἐν τῇ Συναίᾳ Ἀκαδημίᾳ ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, λέγων ὅτι ἐκ τῶν ὀπισθεν ὀρώμενον φαίνεται ἄγαλμα χαλοῦ τὸν ἕνα πῶδα. « Δὲν εἶναι », ἔλεγε, καὶ ἐνθυμούμεθα τοὺς λόγους του, « καλλιτέχνης ἀληθὴς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δύναται ὅπως ὅπως νὰ γλύψῃ ἄγαλμα ἢ ἀνάγλυφον, μιμούμενος ἀρχαῖα ἢ νεώτερα ἔργα, καὶ μεταβάλλων ἄγαλμα Ἀγριππίνας εἰς Πηνελόπην ἢ Σατύρου εἰς Διόνυσον, ὅπως δὲν εἶναι ἱστορικὸς ὁ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας, ὁ ὁποῖος γράφει ἱστορίαν καὶ διηγεῖται γεγονότα ἀντιγράφων ἄλλους, αὐτοῦ δὲ τούτου ὁ κάλαμος, ἡ σκέψις, ἡ ἰδέα, ἡ κρίσις, ἡ ἰδία ἔρευνα τῶν πηγῶν οὐδαμοῦ φαίνεται εἰς τὸ ἔργον του. » Ὁ Βιτσάρης δὲν ἠξέυρε πολλὰ γράμματα, οὐδέποτε ἀνέγνωσε φιλοσοφίαν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἱστορίας, οὐδὲ αἰσθητικὴν, ἀλλ' ἐγνώριζε τὰς ἀρχὰς αὐτῶν ἐξ ἰδιοφυίας καὶ ἰδίας ἀντιλήψεως, ἐκ τῆς μελέτης αὐτῶν τῶν ἀριστουργημάτων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων καλλιτεχνῶν. Εἰς τὰ ὀλίγα δ' ἔργα, ἅτινα κατέλιπεν ἔδωκε τύπον

ἴδιον διακρίνοντα αὐτὰ ὡς ἐκ τῆς Φυσικότητός του ἀπὸ τὰ τῶν ὁμοτέχνων του ἑλλήνων.

Ὁ καλλιτέχνης οὗτος ἠθελε διαπρέψει μεγάλως ἐὰν εἰργάζετο ἐν Εὐρώπῃ, ἔνθα οἱ καλλιτέχναι καὶ ἐπιστήμονες τιμῶνται καὶ προσλατεύονται, ἐνῶ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ εἰκάδα ἐτῶν διήγαγε βίον σινοχωριῶν, ἀντιδράσεων, ἀδιαλείπτως ἀγωνιζόμενος κατ' ἀπειρῶν δυσχερειῶν.

Ὁ Βιτσάρης ὡς μαθητῆς ἐν Ἀθήναις τῆς Σχολῆς τῶν καλῶν τεχνῶν ἐλάμβανεν ἀπὸ τοῦ 1861 ἕως τὸ 1864 διαρκῶς τὸ α' βραβεῖον ἐν τοῖς ἐτησίοις διαγωνισμοῖς, μόνον τῷ 1862 ἔλαβε τὸ β'. Ἐν Μονάχῳ δὲ διέπρεψε μεταξὺ τῶν λοιπῶν συμμαθητῶν του πάσης ἐθνικότητος. Ὁ Διευθυντῆς τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν Β. Κάουλβαχ μετ' ἐπαίνων ἐξαίρει ἐν τῷ πρὸς αὐτὸν πιστοποιητικῷ τὴν περὶ τὴν τέχνην δεξιότητα αὐτοῦ, καὶ μνημονεύει εὐφήμως τῶν ἔργων του, τοῦ Δισκοβόλου, τοῦ Πληγωμένου Ἀχιλλέως ἐκβάλλοντος ἐκ τῆς πτέρυγης του τὸ βέλος, καὶ τοῦ συμπλέγματος Ἀθλητοῦ παλαιόντος πρὸς πάνθηρα. Ἐσπούδασε δὲ ὁ Βιτσάρης ἐν Μονάχῳ ὡς ὑπότροφος τῆς Κυβερνήσεως (Βασιλ. Διάτ. 11 Φεβρ. 1865), λαμβάνων μόνον τὸ εὐτελέστατον ποσὸν τῶν 120 δραχ. κατὰ μῆνα. Παρέμεινε δὲ καὶ πέραν τοῦ χρόνου τῆς ὑποτροφίας του, δαπανῶν ἐκ δανείου, ὕπερ συνωμολόγησεν ἢ οἰκογένειά του. Ἐν τῷ ῥηθέντι πιστοποιητικῷ τοῦ Κάουλβαχ, ἐκδοθέντι ἐν Μονάχῳ τῇ 19 αὐγούστου ν. ἔ. 1864, ἀναγράφονται καὶ τὰ ἐξῆς : «Ὁ Βιτσάρης ἀπέδειξε διὰ τῶν ἔργων τούτων (τῶν μνημονευθέντων) ἐξαίρετον δεξιότητα καὶ ἰκανότητα περὶ τὴν τέχνην του, ὥστε ἀνήκει εἰς τοὺς ἐξέλχους μαθητὰς τῆς Ἀκαδημίας, καὶ εἶναι εἰς μέγαν βαθμὴν ἄξιος νὰ συστήθῃ εἰς τὴν Κυβέρνησίν του. Εὐχῆς ἔργον», ἐξακολουθεῖ γράφων, «ἠθελεν εἶσθαι ἂν ἐλάμβανε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἰκανὴν τινα βοήθειαν ἵνα δυνηθῇ νὰ διατηρηθῇ

ἔτι ἐκπαιδευόμενος ἐν τῇ τέχνῃ του, ἵνα δυνηθῶσιν αἱ Ἀθηναί, ἢ μήτηρ τῆς τέχνης, νὰ ὑποδείξωσι καὶ ἐν τῇ σημερινῇ ἐποχῇ, ὡς ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἐξαιρετοὺς τεχνίτας. ἢ Δὲν εἶναι ἴσως ἀνάγκη νὰ γράψωμεν ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι ἀναγγεληθέντες εἰς τὴν Κυβέρνησιν δὲν εὔρου ἠχώ.

Ἰπὸ τὸν αὐτὸν τόνου γράφει πιστοποιητικὸν ὁ αὐτὸς διευθυντής, εἰς τῶν διασημοτέρων καλλιτεχνῶν τῆς Γερμανίας, ὑπογεγραμμένον καὶ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς γλυπτικῆς Μ. Βίδμαν καὶ τοῦ γραμματέως Μ. Καριέρ, ὅτε ὁ Βιτσάρης ἔλαβε τῷ 1870 τὸ α' βραβεῖον ἐν διαγωνισμῷ προταθέντι ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, Θέμα ἔχοντι τὸν Ὀδυσσεῖα ἀναγνωριζόμενον ὑπὸ τῆς Εὐρυκλείας, ὑπερτερήσας τοὺς συμμαθητάς του, πάντας ἀλλοδαπούς.

Πλὴν τῶν μνημονευθέντων ὁ Βιτσάρης κατέλιπε καὶ ἄλλα ἔργα ἀξία πολλοῦ λόγου. Τοιαῦτα δὲ σημειοῦμεν τὸ Σύμπλεγμα παλαιστοῦ σῶζοντος κόρην ἐκ πάνθηρος, ὅπερ ἠγόρασεν ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα, τὸ ἐν φυσικῷ μεγέθει ἀναγλύφον ἢ ἡμίγλυφον μᾶλλον τοῦ ἱατροῦ Βούρου ἐν τῷ νεκροταφείῳ Ἀθηναίων. Ἐπίσης δ' ἐν τῷ νεκροταφείῳ τούτῳ διακρίνονται ἄλλα ἔργα αὐτοῦ ὡς τὸ τῆς Σοφίας Χέλμη ἐν ἀναγλύφῳ, τὸ τῆς οἰκογενείας Σιμοπούλου, τὸ τοῦ Παυλοπούλου εὐεργέτου τοῦ Πανεπιστημίου, ἔνθα κατ' ἴδιον ὅλως τρόπον ἐν ἀναγλύφῳ ἀγάλματι φυσικοῦ μεγέθους παρέστησε τὴν Δικαιοσύνην. Ἐγλυψε δὲ προτομὰς ἐπὶ μαρμάρου πλὴν τῶν μνημονευθεισῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλας πολλὰς, ὧν μνημονεύομεν τῆς τοῦ Σαρβόγλου, τοῦ Ἰωσήφ Μίνδλερ εὐρισκομένης ἐν τῇ στενογραφικῷ γραφείῳ τῆς Βουλῆς, τοῦ Λεων. Νάνου μοιράρχου, Σουγδουρῆ, Κομνηνοῦ, Α. Σιμοπούλου, Κασίρωμένου, Βαλαωρίτου, Ὀριγάνη μετὰ τῆς γυναικὸς του ἐν ἀναγλύφῳ, Βαλασαμάκη, Μαύρου, Γ. Τερζάκη ἐν Ναυπλίῳ, Ἰω. Πάγκα, τῆς ἀποθανούσης γυναικὸς τοῦ Γκοσριάου, Βουρ-

νάζου, τοῦ ἱερέως Βίμπου. Κατέλιπε δὲ καὶ ἄλλα ἐπὶ γύψου ἔργα ἀνάγλυφα, καὶ ὀλόγλυφα. Ἐκ τῶν ἀναγλύφων του ἐν παρισίᾳ εἰς φυσικὸν μέγεθος τὴν Ἐλεημοσύνην. Ἔργον τοῦ Βιτσάρη εἶναι καὶ ἡ καλλιτεχνικωτάτη μαρμάρινος ἐσθία ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἰωάν. Μούση ἐν Κηφισίᾳ, ἔχουσα ἀνάγλυφον ζωφόρον ἐκ συμβολικῶν παραστάσεων πρὸς τὰ κάτω· ἄνω δὲ ἐκατέρωθεν δύο Καρυάτιδας ἐχούσας παρὰ τοὺς πόδας συμβολικὰς παραστάσεις τῆς Ζωγραφικῆς καὶ τῆς Γλυπτικῆς.

Ἦτο δὲ ὁ Βιτσάρης καὶ καλὸς σχεδιασθῆς. Εἶναι δὲ ἡ γνώσις τῶν στοιχείων τῆς ζωγραφικῆς ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ διὰ τὴν γλυπτικὴν. Ὁ μὴ γνωρίζων νὰ σχεδιάζη ἐπὶ χάρτου γλύπτης, οὐδὲν δύναται νὰ πλάσῃ ἀσφαλές.

Δυστυχῶς ὁ καλλιτέχνης οὗτος ὅταν εἶδε τὸ ἐργαστήριόν του λαμβάνον διὰ παραγγελιῶν πλειοτέραν ζοῆν, ὅταν ἐγένετο γνωστὴ ἡ ἀξία του, ὑπέκυψε ἔνεκα τῆς φιλασθένου κράσεώς του εἰς τὸ μοιραῖον τέλος. Ἀπέθανε δὲ χωρὶς νὰ πληρωθῆ ἑἰς τῶν πόθων του, νὰ ἴδῃ ἰδρῶμενον ἐν δημοσίᾳ πλατείᾳ τῶν Ἀθηνῶν ἴδιον αὐτοῦ ἔργον, «ὅπως μὴ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων», ὡς ἔλεγεν, «ὑπολαμβάνωσιν οἱ ξένοι καλλιτέχναι, οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὰς Ἀθήνας, ὅτι ἡ γλυπτικὴ ἐν Ἑλλάδι εὐρίσκεται ἔτι εἰς τὴν πρῶτην αὐτῆς ἀνέλιξιν.»

Περατοῦντες τὸ ἀτελὲς τοῦτο σκιαγράφημα τοῦ βίου τοῦ γλύπτου τούτου παρατηροῦμεν ὅτι πᾶσα ἡ ἐργασία αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς σημεῖον χρονικὸν νέου βήματος προόδου τῆς παρ' ἡμῖν γλυπτικῆς, ἥτις μέχρις αὐτοῦ ἔμεινε στήσιμος καὶ ἀναλλοίωτος. Ὁ τύπος τῶν ἔργων του, ὅσον ὀλίγα καὶ ἂν εἶναι, ἐπέδρασε ἐπὶ τῶν εὐαρίθμων ὁμοτέχνων του, καὶ μετέδωκε νέαν ζοῆν εἰς ὅσους ἠδύνατο νὰ τὸν ἐννοήσωσι, καὶ ἐξηνάγκασέτινας νὰ ἐξέλθωσι τοῦ τετριμμένου τύπου, ὃν τέως ἠκολούθουν, προελείανε δὲ ἱκανῶς τὸ καλλι-

τεχνικὸν ἔδαφος διὰ τοὺς νέους καλλιτέχνους τῆς πραγματικῆς σχολῆς.

Ἰανουάριος 1893̄.

Α. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ.

[Hestia du 4 avril 1893.]

ΝΕΩΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΎΨΗΛΑΝΤΑΙ.

Τὸν Ἀλεξάνδρου βίον καὶ Δημητρίου τῶν Ὑψηλαντῶν περιλαμβάνει πλήρη ἡ ἱστορία τοῦ περὶ ἀνεξαρτησίας ἐλληνικοῦ ἀγῶνος, οὗτινος ἐγένοντο ὁ μὲν πρῶτος τὸ κήρυγμα κατὰ τὸ 1821, ὁ δὲ δεύτερος ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους κατὰ τὸ 1829. Ἀλλὰ τὴν ἀρχαιοτέραν καταγωγὴν τούτων, ὡς ἀναγομένην, κατὰ τινάς, εἰς τοὺς χρόνους τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ΙΑ' μέχρι τοῦ ΙΔ', καλύπτουσιν ἔτι ἱκαναὶ ἀμφιβολίαι, καὶ μόνου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος ΙΗ' βεβαιοῦται αὕτη ἱστορικῶς, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου Ὑψηλάντου, υἱοῦ τοῦ ἐκ τῆς Τραπεζοῦντος καταβάντος εἰς τὸν Βόσπορον Ἀντιόχου.

Καὶ πίστις καθαρὰ πρὸς τὸ Θεῖον, καὶ ἔρθῃ ἐπιμέλεια τοῦ βίου, καὶ ἀγνότατος ἐλληνισμὸς καὶ ἐργασίαι σπουδαίόταται, ἰδιαί τε καὶ ἐπίσημοι, ἀφορῶσαι τὴν συντήρησιν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν ξένων καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος ἀπὸ τῆς τυραννίας τῶν Τούρκων, διέκριναν τοὺς Ὑψηλάντας μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἐν τῷ μακρῷ διασλήματι ὀλοκλήρου αἰῶνος. Ὁμοταγεῖς ἄλλαι ἐκ τῶν

ἐλληνικῶν γενεῶν προσήνεγκον ἀληθῶς πολλοῦ λόγου ἀξίας ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν γραμμάτων ὑπηρεσίας· πρωτίστην ὅμως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος κατέχει Θέσις ἡ Ὑψηλάντικῃ, διότι ὑψηλοφροισιέρα πράγματι, ἅμα δὲ καὶ τολμηροτέρα, ἀναδειχθεῖσα διαδοχικῶς ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν, μόνην κυριεύουσαν ἰδέαν ἔσχε τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος, καὶ ἐπὶ ταύτης μόνης εἰργάσθη ἀποτελεσματικῶς διὰ πάσης αὐταπαρνήσεως καὶ Φυσίας. Ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν φέρομεν πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ λόγου ἡμῶν, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου Ὑψηλάντου.

Τὸ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ καθιδρυθὲν πατριαρχεῖον τοῦ Ἰπεκίου καὶ τῆς Λυχνιδοῦ (Ὁχριδος) ὑπῆρχε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος ΙΗ', καίτοι μὴ ἀναγνωρισθὲν πώποτε παρὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἡ ὑπαρξίς τούτου, καὶ ὡς μεμακρυσμένου ἐκ τοῦ κέντρου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὡς γειτνιαζόντος τῇ Αὐστρίᾳ, ἔδιδε χώραν εἰς ὑπενεργείας ἐπιβούλους, ἐπιτυχοῦσας περιοδικῶς τῆς ἀποχωρίσεως μεγάλου ἀριθμοῦ ἐκ τῶν ὀρθοδόξων Σλάβων διὰ τῶν μεταναστεύσεων. Περίπτωσης τοιαύτη ἔκοπτε μίαν ἰσχυρὰν πτέρυγα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καθ' ὅσον ἐν τῇ ἐνότητι καὶ τῷ ὀλομελείᾳ τῶν Ἑλλήνων καὶ Σλάβων ἐστηρίζετο πάντοτε ἡ πεπρωμένη ἐκδίωξις τῆς τουρκικῆς φυλῆς καὶ ἡ ἀνάκτησις τῆς ὅλης ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας, οἷα ἀπερροφήθη μεταστᾶσα ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν ἀπογόνων τοῦ Ὄσμάνου, Ὁ Ἰωάννης Ὑψηλάντης, ἀνὴρ μεγαλοφυΐας, πολλῆς παιδείας καὶ ζήλου πρὸς τὰ πάτρια, διίδων τὰς μεγάλας συνεπείας τοῦ κακοῦ τούτου, συνέλαβε τὴν ἰδέαν καὶ τὸ σχέδιον τῆς καταργήσεως τοῦ ἐν λόγῳ πατριαρχείου, ὡς τῆς κυρίας αἰτίας, καὶ διὰ τῆς διοικητικῆς ἐνότητος ὑπὸ τὸ ἓν κέντρον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου συνδέσῃ ἐν τῷ μέλλοντι τοὺς περὶ αὐτὸ Σλάβους μετὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Τοῦ σχεδίου τούτου, καίτοι ὑποστηρικθέντος ὡς λίαν

ὠφελίμου πολιτικῶς καὶ εἰς τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν, ἐγένετο οὗτος τὸ θῦμα, διαβληθεὶς παρὰ τῶν ἐχόντων συμφέρον ξένων καί, τὸ παράδοξότερον, ὑποτεθεὶς παρὰ τῶν ἀκρίτων πάντοτε Τούρκων ὡς γερμανίζων καὶ ἐπίβουλος σύμβουλος.

Ἄλλ', ἂν ἀπέθανεν οὗτος σφαγεὶς, ἡ ἰδέα ἐξ ἐναντίας ἔμενε ζῶσα παρὰ τῇ οἰκογενεῖᾳ. Αὐτῆς ἕτερον μέλος ὁμώνυμον, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀθανασίου Ὑψηλάντου Ἰωάννης, ἐφάμιλλος κατὰ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ θείου αὐτοῦ Ἰωάννου, ἐπραγματοποίησε ταύτην ἐπὶ τοῦ πατριάρχου καὶ ἐπίσης ζηλωτοῦ Σαμουήλ, μέγας ὢν διερμηνεὺς τῆς Πύλης. Ἦρξατο ἄρα Ὑψηλάντης καὶ ἐπεραιώσεν Ὑψηλάντης τὴν περὶ ἐνότητος τῶν Σλάβων καὶ Ἑλλήνων ἰδέαν, δι' ἧς ἐπὶ αἰῶνα ὄλον ὁ Σλαβισμὸς ἦτο μία ἀμοιβαιότης ἀδελφική, μᾶλλον δὲ μία ταυτότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ καθ' ὅλας τὰς περιοδικὰς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῆς τουρκικῆς τυραννίας. Παρὰ τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἐπίζηλον κατόρθωμα, καθ' οὗ ἐκινήθησαν τελευταῖον τοσαῦται, ὡς γνωστὸν, πολιτικαὶ ῥαδιουργίαι, ἱερατικαὶ ἀποστολαὶ καὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἀποπλανήσεις, ὁ Ἰωάννης Ὑψηλάντης θαυμάζεται ἔτι δι' ἣν συνῆψε συνθήκην τῆς Πρωσσίας μετὰ τῆς Τουρκίας, εἰσαγαγὼν οὕτω τὴν πρώτην εἰς σχέσεις πολιτικὰς μετὰ τῆς δευτέρας, καὶ βοηθὸν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατασλήσας τὸ σπιοχεῖον τῶν Διαμαρτυρομένων.

Τοιαύτη ἐξωμαλύνθη ἡ ὁδὸς ὑπὲρ τοῦ Ἀλεξάνδρου, υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου. Ἄνὴρ ἔξοχος ἐπὶ μεγαλοφροσύνη καὶ πολιτικῇ ἰκανότητι, ἀνὴρ ἰδίως οἰκειώσας ἑαυτῷ ὄλην τὴν ἀπεριόριστον ὑπόληψιν καὶ ἐμπιστοσύνην τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ὡς μέγας διερμηνεὺς μὲν ἐχάραξεν ὑπὲρ τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας τὰς βάσεις ἐποχῆς νέας διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτσικίου, ὡς ἡγεμῶν δὲ ἐφήρμοσε ταύτας δι' ὅλης τῆς προσηκούσης ἐπιτυχίας, τείνων πρὸς τὸν

ένα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος σκοπόν, ὃν εἶχεν ὡς Ἕλληνα, καὶ ὄφειλεν ἔχειν ὡς Ὑψηλάντης. Αὐτός, πνεῦμα δημιουργόν, ἐμόρφωσε τὴν Βλαχίαν πυρῆνα τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τῶν σχολῶν, ἃν προῖδν ἀνεδείχθησαν καὶ Ρῆγαι καὶ Γοβδελαῖ καὶ Βαρδολάχοι καὶ ἄλλοι. Αὐτός, ὄλος ὢν ἑλληνισμός, ἐσχημάτισε τὴν Ἡγεμονεῖαν πρότυπόν τι ὀρθόδοξον ἑλληνικὸν βασιλείου διὰ νέας ὄλως διοικητικῆς, οἰκονομικῆς καὶ δικαστικῆς νομοθεσίας, διὰ τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς εὐημερίας, ἣν ἔδωκεν εἰς τὸν τόπον. Αὐτός, συνελόντι εἰπεῖν, διὰ τῆς παρασκευῆς ἑλληνικοῦ σίρατοῦ, ἱκανοῦ τὸν ἀριθμὸν καὶ ἀξιωμαχοῦ, προέθετο ὀρμητήριον ταύτην κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν δὲ καὶ τότε ἀπέτυχεν τοῦ κυρίου καὶ μεγάλου αὐτοῦ σκοποῦ διὰ περιστάσεις ἀπροόπιους ὄλως· ἐὰν καὶ ἔπειτα, ἡγεμονεύων ἐν Μολδαυίᾳ, εἶδε μεματαιωμένον τὸ διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος σχέδιον αὐτοῦ, ἐτοιμῶς παραδεχθὲν παρὰ τοῦ ἱπποτικοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσήφ β' κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1786· ἐξηκολούθησεν ὅμως, εἰς ὃν ἀείποτε, τὴν μίαν αὐτοῦ ἐθνικὴν ἰδέαν μετὰ τῆς αὐτῆς αὐταπαρνήσεως, εἰ καὶ ἐκινδύνευσε πρὶν κίνδυνον σφαγῆς παρὰ τῶν Τούρκων, εἰ καὶ περιέπεσεν ἔπειτα εἰς ἐκουσίαν αἰχμαλωσίαν παρὰ τοῖς Αὐστριακοῖς μέχρι τῆς εἰρήνης τοῦ 1792.

Ἡ περὶ ἐξαφανίσεως τῶν ἰσχυρῶν Δερεβεγῆδων καὶ Γε νιτσάρων ἰδέα, ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἀτάκτου διὰ τακτικοῦ σίρατοῦ, καὶ ἐν γένει τὰ περὶ ἀναμορφώσεως μέτρα τοῦ Σελῆμ Γ', ἦσαν ἡ εἰσήγησις καὶ τὸ σχέδιον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ταῦτα φαινόμενον μὲν εἶχον τὴν συγκέντρωσιν τῆς ἐξουσίας καὶ τὴν ἀπόλυτον ἐνίσχυσιν τοῦ Σουλτάνου, πρᾶγματι ὅμως ἔτεινον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἀφεύκτως ἐπακολουθήσουσαν ἐξασθένησιν, ἣ καὶ αὐτὴν τὴν ἀποσύνθεσιν, τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἐν τοιαύτῃ ἐποχῇ καταλλήλως

ἐπαρουσιάσθη ὁ Ῥήγας Φεραῖος ἀπόστολος τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Κατηρτισμένος ἠθικῶς παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ὠφελεῖτο ἤδη οὗτος προσλαμβάνων ἐν τῇ συνωμοσίᾳ αὐτοῦ καὶ τοὺς καταδιωκομένους παρὰ τοῦ Σουλτάνου Δερεβεγῆδας.

Τοιοῦτου μεγαλοπράγμονος πατρὸς διάδοχος ἄξιος, ἀλλὰ καὶ ἀποφασιστικώτερος, ὁ Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης διὰ πολλῆς ἐκαλλιέργησεν ἐπιτηδειότητος, μέγας διατελῶν διερμηνεύς, τὸ σχέδιον τῆς ἐσωτερικῆς παραλυσίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους, καὶ μεθ' ὅσα ἂν παρενέβαλλε προσκόμματα ἢ οὐσιωδῶς σκληρίνασα τότε τὰ μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων πράγματα προδοσία κατὰ τοῦ Ῥήγα. Μόνου ἔχων κέντρον ἐνεργείας τὴν παράδοσιν τῶν προγόνων αὐτοῦ, καὶ μόνου σημεῖον τὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος ἀνάσλασιν, πανταχοῦ ἔτεινεν οὗτος ὄμμα καὶ ἐλπίδας, καθ' ἣν ὑπηγόρευον ἀνάγκη αἱ περιστάσεις, καὶ πανταχόθεν παρεσκευάζετο διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ εὖνου καὶ συνεργὸν τὸ περὶ Ἑλλάδος πνεῦμα, νῦν μὲν τῆς Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας, νῦν δὲ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας.

Ὡς τοιοῦτος ὁ Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης, ἀντικείμενον βλέπων εἰς τὰς ἐλπίδας καὶ τὸν προορισμὸν τοῦ ἑλληνισμοῦ πάντα ἐν τῇ ἀνατολῇ στρατιωτικὸν σταθμὸν τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος, ἀντετάχθη κατὰ τῶν σχεδίων αὐτοῦ, δι' ἧς συνῆψε συμμαχίας τριπλῆς τῆς Ἀγγλίας, Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας· καί, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὴν Δακίαν, οὕτω καὶ αὐτὸς τὴν Ἐπὶάνησον Θεωρῶν ὀρμητήριον ἀρμόδιον ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἑλλάδος, ἀφεῖλε ταύτην ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ νικητοῦ τῆς Ἐνετίας, καὶ ὑπὸ τὴν προσλασίαν ἔθηκε τῆς Πύλης, ὡς κράτος μὲν αὐτόνομον καὶ αὐτοδιοίκητον, αἰς μέρος δὲ τῆς ὅλης ἑλληνικῆς περιφερείας.

Περιπλεχθέντα ἀκολούθως τὰ πράγματα ἀπεμάκρυναν

ἐκ τοῦ κέντρου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦτου, ὡς πρόσωπον ἐπιρροῆς πρωτίστης. Ὁ λόγῳ διορισμὸς αὐτοῦ ἐν τῇ ἡγεμονείᾳ τῆς Μολδαυίας ἦτο πράγματι ἔμμεσος ἐξορία. Ἄλλ' ἐδέησεν, ὀφείλομεν εἰπεῖν, καὶ ἡ περίσλασις αὕτη, ὅπως συλλάβῃ τὰς ἀγαθώτερας περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου ιδέας ἢ πλειονοψηφία τῆς Εὐρώπης. Καθὼς ἡ ἡγεμονεία τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ τὴν Βλαχίαν, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Κωνσταντίνου διὰ τὴν Μολδαυίαν ὑπῆρξεν ἐν εὐεργέτημα, καθ' ὃν ἀφ' ἐτέρου χρίνον ἡ τουρκικὴ ἐξουσία καὶ τὸ κράτος ἐν παραλυτικῇ ὄλῳ διεκείντο καταστιάσει ἕνεκα τῶν συνεπειῶν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κατὰ τῶν Δερεβεγῆδων σχεδίου, ἦτοι τῶν ἀνταρσιῶν καὶ τῶν ἐμφυλίων κατασπαραγμῶν. Κατάσλασις τοιαύτη ἀδύνατον τοῖς πᾶσιν ἐδείκνυε τὴν περαιτέρω διατήρησιν κράτους ξένου, γεννηθέντος ἐν τῇ βαρβαρότητι, ἀνεπίδεκτου βελτιώσεως, καὶ ζήσαντος πρὸς αἰσχος τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Εἰ μὴ δ' ἐγίγνετο τότε πρόσκομμα ὁ Ναπολέων, διανοούμενος ὡς μόνην δυνατὴν θεραπείαν, οὐχὶ τοῦ κράτους τὴν ἀντικατάσλασιν, ἀλλὰ τῆς δυναστείας αὐτοῦ τὴν μεταλλαγὴν δι' ἄλλου μουσουλμανικοῦ ἐπίσης στοιχείου, τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα, ἦτιον περιπεπλεγμένον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐλύετο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καὶ τὴν ἀργοῦσαν κληρονομίαν αὐτῆς ἀνέκτα ἡ Ἑλλάς, δι' ἣν ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Ὑψηλάντων ἔφθασε συλλαβοῦσα ἡ Εὐρώπη μεγάλην ιδέαν καὶ πίσλιν περὶ τε τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ μέλλοντος τῶν Ἑλλήνων.

Ἐκ τῆς ιδέας αὐτῆς ὀρμώμεναι ἡ Πρωσσία, Ἀγγλία καὶ Ῥωσσία ὑπεσῆριξαν παρὰ τῇ Πύλῃ τὸν Κωνσταντίνου Ὑψηλάντην διὰ τὴν ἡγεμονείαν τῆς Βλαχίας, λόγῳ μὲν ὡς τὸν ἰκανώτερον κατὰ τῶν λυμαινομένων τὴν Δακίαν καὶ τὰ περὶ τὸν Ἰσθμὸν ἀνταρτῶν Δερεβεγῆδων, πράγματι δὲ ὅπως θέσωσι τοῦτον ἐν καταστιάσει ἐνεργείας ἀρμοδιωτέρα. Ὁ

Κωνσταντῖνος ἐδικαίωσεν ἐντελῶς τὰς ἐξόχους περὶ ἑαυτοῦ πεποιθήσεις τούτων, συνδέσας μὲν διὰ τῆς ὁμοφροσύνης τὰς δύο Ἡγεμονείας, κατὰφανίσας δὲ τὰς παρὰ τὸν Ἰσθμὸν δυνάμεις τῶν Τούρκων διὰ τῶν ἰδίων μᾶλλον Τούρκων, καὶ ἐξομαλύνοντας οὕτω τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν Κωνσταντινοῦπολιν. Ἄλλ', ὅπως ἐπιτύχη καὶ τῆς συσσωματώσεως σίρατοῦ ἱκανοῦ πρὸς ἐπιχείρησιν τοιαύτην, παρενέβαλε, κατὰ τῆς δυσπιστίας τῆς Πύλης καὶ τοῦ μυστικοσυμβουλίου τῶν Τουϊλλερίων, τὴν Πρωσσίαν πρῶτον καὶ τὴν Ῥωσσίαν ἔπειτα. Ἐπὶ τέλους δὲ ἀτυχήσας διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ, ὑπεκίνησε τὴν Σερβίαν εἰς ἐπανάστασιν, ἐφοδιάσας αὐτὴν καὶ δι' ὅπλων καὶ διὰ τηλεβόλων, ἵνα καταναγκάσῃ οὕτω τὴν Πύλην εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἄδειαν περὶ μεγάλης σίρατολογίας. Ἄλλ' ἀποτυχῶν καὶ τούτου, διότι ἡ Πύλη ἐδείχθη παραδεχομένη τὰς προτάσεις τῆς Σερβίας πρὸς ἀποφυγὴν κακῶν δεινότερων, ἔνθεν μὲν ἐματτίωσε πάντα τοιοῦτον συμβιβασμὸν διὰ τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν γυναιῶν Σέρβων καὶ τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου, ἔνθεν δὲ κατώρθωσε τὴν πλήρη συνεινότησιν τῆς Ῥωσσίας, Αὐστρίας, Ἀγγλίας καὶ Πρωσσίας ὡς πρὸς τὴν ἀνάγκην τοῦ σχηματισμοῦ ἐν ταῖς Ἡγεμονείαις καὶ τῇ Σερβίᾳ κέντρου ἰσχυροῦ κατὰ τῆς ἐπιρροῆς καὶ τῶν κινημάτων τῶν ἐν τῇ Δαλματία Γάλλων. Τόσῳ ἐπιτηδείαν καὶ τόσῳ θαυμασίην ἔκαμε πάντοτε χρῆσιν τῶν περιστάσεων, συμβιβάζων τοὺς περὶ Ἑλλάδος κυρίους σκοποὺς αὐτοῦ πρὸς τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα ἐκάστης τῶν δυνάμεων. Τοιοῦτον δὲ νοῦν καὶ τοιαύτην ἱκανότητα βλέπων ὁ Ναπολέων, ἠθέλησε δις ἵνα προσελκύσῃ ταύτην εἰς τὸ σύστημα αὐτοῦ, ἀλλ' ἠσίσχησε. Ὁ Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης ἦτο ἀνώτερος πάσης προσωπικῆς φιλοδοξίας καὶ πικρὸς ἀτομικοῦ συμφέροντος.

Ὡς εἶπομεν, τὸ ζήτημα περὶ σίρατολογίας καὶ ἰσχυροῦ κέντρου ὑπεσπηρίχθη ὑπὲρ τοῦ Ὑψηλάντου παρὰ τῇ Πύλῃ

ὑπὸ τῶν τεσσάρων ὁμοῦ δυνάμεων· ἀλλ' ἡ Γαλλία, ρίψασα τότε τὸν περὶ τῶν ὅλων κύβον διὰ τῆς ἐσπευσμένης ἀποστολῆς τοῦ Σεβαστιάνου, ὑπερίσχυσε παρὰ τῷ Σουλτάνῳ καὶ τὴν ἀνάκλησιν, ἤτοι τὴν ἀποκεφάλισιν, τοῦ Κωνσταντίνου ἐπέβαλε. Αὐτὴν ὁμως προλαβὼν, ἀνεχώρησεν οὗτος ἐν πλήρει μεσημερίᾳ καὶ σιρατιωτικῇ τάξει διὰ τῶν ἀστριακῶν ὁρίων εἰς τὰ τῆς Ῥωσσίας· ἐκεῖθεν δέ, ὡς καὶ ἐν τῇ Πετροπόλει προσκληθεὶς παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἐπεμελήθη ἀνευδότης, ἢ ὅπως κατορθώσῃ τὴν ἔνοπλον ἐπέμβασιν ταύτης εἰς τὰς Ἡγεμονείας, καὶ ἰσχυροποιούμενος οὕτω ἐκτελέσῃ τὸ κατὰ τῆς Τουρκίας σχέδιον. Ἀληθῶς ἡ ἀπειλητικωτάτη ἀντιπαράστασις τῆς διπλωματίας τῆς τετραπλῆς συμμαχίας ἀνέτρεψεν ἄνευ ἀναβολῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ πάντα, καὶ ἀντεπέβαλε τὸν Ὑψηλάντην ἐπὶ τῆς Βλαχίας· πλὴν οἱ καιροὶ τῶν ἐπιφυλάξεων παρεληλυθότες ἦσαν πλέον· ὁ δ' Ὑψηλάντης, ταχυτέραν ἐπιδιώκων τῶν πραγμάτων τὴν κρίσιν, ἀνέβαλε τὴν ἐπιστροφήν αὐτοῦ εἰς τὸ Βουκουρέσιον, μεχρισοῦ, κατὰ τὸν νοέμβριον τοῦ 1806, εἰσηλθὲν ὁ Ῥωσσικὸς σιρατὸς εἰς τὴν Μολδαυίαν ὑπὸ τὸν Μίχελσων.

Μεταξὺς κατόπιν καὶ οὗτος, ὑπεδέχθη μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ ὡς σωτῆρ καὶ ἐν Ἰασίῳ καὶ ἐν Βουκουρεσίῳ· ἀναγορευθεὶς δ' ἡγεμὼν καὶ τῆς Μολδαυίας αἰτήσῃ τῶν κατοίκων, ἔλαβε τὸν ἔρκον τῆς πίστεως καὶ τῆς ὑποταγῆς, ἐν ἔδωκαν αὐτῷ, ὡς ἀμέσῳ κυριάρχῃ, καὶ Μολδαυοὶ καὶ Βλάχοι. Ἡ Πύλη τότε ἐκήρυξεν ἀντάρτην αὐτόν, καὶ ἐκδικουμένη κατὰ τοῦ υἱοῦ ἐβασάνισε καὶ ἐκαρτόμησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρον Ὑψηλάντην. Ἀλλὰ τὴν νέαν ἐν τῇ Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυίᾳ τάξιν τῶν πραγμάτων ἀνεγνώρισαν εὐθὺς οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων δυνάμεων· ἐκ δὲ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ πρώτου αὐτοῦ δοκιμίου ἐλπίζων ὁ Κωνσταν-

τινος συνεπῆ καὶ τὴν τοῦ κυρίου σχεδίου κατὰ τοῦ κέντρου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤρξατο, κηρυχθέντος μάλιστα τοῦ πολέμου καὶ παρὰ τῆς Τουρκίας, τὴν μὲν ἐπανάστασιν τῆς Σερβίας ὑποστήριζειν διὰ πάσης σπουδῆς, ὅλας δὲ τὰς σλαβικὰς φυλὰς παρασκευάζειν πρὸς ἓν κοινὸν καὶ συμπαγὲς κίνημα, ἴδιον δὲ στρατὸν σχηματίζειν δι' ἀποστολὴν τοιαύτην, καὶ πρὸς τὸν στρατάρχην Μίχελσων δίδειν τὰ πρακτικώτερα σχέδια ἐπιτυχίας βεβαίας.

Ἄλλ' ὁ ροῦς τῶν πραγμάτων εἰς ἄλλο ἔφερε καὶ τότε παρὰ τὸ προσδοκώμενον τοῦτο μέγα ἀποτέλεσμα. Ἐπέπρωτο ὅπως ἀποβῶσιν ἀτελεσφόρητοι ὡς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα τοσοῦτοι ἀγῶνες καὶ τοσαῦται θυσίαι τοῦ μεγαλοφυοῦς τούτου ἀνδρός, ὅτε καὶ ὁ ἄγγλος ναύαρχος Δουκουόρδ, καίτοι εἰσβαλὼν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὁ ῥώσος στρατάρχης Μίχελσων, καίτοι εἰσελθὼν εἰς τὰς Ἡγεμονείας, εἰς ἀπλᾶς μόνον περιωρίσθησαν ἐπιδείξεις καὶ τὸ ἀθλιώτερον παρέστησαν πρὸς ὅσον, ὁ εἰς χειρὸν τοῦ ἄλλου. Τὰ γεγονότα αὐτά, συνδεόμενα καὶ μετὰ ἄλλων πολλῶν, ὑπεχρέωσαν τὸν Κωνσταντῖνον, ἀποσυρθέντα εἰς τὰ ἴδια κατ' ἀνάγκην, ἵνα ἀφήσῃ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρῳ διαθήκην ἱερὰν τοὺς ἀκολούθους λόγους· «Υἱέ μου, μὴ λησμονήσης ποτέ ὅτι οἱ Ἕλληνες μόνον εἰς ἑαυτοὺς πρέπει νὰ σιηρίζωνται, ὅπως γίνωσιν ἐλεύθεροι.» Ἀλήθεια Θεία!

Παρεξέβημεν δι' ὀλίγων τοῦ κυρίου Θεμάτος ἡμῶν, ἵνα δείξωμεν οἶον πνεῦμα ἐθνικόν, οἶον ἑλληνισμὸν καὶ διαγωγὴν γενναίαν ἐβεβαίωσαν, εἰς μετὰ τὸν ἄλλον, οἱ πρόγονοι τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, καίτοι διατελοῦντες ὑπὸ τὴν μάχαιραν τυραννίας ἀγρίας καὶ αἰμοδιΐου. Οὔτε ζωῆς ἢ ἀξιομάτων, οὔτε κόπων ἢ χρημάτων, ἐφείσθησαν οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, τὰ πάντα τοῖς πᾶσι γινόμενοι καὶ μόνῃ ὑπηρετοῦντες τῇ εὐγε-

νεστέρα τῶν ἰδεῶν, ἣτις ἦν τῆς πατρίδος ἡ σωτηρία. Ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν, βίῳ ἀληθοῦς πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδος, ὑψοῦται ὁ βίος τῆς Ἑλλάδος, οὐχὶ μόνον διότι ἐγέννησεν αὐτὴ τέκνα, ἐργασθέντα οὕτω σοβαρῶς καὶ ἀδιαλείπτως διὰ τὴν σωτηρίαν ταύτης, ἀλλὰ καὶ διότι περιελήφθη διὰ τῶν Ὑψηλάντων ἐν τοῖς μουσικοσυμβουλίοις μεγάλων ἐθνῶν, καὶ τὸ μέλημα ἐγένετο τῆς πολιτικῆς ἰσχυρῶν ἡγεμόνων μέχρι τοῦ σημείου τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ τουρκικοῦ διὰ τοῦ ἐλληνικοῦ σλοιχείου.

ἈΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ὙΨΗΛΑΝΤΗΣ.

Πρεσβύτερος τῶν πέντε υἱῶν τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Ἀλέξανδρος προωρίσθη ἵνα ἐκπληρώσῃ τὰς εὐχὰς τῆς πατρίδος, μόλις παρελθούσης πενταετίας ἀπὸ τῆς ἀποβιώσεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, συμβάσης τῷ 1816. Γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 1799, ἐπαιδεύθη στρατιωτικῶς ἐν Πετροπόλει ἀπὸ τοῦ 1806 δαπάνη τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, προήχθη ταχέως εἰς τοὺς ἀνωτέρους βαθμοὺς τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ῥωσσίας, ἠρίσλευσε τῷ 1814 κατὰ τὴν μεγάλην μάχην τῆς Λειψίας, ἀπολέσας καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα αὐτοῦ, ἠξιώθη τῆς ἰδιαίτερας ἐμπιστοσύνης τοῦ αὐτοκράτορος ὡς ὑπασπιστῆς, καί, κατὰ τὸ 1817, ἀνεδείχθη ὑποστράτηγος ἐν τῷ ἰππικῷ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς.

Ἀλλὰ, κληρονόμος πιστὸς τῆς παραδόσεως τῶν πατριωτῶν προγόνων αὐτοῦ, φύσει δὲ καὶ ἤθει συγκεκροτημένος δι' ἔργα μεγάλα καὶ τέκνον τῆς πατρίδος ἐκ τῶν σπανιωτέρων, ἐθεώρει δεύτερα καὶ ἀξιώσεις καὶ δόξαν καὶ ὄλα ἐν ξένοις στρατοῖς καὶ τόποις τὰ ἀγαθὰ, μίαν δὲ μόνην εἶχε λατρεῖαν ἐγκάρδιον τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὡς Ἕλληνα, καὶ ἓνα μόνον ἔσωζε πῶθον ἀκμαῖον τὸν τῆς ἐλληνικῆς παλιγγενεσίας,

ὡς Ὑψηλάντης. Τὴν λατρείαν αὐτὴν καὶ τὸν πόθον τοῦτον πρὸς οὐδένα ἔκριπεν, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἐξαιρουμένου.

Διὰ ταῦτα ἔτοιμος ἔδωκε χεῖρα εἰς τοὺς πατριώτας τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας κατὰ τὸ 1820, καὶ ἐτοιμότερος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς ἐθνικῆς σωτηρίας. Αἰσθανόμενος ὅτι ἐγεννήθη διὰ τὴν πατρίδα, περιῆλθεν ἐν γνώσει εἰς τὰ ἐναντία, ἀφ' ἧς ὑψώθη περιωπῆς, ἄκρα τῆς ἀπωλείας τοῦ στρατιωτικοῦ αὐτοῦ σταδίου, τῆς μεγάλης εὐθύνης, τῶν ἐκτάκτων δαπανῶν καὶ τῶν βεβαίων κινδύνων. Τί ἄρα ἔμελλε τῇ πατρίδι, εἰ μὴ τοιαύτην ἠνοιγε τὴν καρδίαν αὐτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν φωνὴν ταύτης; ἢ τίνα ὑπερβολὴν λέγομεν, παραδεχόμενοι ἐν τοιαύτῃ περιπλώσει ἀναπύφρευκτον τὴν ἐπισθοδρόμησιν τῶν ἐλπίδων τοῦ ἔθνους, ἢ καὶ τὴν ὅλην διάλυσιν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας; Ὡς ἔργον ἀνθρώπινον, αὐτὴ ἐδεῖτο, πολυπλασιασθεῖσα καὶ ὀγκωθεῖσα, ἐνὸς ὀνόματος μεγάλου, ἐνὸς προσώπου ἀξίου, ἀνδρὸς ὑπερέχου. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔφερε καὶ τὰ τρία αὐτὰ ἰδικὰ προσόντα, διότι ἀντιπροσώπευεν ἐν παρελθὼν οἰκογενείας λαμπρυνθείσης ἐπὶ πατριωτικοῖς αἰσθήμασι καὶ θυσίαις, διότι ἐβεβαίωσε ἐαυτὸν ἀξιὸν στρατιώτην, διότι, παρὰ τὴν μεγάλην περὶ ἑαυτοῦ ἐσωτερικὴν ἰδέαν καὶ βαρύτητα, ἀπήλαυε καὶ ἐξωτερικὴν ὑπόληψιν, οὐ μόνου ὡς Ὑψηλάντης διὰ καταγωγὴν ἐνδοξον, ἀλλὰ καὶ ὡς Ἀλέξανδρος διὰ προσωπικὰ πλεονεκτήματα καὶ ἀριστείας.

Τὰ πράγματα ἐβεβαίωσαν τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ πατριωτικὴ ἔταιρία συνεπήχθη σθερεωθεῖσα, προήχθη γιγαντιαίοις βήμασιν εἰς τὰ πρόσω καὶ ἠνδρώθη ἐν τῇ κοινῇ πεποιθήσει. Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου οἱ πάντες ἐνεθαρρύνθησαν, μᾶλλον δὲ τὸ ἥμισυ τοῦ παντὸς εἶδον τετελεσμένον. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἔκυψαν ὅλαι αἱ

φιλοτιμίαι, προθυμηθεῖσαι μάλιστ' ἵνα μὴ μείνωσιν ὑστεραιοί; καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ σφόδρα ἐφεκτικοὶ ἐπίστευσαν ἄνευ ἑτέρου. Ἐν γένει δὲ ὁ ζῆλος ἐκάστου εὔρε τὸ κέντρον, οἷον ἀπηγεῖτο.

Οὕτω προωκονόμησε τὰ πράγματα ἡ Θεία Πρόνοια. Ὄταν ὁ Κωνσταντῖνος Ὑψηλάντης ἀπεσύρθη τοῦ πολυμόχθου σταδίου τῶν ὑπὲρ πατρίδος ἐργασιῶν αὐτοῦ, ἔγραψε πρὸς τὸν ῥῶσσον στρατάρχην Προσορόβσκην τὰ ἐξῆς· «... Ἐξισα, ὡς ὁ πατήρ μου (Ἀλέξανδρος), ἄνευ μομφῆς. Ὡς αὐτός, ἔπαθον καὶ ἀποθνήσκω ἄνευ γογγυσμοῦ διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν (τὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως). Ἀφίνω τὸ παράδειγμα ἡμῶν ὡς κληρὸν εἰς τὰ πολυάριθμα τέκνα μου. Ἡ δὲ τελευταία ὑπὲρ αὐτῶν δέησίς μου πρὸς τὸν Θεὸν γίνεται, οὐχὶ ἵνα ὦσιν εὐτυχέστερα, ἀλλ' ἵνα βιώσωσι καλὰ καὶ ἔτοιμα πρὸς πάσας τὰς θυσίας, ὡς οἱ πατέρες αὐτῶν.» Αἰωνία σου ἡ μνήμη, ὀρθόδοξε καὶ μεγαλοπράγμων ἡγεμῶν Κωνσταντῖνε! «Τὸ κλέος σου οὐποτ' ὄλλυται» ἐν τῇ ἐθνικῇ δικαιοσύνῃ, ἐν τῇ ὀφειλομένῃ εὐγνωμοσύνῃ τῶν γενεῶν, καὶ δι' ἄλλα μὲν πλεῖστα, οὐχ ἦττον δὲ καὶ διὰ τὰ «χρυσᾶ ἔπη» σου ταῦτα, ὡς ἔπη συγκεφαλαιοῦντα τὴν ἠθικωτέραν καὶ πατριωτικωτέραν διαθήκην πατρὸς πρὸς τέκνα. Πεποιθὼς ὀλοψύχως εἰς τὴν Θείαν Πρόνοιαν, παρέδωκας τὸ παράδειγμα σοῦ καὶ τῶν προγόνων σου μόνου κληρὸν εἰς τὰ τέκνα σου, ἅτινα οὔτε τὰς εὐχάς σου, οὔτε τῆς πατρίδος τὰς προσδοκίας ἐφείσαντο, «ἔτοιμα πρὸς πάσας τὰς θυσίας, ὡς οἱ πατέρες αὐτῶν, γενόμενα.»

Καὶ ἰδοὺ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν, τοῦ Νικολάου καὶ Γεωργίου, ἄρχεται τῷ 1841 τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος ἐκ τῶν Ἡγεμονειῶν, ὁ δ' ἕτερος ἀδελφὸς Δημήτριος πέμπεται εἰς τὴν Πελοπόννησον πρὸς τὸν αὐτὸν

σκοπόν. Διὰ κινήματος τοιούτου ὁμολόγησεν ὁ Ἀλέξανδρος τὴν γενναιοτέραν ἀπόφασιν καὶ τὴν πατριωτικωτέραν αὐταπάρνησιν, καθόσου τὸ ἐκ τῶν Ἡγεμονειῶν κήρυγμα, σωτήριον διὰ τὴν Ἑλλάδα ἔνεκα τῶν συνεπειῶν αὐτοῦ, ἦτο κυρίως διὰ τὸν Ὑψηλάντην ἢ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ. Ὅσα ἂν διέτρεξαν ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις, ἦσαν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀντιδράσεως τοῦ τόπου καὶ τῶν ξένων πρακτόρων. Ἡ ἀντίδρασις ἐγέννησε τὴν διαφθοράν, καὶ αὕτη τὴν προδοσίαν. Τὸν Ὑψηλάντην οὐδόλως ἐλάνθανεν ἢ τοιαύτη τοῦ κινήματος αὐτοῦ τύχη· ἀλλ' ἀπητεῖτο ἢ εἰς τὰ ὄπλα ὤθησις τῆς Ἑλλάδος μεθ' ὅλα τὰ μηδαμινὰ μέσα αὐτῆς· ἀπητεῖτο καιρὸς ἀρμόδιος, ὅπως εὐδοκιμήσῃ ἢ ἐπανάστασις ταύτης κατὰ τὴν πρώτην ἐποχὴν· τὸ διπλοῦν δὲ αὐτὸ ἀποτέλεσμα προτιθέμενος ὁ Ἀλέξανδρος, ἤρξατο τοῦ πολέμου μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, περιέπλεξε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἐν τῷ πνεύματι τῶν Τούρκων, ἐπαρουσίασεν ἐν μεγαλογραφίᾳ τὸ μικρὸν, καὶ οὕτως ἐφείλκυσε καθ' ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ τῶν βορείων ἐπαρχιῶν ὅλας τοῦ τυράννου τὰς κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν δυνάμεις, οὐχὶ εὐκαταφρονήτους ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἄλλως, μεμονωμένη ἢ πρώτη κίνησις τῆς Ἑλλάδος ἦτο διὰ τοὺς Τούρκους τότε ζήτημα ἡμερῶν, ἢ τὸ πολὺ διμηνίας.

Τίς, ἐρώτῳμεν, ἐτόλμα τοιαύτην ἀπόλυτον αὐταπάρνησιν ὑπὲρ τοῦ ὅλου, τοιαύτην ἐν γνώσει προσωπικὴν θυσίαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος; Ἐκεῖνος βεβαίως, ὅστις ἐγνώριζεν, ὅτι «οἱ πρόγονοι αὐτοῦ ἐθυσιάσθησαν διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν· μόνον δὲ κληρὸν ἔλαβεν, ἵνα γένηται ἔτοιμος πρὸς πάσας τὰς ὑπὲρ πατρίδος θυσίας.» Ἀδιάφορον ἐντεῦθεν, ἐὰν ἡ μάχη τοῦ Δραγασανίου ἐξέβαλεν ἐκ τῶν Ἡγεμονειῶν τὸν Ὑψηλάντην· τὸ ἀποτέλεσμα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐγένετο, καὶ κατὰ τοῦ ἀποτελέσματος αὐτοῦ οὐδα-

μῶς ἴσχυσαν ἔπειτα τοσαῦται καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη κινήθεισαι πανταχόθεν ἐχθρικαὶ δυνάμεις. Ἀδιάφορον ὡσαύτως, εἰάν χριστιανική τις λεγομένη κυβέρνησις ἐπισήμως ἠπάτησεν, ἐγκλείσασχ τὸν Ὑψηλάντην καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐν τοῖς δεσμοτηρίοις τοῦ Μουγκατσίου· ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ὑψηλάντου ἦτο ἤδη ἔργον τετελεσμένον· ἔζη δὲ μόνον αὐτὸς ἵνα ἴδῃ υἰοθετημένου πατρὸς τοῦ χριστιανισμοῦ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ παραδεδεγμένην τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἀληθῶς, τότε παρέδωκε τὸ πνεῦμα ἐν Κυρίῳ, ὅτε, κατὰ τὸν ἰανουάριον τοῦ 1828, ἐβεβαιώθη μεταβαίνοντα ἐπὶ ἀγγλικῷ μονοκρότου εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, ὡς κυβερνήτην, τελευταίαν ἐκφωνήσας τὴν πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίαν ταύτην· « Δόξα σοι, ὁ Θεός! »

Καθὼς ἅπαντες οἱ συναγωνισταὶ καὶ ὁμογενεῖς σου, οὕτω καὶ σὺ, αἰοίδιμε Ἀλέξανδρε, ἐδόξασας ἐκ καρδίας τὸν ἅγιον Θεόν, ἱκανοποιηθεὶς διὰ τοὺς σφαγέντας παρὰ τοῦ τυράννου δύο τῶν προγόνων σου, τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν πάππον σου Ἀλέξανδρον· ἱκανοποιηθεὶς διὰ τὸν τοσαῦτα μοχθήσαντα καὶ ἑκατομμύρια δαπανήσαντα πατέρα σου Κωνσταντῖνον· ἱκανοποιηθεὶς τέλος πάντων, διότι, ὡς ἐκεῖνοι, οὕτω καὶ σὺ ἠρνήθης τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἐθυσίας ἑκατομμύρια, ἔβαλες δὲ τὸν πρῶτον τῆς ἐλευθερίας λίθον, ὑπέστης ἑξαετὲς περιπόου μαρτύριον σκληρὸν, καὶ εἶδες κατεστραμμένην ὑλικῶς τὴν μεγάλην καὶ ἔνδοξον οἰκογένειαν, ἧς προέσλασο. Τὴν ἀποστολήν σου οὐδεὶς ἄλλος τῶν Ἑλλήνων ὑπισχεῖτο, ἢ ἡδύνατο.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ὙΨΗΛΑΝΤΗΣ.

Τοῦ αὐτοῦ πατρικοῦ κλήρου ἔμπιστος φύλαξ καὶ τῶν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος αἰσθημάτων κάτοχος ἀνεδείχθη καὶ ὁ Δημήτριος, δευτερότοκος τοῦ Κωνσταντῖνου παῖς, καθ' ἔλον

ἀγωνισθεὶς τὸν πόλεμον ἐν τῇ Ἑλλάδι. Ἡ οἰκογένεια ἄρα τῶν Ὑψηλαντῶν οὐχὶ μόνον προεκήρυξε τὸν πόλεμον διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ καὶ συνηγωνίσθη καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν περιόδον διὰ τοῦ Δημητρίου.

Ὡς ἐθνάρχης ὑποδεχθεὶς παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ὁ Δημήτριος ἐγένετο τὸ κέντρον τῶν πολεμικῶν ἐργασιῶν κατὰ τὸ 1821, καὶ πρωτίστως ὑπηρέτησεν ὡς ἀνωτάτη διεύθυνσις τῶν πραγμάτων. Ἀγαπητὸν ἔν εκπαλαὶ καὶ σεβαστὸν τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ἀγαπητότερον καὶ σεβαστότερον ἀνέδειξεν οὗτος, δι' ἣν ἐβεβαίωσε ἀρετὴν καὶ ἀξιοπρέπειαν ἐν πᾶσι, πατριωτισμὸν δὲ δυσπαράμιλλον ἐν ταῖς ἐθνικαῖς ἀνάγκαις, καὶ γενναιότητα ἔξοχον ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ Ἄρεως. Οἰκεῖα ἦσαν αὐτῷ πλεονεκτήματα ἢ εὐσέβεια, ἢ ἀγαθότης, ἢ μετριοφροσύνη, ἢ μία ἰδέα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἢ ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου γογγυσμοῦ ὑπομονὴ ἐν ὅλαις ταῖς γενικαῖς ἢ μερικαῖς περιπετεῖαις. Ἐρώμενος τοῦ στρατιωτικοῦ σιαδίου καὶ λατρεύων τὴν προσωπικὴν ἀρετὴν, ὅπου ἂν εὔρισκε ταύτην, διετέλεσε μέχρι τοῦ σχηματισμοῦ διοικήσεως ἐθνικῆς ἢ ἠθικῆς δύναμις ἐκείνη, εἰς ἣν ὑφείλεται κατὰ πολὺ ἢ ἐνότης τῶν κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐργασιῶν, ἢ ἐμφύχωσις τοῦ λαοῦ εἰς τὰς δυστυχίας καὶ τὸ θάρος τῶν στρατιωτῶν πρὸς τοὺς κινδύνους.

Ὡς πρόσωπον οὕτως ἀνώτερον, διηύθυνεν ἰδίᾳ κατὰ τὸ 1821 τὴν μεγάλην πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, ἐξεσίρατευσεν ὑπὲρ τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου κατὰ τοῦ εἰσπλεύσαντος σιόλου τοῦ Καρᾶ Ἀλῆ, ὠδήγησε τὴν ἔφοδον τῆς 4 δεκεμβρίου κατὰ τῶν φρουρίων τῆς Ναυπλίας, καὶ ἐξεβίασε τὴν πλῆσιν τοῦ Ἀκροκορίθου.

Κατὰ τὸ 1822, ἀναγορευθεὶς πρόεδρος τῆς πρώτης συγκροτηθείσης ἐθνικῆς βουλῆς, ἐξεσίρατευσεν εἰς τὴν Φθιώτιδα, καὶ νικηθεὶς ἐκεῖ παρὰ τοῦ Μαχμούτ πασᾶ τῆς Δράμας, ἐνί-

κησεν ἔπειτα αὐτὸν μετὰ τοῦ Κολοκοτράνου, τοῦ Μαυρομιχάλου καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων, ἐπιδραμόντα ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ τριακονταδύο χιλιάδων, ἐν τῇ Ἀργολίδι. Ὄσω περιῆλθε τότε ἡ ἐπαναστάσις εἰς κρίσιν δεινὴν, τόσῳ ἐγένετο ἐνδοξότερα ἢ κατὰ τοῦ Δράμαλι νίκη καὶ πλήρης καταστροφή. Ἐλίπον πλέον οἱ μεγάλοι ἀντιπερισπασμοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου νικηθέντος, τοῦ πολέμου τῆς Περσίας παύσαντος, τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καταστραφέντος καὶ τοῦ Σουλίου παραδοθέντος. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν σουλτάνος τῆς Τουρκίας ἠδυνήθη τότε τὴν κίνησιν ἰσχυρῶν δυνάμεων γηίνων καὶ θαλασσιῶν· ὁ δὲ Μεττερνιχ τῆς Αὐστρίας βεβαίως καὶ προσεχεῖς περιέμενεν ἐν Βερώνῃ τὰς εἰδήσεις περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς ὅλης ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλ' οὔτε αἱ ἐλπίδες τοῦ Μαχμούτ ἐπραγματοποιήθησαν, οὔτε αἱ εὐχαὶ τοῦ Μεττερνιχ εἰσηκούσθησαν παρὰ τῷ Θεῷ τῆς δικαιοσύνης. Καθὼς ὁ ἀρχιστράτηγος Μαχμούτ πασᾶς ἐνεταφιάσθη ὀλόσωμος ἐν τῇ Πελοποννήσῳ· οὕτω καὶ ὁ ἕτερος ἀρχιστράτηγος Ὁμέρ Βρυώνης κατεστράφη πρὸ τοῦ Μεσολογγίου διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, τοῦ Μάρκου Βότσαρη, τῶν Ῥουmeliωτῶν καὶ τῆς βοηθείας τῶν Πελοποννησίων· οὕτω καὶ ἕτερος στρατάρχης ὁ Τσελαετὶν βεγῆς ἀπέτυχεν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι διὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου· οὕτω καὶ ὁ καπετὰν πασᾶς πυρίφλεκτος μετὰ τῆς ναυαρχίδος ἐξεσφενδονίσθη εἰς τὰ νέφη παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρου πρὸ τῆς Χίου· οὕτω καὶ ὁ τουρκικὸς σιόλος, νικηθεὶς παρὰ τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλου πρὸ τοῦ ἀργολικοῦ κόλπου, ᾤχετο ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Ἑλλησπόντου.

Μετὰ τὴν ἐν Ἀσίρῃ ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ 1823, ἔμενεν ἐν τῇ Τριπύλει ἰδιωτεύων καὶ οὐδὲλως ἀναμιγνύμενος τοῖς κοινοῖς πράγμασιν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης. Δύο τιὰ ἐθεώρει τὴν μᾶλλον θανάσιμον πληγὴν κατὰ τῆς πατρίδος, τὰ

ἔξωτερικὰ δάνεια καὶ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους· τὰ δάνεια μὲν, ὡς τὸ ζώπυρον τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς Φιλαρχίας, τὴν μόνην ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν παράλυσιν, καίτοι ἔχοντα αἰτίαν τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας· τὰς ἀλληλομαχίας δέ, ὡς τὸν μόνον σύμμαχον τῶν ἐχθρῶν καὶ τὸν πρίδρομον τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐθεώρει ἄλλως ὅτι, διὰ τῶν δανείων καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ἢ οἱ Τοῦρκοι ὑπερισχύσουσι κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἢ ὁ ξενισμὸς ἐπιβληθήσεται κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἄλλ' οὐδὲν ἄλλο δυνάμενος ἔνεκα τῆς φθορᾶς τῶν πραγμάτων, ἀπειχεν ἀκριβῶς, σώζων ἑαυτὸν ἀπὸ εὐθύνης τοιαύτης καὶ λυπούμενος βαθέως διὰ τὴν εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα διαίρεσιν τῆς Ἑλλάδος.

Περιῆλθον οὕτω τὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν κρισιμωτέραν κατάστασιν καὶ μεθ' ὅλους τοὺς ἐπὶ τετραετίαν συνεχεῖς θριάμβους κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ μεθ' ὅλα τὰ διπλᾶ δάνεια, κακὰ κακῶς διαχειρισθέντα. Τῷ 1825 ὁ αἰγύπτιος στρατάρχης Ἰβραχὴμ πασᾶς, ὀδηγῶν στρατὸν ἰσχυρὸν καὶ γεγυμνασμένον, κατεπάτει τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς τὴν καθέδραν προεχώρει, ἵνα φέρῃ τὸν τελευταῖον κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως πέλεκυν. Τῶν δανείων καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων οἱ ἄνθρωποι, συναισθανθέντες τότε ὅτι «ἢ σύμπνοια καὶ ἢ σύμπραξις ὄλων τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὁμολογουμένως τὸ μόνον ἀκαταμάχητον ὄπλον ἐναντίου τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ τῆς πατρίδος», ἠμνήσθουσιν τῇ 18 μαΐου τοὺς ἐπὶ ἀνταρσία φυλακισθέντας ἢ φυγαδευθέντας. Ὁ Ὑψηλάντης, ζητηθεὶς ἤδη ἐκ τῶν περιστάσεων, ἄφησεν ἐν μέρει, ὡς ὄφειλε, πᾶσαν ἄλλην ἰδέαν, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἰκανῶν πατριωτῶν τῆς Ναυπλίας, καὶ ἐν τῇ Λερναίᾳ λίμνῃ ἐπιτεθέντα κατ' αὐτοῦ τὸν Ἰβραχὴμ πασᾶν ἀπεσόβησε. Ἐπανακάμψαντος δὲ τοῦ ἐχθροῦ τούτου εἰς τὴν Τρίπολιν, ἀνέβη καὶ οὗτος εἰς τὸ ἐν Βερβένοις συγκροτηθὲν πολυάριθμον στρατό-

πεδον, ὅπου νικήσας κατὰ τὴν πρώτην μάχην αὐτὴν, ἐνίκηθη κατὰ τὴν δευτέραν, μόλις διαφυγὼν τὴν αἰχμαλωσίαν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰσῆχθη ἐν τῷ μέσῳ τῶν Ἑλλήνων ἡ ἰδέα τῆς ἀγγλικῆς προσλασίας. Ἀπόστολοι ἔξωθεν πεμφθέντες, ἰδίως εἰς μὲν τὴν Πελοπόννησον πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, εἰς δὲ τὴν Ἰδραν πρὸς τὸν Μιαούλην, ἐπέτυχον ἔνεκα τῶν προόδων τοῦ Ἰβραχὴμ πασαῖ, καὶ οὕτω παραδεχθεῖσα ὑπεγράφη παρὰ πολλῶν μία κατὰ τὸν ἰούλιον τοῦ 1825 μνηλογουμένη πρᾶξις, δι' ἧς καὶ κληῖρος, οἱ παρασιάται, οἱ ἄρχηγοὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους... ἐξέθετον ἐκουσίως τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας, ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως ὑπὸ τὴν μοναδικὴν ὑπεράσπισιν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. »

Κατὰ τῆς πράξεως ταύτης ἀντέστη ἀναφανδὸν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, συμφώνους ἔχων τὸν Μαυρομιχάλην καὶ ἄλλους, διαμαρτυρίαι δὲ Ἑλλήνων τε καὶ Φιλελλήνων ἐγένοντο, καὶ φυλακίσεις κατὰ διαφόρων προσώπων ἔλαβον χώραν. Τότε ἐνισχύθη τὸ διὰ τοῦ ἀπεσταλμένου στρατηγοῦ Ἰδρὸς ἀρξάμενον πνεῦμα ὑπὲρ τοῦ δουκὸς τοῦ Ὀρλεαν, ὡς ἐπιδόξου βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Τότε ἐνηργήθησαν καὶ ἀποστολαὶ πρὸς τε τοὺς ἐν Γαλλίᾳ καὶ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν τῆς Ρωσσίας Βουτένιεφ, κοινὴν ἀντὶ μοναδικῆς ἐπικαλούμεναι τὴν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὑπεράσπισιν τῶν μεγάλων χριστιανικῶν δυνάμεων.

Ἐξ ἐναντίας, κατὰ τῆς συστάσεως ταύτης καὶ ὑπὲρ τῆς πράξεως τοῦ ἰουλίου συνησπίσθησαν δι' ἐγγράφου τῆς 23 αὐγούστου 1825, καὶ ἐκηρύχθησαν «ἀδιαλύτως ἐνωμένοι» ὁ Κολοκοτρώνης, Γεώργιος Κουντουριώτης, Βρεσθένης Θεοδώρητος, Πανοῦτσος Νοταρᾶς, Μαυροκορδάτος, Ἀναγνώστης

Δεληγιάννης, Ανδρέας Λόντος καὶ ἄλλοι. Ἄλλ' ἀποδίδομεν ἡμεῖς ἓνα τῶν νοῦν εἰς τὴν διαγωγὴν ὄλων, πειθόμενοι ὅτι οὔθ' ὅσοι ἐνήργησαν καὶ ὅσοι ὑπέγραψαν τὴν πρᾶξιν τοῦ ἰουλίου, ἤθελον κυρίως «τὴν μοναδικὴν ὑπεράσπισιν τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας», οὔτε ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἤθελεν ἕτερόν τι ἢ μόνην τὴν περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων πρωτοβουλίαν ἐν τῇ Εὐρώπῃ. Οὕτω δέ, ἔνθεν μὲν ὡς μέσου καὶ οὐχὶ ὡς τελικὸς σκοπὸς παραδεχθεῖσα, ἔνθεν δὲ ἐπιμόνως πολεμηθεῖσα, ἡ πρᾶξις τοῦ ἰουλίου διήγειρε τὴν πολιτικὴν καὶ ἔθνικὴν φιλοτιμίαν τῶν ἰσχυρῶν, καὶ τὴν ἀπὸ κοινοῦ μέριμναν προεκάλεσεν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, μόνης τῆς ἀμεταβλήτου Αὐστρίας ἐξαιρεθείσης. Ἀποδείξεις εἰσὶν ἡ ὑπὸ τοιοῦτον γενικὸν πνεῦμα γενομένη ἀπάντησις τοῦ βρετανικοῦ ὑπουργείου, ἡ σύγχρονος πρότασις τῆς Γαλλίας περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐν Ἑλλάδι συστάσεως συνταγματικῆς μοναρχίας, καὶ ἡ ἐν Πετροπόλει σύνταξις τοῦ ἀπὸ 23 μαρτίου (4 ἀπριλίου) 1826 πρωτοκόλλου.

Ἄλλ' ἂν ἐπὶ τῆς περιστάσεως ταύτης πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων εὐρέθησαν ἐν τῷ αὐτῷ σημείῳ, ἐπὶ τινος ὅμως μεταγενεστέρας, ναὶ μὴν καὶ σοβαρωτέρας, μόνος ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἀντετάχθη παρρησίᾳ, καὶ ἀντετάχθη οὐχὶ ἐναντίον ἀτόμων ἢ κυβερνήσεως, ἀλλ' ἐναντίον ἔθνοσυνελεύσεως, τῆς Γῆς ἐν τῇ Ἐπιδαύρῳ. Ἐπὶ τοσοῦτον ἀναλλοιώτους τὰς ἀρχὰς καὶ ἰσχυρὰς τὰς πεποιθήσεις, ὡς οἱ πρόγονοι αὐτοῦ, εἶχε. Συνέβη τότε ἡ κατακεραυνώσασα τὸ πᾶν πλῆσις τοῦ Μεσολογίου, αὐτοῦ τοῦ ἡρωϊκοῦ προπυργίου τῆς πατρίδος, αὐτῆς τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος τῶν Ἑλλήνων. Τρομερὸν φύσει καὶ ἀπελπιστικὸν τὸ γεγονός τοῦτο, τρομερώτερον πράγματι καὶ ἀπελπιστικώτερον ἐκρίνετο συνδυαζόμενον πρὸς τὴν ἐπὶ Ξυροῦ ἀκμῆς ἰσλαμένην κατάσλασιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων. Ἡ ἔθνοσυνέλευσις, σκοτοδινιώσα ἐκ τῶν φοβερῶν

έντυπώσεων, μένου εἶδε μέσον ἀποφυγῆς τοῦ γενικοῦ κινδύνου τὸν συμβιβασμὸν μετὰ τοῦ Σουλτάνου, καί, ἄνευ οὐδεμιᾶς σκέψεως περαιτέρας, ἐπεκαλέσθη πρὸς τοῦτο τὴν μοναδικὴν μεσολάβησιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβευς τῆς Ἀγγλίας.

Ἢδη ἡ βαθυτάτη ἀθυμία διὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ἔμεινεν ὑστέρα ὡς πρὸς τὴν ἀγανάκτησιν, ἣν διήγειρεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Ἑλλήνων ἡ διπλῆ πρᾶξις τῶν πληρεξουσίων περὶ τε τοῦ συμβιβασμοῦ μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς μοναδικῆς μεσιτείας τῆς Ἀγγλίας. Οὐδεὶς ἡμῶς ἐτόλμα, καίτοι ὦν ἐν τῇ ἀληθείᾳ, καὶ μόνος ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, παρειαρισκόμενος ἐν τῇ Ἐπιδαύρῳ ὡς πολίτης ἀπλοῦς, διεμαρτυρήθη διὰ τοῦ πατριωτικωτέρου ἐνταυτῷ καὶ ἐντονωτέρου τρόπου. Ἡ παροῦσα ἄρα πολιτικὴ περίσπασις τῆς Ἐπιδαύρου διαφέρει ποσῶς τῆς ἐκκλησιαστικῆς τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνίδου, καθ' ἣν, προκειμένου τοῦ μετὰ τοῦ Πάπα συμβιβασμοῦ τῶν Ὀρθοδόξων, ὄλοι μὲν, ὑπὸ ὁμοίων καὶ τότε κατειλημμένοι πολιτικῶν φόβων καὶ ἀπάτης, εἶπον Ναί, Μάρκος δὲ Οὐ;

Αὐτὴν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης καθεῖξε τὴν ὑπέρτιμον θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος. Οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν ἔγγραφον, διότι οὐδὲν τοιοῦτον ὑπῆρξε, μοναδικὸν ἅμα καὶ σπουδαιότατον διὰ τε τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν αἰτίαν, ἐξ ἧς παρήχθη. Ἡ ἀπὸ τῆς 1^{ης} ἀπριλίου 1831 διαμαρτυρία αὐτοῦ τιμᾷ τὴν πατρίδα, καὶ διὰ τοῦ λαμπροτέρου περιβάλλει σιεφάνου δόξης τὸ ἔνομα τῶν Ὑψηλάντων. Κατηγορῶν ὁ Δημήτριος τὴν περὶ συμβιβασμοῦ καὶ μοναδικῆς μεσιτείας πρᾶξιν ὡς «παράνομον, ἀντιελληνικὴν καὶ διόλου ἀναξίαν ἐνὸς ἔθνους, τὸ ὁποῖον ὑπεδουλώθη μὲν πολλάκις, πλὴν ποτὲ δὲν ἐσυμβιβασθῆ με τοὺς τυράννους του», παρετήρει δι' ὅλης τῆς πεποιθήσεως καὶ εἰλικρινείας «πρὸς τὴν Γ^ην ἔθνικὴν Συνέλευσιν τῶν Ἑλλή-

νων . . . Ὁ λαός, κύριοι, τοῦ ὁποίου παρρησιάζετε τὸ πρόσωπον, δὲν σᾶς ἔδωκε πληρεξουσιότητα νὰ καταργήσητε τὴν ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν του . . . Σᾶς φοβίξει ἡ πλῆσις τοῦ Μεσολογγίου; Ἀφιερωθῆτε, ὡς καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀγῶνος, εἰς τὴν χαρακτηριστικὴν ἐνέργειαν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων . . . Σᾶς φορβεῖ ἡ ἔλλειψις τῶν πόρων; Καταφύγετε εἰς τὴν γενναιοφροσύνην τῶν πολιτῶν . . . Ἐχομεν ἀνάγκην προσλασίας; Ἄς καταφύγωμεν εἰς τοὺς ἡγεμόνας ὄλων τῶν ἐθνῶν . . . Ἐπιθυμοῦμεν εἰρήνην; Ἄς τρέξωμεν εἰς τὰ ὄπλα . . . »

Ἄλλ' ἀντὶ πάσης ὀρθῆς ἐκτιμήσεως τῶν συλλογισμῶν αὐτῶν, οἱ πληρεξούσιοι ὑπέλαβον τὴν διαμαρτυρίαν ὡς τὴν πικροτέραν προσβολὴν κατὰ τοῦ ὁμοουσίου καὶ τὸ τολμηρότερον ἔργον κατὰ τῆς πατρίδος. Ἐντεῦθεν ἐξηγέρθη κοπετὸς μέγας, θόρυβος κραυγῶν ἀκατάσχετος, τῶν πλείστων καταμαρτυρούντων τοῦ Ὑψηλάντου ἐπὶ τὸ αὐθαδέστερον· ἀμέσως δὲ συνετάγη ψήφισμά τι, ἀποκλείον αὐτὸν τοῦ τίτλου καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου· καὶ ἰδίως ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ναυτικῶν νήσων προέβησαν τινες καὶ ὑπὲρ τὴν ἐσχάτην ταύτην παραφορὰν, ἐπιμένοντες καὶ εἰς τὴν ἀτιμωτικὴν ἔτι ἀποπομπὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἐπιδάουρου. Τότε ἐγερθεὶς ὁ Κολοκοτρώνης ἠναντιώθη, εἰπὼν· «Ὡς ἐδῶ, κύριοι! Αὐτὸ μόνον δὲν γίνεται. Ἄς ἐνθυμηθῶμεν ὅτι Ὑψηλάντης ἦτον ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὄλοι ἀπὸ ἡμᾶς φέρομεν διαταγὰς του.»

Εἰς τοιαῦτα ἐνόητε αἱ συνελεύσεις, εἰς τοιαῦτα πολλάκις αἱ κυβερνήσεις περιπίπτουσιν ἀσύγνωστα ἀτοπήματα, ἀφαρπαζόμεναι διὰ φιλαυτίαν, ἢ μωραίνουσαι διὰ πράξεις καταδικαζόμενας ὑπὸ τῆς κοινῆς συνειδήσεως. Αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα ἀπέδειξαν τὸν ὀρθὸν πολιτικὸν νοῦν καὶ ἀναντίρρητον τὴν ἀλήθειαν ὅσων ὁ Ὑψηλάντης ἔγραψε κατὰ τοῦ

συμβιβασμοῦ καὶ τῆς μοναδικῆς μεσιτείας· διότι ἐπὶ τῆς αὐτῆς μὲν ἐποχῆς (ἀπριλίου τοῦ 1826) ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ῥωσσία συνέταξαν ἐν τῇ Πετρούπολει τὴν πρῶτην περὶ τῆς εἰρηνοποιήσεως τῶν Ἑλλήνων ἀπόφασιν· κατόπιν δὲ ὁ Κά- νιγκ παρετήρησε, γράψας ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι κούδὲν δύναται μόνος ἄνευ τῆς συνδρομῆς τοῦ πρέ- σβευς τῆς Ῥωσσίας· ἀκολούθως δέ, προτάσει τῆς Γαλ- λίας, ἐγένετο ἐν Λονδίῳ ἡ συνθήκη τῆς 6 Ἰουλίου 1827· καὶ τέλος πάντων ἐπῆλθον ἄλλα τε πολλὰ καὶ ἡ ἐν Πύλῳ ναυμαχία ὑπὸ τῶν τριῶν ὁμοῦ συμμάχων, καὶ ἡ διαπόντιος ἐκστρατεία τῶν Γάλλων, καὶ τὸ ἄρθρον 10 τῆς ἐν Ἀδριανου- πόλει συνθήκης τῶν Ῥώσσω. Μὴ λησμονήσωμεν προσέτι τὰ πολλὰ ὑλικά βοηθήματα, δι' ὧν οἱ λαοὶ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, καὶ ἰδίως οἱ τῆς Γαλλίας καὶ Ἀμερικῆς, ἐβοήθησαν τῇ Ἑλλάδι· μετὰ τὴν πῖῳσιν τοῦ Μεσολογγίου, ἐμψυχώσαν- τες ἐκ τῶν πρῶτων τὸν ἐξακολουθήσαντα πόλεμον ταύτης.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, πιστεύων εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ καθῆκον αὐτοῦ, ἀναπεπαυμένην εἶχε τὴν συνείδησιν καὶ μεθ' ὅλα τὰ διατρέξαντα ἐν τῇ Ἐπιδαύρῳ. Ἰδιωτεύων ἐν Ναυ- πλῖα, τὴν αὐτὴν πάντοτε ἀγάπην καὶ τὸν αὐτὸν σεβασμὸν τῶν πολιτῶν ἔχαιρε, καὶ σπουδαίως συνυπεσίηριζε τὸν πε- ριώνυμον στρατηγὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην, δι' ὧν ὁ φίλος αὐτοῦ ἰατρὸς Βαλλῆς διέθετεν ὑλικῶν βοηθημάτων τῆς Γαλλίας. Ἐδικαιώθη ἄρα ἐκ τῶν πραγμάτων ὁ Ὑψηλάντης, διότι ἀντὶ συμβιβασμοῦ ἐξακολούθησεν ὁ πόλεμος, καὶ ἀντὶ ἐνδὲς ὑπερασπισίῳ ἠξιώθη τριῶν ἡ Ἑλλάς. Ἐδικαιώθη ἔτι καὶ νόμῳ ὁ Ὑψηλάντης, διότι ἡ αὐτὴ τῆς Ἐπιδαύρου συνέλευσις, ἐπαναλαβοῦσα τὰς ἐργασίας ἑαυτῆς ἐν τῇ Ἐρμιόνη, ἐπανή- γαγε τοῦτον εἰς τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ δικαιώματα. Ἄλλ' ἔπαθεν ὑβρισθεῖς, ἀποκλεισθεῖς, κινδυνεύσας. Καὶ μήπως ἡ ἀλήθεια ὑπηρετέθη ποτὲ ἄνευ μαρτυρίου;

Ἡ πρόσκλησις τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου ἦτο διὰ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην οὐχὶ ζήτημα, ἀλλ' ἰδέα παραδεδεγμένη πρὸ χρόνων. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐξεφράσθη ἐπὶ τοῦ προκειμένου κατὰ τὸν ὀκτώβριον τοῦ 1831· ἀλλὰ πρῶτος ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης προέτεινεν, ἐν Ἀθήναις ὧν κατὰ τὸν αὐγουστοῦ τοῦ 1832, καὶ πρῶτος τὴν γενομένην τότε πρόσκλησιν ὑπέγραψε μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, τῶν προκρίτων τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ πολλῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου. Εἰ μὴ ἐπέτυχε τότε ἡ πρόσκλησις αὕτη καὶ ὡς μερικὴ καὶ ἔνεκα τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων, συγκροτουμένης μάλιστ' αὐτῆς ἐν Βερώνῃ συνόδου, προανέκρουσεν ὁμοῦ τὴν ἐκφρασθεῖσαν, κατὰ τὸ 1837, ἐθνικὴν θῆλῃσιν, συνεργασθέντος καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης τοῦ Ὑψηλάντου μεθ' ὅλης τῆς εἰλικρινείας.

Δι' ἴσης καὶ ὁ Καποδίστριας ἐξετίμησεν εἰλικρινείας τοὺς προγονικοὺς καὶ προσωπικοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνας τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, ἀναδείξας αὐτὸν σφραγιστὴν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐπὶ κεφαλῆς σφραγιστοῦ ἐνεακισχιλίων περιπίου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐκυρίευσεν οἱ Τούρκοι ὅλων μὲν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου, ὅλων δὲ τῶν τῆς ἀνατολικῆς μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπεβάλλετο ἄρα τῷ Ὑψηλάντῃ ἔργον, εὐμένον δύσκολον, προκειμένης τῆς ὀργανώσεως τοῦ ἀτάκτου σφραγιστοῦ, ἀλλὰ καὶ πολύμοχθου, προκειμένης τῆς ἀπολλαγῆς τοσοῦτων κατεχομένων ἐπαρχιῶν. Ἀληθῶς ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην συνεβιβάζετο καὶ ὑπέκυπτε πᾶσα προσωπικότης σφραγιστικὴ· καὶ ὁμοῦ ἡ ἐφαρμογὴ ὀργανισμοῦ, καίτοι ἀπλουσιᾶτος, καὶ ἡ εἰσαγωγὴ μιᾶς τινος τάξεως καὶ πειθαρχίας ἦσαν τὸ δυσχερέστερον τῶν ἔργων δι' ἀξιωματικούς μὲν ἀρνούμενους τὴν γραμμὴν καὶ τὸν σχηματισμὸν καταλόγων ἰνομαστικῶν, διὰ σφραγιστικῆς δὲ πιστεύοντας

κτινηώδη τὴν γραμμὴν καὶ ἀτιμωτικὴν τὴν καταγραφὴν.

Ὁ Ὑψηλάντης ὑπερενίκησε τὰς τοιαύτας δυσχερείας· ὁ δὲ ῥόυμελικὸς στρατός, ὁ τῶσιν γενναῖος οὗτος στρατός, ὀργανωθεὶς εἰς χιλιαρχίας, ἐπεθεωρεῖτο κατὰ δεκαπενθημερίαν, τακτικῶς ἐμισθοφορεῖτο καὶ ἐτροφοδοτεῖτο. Ἡ ὀργάνωσις αὐτοῦ οἰκονομικὴ ὅλως ἦτο, τὴν βεβαίωσιν προτιθεμένη τῆς πραγματικῆς δυνάμεως καὶ τὸ πρῶτον εἰς τὴν πειθαρχίαν βῆμα.

Ὅστις ἀνατρέξῃ εἰς τὰς μεγάλας πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν Ἀθηναίων· ὅστις λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰ τοσαῦτα κατὰ τοῦ Ῥεσὶδ Μεχμέτ πασᾶ (τοῦ Κιουταχῆ) ἡρωϊκὰ ἔργα τοῦ ἐνδόξου Καραϊσκάκη, ἐκεῖνος ἐννοεῖ μόνος περὶ τίνος στρατοῦ γίνεται λόγος ἐνταῦθα.

Ἐπὶ κεφαλῆς τούτου ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἐν διασλήματι δεκατεσσάρων μηνῶν, μετὰ πόλλας σπουδαίας μάχας καὶ μετὰ ἰκανὴν αἵματοχυσίαν, ἀπῆλλαξεν ἐκ τῶν Τούρκων τὰ μὲν Κράββαρα, τὴν Δωρίδα καὶ τὴν Εὐρυτανίαν διὰ τῆς Α᾽ καὶ Γ᾽ τῶν χιλιαρχιῶν, ἃς ἐδιοίκουν ὁ Κίτσος Τσαβέλλας καὶ ὁ Ἰωάννης Στράτος· τὴν δὲ Λεβαδείαν, Ἄμφισσαν καὶ Λοκρίδα διὰ τῆς Β᾽ τοῦ Χριστοδοῦλου Χ. Πέτρου, τῆς Δ᾽ τοῦ Γεωργίου Δυοβουνιώτου, τῆς Ε᾽ τοῦ Νικολάου Κριεζώτου, τῆς ἑκτῆς τῶν Ὀλυμπίων, τῆς Ζ᾽ τοῦ Βάσσου Μαυροβουνιώτου, τῶν πεντακοσιαρχιῶν Ἰωάννου Ρούκη καὶ Διονυσίου Εὐμορφοπούλου, καὶ τῆς ὑπὸ τὸν Σπύρον Μίλιον φρουρᾶς. Ἐν ταῖς Θήβαις ὑπέστη ἀντίστασιν κρατεράν, πολεμῶν ἐπὶ τριμηνίαν κατὰ τοῦ Ὁμέρ πασᾶ τῆς Εὐβοίας καὶ Ἀττικῆς· ἡ δὲ Φρικαλέα διάλυσις τοῦ στρατοῦ, γενομένη τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 8 αὐγούστου 1829, ἠνοιξε τὰς Θερμοπύλας εἰς νέαν τῶν Τούρκων ἐπίδρομὴν ὑπὸ τὸν Ἀσλὰν βεγῆν, καταλαμβάνοντα ἀναιματὶ ἀπάσας μέχρι τῆς Βοιωτίας τὰς πολεμικὰς θέσεις. Μετ' οὗ πολὺ ὅμως ἐκτίσαστο τὴν ἐνδοξὸν ἐν τῇ Πέτρᾳ νίκην κατ' αὐτοῦ τοῦ Ἀσλὰν βεγῆ καὶ τοῦ Ὀσμὰν

Ὅτσακ Ἀγαῖ, ὀδηγούντων ὀκτακισχιλίου, καὶ διὰ τῆς περιωνύμου συνθήκης τῆς 12 Σεπτεμβρίου ἐξέβαλεν ἔξω τῶν Θερμοπυλῶν ἀμφοτέρους, ἀποδόσας οὕτω τῇ Ἑλλάδι ἐλευθέρας μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν Λοκρίδα. Ἡ μάχη τῆς Πέτρας ὑπῆρξεν ἡ τελευταία μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων.

Ἐκ τῶν ὀλίγων ὄσων εἶπομεν, εἶδε πᾶς τις τὸν ἄνδρα, ὅστις καὶ ἀρχηγῶν καὶ ἀπραγμονῶν ἐτίμησε τὴν πατρίδα, οὐδ' ἔψευσε τὴν παράδοσιν τῶν προγόνων αὐτοῦ, βεβαιώσας, ὡς ἐκεῖνοι, οἷαν τις ὀφείλει ἀνταπάρνησιν, τιμιότητα καὶ καρτερίαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἐκ ταύτης μόνης πηγάζουσαν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν τῆς πατρίδος. Διὰ ταῦτα, ἀποβιώσας ἐν Ναυπλίᾳ κατὰ τὸ 1832, μέλος ὢν τῆς τότε διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλάδος, ἐκηδεύθη μὲν διὰ δημοσίας δαπάνης, ἐμακαρίσθη ὁμως ὡς εἰς τῶν πρώτων καὶ ἐναρετωτέρων πολιτῶν, ὡς θέλει μακαρίζεσθαι ἡ μνήμη αὐτοῦ δι' ὅλων τῶν ἐπερχομένων γενεῶν λόγῳ ἐθνικῆς τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης. Αἱ κατὰ τὴν μάχην τῆς Πέτρας κυριευθεῖσαι δύο τουρκικαὶ σημαῖαι ἐλάμπρυναν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὴν ἐπισημοτάτην γενομένην ἐκφορὰν τοῦ σιρατιώτου τούτου. Ἡ δὲ καρδιά καὶ ἡ σπάθη αὐτοῦ, ὡς καὶ αἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου τῷ 1828, ἐπεσίράφησαν εἰς τὴν οἰκογένειαν, ἵνα σώζηται ἡ παράδοσις εἰς τοὺς νέους ἐπιγόνους ταύτης.

Μίαν δὲ κατὰ παρέκβασιν φέρομεν παρατήρησιν τελευτῶντες. Ἐὰν ὁ ἄκρος πελοποννησιασμός, ἀντιποιοῦμενος ἑαυτῷ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς ἐπαναστάσεως, περιέκοψε τὰς δύο κυρίας ἐποχὰς αὐτῆς· ἐὰν οὕτω τὴν μὲν 25 μαρτίου 1821 καθιερώσας ὡς ἐναρκτήριον, ἠδίκησε τοὺς ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου κηρυχθέντας καὶ πρωταγωνισθέντας ἐν ταῖς Ἡγεμονεῖαις, διαγράψας ὡς ἐν μηδὲν τὰς τοσαύτας ἐνδόξους θυσίας τούτων ὑπὲρ τῆς ὅλης πατρίδος· τὸ δ' ἔτος 1827

κηρύξας ὡς τὸ τέλος, ἠδίκησε τοὺς μέχρι τοῦ 1821 ἑξακο-
λουθήσαντας τὸν ἀγῶνα ἐν τῇ Σιερεᾷ, διαγράψας ἐπίσης ὡς
ἐν μηδὲν τοσαύτας μάχας καὶ τοσαῦτα ἀνεγερθέντα τρόπαια
κατὰ τῶν βαρβάρων· δικαία ὁμῶς καὶ ἀμερόληπτος ἡ ἱστο-
ρία, αὐτὴ ἢ ἀληθὴς φωνὴ τῶν γεγονότων, θέλει καὶ ὀρίζει
τὴν μὲν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τῆς 24 Φεβρουαρίου
τοῦ 1821 ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, τὸ δὲ
τέλος τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν 12 Σεπτεμβρίου τοῦ 1821
ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 15 ἀπριλίου 1861.

I. ΦΙΛΗΜΩΝ.

[Marinos P. Vrétos, Ἐθνικὸν ἡμερολόγιον διὰ τὸ ἔτος 1863, p. 136-
152.]

ΟΙ ΠΕΡΣΑΙ ΤΟΥ ΑἴΣΧΥΛΟΥ.

Τὰ μελαγχολικὰ συναισθήματα, αἱ βαρύνουσαι τὸν νοῦν
πένθιμοι καὶ λιπηραὶ σκέψεις ἐνέδωκαν πρὸ τῶν αἰσθημάτων,
ἅτινα ἀνερρίπισεν ἡ θεὰ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου. Χαρᾶς
φωναὶ ἠκούσθησαν, καὶ μετ' ὀλίγον λύπης ἐπὶ τῇ θεᾷ τοῦ
κατασφραφέντος θεάτρου. Ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ πλήθους
τῶν νεφελῶδων θεατῶν τὰ λίθινα βᾶθρα, καὶ τὸ ἡρειπω-
μένον θεάτρον ἐπληρώθη μετὰ μικρὸν σκιαῶδους ἔσμου. Τινὲς
τῶν Ἀθηναίων ἀνεγνώρισαν, οὔπω ἐντελῶς φθαρέντα, τὰ
μαρμάρινα καθίσματα, ἐφ' ὧν ἐκάθηντό ποτε κατὰ προτί-
μησιν, καὶ ἡ εὐτυχὴς σύμπλωσις, καὶ ἡ εὐχάριστος ἀνάμνησις
ἐφαίδρυνε καρδίας καὶ ὄψεις, γλυκυτέραν προκαλέσασα τὴν
ἐνθουσιώδη χαρὰν, ὑπὸ τὴν ἐπιφοίτησιν τῆς ὑποίας ἐλησμο-
νήθησαν πρὸς σιγμὴν τὰ πρότερα ἄλγη. — « Χαῖρε, σεμνὴ
χῶρε, ὅπου τόσας ἐδρέψαμεν εὐγενεῖς συγκινήσεις, ἔλεγον
οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ὅπου τόσα ἐχύσαμεν δάκρυα ἐνθουσιῶντες

εἰς τὰς περσοκτόνους σκηνάς, κατανυσσόμενοι εἰς τὸ ὕψος
 τοῦ φιλαδέλφου αἰσθήματος τῆς Ἀντιγόνης, Φρικιῶντες εἰς
 τὰ ἐναγῆ πάθη τοῦ Οἰδίποδος, ἀχθόμενοι εἰς τὸν ἄδικον
 διωγμὸν τοῦ μεγαλοφυοῦς Προμηθέως καὶ θαυμάζοντες τὴν
 ὑψηλόφρονα αὐτοῦ καρτερίαν καὶ σιωπὴν, οἰκτείροντες τὰς
 δυστυχίας τῆς Ἑκάβης καὶ τῆς κυριευθείσης Τροίας, παθαι-
 νόμενοι ὀδυνηρῶς εἰς τὸν δύσερον τῆς Φαίδρας ἔρωτα, εἰς
 τὴν ἀργίαν τῆς Μηδείας καὶ ζηλότυπον παραφοράν, εἰς τῆς
 Κλυταιμνήστρας τὴν ἀναίσχυντον γλῶσσαν καὶ τὴν ἄκαρδον
 ἐπιβουλήν, εἰς τοῦ Ὁρέσιου τὰς σκοτεινὰς παραφροσύνας,
 εἰς τῆς Καμειίας τὰς καμειίας νίκας καὶ τοὺς ἀνωφελεῖς
 ἠρωϊσμούς, εἰς τῆς Ἰφιγενείας τοὺς σίεναγμούς καὶ τὰ δάκρυα
 καὶ τὰς περιπαθεῖς πρὸς τὴν μακρὰν πατρίδα τῆς ἐπικλη-
 σεις. » « Προσφωνῶ καὶ σᾶς, εἶπεν ἄθρῶς ὁ Δῆμος, σᾶς,
 ἔξοχοι τραγικοί, ἀπὸ τοῦ σιαδίου τούτου τῆς δόξης σας,
 ὅπου ἢ αὐσίηρὰ καὶ σεμνὴ Μοῦσά σας ὑπηγόρευσε τῆς
 Ἑλλάδος τὰ κλέα, ὑμνήσασα τὰς νίκας τῆς, καὶ ὅπου τῆς
 καρδίας αἱ τρυφερὰι ἀδυναμίαι, τῆς εἰμαρμένης αἱ ἄκαμπτοι
 βουλαί, τῶν ἐγκλημάτων ἢ κάθαρσις, τῶν Θεῶν ἢ ὀργή,
 τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν αἱ θύελλαι καὶ αἱ ποικίλαι τροπαὶ
 καὶ τὰ ἐπακόλουθα ἔσχον ἐν ὑμῖν τοὺς τελειότερους, τοὺς
 βαθυτέρους καὶ φιλοσοφικωτέρους τῶν ἐρευνητῶν. Αἰσχύλε,
 ἐβόησεν ὁ λαός· Αἰσχύλε, τῶν τραγικῶν ραγδαιότερε, Αἰ-
 σχύλε, ὁ γράψας τραγωδίας ἐπὶ τῆς ἀσπίδος, ἦν ἔφερες εἰς
 τὸν Μαραθῶνα καὶ τὴν Σαλαμίνα, καὶ διὰ τῆς αἰχμῆς τοῦ
 ξίφους, ὅπερ τισάκις ἐβύθισας εἰς τὰ σιῆθη τῶν βαρβάρων,
 Αἰσχύλε, εἶπέ ἡμῖν τοὺς Πέρσας σου. Δίδαξον ἡμᾶς διὰ
 τῆς Μούσης σου, ἔμπνευσον μὲ τὴν εὐγενῆ πλῆσιν τοῦ πνεύ-
 ματός σου, ἔμπνευσον τὸν Δῆμον, ὑπὲρ οὗ ὁ ἀδελφός σου
 ἀπέθανε μαχόμενος, ἠκρωτηριάσθη ὁ ἄλλος, καὶ ἐστράτευσας
 σύ, ἀγωνισθεῖς καὶ νικήσας τὸν εὐγενέστατον τῶν ἀγώνων,

καὶ τὴν ἐνδοξοτάτην τῶν νικῶν, τὴν ὑπὲρ τῆς πατρίδος νίκην! Ἰσχυρῶς ἀντήχει τὸ κοῖλον τοῦ Θεάτρου ἐκ τῶν φωνῶν τοῦ πλήθους: Τοὺς Πέρσας! τοὺς Πέρσας! Τὴν καρδίαν μου κατέκλυσεν ἡ συγκίνησις, μοὶ λέγει ὠχριῶν ὁ Δημοσθένης· ἰδέ, ἐξηκολούθησε, δάκρυ κυλίσται ἀπὸ τῶν σκωπτικῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ἀριστοφάνους, καὶ τῶν τραγικῶν ἢ ψυχῆ, καὶ τῶν Θεατῶν ἢ καρδία πλημμυρεῖ ἤδη, καταποντισθεῖσα εἰς ἀτέρμονα ἀκραιφνοῦς φιλοπατρίας ὠκεανόν. «Ναί, τοὺς Πέρσας σου! ἔλεγον ταυτόχρονον πρὸς τὸν Αἰσχύλον ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης. εἶναι μνημεῖον καὶ τὸ ἔργον σου τοῦτο, εἶναι ὕμνος ὑψηλός, εὐσέβειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἀποπνέων, εἶναι τρόπαιον ὕπερ ἐσίησεν ἡ φιλοπατρία, τρόπαιον καρδίας εὐγενοῦς, πλήρους αἰσθήματος καὶ μεγαλείου, εἶναι ἱερὸν ὕπερ ἡγειρεν ἡ ἔμπνευσις, παράλληλον καὶ πλεϊότερον ἀδιάφθορον τοῦ τροπαιοῦ, ὕπερ οἱ Ἕλληνες ἡγειραν ἐν Σαλαμίει.» Καταβεβλημένος ὑπὸ τῆς συγκινήσεως ἐσίγα τῶν Περσῶν ὁ ὑψηλόφρων δημιουργός. Ἡ χεὶρ ἐκείνη, ἡ τὸ ξίφος κατενεγκοῦσα κατὰ τοῦ Μήδου, καὶ τὸν Προμηθεῖα Δεσμώτην, καὶ τοὺς Ἐπία ἐπὶ Θήβας καὶ τοὺς Πέρσας χαράξασα, ἡ χεὶρ ἐκείνη ἡ ἀκηλίδωτος, ἡ χειρισθεῖσα σίδηρον ἅμα καὶ κάλαμον, ἔτρεμεν ἐκ τῆς συγκινήσεως, καὶ ἄτονος ἐφέρετο εἰς τὸ εὐγενὲς σιῆθος, πιέζουσα ἵνα κατασείλῃ τῆς καρδίας τοὺς βιαίους παλμούς. «Τοὺς Πέρσας! τοὺς Πέρσας!» ἔββα πάντοτε ὕλαός. «Σὺ, Αἰσχύλε, σὺ ὑποδύθητι τοῦ ἀγγέλου τὸ πρῶτον. Ἐκ τοῦ σοῦ σίματος ἄς ἐξακοντισθῇ τὸ πικρὸν ἄγγελμα, τὸ σπαράξαι τῆς Ἀτόσσης τὴν ψυχὴν καὶ εἰς πένθος ἄλυτον βυθίσαν τὰς ἐρήμους συζύγων συζύγους, τοὺς ὄρφανούς τέκνων γονεῖς, τὰς κόρας τῶν Περσῶν, αἵτινες παρθένοι ἦσαν ἤδη χῆραι μνησιήρων. Ἀπὸ τῆς σῆς γλώσσης λεχθήτω ἡ σαλαμινομάχος ἀφήγησις, καὶ ἀπὸ τοῦ σοῦ σίβ-

ματος ἄς ἐκπορευθῆ ἀκάθεκτον τὸ εὐγενὲς πῦρ τοῦ Φιλο-
πάτριδος ἐνθουσιασμοῦ, τὸ τοσάκις φλέξαν καὶ συναρπάσαν
τὰς καρδίας ἡμῶν. ἦ

Εἰς τὴν ἐνθουσιώδη τοῦ δήμου κραυγὴν, εἰς τὴν ἐπίμονον
τῶν τραγικῶν παράκλησιν δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντιστῆ ὁ Αἰ-
σχύλος. Κατῆλθε πρὸς τὴν σκηνήν. Ἐπισημοτάτη σιωπή,
βιαίων καὶ εὐγενῶν συγκινήσεων ἠρόδρομος, κρατεῖ τότε
καθ' ἄλλον τὸ θέατρον. Τὸ μισητὸν εἰς τοὺς βαρβάρους ὄνομα
τῆς Σαλαμῖνος ἀντηχεῖ ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ μεγαλοφάνου
τραγικοῦ. Καταρᾶται τῶν Περσῶν ὁ χορὸς τὰς Ἀθήνας,
Φρηνεῖ ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς, ἄς ἢ πύλις ἀπέλυσε κατὰ τοῦ
ἀπεράντου κράτους τοῦ Δαρείου, καὶ ἢ κατάρα ἐκείνη καὶ ὁ
Φρῆνος εἶναι ὁ ὑψιστος, ὁ τεχνικώτερος, ὁ μᾶλλον ὑπερή-
φανος τῶν ἐπαίνων, οὗς ἢ ἔμπνευσις τονίζει ὑπὲρ τοῦ δαι-
μονίου ἄσπετος. Οὐδεμία μᾶλλον εὐπρόσδεκτος διὰ τοὺς Ἀθη-
ναίους σπουδὴ τοῦ μικροῦ δακρύου, ὅπερ χέουσι τῶν Περσῶν
καὶ τῶν Περσίδων οἱ ὀφθαλμοί, καὶ οὐδεὶς ἀρμονικώτερος
παιὰν τῶν ἰαχῶν, ἄς βάλλουσι Φρηνοῦντες τοὺς συζύγους
καὶ τοὺς υἱούς. Συγκυκᾶται ὁ δῆμος, βοᾷ ἐνθουσιώδης, αἶρεται
εἰς ὕψος ἀκούων τοῦ ἀγγέλου λέγοντος :

Πλήθουσι νεκρῶν δυσπότης ἐφθαρμένων

Σαλαμῖνος ἀκταί, πᾶς τε πρόσχωρος τόπος.

Ὡ πλειῆστον ἔχθος ὄνομα Σαλαμῖνος κλύειν·

Φεῦ, τῶν Ἀθηνῶν ὡς στένω μεμνημένος,

καὶ τοῦ χοροῦ, κατοδυρομένου καὶ Φρηνωδοῦντος :

Στυγναί γ' Ἀθᾶναι δάοις·

μεμνησθαί τι πάρα

ὡς πολλὰς Περσίδων μάταν

εὐνίδας ἐκτισσαν ἢδ' ἀνάνδρους⁽¹⁾.

(1) Αἰσχ. Πέρσαι, σοβ', σπδ', σπς' καὶ ἐφεξῆς.

Ἄλλ' ἤδη σιγῇ βαθεῖα κρατεῖ καὶ πάλιν. Ἀναστέλλεται καὶ ἡ πνοὴ αὐτῆ, ὑψοῦνται αἱ συνειδήσεις, μεταρσιοῦνται τὰ πνεύματα, παρασκευάζεται ἡ καρδιά νὰ δεχθῆ τὰς εὐγενεσιάτας καὶ βαθυτάτας τῶν συγκινήσεων. Ἀπαγγέλλει ὁ ἄγγελος τῆς μεγάλης ναυμαχίας τὴν ἀφήγησιν. Μὲ σειομένην τὴν κόμην, μὲ ἔξασπράπτου τὸ ὄμμα, μὲ φλογεράν τὴν ὄψιν, οἰσίτροπλήξ, προσηλῶν τὸ βλέμμα οἶονεὶ ὅπως ἴδῃ καταποντιζομένας τὰς περσικὰς τριήρεις, ἐντείνων τὸ οὖς οἶονεὶ ὅπως ἀκούσῃ τὴν Ἐννυὼ καὶ τὸν αἰμοπότην Ἄρην λαλοῦντας εἰς τὰ ὦτά του, προσέχων ὅπως ἐνωτισθῆ τῶν Φρήνων καὶ τῶν κραυγῶν τῶν σφαζομένων βαρβάρων, ὁ Αἰσχύλος θεόληπτος, μουσέβλητος, ὑπὸ τὴν πνοὴν θείας ἐμπνεύσεως αἰσθανόμενος ἀλκιμώτερον τῆς καρδίας αὐτοῦ καὶ τῆς ιδέας τὸ σφρίγος ἐχρησιμοδότει φοιβόληπτος, καὶ πυρακτούμενος ἐπυράκτου, ξυνεκύκα, εἰς δῖνας κοχλαζόντων παθῶν ἐσίροβίλιζε τῶν θεατῶν τὰς ψυχὰς. Ἐφθασεν εἰς τὴν ὥραν τῆς μάχης. Ἀπαγγέλλει :

Ἐπεὶ γε μέντοι λευκόπωλος ἡμέρα, κτλ. ⁽¹⁾.

Θεοί! Ὅποια σκηνή! Καὶ τίς θὰ δυνηθῆ ποτε νὰ τὴν παραστήσῃ; . . . Ἐφρευνητῖα ἤδη ἐξ ἐνθουσιασμοῦ καὶ φιλοπατρίας παραφόρου τῶν Ἀθηναίων ὁ δῆμος. Ὁρμητικῶς ἀνεπήδων ἀπὸ τῶν βάθρων αὐτῶν ἐμπεπνευσμένοι οἱ Ἀθηναῖοι. « Πατρίς! πατρίς ἱερά! » ἐβόων. Ἠνωμένα ἐν τῷ ἀλύτῳ τῆς δόξης δεσμῷ ἠκούοντο ἐκεῖ τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμῖνος, τῶν Πλαταιῶν τὰ ὄνόματα. « Δὸς ἡμῖν, ἐβόα τὸ πλῆθος, Ζεῦ πάτερ, νὰ ἀποθάνωμεν καὶ πάλιν καὶ μυριάκις ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀκολουθοῦντες τοὺς ἡγέτας, τοὺς ναυάρχους τοῦ δήμου καὶ τοὺς στρατηγούς. Δὸς ἡμῖν ν' ἀκούωμεν ἔσαε!

(1) Αἰσχ. Πέρσαι, τρεῖς καὶ ἐφεξῆς.

τῆς αἰσχυλείου ποιήσεως. Ὡ πατρίς! ὦ ναοὶ βεβηλωθέντες!
 ὦ τάφοι τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ τῶν προγόνων! ἔδαφος
 ἀγαπητόν! ὦ πόλις ἱερὰ τῆς Παλλάδος!" ἐβόα τὸ συναρπα-
 σθέν πλῆθος. « Βρόντησον, ὑψιβρεμέτα Ζεῦ, καὶ σύ, πότνια
 Ἀθήνη, δόξασον καὶ κάλυψον τὰς Ἀθήνας. Ποσειδῶν ἐνο-
 σίχθων, θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου καὶ θεαί, Πλούτων φοβερὲ καὶ
 ἀγαυῆ Περσεφόνη, ὀλύμπιοι καὶ ταρτάριοι πάντες καὶ πᾶσαι,
 σεῖς προσλατεύετε τὴν πόλιν, τὰς ὑβρεῖς ἐκδικεῖτε, κρατύνετε
 τὴν τόλμην, δίδετε τὴν νίκην εἰς τοῦ Θησέως τὸ κλεινὸν
 ἄστυ. Καὶ σύ, ἐλευθερία, ἀκηλίδωτε θεὰ ἑλληνική, σκέπε
 ἑσασὶ μὲ τὸν φωτεινὸν πέπλον σου τὴν πόλιν ἡμῶν, τοὺς
 Ἕλληνας καὶ τὴν Ἑλλάδα!"

Πεφλογισμένοι καὶ ἐμπεπνευσμένοι, ὄρθιοι, ἀκτινοβόλοι,
 εἰς ἐκστάσειν θύελλαν φερόμενοι ὀρμητικῶς, χειρονομοῦντες
 ὡς εἰ ἐπλητῖον ἔνοπλοι τοὺς βαρβάρους οἱ θεαταὶ πάντες,
 μεταβληθέντες εἰς χορόν, ἤρχισαν ἐπαναλαμβάνοντες ἐν
 ῥυθμῷ :

Ὡ παῖδες Ἑλλήνων, ἴτε
 ἐλευθεροῦτε πατρίδ', ἐλευθεροῦτε δὲ
 παῖδας, γυναῖκας, θεῶν τε πατρῶων ἔδη,
 θήκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.

Πλειότερον ἔτι φλέγονται αἱ ὄψεις. Πλητῖουσι αἱ δεξιαὶ
 τὰ πλάγια, ζητοῦσαι τὸ ξίφος, ὑψοῦται ἡ χεὶρ κραδαινομένη
 εἰς τὸ κενόν, ἐκτείνεται ἡ εὐώνυμος οἶονεὶ προτάσσουσα τὴν
 ἀσπίδα. Μεγαλοπρεπὴς ὕμνος, εἰς τιμὴν τῆς Πατρίδος ψαλλό-
 μενος, ἠχεῖ ἐν σοβαρᾷ ἀρμονίᾳ. « Εἰς τὴν ἀκρόπολιν! Εἰς
 τὴν ἀκρόπολιν! βοᾷ ὁ λαός. Νὰ ἴδωμεν τὰ λάφυρα τῶν
 ἐχθρῶν, νὰ πλῆξωμεν τὰς περσικὰς ἀσπίδας, νὰ προσφωνή-
 σωμεν τῆς Σαλαμίνας τὰς ἀκτὰς, νὰ προσπέσωμεν εἰς τοὺς
 θεοὺς τοὺς σώσαντας καὶ ἐκδικήσαντας τὴν πόλιν!" Ὅποια
 ἔκτακτος σκηνή! Ὅποια γοργότης ὀρμῆς, ὁποῖον πάθος

εὐγενές ἀκάθεκτον, ὅποιος βαθὺς καὶ εὐσεβής, μέγας, ἐξαισίος, ἱερὸς ἐνθουσιασμός! Συναρπασθεὶς ὁ Αἰσχύλος ὑπὸ τοῦ πολεμικοῦ μένους, ἀναμνησθεὶς τῶν ἐνδόξων ἡμερῶν, ὅτε, πολεμῶν ἔσφαζε τοὺς βαρβάρους, μνήμων τῶν μεγάλων νικῶν καὶ τῶν τροπαίων, ἅτινα ἔσῆσεν ἡ πατρίς, ἐπιφαίνεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ναύαρχος καὶ σίρατηγός, κινῶν ἀπειλητικῶς τὴν χεῖρα καὶ προτεινὼν τὸν λιχανόν. « Ἴδέ τον! μοὶ λέγει ὁ Δημοσθένης. Ἀπαράμιλλος ἐν τῇ τραγωδίᾳ, εἶναι ἀνυπέρβλητος καὶ ἐν τῇ πολεμικῇ ὁρμῇ. Δὲν νομίζεις ὅτι ὁμοιάζει τὸν ἥρωά του Ἐτέοκλον κραυγάζοντα ὅτι οὐδ' ἂν Ἀρης ἐκβάλλοι αὐτὸν πυργωμάτων; » Καὶ ὁ Σοφοκλῆς, δεδακρυσμένους ἔχων τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ὁ Εὐριπίδης, τρέμων ἐκ συγκινησίσεως, καὶ ὁ λαὸς σύμπας, σφαδάζων ἐκ πάθους εὐγενοῦς, « Ἴδέ! λέγουσιν· εἶναι ὁ Καπανεύς, ὁρμῶν πρὸς τὰς Ἡλέκτρας πύλας, καὶ βοῶν : Πρήσω πόλι, ἐκπέρσω πόλι, Θεοῦ τε θέλοντος καὶ μὴ θέλοντος! » « Αἰσχύλε! Αἰσχύλε! ἔβρα φρενιτιωδῶς τὸ πλῆθος. Καὶ ἐκεῖνος ὑψούμενος ἔτι, ἀνατείνων ἔτι τὴν δεξιὰν καὶ ἐντείνων τὴν σιεντόρειον φωνήν του : — « Πατρίς, πατρίς, εἶπατε! λέγει εἰς τὸν λαόν. Τιμήσατε τὴν πατρίδα, πολῖται, τὴν πατρίδα, τὴν γεννήσασαν καὶ θρέψασαν ἡμᾶς, ἀγωνίσθητε, δότε τὴν ζωὴν σας ὑπὲρ αὐτῆς. » Καὶ τὸ πλῆθος, ἐπὶ μᾶλλον συναρπασθὲν ἀπὸ τῆς φωνῆς καὶ τῆς προτροπῆς τοῦ Αἰσχύλου : — « Πατρίς! πατρίς! ἔβρα, πατρίς σεμνή, ἱερά, προσφιλεσλάτη! » Ἀντήχει παταγωδῶς ἐκ τῶν φωνῶν τοῦ θεάτρου τὸ κοῖλον. Καὶ τῶν Ἀθηναίων τὸ ὄνομα, καὶ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα ἐνθουσιάζοντος προσφώνημα, φερόμενον ἐπὶ τῶν πτερύγων τῆς Δόξης καὶ τῆς Νίκης, ἀντήχει εὐχον καὶ μυριόστομον ἐκεῖ, καὶ ὑψούμενον, ὑψούμενον πάντοτε, καὶ καθαγιαζόμενον καὶ λαμπρυνόμενον ἔτι ἀπὸ τῆς διόδου αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ βράχου τῆς ἀκροπόλεως καὶ τοῦ ἱεροῦ Παρθενῶνος, ἀνήρχετο πάντοτε

πρὸς τὰ ὕψη, καὶ ἤδη, ἀπὸ τῶν αἰθερίων ἐκείνων σφαιρῶν, Φωνὴ ἀρμονικὴ κατήρχετο πρὸς τὴν γῆν, ὕμνου ἐνθουσιώδη ψάλλουσα καὶ εὐγλώττως ὕμνοῦσα τῶν Ἀθηναίων, τῆς Ἑλλάδος πάσης, τῶν Ἑλλήνων τὸ ὄνομα. Ἀκούουσι τὴν μουσικήν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ὀξύνεται ἐπὶ μᾶλλον τὸ ὑπερήφανον αὐτῶν καὶ φιλόπατρι αἶσθημα. «Εἶναι οἱ Θεοί, λέγουσιν, οἱ Θεοὶ ἐγκωμιάζοντες, καὶ αὐτοί, τὸ κλέος καὶ τὴν δόξαν τῶν Ἀθηναίων!»

[Spiridion Paganélis, Ἀθηναϊκαὶ νύκτες (Athènes, 1888, in-8°);
p. 250 et suiv.]

ΤΑ ἜΘΙΜΑ ΤΗΣ ΜΑΝΗΣ.

Ἡ Μάνη ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ μεσσηνιακοῦ καὶ τοῦ λακωνικοῦ κόλπου. Διατεμνομένη κατὰ μῆκος ὑπὸ τῶν διακλαδώσεων τοῦ Ταυγέτου, διαιρεῖται εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν. Τὴν φυσικὴν ταύτην διαίρεσιν ἀντιληφθεὶς καὶ ὁ λαὸς ὑπέτύπωσε ποιητικώτατα ἐν τῇ ζωντανῇ γλώσσῃ του διὰ τῶν ὄρων προσηλιακὴ καὶ ἀποσκιαδερὴ. Ἐπίσης καὶ οἱ κάτοικοι ἐκατέρου τῶν μερῶν διὰ τῶν αὐτῶν ἐπιθέτων διακρίνονται, ἥτοι οἱ μὲν τῆς ἀνατολικῆς Μάνης λέγονται κοινῶς Προσηλιακοὶ, οἱ δὲ τῆς δυτικῆς Ἀποσκιαδεροί.

Γενικῶς τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα παρουσιάζουν οἱ κάτοικοι ἀμφοτέρων τῶν ὑποδιαίρέσεων τῆς Μάνης. Ὁ ἀκριβὴς ὅμως παρατηρητὴς ἀνακαλύπτει ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα πολλὰς διαφορὰς μεταξὺ των. Ἡ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ τῆς γλώσσης καὶ μάλιστα ἡ τῆς προφορᾶς αὐτῆς. Ἡ προφορὰ τῶν Ἀποσκιαδερῶν εἶναι ἠχηρὰ, ἰσχυρῶς χρωματισμένη δι' ἐρωτηματικοῦ τόνου, ἐνῶ ἡ τῶν Προσηλιακῶν εἶναι λεπτοτέρα καὶ ὀλιγώτερον ἠχηρὰ.

Ἀλλὰ καὶ τὰ ἔθιμα παραλλάσσουν ἐν ἑκατέρῳ τῶν τμημάτων τῆς χώρας, ἢ, διὰ τὸ νὰ εἴπωμεν κάλλιον, ἐν μὲν τῇ ἀνατολικῇ Μάνῃ φαίνονται εὐκολώτερον ἐνδίδοντα εἰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις, ἐν ᾧ ἐν τῇ δυτικῇ τοῦναντίου ἐξακολουθοῦσι διατηροῦντα τὴν ἀρχέγονον αὐτῶν μορφήν παρ' ὅλην τὴν μεγάλην μετ' ἄλλων μερῶν ἐπικοινωνίαν.

Ἄλλ' ὅμως αἱ διαφοραὶ αὗται εἶναι ἐποουσιώδεις ἐν σχέσει πρὸς τὸν γενικὸν χαρακτῆρα τῶν Μανιατῶν, καὶ αἰσθηταὶ μόνον εἰς τοὺς καλῶς γνωρίζοντας τὴν Μάνην. Ὁ δὲ χαρακτήρ αὐτὸς τῶν Μανιατῶν, ὁ διακρίνων αὐτοὺς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, μορφοῦται ἐν τῇ μετὰ τῶν ἐθίμων ζυμώσει καὶ τῇ αὐστηρᾷ ἀνατροφῇ, ἥτις διὰ τὸ πολεμικὸν καὶ τὸ ἀνδροπρεπὲς αὐτῆς ἐνθυμίζει τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν τὸν τραχὺν βίον καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἀγωγὴν.

Τὸ κυριώτατον καὶ τὸ μᾶλλον ἰδιόρρυθμον ἔθιμον τῆς Μάνης εἶναι τὸ τῆς κοινωνικῆς διαιρέσεως τῶν κατοίκων τῆς εἰς δύο τάξεις, τὴν τῶν Νίκλων καὶ τὴν τῶν Φαμέγιων. Αἱ διαιρέσεις αὗται βάσιν ἔχουν τὴν καταγωγὴν· ὁ Νίκλος, δηλαδή, ἢ ὁ Φαμέγιος εἶναι τοιοῦτος, διότι καὶ οἱ πρόγονοὶ του ἦσαν Νίκλοι ἢ Φαμέγιοι.

Οἱ Νίκλοι εἶναι οἱ ἰσχυροί, οἱ κάτοχοι πύργων πανυψηλῶν δι' ἐπάλλξεων ἀχυρωμένων, οἱ ἐπιβάλλοντες τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν ἐπὶ τῶν Φαμέγιων, οἵτινες εἶναι τρόπον τινὰ ὑποτελεῖς μὴ δικαιούμενοι νὰ κτίζουσι πύργους καὶ ὀφείλουτες ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των ν' ἀναγνωρίζωσιν ἀείποτε τὴν ὑπεροχὴν τῶν Νίκλων.

Ἡ εἰς κοινωνικὰς τάξεις διαίρεσις τῶν κατοίκων τῆς Μάνης, διαίρεσις πολεμικῆς ἰδιότητος, προσδίδει εἰς αὐτοὺς τὸν χαρακτῆρα πληθυσμοῦ ἀναμίχτου ἐκ κατακτητῶν καὶ δορυλατῶν. Καὶ τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἡ διαίρεσις αὕτη διετηρήθη καὶ διατηρεῖται καὶ μετὰ τὴν παλιγγενεσίαν τῆς Ἑλλά-

δος καὶ τὴν ἐπίδρασιν πολιτεύματος πραπίστως ἐχθαίροντος τὰς κοινωνικὰς ἀνισότητας.

Ἐν Μάνῃ πάντες οἱ ἐν οἰωδήποτε βαθμῶ ἐξ αἵματος πρὸς ἀλλήλους συγγενεύοντες ἀποτελοῦσι μίαν οἰκογένειαν, τῆς ὁποίας ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια εἶναι ἐνιαία καὶ προσβάλλεται προσβληθέντος ἐνὸς ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς. Ἄν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν προσβληθεῖσαν οἰκογένειαν εἶναι Φαμέγιοι, οἱ δὲ προσβαλόντες εἶναι Νίκλοι, βεβαίως δὲν δύναται νὰ γίνη λόγος περὶ ἐκδικήσεως. Ἄν ὅμως οἱ τε προσβαλόντες καὶ οἱ προσβληθέντες εἶναι τῆς αὐτῆς τάξεως, τότε πρέπει νὰ ἐπέλθῃ ἀπαραιτήτως ἡ ἐκδίκησις, διότι ἐν Μάνῃ ὁ προσβληθεὶς καὶ μὴ ἐκδικηθεὶς ὑπόκειται τοῦ λοιποῦ εἰς πάντων τὰς προσβολὰς καὶ ἐκπίπτει εἰς τὴν κοινὴν συνειδήσιν.

Μετὰ τὰς κοινωνικὰς λοιπὸν διαιρέσεις ἄλλο σπουδαιότερον καὶ ἐξίσου ιδιόρρυθμον ἔθιμον ἐν Μάνῃ εἶναι ἡ ἐκδίκησις. Πάγκοινος ἄλλωστε εἶναι ἐν Ἑλλάδι ἡ παροιμία ἀλὰ Μα-
νιατά, ἡ λεγομένη προκειμένου περὶ ἐκδικήσεως, ἐπερχομένης μετὰ πάροδον πολλοῦ χρόνου ἀπὸ τῆς προσβολῆς.

Ἡ ἐκδίκησις ῥυθμίζεται ἀναλόγως τῆς προσβολῆς, ὁποία αὕτη θεωρεῖται ὑπὸ τῆς κοινῆς συνειδήσεως καὶ ὄχι ἀναλόγως τοῦ ἐκ τῆς προσβολῆς ἐπελθόντος πραγματικοῦ ἀποτελέσματος.

Ὅθεν ὁ ῥαπισθεὶς ἐκδικούμενος δυνατόν νὰ φονεύσῃ, ἢ ὁ ἀπλῶς καὶ μένον λόγῳ ὑβρισθεὶς δύναται ἐπὶ σκοπῶ ἐκδικήσεως νὰ ἐπενέγκῃ κακώσεις ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ προσβολέως ἢ ἄλλου οἰουδήποτε συγγενοῦς του.

Ἡ σύγχρονος ἱστορία τῆς Μάνης (ἵνα παραλίπωμεν τὴν παλαιότεραν) γέμει οἰκογενειακῶν διενέξεων καὶ ἐκδικήσεων. Πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν εἰς τὴν Κυπάρισσον, χωρίον τῆς Μέσα-Μάνης, τρεῖς ἀδελφοὶ ἐφονεύθησαν ταυτόχρονως ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν των, ἐκδικουμένων τὸν φόνον συγγενοῦς των.

Πολλάκις μεταξύ τῶν ἀντιμαχομένων οἰκογενειῶν συνάπτονται ἀληθεῖς μάχαι ἀπὸ τῶν πύργων, ὅτε συνηθέστατα χρησιμοποιοῦνται καὶ σφενδόλαι, τὰς ὁποίας κατὰ τὸ πλεῖστον χειρίζονται γυναῖκες. Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι αἱ οἰκογενειακαὶ ἔχθραι περιορίζονται μεταξύ τῶν ἀρρένων, πάσης ἡλικίας, ἐνῶ αἱ γυναῖκες, ἔστω καὶ ἂν λαμβάνωσι μέρος εἰς τοὺς πολέμους, οὐδέποτε ἐγγίζονται ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων.

Προκειμένου ὁμως περὶ ἐκδικήσεως, ἀπαραίτητος καθίσταται μικρά τις ἐξήγησις ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τῆς γενικῆς κρατούσης, πλὴν σφαλερᾶς, ιδέας ὅτι οἱ Μανιάται εἶναι φύσει κακοῦργοι. Τῇ ἀληθείᾳ εἶναι πολὺ περιέργου τὸ πῶς συνέβη ἵνα ἡ ἰδέα αὕτη ριζωθῇ βαθύτατα παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ἐπὶ προφανεσίστη ἀδικίᾳ λαοῦ εὐγενεσιότων ἐμφορουμένου αἰσθημάτων. Πιθανὸν ἡ ἰδέα αὕτη νὰ παρήχθη ἐκ τῆς ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως ἀνθρώπων μηδέποτε ἐπισκεφθέντων τὴν Μάνην ἢ γνωρισάντων Μανιάτας καὶ ἀρκουμένων εἰς τὸ νὰ κρίνωσι τὰ μανιάτικα ἔθιμα μακρόθεν καὶ ἀβασανίστως. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὑπὸ τινα ἔποψιν ἔχουσι δίκαιον ν' ἀπατῶνται, διότι κατὰ φυσικὸν λόγον πᾶς τις, ἐκ πρώτης ἀντιλήψεως, ὡς κακοῦργον θὰ χαρακτηρίσῃ πάντα λαὸν ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου συχνοὶ διαπράττονται φόνοι καὶ τοῦ ὁποίου ψυχὴ εἶναι ἡ ἐκδίκησις. Ἄλλ' ὁμως ὁ Θελων νὰ κρίνῃ ἓνα λαὸν ὅπως καὶ ἐν μόνον ἄτομον, δὲν πρέπει ν' ἀρκεσθῇ μόνον εἰς τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην, ἀλλὰ πρέπει κυρίως νὰ γνωρίσῃ αὐτόν. Καὶ ἀκριβῶς οἱ ἐπισκεφθέντες τὴν Μάνην καὶ γνωρίσαντες τοὺς Μανιάτας ἔχουσι περὶ αὐτῶν ἰδέαν ὅλως διάφορον τῆς γενικῆς περὶ αὐτῶν ἐπικρατούσης. Διότι ἐν μέσῳ τῶν ἀποκρήμνων ἐκείνων ὁρέων, ἐν τῇ πονερίᾳ ἐκείνῃ, τῆς ὁποίας ἴσως δὲν εὕρισκει τις παρομοίαν ἀλλαχοῦ, εὖρου εἰλικρινῆ καὶ ἐγκάρδιον φιλοξενίαν καὶ αἰσθήματα ὑψηλά. Ἐν

μέσῳ δὲ τῶν συγκρουομένων οἰκογενειῶν καὶ τῶν πολέμων καὶ τοῦ ἀλληλοσκοτωμοῦ προστάσιαν ἀκεραίαν τῆς ζωῆς των καὶ ἀπόλυτον ἀσφάλειαν.

Βεβαίως τοιούτων αἰσθημάτων καὶ τοσαύτης φιλοξενίας δὲν ἐμφοροῦνται λαοὶ φύσει κακοῦργοι καὶ πρὸς τὸ ἀδικεῖν ῥέποντες. Οἱ δὲ Μανιάται, ἂν ἦσαν τοιοῦτοι, θὰ ἐφρόντιζον πρωτίστως ν' ἀπογυμνώσι τοὺς ξένους ἀντὶ νὰ περιποιῶνται καὶ νὰ προσλατεύωσιν αὐτούς.

Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ μεταξὺ των κακοιργῶσιν, ἂν ἀλληλομάχωνται καὶ ἀλληλοσκοτώνωνται, μήπως πρῶτίως τοῦτο ἐκ φύσει κακοῦργου προαιρέσεως; Μήπως τὸ ἐλατήριον τῶν τοιούτων κακοιργημάτων δὲν εἶναι ἡ φιλοτιμία, ἔστω καὶ ἡ κακῶς νοουμένη;

Ἄρα τὰ ἔθιμα εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἐν Μάνῃ ἀπ' αἰώνων ὑφιστάμενης θλιβεραῆς κοινωνικῆς καταστάσεως. Τὴν δὲ εὐθύνην τῶν ἐθίμων κανεὶς βεβαίως δὲν φέρει, διότι ταῦτα δὲν εἶναι αὐθαίρετον δημιούργημα ὠρισμένων ἀτόμων, ἀλλ' ἀπόρροια ποικίλων ἱστορικῶν καὶ κλιματολογικῶν αἰτιῶν. Ὁ ζῶν ἐν τινι τόπῳ, ὅπως ὀφείλει ἀναποδράσιως νὰ ρυθμίσῃ τὴν διαίταν καὶ ἐν γένει τὸν βίον του συμφώνως πρὸς τὰς καιρικὰς καταστάσεις, τοιοιτοτρόπως ὀφείλει νὰ συμμορφῶται καὶ πρὸς τὰ ἔθιμα καὶ τὰς συνηθείας, τὰς ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ κρατούσας. Πῶς δύναται ὁ Μανιάτης, ἔστω καὶ ἂν δὲν θέλῃ, πῶς δύναται νὰ μὴν ἐκδικηθῇ τὸν προσβαλόντα αὐτόν, ἀφοῦ ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ὑφίσταται τὰς προσβολὰς τοῦ τυχόντος, ὁ δὲ βίος του θὰ καταστῇ ἀβίωτος;

Ἐπομένως ἐπίσης ἀδικον εἶναι τὸ νὰ φρονῶσί τινες ὅτι οἱ Μανιάται ὀφείλουσι πλεόν ν' ἀποκηρύξωσι τὰ βάρβαρα ἔθιμά των καὶ νὰ συμβαδίσωσι μετὰ τοῦ ἄλλου ἔθνους ἐν τῇ ὁδῷ τῆς προόδου. Διότι, ὅπως τὰ ἔθιμα δὲν δημιουργοῦνται αὐθαίρετως, τοιοιτοτρόπως οὔτε αὐθαίρετως καταργοῦνται, οὐδὲ ἀρκεῖ

μόνη ἢ ἀτομικὴ *Ἑλῆσις* ἵνα ὑποσκήψῃ τὰς βάσεις τοῦ ὑφιστάμενου ἐν Μάνῃ κοινωνικοῦ καθεστώτος. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται μακρὸς χρόνος καί, ὅσον οἶόν τε, εὐρυτέρα διάδοσις τῶν φώτων.

Ἄλλ' ὡς ἀντιστάθμισις τοῦ σκληροῦ ἐθίμου τῆς ἀντεκδικήσεως ἔρχεται ἐν ἄλλο εὐαγγελικώτατον τῇ ἀληθείᾳ ἔθιμον, τὸ ψυχικόν.

Συνήθως ἢ μεταξὺ ἀντιμαχομένων οἰκογενειῶν ἔχθρα δὲν καταπαύει διὰ τῆς ἐκδικήσεως. Τούναντίον τὴν ἐκδίκησιν οἱ ἀρχικῶς προσβαλόντες θεωροῦσιν ὡς αὐτοτελῆ ἑαυτῶν προσβολὴν καὶ ἐπιφυλάττουσι ἀντεκδίκησιν, ἧς ἐπελθούσης πάλιν οἱ ἄλλοι θεωροῦσιν ἑαυτοὺς προσβεβλημένους καὶ οὕτω πως διαιωνίζεται ἢ ἀλλεπάλληλος διαδοχὴ ἐκδικήσεων καὶ ἀντεκδικήσεων. Πολλὰ οἰκογένεια ἐν Μάνῃ σχεδὸν κατεσίραφθησαν τοιοῦτοτρόπως, τὰ δὲ περισωθέντα μέλη αὐτῶν ἠναγκάσθησαν νὰ συμφιλιωθῶσιν, ἀφοῦ ἢ περαιτέρω ἐξακολούθησις τοῦ πολέμου καθίστατο αὐτοῖς ἀδύνατος ἕνεκα τοῦ δεκατισμοῦ τῶν προσώπων καὶ τῆς τελείας οἰκονομικῆς ἐξαντλήσεως ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων μερίδων.

Ἐκ δύο διαμαχομένων οἰκογενειῶν ἢ προσβαλοῦσα φυλάγεται κατὰ τὴν κοινὴν ἔκφρασιν, ἦτοι τὰ μέλη τῆς ἀποφεύγοντα τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἀντιθέτων κλείονται εἰς τὰς οἰκίας των, οἱ δὲ προσβληθέντες, ἐπιδιώκοντες τὴν ἐκδίκησιν, λαμβάνουσι πάντα τὰ πρὸς πραγμάτων τοῦ σκοποῦ των κατάλληλα μέτρα. Ἄλλ' ὅμως οἱ ἄλλοι δὲν ἐξέρχονται τῶν οἰκιῶν των ἢ ἂν ἐξέλθωσι συνοδεύονται ἀπὸ τὸν ξεβγαλτῆ, τὸν ἄλλως λεγόμενον καὶ συνεβγαλτῆ. Εἶναι δὲ οὗτος μέλος τρίτης οἰκογενείας, ἣτις θεωρεῖται ἀναλαμβάνουσα τὴν προστασίαν τοῦ συνοδευομένου. Διὰ τοῦτο οἱ ἐχθροὶ του τὸν σέβονται, ἔστω καὶ ἂν διέλθῃ καὶ πρὸ τῶν οἰκιῶν των.

Κατόπιν ὄλων τῶν προφυλάξεων τούτων, καταφανές καθίσταται ὅτι ἡ εὐκαιρία τῆς ἐκδικήσεως πολὺ σπανίως παρουσιάζεται. Ἐκ τούτου προέρχεται καὶ τὸ ἄλλο ἔθιμον τῶν Μανιατῶν, τὸ τῆς δολοφονίας.

Καὶ τὸ ἔθιμον τοῦτο χρησιμεύει ὡς ἐπιχείρημα εἰς τοὺς κατηγοροῦντας τοὺς Μανιάτας. Ἄφοῦ, λέγουσιν, ἐπιβάλλεται ἡ ἐκδίκησις, διατί νὰ μὴ γίνηται ἀνδρικῶς, διατί ὁ Θέλων νὰ ἐκδικηθῆ, νὰ μὴ συγκρούηται μετὰ τοῦ ἐχθροῦ του σιῆθος πρὸς σιῆθος, ἀλλὰ νὰ καταφεύγῃ εἰς τὸ ποταπὸν μέσον τῆς δολοφονίας, ἀποστειρῶν τοιοιυτοτρόπως τὸ θυμὸν του παντὸς μέσου ὑπερασπίσεως;

Θὰ εἶχον δίκαιον οἱ λέγοντες ταῦτα, ἂν ἦτο δυνατὸν ἐν Μάνη ἄλλο μέσον ἐκδικήσεως, ἐκτὸς τῆς δολοφονίας. Ἄφοῦ ὁ ἐχθρὸς κρύπτεται, ἐξερχόμενος δὲ λαμβάνει μέτρα δεσμεύοντα τὰς χεῖρας τοῦ ἐπιδιώκοντος τὴν ἐκδίκησιν, πῶς ἄλλως δύναται αὐτὴ νὰ ἐπέλθῃ ἢ διὰ τῆς δολοφονίας;

Ἡ συμφιλίωσις τῶν ἀντιμαχομένων οἰκογενειῶν ἐπέρχεται συνήθως διὰ τῆς παρεμβάσεως τρίτης οἰκογενείας φίλιως πρὸς αὐτὰς διακειμένης. Ὅπωςδὴποτε δὲ ἐπέλθοῦσα καθιστᾷ τοὺς τέως ἐχθροὺς εἰλικρινεῖς φίλους, συνδεμένους ἔκτοτε διὰ δεσμῶν ἀληθῶς ἀδελφικῆς ἀγάπης.

Ἐν τούτοις τὸ ψυχικὸ εἶναι τὸ κατανυκτικώτερον εἶδος συμφιλιώσεως, συνιστάμενον εἰς τὴν ἐκ μέρους τοῦ προσβληθέντος ἐκ γενναιοφροσύνης παραίτησιν ἀπὸ τῆς ἐκδικήσεως. Ἄν ἡ τοιαύτη παραίτησις προέρχεται ἐκ γενναιοφροσύνης ἢ ἐξ ἀνικανότητος πρὸς ἐκδίκησιν, τοῦτο μὲν ἢ κοινὴ συνείδησις εἶναι ἀρμοδιὰ νὰ κρίνῃ καὶ αὐτὴ μόνη ἐπικροτεῖ τὸν γενναίφρονα ἢ σλιγματίζει τὸν δειλόν. Ἐξ οἰουδήποτε ἕως λόγου καὶ ἂν ἐπέλθῃ τὸ ψυχικόν, οἱ προσβαλόντες ἐλευθερούμενοι τῆς ἰφειλῆς τοῦ αἵματος, καθίστανται πρὸς τοὺς προσβληθέντας διὰ βίου ἠθικῶς ὑπόχρεοι ἕνεκα τῆς με-

γάλης ταύτης χάριτος, ἕκτοτε δὲ ὁ Φονεὺς θεωρεῖται ὡς πληρώσας τὴν θέσιν τοῦ Φονευθέντος, τοῦ ὁποίου τοὺς γονεῖς καὶ ἀδελφοὺς διὰ τῶν λέξεων τούτων αἰείποτε προσαγορεύει.

Τὸ ψυχικὸν καὶ μόνον δύναται, μοι φαίνεται, νὰ ἐξαγνίσῃ τοὺς Μανιάτας ἀπέναντι τῶν κακῶς κρινόντων αὐτούς. Τοιαύτη τις πράξις, ἢ τελεία δηλονότι συγχώρησις ἐχθροῦ ἀσπόνδου καὶ ἢ μετ' αὐτοῦ παντοτεινὴ ἀδελφοποίησις, ἐνέχει ὀλόκληρον τὸ ὕψος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἀμείωτον τὴν ποίησιν αὐτοῦ.

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ψυχικοῦ καὶ μόνῃ εὐρίσκεται ὁ ἔπαινος καὶ ἡ δόξα τοῦ Μανιάτου. Ἡ θελήσις αὐτοῦ ἐλευθέρα τοῦ δεσμοῦ τῆς κακῶς νοουμένης φιλοτιμίας, ἐλευθέρα τῶν προλήψεων καὶ τοῦ καταναγκασμοῦ, ὃν ἐπιβάλλει αὐτῇ τὸ σκληρὸν ἔθιμον τῆς ἀντεκδικήσεως, αἶρεται διὰ τοῦ ψυχικοῦ ὑπέρνω τῶν ταπεινῶν παθῶν, τῶν ἀναξίων τοῦ ἀνθρώπου, μέχρι τοῦ ὕψους, εἰς ὃ ἀνήγαγε τὸν ἄνθρωπον ἢ θεία τοῦ Χριστοῦ θρησκεία.

Ἀλλὰ καὶ εἰς πάσας ἐν γένει τὰ κοινωνικὰ σχέσεις τοῦ ὁ Μανιάτης διέπεται ὑπὸ ἐθίμων αἰείποτε ἰδιαζόντων, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ καθ' ὀλοκληρίαν πρωτοτύπων. Τὰ Χριστοῦγεννα καὶ τὸ Πάσχα ἰδιορρυθμῶς ὅλως ἐορτάζονται ἐν Μάνῃ. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν θρηνοῦσι αὐτόθι τοὺς νεκροὺς καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ ἐπικήδεια ἔθιμα, οὐδαμοῦ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἀπαντῶσιν. Ἐπίσης τὰ γαμήλια ἔθιμα τῆς Μάνης εἶναι πρωτοτυπάτατα, μεταξὺ δὲ αὐτῶν συγκαταλέγεται καὶ ἡ ὑποχρέωσις τοῦ γαμβροῦ τοῦ νὰ δίδῃ εἰς τὸν πευθερὸν χρηματικόν τι ποσὸν καὶ μερικὰ κριάρια ἀντὶ αὐτὸς νὰ λαμβάνῃ προῖκα, ὅπως συμβαίνει εἰς ὅλον τὸν ἄλλον κόσμον. Τὸ ἔθιμον ὅμως τοῦτο κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν περιωρίσθη εἰς ὀλίγα τινὰ χωρία, ὑποχωροῦν ὁσημέραι εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς προικῆς.

Ἐν τούτοις ὅσον καὶ ἂν ἰδιαίῳσι τὰ ἔθιμα τῆς Μάνης καὶ ὁσαυδήποτε καὶ ἂν ὑφίστανται διαφοραὶ μεταξύ τοῦ Μανιάτου καὶ τῶν κατοίκων ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, δὲν παύει οὗτος τοῦ νὰ φέρῃ τὸν γενικὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα καὶ νὰ εἶναι γνήσιον τέκνον τῆς μιᾶς καὶ ἀδαιρέτου πατρίδος.

[Εὐαγγελίας Κ. Καπετανάκου Λακωνικὰ περιέργα (Athènes, 1895, in-8°), p. 57-67.]

ΔΕΝ ΠΕΙΡÁΖΕΙ.

Ἡ ἀληθὴς πλῆγὴ τῆς Ἑλλάδος εἶναι τὸ δὲν πειράζει, μοῦ ἔλεγε μίαν ἐσπέραν ὁ μακαρίτης Παλάσκας.

Ποσάκισ, κατὰ τὴν τελευταίαν ἐν Παρισίοις διαμονὴν του, διηλθομεν ὥρας ὀλοκλήρους συνομιλοῦντες περὶ τῶν τῆς Ἑλλάδος! Καὶ εἰς τί ἄλλο περιστρέφεται συνήθως ἡ ὁμιλία τῶν εἰς τὰ ξένα συναντωμένων Ἑλλήνων; Τὸν ἤκουα δὲ μετὰ νέας πάντοτε τέρψεως. Ἡ ἀγνότης τοῦ πατριωτισμοῦ, ἡ ὀρθότης τῶν σκέψεων, ἡ μακρὰ του πειρα τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων, τὰ ἀνέκδοτα, διὰ τῶν ὁποίων ἐποίκιλλε τὴν ὁμιλίαν, ἡ χάρις τῆς ἐκφράσεως, μοῦ ἀπετέλουν τερπνοτάτην ἅμα καὶ διδακτικὴν τὴν συναναστρόφην τοῦ ἀληθοῦς χρηστοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου.

Δὲν ἤμεθα πάντοτε καὶ κατὰ πάντα σύμφωνοι περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἴσως ἢ ἐκ μέρους μου ἀσυμφωνία ἐπήγαγε μᾶλλον ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ τῷ δίδω ἀφορμὴν ὁμιλίας ἢ ἐκ πεποιθήσεως πάντοτε ἐναντίας. Ὁ Παλάσκας τὴν ἀπέδιδεν εἰς τὴν ὑπερβολὴν τῆς αἰσιοδοξίας, τὴν ὁποίαν μοὶ προσέτριβεν. Ἐγὼ δὲ, παίζων, ἐξήγουν τὰς πρὸς τὸ ἀπαισιόδοξον τάσεις του διὰ τῆς διαφορᾶς τῆς ἡλικίας, καὶ ἔλεγα — ὕπερ

ἄλλως τε ἀληθές — ὅτι ἐν Ἑλλάδι ὅπου λευκαὶ τρίχες ἐκεῖ καὶ μεμψιμοιρία, ὅσῳ δὲ λευκότεραι αἱ τρίχες τόσῳ μεγαλυτέρα ἢ μεμψιμοιρία.

Τοῦτο ἐφαρμόζεται ἀπανταχοῦ τῆς γῆς. Αἱ ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας ἐλάβομεν ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς νεότητος, διατηροῦν ἰδιάζουσιν μέχρι τέλους χάριν ἐντὸς τῆς μνήμης τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνίοτε δὲ γηράσκοντες, ἀποδίδομεν εἰς τὰ πρὸ ἡμῶν ἀντικείμενα ἑλλείψεις, ἐνῶ μόνοι πλᾶιουσιν οἱ μεταβληθέντες ὀφθαλμοὶ μας. Ἴσως ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουν πρῶσθετοι ἀφορμαὶ δικαιούσαι καὶ ἄλλως τὸ πρᾶγμα. Ἀλλὰ φοβοῦμαι μὴ τὸ ἴσως μου τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι κατατάσσομαι ἤδη κ' ἐγὼ εἰς τὴν σειρὰν τῶν δικαιώματι ἡλικίᾳς μεμψιμοιρούντων.

Ὅπωςδήποτε, ὁ Παλάσκας παρεδέχετο ἐν μέρει τὴν ἐνσλασίν μου ταύτην. Παρεδέχετο καὶ τὴν ἰσχὺν τῶν ἱστορικῶν λόγων διὰ τῶν ὁποίων, ἐξηγῶν τὰ κακῶς ἔχοντα παρ' ἡμῖν, ἀπεπειρώμην νὰ ἀναδείξω τὸ ἐφήμερον αὐτῶν καὶ νὰ μεταδώσω καὶ εἰς ἐκεῖνον τὰς περὶ βαθμιαίας διορθώσεως τῶν ἐλπίδας μου. Ὡς πρὸς τοῦτο δὲν εὔρισκα ἐκ μέρους τοῦ ἀντίσλασιν ἢ δυσκολίαν. Ὅχι! Ἡ πεποίθησίς του εἰς τὸ μέλλον ἦτο πλήρης καὶ ἀκράδαντος. Ἀλλὰ δὲν τὸν ἐμπόδιζεν αὐτὴ ἀπὸ τοῦ νὰ βλέπῃ καὶ νὰ λέγῃ τὰς ἀσχημίας τοῦ παρόντος, τὰς ὁποίας κατὰ μέγιστον μέρος ἀπέδιδεν, ὡς ἔλεγεν, εἰς τὸ δὲν πειράζει.

— Βλέπετε τὰ πρᾶγματα ἐκ τοῦ πλησίον, ἔλεγα, καὶ διὰ τοῦτο μεγαλοποιεῖς τὸ κακόν. Ἄν ἐξετάσῃς τῆς ὠραιότητος χειρὸς τὸ δέρμα διὰ τοῦ μικροσκοπίου, θὰ ἀνακαλύψῃς ἐπ' αὐτῆς ἀηδίας, τὰς ὁποίας ὁ ὀφθαλμὸς δὲν ὑποπτεύεται. Μὴ διὰ τοῦτο ἐλαττοῦται ἡ ὠραιότης τῆς χειρός, τὴν ὁποίαν θαυμάζει ὁ γυμνὸς ὀφθαλμὸς σου; Διὰ νὰ κρίνῃς ἀσφαλῶς, βλέπε τὰ πρᾶγματα ἐξ ἀποστάσεως, ἐξ ἀποστάσεως ἰκανῆς

ὅπως συγκρίνης τὰ ἐν Ἑλλάδι μὲ τὰ ἀλλαχοῦ συμβαίνοντα. Διότι ἐπὶ τέλους, μὴ δὲν εἶναι ἀνθρώπινα τὰ καθ' ἡμᾶς; Καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς περιῖπου πανταχοῦ καὶ πάντοτε;

— Ναί, ἀπεκρίνετο μειδιῶν ὁ Παλάσκας, ἀλλ' ὁ Ἕλληνας εἶναι ὁ καθ' ἐξοχὴν ἄνθρωπος, ὥστε τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματά του προσλαμβάνουσι τύπον δυνατώτερον ἢ ἀλλαχοῦ τῆς γῆς.

— Ναί, ἐπανελάμβανε σπουδαιότερον· ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ αὐτὸς πανταχοῦ. Οἱ αὐτοὶ λόγοι προκαλοῦν καὶ τὴν μόρφωσιν τῶν κακιῶν καὶ τὴν διόρθωσίν των. Πανταχοῦ ὑπάρχει καὶ χρησιμότης καὶ κακοήθεια. Βεβαίως δὲ παρ' ἡμῖν ἡ ἀναλογία τῆς μὲν πρὸς τὴν δὲ δὲν εἶναι πρὸς ζημίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὅχι, δόξα τῷ Θεῷ! Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ἀλλαχοῦ ἢ διαφορὰ σιηλιτεύεται εὐκολώτερον ἢ παρ' ἡμῖν. Ἐν Ἑλλάδι τὴν προσλατεῦει τὸ αἰώνιον δὲν πειράζει. Δὲν πειράζει τοῦτο, δὲν πειράζει ἐκεῖνο! Ἡ ἀνοχὴ τοῦ Ἕλληνας εἶναι ἀπεριόριστος! Ἀνθρώπινον θὰ μοῦ εἴπῃς καὶ τοῦτο; Ἡ θὰ μοῦ φέρῃς τοὺς ἱστορικοὺς σου καὶ πάλιν λόγους πρὸς ἐξήγησίν του;

— Ἴσως, ὑπέλαβα, ἡ ὑπερβολικὴ αὕτη ἀνοχὴ εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ ἀναγκαία ἀντίδρασις τῆς ὑπερβολικῆς πρὸς τὸ ψέγειν τάσεως τοῦ Ἕλληνας. Εἴμεθα τοσοῦτον φιλόσοφοι, ἀνακαλύπτομεν μετὰ τολαύτης εὐκολίας τὰ ἐπιλήψιμα καὶ ὅπου συζητικὴ δὲν ὑπάρχουν, ὥστε συναισθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξουδετερώσωμεν κάπως τὴν κακολογίαν καὶ νὰ παρηγορήσωμεν ἴσως ἑαυτοὺς διὰ τῆς παραβλέψεως, διὰ τῆς ἀνοχῆς, διὰ τοῦ δὲν πειράζει.

Ἡ παρένθεσις μου αὕτη ἦτο ἀντίφασις πρὸς τὴν θεωρίαν μου ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι πανταχοῦ ὁ αὐτὸς, τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς ἀπλῶς ἀνθρώπινα· διότι παρεδεχόμεν ὅτι, ὡς πρὸς τὸ φιλόσογον τοῦλάχιστον, ἐξέχει ὁ Ἕλληνας. Ἀλλ' ὁ Παλάσκας

δὲν ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας ὅπως μοῦ προσάψῃ τὸ ἀνακλόλουθον τῶν παρατηρήσεών μου. Ἐγερθεῖς ἐπεριπάτει κατὰ τὴν συνήθειάν του ἐντὸς τοῦ δωματίου, ψιθυρίζων κατ' ἀρχὰς μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας : δὲν πειράζει, δὲν πειράζει! Ἐπειτα ἐσιώπησε καὶ ἐφαίνετο ἀναπολῶν παρελθόντα πράγματα.

Ἐγὼ δ' ἐσκεπτόμην κατ' ἑμαυτὸν ὅτι δύναται ἴσως καὶ ἄλλως νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἑλληνικὴ ἀνοχή. Διὰ τοῦ ὑπερβάλλοντος καὶ ἀμβλυωποῦντος πατριωτισμοῦ. Ποσάκις ἤκουσα ὅτι πρέπει νὰ συγκαλύπτωμεν τὰς ἀσχημίας ἡμῶν διὰ νὰ μὴ τὰς ἴδωσι δῆθεν οἱ ξένοι. Ὡσεὶ ἐπερίμενον οἱ ξένοι νὰ τὰς ἀποκαλύψωμεν ἡμεῖς διὰ νὰ τὰς ἴδωσι! Λησμονοῦν οἱ οὕτω σκεπτόμενοι ὅτι ἡ συγκαλύψις εἶναι μᾶλλον ἀξιόβεμπτος ἢ ἡ ἀσχημία αὐτή. Ἐμφοροῦνται ἴσως τοῦ αἰσθήματος τοῦ διατυπουμένου ἐν τῷ γαλλικῷ ῥητῷ ὅτι πρέπει νὰ πλύνωμεν κατ' ἰδίαν τὰ ἄπλυτά μας. Ἄλλ' ἡ παροιμία δὲν λέγει ὅτι πρέπει καὶ νὰ μένωσιν ἄπλυτα.

Αἰφῶνης ὁ Παλάσκας διακόψας τὸν περιπάτον του ἐστιάθη ἐνώπιόν μου.

— Ἡξεύρεις τί μοῦ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν;

— Λέγε, ἀπεκρίθην.

— Πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ὅτε τὸ Καφενεῖον τῆς Ὠραίας Ἑλλάδος ἦτο εἰς τὴν ἀκμὴν του καὶ ἐχρησίμευεν ὡς γενικὸν τῶν Ἀθηναίων συνεντευκτήριον, ἐπλήρῃνα Φερινὴν τινα ἐσπέραν τὸν καφέν μου καὶ ἠτοιμαζόμεν νὰ ἀναχωρήσω, ὅτε ἔμπροσθεν τοῦ καφενεῖου διῆλθεν ἄνθρωπος μεσόκοπος, ταξιδιώτης μόλις ἀφίχθεις κατὰ τὸ φαινόμενον. Ἐφύρει κασκέτον πεπαλαιωμένον, τὸν ἠκολούθει δὲ μελιταῖος ἀχθοφόρος βασιάζων τὰ δλίγα πράγματά του. Ἐπέσυρεν ὁ ἄνθρωπος τὴν προσοχήν μου διότι δύο ἢ τρεῖς ἐκ τῶν πρὸ τοῦ καφενεῖου καθημένων ἠγέρθησαν μετὰ σπουδῆς ἅμα τὸν εἶδον διὰ

νὰ τὸν χαιρετίσωσι διὰ τοῦ φιλικωτέρου Καλῶς ὠρισεσ.
Ἐξηκολούθησεν ἐκεῖνος τὸν δρόμον τοῦ ἀναβαίνων τὴν ὁδὸν
Αἰόλου, μὲ τὸν ἀχθοφόρον κατόπιον του. Ἐγὼ δὲ ἐγερθεῖς
ἠκολούθουν εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν τὴν αὐτὴν ὁδόν, χωρὶς νὰ
βιάζωμαι, διότι ἦτο Φερμὴ ἢ ἑσπέρα. Ἐν τούτοις οἱ πλεῖ-
στοι τῶν πρὸς ἡμᾶς ἐρχομένων ἐδεξιούντο τὸν προπορευό-
μενον ξένον· τινὲς τὸν ἠσπάζοντο, ἄλλοι ἔσφιγγον τὴν
χεῖρά του. Ἡ ὑποδεξίωσις ἦτο γενικὴ καὶ ἐγκάρδιος καὶ
ἐμαρτύρει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦτο ἄγνωστος, οὐδὲ ὁ τυχάν.
Ἡ περιέργειά μου ἠρεθίσθη. Τίς εἶναι ἄρα γε; Πῶς νὰ μὴ τὸν
γνωρίζω;

Ἐκεῖ βλέπω μακρόθεν. . . . Δέν σοῦ λέγω τὸ ὄνομά του.
Τὸν γνωρίζεις καὶ τὸν τιμᾶς, καθὼς κ' ἐγὼ τὸν ἐκτιμῶ ὡς
ἓνα τῶν χρησιωτέρων συμπολιτῶν μας, κατέχοντα θέσιν
ὑψηλὴν καὶ ἀνεξάρτητον, καὶ ἀπολαύοντα τῆς γενικῆς ὑπο-
λήψεως. Ἄμα ἐπλησίασε καὶ ἀνεγνώρισε τὸν κασκετοφόρον
μου ξένον, τὸν προῦπήντησε καὶ αὐτὸς μὲ ἐν ἐγκάρδιον
Καλῶς ὠρισεσ, καὶ σταθεὶς τὸν ἠσπᾶσθη καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς
καὶ τῆς ἄλλης παρειᾶς. Ἐστάθην καὶ ἐπερίμενα τὸν φίλον.
Ἐπὶ τέλους θὰ ἰκανοποιήσω τὴν κορυφωθεῖσαν ἤδη περιέρ-
γειάν μου. — Δέν μοῦ λέγεις, τὸν ἠρώτησα, ἄμα ἐπλη-
σίασε, ποῖος εἶναι τοῦ λόγου του;

— Οὐφ, ἀδελφέ! ἐψιθύρισε μετὰ προφανοῦς ἀηδίας, φυ-
σῶν διὰ τῶν χειλέων καὶ σείων βιαίως τὰ δάκτυλα τῆς δεξιᾶς
του, ὡσεὶ προσεπάθει νὰ ἀποπλύσῃ τὸν δοθέντα διπλοῦν
ἀσπασμὸν καὶ ν' ἀποτινάξῃ τὸν ρύπον τῆς χειραψίας ἐκείνης.

Ἠπύρησα καὶ ἐπανέλαβα τὴν ἐρώτησίν μου. Μοῦ εἶπε τὸ
ὄνομα. Δέν ἐγνώριζα τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ μοῦ ἦτο γνωστὸν
τὸ ὄνομά του καὶ τὸ ἐνθυμήθην ἀμέσως, διότι εἶχεν ἀντη-
χίσει πρὸ τινων ἐτῶν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὅτε ἐδικάζετο
ἐπὶ πλαστογραφίᾳ! Ἦτο δημόσιος ὑπάλληλος, κατεδικάσθη

δὲ εἰς πολυετῆ δεσμά. Ἡ ποινὴ του ἔληξεν καὶ ἐπέστρεφεν ἐκ τῆς ἀναγκαστικῆς εἰς τὸ Φρούριον Παλαμηδίου διαμονῆς του. Καὶ ἰδοὺ πῶς τὸν ὑπεδέχοντο οἱ ἀνεκτικοὶ συμπολιταί του, καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ ἀκέραιος ἀνάνυμῆς μου. Διότι εἶναι βαθεῖαι αἱ ρίζαι τοῦ δέν πειράζει εἰς τὴν κοινωνίαν μας.

— Τί ἀπέγεινεν ὁ πλαστογράφος; ἠρώτησα.

— Ἄγνοῶ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ κατέχη καὶ πάλιν θέσειν καλὴν ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ. Τὸ παρελθόν του δὲν εἶναι σύσλασις δι' αὐτόν, ἀλλὰ δὲν πειράζει! Ἐὰν τὸν ὑποσηρίζη ὁ βουλευτὴς τῆς ἐπαρχίας του, πῶς ὁ ὑπουργὸς νὰ τῷ ἀρνηθῆ τὸν διορισμόν του; Ἐπὶ τίνι λόγῳ; Διότι κατεδικάσθη ἐπὶ πλαστογραφία; Ἀλλὰ παρῆλθεν τόσα ἔτη ἔκτοτε. Δὲν πειράζει! Ἐὰν ὁ ὑπουργὸς αὐτὸς δὲν λέγῃ τὸ δὲν πειράζει, τὸ ἐπαναλαμβάνουν κατὰ κύρον οἱ περὶ αὐτόν. Δὲν πειράζει, ἀδελφέ. Δὲν πειράζει!

Ἀναμφιβόλως, ἐξηκολούθησε λέγων μετὰ τινα σιωπὴν, ἡ κοινωνία ἀναγνωρίζει καὶ τιμᾷ τὸν χρησίον, διακρίνει δὲ κάλλιστα τὸν ἀξίον ἀπὸ τοῦ μὴ ἀξίου ὑπολήψεως. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει ἡ διάκρισις αὕτη νὰ μὴ ἐκφράζηται ταπεινῇ τῇ φωνῇ καὶ ἐν παραβύσῳ, ἀλλὰ ν' ἀντηχῆ θαραλέως ἐντὸς τῆς κοινωνίας ἐπικυρουμένη ἀναφανδὸν καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης, πρὸ πάντων τῆς κοινῆς γνώμης. Πρέπει ἡ κακοήθεια, ὅπου καὶ ἂν ὑπάρχη, νὰ σιηλιτεῖται ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ νὰ τιμωρῆται ὑπὸ τοῦ νόμου. Πρέπει νὰ ἐκλείψῃ τὸ δὲν πειράζει! Ὄταν αἱ ἀπαίσιοι αὗται λέξεις παίσωσι νὰ ἀντηχῶσιν αἰωνίως εἰς τὰ ἑλληνικὰ ᾄτα, ὅταν παύσῃ ἐπικρατοῦσα ἡ ἀνοχὴ καὶ ἡ ἀτιμωρησία, τότε δύνασαι, σὺ ὁ αἰσιδόξος, νὰ πιστεύσῃς ὅτι ἤγγισεν ἀληθῶς ἡ διόρθωσις τῶν κακῶς ἐχόντων.

— Ἄλλ' ἴσως, ὑπέλαβα μετὰ τινος δειλίας, ἴσως τὸ κακὸν ἠλαττώθη ἤδη ἀπὸ τῆς θριαμβευτικῆς ἐν Ἀθήναις εἰσό-

δου τοῦ πλαστογράφου ἐκείνου. Ἴσως ὁ ἀνώνυμος φίλος σου δὲν θὰ τὸν ἠσπάζετο σήμερον ἐπιστρέφοντα ἐκ τοῦ Παλαμῆδίου.

— Εἶθε, ἀπήντησεν ὁ Παλάσκας. Καὶ ἠλλάξαμεν ὁμιλίαν.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΙΚΕΛΑΣ.

Ἡ Αὐτοκτονία ἐν Ἑλλάδι.

Δὲν γνωρίζω ἂν ὑπάρχη — διὰ τὸ ἔτος τοῦτο τοῦλάχιστον — θέμα ἐπικαιρότερον τοῦ περὶ αὐτοκτονίας ἐν Ἑλλάδι διὰ τε τὸ πλῆθος τῶν γενομένων κατὰ τοὺς τελευταίους μάλιστα μῆνας αὐτοκτονιῶν καὶ τὸ δυσεξήγητον ἐν πολλοῖς τῶν αἰτίων, ἅτινα παρήγαγον τὴν τάσιν ταύτην. Μέχρις ἐσχάτων οἱ Ἕλληνες, καὶ ἰδίᾳ οἱ τῆς παρελθούσης γενεᾶς, ἐνόμιζον ὅτι τὸ αὐτοκτονεῖν ἤτό τι συμβαίνει μόνον ἐν τοῖς θεάτροις, ὁ οὕτως εἶπεῖν « ἀπὸ μηχανῆς θεός » καὶ εἶχομεν ἀπαυδήσει βλέποντες ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν αὐτοκτονοῦντας ἀπὸ σκηνῆς τοὺς καὶ τὰς ἠθοποιούς.

Τὰ ἐννέα δέκα τῶν δραμάτων ἐτελείωνον μὲ τὴν σιερότυπον αὐτοκτονίαν· πάντες δὲ οἱ γράψαντες δράματα ἐφόβησαν πολλοὺς δι' αὐτοκτονίας· ἐγὼ αὐτὸς τοῦλάχιστον, ὅταν πρὸ δέκα καὶ πλέον ἐτῶν ἔγραφον τοιαῦτα, ἀπετελείωσα κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον δέκα τοῦλάχιστον ἥρωας δραμάτων, οὓς ἡ ἱστορία μοι παρέδωκεν ὅπωςδήποτε ἀποθάνοντας· εἰς ἐμὲ ποιητικῆ ἀδείᾳ ἀφίετο ἡ ἐκλογὴ τοῦ ὕπλου — κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν μονομάχων. — Ἐνθυμοῦμαι μάλιστα ἓνα, τὸν Λέοντα Καλλέργην, φονευθέντα διὰ πνιγμοῦ ἐντὸς σάκκου, ὃν διέσωσα τῆς ἀπὸ σκηνῆς τοιαύτης τελευτῆς, ἀντικαταστήσας τὸν σάκκον διὰ δηλητηρίου! Ἠκολούθησα

δὲ τὴν ἱστορίαν, ὅταν διέβλεπον ἐν τῇ αὐτοκτονίᾳ πρωτοτυπίαν τινα· οὕτω τὴν Κλεοπάτραν ἀφῆκα ν' αὐτοκτονήσῃ διὰ δῆγματος ὄφους, φερομένου ἐπὶ σκηνῆς ἐντὸς καλάθου σύκων.

Μολαταῦτα, ἡ μέθοδος τοῦ δίδειν πέρασ εἰς τὰ δράματα δι' αὐτοκτονίας μοι εἶχε φανῆ τοσοῦτον πεπαλαιωμένη καὶ οἱ τοιοῦτοι θάνατοι κάπως ἀπίθανοι πλέον, ὥστε ἤρχισα σκεπτόμενος περὶ ἄλλου εἶδους θεῶν ἀπὸ μηχανῆς καὶ εἰς τι τοιοῦτο, ἀνέκδοτον ἔτι, ἀπεμιμήθην κατὰ γράμμα τὸ τέλος ὅπερ ὁ συγγραφεὺς τῆς *Maria di Rohan* δίδει εἰς τὴν ἡρώϊδα του, ἥτοι καταδικάζει αὐτὴν «εἰς ζωὴν μετ' ἀτιμίας». Καὶ πράγματι· οἱ θηρεύοντες τὸ πιθανὸν ἐν τοῖς δράμασι ἐνόμιζον ὅτι εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινόν, ὅπερ ἐπὶ δεκαπενταετίαν σχεδὸν δὲν ἔβλεπέ τινα αὐτοκτονοῦντα, ἤθελε καταστίθῃ βαθμηδὸν ἀπίθανος ἢ αὐτοκτονία. Εἶχον δὲ ἀρχίσει νὰ μεταχειρίζωνται ταύτην ἐπὶ τὸ κωμικώτερον· καὶ πάντες ἐνθυμοῦνται μικρὰν κωμωδίαν πολλάκις διδαχθεῖσαν, ἧς ὁ ἥρωσ ἀπειλεῖ τὸν Φιλάργυρον θεῖόν του ν' αὐτοκτονήσῃ, ἀποπειρώμενος νὰ βυθίσῃ εἰς τὸ στήθος του τὸ ἐκ σίεατος κηρίον.

Τὰ πράγματα ὁμως μετεβλήθησαν ἐπ' ἐσχάτων, ἀποθνήσκουσι δὲ πραγματικῶς αὐτοκτονοῦντες σήμερον πλείοτεροι τῶν ἀπὸ σκηνῆς αὐτοκτονούντων, τὸ δ' ἀληθὲς δράμα μετηνέχθη ἀπὸ τῆς σκηνῆς εἰς τὰς ἐν μέσαις Ἀθήναις αἰθούσας, εἰς τὰ φρέατα, εἰς τὴν Φρεατῖν, εἰς τὴν Πικροδάφνην, ἐδῶ δὲ — εἰς τὴν μακαρίαν νῆσον τῶν Φαιάκων — εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τοὺς τάφους· ὁσημέραι δὲ καὶ νέοι ἀνευρίσκονται καὶ ἀσφαλέςτεροι τρόποι αὐτοκτονίας, ὧν φρικτότερος ὁ κατ' ἀπομίμησιν τῶν πνιγομένων κυνῶν, ὃν μετεχειρίσθη ἐσχάτως ἐνταῦθα νέος εἰκοσιτριετής, προσδέσας εἰς τὸν λαιμόν του μέγαν λίθον πρὶν πέσῃ εἰς τὴν θάλασσαν

καὶ αὐτοκτονήσῃ «χωρὶς νὰ ἔχη», ὡς ἔγραφευ, «καμίαν ἀφορμὴν, ἀλλὰ μόνον διότι ἐβαρύνθη αὐτὸν τὸν μάταιον κόσμον».

Τί συμβαίνει λοιπὸν εἰς τὴν ἄλλοτε Φαιδράν, τὴν εὐέλπιδα ἑλληνικὴν κοινωνίαν, ἐκ τῶν σπλάγχχνων τῆς ὁποίας ἐξέρχονται τοσοῦτοι ἀπογοητευμένοι, κεκοπιακότες πρὶν ἔτι ἀνέλθωσι τὸν ἀνήφορον τοῦ βίου, ἢ πρὶν πάρωσι φυσικῶς τὸν κατήφορον αὐτοῦ; Τὸ θέμα εἶναι βεβαίως ἄξιον καὶ τῶν κοινωνιολόγων καὶ τῶν φρενολόγων καὶ τῶν ἱερωμένων καὶ τῶν διδασκαλῶν καὶ παντὸς ὀφείλοντος ἀμέσως ἢ ἐμμέσως νὰ προλαμβάνῃ τάσεις ἀνεξηγήτους εἰς λαόν, εἰς ὃν τέως ἦν ἄγνωστον τὸ ἀγγλικὸν spleen καὶ τὸ βαρὺ τῶν κατοίκων ἀνηλίων πόνον τοῦ Βορρά. Εἰσήχθημεν ἄρα γε λεληθότως εἰς περίοδον ἐπιδημίας αὐτοκτονιῶν, οἷας ἀναφέρει σου ἡ ἱστορία ἐπελθούσας συνεπεῖα ὠρισμένων μεγάλων αἰτίων, ἢ αἰ ἐν Ἑλλάδι αὐτοκτονίαι ἀνθρώπων διαφόρου τάξεως, ἡλικίας καὶ ἀναπλύξεως εἶναι μεμονωμένα οὕτως εἰπεῖν ἀποτελέσματα νευρικῶν ἢ ἐγκεφαλικῶν διαταράξεων, προελθουσῶν ἐξ ἠθικῶν ἢ φυσικῶν αἰτίων; Ὁ ὀπωσδήποτε γνωρίσας τοὺς εἴκοσι — τριάκοντα αὐτοκτονήσαντας, κλίνει νὰ παραδεχθῇ τὴν δευτέραν μᾶλλον γνώμην, καὶ τοι οἱ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν τελευταίων αὐτοκτονιῶν γράψαντες ἤχθησαν μετὰ τινος πειθοῦς εἰς γενικώτερα συμπεράσματα. Οὕτως, εἷς μὲν ἀπέδωκε τὸν πολλαπλασιασμὸν αὐτῶν εἰς τὰς ἀπομιμήσεις, ἥτοι ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ προδιατεθειμένοι εἰς τοιαύτας ἀπεγνωσμένας ἀποφάσεις, ἀναγινώσκοντες τὰς περιγραφὰς τῶν αὐτοκτονιῶν, σπεύδουσιν εἰς ἀπομίμησιν· ἕτερος δὲ βαθύτερον θελήσας νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ πράγματα, ὁ κ. Στ. Ξένος, ἀποδίδει τὰς αὐτοκτονίας εἰς τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τινος κοινωνικῆν μεταβολὴν καὶ νόθευσιν τῶν ἠθῶν καὶ εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ ἐν Ἀθήναις χρηματιστηρίου, τοῦ διενεργήσαντος τὰς

οικονομικὰς δυσχερείας τῶν παγιδευθέντων ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐν αὐτῷ.

Ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς ἐλληνικὴ κοινωνία δὲν εἶναι ἢ πρὸ εἴκοσι καὶ πλεόν ἐτῶν εὐελπίς, αὐτάρκης, ἢ σχετικῶς λιτοδίαίτος καὶ μετ' ὀλιγωτέρων πόνων ἐπιδεικτικῷ βίου, δὲν εἶναι συζητήσιμον, ὡς ἐπ' ἴσης καὶ ὅτι αἱ χρηματιστικαὶ ἐν Ἑλλάδι θύελλαι διετάρραξαν τὴν κοινωνικὴν γαλήνην, ὡς διατείνεται ὁ κ. Ξένος· ἀλλ' ἐξετάζων τις τοὺς ὀπωσδήποτε γενομένους γνωστοὺς λόγους τῶν αὐτοκτονησάντων, δὲν ἀνευρίσκει ἀκριβῶς τὰς αἰτίας καὶ ἀφορμάς, ἃς ἐνέγραψαν οὗτοι. Ὅτι ὅμως καὶ οἱ λόγοι οὓς ἀνέφερόν οὗτοι δυνατὸν νὰ σχετίζωνται πρὸς τινὰς τῶν εἰρημένων αὐτοκτονησάντων, εἶναι ἐπ' ἴσης ἀληθές· διότι ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν παρατηροῦνται ἀποθαρρυντικά τινα συμπλήματα ἐπερχομένης λεληθότως κοινωνικῆς ἀπογοητεύσεως. Οὕτως, ὅταν τις ἀκούῃ ὅτι ἐκ τῶν εὐφόρων πεδιάδων τῆς Λακεδαιμόνου πολλοὶ καθ' ἑκάστην μεταναστεύουσιν εἰς Ἀμερικὴν ἐν γνώσει ὅτι ἐκεῖ θὰ δυστύχησωσι, μόλις κερδίζοντες ξηρὸν ἄρτον διὰ τῆς μεταπωλήσεως σιραγαλιῶν ἢ τῆς σιλβώσεως ὑποδημάτων· ὅταν τις βλέπῃ εἰς προκηρυσσόμενον ἐν μέσαις Ἀθήναις διαγωνισμὸν πρὸς πλήρωσιν ἑνδεκα θέσεων ἐξηκονταδράχμων τελωνοφυλάκων προσερχομένους διακοσίους εἰκοσιεννέα ὑποψηφίους, δύναται νὰ τραπῇ εἰς σκέψεις ἡκιστὰ Φαιδράς. Βεβαίως οἱ πλεῖστοι τῶν μέχρι χθὲς αὐτοκτονησάντων δὲν θεωροῦνται ὡς ὑποκύψαντες εἰς τὸ μοιραῖον τέλος ἐξ οικονομικῶν μόνον σινοχωριῶν καὶ δὲν δύνανται νὰ προκαλέσωσι μελέτας βαθυτέρας περὶ ὑποβόσκοντος κοινωνικοῦ ἐν Ἑλλάδι νοσήματος, πάντως ὅμως δίδουσιν ἀφορμὰς εἰς ἔρευναν καὶ νύξιν αὐτοῦ· διότι περὶ αὐτῶν μὲν γνωσίων τῇ καθ' ἡμᾶς κοινωνίᾳ ἐγένετο πολὺς ἐν ταῖς ἐφημερίσι λόγος· δὲν εἶναι ὅμως ἄγνωστον εἰς τοὺς πολλοὺς ὅτι καὶ ἄλλοι, ἀνώνυμοι, βραδέως αὐτοκτονοῦσιν

ἐν ταῖς μεγάλαις ἰδίως κοινωνίαις, αἵτινες ἀπό τινων ἐτῶν ὑφίστανται λαυθάνουσάν τινα ζύμωσιν, ἢ, ἐπὶ τὸ εὐφημότερον, ἀνάπλασιν, ἢ, ἐπὶ τὸ ναυτικώτερον, κλυδωνισμόν· ἐν τῇ πάλῃ δὲ ταύτῃ οἱ σπυροῦμενοι ἐπαρκοῦς θάρρους καὶ ἰωβείου ὑπομονῆς εἰς ἀντιμετώπισιν τῶν συμφορῶν ἢ τοῦ ναυαγίου τῶν πτόθων των, καταλαμβάνονται ὑπὸ λυπομανίας ἢ μελαγχολίας, ἢ ὑποχονδρίας, ἢ τις ἄγει αὐτοὺς εἰς τὴν αὐτοκτονίαν, ἢ εἰς τὸ φρενοκομεῖον· διότι αὐτὴ μὲν αὕτη ἢ αὐτοκτονία φαίνεται καθ' ἑαυτὴν πρᾶξις ἀνθρώπου τολμηροῦ καὶ γενναίου, τὰ ἀρχικὰ ὅμως αἴτια, τὰ προκαλέσαντα τὴν ἐν σιγμαιῖς διαταράξεως ἀπεγνωσμένην ταύτην ἀπόφασιν, προδίδουσι δειλίαν ἀνθρώπου μὴ ἔχοντος τὸ θάρρος ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἠθικὰς ἢ φυσικὰς συμφοράς.

Τὰ φαινόμενα ταῦτα δειλίας ἅμα καὶ τόλμης ἐν τῇ διανοητικῇ καταστάσει τοῦ αὐτοκτονοῦντος ἀπασχόλησαν πολλοὺς μέχρι τοῦδε, ἀλλ' ἢ περαιτέρω λύσις τοῦ ζητήματος τούτου θ' ἀπομένῃ ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς ἰατροὺς καὶ ψυχολόγους.

Τινὲς τῶν νομοδιδασκάλων εὖρον τινα ὁμοιότητα μεταξὺ αὐτοκτονίας καὶ μονομαχίας· εἰς τούτων, ὁ Φράγκ, συγγραφεὺς τῆς φιλοσοφίας τοῦ ποινικοῦ δικαίου, κατέταξεν ἀμφοτέρας εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀμφισβητουμένων ἀδικημάτων, ἀνευρῶν ἐν τῇ μονομαχίᾳ ἀπόπειραν μὲν φόνου κατὰ τοῦ ἀντιπάλου καὶ συνάμα αὐτοκτονίαν. Καὶ οἱ ἅγιοι δὲ πατέρες, οἷοι οἱ τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου, θεωροῦντες τὴν αὐτοκτονίαν ἐπιπόνημα τοῦ διαβόλου, ἐψήφισον ἀφορισμὸν κατὰ τῶν αὐτοκτονούντων ὡς καὶ κατὰ τῶν μονομαχοῦντων.

Ἀλλὰ καὶ αἱ θεωρίαι τῶν μὲν καὶ οἱ ἀφορισμοὶ τῶν δὲ δὲν ἐπήνεγκον πρακτικὰ ἀποτελέσματα ἐν κοινωνίαις, ἐν αἷς ὑφίσταντο τὰ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα τὴν διατάραξιν τῶν νεύρων ἢ τῶν φρενῶν. Καὶ αὕτη δὲ ἢ σωζομένη νομικῇ τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων διάταξις ἢ τιμωροῦσα τὸ πτώμα

τοῦ αὐτοκτονουῦντος διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῆς χειρὸς ἐνέχουσα τι ἀπεχθές, ἠκιστὰ πρακτικὴ ἠθέλεν ἀποδειχθῆ. « Ἐάν τις αὐτὸν διαχρήσῃται » — κατὰ τὸν ἀρχικὸν νόμον — « τὴν χεῖρα τὴν τοῦτο πρᾶξασαν ἀποκόψειν καὶ χωρὶς τοῦ σώματος θάψειν. »

Βεβαίως ἡ αὐτοκτονία δὲν θὰ μείνῃ δι' ἡμᾶς ἱστορικὴ λέξις ἐνθυμίζουσα τὸν ἠρωϊκὸν θάνατον τοῦ Καψάλη καὶ τὴν δεδικοιολογημένην αὐτοκτονίαν τῶν χορευουσῶν Σουλιωτισσῶν τῆς Κιάφας, ἢ τὸ πῆδημα τῆς Σαπφοῦς καὶ τὸ μαρτυρολόγιον τῶν ἀπὸ τοῦ Λευκάτα πεσόντων, ἀλλὰ θὰ βλέπομεν ἴσως θύματα αὐτῆς ἐφ' ὅσον πολλαπλασιάζονται αἱ κοινωνικαὶ ἀνάγκαι καὶ οἱ δυσεπίτευκτοι πόθοι, ὁ δὲ μετριάσμος αὐτῶν θέλει ἐπιφέρει καὶ τὸν μετριάσμον τῶν αὐτοκτονιῶν· διότι αὐτὴ ἡ σλατιστικὴ μαρτυρεῖ ὅτι ἡ πενία καὶ αἱ στερήσεις εἰσὶν ἡ ριζικὴ αἰτία ἢ παράγουσα κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς ἐγκεφαλικάς καὶ νευρικάς διαταράξεις. Οὕτω τοῦλάχιστον ἀποδεικνύει ἡ σλατιστικὴ τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος αὐτοκτονησάντων ἐν Γαλλίᾳ 7,512 ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δὲ περὶ ταύτης ὁ λόγος, πρόχειρός τις σύγκρισις αὐτῶν πρὸς τὰς ἐν Ἑλλάδι παρέχει παρηγόρους τινὰς σκέψεις ὅτι τὸ ὑποδόσκον ἐν Ἑλλάδι κοινωνικὸν νόσημα δὲν ἔλαβεν ἔτι ἐπιφύθους διασπάσεις. Οὕτως ἀπέναντι 7,512 αὐτοκτονησάντων ἐν Γαλλίᾳ, ἡ σύγκρισις τῶν ἐν Ἑλλάδι τοιοῦτων, τρισέκοντα ἴσως ἐν ἐνὶ ἔτει, καταδεικνύει τὴν διαφορὰν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει καὶ τῆς ἀναλογίας τοῦ πληθυσμοῦ· ὁ γυναικειῖος πληθυσμὸς ἐν Ἑλλάδι δὲν παρουσιάζει εἰμὴ ἐν ἢ δύο θύματα, ἐν ᾧ ἐν Γαλλίᾳ 1,608 γυναῖκες κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἠτοκτόνησαν. Ἐτι δὲ περιεργότερα διαφορὰ ὅτι οὐδεὶς ἐν Ἑλλάδι ἐξελέξατο τὸν ἀπαγχονισμόν ἐν ᾧ ἐν Γαλλίᾳ 3,307 τοιοῦτοι εὔρου τὴν ἀγχόνην καταλληλοτέραν· ἀλλ' οὔτε κατὰ τὰς ἡλικίας ὑπάρχει τις ὁμοιότης· διότι ἐν ᾧ ἐν Ἑλλάδι οὐδεὶς

αὐτῶν εἶχεν ὑπερβῆ τὸ τριακοσίον, ἐν Γαλλίᾳ 1,508 ἦσαν γέροντες.

Δὲν πρέπει δὲ ἐν ταῖς περὶ αὐτοκτονίας σκέψεσι νὰ λησμονηθῆ καὶ τοῦτο ὅτι πολλάκις οὐχὶ ἠθικαὶ αἰτίαι, ἀλλὰ φυσικαὶ καὶ σωματικαὶ παθήσεις, προκαλοῦσι τὴν μελαγχολίαν καὶ ὅτι ὑπῆρξαν ψυχολόγοι καὶ ἰατροὶ συμβουλευσαντες τελεσφόρως τὴν πρόληψιν τῶν συνεπειῶν τῆς λυπομανίας διὰ τῆς Θεραπείας τῶν νοσημάτων τοῦ ἥπατος, τοῦ στομάχου, ἢ τῆς καρδίας, ἅτινα συνήθως ἐπιφέρουσιν ἐπιφόβους μελαγχολίας.

Βεβαίως ἡ ἐπάνοδος τῆς καθ' ἡμᾶς κοινωνίας εἰς τὰ πρὸ εἰκοσαετίας ἢ τριακονταετίας ἀγνότερα ἦθη καὶ εἰς τὸν κύκλον τῶν μικρῶν καὶ εὐλόγως ἐκπληρουμένων πόθων εἶναι ὄνειροπόλημα. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀποκλείει τὰς σκέψεις περὶ τοῦ ἐν τῷ μέλλοντι μετριάσμου τῶν αἰτίων καὶ ἀφορμῶν. Ἐπισκεπτόμενος τὸ ἐνταῦθα φρενοκομεῖον, παρετήρησα ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν αὐτῷ ἔπαθον ἐκ μεγαλειομανίας ἢ πλουτομανίας· σύμπλιωσις ἄρα γε τοῦτο ἢ ἐξήγησις τῶν αἰτίων, ἅτινα ἤγαγον αὐτοὺς εἰς αὐτό; Ἐπίσης παρετηρήθη ὅτι ὀλίγοι τῶν ἐν τοῖς φρενοκομείοις καὶ οὐδεὶς μεταξὺ τῶν αὐτοκτονησάντων ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν χωρίων, εἰς ἃ δὲν εἰσεχώρησεν ὁ λεγόμενος πολιτισμὸς· καὶ εἰκότως, διότι ὁ πληθυσμὸς οὗτος παραμένει ἔτι ἐν τῇ αὐταρκειᾷ καὶ λιτότητι, μὴ σκαυδαλιζόμενος ὑπὸ τῶν πειρασμῶν, οἵτινες πλημμυροῦσιν εἰς τὰς μεγαλουπόλεις.

Ἐκ τῶν συνοπλικωτάτων τούτων παρατηρήσεων ἐξάγεται γενικώτερόν τι συμπέρασμα, ὅτι δέον πρὸς πρόληψιν τῶν αὐτοκτονιῶν νὰ πολεμῶνται τὰ ἀναπλύσσοντα ταύτας ἀρχικὰ αἰτία, ἠθικὰ ἢ φυσικὰ· ὅτι ἡ ἔκλειψις τῶν ἠθικῶν αἰτίων ὑπονοεῖ τὴν ἔκλειψιν τῶν παρεισάκτων καὶ ὀθνείων ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ἅτινα ἀναπλύσσοσι πόθους δυσεκπληρώτους με-

γαλειομανίας καὶ πλουτομανίας, μικροφιλοτιμίας καὶ εἴ τι τοιοῦτο· καὶ ὅτι ἡ ἀντιμετώπισις τῶν συμφορῶν εἶναι ἀληθῶς ἀνδρεία, ἡ δὲ ὀπισθοχώρησις ἀποδεικνύει τὸν ὑπὸ τοῦ Ἄριστοτέλους μνημονευόμενόν που ποιητὴν ὡς ὀρθῶς χαρακτηρίσαντα τοὺς αὐτοκτονοῦντας, ἐκείνους δηλαδὴ οἵτινες, «οὐ πονεῖν δυνάμενοι, θανεῖν ἐρώσιν».

Ἐν Κερκύρα, μηνὶ Ἰουνίῳ 1888.

ΤΙΜΟΔΕΩΝ ἈΜΠΕΛᾶΣ.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜὸς ΖΑΪΜΗ, ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ΚΑὶ ΛΟΝΤΟΥ.

Τρεῖς ἦσαν οἱ ἐν τῇ συνελεύσει (τῆς Ἐπιδαύρου) ὑπερ-ισχύοντες, καὶ οἱ τρεῖς Πελοποννήσιοι, ὁ Ζαΐμης, ὁ Λόντος, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης. Ὁ Ζαΐμης, ισχύοντος πατρὸς υἱὸς ισχυρότερος, ὑπερεῖχεν ὅλων τῶν προεστώτων τῆς Πελοποννήσου· διεκρίθη ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν μετριοπάθειαν πρὸς τοὺς ἐχθρούς, τὴν εἰλικρίνειαν πρὸς τοὺς φίλους καὶ τὴν πρὸς τοὺς δεομένους ἐπιείκειαν· ἐμεγαλοφρόνει ὡς οὐδεὶς τῶν προῖσταμένων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ, φύσει ἀτολμος, δὲν ἐμεγαλοπραγμόνει· πανθομολόγητος ἦτον ἡ σύνεσις του καὶ ἀκραιφνὴς ὁ πατριωτισμὸς του, ἀλλ' ἐπεσκίαζε τὰς ἀρετὰς ταύτας φιλόδοξος ἀλαζονεία, ὠθήσασα αὐτὸν καὶ εἰς ἀνταρσίαν· ἡγεμονικὸν ἦτο τὸ βλέμμα του, τὸ ἦθος του ἀσιανόν, ἀξιοπρεπὲς τὸ σχῆμά του καὶ τὸ βᾶδισμά του σεσοθημένον. «Τὶ Ζαΐμης τ' Ἰβραΐμης», ἔλεγον οἱ βλέποντες αὐτὸν διερχόμενον· ὀλίγη ἦτον ἡ μάθησίς του, ἀλλὰ πολλὴν τὴν ἐδεικνυεν ὁ εὐρὺς νοῦς του· ἔθελγε τοὺς ἀκροατάς του διὰ τῆς φυσικῆς

του εὐγλωττίας, καὶ ἐθερμῶναι τὰς καρδίας των διὰ τῶν Φιλογενῶν προτροπῶν του· ὁ πατριωτισμὸς του δὲν εἶχεν ὄρια τὸν Ἴσθμὸν, ὡς τινῶν ἄλλων συμπολιτῶν του· πατρίς του ἦτον ὅλη ἡ Ἑλλάς, καὶ εἰς ἀπολύτρωσιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἠγωνίζετο τὸν καλὸν ἀγῶνα· ἡ ἀγενής διάκρισις αὐτόχθονος καὶ ἑτερόχθονος δὲν εἰσεχώρησεν εἰς τὴν καρδίαν του. Ἕλληνας ἐξ ἴσου ἐθεώρει πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν ξένον ζυγὸν πιστεύοντας εἰς Χριστὸν ὁμογενεῖς του· πρόθυμος ἔτρεχεν εἰς τοὺς κινδύνους πρὸς ἐμφύχασιν τοῦ λαοῦ, ἂν καὶ μὴ Φιλοπόλεμος· τόσον δὲ ἀπεῖχε τοῦ ἐπιδιώκειν στρατιωτικὴν δόξαν ὥστε ἐχλεύαζεν αὐτὸς ἑαυτὸν διὰ τὴν ἐν πολέμοις δειλίαν του· κινδυνευούσης τῆς πατρίδος, ἐλησμόνησε τὴν πρὸς τὸν Καραϊσκάκην δικαίαν ἔχθραν του· πρῆδρος ἀναγορευθεὶς τῆς κυβερνήσεως, καὶ χάριν τῆς κοινῆς σωτηρίας, τῷ ἔδωκεν ὅσην ἐξουσίαν δίδει τις μόνον τοῖς πιστοῖς φίλοις του· « ἡ πατρίς », εἶπε, « θελω νὰ σωθῆ, καὶ ἂς μεγαλυθῆ ὁ ἐχθρὸς μου. » Μετὰ τὴν ἀκάθεκτον πρόοδον τῶν Αἰγυπτίων, ἐπάτησε τὴν Πελοπόννησον, ἂν καὶ προγεγραμμένος, εἰπὼν πρὸς τοὺς συμπολίτας του ἰδόντας αὐτὸν ἀπροσδοκίτως· « ἦλθα ν' ἀποθάνω μεθ' ὑμῶν. » ἐπληγῶθη ἡ Φιλοτιμία του, διότι τὸ ἐν Ζακύνθῳ συνταχθὲν περὶ τῆς ἀγγλικῆς προστάσιος ἔγγραφον ἐθεώρει τὸν Κολοκοτρῶνην Πελοποννησιάρχην· ἀλλ', ἐπειδὴ ἐν τοῖς δεινοῖς ἐκείνοις καιροῖς ἐνομιζέτο σωτήριον, τὸ ὑπέγραψεν εἰπὼν τῷ Κολοκοτρῶνῃ ἐνώπιον πολλῶν· « δὲν θεὰ σοὶ παρεχώρου τὰ πρωτεῖα, ἂν δὲν ἔβλεπα κινδυνεύουσαν τὴν πατρίδα. » διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καθυπέβαλεν αὐθόρμητος ἑαυτὸν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀντιζήλου του τούτου καθ' ὅλας τὰς ἐπὶ τοῦ Ἰβραίμη ἐκστρατείας. Εἶχέ τι ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν ὁ ἀνὴρ οὗτος· ἐν τῇ ὑπερηφανεῖᾳ του ἦτον ἀξιαγάπητος· συμπολιτευόμενοι καὶ ἀντιπολιτευόμενοι τὸν ἐτίμων διὰ τὸν χαρακτῆρά του καὶ τὰς

κοινωνικὰς ἀρετάς του· «πολλάκις ἀντεπολιτεύθη τὸν Ζαΐμην», ἔλεγεν ὁ Κολοκοτρώνης, «ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὸν ἐμίσησα.»

Ἀναπόσπαστος τοῦ Ζαΐμη καὶ τῆς αὐτῆς αἰείποτε πολιτικῆς καὶ τῶν αὐτῶν πρὸς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς ὅλους τοὺς Ἕλληνας Φρονημάτων ἦτον ὁ ἐξάδελφος του, Ἀνδρέας Λόντος, υἱὸς ἐξόχου πατρός, ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς ἐπὶ δουλείας ἀποκεφαλίσθentos· εἶχε χαρακτῆρα ὅπως ἰπποτικόν· πολλάκις ἐξετρέπετο εἰς ἄτοπα, ἀλλ', ὡς ἀγαθός, πάντοτε ἐπροθυμεῖτο νὰ ἐξιλεώη ὅσους ἐπίκραине, ἢ νὰ ἱκανοποιῇ ὅσους ἔβλαπτεν· ἀπεχόμενος δὲ συνήθως τῶν πολιτικῶν, ἠσπάζετο τὸν στρατιωτικὸν βίον· ὥστε τῆς δυνάδος ταύτης ὁ μὲν Ζαΐμης δικαίως ἐθεωρεῖτο ὁ νοῦς, ὁ δὲ Λόντος ὁ βραχίων. Οἱ δύο δὲ οὗτοι ἄνδρες διὰ τὴν παντοτεινὴν ὁμοφροσύνην των ὠνομάζοντο δι' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος· «οἱ Ἀνδρέαι.»

Ὅσον διέπρεπεν ὁ Ζαΐμης μεταξὺ τῶν πολιτικῶν, τόσον ὁ Κολοκοτρώνης, γόνος καὶ ἀπόγονος τουρκομαχῶν καὶ μαχίμων ἀνδρῶν, διέπρεπε μεταξὺ τῶν πολεμικῶν· νέος ὢν ἔμαθε τὰ κοινὰ γράμματα καί, εἰς ἔνδειξιν τῆς διαθέσεώς του πρὸς οὓς καὶ περὶ ὧν ἔγραφε κατὰ τὰς ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκστρατείας του, συνείθιζε διαφοροτρόπως νὰ ὑπογράφη τὸ ἀρκτικὸν στοιχεῖον τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος του, τὸ Θ, μέγα μὲν ἀγανακτῶν ἢ ὀργιζόμενος, μικρὸν δὲ ἰλαρῶς ἢ φιλικῶς διακείμενος· ἀγρίαν εἶχε τὴν ὄψιν, ἀλλ' ἡμερον τὴν καρδίαν· εὐφυῶς ἐξηγεῖτο διὰ παραβολῶν καὶ μύθων· πολλὴ ἢ πρὸς αὐτὸν ὑπόληψις τοῦ λαοῦ τῆς Πελοποννήσου, καὶ πατρικὴ ἢ περὶ τοῦ λαοῦ τούτου φροντίς του· εἴτε ὡς κλέπτης εἴτε ὡς ἀρματωλὸς περιπλανώμενος ἐν Πελοποννήσῳ, ἢ ὑπὸ ξένην ἐν τῇ Ἐπιανήσῳ ὑπηρετῶν σημαίαν, κατὰ νοῦν εἶχε τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος καὶ ἀπεποιεῖτο νὰ στρατεύη εἰς

τόπους ὅθεν δὲν ἠδύνατο νὰ βλέπη τὰ βουνά του· οὔτε ἐν ταῖς ἐπιτυχίαις του ὑψηλοφρόνει, οὔτε ἐν ταῖς ἀποτυχίαις του ἔταπεινοῦτο· κατηγορεῖτο ὡς μηδέποτε ἐκστρατεύσας πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ, ἀλλὰ πολλοὺς πολλάκις ἀπέστειλεν εἰς ἀντίληψιν τῶν ἐκεῖ ἀγωνιζομένων· ἔρρεπεν εἰς ταραχὰς καὶ ἠγάπα ὡς οὔδεις τῶν πολεμικῶν ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰ πολιτικά, ἐν οἷς οὔδέποτε εὐδοκίμησεν, ἀγόμενος διὰ τὴν ἀγνοϊάν του, ἀν καὶ νουνεχῆς, ὑπὸ ἰδιοτελῶν καὶ δοκησιόφων· μικρὰν ἐπὶ τῷ θανάτῳ του ἀφήσας περιουσίαν, ἀν καὶ ὀλιγοδάπανος, ἔψευσε τὴν κοινὴν δόξαν ὅτι ἀγνὰς ἀρπαγῆς δὲν εἶχε τὰς χεῖρας. Δύο ἦσαν, ἔλεγε, τὰ κατορθώματά του ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος· συνήθισε τοὺς χωρικοὺς τῆς Πελοποννήσου νὰ μὴ φεύγωσι βλέποντες Τούρκους καὶ νικώμενοι νὰ μὴ προσκυνῶσι. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐν τῇ συνελεύσει ὑπερισχύουσα καὶ ἐν ὁμοφροσύνῃ ἐργαζομένη τριανδρία.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΤΡΙΚΟΨΗΣ.

Ὁ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ.

Δεξιᾷ τῆς ἀπὸ τοῦ Πειραιῶς εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν λεωφόρου ὄχι μακρὰν τῆς θαλάσσης ἦσαν τρία ὑχυρώματα ἐχθρικά· τὸ δυνατώτερον αὐτῶν, τὸ καὶ πησιέστερον τοῦ Φαλήρου, ἦτο μάνδρα ἐπὶ τόπου πεδινοῦ· τινὲς τῶν κατὰ τὸ Φάληρον Κρητῶν, ἀφοῦ ἔφαγαν καὶ ἔπιαν, ἐκίνησαν τὴν πρὸς τὴν παρατὴν δοθεῖσαν διαταγὴν κατὰ τῶν ἐν τῇ μάνδρᾳ ἐχθρῶν. Ἀκουσθεὶς ὁ τουφεκισμὸς ἐφείλκυσε πολλοὺς, καὶ ὁ ἀκροβολισμὸς κατήντησε μετ' ὀλίγου μάχη· ἐπέδραμαν σωρηδὸν οἱ κατὰ τὸ Φάληρον εἰς ὑπεράσπισιν τῶν οἰκειῶν καὶ ἐδοκίμασαν νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὴν μάνδραν· ἀντεπέδραμαν καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι ἰππεῖς καὶ πεζοὶ τῶν κατὰ τὸ Δαφνὶ

πρὸς ἀντίκρουσιν αὐτῶν· ἔδραμαν καὶ διάφοροι ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ Ἕλληνες ἐπὶ σκοπῶν νὰ ἐπαναγάγωσι τοὺς σιρατιώτας εἰς τὰς θέσεις των· ἀλλ' ὁ πόλεμος ὄχι μόνου δὲν ἔπαυεν, ἀλλ' ἐπὶ μᾶλλον ἐξήπλετο. Ὁ πάντοτε Φιλάσθενος καὶ ὑπὲρ τὸ σύνηθες ἀσθενῶν τότε Καραϊσκάκης, ὅστις ἔτυχε νὰ πῶν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἰατρικὴν, ἐκοιμᾶτο καθ' ἣν ὥραν ἐγίνετο ἡ μάχη· ἐξυπνήσας δ' ἐκ τῆς πολλῆς ταραχῆς καὶ τοῦ σφοδροῦ τουφεκισμοῦ, καὶ ἀναβὰς τὸν ἵππου του, ἔδραμε πρὸς τὸ πεδίον τῆς μάχης συνοδευόμενος ὑπὸ πολλῶν ἐφίππων ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ ἀτάκτου ἰππικοῦ· σκοπεύων δὲ νὰ καταπαύσῃ τὸν πόλεμον καὶ ἐπαναφέρῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰς θέσεις των, περιεφέρετο ἔφιππος καὶ διέταττε τοὺς πολεμοῦντας Ἕλληνας νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ἐτοιμασθῶσιν εἰς τὴν προσεχῆ γυκτερινὴν ἀνάβασιν πρὸς τὴν ἀκρόπολιν· ἀλλ' ἐν ᾧ ἐχώρει πρὸς τὴν μάνδραν, ἐτουφεκοβολήθη· ἤσθάνθη ὅτι ἡ βολὴ ἦτο βαρεῖα, ἀλλὰ διέμεινεν ἔφιππος ἕως οὔ, ἐπανελθόντων εἰς τὰ ἴδια τῶν σιρατιωτῶν, ἐπανῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν σκηνὴν του. Ἡρίστευσε τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ ἑλληνικὸν ἰππικὸν συναυτῆσαν ἴλην τοῦ ἐχθρικοῦ. Ἕλληνες ἐφονεύθησαν καὶ ἐπληγώθησαν· ἐπληγώθησαν καὶ ὁ Νικήτας, ὁ Λεχουρίτης, ὁ Μπαῖρακτάρης καὶ ὁ Ἄγγλος Βικτόμπας, καὶ ἀπεκόπη ἡ δεξιὰ τοῦ Παναγιώτη Χρυσανθοπούλου, τοῦ καὶ Κακλαμάνου, ὑπασπιστοῦ τοῦ Χατσῆ Μιχάλη.

Ἄφου δὲ ἐπανῆλθεν ὁ Καραϊσκάκης εἰς τὴν σκηνὴν του, τὸν κατεβίβασαν ἀπὸ τοῦ ἵππου οἱ περὶ αὐτὸν χειροκράτητον, τὸν ἐψηλάφησεν ὁ χειροῦργος καὶ ἤυρεν ὅτι ἐπληγώθη θανασίμως εἰς τὸν βουβῶνα· τότε τὸν μετέφεραν εἰς τὸ ἐν τῷ Φαλήρῳ πλοῖον τοῦ ἀρχισιρατήγου, καὶ σιρώσαντες τάπητα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ δωματίου τὸν ἀπέθεσαν ἐν μέσῳ τῶν οἰκείων του. Ὁ Καραϊσκάκης, ἂν καὶ ὁ χειροῦργος τοῦ ἀπέκρυψε τὴν ἀλήθειαν, ἐνόησεν ὅτι ὄχι μόνου ἡ πληγὴ του ἦτο

Θανατηφόρος, ἀλλ' ὅτι ὀλιγόωρος ἦτο καὶ ἡ ζωὴ του· δι' ὃ ἐκάλεσεν ἐπὶ τοῦ πλοίου ἀμέσως τὸν πνευματικόν, ἐξωμολογήθη, μετέλαβεν, ἐζήτησε συγχώρησιν παρ' ὄλων τῶν περιεστώτων καὶ παρήγγειλε νὰ τὸν θάψωσιν ἐν τῇ κατὰ τὴν Σαλαμίνα ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Δημητρίου· ἀφ' οὗ δὲ ἐτέλεσε τὰ νενομισμένα ὡς χριστιανός, ἐλάλησε πρὸς τοὺς περιεστώτας καὶ ὡς πατριώτης καὶ ὡς πατήρ. Καὶ ὡς πατριώτης μὲν εἶπε νὰ μὴ δειλιῶσι, νὰ ἔχωσι τὰς ἐλπίδας τῶν εἰς τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν, νὰ δοξάσωσι καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τὴν πατρίδα καθὼς τὴν ἐδόξασαν μέχρι τοῦδε, καὶ νὰ εἶναι βέβαιοι ὅτι ἡ Ἑλλάς, ὅσα καὶ ἂν πάθῃ, θὰ ἀποτινάξῃ ἐπὶ τέλους τὸν ζυγόν. Ὡς πατήρ δὲ παρήγγειλε νὰ συσλήσωσιν ἐξ ὀνόματός του εἰς τὴν ἀγάπην καὶ προσίασίαν τῆς κυβερνήσεως τὰ τέκνα του· διετήρησε δ' ἐν μέσῳ δριμυτάτων πόνων τὰς φρένας του ὑγιεῖς καὶ τὸν λόγον του ἀκραιφνῆ μέχρι τῆς γ' ὥρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον· τὴν δὲ δ' ἐξέπνευσε, καὶ τὴν ἐπαύριον μετεκομίσθη ὁ νεκρὸς εἰς Σαλαμίνα καὶ ἐτάφη ὅπου παρήγγειλεν. Οἱ δ' ἐν Τροιζῆνι πληρεξούσιοι, μαθόντες τὸ μέγα δυστύχημα, κατέβησαν ἀπαξάπαντες εἰς τὴν παραλίαν ἀντικρὺ τοῦ Πόρου, μετέβησαν ἐκεῖ καὶ τὰ μέλη τῆς ἀντικυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς, καὶ ἐτελέσθησαν ὅσον δυνατὸν μεγαλοπρεπῆ μνημόσυνα. Τοιοῦτον περιστατικὸν ἀφῆρπασεν ἐκ μέσου τοῦ σίρατοπέδου τὸν Καραϊσκάκην, καθ' ἣν ὥραν εἶχεν ἡ πατρὶς τόσῃν ἀνάγκῃν αὐτοῦ.

Εἶδαμεν τὸν ἄνδρα τοῦτον ἕνα τῶν λαμπρῶν προμάχων τῆς πατρίδος, ἀρχομένου τοῦ ἀγῶνος· ἀλλὰ τὰ σίγματα τῆς δουλείας καὶ αἱ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας κακαὶ ἐξεις δὲν ἐξαιλείφονται ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ· διὰ τοῦτο τὸν εἶδαμεν παρεκτραπέντα μετ' ὀλίγον τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος καὶ ὀρεγόμενον ἐπαρχιακῆς ἀρχῆς ὑπὸ τουρκικὴν ἐξουσίαν. Καὶ ἐν τούτοις καὶ ἐν ἄλλοις ἐπιλήψιμος ἦτον ἡ διαγωγή του, καὶ ἐπιλήψι-

μον τὴν ὠμολόγει παρρησία καὶ αὐτός. Παρέτυχαν ἐν τῷ Θαλασσοπύργῳ τοῦ Ναυπλίου, καθ' ἣν ὥραν ἀνεδείχθη γενικὸς ἀρχηγός, μέλη τινὰ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς συνελεύσεως, ἐν οἷς καὶ ὁ διὰ τὴν ἐμβριθείαν του καὶ τὸν χαρακτηρὰ του τιμώμενος Βασίλης Μπουντούρης. Οὗτος ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν νεοχειροτόνητον ἀρχηγόν : « δὲν ἔκαμες », τῷ εἶπεν, « ἕως ὥρας τὸ χρέος σου πρὸς τὴν πατρίδα, Καραϊσκάκη · ὁ Θεὸς νὰ σὲ φωτίσῃ νὰ τὸ κάμῃς εἰς τὸ ἐξῆς. » « Δὲν τὸ ἀρνοῦμαι », ἀπεκρίθη εὐπαρρησιάστως ὁ Καραϊσκάκης, « ὅταν θέλω γίνομαι ἄγγελος, καὶ ὅταν θέλω γίνομαι διάβολος · ἔχω ἀπόφασιν νὰ γένω εἰς τὸ ἐξῆς ἄγγελος. » Καὶ τῷ ὄντι ἀναδειχθεὶς γενικὸς ἀρχηγός ἠσθάνθη διὰ μιᾶς ὅλον τὸ μεγαλεῖον τῆς ὑψηλῆς του ἀξίας, προσηλώθη ἀναποσπάστως εἰς τὴν ἐθνικὴν του δόξαν, διεκρίθη ὡς οὐδεὶς ἄλλος, καὶ ἐν μέσῳ δεινῆς ἀπορίας ἐφείλκυσε πλήθη πεινῶντων καὶ γυμνητευόντων καὶ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν δόξαν, ὄχι Θεραπείων, ἀλλὰ χαλινῶν τὰς ὀρέξεις των καὶ ἀπαγορεύων τὰς καταχρήσεις των · ἀναφαίνεται δὲ ἡ ἀξία τοῦ ἀνδρὸς ἔτι μᾶλλον, ὅταν ἀναπολήσῃ τις ὁποῖα τὰ κατὰ τὴν σιερεὰν Ἑλλάδα, καθ' ἣν ἡμέραν παρέλαβε τὴν ἀρχήν, καὶ ὁποῖα, καθ' ἣν ἡμέραν ἐτελεύτησεν · ἐξασθενήσαντα τὸν ἀγῶνα ἀνέρρωσε, καὶ πεσοῦσαν τὴν σιερεὰν Ἑλλάδα ἀνήγειρεν · οὐδεὶς δὲ αὐτοῦ ἀποθανόντος ἀξίος διάδοχος ἐφάνη, καὶ ἡ δι' αὐτοῦ ἀνεγερθεῖσα σιερεὰ Ἑλλὰς μετέπεσεν εἰς δουλείαν. Ἐθαύμαζον τὸν Καραϊσκάκην καὶ αὐτοὶ οἱ πολέμιοι · « ἓνα Ρεσίτην » (τὸν Κιουταχῆν), ἔλεγαν, « ἔχουν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἓνα Καραϊσκάκην οἱ Ἕλληνες · δύο λέοντες πολεμοῦν, καὶ ἄδηλον τίς θὰ καταβάλῃ τὸν ἄλλον. » Πολλοὶ οἱ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος διακριθέντες κατὰ τὴν σιερεὰν Ἑλλάδα ὀπλαρχηγοί· ἀλλ' ὁ Καραϊσκάκης ἀνεδείχθη σιρατιωτικώτερος πάντων καὶ ἀρχικώτερος.

ΣΗΠΡΙΑΔΩΝ ΤΡΙΚΟΪΠΗΣ.

482 - 527 - 565.

500 ? - 527 - 548.

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΘΕΟΔΩΡΑ.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐγεννήθη ἐν Δαρδανία· καὶ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ ὠνομάζετο Ἰσίδκ, ἡ δὲ μήτηρ, ἡ τοῦ Ἰουστίνου ἀδελφή, Βιγλενίτζα, αὐτὸς οὗτος δὲ Οὐπράβδα· εἶχον δηλαδὴ ἅπαντες ἑνὸματα καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας σλαβικά, τὰ ὅποια, ἀφοῦ ὁ Ἰουστίνος μετεκαλέσατο τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐξεπαίδευσεν αὐτὸν καὶ προήγαγε, μετεφράσθησαν εἰς τὴν λατινικὴν, ἢ ἐπὶ τὸ λατινικώτερον διεμορφώθησαν τὸ μὲν Ἰσίδκ εἰς Σαββάτιον, τὸ δὲ Βιγλενίτζα εἰς Βιγιλαντίαν, τὸ δὲ Οὐπράβδα εἰς Ἰουστινιανόν. Δὲν ἠξεύρομεν πόθεν ὅλα τὰ λατινικά αὐτὰ ἑνὸματα, ἐν ᾧ σπυρῆτως οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλεύσαντες βάρβαροι ἑλληνιστὶ ἤδη μετωνομάζοντο, οἱ δὲ δῆμοι τῆς πρωτευούσης καὶ αὐτῆν, ὡς εἶδομεν, τὴν σύζυγον τοῦ Ἰουστίνου δι' ἑλληνικοῦ ἑνὸματος προσηγόρευσαν. Ἀξιοσημείωτος ὅμως εἶναι ἡ ἐπισώρευσις αὐτῆ λατινικῶν ὀνομάτων εἰς οἰκίαν μελετήσασαν τὴν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἀνόρθωσιν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ὑπῆρξεν αὐτουργὸς οὔτε πολεμικοῦ τινος κατορθώματος, οὔτε ἐσωτερικῆς τινος μεταρρυθμίσεως· αὐτὸς δηλαδὴ δι' ἰδίας καὶ ἀμέσου ἐνεργείας οὐδὲν τοιοῦτον διέπραξε. Διὰ τῆς ἐπιμεμελημένης ἀνατροφῆς ἦν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Θεῖος αὐτοῦ, ἀπέκτησε ποικίλην παιδείαν· φύσει δὲ ἦτο περιεσκευασμένος καὶ μετριοπαθής, καὶ πρὸς τούτοις ἐργατικώτατος καὶ ῥωμαλέος ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πολλάκις μιᾶς ὥρας ὕπνος ἤρκει πρὸς ἀνάπαυσιν τοῦ σώματός του, τὸ δὲ λοιπὸν τῆς νυκτὸς διῆγε περὶ ἀδιαλείπτους μελέτας. Ἄλλ' ὅ, τι ἐξῆρε τὰ καθ' ἑαυτὰ μέτρια ταῦτα προτερήματα τοῦ ἀνδρὸς ἦτο ἀκάθεκτός τις πρὸς τὸ μεγαλουργεῖν προαίρεσις καὶ θαυμασίῃ περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν λειτουργῶν αὐτοῦ δεξιότης. Ἐν-

τεῦθεν πολλά τῶν γεγονότων τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ φέρουσιν ἀληθῶς δαιμόνιον χαρακτῆρα : αἱ ἐπὶ τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἰβηρίαν στρατεῖαι, ἡ ἀνέγερσις τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἡ κωδίκευσις τῶν νόμων καὶ αὐτὴ ἡ κατασκευὴ τῶν ἀναριθμήτων καὶ ποικίλων ὀχυρωμάτων, δι' ὧν ἐπεχείρησε νὰ ἀσφαλίσῃ τὸ κράτος κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων. Ἡ φιλοδοξία μόνη δὲν μεγαλουργεῖ πάντοτε· ἀλλ', ὅταν συνδυάζεται μετὰ τῆς περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπιτηδείων ἀνθρώπων εὐχερείας, προσεγγίζει ὅπως οὖν πρὸς τὴν μεγαλοφυΐαν, διότι ἔχει τὴν τέχνην νὰ δανείζηται παρ' ἄλλων τὰς ἀρετὰς ὅσας σπερεῖται οἴκοθεν πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν ἑαυτῆς βουλευμάτων.

Ὁ Ἰουστινιανὸς πολλάκις ἐξεθειάσθη καὶ πολλάκις κατεκρημνίσθη εἰς τὰ σκοτεινότερα τῆς ἱστορίας τάρταρα. Ἀνάσθαιον τοῦτο τεκμήριον ὅτι δὲν ἦτο κοινὸς ἄνθρωπος· διότι ἐγκώμια μὲν ἐγράφησαν ἐνίοτε περὶ μετρίων τῆς ἱστορίας ἀγωνιστῶν, ἀλλ' οὐδεὶς ποτε ἐπροπηλάκισε τοὺς τοιοῦτους καὶ ἐσήλητέυσεν· ἡ δὲ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Ἰουστινιανός, δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα, ὅτι, οὐχὶ οἴκοθεν, ἀλλὰ διὰ τῆς τῶν ἄλλων ἰκανότητος, ἔπραττε τὰ πάντα, περιέπεσεν εἰς ἀτοπήματα πολλά. Ἦναγκάζετο νὰ ἀνέχηται τὰ δεινότατα τῶν δημιουργῶν ἐκείνων τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐλαττώματα, τὰ ὅποια πολλάκις ἠμαύρωσαν τὰς λαμπροτέρας τῆς βασιλείας αὐτοῦ σελίδας· ὑπώπτευσεν ἀδιακόπως τὴν πίσιν τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, καὶ ἐξαιρέτως τοῦ πάντων ἐπιφανεστάτου, τοῦ μεγάλου Βελισαρίου. Ἦτο εἰς ὑπερβολὴν κενόδοξος καὶ ἐπεχείρει ἔργα δυσανάλογα πρὸς τοὺς πόρους, τὰς ἀνάγκας, τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους, εἰς τὸ ὅποιον τὰ μᾶλλον ἐνδοξα τῆς βασιλείας ταύτης κατορθώματα ἐπήνεγκον ἐπὶ τέλους ἀνεπανορθώτους πληγὰς. Τὰ δ' ἀμαρτήματα ταῦτα τοῦ Ἰουστινιανοῦ μαρτυροῦσιν ὅτι εἰάν, διὰ τῆς τέχνης τοῦ διακρίνειν καὶ

πετείας τοῦ παρ' αὐτοῦ περιγραφομένου βίου, αἱ ὁποῖαι φαίνονται καὶ ἐξ ἄλλων μαρτυριῶν ἀληθεῖς. Ἐνῶ λοιπὸν ἡ Θεοδώρα διήγεν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ταύτῃ ἀπωλείᾳ, τὸ κάλλος αὐτῆς ἐξήνθησε Φαυμάσιον, ὥστε ἡ νέα ἐκείνη Κυπρία ἀπέβη μία τῶν περιφημοτέρων ἐταιρῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Τύριος Ἐκηβόλος διορισθεὶς διοικητὴς τῆς κατὰ τὴν Ἀφρικὴν Πενταπόλεως, παρέλαβεν αὐτὴν μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τάχιστα ἀπέπεμψε πάλιν· δι' ἣ αὐτῇ, περιπεσοῦσα αὐθις εἰς πενίαν, ἐπλανήθη ἐπὶ τινα χρόνον ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν τῆς ἀνατολῆς, διάγουσα τὸν πρότερον βίον, μέχρις οὗ, ὡς ὑπὸ προαισθήματός τινος ἐλαυνομένη, ἐπέσβεψε εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ μετέβαλεν αὐτόθι τρόπον ζωῆς. Ἀποχωρήσασα εἰς οἰκίαν πениχράν, ἣν βραδύτερον μετεσκεύασεν εἰς πολυτελὲς καταγώγιον τῶν γυναικῶν ὅσαι ἀπετάσσοντο τῷ ἀσώτῳ βίῳ, ἐπορίζετο τὰ πρὸς διατροφὴν νήθουσα ἔρια καὶ περὶ ἄλλα γυναικεῖα ἔργα ἀσχολουμένη. Ἐκεῖ ἐγνώρισεν αὐτὴν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἠράσθη αὐτῆς παραφόρως, τοσοῦτον παραφόρως, ὥστε ὁ νέος οὗτος, ὅστις ἐδύνατο νὰ ἐκλέξη σύζυγον μεταξὺ τῶν πρώτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἰκῶν, ἐπέμενε, παρὰ τὸν νόμον καὶ τὴν Θέλησιν τῶν συγγενῶν, νὰ νυμφευθῇ τὴν γυναῖκα ἐκείνην. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς βασιλίδος Εὐφημίας, ἣτις πρὸ πάντων ἀπέκρουε τὸ συνοικέσιον τοῦτο, ὁ Ἰουστινιανὸς κατέπεισε τὸν Θεῖον νὰ ἐκδώσῃ νόμον καταργοῦντα ἐν μέρει τὴν προϋπάρχουσαν διάταξιν, δι' ἧς ἀπηγορεύετο εἰς ἄνδρα συγκλητικὸν νὰ λάβῃ σύζυγον γυναῖκα μετελθοῦσαν ἄτιμον ἐπάγγελμα, ἐπιτρέποντα δὲ τὸν τοιοῦτον γάμον εἰς τὰς γυναῖκας, ὅσαι σωφρονήσασαι ἠθέλον ἀσπασθῆ χρησιότερον βίον. Ὁ Ἰουστινιανός, ὠφελθεὶς ἀμέσως ἐκ τῆς νέας ταύτης διατάξεως, ἐνυμφεύθη τὴν Θεοδώραν· καὶ ὅτε μετ' οὐ πολὺ ὁ Ἰουστίνος περὶ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου παρέλαβε συνάρχοντα τὸν ἀνεψιόν, ἡ Θεοδώρα ἐχαιρετίσθη ὡς

αὐγοῦσια, καὶ ἐδέχθη ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ συζύγου τὸν ἔρκον τῆς πίστεως τῶν ὑπηκόων. Ἡ ἀνάβασις εἰς τὸν λαμπρότερον τῆς οἰκουμένης Θρόνον γυναικὸς ὀρμωμένης ἀπὸ τοιαύτης καταγωγῆς καὶ διαίτης εἶναι γεγονός καθ' ἑαυτὸ ἤδη παράδοξον· ἀλλὰ τὸ ἔτι παραδοξότερον εἶναι ὅτι αὐτή, ἢ περὶ τὴν ἐσχάτην, ὡς λέγεται, ἀκρασίαν καὶ ἀσωτίαν διὰ γουσα ἄπασαν τὴν πρώτην νεότητα, διετέλεσε σύζυγος πιστῆ, βασιλὶς γενναία, καὶ σύμβουλος πολλάκις συνετὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ· διετήρησε δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἐξαισίον αὐτῆς κάλλος. Ὁ Προκόπιος, οὐ μόνον ἐν τοῖς ἐπισήμοις αὐτοῦ ἱστορικοῖς ἔργοις ἐξύμνησε τὸ κάλλος τῆς βασιλίδος, βεβαιῶν ὅτι « αὐτῆς τὴν εὐπρέπειαν λόγῳ τε φράσαι καὶ ἰνδάλματι ἀπομιμῆσθαι, ἀνθρώπῳ γε ὄντι παντάπασιν ἀμήχανα ἦν »· ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἀπορρήτοις ἀνεκδότοις ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ τὸ προτέρημα ἐκεῖνο, εἰπὼν : « ἢ δὲ Θεοδώρα εὐπρόσωπος μὲν ἦν καὶ εὐχαρις ἄλλως, κολοβὴ (μικρὰ τὸ ἀνάστημα) καὶ ὠρακιῶσα (ὠχρὰ) οὐ παντάπασι μὲν, ἀλλ' ὅσον ὑπόχλωρος εἶναι. » Ὡσαύτως καὶ εἰς τὰς σωζομένας αὐτῆς εἰκόνας ἐπιφαίνεται ὠραιότης χαρακτήρων, καὶ ὀξύτης βλέμματος, καὶ μεγαλοπρέπεια ὕψους, αἵτινες ἐξηγοῦσι μὲν τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, προσεπιμαρτυροῦσι δὲ ὅτι ἢ κατὰ Προκόπιον οἰκτρὰ ἐκεῖνη καὶ ἀποτρόπαιος ἐκφάυλις τῆς πρώτης νεότητος δὲν ἴσχυσε νὰ μαράνη τὰ Φέλητρα τῆς βασιλίδος. Ἄλλ' ὁ αὐτὸς Προκόπιος, ὁ τοσαύτας ἐπισωρεύων κατὰ τῆς Θεοδώρας κακολογίας, οὐδεμίαν παρέχει νύξιν κατὰ τῆς μετὰ τὸν γάμον σωφροσύνης αὐτῆς· ὥστε καὶ ἢ πρὸς τὸν σύζυγον πιστὴ εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον. Οὐδ' ἀναιρεῖ ὑπωσδήποτε ὁ Προκόπιος ἐν τοῖς ἀνεκδότοις ὅσα ἀλλαχοῦ εἶπε περὶ τοῦ ὄντως ἀρρενωποῦ χαρακτήρος ὃν ἀνέδειξεν ἢ βασιλὶς κατὰ τὴν φοβερὰν σιάνιν τοῦ Νίκα. Τελευταῖον, αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνεκήρυξεν ἐν τῇ βυδδῇ αὐτοῦ νεαρᾷ τὴν σύνε-

σιν τῆς συζύγου καὶ ἐγκωμίασε τὰς σοφὰς αὐτῆς συμβουλὰς. Καὶ ἐκ τούτων μὲν μὴ νομίση τις ὅτι ἡ Θεοδώρα ἀνεδείχθη τύπος ἀνθρωπίνης καὶ βασιλικῆς ἀρετῆς· ἡ γυνὴ αὐτὴ ὑπῆρξεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀγέρωχος, Φιλάργυρος, καὶ ἐνίοτε Φιλέδικος καὶ τυραννική. Ἄλλ' ὁμολογητέον ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ βαράθρου τῆς ἀπωλείας, εἰς ὃ εἰκονίζει τὴν Θεοδώραν κυλιόμενην ὁ Προκόπιος, ἀνύψωσις αὐτῆς εἰς ἠθικὴν περιωπὴν, ἣτις, ὅσαδῆποτε καὶ ἂν ἦσαν τὰ ἄλλα αὐτῆς ἐλαττώματα, ἦτο πάντοτε ἐξαιρέτος, καὶ αὐτὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ αὐτῆς κάλλους ἢ διάσωσις ἤθελεν εἶναι γεγονὸς ἐνιαῖον ἐν ταῖς βιογραφικαῖς περιπετελαῖς, ὅσω ἐλαστική, ὅσω ποικίλη καὶ ἂν ὑποτεθῆ ἢ ἀνθρωπίνη φύσις· ὥστε πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ὁ βυζαντινὸς ἀνεκδοτολόγος ἐπεσώρευσε εἰς τὸν βεβαίως ἀτυχῆ τῆς νεότητος τῆς Θεοδώρας βίον καὶ πολλὰς συκοφαντίας, ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας συνηθέσιστα ἐπινοοῦσι καὶ ἐπαναλαμβάνουσι κατὰ τῆς εὐτυχίας καὶ τοῦ μεγαλείου ὁ φθόνος καὶ ἡ ἐπιβουλὴ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων. Τὴν δὲ τοιαύτην κρίσιν προσεπιβεβαιοῦσι πάντα ὅσα περὶ Προκοπίου γνωρίζομεν.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

Ἡ ΧΟΛΕΡΑ ἘΝ ἈΘΗΝΑΙΣ Τὸ 1854.

Εἶναι νοέμβριος μὴν τοῦ 1854. Ἐποχὴ ἀφεῖσα βαθὺν καὶ ἀπαίσιον τύπον εἰς τὴν μνήμην τῶν δυστυχῶν κατοίκων τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔτι ἀπαισιώτερον εἰς τὴν φαντασίαν τῶν ξένων, ὅσοι ἐρριψοκινδύνευσαν νὰ τὰς ἐπισκεφθῶσι κατὰ τὰς πονηρὰς ἐκεῖνας ἡμέρας.

Αἱ Ἀθῆναι ὁμοιάζουσιν ἀληθινὴν νεκρόπολιν. Σιγὴ νεκρική ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας, καὶ ἐρημία παντελὴς καὶ

εἰς αὐτὰς τὰς κεντρικωτέρας ὁδοὺς τῆς πόλεως. Οὐδὲν βλέπει τις ζῶν καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ πραγματικὸν κοιμητήριον, ἢ Φυγάδας τινὰς βραδύναντας, Φέροντας τὰ φορτία αὐτῶν ἐπ' ὤμων, καὶ καταλείποντας τὸ νεκροταφεῖον ἐκεῖνο, πρὶν ἀνοιγῶσιν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ οἱ ἰδικοὶ τῶν τάφοι. Τρέχουσιν οἱ ταλαίπωροι, χωρὶς νὰ γνωρίζωσιν οὔτε ποῦ διευθύνονται, οὔτε ποῦ θὰ καταντήσωσιν. Ὅπου καὶ ἂν ὑπάγωσι, δὲν θ' ἀναπνέωσι τοῦλάχιστον τὸν θάνατον. . . . Κ' ἐν τούτοις τὴν σιγὴν ἐκείνην, τὴν καταπληκτικὴν ἐκείνην ἐρημίαν ὁ θάνατος πάλιν αὐτὸς ἔρχεται διακόπλων ἐνίοτε, καὶ τὸ φᾶσμα αὐτὸ τῆς ἐπιδημίας ἀνορθοῦται πάλιν ὡς ζῶν τις ἀντιπερισπασμὸς κατὰ τοῦ μονοτόνου ἐκείνου πένθους.

Ποῦ μὲν βλέπεις ζεῦγος ἀχθοφόρων φερόντων ἐπὶ σανίδος πλῆμα χολερικοῦ, κεκαλυμμένον διὰ λευκῆς σινδόνης, καὶ βαδιζόντων κατεσπυεσμένῳ τῷ βήματι εἰς τὸ κοιμητήριον, ποῦ δὲ φορτηγὸν τινα ἄμαξαν, ἐκ τῶν μακρῶν ἐκείνων καὶ ἀφράκτων, περιέχουσιν ἐπίσης πλῆματα ρακένδυτα, ἡμίγυμνα, πολλάκις δὲ κ' ἐντελῶς γυμνά, διεστραμμένα τὰς ὄψεις ὑπὸ τοῦ βιαίου θανάτου τῆς ἐπιδημίας. Ἡ ἄμαξα αὕτη προχωρεῖ σιγὰ σιγὰ, τρίζει ὑπὸ τὸ βάρος της, καὶ ὀδηγουμένη ὑπὸ τινος τῶν ἀνθρωπίνων ἐκείνων ἐξαμβλωμάτων, ἄτινα ἐκμεταλλεύονται καὶ αὐτὴν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, συνοδεύεται παρ' ἐνὸς ἀστυνομικοῦ κλητῆρος, ἀπαράλλακτα ὡς ἂν ἦτο ἀμάξιον καθαριότητος. ὦ! εἶναι φρικτὸν, ἀποτρόπαιον! . . . ἀλλ' οἱ νεκροὶ εἶναι τόσον ἄφθονοι! Ἐνίοτε ἡ ἄμαξα ἐκείνη σλαματᾶ πρὸ τινος ὑπόπλου θύρας· ὁ ἀστυνομικὸς κλητὴρ τὴν ἀνοίγει, εἰσορμᾷ εἰς τὴν οἰκίαν, κ' ἐξέρχεται πάλιν μετ' ὀλίγας σιγμάς, ἢ δυσθύμως ψιθυρίζων μεταξὺ τῶν ὀδόντων του· — «Νὰ πᾶρ' ἡ ὀργή· ζῆ ἀκόμη», — ἡ νέον φορτίον προμηθεύων εἰς τὴν ἄμαξαν. Ἀλλοίμονον τότε εἰς τοὺς ἀγωνιῶντας ἔτι! πόσων δυστυχῶν ἡ ἀγωνία ἐτελείωσεν

έντος τῆς νεκροφόρου ἐκείνης ἀμάξης! πόσων ἐτάχυνε τὸν θάνατον ἢ ψυχρὰ κλίνη πτώματων, ἐφ' ἧς, ἀναπνέοντας ἔτι, τοὺς ἔρριψαν ἵνα ἐκπνεύσωσι! Πῶς γελαῖ ἀπαισιῶς ὁ ἀποτρόπαιος ἐκεῖνος ἀμαξηλάτης, ἅμα βλέπων ἐνδεδυμένον, ἔσιω καὶ ρακένδυτον, τὸ εἰς τὸ νεκροφορεῖόν του ριπίθμενον πτώμα! . . . Ἡ βέβηλος χεὶρ του δὲν εἶναι πολὺ δύσκολος, καὶ ὁ εἰς τὴν ἄκραν τῆς ἀμάξης ἀνηρτημένος ἐκεῖνος σάκκος δὲν αἰσχύνεται βεβαίως διὰ τὸ ποικίλον καὶ ἀνάμικτον τοῦ περιεχομένου του. Πολλάκις καὶ συναντῶνται οἱ κινούμενοι αὐτοὶ τάφοι (φεῦ! αἱ μόναι δυναταὶ συναντήσεις εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὰς πενθίμους ἐκείνας ἡμέρας), οἱ ἀμαξηλάται ἀνταλλάσσουσι κυνικούς τινας ἀσλείσμοις, καὶ τὰ νεκροφορεῖα ἀντιπαρέρχονται.

Πρὸ μικροῦ ἐσήμανεν ἡ ἐβδόμη ἐσπερινὴ ὥρα τῆς 18 νοεμβρίου.

Σκότος βαθύ, σκότος ἄδου ἐπικάθηται εἰς τὴν χολεριῶσαν πόλιν· ὁ οὐρανὸς εἶναι καταπεφορτισμένος μελανὰ καὶ βαρύτατα σύννεφα, ἄτινα, καὶ τοι βρέχει ἀπὸ πρωΐας, δὲν κατάρθωσαν ἐν τούτοις, νὰ διαλυθῶσιν εἰσέτι, οἱ δὲ φανοὶ τῆς πόλεως εἰσὶν ὄλοι σχεδὸν ἐσβεσμένοι, διότι ἡ χολέρα ἀπεδεκάτωσε τοὺς ἐπὶ τοῦ φωτισμοῦ ὑπηρέτας· μόλις ὀλίγοι, οἱ κεντρικώτεροι, χύνουσι περὶξ τῶν ἀμυδρῶν τι καὶ πένθιμον φῶς, πνιγόμενον ὅμως καὶ αὐτὸ ἐντος τῆς πυκνῆς ὀμίχλης ἣτις βαρύνει ἐπὶ τοῦ ἀθηναϊκοῦ ὀρίζοντος, καὶ χρησιμεῖον ἀπλῶς ἵνα δεικνύῃ μελανώτερον τὸ κύκλω του σκότος.

Ἐν τούτοις, ἐν μέσῳ τῆς ἀπαισίας ἐκείνης σιγῆς, ἐν μέσῳ τοῦ πενθίμου ἐκείνου καὶ πνιγροῦ σκότους, καὶ τῆς διαρκοῦς μονοτονίας τῆς ραγδαίως καταπιπλούσης ἐπὶ τοῦ λιθοσφράγτου βροχῆς, ἀκούεται πῶς ζωηροτέρα τις κίνησις εἰς τὴν νεκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων καὶ ταραχὴ τις ἀσυνήθης εἰς τὰς ὁδοὺς, μαρτυροῦσαι, φαίνεται, ὅτι ἡ ζωὴ ἤρχισεν ἐπαν-

ερχομένη εἰς τὴν πρωτεύουσαν· πλὴν Φεῦ! ὁ ἕκτακτος ἐκεῖνος Θόρυβος δὲν εἶναι ζωῆς ἐπάνοδος. . . , εἶναι παροξυσμὸς θανάτου. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν τριακόσιοι δυστυχεῖς ἀπέθανον καὶ τὰ νεκροφόρα ἀμάξια μόλις ἐπαρκοῦσιν ἀναβοκαταβαίνοντα τὰ ὀλισθηρὰ καὶ βορβορώδη λιθοστρώματα τῶν ὁδῶν καὶ καθαρίζοντα τὰς Ἀθήνας. Τὸ κοιμητήριον τῶν Ἀθηναίων ὑπερεπληρώθη· δὲν ὑπάρχει πλεόν τόπος διὰ τοὺς νεκροὺς οὐδ' εἰς αὐτὴν τὴν εὐρύχωρον κατοικίαν των, καὶ τὰ πέριξ τῆς πόλεως ἐρημοκλήσια εἰς ὅσα, ἔνεκα τῶν πολλῶν των ῥωγμῶν καὶ τῆς ἐπικινδύνου τῶν ἐρειπίων των καταστιάσεως, δὲν κατέφυγον πῖωχαὶ οἰκογένειαι, φυγαδευθεῖσαι ὑπὸ τῆς ἐπιδημίας, μετεβλήθησαν εἰς τόσα νεκροφυλακεῖα, ὅπου σωρεύουσιν αἱ νεκροπομποὶ τῶν Ἀθηναίων ἅμαξαι τοὺς διωκομένους τοῦ κοιμητηρίου νεκρούς.

Ἰδοὺ ἀκριβῶς ἐν τῶν δραστηριωτέρων νεκροφορειῶν, προερχόμενον πλῆρες φορτίου ἐκ τῆς σιενῆς ἐκεῖνης ἀτραποῦ καὶ μόλις συρόμενον ὑπὸ τῶν δύο γηραιῶν του ἵππων. Οὐδεὶς τὸ συνοδεύει ἀστυνομικὸς κλητήρ, καὶ ὁ κλονούμενος ἐκ τῆς μέθης ἀμαξηλάτης του εἶναι ἤδη ἐν πληρησιάτῃ ἀνέσει ὡς πρὸς ταμιευτικὰς του ἐργασίας, διότι τὰ ἀθηναϊκὰ νεκροφορεῖα μένουσιν ἀνεπιτήρητα, ἀφ' ὅτου συνέβη νὰ παρασύρῳσιν οἱ νεκροὶ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον τινὰς ἐκ τῶν ἐφόρων καὶ συνοδῶν των.

Ἡ ἀμάξα αὕτη ἐξῆλθε τέλος διὰ πολλῶν ἐλικοδρομιῶν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Ἐρμού, κατέβη αὐτήν, ἐσλαμάτησε μικρὸν πρὸ τῆς πλατείας τῶν ἀμαξῶν, καί, τραπεῖσα ἔπειτα τὴν ἄγουσαν εἰς τὸ θέατρον σκολιὰν ὁδὸν τοῦ Ψυρῆ, ἔφθασε πρὸ τῆς μικρᾶς τοῦ θεάτρου πλατείας. Κατήλθε τότε τὸν ἀνώμαλον καὶ πετρώδη κατήφορον τὸν φέροντα εἰς τὰ ἀλώνια, καὶ διευθυνθεῖσα ἀριστερὰ διὰ μέσου χέρσων καὶ ἀκανθοσπαρτῶν γαιῶν, ἐσλαμάτησε τέλος πρὸ τινος μικροῦ καὶ κατηρειπιω-

μένου παρεκκλησίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐξεφόρτωσε τὸ περιεχόμενον τῆς, καὶ ἀνέλαβε πάλιν τὴν εἰς τὴν πόλιν ἄγουσαν.

Τρίτον ἤδη τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐξένιζε νεκροὺς τὸ ἐρημοκλήσιον ἐκεῖνο. Βρέχει ἔτι. Ὁ οὐρανὸς ἐσκοτίσθη ἔτι μᾶλλον· ἐνίοτε δὲ καὶ ἀστραπὴ ὑπὸ βραυτῆς συνοδευομένη σχίζει τὴν πυκνὴν ἀγκάλην μελανῆς τινος νεφέλης.

Μόλις ἀνεχώρησεν ἡ νεκροπομπὸς ἅμαξα καὶ ἄνθρωπός τις διακρίνεται προχωρῶν ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους· ὑπερπηδᾷ τοὺς φράκτας τῶν ἀμπελώνων, διότι φαίνεται ἀποπλανηθεὶς τῆς ὁδοῦ του, καὶ ζητῶν διέξοδόν τινα, καὶ τέλος πάντων, ὡς ἄνθρωπος γνωρίζων τὰς τοποθεσίας καὶ προσπαθῶν νὰ τὰς ἀνεύρη, σλαματᾷ ἅμα ἐξελθὼν εἰς ἄφρακτόν τι μέρος, ὅπερ ὑποθέτει ὡς διασπάρωσιν ὁδῶν καὶ προσπαθεῖ νὰ ἴδῃ διὰ τοῦ σκότους. Διακρίνει τότε μακρὰν του ἀμυδρὰν τινα φωτεινὴν ἀκτῖνα ὑπεκφεύγουσαν διὰ τῆς ραγάδος τοῦ τοίχου τοῦ παρεκκλησίου ἐκεῖνου καὶ λαμβάνει μ' ἀσφαλέςτερον βῆμα τὴν πρὸς αὐτὸ διεύθυνσιν, ἐλπίζων τοῦλάχιστον νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ ἐρημοκλήσιον κ' ἐπομένως καὶ τὸ μέρος ὅπου ἀπεπλανήθη.

Ἄν δὲν ἦτο σκότος, θὰ ἐγνωρίζομεν ἴσως τίς εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος. Ὅπως δὴποτε ὅμως φαίνεται πεπλανημένος τις ὁδοιπόρος, ὅστις ἐντὸς τοῦ σκότους καὶ τῆς βροχῆς παρεξέτραπη πάσης πεπατημένης ὁδοῦ καὶ μόλις κατάρθωσεν ὑπερπηδῶν τοὺς φράκτας καὶ τὰ τοιχώματα τῶν ἀγρῶν, προσκόπλων ἀνὰ πᾶν του βῆμα εἰς ἄγνωστόν τι ἐμπόδιον καὶ ὀλισθαίνων εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς βροχῆς σχηματισθέντας ρύακας, νὰ φθάσῃ τέλος πάντων ἀντικρὺ τοῦ παρεκκλησίου ἐκεῖνου.

— Ἄ! . . . εἶπεν, ἀπομάσσων διὰ τῆς παλάμης τὸν ἀπὸ τοῦ μετάπου του εἰς θρόμβους καταπίπλοντα ἰδρῶτα, μ' ἔλην τὴν βροχὴν ἥτις εἶχε ποτίσει τὸν ὁδοιπορικόν του πῖλον,

ἄ! . . . τώρα πλέον δὲν πιστεύω νὰ πλανηθῶ. Καὶ εἰσηλθε σταθερῶ τῷ βήματι εἰς τὸ παρεκκλήσιον.

Ἄλλ' οὐδὲν εἶχεν ἔτι κατορθώσει νὰ διακρίνη διὰ τῆς ἐντὸς τοῦ ἔρημοκκλησίου ἐπικρατούσης σκοτίας, ἣν μόλις διέκοπτεν ἡ ἀμυδρὰ λάμψις τῆς ἀπὸ τῶν ταπεινῶν του θόλων κρεμαμένης κανδήλας, καὶ ὁ ποῦς του προσέκρουσεν εἰς μαλακὸν τι ἀντικείμενον, καὶ πνιγερὰ ἀναθυμίασις τοῦ ἔκλεισε τὴν ἀναπνοήν. Ἐκάλυψεν ἐπὶ μικρὸν διὰ τῆς χειρὸς τοὺς ὀφθαλμούς του, ἵνα τοὺς συνειθίσῃ εἰς τὸ σκότος, ἀλλὰ καὶ πάλιν οὐδὲν κατώρθωσε νὰ διακρίνη ἢ ἄμορφόν τινα σωρὸν πραγμάτων οὐδὲν ἐχόντων σχῆμα. Τέλος, μόλις ἀναπνέων, διότι, ὅσω προῦχάρει, ἡ δυσώδης ἀναθυμίασις ἀνεδίδετο ὀλονὲν βαρύτερα, ἐπλησίασεν εἰς τὴν κάλλιον φωτιζομένην ὑπὸ τῆς κανδήλας γωνίαν τοῦ ἐκκλησιδίου καὶ διέκρινε τότε πρῶτον ὅτι ὁ πρὸ αὐτοῦ ἄμορφος καὶ δυσώδης σωρὸς ἦτο σωρὸς πλωμάτων. ὦ! φοβερὰ ὑπῆρξεν εἰς αὐτὸν ἡ σλιγμὴ ἐκείνη. Ὡπισθοδρόμησεν ἓν βῆμα, ἡ κόμη του ἀνωρθώθη, ἔγεινεν ὠχρὸς, ὕπως θὰ ἦσαν ὠχρὰ τὰ πρὸ αὐτοῦ πλώματα, ἂν δὲν ἦσαν πλώματα χολερικῶν, καὶ ἡ καρδιά του ἐσλαμάτησε πρὸς σλιγμὴν. Πλὴν εὐθύς ἀμέσως τὸ αἷμά του ὄλον ἀνέρρευσεν εἰς τὴν κεφαλὴν του, ἡσθάνθη ὀρμητικῶς σφύζοντας τοὺς κροτάφους του, καὶ φρικώδης διαλογισμὸς διέδραμεν ὡς ἀστραπὴ τὴν διάνοιάν του.

— Ἄν τυχὸν μεταξὺ τῶν πλωμάτων ἐκείνων ἦτο καὶ . . . Ἐφοβήθη νὰ τελειώσῃ τὸν συλλογισμὸν του. Τίς οἶδε ποῖον προσφιλές ἂν ἐφαντάσθη ὑπὸ τῶν σωρῶν ἐκείνων. Ἀνεζήτησεν εἰς τὸν εὐρὺν θύλακον τοῦ ἐπενδύτου του κυτίδα φωσφόρων, καὶ ἀνῆψε μικρὸν κηρίον, ὅπερ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἐντὸς μικροῦ σάκκου περιέχοντος τ' ἀναγκαῖα τῆς ὁδοιπορίας.

Ἄς ἰδῶμεν τώρα κἂν τὴν μορφήν τοῦ ὁδοιπόρου εἰς τὴν ἀμυδρὰν λάμψιν τοῦ κηρίου του. . . ἄ! εἶναι ὁ Παῦλος.

Ἰδέτε, ἰδέτε, πῶς ἐξετάζει παραφόρως τὰς διεστραμμένας ὑπὸ τοῦ Θανάτου ἐκείνας ὕψεις. Δαίμονα τοῦ ἄδου θὰ τὸν ἐξελάμβανέ τις, ἂν τὸν ἔβλεπεν εἰς τὴν σιάνην του ἐκείνην, ἀνεγείροντα τὰ ἀπεσκληρυμένα καὶ ἀποσυντιθέμενα πτώματα, πλησιάζοντα τὸ κηρίον του εἰς τὰς μελανὰς των μορφὰς καὶ ἀφίνοντα πάλιν αὐτὰ νὰ ἐπαιαπίπλου βαρέως ἐπὶ τῶν ἄλλων πτωμάτων.

Ἦγγιζεν ἤδη σχεδὸν εἰς τὸ τέλος τῆς καταχθονίου αὐτῆς ἐπιθεωρήσεώς του καὶ ἠτοιμάζετο νὰ σβύσῃ τὸ κηρίον του καὶ ν' ἀπέλθῃ, νύχαριστήμενος τουλάχιστον ὅτι δὲν εὔρεν ὅ, τι σατανικὴ τις φωνὴ τῶ εἶχε πρὸ μικροῦ ψιθυρίσει, ὅτε σλαματᾶ αἴφνης πρὸ τινος γυναικείας μορφῆς, ἡ χεὶρ του τρέμει σπασμωδικῶς, τὸ κηρίον πίπτει ἀπὸ τῆς χειρὸς του καὶ σβύνεται· τὸ ἀναζητεῖ μεταξὺ τῶν πτωμάτων, πλὴν εἰς μάτην· οὐδὲν κατορθοῖ νὰ ἀκεύρῃ ἐντὸς τοῦ σκότους ἐκείνου, ὕπερ ἐπηύξανεν ἔτι καὶ ἡ ἰδία αὐτοῦ σκιά, κύπλοντος καὶ παρεμποδίζοντος οὕτω τὸ ἄνωθεν ἐκπεμπόμενον ἀμυδρὸν φῶς τοῦ κανδηλίου. Λαμβάνει πάλιν ἐν φωσφόρον, τὸ ἀνάπτει καὶ προσεγγίζει εἰς τὴν κυανωπὴν του λάμψιν τὴν μίαν χεῖρα τοῦ πτώματος. Εἶναι λευκὴ καὶ ὠραία χεὶρ νεάνιδος, ἣν δὲν ἀπεμελάνωσεν ἔτι ὁ θάνατος, ἀλλ' οἱ δάκτυλοί της δὲν φέρουσι τίποτε. Ἀφίνει αὐτὴν τὴν χεῖρα, πλησιάζει τὸ μέχρι τῆς ἄκρας καὲν ἤδη φωσφόρον καὶ καῖον πλέον καὶ αὐτοὺς τοὺς τρέμοντας δακτύλους του, εἰς τὴν ἄλλην χεῖρα τοῦ πτώματος, καὶ βλέπει εἰς τὸν μικρὸν δάκτυλόν της μικρὸν μέλαν δακτυλίδιον.

ὦ! ποῖα κραυγὴ διέρρηξε τὰ στήθη τοῦ Παύλου! ἦτο τὸ πῶμα τῆς Σοφίας του.

ἌΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ.

Τὸ Ἐρεχθεῖον.

Ἐν μιᾷ τῶν ὠραίων ἀττικῶν ἡμερῶν, ἐν ᾗ λαμπρῶς ἐγείρετο ὁ ἥλιος ὑπὲρ τὸν Ὑμητιόν, καὶ χρυσοῦς ἐχρίσθη ὁ ἀντιπέραν Πάρνης, σκεπλικὸς ἐκάθητο ὁ Κέκροψ εἰς τὸν βράχον τῆς ἀκροπόλεως, ξέων τὸν ἀντίχειρα διὰ τοῦ λιχανοῦ του, ὅπερ, ὡς γνωστὸν, βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ καταβαίνωσιν αἱ ιδέαι, καὶ περὶ αὐτὸν ἴσταντο αἱ τρεῖς θυγατέρες του, ἄδουσαι καὶ ποικίλλουσαι τὸν πῆλον τῆς Ἀθηνᾶς.

Αἰφνης, πρὸς τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως, ἠκούσθησαν φωναὶ ὀπωσοῦν θυροβῶδεις, ὡς ἀνθρώπων φιλονεικούντων, καὶ διὰ μιᾶς ἢ Ἄγραυλος καὶ ἢ Ἐρση ἀνεπήδησαν ἐρυθριῶσαι σφοδρῶς.

— Ὄχι! δὲν εἶναι ἐκεῖνος, εἶπον καὶ αἱ δύο συγχρόνως, ἰδοῦσαι ὅτι οἱ προσερχόμενοι καὶ οὕτω μεγαλοφῶνως ὁμιλοῦντες ἦσαν εἰς ἀνὴρ εὐρωστὸς καὶ ἀθλητικὸς, ὕγρον ἔχων τὸ βλέμμα, μακρὸν τὸν πῶγωνα καὶ κυματοῦσαν τὴν κόμην, καὶ μία γυνὴ εὐσχημος, γαλανὴ καὶ μεγαλοπρεπής. — Μὲ συγχωρεῖς, ἐδικὸς μου εἶναι, ἔλεγεν ὁ ἀνὴρ μετὰ ζωνρότητας. — Παντάπασιν, ἀπατᾶσαι, διότι εἶναι ἐδικὸς μου, ἀπεκρίνετο ἡ γυνὴ μεθ' ὑπεροψίας. — Οὐδεὶς ἀκόμη μοι εἶπεν ὅτι ἀπατῶμαι, εἶπεν ὁ ἀνὴρ ὀργιζόμενος. — Ἀντὶ νὰ παροξυνώμεθα, ἀπεκρίθη μετριοπαθῶς ἡ γυνή, ἰδοὺ ἐδῶ πρόχειρος δικαστής· ἄς τῷ ἐκθέσωμεν τὴν ἔριν ἡμῶν. — Περὶ τίνος πρόκειται; ἠρώτησεν ὁ Κέκροψ. — Ὁ τόπος οὗτος, ἀπεκρίθη ὁ ἀνὴρ, διίσχυρίζομαι ὅτι εἶναι ἐδικόν μου κτῆμα, καὶ ἔχω ἀπείρους αὐτοῦ ἀποδείξεις. — Καὶ ἐγὼ κηρύττω ἐξ ἐναντίας, ὑπέλαβεν ἡ γυνή, ὅτι εἶναι ἐδικὸς μου, καὶ οὐδεὶς ποτε μοι τὸν ἠμφισβήτησε. Θέλομεν νὰ κρίνης μεταξὺ ἡμῶν. — Καὶ ἔκρινα ἤδη, ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ. Ὁ τόπος οὗτος, ἂν ἐπι-

τρέπετε, δὲν εἶναι οὔτε τοῦ ἐνὸς οὔτε τοῦ ἄλλου, ἀλλ' εἶναι ἐδικός μου, διότι εἶμαι Κέκροψ, ὁ βασιλεύς του. — Τοῦτο δὲν ἐμποδίζει, ἀπήντησεν ὁ ἀνὴρ. — Πῶς δὲν ἐμποδίζει; εἶπεν ὁ Κέκροψ. — Δὲν ἐμποδίζει, διότι ἐγὼ εἶμαι ὁ Ποσειδῶν. — Καὶ ἐγὼ ἢ Ἀθηνᾶ, ἐπρόσθεσεν ἡ γυνή. — Ἄ! τότε ἀλλάζει, ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ, καὶ τότε τὸ μόνον ὃ δύναμαι νὰ εἶπω, εἶναι ὅτι ἡ γῆ αὕτη εἶναι ἐδική σας καὶ οὐχὶ ἐδική μου. Ἀλλὰ τίνος ἐκ τῶν δύο, πῶς θέλετε νὰ τὸ κρίνω ἐγὼ ὁ Θνητός; — Ἐγὼ τὴν ζωννύω εἰς τὰς ἀγκάλας μου, καί, ἂν θέλω νὰ τὰς σφίγξω, τὴν κατασίρέφω, εἶπεν ὁ Ποσειδῶν. — Ἐγὼ προσλατεύω καὶ σώζω τοὺς κατοίκους της, καὶ ἡ πόλις αὕτη εἶν' ἐδική μου ἐπάνυμος, εἶπεν ἡ Ἀθηνᾶ. — Δηλαδή ἐδική μου, εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Κέκροψ. — Ἐδική σου σήμερον, ὑπέλαβεν ἡ Θεά, ἀναγνοῦσα εἰς τὸν μυχὸν τοῦ νοῦς του. Κεκροπία καλεῖται ἐν ὄσφ συγκείται ἐκ τινων εὐτελεῶν καλυβῶν, ἐρριμμένων ἐπὶ τῆς κορυφῆς τραχέος σκοπέλου. Ἄλλ' ὑπὸ τὸ ἔνομα Ἀθῆναι θέλει ἰδεῖ φθάνοισαν τὴν δόξαν της μέχρι τῶν ἀστέρων, θέλει ἴησει μέχρις ἐσχάτων αἰώνων, καὶ θέλει ἀναδειχθῆ εἰς εὐπρῆπειαν λαμπροτέρα πάσης χώρας τῆς γῆς. — Εἰς τὰ ὑγρά νῶτά μου τῇ φέρω θησαυροὺς ἀπὸ περάτων τῆς γῆς, εἶπει ὁ Ποσειδῶν, καὶ τῇ παρασκευάζω τὰς ὁδοὺς τῆς δόξης καὶ τῆς ἰσχύος της. — Ἐγὼ, ὑπέλαβεν ἡ Ἀθηνᾶ, τῇ δίδω τὴν ἀνδρείαν εἰς τοὺς πολέμους καὶ τὴν σύνεσιν εἰς τὰς βουλὰς, ἣτις σώζει καὶ μεγαλύνει τὰς πόλεις. — Καὶ ὅμως, εἶπεν ὀργιζόμενος ὁ Ποσειδῶν, τὴν χάραν ἦν καυχᾶσαι ὅτι προσλατεύεις, ἀφίνεις ἔρμαιον εἰς τὰς ληστρικὰς εἰσβολὰς τῶν Ἄντων ἐκ Βοιωτίας. — Δὲν τὴν βλάβουσι, ἀπεκρίθη πικρῶς ἡ Ἀθηνᾶ, ὅσου οἱ βάρβαροι τῆς Καρίας, οὓς ἀποθέτεις εἰς τοὺς λιμένας της. — Βλέπω, ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ, ἀφ' οὗ ἔξεσεν ὀλίγον τὸν ἀντίχειρα διὰ τοῦ λιχανοῦ του, βλέπω ὅτι αἱ ὑποσχέσεις

σας, μεγάλοι, ὑπερβολικαὶ ἐκατέρωθεν, ἰσοζυγοῦσι περιίπου. Ἐπίσης ἐξισοῦνται καὶ ὅσα κακὰ ἐπιφέρειτε ἢ ἐπιτρέπετε εἰς τοῦτον τὸν τόπον. Ἐπὶ τῶν παρόντων κακῶν δὲν δύναμαι νὰ σιηρίξω τὴν πρόκρισίν μου, ἐπὶ δὲ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν πῶς νὰ ἐπιφέρω κρίσιν ἐγὼ ὁ ἐφήμερος, ἐγὼ ὁ μὴ ἔχων τὴν προφητικὴν χάριν τοῦ μέλλοντος; εἶμαι ἀπλοῦς ἄνθρωπος, καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις ἄξιος εὐγνωμοσύνης λογίζεται ὄχι ὁ πολλὰ ὑποσχόμενος, ἀλλ' ὁ ἀληθῶς εὐεργετῶν. Ἄν τοῦτο ἰσχύη καὶ εἰς τὸν Ὀλυμπον, πρᾶξατέ τι ἐμπρὸς μου ἰπὲρ τούτου τοῦ τόπου, καὶ εἰς τὴν μεγαλυτέραν εὐποίταν δοθήσεται τὸ μεγαλύτερον γέρας.

Ἀμφότεροι οἱ Θεοὶ ἔνευσαν τότε ὡς ἂν ἔλεγον : — Μὰ τὸν Δία, δι' ἀνθρώπου ἀνόητα δὲν ὀμιλεῖ. — Μάλιστ' αἰ, εἶπεν ὁ Ποσειδῶν· καὶ ἰδοῦ!

Καὶ διὰ τῆς τριαίνης του ἐπληξε βιαίως τὸν ξηρὸν βράχον· ὁ δὲ βράχος ἐσειίσθη σφοδρῶς καὶ ἐσχίσθη δίχα, καὶ ἡ τρίαίνα ἐβυθίσθη μέχρι τῶν σπλάγχχνων τῆς γῆς, καὶ ἠνέφξε φρέαρ πλησθὲν ὕδατος, ὑπερ ἐβόα διὰ τῆς μεγάλης φωνῆς τῆς θαλάσσης. — Ἰδοῦ! ἐπανελάβην ὁ Ποσειδῶν, δίδω τὸ ὕδωρ εἰς τὴν αὐχμηρὰν Ἄττικὴν, δίδω τὴν θαλάσσαν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πετρῶδους ἀκτῆς. Ἡ πυρὰ τοῦ ἡλίου ἠθελεν ἀποξηρᾶνει πᾶσαν τὴν ζωτικὴν τῆς ἰκμάδα, ἠθελεν ἀπορροφήσει τὰ σπάνια νάματα τῶν ρυάκων τῆς, ἀπομαράνει ριζηδὸν τὰ φυτὰ τῆς, καὶ μεταβάλει τὴν γῆν τῆς εἰς φλέγοισαν κόνιν. Τὸ φρέαρ τοῦτο τὴν ἔσωσε! Τεχνητὸς ρύαξ θέλει ἀνασύρεσθαι ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς, καὶ θέλει διαχέει δρόσον καὶ ζωὴν ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ μεταβάλλει τὴν ἔρημον εἰς εὐθαλῆ καὶ εὐφορον κῆπον.

Προσέτι δέ, ὅταν μασίλιζῃ τὸ Αἰγαῖον ὁ νότος, θέλει κυματοῖ καὶ τὸ φρεάτειον τοῦτο ὕδωρ, εἰς ἐνδειξιν ὅτι δωροῦμαι δι' αὐτοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν θαλάσσαν, ἥτις θέλει εἰ-

σθαι τοῦ πλούτου των ἢ πηγῆ, τῶν Φριάμβων των τὸ πεδίον, καὶ θέλει περιφέρει τὰς τροπαιούχους σημαίας των ὅπου περιφέρει τὰ κύματά της. — Αὐτά, εἶπεν ὁ Κέκροψ, δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητα· ἀλλ' ὁ δικαστής, διὰ νὰ κρίνη ἀμερολήπιως, πρέπει νὰ ἀκούσῃ τὰ μέρη ἀμφοτέρω.

Αὕτη ἦτο πλαγία πρόσκλησις εἰς τὴν Ἀθηναῖν ὅπως καὶ αὐτὴ ὁμιλήσῃ.

Τότε ἡ Ἀθηναῖ ἐκτύπησε καὶ αὐτὴ τὴν γῆν διὰ τοῦ ποδός της, καὶ ἀμέσως ἀνεφύη ὡς πηχυαῖος θαλάσσης ἐλαίας, ὅσῃς ταχέως βλαστάνων, ἠύξησεν εἰς εὐθαλὲς καὶ πολύκαρπον δένδρον. Ὁ Κέκροψ ἐτέρπετο ἐπὶ τῇ θεᾷ του, καὶ ἠύφραινετο δροσιζόμενος ὑπὸ τὴν σκιάν του. Ἡ δὲ Ἀθηναῖ, κόψασα, τῷ προσέφερεν ἓνα τῶν πρασίνων καρπῶν αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ Κέκροψ, πρὸς αἰσθασίαν αὐτὸν εἰς τὸ στόμα του, διέσπρεψε τὸ πρόσωπον σιωπῶν. Ἐν τούτοις οἱ καρποὶ ὠριμάσαντες ἀπὸ πρασίνων ἔγειναν μέλανες, καὶ ἡ Ἀθηναῖ ἔδωκε καὶ ἐκ δευτέρου καρπὸν εἰς τὸν Κέκροπα, ὅσῃς ἀπογευσάμενος τὸν εὖρεν ἠδὺν εἰς βρῶσιν, καὶ ἡ πλάστιγξ τῆς κρίσεώς του, ἀπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, πρὸς ὃν εἶχεν ἐντελῶς κλίνει, ἤρχισεν ἤδη ἀδιωράτως νὰ τρέπηται κατ' ἐναντίαν διεύθυνσιν. — Ἄν τὸ ὕδωρ γονιμοποιῇ τὴν γῆν, εἶπεν ἡ Ἀθηναῖ, ἰδοὺ τῆς γονιμότητος αὐτῆς τὸ ἄριστον προῖόν. Αὐτὸ ἐνδύον καὶ πεδιάδας καὶ ὄρη θέλει μεταβάλλει τὴν ἔρημον τῆς Ἀττικῆς εἰς χαρῆς-σπλατον κῆπον. Αὐτοῦ ὁ καρπὸς ἔσται τῶν κατοίκων αὐτῆς τροφὴ προσφιλής. Ὁ δὲ ὀπὸς αὐτοῦ, οὐ μόνον ἔσται τῶν τεχνῶν βοηθός, ἀλλὰ ἀφανεῖς ἐγκλείων τὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας, δωρήσεται ἐπὶ γῆς τὸ οὐράνιον φῶς, παρατενεῖ ἐν τῇ νυκτὶ τὴν ἡμέραν. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐν τῷ δένδρῳ τούτῳ δωροῦμαι ὑμῖν τὸ ὑπέρτατον τῶν ἀγαθῶν, τὴν εἰρήνην, τῆς φρονήσεως θυγατέρα. Αὕτη εἶναι τῶν ἀνθρώπων ἡ μεγαλοῦργος εὐεργέτις, αὕτη ἡ πλουτοδότις θεᾷ, αὕτη ἡ τῶν ἐθνῶν

ἐμπεδοῦσα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εὐημερίαν ριζοῦσα. Οἱ ἀνδρικοὶ ἀγῶνες, ὁ πόλεμος καὶ αἱ νίκαι, ἄς οὐχ ἤτιον θαλλὸς τῆς ἐλαίας μου φέλει ἀμείβει, τότε συμβάλλονται εἰς τῶν ἀνθρώπων τὴν εὐτυχίαν, ὅταν μόνον προπαρασκευάζωσι τὴν εἰρήνην. Ἄλλως φυτεύουσι χωρὶς νὰ φερῖζωσι, κατασίρέφουσι χωρὶς νὰ οἰκοδομῶσιν. Εὐτυχὴς ὁ λαὸς ὁ ἀσπασίμενος τὴν εἰρήνην, καὶ νικῶν οὐχὶ ἵνα νικήσῃ, ἀλλ' ἵνα διατηρήσῃ τὸν φησαυρὸν αὐτῆς. Πᾶσα ἡμέρα αὐτοῦ ἡμέρα εὐδαιμονίας, πᾶν βῆμα αὐτοῦ τὸν προάγει εἰς εὐπορίαν, πᾶς βῶλος αὐτοῦ μεταβάλλεται εἰς χρυσόν.

Ὁ Κέκροψ τότε ἀπεκρίθη : — Ἀμφότερα τὰ δῶρα ὑμῶν εἰσὶ θεῖα καὶ ἀνεκτίμητα. Ἀλλ', ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐμὴν ἀσθενῆ ἀνθρωπίνην κρίσιν ἀνετέθη ἡ δεινὴ αἵρεσις μεταξὺ τῶν δύο, ἐπικαλοῦμαι μὲν ἀμφοτέρους ἰλέους εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἀλλὰ τὴν κυριότητα αὐτῆς ἀνατίθημι εἰς τὸν ἐπαγγελλόμενον ὄχι τοὺς κερανοὺς τῶν πολέμων καὶ τὴν ἐκ τούτων μεγάλην ἀλλὰ σλιγμαίαν λαμπρότητα· τὴν παραχωρῶ εἰς τὸν χορηγοῦντα ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης καὶ τὸ ἡμερον ἀλλὰ διαρκὲς αὐτῆς φῶς.

Ἄμα δὲ ταῦτα εἶπεν, ὁ Ποσειδῶν ἀνεπήδησε θυμωθεὶς, καὶ ἐπάταξε τὸ ἔδαφος τῆς ἀκροπόλεως διὰ τῆς τριαίνης του, ἧς τὰ ἴχνη τῶν ὑδόντων φαίνονται μέχρι τοῦδε ἐπὶ τοῦ βράχου. Μετὰ ταῦτα δ' ἐβυθίσθη βιαίως εἰς τὸ Αἰγαῖον, καὶ τὰ ἀφρίζοντα αὐτοῦ κύματα ἀνεπήδησαν μέχρι τοῦ οὐρανοῦ.

Ἡ δ' Ἀθηνᾶ, ἡρέμα διὰ τῆς χειρὸς καὶ εὐμενῶς νεύσασα πρὸς τὸν Κέκροπα, ἀπέβλεψε μετὰ ταῦτα πρὸς τὰς θυγατέρας αὐτοῦ, καὶ αἰφνιδίως τις σλοχασμὸς ἐφάνη ἀναφυεὶς ἐντὸς τῆς σοφῆς κεφαλῆς τῆς. Μακρὸν δὲ καὶ σκεπτικὸν ἐπ' αὐτὰς προσήλωσε βλέμμα, καὶ ἔπειτα ἀπέπλη εἰς τοὺς ἀέρας, φῶς καὶ ἀρώματα διαχύσασα εἰς τὴν ἀτμοσφαιραν.

— Πόσον γλυκεῖς καὶ ἡγεμονικοὶ οἱ γλαυκοὶ ὀφθαλμοὶ

τῆς Θεᾶς, εἶπεν ἡ Πάνδροσος, ἡ μία τῶν θυγατέρων τοῦ Κέκροπος. Τὸ βλέμμα της ὡς βέλος μοι διεπέρασε τὴν καρδίαν, καὶ ὡς φλόξ μοι ἀνῆπτε τὸ αἷμα. — Πόσον δὲν ὁμοιάζει τὴν ὠραίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ Θεὰν τὸ δύσμορφον αὐτὸ ξόανόν της, εἶπεν ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Ἔρση, δεικνύουσα τὸ ξύλινον ἄγαλμα, εἰς οὗ τὸ αὐτοσχέδιον βᾶθρον ἐκάθητο. — Δὲν ἠξεύρω, εἶπεν ἡ τρίτη ἀδελφὴ Ἄγραυλος, ἂν ἀξίζη νὰ κοπιᾶζωμεν κεντᾶσαι δι' αὐτὸ πέπλον. Ἐγὼ δὲν κεντᾶ πλέον· προτιμῶ νὰ κρεμάσω στέμματα εἰς τὸ δόρυ τοῦ Ἄρεως. — Καὶ ἐγώ, εἶπεν ἡ Ἔρση, νὰ καλλιεργήσω τὰς μυρσίνας, ἃς ἐφύτευσα περὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ. — Ἄφετε, πιστεύσατέ μοι, τὸν Ἑρμῆν καὶ τὸν Ἄρην, εἶπεν ἡ Πάνδροσος. Μὴ ἀσέβειαν πρὸς τὸ ἱερὸν ἄγαλμα. Ὁ πατήρ μας εἶπεν ὅτι, τοιοῦτον ὁποῖον εἶναι, ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. — Ἀληθῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσε, πάτερ; ἠρώτησαν αἱ δύο κόραι. — Ὅταν ἐπὶ τῆς γῆς δὲν εὐρίσκωμεν τὴν καταγωγὴν του, ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ, ὑπεκφεύγων τὴν ἐρώτησιν, πρέπει νὰ τὸ πιστεύωμεν ὡς πεμφθὲν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ Διίπετες νὰ τὸ ἐνομάζωμεν.

Καὶ ἀπῆλθεν ὅπως, καλέσας οἰκοδόμους, περιτειχίσῃ εἰς τὸν αὐτὸν περίβολον τὰ ἱερὰ καὶ ὄρατὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης μνημόσυνα, παρὰ τὰ ξόανα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἑρμοῦ, τὴν θάλασσαν ἢ τὸ φρέαρ τοῦ Ποσειδῶνος μετὰ τοῦ ἰχνους τῆς τριαίνης αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐλαίαν τῆς Ἀθηνᾶς. — Μὴ παραμελήτε, ἀδελφαί, τὴν εὐσεβῆ ἡμῶν ἐργασίαν, ἐπανέλαβε παραινοῦσα ἡ Πάνδροσος. Τὰ Ἀθήναια μετ' ὀλίγων θέλουσιν ἐπισιῆ· πρέπει ὁ πέπλος νὰ εἶναι ἕτοιμος.

Ἄλλ', ἐνῶ αἱ δύο κόραι ἤρχοντο νὰ καθίσωσι παρὰ τὴν ἀδελφὴν των, αἴφνης ἔσλησαν ἀμφοτέραι, ἐφάνησαν ἀκροώμεναι, καὶ ἔπειτα ὡς δύο νέαι ἔλαφοι ὠρμησαν ὁμοῦ τρέχουσαι πρὸς τὴν πύλην τῆς ἀκροπόλεως, δι' ἧς εἰσῆρχοντο δύο

νεοὶ ἐξόχου ὠραιότητος, ὁ μὲν ῥωμαλέος καὶ ἀνδρικός, τὴν ἔψιν ἔχων καταπληκτικὴν, τὸ βλέμμα εὐγενές καὶ σπινθηροβόλον, καὶ τὸ βᾶδισμα σιβαρόν· ὁ δέ, νεανικός, τρυφερός καὶ κοῦφος, ὥστε ἐφαίνετο πετῶν ὅταν ἐπεριπάτει. Ὁ πρῶτος ἦτον ὁ Ἄρης, ὁ δὲ δεύτερος ὁ Ἑρμῆς.

Τὴν δ' ἐπαύριον ὁ Κέκροψ εἶχεν ἤδη περατώσει τὸν περιβολὸν του, οὐχὶ ὅμως καὶ αἱ θυγατέρες του τὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς· διότι, ἂν ἡ Πάνδροσος ἔβλεπεν ἐμπρὸς τῆς μόνου τὸ ἔργον τῆς, αἱ ἄλλαι δύο, μεταξὺ ἐργαζόμεναι, ἔβλεπον τὸν Ἑρμῆν καὶ τὸν Ἄρην. — Δὲν μοι λέγετε, ἀδελφαί, εἶπεν ἀφελῶς ἡ Πάνδροσος, καθημένη μετ' αὐτῶν καὶ κεντῶσα εἰς τὴν σκιὰν τῆς ἐλαίας, ποίαν εὐχαρίστησιν εὐρίσκετε εἰς τὴν συναναστροφήν τῶν δύο ἐκείνων ξένων, ὥστε δι' αὐτοὺς ν' ἀμελήτε τὴν ἱερὰν ἐργασίαν σας; Ποῦ ὑπάγετε μετ' αὐτῶν, τί λέγετε καὶ τί κάμνετε, ὅταν ἔρχονται; ἔχω πολλὴν περιέργειαν νὰ τὸ μάθω. — ὦ! ἀδελφή, εἶναι κάκιστον πρᾶγμα ἡ περιέργεια, εἶπεν ἡ Ἐρση, καὶ σέ συμβουλεύω πολὺ νὰ τὴν ἀπομάθῃς. — Δὲν ἠμπορῶ νὰ ἐννοήσω, εἶπεν ἡ Ἄγραυλος, πῶς εὐρίσκονται περιέργοι ἄνθρωποι! Εἶναι δι' ἐμὲ ἀνεξήγητον πάθος. Τί τοῖς μέλει διὰ τῶν ἄλλων τὰ μυστικά; Διατί δὲν περιορίζονται εἰς τὰ ἑδικά των; — Ὅταν δὲν θέλετε, ἀδελφαί, νὰ μοι εἰπῆτε ὅ, τι σᾶς ἐρωτῶ, εἶπεν ἡ Πάνδροσος μετὰ πολλῆς ἀφελείας, ἐννοεῖτε ὅτι δὲν ἐπιμένω. Ὁμολογῶ ὅμως ὅτι εἶμαι περιέργος.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐλέγοντο, ἀνέλαμψεν αἴφνης ὁ οὐρανὸς καὶ αὔρα μυροβόλος περιεχύθη περὶ τὴν ἀκρόπολιν, ἐκ φωτεινῆς δὲ νεφέλης ἐπεφάνη εἰς τὰς τρεμοῦσας κόρας ἡ Ἀθηνᾶ, γνῶριμος ἐκ τῶν αἰθρίων γλαυκῶν ὀφθαλμῶν τῆς, ἐκ τοῦ ἔγχους καὶ τῆς ἀσπίδος τῆς, καὶ ἐκ τοῦ ποδῆρους χιτῶνος ἐφ' οὗ ἀπαισίως ἐμόρφαζεν ἡ τερατώδης κεφαλὴ τῆς Γοργόνος. Στᾶσα δ' ἐμπρὸς τῶν νεανίδων: — Σᾶς εἶδα χθὲς εὐσεβεῖς;

καὶ ἐπιμελεῖς, εἶπε· σᾶς φέρω ἐν δεῖγμα τῆς ἐμπιστοσύνης μου.

Λαβοῦσα δὲ μικρὸν κιβώτιον ὑπὸ τὴν ἀσπίδα τῆς: — Σᾶς παραδίδω, ἐπρόσθεσε, τὴν παρακαταθήκην αὐτοῦ. Φυλάξατέ το ἐπιμελῶς, καὶ προσέξατε μὴ τύχη καὶ ἀνοιχθῆ. — Εἶπε, καὶ εἰποῦσα ἀπέπλη.

Αἱ δὲ κόραι ἔμειναν ἀκίνητοι, ἄφωνοι καὶ σχεδὸν ἄπνοες. Ἀλλὰ κατ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ συνέρχωνται. — Ἡ Ἀθηνᾶ, εἶπεν ἡ Πάνδροσος, — ἡ Ἀθηνᾶ! ἡ Ἀθηνᾶ! ἐπανέλαβον αἱ ἄλλαι δύο. Ἐπειτα δὲ τὰ βλέμματα καὶ τῶν τριῶν ἐσίρραφον πρὸς τὸ κιβώτιον. — Ἀλλὰ τὸ κιβώτιον τοῦτο! εἶπεν ἡ Ἄγραιλος. Τί ἄρα νὰ εἶναι; τί περιλαμβάνει; — Τί παράδοξόν μυστήριον! εἶπεν ἡ Ἔρση. — Ἱερὰ παρακαταθήκη, εἶπεν ἡ Πάνδροσος· ἡ Θεὰ μᾶς τὴν ἐνεπιστεύθη· πρέπει νὰ τὴν φυλάξωμεν μετὰ φόβου καὶ μετὰ πίστεως. — ὦ! ἀναμφισβόλως, ὑπέλαβεν ἡ Ἔρση, πρέπει νὰ τὴν φυλάξωμεν. Ἀλλὰ τί ἄραγε περιέχει; — Ἴσως ἄγνωστον τινα θησαυρόν, εἶπεν ἡ Ἄγραιλος μὲ ἀσίραπλιοντας ὀφθαλμούς· ἴσως πολυτίμους λίθους ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου τὰς κορυφὰς ἢ τὰς φάραγας. — Ἴσως νέκταρ ἢ ἀμβροσίαν, ἐπρόσθεσεν ἡ Ἔρση. Ἴσως τι οὐράνιον προῖον ἄγνωστον εἰς τὴν γῆν. — Ἡ φάρμακόν τι δίδον τὴν ἀθανασίαν, εἶπεν ἡ Ἔρση. ὦ! ἂν μόνον ἦτον δυνατὸν νὰ τὸ ἴδωμεν! — Ἄπαγε! εἶπεν ἡ Πάνδροσος. Ἡ Ἀθηνᾶ ἀπηγόρευσε ν' ἀνοιχθῆ τὸ κιβώτιον. — Ἄπαγε! ἀναμφισβόλως! ἀπεκρίθη ἡ Ἔρση. Βεβαίως ἡ Ἀθηνᾶ εἶπε νὰ μὴν ἀνοιχθῆ· ἀλλ' ἤθελον τόσον νὰ ἠξεύρω τί περιέχει! — ὦ! μίαν μόνον γωνίαν ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ διεγείρωμεν, εἶπεν ἡ Ἄγραιλος. — Φυλαχθῆτε, ἀδελφαί, φυλαχθῆτε, εἶπεν ἡ Πάνδροσος. Ἐνθυμηθῆτε τῆς Θεᾶς τὸν λόγον. — Τῆς Θεᾶς τὸν λόγον, τὸν ἐνθυμούμεθα· τίς τὸν λησμονεῖ; ὑπέλαβεν ἡ Ἔρση. Ἀλλ' ἐν μόνον βλέμμα δύναται τόσον νὰ βλάψῃ; —

Ἄφῃτε τοῦτο, εἶπεν ἡ Πάνδροσος· νικήσατε τὴν περιέργειάν σας· αἰδέσθητε τὴν Θεάν· φοβήθητε τὴν ὀργὴν της.

Αἱ κόραι ὑπήκουσαν, καὶ ἤρχισαν νὰ κεντῶσι σιωπηλῶς, Ἀλλὰ μετ' ὀλίγα λεπιά· — Ἄγραυλε! εἶπεν ἡ Ἐρση. — Ἐρση, ἀπεκρίθη αὐτή. — Μόνον ἔν βλέμμα! εἶπεν ἐκείνη. — Ἐν μόνον βλέμμα, ἀπεκρίθη ἡ Ἄγραυλος, τί θὰ βλάβῃ; Ἰδὲ τὸ πῶμα ὑποχωρεῖ. Ὀλίγον ἂν τὸ ὠθήσω, ἀνοίγει. — Ὀλίγον μόνον, εἶπεν ἡ Ἐρση, καὶ τὸ κλείομεν πάλιν ἀμέσως. — Πρὸς Ἀθηνᾶς, σᾶς παρακαλῶ, ἀδελφαί· σᾶς ἐξορκίζω νὰ μὴ πράξητε τοῦτο, ἀνέκραξεν ἡ Πάνδροσος. — Ἀλλ' ἀμέσως θὰ τὸ κλείσωμεν πάλιν, ἐπανέλαβεν ἡ Ἄγραυλος, κρατούσα ἤδη εἰς τὰς χεῖρας τὸ πῶμα. Ἡ Ἀθηνᾶ εἶναι ἤδη εἰς τὴν ἐσλίαν τοῦ πατρὸς της· οὔτε θὰ ὑποπλεύσῃ ὅτι τὸ ἡγίσαμεν. Νὰ τὸ ἀνοίξω; — Μὴ, μὴ! εἶπεν ἡ Πάνδροσος. — Ἄνοιξε, ἀνοιξε, εἶπεν ἡ Ἐρση. — Τὸ ἀνοίγω λοιπόν, εἶπεν ἡ Ἄγραυλος. — Ὡ! ἐγὼ φεύγω, καὶ ἀποσιρέφω τὸ πρῶσωπον, ἀνέκραξεν ἡ Πάνδροσος, ἐγερθεῖσα, καὶ δρομαίως μακρυνομένη. — Ἄνοιξε, ἀνοιξε, ἐπανέλαβεν ἡ Ἐρση. Ἐν μόνον βλέμμα, καὶ ἀμέσως τὸ κλείεις.

Καὶ ἡ Ἄγραυλος, διὰ ταχείας κινήσεως τῆς χειρὸς, ἠνέωξε τὸ πῶμα. — Ἄ! ἀνεφώνησαν καὶ αἱ δύο συγχρόνως, καὶ κατέρριψαν πάλιν τὸ πῶμα, μείνασαι ὡς ἀπολελιθωμένοι, διότι εἰς τὸ κιβώτιον, ἀντὶ πολυτίμων κόσμων καὶ θησαυρῶν, εἶδον κείμενον. . . . βρέφος.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἀνεφώνουν ἐκπληττόμεναι, κορώνη ἠγέρθη ἐκ τῶν κλάδων τῆς ἱερᾶς ἐλαίας, καὶ ὄξειαν κραυγὴν ἀφεῖσα, διέσχισε πρὸς βορρᾶν τὸν ἀέρα. — Εἶδες; ἠρώτησεν ἡ Ἄγραυλος, δειλῶς ἀναβλέψασα πρὸς τὴν Ἐρσην. — Εἶδα, εἶπεν αὐτή. Ἡ Ἀθηνᾶ! Λοιπὸν ὅλαι αἱ καυχήσεις, καὶ ὄλη ἡ αὐσθηρότης. . . ; — Προσποίησις! ἐψιθύρισεν ἡ Ἄγραυλος μετὰ φωνῆς ἥτις μόλις ἠκούετο. — Καὶ ἡμεῖς ἐμ-

πρός της ἐτρέμομεν! εἶπε μετὰ τόλμης ἡ Ἐρση. Δὲν ἔχομεν νὰ τὴν φοβώμεθα. Καὶ αὐτὴ ἀσθενὴς ὡς ἡμεῖς. — Εἶδες τί ἀσχημον βρέφος! εἶπεν ἡ Ἄγραιλος. — Ναί! καὶ παρετήρησας τοὺς πόντους; ἀπεκρίθη ἡ Ἐρση. Δὲν ἠξεύρω πῶς μ' ἐφάνησαν στρεβλοὶ καὶ ραιβοί. Ὅφεις μᾶλλον ἢ πόντους παιδίου ὠμοίαζον. — ὦ! τῶ ὄντι, ἄφες νὰ ἰδῶ!

Καὶ ἠνέφξαν πάλιν τὸ κιβώτιον, καὶ ἡ μορφή τοῦ παιδίου, καὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἡ διαγωγή, ἦσαν ἀλληλοδιαδόχως τὸ ἀνεξάντλητον θέμα τῆς Φλυαρίας των.

Ἐν τούτοις δ' ἡ Ἀθηνᾶ, ἀφ' οὗ, παραδοῦσα αὐταῖς τὸ κιβώτιον ἐπέβη τοῦ νέφους τῆς πάλιν, ἀπ' αὐτοῦ ἐπέβλεψεν ἄνωθεν ἐπὶ τὴν μέλλουσαν πόλιν τῆς μετὰ σιοργῆς καὶ μερίμνης, καὶ εἶδεν αὐτὴν καταλλήλως κειμένην διὰ τὸ προωρισμένον αὐτῆς μεγαλεῖον, καὶ τὸ φρούριον τῆς ἀκροπόλεως ὡς βασιλικὸν στέμμα ἐπισιέφον αὐτήν, καὶ πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὸν Ὑμητιόν, πρὸς νότον δὲ τὸ Μουσεῖον, πρὸς δυσμὰς δὲ τὸν Ἄρειον Πάγον, περιβάλλοντας αὐτὴν ὡς φυσικὰ ὀχυρώματα. Ἀλλὰ πρὸς βορρᾶν τὴν εἶδεν ἀφρακτον μέχρι τοῦ ἀπέχοντος Βριλησσοῦ, καὶ ἐλυπήθη· ὤρμησεν ἐπομένως πρὸς τὸ ὄρος ἐκεῖνο, ἔκοψεν ἓνα τέμαχον αὐτοῦ διὰ τῆς αἰχμῆς τῆς λόγχης τῆς, ὅπως τὸν θέσῃ προτείχισμα κατὰ τὴν ἀσθενῆ θέσιν, καί, ἀφ' οὗ τὸν ἔπαλλεν εἰς τὴν παλάμην τῆς, τὸν ἐφορτώθη εἰς τὸν ὄμον, καὶ ἀπέπλη πρὸς τὴν ἀκρόπολιν.

Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν τὴν ἀπήντησεν ἡ λαλὸς κορώνη, ἣτις εἶχεν ἀναπλή ἀπὸ τῆς ἐλαίας, καὶ τὴν προσεῖπεν ὡς ἔπεται· — Κρὰ κρὰ! Κυρία Ἀθηνᾶ, κυρία Ἀθηνᾶ! — Τί θέλεις, κορώνη μου, καὶ μ' ἀναχαιτίζεις; ὑπάγω νὰ φράξω τὴν καλὴν μου πόλιν, νὰ ἔχη βράχους ὡς ἐπάλλεις, καὶ ὡς πυργώματα ὄρη. — Κρὰ κρὰ, εἶπεν ἡ κορώνη. Ὀχυρώνεις καὶ φράττις, καὶ αἱ κόραι ἠνέφξαν τὸ κιβώτιον, καὶ ὁ ἥλιος εἶδε

τὸ βρέφος καὶ ἐξεπλάγη. — Κακὴ κορώνη, κακῶν ἄγγελε! μὴ φθάσης γὰ πατήσης τὴν ἀκρόπολιν ποτὲ πλέον! Τὸ κιβώτιον, τὸ κιβώτιον! ἀνέκραξεν ἡ Ἀθηνᾶ, καὶ ἠνέφξεν εὐρέως τοὺς ὀφθαλμούς, τὸ σίωμα καὶ τὰς χεῖρας, λησμονοῦσα τὸ ἄχθος τῆς, ὕπερ πεσὸν ἔμεινε δι' αἰώνων κείμενον κατὰ γῆς, καὶ ὠνομάσθη Λυκαβητὸς ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα ἀνθρώπων.

Καὶ ἡ μὲν κορώνη, τῆς Θεᾶς τρομάζουσα τὴν ἀράν, ἔκτοτε οὐδέποτε πλέον ἐπέβη τῆς ἀκροπόλεως· ἡ δὲ Θεὰ ἔπλη εὐθὺ πρὸς αὐτήν, καὶ ἀοράτως εἶδε τὰς δύο κόρας κυπλούσας ὑπὲρ τὴν λάρνακα, καὶ πολυπραγμονούσας περὶ τὸ βρέφος. — Ἐπάρατοι σεῖς καὶ ἡ ἄπιστος περιέργειά σας! Κακαὶ κακῶς ἀπόλοισθε! ἔκραξεν ἡ Θεὰ, καὶ ἡ κραυγὴ τῆς ἀντήχησεν ὡς βροντὴ εἰς τὰς φάραγγας τοῦ Ὑμητιοῦ, τοῦ Βριλησσοῦ καὶ τοῦ Πάρνηθος· καὶ ἔνευσε φοβερά, καὶ ἐσειέσθη ἡ γῆ καὶ ἐσειέσθησαν τῶν δυστυχῶν νεανίδων αἱ φρένες καὶ αἱ καρδίαι. — Ἐρση, Ἐρση! τί εἶναι τὸ βαθὺ τοῦτο σκότος; ἐφώναξεν ἀναπνδῶσα ἡ Ἄγραυλος. Διατί ὡς φλεγόμενη πίσσα διαρρέει ὁ οὐρανός; διατί τὰ ὄρη παλαίουσιν ὡς μαινόμενα; διατί ἡ γῆ συστρέφεται στροβιλιζουσα; Ἄκουσον, ἀνέκραξεν ἡ Ἐρση, ἡ Θάλασσα βοᾷ ὡς ἐκ μυρίων σιωμάτων, καὶ κορυβαντιῶσα τινάσσεται· ὁ οὐρανὸς ἐρράγη καὶ προχέει ὑλακτοῦντας τοὺς καταρράκτας του, καὶ ὁ βορρᾶς συρίζει συναυλίαν μετὰ τοῦ νότου! Ἡ φύσις ὅλη μυκᾶται ὡς σφαγιαζομένη. — ὦ! πῶς οἱ οὐρανοὶ ἠνεύχθησαν! εἶπεν ἡ Ἄγραυλος. Ποῖον φῶς χιλιοπλάσιον τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας διεχύθη ἐπὶ τῆς γῆς! Ἰδέ, ἰδέ τὰ χαρίεντα δάση. Ἰδέ, ἰδέ τοὺς λειμῶνας. Ἰδέ, ἰδέ τὰ ἄνθη, τοὺς ρύακας καὶ τοὺς λόφους! ὦ! πῶς ἡ γῆ σχιζεται! φῶς ἐκχεῖται ἐκ τῆς χαινούσης πληγῆς τῆς. Αἱ Ἐριννύες! Ἐρση! Φρίκη! αἱ Ἐριννύες ἐξέρχονται! Ὅχι, δὲν εἶναι αἱ Ἐριννύες! εἶναι ὁ Ἄρης! ὁ ἀνδρεῖός μου Ἄρης! Πάλλει τὴν φοβεράν λόγχην του, καὶ μὲ

καλεῖ εἰς χορόν! — ὦ! ποῖος ἦχος πλῆττει τὴν ἀκοήν μου! ἔλεγε συγχρόνως ἡ Ἔρση. Ποῖα ἐπουράνιος μουσικὴ διαχεῖται ἐπὶ τῆς γῆς! Ἄκουσον, ἄκουσον τὰς μυρίας κιθάρας, ἄκουσον, ἄκουσον τοὺς χιλιοστόμους αὐλοὺς, ἄκουσον τὰ χίλια μέλη συγχεόμενα εἰς ἓν μέλος. Ἀλλὰ πῶς! προχωροῦσιν αἱ Ἐριννύες τρίζουσαι τοὺς ὀδόντας, καὶ ὑλακτοῦσαι ὡς πειναλέαι λύκαιναι! Ὅχι! δὲν εἶναι αἱ Ἐριννύες, εἶναι ὁ καλός μου Ἑρμῆς, γλυκὺ μειδιῶν, τὴν τρίχορδον λύραν του κροῖων καὶ προσκαλῶν με εἰς τὸν χορόν.

Καὶ συγχρόνως ἀνέκρουσαν ἀμφοτέραι ἄσμα ἀνέκφραστον καὶ ἀνήκουστον, οὔτε ὀλοφυρμόν, οὔτε ἀλαλαγμόν, ἀλλ' ἀμφοτέρων μετέχον, καὶ ἐκπληττον τὴν ἠχῶ τῶν πέραξ σπηλαίων. Κρατούμεναι δὲ καὶ ἐκ τῶν χειρῶν, ἤρχισαν ἀλλίκοτον ὄρχησιν, συνισταμένην εἰς ἄλματα καὶ στροφὰς παραφύρους, ἃν ἐκάσῃ τὰς ἐπλησίαζεν εἰς τοῦ κρημοῦ τὸ ἄφρακτον χεῖλος.

Ἐπισιᾶσαι δὲ εἰς αὐτό, ἐξέτειναν ἀμφοτέραι μειδιῶσαι τὰς χεῖρας, καὶ — Ἐλθέ, ὦ φίλτατε Ἄρη, ἐλθέ, ὦ Ἑρμῆ, προσφέρουσαι, ἐπήδησαν ἐμπρὸς καὶ κατὰ τῶν βράχων ριφθεῖσαι μετὰ μεγάλης κραυγῆς κακῶς συνετρίβησαν.

Τοιαύτη ἦν ἡ πρώτη ποινὴ τῆς πρώτης γυναικείας περιεργείας ἐν Ἀθήναις.

Τὴν λύπην τῆς Πανδρόσου διὰ τὴν καταστροφήν ταύτην ἀφίνομεν τὸν ἀναγνώστην νὰ συμπεράνη, καὶ τόσω μᾶλλον, καθ' ὅσον δὲν τὴν ἠξεύρομεν. Πιθανὸν δὲ φαίνεται ὅτι ἀπέδωκεν εἰς τὰς θανούσας αὐτῆς ἀδελφὰς τὰ τελευταῖα καθήκοντα, ἐνταφιάσασα αὐτὰς εἰς τὸ σπήλαιον παρ' ὃ ἐκρημνίσθησαν, ὡς ἐνεταφίασε καὶ τὸν πατέρα της, ὅταν μετὰ ταῦτα ἀπέθανεν εἰς τὸ ἱερὸν ἔδαφος παρὰ τὴν ἐλαιάν τῆς Ἀθηνᾶς· τὸ δὲ βρέφος, τῆς Θεᾶς τὸ τρίφιμον, ὅτι ἀνέθρεψε καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἐρεχθεά ἢ Ἐριχθόνιον.

Τὸ βρέφος τοῦτο ἤξησεν ἐπὶ τῶν βασιλέων Κραναοῦ καὶ Ἀμφικτύονος, καὶ μετὰ ταῦτα ἔγεινε καὶ αὐτὸ βασιλεύς. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο χωλὸς εἰς βαθμὸν ὥστε ἠναγκάσθη, ἔπως μετακινήται, νὰ ἐφεύρῃ μηχανήν, ἣν ἐκάλεσεν ἄμαξαν, ἴσως διὰ τοῦτα, μὴ δυνάμενος νὰ μεταβαίνει ὅσον ἤθελε συνεχῶς εἰς τὸν τόπον ὃν καθιέρωτε τῆς προστάτιδος του ἡ νίκη, ἠκοδόμησεν ἐν αὐτῷ τούτῳ τὸν οἶκόν του, τὸν μὲν ἕνα τοῖχον στήριζων ἐπὶ τῶν βράχων τῆς ἀκροπόλεως, εἰς δὲ τὸν ἄλλον περιλαβὼν καὶ τὸ φρέαρ καὶ τὴν ἐλαίαν, καὶ τῆς τριαίνης τὰ ἴχνη, καὶ τὸν τάφον τοῦ Κέκροπος, καὶ τῆς Ἀθηνῶς τὸ Διίπετὲς ξόανον.

Ἄλλ' ὁ Ποσειδῶν, ὅσον θεὸς καὶ ἂν εἶναι, ἠξεύρομεν ὅτι εἶναι φύσει ὀργίλος. Ἄμα λοιπὸν ἠτήθεις, ἐβυθίσθη, ὡς εἶπομεν, εἰς τὸν ὠκεανόν, πνέων τρικυμίαν καὶ θυέλλαν, καὶ εὐτυχία ὅτι τότε ἀκόμη δὲν διέτρεχον τὰς θαλάσσας σίβηλοι, ἄλλως θὰ κατεποντίζοντο αὐτανδροί. Ἄφ' οὗ δ' ἔμεινε χωνεύων τὸν θυμὸν του τεσσαράκοντα περιπόου σιγμάς, ἃς ἡμεῖς οἱ ὠκύμοροι ὀνομάζομεν ἔτη, ἀνῆλθε διὰ σίφωνος εἰς τὸν Ὀλυμπον, καὶ παρουσιάσθη εἰς τὸν Δία, ἐκδίκησιν μελετῶν.

Τί ἔχει ὁ ἀγαθὸς μου ἀδελφὸς καὶ πνευστιᾶ ὡς τὰς φύσας τοῦ Ἡφαίστου εἰς τῆς Αἴτνης τὰ ἐργοσιία; ἠρώτησεν ὁ Ζεὺς. — Εἰς αὐθάδης. . ., εἶπεν ὁ Ποσειδῶν, ἀποπνιγόμενος ὑπὸ τοῦ θυμοῦ του, — δὲν ἐξέτασα ἂν Αἰγύπτιος ἢ ἂν Πελαγός. . . διότι φαίνεται τὴν φύσιν διπλοῦς. . ὁ βασιλεύς. . ὁ οἰκιστής. . ὁ δὲν ἠξεύρω τί τοῦ βράχου ἐκείνου ἐν ὠνόμασε Κεκροπίαν. ., ὁ Κέκροψ τέλος. . . — Αἰ! τί ὁ Κέκροψ; ἠρώτησεν ὁ Ζεὺς, γελῶν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του τὴν ἔξαψιν.

Ἀλλὰ τὸ τί ἦτο δύσκολον νὰ εἰπῇ ὁ Ποσειδῶν· διότι πῶς νὰ κατηγορήσῃ τὸν Κέκροπα ὅτι, αἰρεθεὶς δικαστής,

ἀπεφάσισε κατὰ συνείδησιν, καὶ πῶς νὰ παρασίῃσῃ ὡς ἔγκλημα εἰς τὸν Δία, ὅτι ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἐδικαίωσε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ; Ἀνάγκη λοιπὸν ἀντὶ τῆς ἀφορμῆς νὰ εὔρεθῇ πρόφασις. — Ἄλλ' ὁ Κέκροψ, ὑπέλαβεν ὁ παντεπύπλης Ζεὺς, πρὸ πολλῶν σιγμῶν ἢ ἐτῶν, ὡς λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀνήκει ἤδη εἰς τὸν ἀδελφὸν Πλούτωνα, καὶ ἀντ' αὐτοῦ βασιλεύει ἤδη ἐν Ἀθήναις ὁ θετὸς αὐτοῦ υἱὸς Ἐρεχθεὺς.

Ἰδοὺ ἐτοιμὴ ἡ πρόφασις· καὶ πρὸς τούτοις ἡ ἐκδίκησις κατὰ τοῦ Ἐρεχθέως περιελάμβανεν οὐ μόνον τὸν δικαστὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντίζηλον, διότι ὁ Ἐρεχθεὺς ἦτο θετὸς ἀμφοτέρων.

— Ναὶ περὶ τούτου τοῦ Ἐρεχθέως ἤθελον νὰ εἰπῶ, ἀπήντησεν ἀμέσως ὁ Ποσειδῶν. Ἡξεύρεις τί ἔπραξεν; ὁ αὐθαδῆς αὐτὸς ἐπολέμει τοὺς γείτονας τοῦ Ἐλευσινίου· καὶ ἐπειδὴ ὁ υἱὸς μου Εὐμολπος ἦλθεν ἐκ Θράκης εἰς βοήθειάν των, ἐτόλμησε καὶ μοῦ τὸν ἐφόνευσε! Ἀκούεις, πάτερ ἀνδρῶν τε θεῶν τε; Τὸν υἱόν μου! Ὁ Ἐρεχθεὺς μοὶ ἐφόνευσε τὸν υἱόν μου! — Ἄτρέμας ἔχε, ἀγαπητέ, εἶπεν ὁ Ζεὺς μετ' ἀμιμῆτου ἡρεμίας. Δι' ἓνα τῶν θνητῶν τούτων σκωλήκων ὀργίζεσαι; Νὰ κινήσω μόνον τὸν βραχίονά μου, κατασίρέφω ὅλας τὰς γενεὰς αὐτῶν. — Κίνησον λοιπόν, εἶπεν ὁ φιλέκδικος Ποσειδῶν. — Οὐ φροντίς, Ἐνοσίχθων, ἀπεκρίθη ὁ Ζεὺς, καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἔλαβεν ἀπὸ τῆς ὀπλοθήκης τῆς Αἴτνης ἓνα του κεραυνόν, καὶ χασμῶμενος τὸν ἀφῆκε νὰ πέσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἐρεχθέως. — Ἰδοὺ, φίλτατε, τῷ εἶπεν. Ὑπάγε τὰρα ν' ἀναπαυθῆς· ἂν ὁ ζέφυρος σ' ἔσιρωσε μαλακὴν τὴν κοίτην σου, ἀπλωσον τὸν ἓνα βραχίονα εἰς τὴν Ἀτλαντικὴν καὶ τὸν ἕτερον εἰς τὴν Εἰρηναίαν, καὶ ῥέγχε τὸν ῥόγχον τοῦ ὠκεανοῦ.

Ὁ Ἐρεχθεὺς ἔπεσεν ἐμβρόντητος, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐνεταφίασαν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς οἰκίας του.

Ἄλλ' ἐκεῖ, ἐξ ἄλλης γωνίας τοῦ Ὀλύμπου, ἠκούσθησαν μεγάλαι φωναί, καὶ ἡ Ἄθηνᾶ εἰσώρμησεν ἐρωτῶσα τίς ἐφόνευσε τὸν υἱὸν της. — Εὐφήμεϊ, παρθένε, ἠθέλησε νὰ εἶπῃ ὁ Ζεὺς· ἀλλ' ἐκείνη εἰς ἀστειῖσμούς δὲν ἦτο ποσῶς διατεθειμένη, καὶ ὁ λόφος τοῦ κράνους της ἔνευε φοβερός, ἐν ᾧ ἀφ' ἐτέρου ὁ Ποσειδῶν ἠγριοῦτο. Λοιδορίαὶ ἤρχισαν ἐκατέρωθεν νὰ διαφεύγωσι τὰ θεῖα σλόματα, καὶ ἡ Ἔρις ἤρχισε νὰ ἐπικροτῆ, τρίζουσα τοὺς ὀδόντας, ὅτι ὁ Θρίαμβός της ἠθελεν ἀνανεωθῆ ἑνώπιον τοῦ Διός. Τοῦτον αὐτὸς τὸν κίνδυνον αἰσθανόμενος: — Ὅ, τι ἔγεινεν ἔγεινεν, εἶπε· τῶρα εἰρήνην, παρακαλῶ. Ὁ ἀγαπητός σου Ἐρεχθεὺς ἀπέθανε, φίλη Τριτογένεια· ἄς τιμᾶται ὡς ἥρωσ, καὶ ἄς μείνῃ ὁ οἶκός του ἔσαιε σεβόμενος ὡς ἐδικός σου ναός, ὅπου μετὰ σοῦ νὰ λατρεύηται καὶ ἡ πιστὴ σου Πάνδροσος, ἢ ἡξέουσα νὰ μὴ πολυπραγμονῆ εἰς τὰ σκάνδαλα. Καὶ σὺ προσέτι, ἀδελφέ, — ἐπρόσθεσεν ἔπειτα βλέπων τοῦ Ποσειδῶνος τὴν ὕργην ἐτοίμην νὰ ἐκραγῆ, — ἔχε καὶ σὺ τὸ μέρος σου εἰς τὸν οἶκον τοῦτον. Ὅπου σᾶς διήρесе θεῖα ἀντιζηλία, ἄς σᾶς ἐνώσῃ ἀνθρωπίνη λατρεία. Ἄς θύωσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βωμοῦ εἰς σέ καὶ εἰς τὸν Ἐρεχθεῖα ἀναίμακτα θύματα, διότι ἰκανὸν αἷμα μεταξὺ σας ἐχύθη.

ἈΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΡΑΓΚΑΒῆΣ.

ἘΚ ΤΟΥ ἘΠΙΤΑΦΙΟΥ Εἰς ΠΟΤΛῆΝ.

Οὕτω δὲ δοκιμασθέντα ἐν πειρασμοῖς καὶ ταλαιπωρηθέντα τὸν ἀείμνηστον ἐκάλεσε, τέλος, πρὸς ἑαυτὸν ὁ πολυεύσπλαγχνος καὶ οἰκτίρμων Κύριος, κατὰ θεῖαν πάντως ἑαυτοῦ οἰκονομίαν καὶ πρόνοιαν. Ἐξηνέχθη ψῆφος καὶ κατ'

αὐτοῦ, ὡς καὶ κατ' ἄλλων, σπυροῦσα τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Καὶ οἱ μὲν ἄνθρωποι, ἀνθρωπίνως κρίνοντες, ἐψηφίσαντο οὕτως, ἐπειπόντες ἴσως καὶ οὕτοι· « Ἐνεδρεύσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστίν. » Ἄλλ' ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς δικαιοκρίτης Θεὸς ἄλλην ἀπὸ τοῦ Φρόνου τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ ἐξήνεγκε ψῆφον περὶ αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆς ἐπιγείου βασιλείας ἐξ ἧς ἐξεβλήθη, ἐκάλεσεν αὐτὸν ἐλεήσας καὶ ἐξ ἀγάπης εἰς τὴν οὐράνιον αὐτοῦ βασιλείαν, τὴν ἀνώλεθρον καὶ ἀτελεύτητον. « Ἀγάπησιν αἰώνιον ἠγάπησά σε· διὰ τοῦτο εἴλκυσά σε εἰς οἰκτεῖρημα. » Ὁ δέ, ἐκλιπὼν τὸ πολυπαθὲς καὶ τεταλαιπωρημένον γήϊνον σκῆνος, ἀνῆλθε τὴν πρὸς τὰ ἄνω ὁδόν, καί, εἰς τὴν σπυρὴν πύλην καταντήσας, ἐφώνησεν : « Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης· εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ. » — Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης. Ἀπηύδησα καὶ ἀπεκαρτέρησα ζῶν. Δυσφόρητον βάρος εἶναι ὁ ἐπὶ τῆς γῆς βίος, καὶ διηνεκῆς, ἄνευ ἀνέσεως, ἄνευ ἀναπαύσεως, μόχθος καὶ ταλαιπωρία. Εἰρήνην ἐπικαλεῖται ἡ καρδία μου, καὶ ἀνάπαυσιν ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ μου. « Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης. » Τὴν δικαιοσύνην ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου ἐκ νεότητός μου, καὶ τὸν νόμον ἐπέινασεν ἡ καρδία μου. Ὅλος ὁ βίος μου ἀφιερῶθη εἰς τὸν νόμον, καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν δικαιοσύνην. Ἐκ τῶν χειρῶν ἐμοῦ ἑκατοντάδες ἐψωμίσθησαν νόμον, καὶ χιλιάδες ἐνεδύθησαν δικαιοσύνην. Δι' ὅλου μου τοῦ βίου ἐσήριξα τὸν νόμον, καὶ διένειμα τὴν δικαιοσύνην εἰς τὴν πατρίδα μου. Ἄλλ' εἰς ἐμέ ἡ πατρὶς ἠρνήθη τὸν νόμον, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν δικαιοσύνην. Ἐμέ ἡ πατρὶς ἠτίμασεν ἄνευ δίκης, καὶ κατεδίκασεν ἄνευ ἀπολογίας. Δὲν βλασφημῶ, δὲν καταρῶμαι τὸ ὄνομά της. Ἄλλ' αἱ πηγαί, αἱ σπείραι μέχρι τοῦδε πηγαὶ τῶν δακρῶν ῥηγνύονται ἤδη, καὶ δὲν ἀντέχω πλέον· ἀνάγκη ἔχω δακρῶν. Θέλω νὰ πέσω εἰς τοὺς πόδας τοῦ Φρόνου τῆς

Θείας δικαιοσύνης, καὶ νὰ κλαύσω, καὶ νὰ ἐξομολογηθῶ εἰς τὸν Κύριόν μου· «εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ.» Ἄν ἤμαρτον εἰς ἀνθρώπινόν τινα νόμον, ἂν προέδωκα τὴν πατρίδα μου, ἂν κατεπάτησα τὸν πρὸς αὐτὴν ὄρκον μου, ἄς μὲ ἀποβάλλῃ μακρὰν αὐτοῦ· ἀλλ' ἂν εἰς οὐδένα ἐξήμαρτον ἀνθρώπινον νόμον, ἂν οὐδέποτε προέδωκα τὴν πατρίδα μου, ἂν οὐδέποτε κατεπάτησα τὸν πρὸς αὐτὴν ὄρκον μου, ἄφετε, ὦ οὐράνιαι σεῖς δυνάμεις, ἄφετε τὴν δυστυχή ψυχὴν, ἣτις ἐζήτησε μάτην ἐπὶ τῆς γῆς τὴν δικαιοσύνην, ἄφετε νὰ εἰσέλθῃ καὶ ν' ἀναπαυθῇ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Θείας εὐσπλαγχνίας καὶ τῆς Θείας δικαιοσύνης. «Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης.» Εἶναι ἀνηλεὴς καὶ ἄσπλαγχνος καὶ σκληρὸς ὁ κόσμος. Ἡ καρδιά μου εἶχεν ἀνάγκην ἀγάπης. Ἀλλὰ ποῦ εὔρεν ἡ καρδιά μου τὴν ἀγάπην! Διὰ τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀγάπης ἐνηγκαλίσθη τὸν κόσμον, καὶ μετέδωκα, ὅσον ἢ τὸ δυνατόν εἰς ἄνθρωπον ἁμαρτωλὸν καὶ ἀτελεῖ, εἰς πολλοὺς ἐκ τῆς ἀγαθότητος ταύτης καὶ τῆς ἀγάπης. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι μοὶ ἀνταπέδωκαν ἀντὶ τῆς ἀγαθότητος χολὴν, καὶ μῖσος ἀντὶ τῆς ἀγάπης. ἄφετε, ὦ οὐράνιαι σεῖς δυνάμεις, ἄφετε τὴν ταλαίπωρον ψυχὴν, ἣτις μάτην ἐζήτησεν ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀγάπην, ἄφετε νὰ εἰσέλθῃ καὶ ν' ἀναπαυθῇ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Θείας ἀγαθότητος καὶ τῆς Θείας ἀγάπης. Καὶ αἱ πύλαι τῆς δικαιοσύνης ἠνεφύχθησαν, καὶ εἰσῆλθεν ἡ ψυχὴ, φοροῦσα τὴν λευκὴν σιολὴν τῶν δικαίων.

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, δὲν ἐπιχειρῶ νὰ εἶπω τι περὶ τῆς ψήφου τῆς κατενεχθείσης κατὰ τε τοῦ μακαρίτου Ποτλῆ καὶ κατ' ἄλλων. Ὡς κῆρυξ ὅμως τοῦ Εὐαγγελίου, δύναμαι νὰ εἶπω ἀπὸ ταύτης τῆς ὑπὲρ πᾶν ἄλλο βῆμα ὑψηλοτέρας καθέδρας, ἐξ ἧς ἐξαγγέλλονται ῥήματα ζωῆς αἰωνίου, ὅτι ὁ χριστιανὸς οὐδέποτε πρέπει νὰ παρασύρεται ἄφετος

καὶ ἀχαλίνωτος ἐκ τῶν διακατεχόντων τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἀγρίων παθῶν. Τὰ πάθη οὐδὲν ἄλλο μαρτυροῦσιν ἢ ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρὸσκειται ἔτι εἰς τὰ τοῦ κόσμου· ὅτι δὲν ἐσπλαύρωσεν ἑαυτὸν τῷ κόσμῳ, κατὰ τὸν Θεῖον Ἀπίστολον, οὐδ' ἀνύψωσε τὴν καρδίαν καὶ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πρὸς τὸν οὐρανόν. Ὁ χριστιανὸς οὐδέποτε πρέπει νὰ λησμονῇ ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ οὐδὲν βέβαιον ὑπάρχει, ἀλλὰ τὰ πάντα εἰσὶ πρὸσκαιρα καὶ φθαρτά· ὅτι οὐδὲν ἄλλο σωτηρίας ἐφ' ἑαυτοῦ ἔχει νὰ συμπαραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν αἰωνιότητα, παρὰ μόνον τὰ ἐκ τῆς εἰς τὸν Κύριον Φερμῆς πίστεως ἀγαθὰ αὐτοῦ ἔργα· οὐδὲ πρέπει νὰ λησμονῇ ποτὲ ὁ χριστιανὸς τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου· «οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν.» Καί· «ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει.» Ἀλλοίμονον εἰς τὰς κοινωνίας ἐκεῖνας, ἀλλοίμονον εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνους, οἵτινες, εἰς Χριστὸν βαπτισθέντες καὶ χριστιανοὶ καλούμενοι, παραβαίνουσιν ἔπειτα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην, καὶ ἐκτραχηλίζονται εἰς ἔργα καὶ πράξεις πονηρὰς καὶ ἀδίκους, πικροὺς καρποὺς τῆς ἐκ τῶν παθῶν καὶ τοῦ μίσους Φαρμακευθείσης αὐτῶν καρδίας· οἵτινες τέμνουσιν ἄλλας σκολιάς ὁδοὺς, ἐκκλινούσας ἀπὸ τῆς εὐθείας, τῆς ἀγούσης εἰς ἐκείνην τὴν οὐρανίαν πόλιν, τὴν πόλιν τοῦ ζῶντος Θεοῦ, τὴν πόλιν τῶν ἁγίων, τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων, πολιτευόμενοι κατὰ τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰ πάθη τῆς πεπωρωμένης αὐτῶν καρδίας, καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ! Οἱ τοιοῦτοι ὄχι μόνον δὲν μένουσιν ἀτιμώρητοι μέχρι τέλους, ἀλλὰ καὶ ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ βαρεῖα θέλει πᾶσι μίαν ἡμέραν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ἐὰν μὴ, ἐγκαίρως μετανοήσαντες καὶ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀδικίας ἐπιστρέψαντες εἰς τρίβους δικαιοσύνης, προσδράμωσιν εἰς τὸν Κύριον, καὶ ἐπικαλεσθῶσι τὸ ἔλεος τῆς Θεῖας αὐτοῦ εὐσπλαγ-

χινίας. Ἄν αἱ καταστροφαὶ καὶ ἐρημώσεις πόλεων, ἢ παρακμὴ τῶν ἐθνῶν, αἱ πλώσεις δυναστειῶν, αἱ θρόνων ἀνατροπαὶ καὶ ἅπασαι αἱ καθ' ἐκάστην συμβαίνουσαι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα δυστυχίαι καὶ συμφοραὶ δὲν πείθωσιν αὐτοὺς περὶ τῆς ματαιότητος τοῦ προσκαιροῦ τούτου βίου, μηδ' ἀναγκάζωσιν αὐτοὺς νὰ κατανοήσωσι τὸν ἀληθῆ των προορισμόν, καὶ νὰ συνέλθωσιν, αὐτὸς ὁ καθ' ἐκάστην πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν συμβαίνων θάνατος ἅς πείσῃ αὐτοὺς· ἅς πείσῃ αὐτοὺς ὁ καθ' ἐκάστην ἀνοιγόμενος εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ματαιότητα τάφος. Ναί, εἰς τὸν τάφον μετὰ τοῦ σώματος συνθάπνιονται καὶ συγκαταχώννυνται καὶ δόξα καὶ πλοῦτος καὶ ἀξιώματα καὶ τιμαί. Καὶ οὐδὲν μένει ἐκτὸς αὐτοῦ, οὐδὲν σώζεται ἀπὸ τοῦ παμφάγου αὐτοῦ χάσματος, εἰ μὴ μόνη ἡ ἀρετὴ. Ἐπραξας ἔργα ἀγαθὰ; ταῦτα δὲν κατακαλύπνιονται ὑπὸ τὴν πλάκα τοῦ τάφου, δὲν ἐξαφανίζονται ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ διαμένουσιν ἐν αὐτῇ εὐλογούμενα καὶ εὐφημούμενα εἰς γενεὰς γενεῶν. Ἐπορεύθης κατὰ τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ θελημα τοῦ Θεοῦ; ὄχι μόνον σύ, ἀλλὰ καὶ τὸ μνημόσυνόν σου μετ' ἤχου ἀπολεσθήσεται. «Ὁ κόσμος παράγεται καὶ αἱ ἐπιθυμίαι αὐτοῦ. Ὁ δὲ ποιῶν τὸ θελημα τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.»

Λ. ΛΥΚΟΪΤΡΟΣ.

ΔΙΑΜΟΝῆ ΜΕΤὰ ΛΗΣΤῶΝ.

Εἰς τὸ μέρος τοῦτο διεμείναμεν τέσσαρα ἡμερόνυκτα καὶ ἤμην πολὺ εὐχαριστημένος, διότι ὁ βράχος· με ἐφύλαττεν ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ ἀπὸ τὴν δρόσον τῆς νυκτὸς καὶ διότι τὸ ἥμισυ τοῦ ὀρίζοντος ἦτον ἀνοικτόν. Καὶ εἰς τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ὑπῆρχον ἀγροὶ ἐσπαρμένοι με ἀρα-

έόσιτον, οί κύριοι τῶν ὁποίων ἤρχοντο κατὰ πᾶσαν πρῶταν, διέμενον ὄλην τὴν ἡμέραν ποτίζοντες ἢ κίπλουντες τὰ λεγόμενα σιέρφα (ἄγωνα) καὶ τὴν ἑσπέραν ἀπεσύροντο ἑνωρὶς εἰς τὰ χωρία των. — Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἔφερον οἱ ποιμένες τὰ θρέμματά των καὶ τὰ ἐπότιζον εἰς τὸν ποταμὸν· μία δὲ ποιμενὶς, ὀδηγοῦσα 47 πρίβατα (ἔλαβον τὴν περιέργειαν νὰ τὰ μετρήσω δὶς) καὶ κρατοῦσα ποιμαντικὴν ράβδον, ἤρχετο τακτικώτατα περὶ τὴν ἐννάτην, ἐπότιζε τὰ πρίβατά της, ἐξέβαλλε τὰ τσαρούχιά της, τὰ ἐλάμβανεν ἀνὰ χεῖρας, διέβαινε μετὰ τῶν προβάτων τὸν ποταμὸν, χωρὶς νὰ εὐρεθῆ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνασύρη τὰ φορέματά της, διότι μόλις ἔφθανον μέχρι τῶν γονάτων, καὶ ἤρχετο ὑπὸ μεγάλην πλάτανον, ὅπου διέμενε μέχρι τῆς τρίτης μ. μ.· ἀκολούθως ἐπανήρχετο καὶ ὠδήγει τὸ ποιμνίον της εἰς τὸν παρακείμενον λόφον. ἔνθα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔκειτο τὸ χωρίον της. Ἐπὶ τῶν ἀπέναντι λόφων ἐφαίνοντο δύο ὁδοί, ἐξ ὧν ἢ μία πρέπει νὰ ἔφερεν εἰς τὸ χωρίον Μπέλεσι, διότι δι' αὐτῆς ἀνήρχοντο καὶ κατήρχοντο χωρικοὶ μόνον ἐρχόμενοι εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ἀραβοσίτων των· ἢ ἄλλη, δι' ἧς διήρχοντο πολλοὶ ὁδοιπόροι καὶ ζῶα φορτωμένα, πρέπει νὰ ἦτον ἢ ἀπὸ Πύργου εἰς Δημητσάναν ἄγουσα δημοσίᾳ ὕδός· ἀλλ' οἱ λησλαί, διὰ νὰ μὲ ἐξαπατῶσι, μοὶ ἔλεγον ὅτι ἔφερεν ἀπὸ Γασλούνης εἰς Δίβρην.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς πρώτης ἡμέρας, ἐπειδὴ δὲν εἶχομεν κρέας, ὁ Κουμπάρυς, τὸν ὁποῖον ἐσίενοχώρει ὁ Εὐθύμιος λέγαν ὅτι ἦτον κρῖμα νὰ μὲ ἀφίνουν νησικόν, ἐτόλμησε νὰ ἀνάψῃ πῦρ ὑπὸ τὸν βράχον καὶ νὰ μαγειρεύσῃ ἑκταπόδιον μὲ ὑρῦζιον· εἰς ἐμὲ δέ, ὅστις ἔκαμα τὴν παρατήρησιν ὅτι εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ἴδωσιν ἀπὸ μακρὰν τὸν καπνὸν καὶ νὰ ἔλθωσι νὰ μᾶς κτυπήτῳσι, ἀπήντησαν ὅτι, ἔταν εἶναι ζέσθη πολλή, ὁ καπνὸς δὲν φαίνεται κατὰ τὴν

μεσημβρίαν. Ἄφου ἔβρασε, μοι ἔφερον ὀλίγον εἰς τὸ καπάκι· μολονότι δὲ ἦτο πράσινον ὡς ἐκ τῆς κακῆς ποιότητος τοῦ ἐλαίου καὶ ἀπέφερον ὑσμὴν ἐκ τοῦ καπνοῦ, τὸ ἔφαγα μὲ πολλὴν ὄρεξιν καὶ μὲ γυμνὰς τὰς χεῖρας (διότι οὔτε περὶ-νας, οὔτε κοχλιάρια εἶχομεν), ἔπιον δὲ καὶ ὄχι ὀλίγον οἶνον, διότι ἠσθανόμην πολὺ ἠλατλωμένας τὰς σωματικὰς μου δυνάμεις. Μετ' ὀλίγον ὁμως ἐδίψησα, καὶ πορευθεὶς μὲ πολλὰς προφυλάξεις ὁ Νικόλας ἐπλήρωσεν ὕδατος τὸ αὐτὸ καπάκι, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον φάγει, ἐκ τοῦ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ λόφου ῥέοντος αὐλακός· ἀλλὰ καὶ τὸ ὕδωρ ἦτο θολὸν καὶ ζεστὸν καὶ τὸ καπάκι ἀκάθαρτον, ὥστε δὲν ἠμπόρεσα νὰ τὸ πῶ· ἀκολούθως ἔλαβε τὴν καλωσύνην ὁ Εὐθύμιος νὰ ῥάψῃ μὲ λευκὴν κλωσίν τὸ πανταλίνι μου.

Τὴν ἐπιούσαν ἐστεινοχωρήθημεν ὅλοι διὰ κρέας, καὶ διὰ τοῦτο ἅμα ἔδυσεν ὁ ἥλιος ἀνεχώρησαν ὁ Κουμπάρος μετὰ τοῦ Νικόλα, καὶ μετὰ τέσσαρας ὥρας ἐπανῆλθον καταφορτωμένοι ἄρτον, κρέας, οἶνον καὶ σλαφύλια· ἔφεραν δὲ καὶ μαύρην φιάλην χωρητικότητος μιᾶς ἑκάς, διὰ τῆς ὁποίας ἐλαμβάνομεν κατὰ πᾶσαν πρωτὴν ὕδωρ. Ἄνυπομόνως τοὺς ἐπερίμενεν ὁ Εὐθύμιος ὄχι μόνον διὰ τὰ φάγη κρέας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἰδῇ τὴν πλάτην· τὸ περιέργον δὲ εἶναι ὅτι εἶχε καταλάβει καὶ ἐμὲ ἢ περιέργεια νὰ μάθω τί φανεράνει ἢ πλάτη καὶ ἐπερίμενα νὰ ἀκούσω εὐάρεστον τινα ἐξ αὐτῆς πρὸρρησιν. Τότε ἐννόησα διατί οἱ ἐν ἐσχάτοις κινδύνοις εὐρισκόμενοι ἀφίνουσι νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ἐξορκισμούς, γοητείας καὶ μαγείας, τὰ ὁποῖα περιεφρόνουν ἄλλοτε, καὶ εἰς τὰ ἵποια καὶ ἤδη οὐδεμίαν πεποιθήσιν ἔχουσιν· εἶναι φυσικόν, φαίνεται, ἀφου ἀπελπισθῇ τις ἀπὸ τὰ κατ' ἄνθρωπον νὰ ἀτενίξῃ εἰς τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον καὶ νὰ ἀπεκδέχεται βροθήθειαν ὅθεν καὶ ἂν προέρχεται αὕτη.

Ἄμα φθάσαντα τὸν Κουμπάρον ἠρώτησε μετὰ σπουδῆς ὁ

Εὐθύμιος· «Τί δείχνει, Κουμπάρε, ἡ πλάτη; — «Δέν
 «εἶναι καλή, ἀπεκρίθη ὁ Κουμπάρος, τρεῖς ἀπὸ ἡμᾶς θὰ
 «εὐρεθοῦν πολὺ στενοχωρημένοι, οἱ δὲ ἄλλοι τρεῖς καὶ ὁ
 «ἀφεντικός εἴμεθα κατὰ εἰς τὴν θέσιν μας.» — «Μὴ πᾶ-
 «θουν, ὦρέ, τίποτε τὰ παιδιὰ, ὅπου ἐπῆγαν διὰ τὴν ἐξα-
 «γοράν; καὶ τότε κατὰ καὶ μαῦρα εἴμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι,
 «καὶ μάλιστα ὁ ἀφεντικός.» Ἄν καὶ ἐννόησα τὸ πνεῦμα τῆς
 ὀμιλίας τοῦ Εὐθυμίου, μ' ὄλα ταῦτα διὰ νὰ τὸν κάμω νὰ
 ἐξηγηθῆ καλύτερα, «τὰ παιδιὰ, εἶπα, πρέπει νὰ εἶναι πολὺ
 «μακρὰν ἀπὸ ἐδῶ, καὶ ἂν, ὃ μὴ γένοιτο, κτυπηθοῦν ἐκεῖνα,
 δέν ἐννοῶ τί ἡμποροῦμεν νὰ πᾶθωμεν ἡμεῖς.» — «Ἀκόμη
 «δὲν ἐκατάλαβες, κύριε Σωτηρόπουλε, ἀπεκρίθη ἀποτόμως ὁ
 «λησιῆς, ὃ, τι ἂν πᾶθῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς συντρόφους τίποτε,
 θὰ τὸ πληρώσῃς μὲ τὸ κεφάλι σου; — Δέν πιστεύω νὰ
 «πᾶθῃ κανεὶς τίποτε, ἐπρόσθεσεν ὁ Κουμπάρος, στενοχωρίαν
 «μόνον θὰ δοκιμάσουν, διότι ἐὰν ἦτο νὰ πᾶθουν ἐκεῖνοι,
 «δὲν ἤθελε δείχνει ἡ πλάτη καλὸν διὰ τὸν ἀφεντικὸν καὶ τοὺς
 «ἄλλους.» — Ἐκ τῶν ὀλίγων τοῦ Εὐθυμίου λέξεων ἐννόησα
 ὅτι, διὰ νὰ σωθῶ, ἦτον ἀνάγκη οὐ μόνον νὰ μὴ συναντη-
 θῶμεν μὲ στρατιωτικὸν τι ἀπόσπασμα, καὶ νὰ δοθῶσιν
 ἀνελλιπῶς τὰ λύτρα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπανέλθωσι καθ' ὄλα
 ἀβλαβεῖς οἱ ἀπελθόντες εἰς παραλαβὴν αὐτῶν· ἔφαγα μ' ὄλα
 ταῦτα ἐκ τοῦ κομισθέντος κρέατος, μὲ τὸ ὅποιον οἰκονομή-
 θημεν καὶ κατὰ τὰς δύο ἐπομένας ἡμέρας. Ὁ Κουμπάρος
 μετὰ τοῦ Νικόλα ἔκαμνον καθ' ἐκάστην ἐσπέραν μικρὰν
 ἐκδρομὴν καὶ ἔφερον σταφύλια, ἄρτον καὶ οἶνον, ἐμάνθανον
 δὲ καὶ καμίαν εἶδησιν· καὶ ἄλλοτε μὲν μᾶς ἔλεγον ὅτι συγγε-
 νεῖς καὶ φίλοι ἰδικοί μου, ἰδίως δὲ καὶ μοναχὸς τις, περι-
 φέρονται πρὸς ἀναζήτησίν μου, ἄλλοτε δὲ ὅτι διαψεύδεται
 ἡ φήμη περὶ αἰχμαλωτίσεως τοῦ γαμβροῦ τοῦ Παπαδαίου· καὶ
 ἄλλοτε ὅτι αὐσίγηρὰ καταδίωξις γίνεται εἰς ὄλας τὰς ἐπαρχίας

καὶ περιφέρονται παντοῦ ἀποσπάσματα διὰ τὰ μᾶς εὔρουν, καὶ ὅτι ὁ ὑπομοίραρχος εἶναι ἐδῶ πλεσιόν καὶ κάμνει παγάνας εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη, ἔνθα κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας διημερεύσαμεν.

Καθ' ἐκάστην ἔπαιζα μετὰ τοῦ Εὐθυμίου κοντσίναν ἀλλὰ τόσην ὀλίγην προσοχὴν εἶχον ὥστε πάντοτε ἔχανα. Εἰ καὶ φύσει σιωπηλὸς ὁ Εὐθύμιος, δὲν ἔλειπεν ὁσάκις εἶχε διάθεσιν τὰ μὲ διασκεδάξῃ διηγούμενος τὰ κατορθώματά του. Καὶ ἄλλοτε διηγεῖτο ὅτι εἶχε ποτε μαρτίνι (πρόβατον σιτευτὸν) τὸ ὁποῖον ἔτρωγε τὸ ψητὸν κρέας, καὶ τὸ ὁποῖον ἐπετίθετο διὰ τῶν κεράτων κατὰ τῶν σκύλλων, οἱ ὁποῖοι ἐφοβοῦντο καὶ ἔφευγον, ἓνα δὲ μεγάλον σκύλλον, ὅστις ἠθέλησε τὰ ἀντισταθῆ, τὸν ἐξεκοιλίασεν· ἄλλοτε ὅτι ἦτο περιφνημος κυνηγὸς καὶ ἰσάκις ἐξήρχετο εἰς τὸ κυνήγι ἦτον ἀδύνατον τὰ μὴ φέρῃ λαγούς, ζαρκάδια καὶ πλατώνια ἀκόμη· ἄλλοτε, ὅτι ἐφόβησε ἓνα φοβερὸν λύκον, καὶ ἄλλοτε ὅτι εἶχε ταλίμι (ἐπιτηδειότητα) εἰς τὸ τὰ κόπῃ τὸ ὠμὸν κρέας, διότι ὄχι μόνον δὲν σκορπίζει τὰ κόκκαλα, ἀλλὰ καὶ διότι κόπῃ ἀκριβῶς ὅσον ζητοῦσιν οἱ ἀγορασταὶ μὲ μίαν διαφορὰν 20-25 δραμίων ἐπὶ πλέον ἢ ἔλαττον· διὰ τοῦτο δὲ καί, ὅτε ἦτον ἀστυνομικὸς κλητὴρ καὶ μεταβαίνων εἰς τὰ κρεωπωλεῖα, ἔκαμνε ἐπίδειξιν τῶν προτερημάτων του τούτων, οἱ κρεωπῶλαι τῶν Ἀθηνῶν ἐζήτουν τὸν προσλάβουν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των καὶ προσέφερον μεγάλας ὠφελείας· πλὴν ὁ μακαρίτης πατήρ του, προσέθετεν, εἶχεν ἀκόμη καλῦτερον ταλίμι, διότι, ἂν καὶ ἦτο πάντοτε μεθυσμένος (καθ' ὅσον ἡγάπα παρὰ πολὺ τὸ κρασί), ἠδύνατο τὰ κόψῃ ὅσον κρέας τοῦ ἐζήτουν καὶ τὰ μὴ γελασθῆ περισσότερον ἀπὸ δέκα δράμια.

Ὅσάκις ἐνεθυμεῖτο ὅτι εἶχε τὰ μέσα καὶ τὴν ἰκανότητα τὰ ζῆ καλῶς εἰς τὴν κοινωνίαν, ὡς καὶ ἔζη πρὶν γένη λησιῆς, κατηρᾶτο σιενάζων τὴν ὥραν, καθ' ἣν ἔπραξε τὸ ἔγκλημα,

ένεκα τοῦ ὁποίου ἐβιάσθη νὰ γένη Φυγόδικος, καὶ πολλάκις ἐδάκρυν ἀπὸ τὴν στενοχωρίαν του. «Μεγάλο ἄδικον, ἔλεγεν, «ἐκάματε, κ Σωτηρόπουλε, εἰς ἡμᾶς τοὺς δυστυχεῖς νὰ μὴ «δώσητε τὴν ἀμνηστειάν· ἐὰν ἤσασθε δίκαιοι ἄνθρωποι, «ἔπρεπε νὰ συλλογισθῆτε ὅτι, ἐὰν δὲν ἐκάμνετε σεῖς τὰς «ἐπαναστάσεις, δὲν θὰ ἐπέφταμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰ ἐγκλη-
«ματα.»

Συχνὰ ἔκαμνε λόγον περὶ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ἐκ Κορινθίας Δημητράκου, διηγούμενος τὰ ἐξῆς· ὅτι, κατὰ τὸν ἰούλιον 1864, εἶχον μεγάλην ἀνάγκην ἀπὸ χρήματα, διότι τοὺς ἔλειπον καὶ τσαρούχια καὶ φλανέλλαι καὶ καπνὸς καὶ πολλὰ πράγματα· καθήμενοι δὲ εἰς τινα σύνδενδρον λόφον, εἶδον εἰσελθόντας εἰς τὸν κάτωθι εὐρισκόμενον ὑδρόμυλον τὸν Δημητράκου καὶ ἓνα ἄλλον χωρικόν· ἀμέσως λοιπὸν ἔκαμαν ἀνὰ μίαν ἐπιστολὴν εἰς ἕκαστον τούτων, διὰ τῆς ὁποίας ἀπή-
του ἀνὰ 35 τάλληρα καὶ τινα ἄλλα χρειώδη πράγματα, καὶ συλλαβόντες ποιμένα τινὰ τὰς ἀπέστειλαν· ὅτι ὁ μὲν ἄλλος χωρικός ἐσεβιάσθη τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὴν ἐπιούσαν ἀπέστειλε τὰ ζητούμενα· ὁ δὲ Δημητράκος, ὅστις ἦτον καὶ εὐπορώτερος τοῦ ἄλλου, ὅχι μόνον δὲν ἔστειλε τίποτε, ἀλλὰ καὶ ἔσχισε περιφρονητικῶς τὴν ἐπιστολὴν, λέγων ὅτι δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πληρώνουν χαράτσι εἰς τοὺς ληστές· ὅτι ὁ Εὐθύμιος, βλέπων μακρόθεν τὴν περιφρόνησιν, ὠργίσθη καὶ ἀπεφάσισεν ἀμέσως νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν μύλον νὰ συλλάβῃ τὸν αὐθάδη Δημητράκου καὶ νὰ τὸν τιμωρήσῃ· ἀλλ' οἱ ἄλλοι τὸν ἠμπόδισαν· ὅτι, κατὰ τὴν 16 τοῦ ἐπιόντος αὐγούστου, πληροφορηθέντες οἱ λησταὶ ὅτι ὁ Δημητράκος εἶχεν ἀπέλθῃ εἰς τινα πανήγυριν οἰκογενειακῶς κατέλαβον τὴν ὁδόν, δι' ἧς ἔμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ, καὶ συλλαβόντες αὐτὸν ἐζήτησαν λόγον διὰ τὴν περιφρόνησιν· ὅτι ἐκεῖνος τοὺς εἶπε τὸ ἡμαρτον καὶ ἐζήτηι μετὰ δακρύων συγχώρησιν· ὅτι καμφθέντες ἀπὸ

τὰ δάκρυά του ἀπεφάσισαν νὰ μὴ τὸν θανατώσουν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν σωφρονήσουν τοῦ ἐζήτησαν δέκα χιλιάδας δραχμὰς καὶ τῷ εἶπον ὅτι θὰ τὸν κρατήσουν αἰχμάλωτον μέχρι οὗ τὰς λάβωσιν· ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὅστις εἶχεν ἡλικίαν 25 περιπόου ἐτῶν, ἐπρότεινε νὰ κρατήσωσιν αὐτὸν καὶ ν' ἀπολύσωσι τὸν πατέρα του, ὡς δυνάμενον ἐὰν οἰκονομήσῃ εὐκολώτερον τὰ χρήματα· ὅτι οἱ λησῖαι ἐδέχθησαν τὴν ἀνταλλαγὴν ταύτην καὶ ἐκράτησαν τὸν υἱὸν ἀπολύσαντες τὸν πατέρα· ἀλλ' οὗτος ἀντὶ νὰ στείλῃ, κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, χρήματα εἰδοποίησε τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐκινήθησαν τὰ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα εἰς καταδίωξιν· ὅτι ὀργισθέντες ἐκ τούτου οἱ λησῖαι ἀπεφάσισαν ν' ἀποκεφαλίσωσι τὸν υἱὸν καὶ ἔρριψαν κληρὸν τίς νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασιν· ὅτι ὁ κληρὸς ἔπεσεν εἰς τὸν Εὐθύμιον, ὅστις παραλαβὼν τὸν υἱὸν κλαίοντα καὶ θρηνοῦντα τὸν ἔφερεν ὀλίγα βήματα μακρὰν τῶν ἄλλων εἰς μέρος χαμηλότερον, εἰς αὐτό (καὶ τοῦτο λέγων ὁ Εὐθύμιος ἐδείκνυε διὰ τῆς χειρὸς τὸν εἰς τοὺς πόδας τοῦ λόφου ρέοντα ρύακα)· ὅτι ὁ νέος γουατίσας ἐνώπιόν του τὸν παρεκάλεσε μετὰ θερμῶν δακρύων ν' ἀναβάλῃ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ νὰ τῷ συγχωρήσῃ νὰ γράψῃ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἀνάδοχόν του, ὅστις τὸν ἠγάπα πολὺ καὶ ὅστις, ἐὰν δὲν ἠθελε δυνηθῆναι νὰ πείσῃ τὸν πατέρα του, ἠθελεν ἴσως πληρώσει ἐξ ἰδίων του τὴν ἐξαγοράν· ὅτι κινήθει ὁ Εὐθύμιος εἰς συμπάθειαν ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ὅτι τέλος πάντων ὁ ἀνάδοχος κατάρθρωσε νὰ πείσῃ τὸν ἀσυλλόγιστον καὶ ἄστοργον πατέρα νὰ στείλῃ ἐξ ἑκατῶν δραχμῶν, τὰς ὑποίας λαβόντες οἱ λησῖαι ἀπέλυσαν τὸν υἱόν· «καὶ διατί, ἠρώτησα, ἠθέλατε νὰ τὸν κόψητε «καὶ δὲν τὸν ἐσκοτώνετε μὲ τὴν πιστόλαν;» — «Οἱ πιστόλες «καὶ τὰ τουφέκια, ἀπήντησεν ὁ Εὐθύμιος, εἶναι διὰ τὸν «πόλεμον καὶ ὄχι διὰ νὰ θανατώουν τοὺς καταδίκους. Δὲν «βλέπετε ὅτι καὶ ἡ Κυβέρνησις κόπτει καὶ δὲν σκοτώνει;»

Δὲν παρήρχετο ἡμέρα καθ' ἣν νὰ μὴ καθαρῖση ὁ Εὐθύμιος τὰ ὄπλα του καὶ νὰ μὴ τὰ ἀλείψῃ μὲ τὸν λευκὸν καὶ ὕδαρὸν μυαλόν, τὸ ὁποῖον ἐξάγουσιν ὤμῶν ἀπὸ τοὺς πόδας τῶν σφακτῶν καὶ τὸν ὁποῖον φυλάττουσιν ἐπιμελῶς ἐντὸς μικροῦ ἀπὸ τενεκὲν δοχείου ἀνηρτημένου παρὰ τὰς παλάσκας· ὁσάκις δὲ ἔσυρε τὸ ξιφίς του ἀπὸ τὴν Θήκην καὶ τὸ ἔβλεπον ἀσπράπλιον ἐνώπιόν μου, ἀνετριχιάζον ὄλος, συλλογιζόμενος, ὅτι δι' αὐτοῦ ἴσως ἔμελλε νὰ χωρισθῇ ἡ κεφαλὴ ἀπὸ τὸ σῶμά μου, ἀπέσπρεφον δὲ τὸ πρὸσωπόν μου ἀπὸ τὸν αὐλακα, τὸν ὁποῖον ἔδειξε διὰ τῆς χειρός του ὁ Εὐθύμιος, ὅτε διηγείτο τὴν ἰστορίαν τοῦ Δημητράκου, καὶ ἐπεθύμουν θερμοῶς νὰ φύγωμεν τὸ ταχύτερον ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο διὰ νὰ μὴν τὸν βλέπω, διότι ἐνόμιζον ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ἔμελλε νὰ χυθῇ τὸ αἷμά μου.

ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ.

Ὁ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤᾶΣ.

Ἄλλ' ἐν μέσῳ τῆς ἐορτίου ταύτης τελετῆς, ἐν μέσῳ τῆς κοινῆς ἡμῶν περὶ τοῦ παρόντος χαρᾶς, ἐν μέσῳ τῶν χρησιωτέρων ἡμῶν περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδων, εὐκόλως λησμονοῦμεν τὸ παρελθόν, τοὺς πόθους καὶ τοὺς ἀγῶνας τοσούτων προγενεσιέρων ἡμῶν ἀνδρῶν, οἵτινες μετὰ ζήλου πολλοῦ καὶ μεγίστης αὐταπαρνήσεως ἐν καιρῷ δουλείας καὶ σκότητος ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἔθνους μοχθήσαντες προπαρεσκευάσαν τὴν παροῦσαν κρείττονα τύχην αὐτοῦ. Καθὼς ὁ περιπατῶν εἰς κῆπον πλήρη ἀνθῶν εὐόσμων καὶ δένδρων καρποβριθῶν, παραδιδόμενος ὀλόκληρος εἰς τὴν παροῦσαν τῶν ἐτοιμῶν ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν, λησμονεῖ παντάπασι τὸν φιλόπονον γεωπό-

νον, τοῦ ὁποίου αἱ χεῖρες ἐγεώργησαν καὶ κατεφύτευσαν τὴν γῆν, οἱ δὲ ἰδρῶτες ἐπότισαν καὶ ἐγονιμοποίησαν τὰ φυτά, οὕτω καὶ ἡμεῖς κυριευόμενοι ὁλοκλήρως ὑπὸ τῶν εὐαρέσιων αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα ἢ ἀφιλαρυντικὴ τοῦ παρόντος ὄψις καὶ τοῦ μέλλοντος ἢ τερπνοτέρα ἐλπίς διεγείρει ἐν ἡμῖν, λησμονοῦμεν τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, οἵτινες ἐν πόνοις καὶ μόχθοις, ἐν θλίψεσι καὶ στενοχωρίαις προητοίμασαν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐνεσίωσαν τῶν ἀγαθῶν εὐμοιρίαν. Ἄς ἐνθυμηθῶμεν, κύριοι, ὅτι ἡ φιλτάτη ἡμῶν πατρίς δὲν ἀπήλαυε πάντοτε τῆς παρούσης αὐτονομίας, δὲν ἠϋπύρει διδασκάλων, δὲν διετέλει ὑπὸ Κυβέρνησιν φιλόμουσον καὶ φιλόλαον, φροντίζουσαν περὶ συστίσεως καὶ διατηρήσεως ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων σχολείων, μισθοδοτοῦσαν τοὺς διδάσκοντας, βραβεύουσαν καὶ ἐμψυχοῦσαν τοὺς διδασκομένους. Δὲν εἶναι μακρὰν ὄπισθεν ἡμῶν ὁ καιρὸς, ὅτε ἡ Ἑλλὰς αἰχμάλωτος καὶ τετραυματισμένη ἔσυρε τὰς βαρεῖας ἀλύσεις της, τῶν ὁποίων ὁ κρότος, ἀποσοβῶν πανταχόθεν τὰς Μούσας, ἐφυγάδευεν αὐτὰς εἰς γῆν ἄλλοτριαν. Δὲν εἶναι μακρὰν ὄπισθεν ἡμῶν ὁ καιρὸς, ὅτε ἡ βαρβαρότης τῶν πέραν τοῦ Ὠξοῦ καὶ Ἰαζάρτου φυλῶν, ὡς μέλαν καὶ βαρύθρουον νέφος ὑπὸ χειμῶνος ἀγρίου ἐπενεχθέν, κατεκάλυπτε τὴν Ἑλλάδα καὶ κατέστρεφε πᾶν γνώσεως βλάστημα, τὸ ὁποῖον τὸ γόυμιμον ταύτης ἔδαφος καίτοι κεχερσωμένον ἀνέδιδε. Δὲν εἶναι μακρὰν ὄπισθεν ἡμῶν ὁ καιρὸς, ὅτε τὸν ἀλλογενῆ περιηγητήν, ἐπισκεπτόμενον ταύτην τὴν πόλιν, δὲν ἐνεθύμιζεν ἄλλο τι ὅτι ἦτο εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰ μὴ τὰ σεμνὰ τῆς ἀρχαιότητος ἐρείπια καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἐξερχομένη Θρηνώδης Φωνὴ τῶν νυκτιλάων γλαυκῶν. Τίνες ἐν καιρῷ τῆς παγγενοῦς ἐκείνης νεκρώσεως διετήρησαν τῆς ἐλληνικῆς παλιγγενεσίας τὰ ζώπυρα; Τίνες ἐν καιρῷ τῆς χειμερίας ἐκείνης νάρκης περιέθαλψαν τῆς ἤδη σπαργώσης βλάστης τῆς ἐλληνικῆς διανοίας

τὰ σπέρματα; Εἶναι καὶ εὐγνωμον καὶ ὠφελιμον νὰ διασώζω-
 μεν ἀνεξάλειπτον τὴν μνήμην ἐκείνων, οἵτινες, τὸν πολύτιμον
 τῆς ἐλληνικῆς παιδείας σπόρον ἐν τῷ μακρῷ τῆς δουλείας
 χειμῶνι διατηρήσαντες καὶ τὴν ἀποχερσωθεῖσαν τῆς Ἑλλά-
 δος γῆν καθάρισαντες καὶ καλλιεργήσαντες, ἐφύτευσαν αὐτὸν
 ἐν καιρῷ εὐθέτῳ καὶ ἐθεράπευσαν, καὶ ἤδη ἀναβλασθήσας
 ἀνέδραμεν εἰς δένδρον καρποβριθές καὶ ὑψίκομον. Ἀλλὰ ποῦ
 μάλιστα ἀρμόζει νὰ μνημονεύωνται οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, εἰ μὴ
 ἐν τῷ ναῷ τούτῳ τῆς ἐλληνικῆς ἐπιστήμης, τοῦ ὁποίου τὰ
 νοητὰ θεμέλια αὐτοὶ ἐκεῖνοι διὰ τῆς διδασκαλίας κατέβαλον;
 πότε προσήκει μάλιστα νὰ ἀναγγελλωνται αἱ πράξεις αὐ-
 τῶν, εἰ μὴ κατὰ τὴν ἐπέτειον ταύτην τοῦ Πανεπιστημίου
 ἑορτῆν, ὅτε συνερχόμενοι: ἐνταῦθα δόξαν λατρείας ἀναπέμ-
 πομεν εἰς τὸν οὐράνιον πατέρα τῶν φώτων, ἐξ οὗ πᾶσα
 ἀνθρωπίνη σοφία ὡς λεπλή τις καὶ ἀμυδρὰ ἀκτὴς ἀπορρέει; Τὸ
 κατ' ἐμὲ πείθομαι, κύριοι, ὅτι καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη ἀπαιτεῖ νὰ
 μνημονεύωμεν τῶν ἀρχαιοτέρων διδασκάλων τοῦ γένους ἡμῶν,
 καὶ ὠφελιμον εἶναι νὰ προτιθῆται ἡ ἀρετὴ ἐκείνων καὶ ὁ
 πρὸς φωτισμὸν τῶν ὁμογενῶν τῶν ζῆλος παράδειγμα μιμή-
 σεως εἰς τοὺς νεωτέρους, καὶ ἀρμόζει νὰ ἀπονέμηται εἰς αὐ-
 τοὺς δημοσίως ὁ προσήκων ἔπαινος κατὰ τὴν ἀκαδημαϊκὴν
 ταύτην ἡμέραν. Διό, προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἡμῶν
 συγκλήτου νὰ ἐκφωνήσω τὸν συνήθη πανηγυρικὸν λόγον
 εἰς τὴν παροῦσαν ὁμήγυριν, ἐξέλεξα ὑπόθεσιν αὐτοῦ τὴν
 σύντομον βιογραφίαν ἐνδὲς τῶν σοφωτέρων διδασκάλων τοῦ
 γένους, ὅσους, πολλὰ μοχθήσας ὑπὲρ τῆς παιδείσεως τῶν
 ὁμογενῶν του, ἀπῆλθε πλήρης ἡμερῶν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ
 παρελθόντος αἰγούσιου, εἰς τὰς οὐρανίους τῶν δικαίων σκη-
 νάς. Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶναι Γρηγόριος ὁ Κωνσταντᾶς, ἀξιοσέ-
 βαστος καὶ εἰς ἐμὲ ἰδίως καὶ εἰς τὸ Πανελλήνιον. Ἴσως τινὲς
 τῶν ἀχροατῶν μου ἐμαθήτευσαν παρ' αὐτῷ. Ἄλλοι τινὲς

συνεδρίασαν ἴσως μετ' αὐτοῦ εἰς τὰς ἐθνικὰς συνελεύσεις, συνεταλαιπωρήθησαν καὶ συνεκινδύνευσαν ἐν καιρῷ τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ γένους. Πολλοὶ ὠφελήθησαν ἐκ τῶν πονημάτων του ἢ ἐθέλχθησαν ὑπὸ τῆς ἀγχινουσιάτης καὶ ἀσλείας του ὀμιλίας· ἐξαιτοῦμαι παρὰ πάντων αὐτῶν συγγνώμην, ἂν ὁ λόγος Φανῆ ἐν πολλοῖς ἔλλειπῆς καὶ πολὺ ἐνδεέστερος τῆς ἀξίας τοῦ ἀνδρός, τοῦ ὁποίου αὐτοσχεδιάζει τὸν βίον.

Ἄνωθεν τῆς κόμης τῶν Μηλιῶν, κεῖται τερπνόν τι μονιδριον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀγίου Νικολάου τιμάμενον. Τὸ ταπεινὸν κελλεῖον τοῦ μονιδρίου ἐξέλεξεν εἰς κατοικίαν του ὁ ὀλιγαρκέστατος Κωνσταντᾶς· ὑπὸ δὲ τὴν σκιὰν τῆς ταναῆς καὶ πυκνοφύλλου δρυὸς ἐπὶ σιβάδος καθήμενος, ἐδίδασκεν ἀπὸ πρωῒτας ἕως ἑσπέρας τοὺς πανταχόθεν προσερχομένους νέους, οὐδένα παρ' οὐδενὸς λαμβάνων μισθὸν τῆς πολυτίμου διδασκαλίας του. Οὕτως ὁ Κωνσταντᾶς ἐξηκολούθησε φυτίζων τοὺς πανταχόθεν προσφοιτῶντας νέους, καὶ εὐεργετῶν, διὰ τῆς σοφῆς καὶ ἀκαμάτου διδασκαλίας του, καὶ τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα καὶ ὀλόκληρον τὸ ἔθνος μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐπιθυμῶν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἀγαπητῆς του Ἑλλάδος καὶ προπαρασκευάζων αὐτὴν διὰ τῆς διδασκαλίας του, ἐνόμιζε μακρὰν ἀκόμην τὴν ἐποχὴν τῆς πληρώσεως τῆς ἐπιθυμίας του, οὔτε ὑπώπλευε τὴν ὑπαρξιν καὶ τὰ παράτολμα σχέδια τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας. Χωρῶν εἰς πᾶσαν πρᾶξιν μετ' εὐλαβείας καὶ περισκέψεως, καὶ κρίνων ἀναγκαῖον νὰ προτελεσθῇ τὸ ἔθνος διὰ τῆς προσηκούσης παιδείας εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα, ἀπεδοκίμαζε πάντα ἄωρον ἐνθουσιασμόν, ὠθοῦντα ἀπερισκέπτως εἰς τὸν περὶ τῶν ὅλων κίνδυνου τὸ ἔτι ἀφώτιστον καὶ ὑλικῶς ἀπαρασκευάσθον ἔθνος. Ταύτην τοῦ Κωνσταντᾶ τὴν εὐλάβειαν γινώσκων κάλλιστα ὁ Γαζῆς, ἀπευχόμενος δὲ καὶ αὐτὸς τὴν πρόωρον τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους

κίνησιν, ἐβράδυνε νὰ μύησῃ αὐτὸν τὰ τῆς Ἐταιρίας μυστήρια. Ὀλίγους δὲ μόνου μῆνας πρὸ τῆς παγγενοῦς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, ὅτε ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία, ἐλπίζουσα, ἐκ τῆς ἀποσπασίας τοῦ ἰσχυροῦ τῆς Ἡπείρου σατράπου, ὠφέλειαν καὶ βοήθειαν, ἤρχισεν ἤδη διὰ τῶν ἀποστόλων τῆς νὰ προαλείφῃ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοὺς ἀθλητὰς καὶ νὰ ἐπισπεύδῃ τὸν μέγαν ἀγῶνα, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν φίλον καὶ ὁμόσπυρον του πάντα τὰ σχέδια τῶν ἐταίρων. Ὁ Κωνσταντᾶς ἀκούσας ταῦτα ἐσίναξεν, ἀπαισίαν οἰωνιζόμενος τῆς προώρου κινήσεως τὴν ἔκβασιν. Μὴ ἔχων δὲ νὰ πράξῃ τι ἄλλο, ἐπεκαλεῖτο μόνου τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν εἰς σωτηρίαν τῆς Φιλτάτης τοῦ Ἑλλάδος, ἐκτιθεμένης εἰς τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων. Ἡ σάλπιγξ τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἐβράδυνε νὰ ἠχήσῃ, ἐκκαλοῦσα ἀπὸ τῶν τάφων τὴν ἐξ αἰώνων ἐν αὐτοῖς τεθαμμένην ἐλευθερίαν. Ὁ ἦχος αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰστροῦ μέχρι τοῦ Ταυγέτου καὶ τῆς Ἰδης κατεθρόησε τοὺς βαρβάρους ὡς σάλπισμα ἀγγέλου κηρύσσοντος τὴν προσεγγίζουσαν θείαν ἐκδίκησιν. Αἱ καρδίαι τῶν Ἑλλήνων πανταχοῦ ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἀνεσκίρτησαν, καὶ πανταχοῦ τὰ πολεμιστήρια ἄσματα τοῦ νέου τῆς Ἑλλάδος Τυρταίου ἀντήχησαν. Ὁ ἥλιος τῆς 6' μαΐου τοῦ 1821 ἔτους, ἀνατείλας ὑπὲρ τὸ Πηλιον, ἔδειξεν εἰς τοὺς Θετταλομάγνητας τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας κυματιζομένην ἐπὶ τριῶν πλοίων ὑδραϊκῶν, τὰ ὅποια, προσορμισθέντα πρῶτον εἰς Τρίκερα, εἰσέπλεον ἤδη εἰς τὸν παγασαῖον κόλπον. Πάντες ἠσπᾶσθησαν αὐτὴν μετ' ἐνθουσιασμοῦ, καὶ χωρὶς νὰ ἀναλογισθῶσι τὸν μέγαν κίνδυνον, εἰς τὸν ἑποῖον ἐνέβαλλον ἑαυτούς, ἀντιτασσόμενοι μόνου τῶν Θεσσαλῶν πρὸς τε τοὺς ἐν Θεσσαλίᾳ πολυαριθμοὺς Ὄθωμανοὺς καὶ πρὸς τὰ στρατεύματα ὅσα ὁ Σουλτάνος πανταχόθεν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκίνει, ἔδραμον εἰς τὰ ὄπλα διὰ νὰ συναγωνισθῶσι μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν Ἑλλήνων τὸν κάλ-

λιστον τῶν ἀγώνων. Τοῦ κύβου ἀναρριφθέντος, ὁ Κωνσταντᾶς παρέλιπε πάντα ἄκαιρον σχετλιασμόν, καὶ λαβὼν τὸν κάλαμον ἔγραφε πανταχοῦ πρὸς τοὺς προὔχοντας, προτρέπων αὐτοὺς εἰς ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην. Παρακληθεῖς δὲ ὑπ' αὐτῶν ἀπῆλθεν εἰς τὰ Ψυρὰ ἵνα ἀγοράσῃ πολεμικὰς ἀποσκευάς, τῶν ὁποίων ἡ Θεσσαλομαγνησία ἐστρεφεῖτο, νὰ πείσῃ δὲ καὶ τοὺς Ψυρανοὺς νὰ στείλωσι πλοῖά τινα εἰς ἀποκλεισμόν τοῦ Φρουρίου. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Κωνσταντᾶ, ὁ ἀγέρωχος Δράμαλης, μετὰ πολλοῦ σίρατοῦ καταβὰς ἐκ τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις μεγάλου σίρατοπέδου εἰς Λάρισσαν, συνήγαγε περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἐν Θεσσαλίᾳ Ὄθωμανούς, καὶ ὑγκώσας τὰ σίφιφιν του ἐφώρμησε κατὰ τῆς Μαγνησίας. Οἱ Μάγνητες ἀντιταχθέντες ἐπολέμησαν· ἀλλὰ, μόνι καὶ πάσης ἐκ τῶν γειτόνων ἐπικουρίας ἔρημοι, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς τὴν πολυάριθμον δύναμιν τοῦ σατράπου· ὑποχώρησαντες δὲ ὠχυρώθησαν εἰς τὸ πάλαι μὲν Τίσαιον, νῦν δ' ἀκρωτήριον τῶν Τρικέρων καλούμενον, ὅπου μὲν Θάρρος περιέμειναν τὸν ἐχθρόν. Ὁ Δράμαλης πυρπολῶν τὰς κώμας, σφάζων καὶ αἰχμαλωτίζων τοὺς εἰς χεῖράς του περιπίπτοντας, προεχώρησε μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ τῶν Τρικέρων· ἀπεκρουσθεῖς δὲ μὲν Φθορὰν ἀπὸ τῆς ὀχυρᾶς ταύτης Φέσεως, ὅπου καὶ τῆς σίρατιᾶς τοῦ Κιουταχῆ χιλιάδες πολλαὶ ἔμελλον δύο ἔτη βραδύτερον νὰ κατατριβῶσιν, ἀπεσύρθη εἰς Λάρισσαν, χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ σβέσῃ ἐξ ὀλοκλήρου, ὡς ἐλογίζετο, τὴν ἐπανάστασιν τῶν Μαγνητῶν. Ὁ ἐν Μαγνησίᾳ ὑποκαίων ἔτι καὶ τὴν Θεσσαλίαν συχνὰ κλονίζων κρατῆρ, ἢ παρακολοθησάσα κίνησις τῶν Ἀγράφων, τὰ ζοφερὰ νέφη τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ γηραιοῦ Ὀλύμπου συμπυκνούμενα ἤδη καὶ ἀπειλοῦντα καὶ ἐκεῖθεν ἀσίραπὰς καὶ κεραυνούς κατὰ τῶν τυράννων, ἠνάγκασαν τὸν Δράμαλην νὰ παραμείνῃ ἔτος ὅλον εἰς Λάρισσαν, χωρὶς νὰ προβῆ πρὸς τὰς Θερμοπύλας.

Ὁ Κωνσταντᾶς ἔμαθεν ἐν τῇ Ψυρίᾳ νήσω καὶ ἐθρήνησε τῆς Θετταλομαγνησίας τὴν δυστυχίαν. Βλέπων δὲ πανταχοῦ ἀταξίαν καὶ μηδαμοῦ ἀρχὴν κυβερνῶσαν τὸ ἔθνος καὶ διευθύνουσαν, ἀπηλπίσθη τὸ πρῶτον περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἀπεφάσισε νὰ μεταβῆ εἰς Ἐπιδόνησον. Ἄλλ' ἅμα καταλιπὼν τὸ πολεμὸκλονον ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ἤρχισε νὰ μετανοῆ. Ἡ ἐν Ἐπιδόνησῳ ἀσφάλεια τῷ ἐφαίνετο θλιβερότερα παρὰ τοὺς κινδύνους, καὶ ἡ ἐν ἀνέσει ζωὴ βαρυτέρα παρὰ τὴν ἐν ταλαιπωρίαις καὶ πόνοις. Ὅθεν, ἅμα ἤκουσε τὴν ἄφιξιν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ κατόπιεν τὴν τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς Πελοπόννησον, διεπεραιώθη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Λακωνίαν, καὶ ἐκεῖθεν ἀνέβη κατὰ τὸν αὐγουστοῦ μῆνα εἰς τὰ Τρικύρυφα τῆς Τριπόλεως. Ἐβδομηκοντούτης σχεδὸν τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὸ γῆρας χρεῖαν ἔχων ἀνέσεως, δὲν ἀπεδειλίασε πρὸς τοὺς κινδύνους τοῦ στρατοπέδου, δὲν ἀπάνησε πρὸς τὰς κακουχίας καὶ παντοειδεῖς στερήσεις τοῦ πλάνητος βίου· ἀλλὰ, θερμαινόμενος ὑπὸ τοῦ ἀσβέσου ἔρωτος τῆς πατρίδος, ἀπεφάσισε νὰ δράμῃ πανταχοῦ, ὅπου ἡ παρουσία του ἠδύνατο νὰ φέρῃ τινα ὠφέλειαν. Ἐπὶ τῶν Τρικυρίων εὔρετον νῦν μὲν λευκότριχα, τότε δὲ νέον νεωστὶ ἐξ Ἰταλίας ἐλθόντα Μαυροκορδάτον, Θεόδωρον τὸν Νέγρην, τὸν σεβασμιώτατον τότε Ταλαντίου νῦν δὲ Ἀτίκῃς Νεόφυτον, τὸν Βάμψαν, τὸν Βενιαμίν, τὸν Σκανδαλίδην καὶ πολλοὺς ἄλλους τῶν ἐκ τῆς σιερεᾶς Ἑλλάδος προκρίτων τε καὶ λογίων. Συσκέψεως μετ' αὐτῶν γενομένης, ἐνεκρίθη νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν ἐν παντελεῖ ἀναρχίᾳ διατελοῦσαν τότε σιερεᾶν Ἑλλάδα, νὰ συγκαλέσωσιν ἐκ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῆς πληρεξουσίου εἰς σύστασιν δύο κυβερνητικῶν ἐπιτροπῶν, τῆς μὲν ἐν τῇ ἀνατολικῇ, τῆς δὲ ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι, ὅσον κέντρον ἐνώσεως τῶν μέχρι τοῦδε πάντη ἰδιορρύθμων καὶ ἀσυναρτήτων ἐπαρχιῶν· οὕτω δὲ νὰ προπαρασκευάσωσιν τὴν συγκρότησιν

ἔθνικῆς συνελεύσεως καὶ τὴν καθίδρυσιν τῆς ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀναγκαίας ἔθνικῆς κυβερνήσεως. Ὁ Κωνσταντᾶς ἔγραψεν εὐθύς πρὸς τοὺς ἐν Τρικέροις Θετταλομάγνητας, προτρέπων αὐτοὺς νὰ ἐκλέξωσι τρεῖς πληρεξουσίους καὶ νὰ πέμψωσιν αὐτοὺς εἰς Ἄμφισσαν, ὅπου μετέβαινε καὶ ὁ ἴδιος. Ἐκλεχθεὶς δὲ πληρεξούσιος αὐτὸς πρῶτος, καὶ ἔχων συμπληρεξουσίους τοὺς τὸν Γαζῆν καὶ τὸν Κυριαζῆν Ἀγαγνώστου, συνέπραξε δραστηρίως εἰς τὴν ἐν Ἄμφισσῃ μερικὴν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος συνέλευσιν καὶ εἰς τὴν ἐν αὐτῇ σύστασιν τοῦ Ἀρείου Πάγου. Μεταβὰς δὲ κατόπιν μετὰ τῶν συμπληρεξουσίων του εἰς τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ πρῶτην πανελληνίου συνέλευσιν, ὑπῆρξεν εἰς τῶν πενήτηντα ἐννέα ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες κατέβαλον ἐν αὐτῇ τὸν Φεμέλιον λίθον τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως τῆς Ἑλλάδος. Οὐχὶ δὲ μόνον εἰς τὴν πρῶτην πανελληνίῳ συνέλευσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς, πλὴν τῶν ἐπὶ τοῦ Κυβερνήτου, ἐξ ὧν οἱ κληρικοὶ ἀπεκλείσθησαν, ὑπῆρξεν ὁ Κωνσταντᾶς σιαθερὸς τῆς Μαγνησίας πληρεξούσιος, ἔχων πάντοτε συμπληρεξουσίους ἐκείνους, τοὺς ὑποίους αὐτὸς συνίστα εἰς τοὺς συνεπαρχιώτας του. Τοσοῦτον οὗτοι ἐσέβοντο τὸν Κωνσταντᾶν, ὥστε τὸν λόγον αὐτοῦ ἐδέχοντο πάντοτε ὡς χρησμόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐρρυθμίζοντο.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ.

Αἰκατερίνα ἡ Μεγάλη.

Αἰκατερίνης τῆς Β' ἡ βασιλεία συνέχεται μὲ τὴν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Πέτρου τοῦ Γ', διαδεχθέντος τὸν Φρόνον μετὰ τὸν θάνατον τῆς αὐτοκρατορίσεως Ἐλισάβετ. Φιλανθρώπως ἤρχισεν ὁ ἡγεμὼν οὗτος τὴν βασιλείαν του, ἀνακαλέσας ἐκ

τῆς εἰς Σιθηνίαν ἐξορίας πολλοὺς περιφανεῖς ἄνδρας, ἐν οἷς ἦσαν οἱ εὐνοούμενοι καὶ τὰ θύματα τῆς προηγουμένης κυβερνήσεως ὁ Βύρων, ὁ Μύννιχ, ὁ Λεστώκ καὶ ἄλλοι. Ἐξέδωκε δὲ καὶ τινὰς ἀξιεπαίνους διατάξεις, δι' ὧν ὠφελεῖτο ἡ ἐλευθερία, ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ κατηργοῦντο διάφοροι καταχρήσεις· ἀλλ' ὁ ζῆλος αὐτοῦ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν κυβερνητικῶν αὐτοῦ καθηκόντων ἐκρύωσε ταχέως. Ἡ ἀσλασία τοῦ χαρακτῆρός του τὸν ἔρριπτεν εἰς ἀτοπήματα. Ὁξύς ὑπὲρ τὸ δέον εἰς τὴν ἐνέργειαν καὶ αὐτοῦ τοῦ καλοῦ, καθίστατο ἐνίοτε ἄδικος, ἢ τοῦλάχιστον ἀπερίσκεπτον εἰς πολλὰς αὐτοῦ πράξεις. Ὁ χλευασμὸς τῶν ῥωσικῶν ἐθίμων καὶ τρόπων, ἢ κατὰ τῶν εἰκόνων καὶ τῆς γενειοτροφίας τοῦ ἱερατείου καταφορά του, ἢ δήμευσις τῶν κτημάτων τοῦ κλήρου καὶ ἢ ἀφαίρεσις τῶν δούλων αὐτοῦ· ἢ διάλυσις τοῦ σώματος τῆς σωματοφυλακῆς, εἰς τὴν ὑποίαν ἢ προκάτοχός του Ἐλισάβετ ἐχρεώσκει τὸ διάδημα· ἢ προτίμησις τὴν ὑποίαν ἔδιδε φανερὰ εἰς τοὺς ξενικούς του σωματοφύλακας, τοὺς ὀλσείνικους θωρακοφόρους· ἢ παραμέλησις τοῦ νὰ σλεφθῆ καὶ χρισθῆ εἰς Μόσχαν καὶ ἢ ἀσύνητος ἐξωτερικὴ αὐτοῦ πολιτικὴ διήγειραν κατ' αὐτοῦ τὴν δυσαρέσκειαν πολλῶν καὶ μάλιστα τῶν παρ' αὐτοῦ περιφρονουμένων μεγασιάνων. Ζῶν ἐν διχονοίᾳ καὶ πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεώς του μετὰ τῆς συζύγου του Αἰκατερίνης, ἠθέλησε νὰ κηρύξῃ νόθον τὸν υἱὸν του τὸν μετέπειτα Παῦλον τὸν Α', καὶ νὰ ἀποβάλῃ τὴν Αἰκατερίναν δι' ὄχι ἀθεμελιώτους ὑπονοίας. Ἐκ τούτου ἡ Αἰκατερίνα συνέλαβε τὸν σλοχασμὸν τῆς ἐκθρονίσεως αὐτοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνεδέθησαν διὰ συνωμοσίας διάφορα ὑποκείμενα· ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κοσάκων Ραζουμόφσκης, ὁ τῆς ἀποθανούσης αὐτοκρατορίσεως εὐνοούμενος Σχουβάλοφ, ὁ Βολσκόνσκης, ὁ κόμης Πάμιν, παιδαγωγὸς τοῦ Παύλου, οἱ πρίγκιπες Βαριατίνσκοι, οἱ πέντε

ἀδελφοὶ Ὁρλόφ, αἱ πριγκίπισσαι Δάσκοφ, καί τινες ἄλλοι· κορυφαῖοι τῆς συνωμοσίας ἦσαν ὁ εὐνούσλατος τῶν ἐρωμένων τῆς Αἰκατερίνης Γρηγόριος Ὁρλόφ καὶ ἡ κυρία Δάσκοφ εὐνοουμένη τῆς αὐτοκρατορίσσης, ἐλπίζουσα, μετὰ τὴν μεταβολὴν, νὰ διευθύνῃ αὐτὴ διὰ τῆς ἐπιρροῆς της τὴν Αἰκατερίναν. Κανεῖς τῶν συνωμοτῶν δὲν ἐγνώριζε τὴν πρὸς τὸν Ὁρλόφ σχέσιν τῆς Αἰκατερίνης, ἀλλὰ καθεὶς αὐτῶν ἐφρόνει ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἤθελεν ἀπολαύσει τὴν χάριν καὶ τοὺς καρποὺς τῆς πρᾶξις του.

Ὅσον ὀλιγώτερον ἐλεύθερος εἶναι ὁ λαός, τόσοι τὰ πνεύματα εἶναι ἐπιρρεπέστερα πρὸς τὰ βίαια ἐγχειρήματα· ὅπου ἡ ἀπλὴ μομφὴ τῶν πράξεων τῆς κυβερνήσεως λογιζέται διαγωγὴ σλασιώδης καὶ τιμωρεῖται μὲ τόσην αὐστηρότητα μὲ ὕσιν εἰς τὰς συγκερασμένας πολιτείας ἢ Φανερὰ ἀποσλασία, ἐκεῖ ἀπαιτεῖται ἡ μεγίστη μυστικότητα εἰς πᾶν ἐγχείρημα, καὶ ταύτης ἡ ἀσφαλεστέρα ἐγγύησις εἶναι ὁ βέβαιος κίνδυνος· ἀλλ' ὅμως ἂν ὁ δεσποτισμὸς ἐξ ἑνὸς μέρους πλήτη ἐν ταυτῶ καὶ ἀπειλῇ, ἐξ ἑτέρου ἢ εὐχερῆς ἐπιτυχία τῶν αὐλικῶν μεταβολῶν, αἱ ὅποια συνήθως δὲν ἐπιφέρουσι παρὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ αὐτάρχου, καθιστᾷ ἐπίσης ἐπικίνδυνον πᾶσαν ἄρνησιν συμπράξεως ἢ δισταγμὸν, ἡ δὲ ἐμπιστοσύνη τοιοῦτου εἴδους εἰς τὸν πρὸς ὃν γίνεται συνεπάγει τὴν ὑποχρέωσιν ἢ τῆς προδοσίας ἢ τῆς συνεργείας καὶ ὑποσληρίξεως. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς δεσποτικὰς κυβερνήσεις τὰ ἡμιτελῆ μέτρα εἶναι ἄγνωστα· ὁ δεσπότης πρέπει ἢ νὰ κολάσῃ ἢ νὰ πῶσῃ· ὁ ὑπήκοος ἀφ' ἑτέρου ἢ πρέπει νὰ ἐπιτύχῃ ἢ νὰ περιμένῃ τὴν ἐσχάτην ποιμήν. Αὕτη ἡ διπλὴ ἀνάγκη, ἐξ ὧν ἡ μία εἶναι αὐστηρὰ συνέπεια τῆς ἄλλης, ἐξηγεῖ τὰς αἰματώδεις μεταβολὰς, τὰς ὅπαιας τόσοι συχνὰ ἀπαντῶμεν εἰς τὴν ῥωσικὴν ἱστορίαν.

Τὴν νύκτα τῆς ἐνάτης ἰουλίου 1762, ἐνῶ ὁ μὲν Πέτρος

διέτριβεν εἰς τὸ παλάτιόν του ἐν Ὁρνιενμπάουμ ἢ δὲ Αἰκατερίνα εἰς τὸ τοῦ Πέτερχοφ, παρουσιασθεὶς ἐξαίφνης ὁ Ἀλέξιος Ὁρλόφ, ἀδελφὸς τοῦ Γρηγορίου, εἰς τῆς αὐτοκρατορίσσης τὴν κοιτῶνα: σπεύσατε, δέσποινα, εἶπε πρὸς αὐτήν, δὲν πρέπει νὰ χαθῆ οὐδὲ μία σιγμῆ! — Ἡ συνωμοσία εἶχε προδοθῆ εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ συλληφθῆ ἤδη εἰς ἐκ τῶν συνωμοτῶν. Ἡ Αἰκατερίνα ἠκολούθησε παρευθὺς καὶ οἱ γράψαντες ὑπομνήματα περὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν παρέλειψαν νὰ παρατηρήσωσιν ὅτι εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην σιγμὴν ἡ Αἰκατερίνα ἐφύλαξε τόσην ψυχῆς ἀταραξίαν, ὥστε ἀσφειεύετο ἐντὸς τοῦ ὀχλήματος πρὸς τὴν συνοδούουσαν αὐτὴν Θαλαμηπόλου διὰ τὴν ἀταξίαν εἰς τὴν ἐνδυμασίαν της. Ἐλθοῦσα σπουδαίως εἰς τὸν σίρατῶνα τῶν σωματοφυλάκων, ἐκ τῶν ὀπίων τινὰς εἶχε διαφθείρει μὲ δῶρα καὶ ὑποσχέσεις ὁ Γρηγόριος Ὁρλόφ, ἐλάλησε πρὸς αὐτοὺς ἢ αὐτοκρατόρισσα περὶ τοῦ εἰς αὐτὴν καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς ἐπικειμένου κινδύνου· τὸ ἐπίχαρι αὐτῆς, τοῦ ἐρασίου της Ὁρλόφ αἰ προσπάθειαι, τὸ μῖσος τῶν σιρατιωτῶν κατὰ τοῦ Πέτρου διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς περιφρόνησιν, φῆμαι ἀδέσποτοι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Πέτρου, τὸ ἀπροσδόκητον τοῦ πράγματος, καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐνδὸς ἐκάστου νὰ προαποκτήσῃ τῆς αὐτοκρατορίσσης τὴν εὐνοίαν καὶ εὐγνωμοσύνην, κατέπεισαν ἐντὸς ὀλίγου τὸ τάγμα τῆς σωματοφυλακῆς. Ἱερεῖς προδιατεθήμενοι ἐπαρουσιάσθησαν ἀμέσως μὲ τὸν σλαυρὸν ἀνὰ χεῖρας καὶ οἱ σιρατιῶται ὠρκίσθησαν. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν σωματοφυλάκων ὑπῆγεν ἡ Αἰκατερίνα εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν ἐκκλησίαν. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι, πλανηθεὶς ἀπὸ τὴν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Πέτρου διαδοθεῖσαν ψευδῆ φήμην ὑπεδέχθη αὐτὴν ὡς ἐπίτροπον τοῦ κράτους καὶ τοῦ υἱοῦ της. Ἀλλ' ἐνῶ ὁ ἱεράρχης ἔφαλλεν ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τὴν δοξολογίαν, ἔξω οἱ περιϊστάμενοι ἀνηγόρευσαν τὴν Αἰκατερίναν αὐτοκρατόρισσαν· τοῦτο ἔδωκεν

εἰς τὸ πρᾶγμα ταχεῖαν ῥοπήν. Οἱ μεγασιᾶνες, ἡ σύγκλητος ἔσπευσαν πρὸς αὐτήν· ὁ κληρὸς προσῆλθε φέρων τῆς βασιλείας τὰ παράσημα καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη. Ἡ Αἰκατερίνα ἔφιππος, ἐνδεδυμένη στρατηγοῦ σιολήν, φέρουσα ἐπὶ κεφαλῆς στέμμα ἐκ φύλλων δρυὸς καὶ περιεζωσμένη ξίφος, συνήθροισε περὶ αὐτήν ἐντὸς ὀλίγου 15 χιλιάδαις στρατιωτῶν. Ἄμα ἔφθασεν εἰς τὸν τεθορυβημένον αὐτοκράτορα ἡ ἀγγελία τῶν γενομένων, ὁ στρατηγὸς Μύννιχ τὸν προέτρεπε νὰ ἀπέλθῃ ἄνευ ἀναβολῆς εἰς τὴν Οὐκραίαν, καὶ νὰ συναθροίσῃ ἐκεῖ τὸν στρατὸν του ἢ νὰ προσφύγῃ εἰς τὰ κατὰ τὰ σύνορα τῆς Προυσίας ἐφεδρεύοντα ῥωσικὰ στρατεύματα, καὶ δι' αὐτῶν νὰ ἀνακτήσῃ τὴν βασιλείαν του· ἢ τέλος νὰ ἐξέλθῃ γενναίως ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γερμανῶν σωματοφυλάκων του κατὰ τῆς ἀποστρατησίας αὐτοκρατορίας, νὰ ὑπομνήσῃ τοὺς ἀποπλανηθέντας ῥώσσους σωματοφύλακας τὰ κηθήκοντά των καὶ νὰ τοὺς προτρέψῃ εἰς ὑπακοὴν καὶ πίστιν. Ἄλλ' εἰς τὸν δισιᾶζοντα καὶ ἀμφίβουλον Πέτρον ἐφάνη τὸ μὲν μακροῦ χρόνου ἔργον, τὸ δὲ παράτολμον. Ὅχι, εἶπε, δὲν τολμῶ τοιοῦτό τι· γνωρίζω τὴν σύζυγόν μου· ἠμπορεῖ νὰ πυροβολήσῃ κατ' ἐμοῦ. Ἄν λοιπόν, τὸν ἀπεκρίθη ὁ γηραιὸς στρατηγός, δὲν ἔχῃς τὴν ἀνδρείαν μῆτε νὰ ζήσῃς μῆτε νὰ ἀποθάνῃς, ὡς προσήκει εἰς αὐτοκράτορα, τότε λάβε τὸν σίανρον εἰς τὰς χεῖράς σου καὶ αὐτὸς θέλει σοῦ προφυλάξῃ τὴν ζωὴν· ἐγὼ δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν σου ἐξέρχομαί κατὰ τῆς βασιλείας· οἱ ἐχθροὶ δὲν θέλουν φθάσει μέχρι σοῦ πρότερον παρὰ ἀφ' οὗ περάσωσιν ἐπὶ τοῦ πτώματός μου. Ἄλλ' ὁ Πέτρος ἠλπίζε τὸ πᾶν ἀπὸ συνδιαλέξεως. Οὕτω ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ πάντων, ἠναγκάσθη νὰ κηρύξῃ ἑαυτὸν δι' ἐγγράφου αἰσχροῦς παραιτήσεως ἀνάξιον τῆς βασιλείας. Ἄλλὰ διὰ τοῦ τρόπου τούτου δὲν ἔσωσε καὶ τὴν ζωὴν του, ὡς ἠλπίζεν. Ἡ Αἰκατερίνα ἦτο ἀρκετὰ προνοητικὴ, ὥστε νὰ γνωρίζῃ ὅτι

τὰ ἡμιτελῆ μέτρα εἶναι ἐπικίνδυνα, ἐνῶ μάλιστα περιεστοιχεῖτο ἀπὸ συμβούλους, οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν σωτηρίαν ἔπρεπε νὰ ἐπιθυμῶσι τοῦ καθαιρεθέντος αὐτοκράτορος τὸν θάνατον. Ἐπτὰ ἡμέρας μετὰ τὴν παραίτησίν του, ὁ δυστυχὴς Πέτρος ἐθανατώθη σκληρῶς εἰς τὴν φυλακὴν του ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Ὁρλόφ διὰ Φαρμάκου καὶ πνιγμοῦ.

Ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ θρόνου ἀποβολῆς τοῦ Πέτρου, ἔφερεν ἡ Αἰκατερίνα τὰ σκῆπτρα τοῦ ῥωστικοῦ κράτους, δι' ὧν 34 ἐτῶν, μὲ δύναμιν, σύνεσιν, τόλμην καὶ τύχην, ὡς ὄντως μεγάλη βασιλίσσα, ἂν δύναται μεγαλεῖον νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ ἠθικῆς ἀρετῆς.

Διαδεχθεῖσα καθ' ὃν εἶδομεν τρόπον τὸν αὐτοκρατορικὸν τῆς Ῥωσσίας θρόνον, ἐδείχθη ἡ Αἰκατερίνα εἰς τὸ σύστημα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς κυβερνήσεως ἄξιος Πέτρου τοῦ μεγάλου ἐφάμιλλος καὶ κληρονόμος τῆς μεγαλοφυΐας του, καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς ὑπῆρχον μέσα καὶ βοηθήματα μεγαλύτερα, ἢ ἐνέργεια τῆς πολιτικῆς της ἐσπρέφετο εἰς κύκλον μεγαλύτερον καὶ εἶχε καὶ ἀποτελέσματα ἀναλόγως ἐπωφελέστερα. Ἄν καὶ δὲν εἶχεν ὡς ὁ Πέτρος τὴν πλήρη τῶν πραγμάτων τῆς ἐπικρατείας γνῶσιν, καρπὸν τῶν διηνεκῶν τούτου ὁδοιποριῶν· ἂν καὶ εἰς τὰς πολεμικὰς καὶ ναυτικὰς ὑποθέσεις ἐσπερεῖτο τὸ περιληπτικόν, πρακτικόν καὶ δημιουργικόν τοῦ ἐξόχου ἐκείνου ἀνδρὸς βλέμμα· ἂν καὶ εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς προσωπικῆς ἀξίας καὶ ἰκανότητος, μάλιστα τῆς ἀφανοῦς, συνεσπλαμένης καὶ μετριόφρονος, δὲν ἦτο τόσον ὀξυδερκῆς ὅσος ἐκεῖνος, καὶ παρέβλεπε ἢ ἠνείχετο πολλάκις τὰς καταδυναστικὰς τῶν σατραπῶν καὶ μεγιστάνων πράξεις· μ' ὅλα ταῦτα ἡ αὐτοκρατόρισσα αὕτη ἐνήργησεν ἐξαισιῶς ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς εὐχρηματίας, τῆς δυνάμεως καὶ διακοσμήσεως τῆς εὐρυχώρου ἐπικρατείας της· τὸ μὲν ἐξακολουθοῦσα καὶ μεταρρυθμίζουσα ὅσα ὁ Πέτρος εἶχεν ἤδη ἀρχήσει

καὶ θεμελιώσει, ἀλλ' οἱ ἐν τῷ μεταξὺ διάδοχοι τῆς βασιλείας παρημέλησαν, τὸ δὲ διὰ νέων δημιουργημάτων κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σύστημα τοῦ μεγάλου προκατόχου της.

Διὰ τὴν αὐξήσῃ ὅσον τὸ δυνατόν τὸν ἀσθενῆ τῆς ἐπικρατείας της πληθυσμόν, τὴν ἀναπληρώσῃ τὴν φθορὰν τῶν ἀνθρώπων, τὴν ὁποίαν ἐπροξένουν οἱ ἀδιάκοποι αὐτῆς πόλεμοι, καὶ τὴν καλλιεργήσῃ τοὺς ὁποίους ἡ ῥώσικη γῆ περικλείει θησαυρούς, ἐπροσκάλει, διὰ δημοσίων προκηρύξεων, ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ ἰδίως ἐκ τῆς Γερμανίας, ἀποίκους γεωργούς καὶ τεχνίτας· ταυτοχρόνως συνέτρεχε καὶ τῆς τρίτης ἢ μέσης τάξεως τῶν πολιτῶν τὴν ἐπίδοσιν διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν πόλεων· 216 νέαι πόλεις καὶ κῶμαι χρεωστούσιν εἰς τὴν Αἰκατερίναν τὴν γένεσίν των, καὶ πολλαὶ παλαιαὶ τὴν ἐκ τῶν ἐρειπίων λαμπρὰν αὐτῶν ἀνέγερσιν. Ἡ σύσταςις ἠρφανοτροφείων, νοσοκομείων, πτωχοτροφείων· ἡ εἴσαξις τῆς δαμαλίδος· ἡ καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν ἐγκατάστασις ἰατρῶν καὶ χειρουργῶν· τελευταῖον τοσαῦτα κοινὰ καταστήματα εἰς πολλαπλασίασιν τῶν ἐπιτηδευμάτων τοῦ κοινοῦ βίου καὶ τῶν πρὸς ζῶαρκειαν πόρων, εἰς προδίθασιν τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, συνήργησαν δραστηρίως εἰς τοῦ πολιτισμοῦ τὴν ἐξάπλωσιν.

Τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου ἡ αὐξησης καὶ ἐπέκτασις ἦτο διηνεκὲς τῆς ἀνεκδύτου αὐτῆς μερίμνης ἀντικείμενον· ὁδῶν καὶ διωρύγων κατασκευαί· σύσταςις συλλόγου ἐμπορικοῦ· συνθήκαι ἐπωφελεῖς μετ' ἑξῆς κράτη· καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐπιτυχία τῆς παρὰ τοῦ Πέτρου ματαίως ζητηθείσης ἐλευθέρας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ Αἰγαίου πελάγους θαλασσοπλοΐας, ἐξακολούθησις τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πρὸς ἀνακάλυψιν τόπων καὶ πλουτισμὸν τῆς γεωγραφίας καὶ ἐθνογραφίας περιοδειῶν, εἶναι λαμπρὰ μνημεῖα τῆς πολιτικῆς συνέσεως καὶ τοῦ περὶ τὰ καλὰ ζήλου τῆς Αἰ-

κατερίνης. Ἀλλὰ Φυσικὰ κωλύματα, ὠμότης καὶ ἀπαιδευσία τοῦ λαοῦ, μάλιστα τοῦ χωρικοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ δουλεία διέμενε ὡς προτοῦ, συνέστειλλον πολὺ τοὺς καρποὺς τῶν προσπαθειῶν τῆς Αἰκατερίνης.

Τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἐτίμα καὶ περιέθαλπεν ἡ Αἰκατερίνα γενναίως καὶ φιλοφρόνως, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν περὶ αὐτὴν κύκλον καὶ κατὰ μέρος. Ἀκαδημίαι τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐλευθερίων τεχνῶν· παιδαγωγεῖα διὰ τοὺς νέους καὶ κορσάα· ὑποστήριξις διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἐπιχειρήσεων, τιμαὶ καὶ βασιλοπρεπεῖς χορηγίαι εἰς ἄνδρας πεπαιδευμένους ἐδόξαζον τῆς αὐτοκρατορίσεως τὸ ὄνομα· μολοντοῦτο δὲν ἴσχυσαν νὰ ἀποξύσωσι τὴν σκωρίαν τῆς βαρβαρότητος τοῦ ῥωστικοῦ λαοῦ.

Εἰς τὴν ἀχανῆ αὐτῆς ἐπικράτειαν, τὴν ὁποίαν ἐμεγάλωσε μὲ τὸσαύτην εὐτυχίαν καὶ δύναμιν, ἔδωκεν ἡ Αἰκατερίνα καὶ νέον ἐσωτερικὸν διοργανισμόν, τοῦ ὁποίου τὸν τύπον εἶχεν εἰσάξει εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ μέγας Κωνσταντῖνος. Τῶντι δι' ὅλα τὰ μεγάλα δεσποτικὰ κράτη ὑπάρχει εἰς μόνον πρὸςφορος μηχανισμός. Αἱ ἰσομεγέθεις σχεδὸν πρὸς ἀλλήλας σατραπεῖαι, ἢ Θέματα, ὑποδιηρέθησαν εἰς κύκλους ἢ νομοὺς περιλαμβάνοντας τὰς πόλεις καὶ κώμας· ἕκαστον Θέμα ἐτέθη ὑπὸ ἴδιον γενικὸν τοποτηρητήν, ὑπὸ τὸν ὁποῖον διετέλουν οἱ ὑποδεέστεροι· τὸ κέντρον τοῦ ὅλου ἐσχημάτιζεν ἡ σύγκλητος καὶ τὸ συμβούλιον τοῦ κράτους. Τῶν σατραπῶν ἡ ἐξουσία περιεσπάλη, διὰ νὰ εἶναι ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνος εἰς τὰς ἀπομεμακρυσμένας χώρας ἀπὸ τὴν καθέδραν· ἐκ τούτου δὲ ὠφελήθη ὁ λαός· καθότι, ὁπόταν ἡ ἐξουσία εἶναι διαμερισμένη, ὁ Φαῦλος ἄνθρωπος ἔχει ὀλιγωτέραν ἰσχὺν πρὸς τὸ κακοποιεῖν. Τῆς δικαιοσύνης ἡ διαχείρισις ὀργανίσθη ὁμοιόμορφως καθ' ὅλον τὸ κράτος· ἀλλὰ τὸ ἐπιχειρισθὲν μέγα ἔργον καθολικῆς δι' ὅλον τὸ ῥωστικὸν κράτος νομοθεσίας,

μολονότι διευθύνετο με πολλήν σύνεσιν και περισκεψίν και έξηκολουθείτο με έπιμονήν άνένδοτον, δέν επέτυχεν ώς φαίνεται δια τὰ άνυπέρβλητα εμπόδια μεθ' ών εΐναι συνδεδεμένη ή εκτέλεσις. Άθάνατον κλέος μ' έλα ταυτα θελον φέρει εις την αυτοκρατόρισσαν αι παρ' αυτης ιδιοχειρας συνταχθεισαι οδηγίαι προς την διορισθεισαν νομοσυντακτικήν επιτροπήν.

Η έξωτερική της Αΐκατερίνης πολιτική, άν και όχι κατά πάντα άκραιφνης και καθαρά, δέν ήτο όμως όλιγώτερον λαμπρά και μεγαλεπίβολος· διό και έπανομάσθη παρά των συγχρόνων αυτης Σεμίραμις της Άρκτου. Επί της βασιλείας αυτης ήλευθερώθησαν ή Κριμαία και ο Βορυσθένης από τους Ταρτάρους και Τούρκους· ή παρά τον Προϋτον ύβρις απεπλύθη εκ δευτέρου· ο Ευξεινος πόντος ήνοιχθη εις τους ρώσους Θαλασσοπόρους· ο Καύκασος, ή Γεωργία προσεκλήθησαν. Τότε είδεν ή Ευρώπη κατά πρώτον σβόλους ρωσσικούς περιπλέοντας την Ευρώπην όλόκληρον και σήνοντας ιαυτικά τρόπαια εις τὰ παράλια του Αΐγαίου· τότε ο Ράζουμόφσκης υπερέβη τον Ίστρον και ο ρωσσικος αετις έταπεινωσεν έντελώς την ήμισέληνον· αλλά τότε έλαβε χάραν κητά δυσμοιρίαν και ή μεγαλυτέρα και άδικωτέρα παραβίασις του δικαίου των έθνών και της ανθρωπότητας, ή οΐκτρα εκ του καταλύγου των πολιτειών έξάλειψις της Πολωνίας, ήτις ήτο κατά μέγα μέρος έργον της αυτοκρατορίσσης· άδικία δι' ης, κατά τους βαρεις λόγους του ιστορικού Μυλλέρου, ή Θεΐα πρόνοια ήθέλησε να άποκαλύψη των ήγεμόνων την ήθικότητα.

Η φήμη των κατορθωμάτων της αυτοκρατορίσσης, ή πολιτική αυτης βαρύτης, ή έρασμιοτής του υποκειμένου της κατέσληνον την αυλήν της Πετρουπόλεως την μεγαλοπρεπεστέρα και τερπνοτέρα του τότε κόσμου, εις την όποιαν

προσέρχοντο βασιλεῖς, ἄνδρες περιφημοί, καὶ πληθὺς περιέργων.

Τοιοῦτοι εἶναι οἱ κυριώτεροι τίτλοι τῆς εὐκλείας τῆς Αἰκατερίνης· οἱ λοιποὶ δὲν εἶναι τοσοῦτον καθαροί· ἀλλὰ τὸ πολιτικὸν μεγαλεῖον εἶναι τοιοῦτον· κατὰ δυστυχίαν τὰς σκιάς τῶν πλειοτέρων ἐνδόξων ἀνδρῶν δὲν πρέπει νὰ τὰς ζητῶμεν εἰς τὰς σκηνώσεις τῶν δικαίων.

Εἰς ἐκ τῶν ἀγαπητῶν τῆς Αἰκατερίνης σιλοχασμῶν ἦτο τοῦ ὕθμανικοῦ κράτους ἡ καταστροφή καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Κωνσταντίνου ἀνύψωσις ἐνὸς ἐκ τῶν ἐγγόνων της· ἀλλὰ τὸ τέρμα τοῦ βίου της ἔφθασε πρὶν δυνηθῆ νὰ κατορθώσῃ τὸ σχέδιον τοῦτο.

Θ. ΜΑΝΟΥΣΗΣ.

Ὁ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ Ἑλλάδος Ὅθων Α΄.

Οἱ ἰατροὶ δύνανται νὰ καυχῶνται ὅτι ἐμάντευσαν τὴν νόσον τοῦ ἀτυχοῦς Ὅθωνος· ἴσως καὶ νὰ ἠλπισαν πρὸς σίγμην ὅτι ἠδύναντο νὰ σώσωσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ θανάτου δι' ἀνθρωπίνων βοηθημάτων· ἀλλ' ὁ σκώληξ, φεῦ! ὅστις κατέτραγε τὴν καρδίαν τοῦ ψυχορραγοῦντος, ἦτο σκώληξ ἠθικός, καθ' οὗ οὐδὲν ἴσχυον τὰ ἰατρικὰ φάρμακα. Ὁ Ὅθων θὰ ἐμειδία ἴσως πικρῶς βλέπων τὰς ματαιὰς προσπάθειάς τῆς ἐπιστήμης. Ὁ Ὅθων ἔπασχε νοσταλγίαν· ἀνεπόλει ἀπαύσιως τὸν γλαυκὸν τὴν Ἑλλάδος οὐρανόν, τὸν ἐν Ἀθήναις βίον, τόσας ματαιωθείσας ἐλπίδας, τόσας ἀπολαύσεις, τόσα βάσανα! Τίς οἶδεν! ἴσως ἀντήχει σπαρακτικὴ εἰς τὰ ἑλληνικὰ αὐτοῦ ᾄτα καὶ ἡ φωνὴ τῆς σφαζομένης Κρήτης! Ἴσως ἠγωνία μετὰ τῆς ἀγωνιώσης μεγαλονήσου, καὶ τὸ ἄδηλον τοῦ μέλλοντος ἐπεσφράγισε τὴν καταστροφήν τῆς ἐξορίας! Κατὰ τοιούτων

μυχιών παθημάτων οὐδεμίαν ἔχουσιν ἰσχὺν οὔτε συνήθειαι
 παρηγορίαι, οὔτε χυδαῖαι ἰατρικαὶ παρασκευαί. Τὸν Ὄθωνα
 θὰ ἔσωζε μόνον ὁ ἰατρὸς ἐκεῖνος, ὅστις θὰ ἐλάμβανεν αὐτὸν
 ἐκ τῆς χειρὸς καὶ θὰ τὸν μετέφερεν εἰς Ἀθήνας, ἐν μέσῳ
 λαοῦ πιστοῦ καὶ ἐνθουσιῶντος, περικυκλοῦντος, ὡς ἄλλοτε,
 τὴν βασιλικὴν ἀμαξαν μετὰ ζητωκραυγῶν καὶ ἀνθέων. Σή-
 μερον φεῦ! οὔτε δέκα Ἕλληνες δὲν παρηκολούθησαν τὸ βα-
 σιλικὸν αὐτοῦ φέρετρον!

Ὅταν ἀναπολωμένω ποίαν ὑπαρξίν διήγαγεν ὁ φιλέλλην
 οὔτος καὶ ἐξόριστος βασιλεὺς ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη ἐν μικρῷ
 πολυχνίῳ τῆς Βαυαρίας, ὅταν ἀναπολωμένω πῶσα δάκρυα
 ἔχυσε καὶ πῶσα κατέπιεν ἐν τῷ μειδιῶντι ἐκείνῳ τάφῳ, κα-
 ταρώμεθα τὴν τύχην, ἣτις ἤρπασεν αὐτὸν παῖδα ἀθῶον καὶ
 εὐδαίμονα ἐκ τῶν κόλπων προσφιλοῦς οἰκογενείας καὶ ἀνε-
 φέλου βίου, καὶ τὸν ἔρριψεν ἐν μέσῳ συνεχοῦς τρικυμίας καὶ
 τριβόλων καὶ ἀκανθῶν πρὸς δυστυχίαν καὶ αὐτοῦ καὶ τῆς
 Ἑλλάδος. Ἀλλὰ τοιαύτη ἦτο ἡ θέλησις τῆς μοίρας! Εἶχε
 μεσίτην τὴν κεφαλὴν ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν ἀναμνήσεων
 καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο προωρισμένος νὰ συνεχίσῃ τὰς ὀμηρι-
 κάς παραδόσεις τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἢ καὶ ἴσως νὰ ἄρῃ ἔτι ἀπὸ
 τοῦ κοινοροῦ τὸ στέμμα τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου. Παι-
 δίον ἔτι ἤκουε τόσον συνεχῶς ἐν τοῖς πατρικοῖς δώμασι τὸ
 ὄνομα τῆς Ἑλλάδος! Τίς οἶδε ποσάκις ἠκροάσθη σιέφουσαν
 τὴν μουσοσίεφῃ λύραν τοῦ βασιλέως πατρός του ὄνομα πα-
 λαιῶν καὶ νέων ἠρώων, καὶ ποσάκις ἀνέγνωσεν ἐπὶ τοῦ βα-
 σιλικοῦ γραφείου ἐξυμνούμενον διὰ φλογερῶν σίροφῶν τὸ
 ἱερὸν ὄνομα τοῦ Μεσολογγίου!

Τίς ὅμως ἠδύνατο τότε νὰ προτίδῃ ποία τύχη περιέμενε
 τὸν νεαρὸν βλασίον τῶν Βιτελσβάχων; ὅτε ὁ δεκαοκταετής
 ἡγεμὼν ἀπέβη πλήρης ζωῆς, χάριτος καὶ κάλλους εἰς τὰς ἀρ-
 γολικὰς ἀκτὰς, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ συμμαχικοῦ σίβλου

τοῦ Ναυαρίνου, οἱ κάτοικοι ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ὡς Θεὸν μᾶλλον ἢ ὡς ἄνθρωπον. Ὁ Προμηθεὺς ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ πῦρ, καὶ ἐκεῖνος ἔφερεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὡς ἐν κανίστρῳ; τάξι, νόμους, πολιτισμὸν καὶ ἐλευθερίαν! Ὅτε μετὰ παρέλευσιν τριάκοντα ὄλων ἐτῶν ἐτολμῶμεν ἡμεῖς οἱ νεώτεροι, ἐν τῇ ἐξάψει τῶν ἐπαναστατικῶν παθῶν, νὰ ὀμιλῶμεν ἀνευλαβῶς περὶ τοῦ ἀνδρός, ὅστις μόλις ἴσταιτο ἔτι ἐπὶ τοῦ κλονουμένου ἑλληνικοῦ θρόνου, οἱ πατέρες ἡμῶν ἔσειον μελαγχολικῶς τὴν κεφαλὴν καὶ ἔλεγον μετὰ πικροῦ μειδιάματος: « Δὲν τὸν εἶδατε σεῖς, ὅταν ἦλθε ξανθὸς νεανίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν εἶδατε ὄλους τοὺς Ἕλληνας, ὧν πολλοὶ ἔθηκαν τὰ θεμέλια τῆς ἀνεξαρτησίας, γονυπετεῖς ἐνώπιόν του! Δὲν εἶδατε τὰ δάκρυα, τὰ φιλήματα, τοὺς ὄρκους τῆς ἡμέρας ἐκείνης! Ἐχετε δίκαιον. Οὔτε τὴν ἀναρχίαν ἐγνωρίσατε, οὔτε ἐννοεῖτε τί σημαίνει βασιλεία μετὰ τετρακοσίων ἐτῶν δουλείαν καὶ δεκαετῇ ἐξωτερικὸν καὶ ἐμφύλιον πόλεμον. » Καὶ ὅμως τίς θὰ προεμάντευε τότε ὅτι ὅλη ἐκείνη ἡ εἰδωλολατρεία ἔμελλε νὰ καταλήξῃ εἰς τριάκοντα δύο σιῶσεις καὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν καταστροφήν τοῦ ὀκτωβρίου;

Πρέπει ἄραγε νὰ ἐξετάσωμεν εἰς τίνα εἶναι δίκαιον νὰ ἀποδοθῇ τὸ πταῖσμα; ἀρμόζει νὰ παρακαθίσωμεν δικασταὶ παρὰ τὸν νεκρὸν τάφον καὶ νὰ ταραξώμεν τὴν ἱερὰν σκιὰν τοῦ νεκροῦ, ἐν ὀνόματι τῶν παραδόσεων τῆς αἰγυπτιακῆς μοναρχίας; Οὐχί· πέντε μόνον ἔτη μᾶς χωρίζουσιν ἀπὸ τοῦ ὀκτωβριανοῦ δράματος καὶ ἡ ἡμέρα τῆς δικαιοσύνης δὲν ἀνέτειλεν εἰσέτι. Ἐνταῦθα τοῦτο μόνον νομιζόμεν ἐπιτετραμμένον νὰ εἴπωμεν ὅτι, εἰὰν πολλὰ ἀπήτησεν ἡ Ἑλλάς, ὀλιγώτερα τοῦ δέοντος ἔδωκεν ἡ βασιλεία. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἦτο πρίτυπον πάσης ἰδιωτικῆς καὶ χριστιανικῆς ἀρετῆς· ἀλλὰ βάσκανός τις μοῖρα, οἶονεὶ φθονήσασα ἐκείνην τὴν τελειότητα, ἐξήρανεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὴν πηγὴν, ἐξ ἧς ἀνα-

βρῦουσιν αἱ ἡγεμονικαὶ ἐκεῖναι ἀρεταί, ἄνευ τῶν ὁποίων
 πάσχουσιν ἐπὶ τῶν Θρόνων οἱ βασιλεῖς ὅ,τι καὶ οἱ πολιοῦρ-
 χοι οἱ ἀγνοοῦντες τὴν γλῶσσαν τῶν ἄσπρων καὶ τοὺς νόμους
 τῶν ἀνέμων καὶ τὰ μυστήρια τοῦ πελάγους. Τί τὸ ὄφελος
 εἰάν δὲν φέρονται σκληρῶς πρὸς τοὺς ναύτας, εἰάν εἶναι καλοὶ
 σύζυγοι, εἰάν ἀποσπρέφονται τὸν δόλον, ὅταν ἐκραγῇ ἡ τρι-
 κυμία καὶ ματαίως ἐκτείνῃ πρὸς αὐτοὺς τὰς χεῖρας τὸ πλή-
 ρωμα ζητοῦν σωτηρίαν; Ἐν καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι φεῦ! τὸ ἄρ-
 χειν τῶν λαῶν καὶ τὸ ἄρχειν τῶν κυμάτων! Ὁ βασιλεὺς
 Ὄθων, ἀναδειχθεὶς δεξιότατος κυβερνήτης ἑαυτοῦ, δὲν εἶχεν
 ἔμφυτον καὶ τὴν σπανιωτάτην ἀρετὴν τοῦ κυβερναῖν τοὺς
 ἄλλους.

Συλληθδην εἰπεῖν, ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἐσίερεῖτο τοῦ ὄντως
 βασιλικοῦ προτερήματος τοῦ βλέπειν ταχέως, εὐκρινῶς καὶ
 πόρρω. Ἄλλ' ἀντὶ τῶν μειονεκτημάτων τούτων πόσαι δευτε-
 ρεύουσαι ἀρεταὶ περιεκόμενον τὴν καρδίαν τοῦ ἀτυχοῦς ἡγε-
 μόνος! Φίλος τῆς δικαιοσύνης, ἀμνησίκακος, πρᾶος, ἄδο-
 λος, ἐλεήμων, ἐγκρατής, εἶχε πᾶν ὅ,τι ἀπητεῖτο ὅπως
 ποιῆσῃ εὐδαίμονα οἶκον καὶ οἰκογένειαν. Εἶχε πρὸ παντὸς
 ὡς ἄφεσιν παντὸς ἄλλου ἀμαρτήματος, τὸ ἀνεκτίμητον πλεο-
 νέκτημα ὅτι πολὺ ἠγάπησε. Ναί· ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα ὡς
 ἐραστίης, ὡς πατήρ, ὡς τέκνον. Δὲν ἐξελάμβανε τὸ βασιλεύειν
 ὡς ἐπιτήδευμα βίου, ἀλλ' ὡς καθῆκον ἱερὸν εἰς ὃ ἐθυσίαζε
 καὶ ἀνάπαυσιν καὶ ὑγείαν. Τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος ἦτο τὸ
 διηνεκὲς αὐτοῦ ὕπνιον, ὕπνιον παραφέρων αὐτὸν πολλακίς
 εἰς ἀκαίρους καί, τολμῶμεν εἰπεῖν, παιδαριώδεις ἐνθουσια-
 σμούς. Ἦθελε τὴν Ἑλλάδα μεγάλην καὶ εἰργάζετο νυχθημερῖν
 εἰς τοῦτο καὶ ἐθυσίαζεν ἀφειδῶς χρήματα ἐκ τῶν ἰδίων καὶ
 ἐπαρηγόρει διηνεκῶς τοὺς δούλους Ἑλληνας. Οὐχί· ὁ Θρόνος
 δὲν ἦτο δι' αὐτὸν τὸ ὑπέρτατον ἀγαθόν. Ἦτο πρόθυμος νὰ
 θυσιάσῃ μυριάκισ τὸ σίέμμα του, εἰάν ἠδύνατο νὰ περιβάλλῃ

τὴν Ἑλλάδα τὸ στέμμα ἐκεῖνο ὅπερ ἐκυλίσθη αἰμόφυρτον παρὰ τὴν πύλην τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ. Αὐτὴν τὴν πικρίαν τῆς ἐξώσεως θὰ κατέπινεν ἀγογγύσιως, εἰς ἐπίστευεν ὅτι διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτοῦ ἡ Ἑλλὰς θὰ ἦγε ταχύτερον πρὸς τὸν ἔνδοξον αὐτῆς προορισμόν.

Ἰπῆρξαν σιγμαί, καθ' ἃς ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἦτον ὁ δημοτικώτατος τῶν βασιλέων τῆς Εὐρώπης. Ἄλλ' ἐπνευσε βιαία πνοὴ καὶ κατέπεσε σύμπασα ἡ ὠραία ἐκείνη σκηνογραφία, καὶ ὁ ἀτυχὴς ἡγεμὼν ἄφθην φεύγων ἐν καιρῷ νυκτός, ὠχρὸς καὶ ἐρρυτιδωμένος, ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης, ἦν ἐπάτησεν ἄλλοτε ἀκμαῖος ἐξ ἐλπίδων καὶ νεότητος, ἐκ τῆς γῆς, ἦν εὖρε πλήρη ἐρειπίων, ἐρημίας καὶ ἀπογνώσεως καὶ ἦν ἀφῆκεν εὐθαλῆ, ἔμπλεων ζωῆς, εὐημεροῦσαν. Ἄλλ' ἦτο, φαίνεται, ἀναγκαῖον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, ἵνα καταδειχθῆ φαινωῶς ἡ φιλοπατρία τοῦ ἐξορίστου. Μόνος ἴσως αὐτὸς ἐκ τῶν βασιλέων, ὅσοι ἀπώλεσαν στέμματα κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετηρίδα, οὔτε διελογίσθη κἂν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ διὰ τῆς βίας, νὰ ὑπεκκαύσῃ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, νὰ παρεμβάλῃ προσκόμματα εἰς τὴν νέαν ἐξουσίαν. Ἡ ἀξιόπρεπεια τῆς πτώσεως αὐτοῦ ἐξηλεγε πρῶτον τότε τὸν Ὄθωνα ἀληθῆ βασιλέα. Αὐτός, ὁ μηδὲν σχεδὸν ἔχων καισαρικὸν πλεονέκτημα, ἔπεσεν εὐσχήμως ὡς Καῖσαρ. Οὐδέποτε ἐξέφυγε τὰ χεῖλη τοῦ πικρὰ μομφῆ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστείδου, ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶδεν ἕτερον ἐξορίστου, εὐχόμενον, παρὰ τὰ πρόθυρα τῆς πόλεως, νὰ μὴ ἐπέλθωσι ποτὲ τοιαῦται συμφοραὶ κατὰ τῆς πατρίδος, ὥστε καὶ ἄκουσα νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ καταδικασθέντος.

Καὶ νῦν ἀναπαύεται ὁ ἀγαθὸς ἡγεμὼν ὑπὸ γῆν, ἥτις, καὶ πατήριος οὔσα, δὲν εἶναι ἴσως ἐλαφρά, διότι δὲν εἶναι ἑλληνική. Ἐτάφη μετὰ πομπῆς καὶ παρατάξεως· ἀλλὰ δὲν ἐπένηθησαν παρὰ τὸν ἄωρον τάφον δώδεκα (?) ἑκατομμύρια Ἑλ-

λήνων, ὧν ὑπῆρξε τὸ κέντρον, ἡ ἐλπίς καὶ τὸ ἔμβλημα. Ποῦ καὶ ποῦ γευναία τις ψυχὴ θὰ ἐξενέγκῃ ἴσως μύχιον σιναγ-
 μὸν ὑπὲρ τοῦ θύματος τῆς τύχης· ἀλλ' οἱ πολλοί, καὶ ἐκεῖνοι
 μάλιστα οὓς εὐηργήτησε, θὰ ἀκούσωσιν ὡς συνήθη εἶδησιν
 τὸν βασιλικὸν θάνατον· φεῦ! ὁ κόσμος ἐπικροτεῖ μόνον τὴν
 ἐπιτυχίαν καὶ αἱ τεθαμμένα ἐκεῖναι καὶ ἄγνωστοι ἀρεταί, ἅς
 μόλις ἀνακαλύπτει τὸ ὄμμα τοῦ φιλοσόφου, οὐδὲν λέγουσιν
 εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ὄχλου. Ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ, πεποιθήμεν,
 ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ Ἑλλάς, ἥτις, χωρὶς νὰ παρίδῃ τὰ ἐλαττώ-
 ματα τοῦ Καποδιστρίου, ἐτίμησεν ἤδη τὴν μνήμην τοῦ κυ-
 βερνήτου, θὰ Φανῆ δικαιότερα καὶ πρὸς τὸν πρῶτον αὐτῆς
 ἡγεμόνα. Ἰσως δὲν ὄνειροπολοῦμεν διαβλέποντες ἀπὸ τοῦ
 νῦν ἀνεγειρόμενον ἐν Ἀθήναις ἱεροπρεπὲς μαυσωλεῖον καὶ
 μεταφερόμενα εἰς αὐτὸ ἐν κατανύξει τὰ ὀστέα τοῦ ἀνδρός,
 ὅστις δὲν ὑπῆρξε μὲν τέλειος βασιλεὺς, ἀλλὰ βεβαίως τέ-
 λειος Ἕλλην.

Α. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ.

Αἱ ΠΥΡΚΑΪΑΙ ἘΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

Εἶναι μεσονύκτιον δεκεμβρίου μηνός· αἱ τῆς χιόνος νι-
 φάδες σφοδρῶς ἀλλεπάλληλοι ἐπὶ τῶν σιενωπῶν τοῦ
 Τσουκούρ καὶ τοῦ Σαρμασίκ. Ἐπιστρέψας δὲ πρὸ μιᾶς ὥρας
 ἀπὸ τῆς λέσχης ἢ τοῦ θεάτρου, ἔκλεισας ἤδη τὸ βιβλίον
 σου, ἢ ἀπέθεσας ἐπὶ τῆς παρακλινιδίου τραπέζης τὸ journal,
 καί, σθέσας τὸν λύχνον σου, ἐχώθης ὄλος ὑπὸ τὸ παχὺ σκέ-
 πασμα τοῦ ἐγωϊσμοῦ σου (τῆς κλίνης σου, ἤθελα νὰ εἶπω),
 καὶ βαυκαλισθεὶς πρὸς ὀλίγον ὑπὸ τῶν ἀριθμητικῶν ὑπολο-
 γισμῶν τῶν ἐν τῷ κιβωτίῳ σου χιλιάδων, ἢ τῶν πολιτικῶν

σου συνδυασμῶν, ἢ τῶν κερδοσκοπιῶν τῶν consolidés καὶ τῆς Bourse, παρεδόθης ὅλος εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως, ἄφθονον καταχέοντος ἐπὶ τῶν βλεφάρων σου τὴν ναρκωτικὴν αὐτοῦ μήκωνα. Ἴσως ἤδη καὶ οἱ ὄνειροι ἐτοποθέτησαν πρὸ τῆς ἀκοιμήτου φαντασίας σου τὸ πολυποίκιλον αὐτῶν καλειδοσκοπίον, φιλοτιμούμενοι πρὸς ἀλλήλους τίς νὰ σὲ τέρψῃ ἀπατηλότερον, ὅταν αἴφνης φωνὴ τραχεῖα, φωνὴ σίεντορος ἀποσοβεῖ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ τὸν δειλὸν αὐτῶν ὄμιλον, καὶ τὸ τρομερὸν γιαγκὶν βάρ σὲ ἀνατινάζει ἐπὶ τῆς κλίνης· βλέπεις ὅτι τὸ δωμάτιόν σου δὲν φέγγει, καὶ ἀκροᾶσαι τοῦ φύλακος, προσαναγγέλλοντος τὸ ποῦ, κ' ἐξαναπίπτεις ἐπὶ τῆς κλίνης σου, σιρέφων ἀπὸ τοῦ ἄλλου μέρους· ἔχασας ἡμιώριον ὕπνου καὶ . . . τίποτε περισσότερον. Ἀλλὰ πολλάκις συμβαίνει τὸ ἐναντίον, καί, διϋπνισθεὶς ἔντρομος, ἐὰν καὶ διϋπνισθῆς ὅλος, βλέπεις φεγγοβολοῦντα τὸν κοιτῶνά σου· ἢ πυρκαϊὰ ἐξερράγη τρεῖς οἰκίας παρέκει, ἅς μὴ εἶπω ἐντὸς αὐτῆς. Οἱ ὑπηρεταὶ ἀναβοκατεβαίνουσι τρέχοντες καὶ φωνάζοντες καὶ συμπατοῦντες ἀλλήλους, χωρὶς κανεὶς νὰ ἠξεύρῃ τί λέγει· (σημειωτέον ὅτι ἕκαστος αὐτῶν ἠτοίμασεν ἤδη τὸ κιβώτιον καὶ τὸν σίρωματῶδεσμόν του). Ἡ γειτονία ὅλη ἐπὶ ποδοῦ μεταφέρει τὰ ἐπιπλά της· ὁ μὲν ἀνυπόδητος ἢ ἑτεροσάνδαλος, φορῶν ἐξανασίροφα τὴν γοῦναν ἢ τὸν κοιτῶνιον χιτῶνά του, σύρει ἀσθμαίνων τὸ σεπέτιον μετὰ τῶν ἀξιοτιμοτέρων πραγμάτων του· ὁ δέ, κρατῶν ἐν Φριάμβρ τὸν σκουπιδολόγον τῆς οἰκίας, ἢ σφίγγων ὑπὸ μάλῃς τὴν ἐσχάραν τοῦ μαγειρείου, ὃ, τι τοῦ ἔτυχε δηλαδὴ ἐμπρός, νομίζων ὅτι σώζει τὸ κειμηλιοῦχόν του, τρέχει παραζαλισμένος, χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ ποῦ· ἄλλος, φορτώσας ἤδη τρεῖς ἢ τέσσαρας ἀχθοφόρους, τοὺς ἀκολουθεῖ δεδεμένους πρὸς τε ἀλλήλους καὶ ἑαυτὴν, μήπως παρεκφύγῃσι, κατὰ λάθος, μετὰ τῶν πραγμάτων του· οὗτος εἶναι ὁ φρονιμώτερος . . .

Ἡ χιῶν ἐν τοσοῦτῳ ἐξακολουθεῖ· ὁ βορρᾶς μαίνεται συρίζων· ὁ Φρικῶδης αὐτοῦ βρόμος κατασιγάξει τὰς ὀλολυγὰς τῶν γυναικῶν καὶ τὰς οἰμωγὰς τῶν συζύγων. Οὗτος ἐδῶ ἐρωτᾷ διὰ τὴν γυναῖκά του, ἥτις ἐν τούτοις, ἡμίγυμνος, μετὰ τοῦ βρέφους ἐν ταῖς ἀγκάλαις καὶ δύο ἄλλων παρακολουθούντων καὶ κρατούντων αὐτὴν ἀπὸ τοῦ κρασπέδου, ἔλαβε τὴν ἐναντίαν ὁδὸν καὶ εὔρεν ἄσυλον ἐν οἰκίᾳ φίλης· ἐκεῖνος ἐκεῖ λογοπραγεῖ μετὰ τῶν πυροσβετῶν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς οἰκίας του, ἀπὸ τῆς ὁποίας μόλις ἐξῆλθον πρὸ μιᾶς ἐβδομάδος οἱ βαφεῖς. Δέκα χιλιάδας γρόσια! Σᾶς δίδω τρεῖς, τέσσαρας, ἕξ· συμφωνοῦσιν εἰς τὰς ἕξ, καὶ αἱ ἀντλῖαι παρατάττονται περὶ τὴν οἰκίαν· ἀλλὰ ποῦ νερόν! ἄς χαίρουν οἱ ὑδροφόροι! Τρίτος ἄλλος, μεταφέρει, νέος Αἰνείας, τὸν ποδαγρὸν πατέρα του ἐπωμάδιον· ἄλλος, βοηθούμενος ὑπὸ τριάκοντα τεσσαράκοντα λεπτοῦργῶν, διέσωσεν ὄχι μόνον ὄλα του τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ τὰ θυράματα καὶ τὰ κάγκελλα καὶ τὰς κλίμακας καὶ τὰ ὑαλία καὶ τοὺς κεράμους πολλάκις τῆς οἰκίας του, καὶ ἀφῆκε θυσίαν εἰς τὸ πῦρ μόνον τὸν σκελετὸν τῆς· οὗτος εἶναι συνήθως... κάλφας. Ἄλλ' ἡ σύζυγος τοῦ μακαρίτου ἀρχιτέκτονος Κομνηνοῦ εἶχε μείνει εἰς τὸ ἐπάνω πάτωμα τῆς οἰκίας μόνη, ἐν ᾧ τὸ κάτω ἐκαίετο· τρέχει ἀπηλπισμένη καὶ ἐκτὸς ἑαυτῆς ἀπὸ τούτου πρὸς ἐκεῖνο τὸ παράθυρον· οἱ ἐργάται, ὑπὲρ τοὺς διακοσίους κάτωθεν, τὴν φωνάζουν: Πέσε, κερά! ἡμεῖς σὲ πιάνομεν εἰς τὰ χέρια! Προκύπτει, ἀλλ' ἰλιγγιᾷ πρὸς τὸ ὕψος· ἡ οἰκία ἦτο τρίσιγος! ἡ φλόξ ἐν τοσοῦτῳ ἀναλάμπει πρὸς τὸν ὄροφον, τὸ δάπεδον τρίζει, ὁ καπνὸς τὴν συμπνίγει· κλείει τοὺς ὀφθαλμούς, κράζει σπαιροκοπούμενη: «Μνησθητί μου, Κύριε!» καὶ ἀφίνει ἑαυτὴν ἀπὸ τοῦ παραθύρου εἰς τὸ κενόν· πεντακόσαιο χεῖρες, συγκρατοῦσαι σπράματα καὶ παπλώματα, τὴν ὑποδέχονται κάτωθεν, ἀναισθητοῦσαν, πλὴν ἀσινῆ. Δὲν

εἶχες τὴν αὐτὴν τύχην, ἀξιοθρήνητε Ῥαλλοῦ Μάνου! Ἀρχηγέτις οἰκογενείας πολυαρίθμου, σεβαστὴ καὶ ὀνομαστὴ καὶ διὰ τὸ γένος (Ἰψηλάντις πατρόθεν), καὶ διὰ τὸν πλοῦτον, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν, καὶ διὰ τὴν φρόνησιν, καὶ διὰ τὰς ἀρετὰς της, ὧν προεξῆρχεν ἢ πρὸς τὰ Θεῖα εὐλάβεια, ἔγεινε πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν παρανάλωμα τοῦ πυρὸς μετὰ δύο υἱῶν, μιᾶς θυγατρὸς, ὀκτὼ ἐγγόνων, μιᾶς νύμφης καὶ τεσσάρων οἰκογενῶν! καὶ τὰ Θεραπεῖα φρίττοντα εἶδον τὴν ἐπιούσαν δεκαεπὶὰ ἀπηνθρακωμένα λείψανα, ἀνορυχθέντα ἐκ τοῦ καπνίζοντος ἀκόμη πελωρίου μεγάρου! Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν τὴν ἐπιούσαν εἰς τὸ Θέατρον τοῦ δεινοῦ· ἡ ὑπεραία πυρκαϊᾶς ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶναι διὰ τὸν παρατηρητὴν, διὰ τὸν φιλόσοφον, Θέρος σκέψεων. Ἰποκάτωθεν σκηνῶν, ἢ ἐν τῷ ὑπαίθρῳ, μεταξύ τοῦ κυπαρισσῶνος καί. . . τῶν μνημάτων, μυρολογοῦσιν οἰκογένειαι ὀλόκληροι! Εὐδαίμων καὶ τρισευδαίμων, ὅστις, ἐν τοιαύταις συμφοραῖς, ἔχει καρδίαν χριστιανοῦ καὶ τὸ βαλάντιον πλήρες! ἀλλ' ὁ ἐνδεής; αὐτὸς βλέπει καί. . . κλαίει· κλαίει οἰκτείρων, κλαίει θαυμάζων. Ἄς ἔμβωμεν ἐντὸς τῆς πλησιεστέρας σκηνῆς· σπαραξικάρδιον Θέαμα! ἡ γραῖα προμήτωρ, ὑπερεννενηκοντοῦτις, παραληρεῖ καὶ ζητεῖ νὰ φάγη· τρία τέσσαρα κοράσια τρέμουσι περὶ τὴν μητέρα ὑποκάτωθεν παντοδαπῶν σκεπασμάτων, ἢτις ἐν τούτοις θηλάζει τὸ νεογνόν· κάτωχρος, ἡμιθανής, δὲν ἔχει δύναμιν οὔτε τὰ δάκρυά της ν' ἀπομάξῃ, καὶ ἐρωτᾷ ἐκ διαλειμμάτων μετὰ φωνῆς διακοπιόμενης ὑπὸ λυγμῶν περὶ τοῦ συζύγου της, ὅστις ὅμως, φιλονεικῶν πρὸς τὸ πῦρ καὶ τὸ τελευταῖόν του σκεῦος. . . ἔμεινεν ἐντὸς τῆς οἰκίας! τίς τολμᾷ νὰ τὸ εἶπῃ εἰς τὴν σύζυγον; Ἄς ἐξέλθωμεν. Περὶ τὴν ρίζαν μιᾶς κυπαρίσσου, κεῖνται σεσωρευμένα τραπέζια πολυτελεῖ, μεταβληθέντα εἰς τρίποδας, Θρονία, τῶν ὁποίων ἐλλείπει τὸ ἐρεισίνωτον, σκεύη, τὰ ὁποῖα μηδέποτε πρότερον

γειτονεύσαντα, ἀποροῦσι πῶς εὐρέθησαν νῦν παρ' ἄλληλα· ὁ καθρέπτης παρὰ τὸ τήγανον, τὰ βιβλία ἐντὸς σκάφης, ὁ λέβης ὑπὸ τὸ κλειδοκύμβαλον. Τὰ βοηθήματα ἐν τοσοῦτω καταφθάνουσι πανταχόθεν· ἡ Φιλανθρωπία μεγαθύνεται πρὸς τὸ ὕψος τοῦ δεινοῦ. Τὰ Θρησκευτικὰ μίση σιωπῶσιν· ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει διάκρισις Φρονήματος· ἐγὼ σήμερον δι' ἄλλον, καὶ ἄλλος αὔριον δι' ἐμέ· μήπως τὸ πῦρ διακρίνει τὴν ὀθωμανικὴν τῆς Ἰουδαϊκῆς οἰκίας; οἱ ἐπίτροποι τῶν ἐκκλησιῶν, οἱ μουτεβελῆδες τῶν τζαμιῶν, τρέχουσιν ἀπὸ τοὺς ἐνὸς ὀμίλου πρὸς τὸν ἄλλον· οἱ πρωτομαγίστροι τῶν συντεχνιῶν, οἱ ἔφοροι τῶν ἀδελφοτήτων, οἱ ἀρτοπῶλαι, οἱ κρεπωῶλαι, οἱ παντοπῶλαι, κανεὶς δὲν μένει ἀσυντελής· αἱ οἰκίαι ἀνοίγουσι πρόθυμοι τὰς θύρας τῶν εἰς τὰ θύματα τοῦ δεινοῦ· αἱ γυναῖκες, αἱ γυναῖκες πρὸ πάντων, τὸ ἥμισυ τοῦτο εὐγενέστερον μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀνοίγουσι πρὸ τῶν ἔρμαριῶν καὶ κιβωτίων τὰς καρδίας τῶν καὶ ἀπ' αὐτῶν ἀρύνονται τὰς παρηγόρους ἐκείνας φράσεις, τὰς ὁποίας αὐταὶ μόναι γνωρίζουσι πῶς νὰ κατασλήσωσι μελιχιωτέρας· χιτάνια καθαρὰ, τροφὴ εὐχυμος, γλυκύσματα διὰ τὰ παιδιὰ, τίποτε δὲν λησμονεῖ ἢ προμηθῆς γυναικεῖα συμπάθεια. Παρήγορον θεάμα, τὸ ὁποῖον, ἂς μὴ σκοτίσωμεν, ἀναφέρουτες τοὺς τρισυθλίους ἐκείνους, ὅσοι, ἔρμαιον ἠγούμενοι τὴν κοινὴν συμφορὰν, τρέχουσιν, ὡς οἱ λύκοι ἐν καιρῷ καταιγίδος, ὅπως ὠφεληθῶσιν ἐκ τοῦ θορύβου, ὑφαιρούμενοι ὃ, τι εὐρωσι. Βεβαίως ὁ Βελλεβούθ μειδιᾷ σεσηρῶς εἰς τὴν θεᾶν ταύτην, ἐν ᾗ ἀφ' ἐτέρου τὰ φωτεινὰ τῶν ἀγγέλων πνεύματα ἀναφέρουσιν εἰς τὸν οὐρανὸν ὡς θυμίαμα τὰς παντοίας τῶν Φιλανθρωπῶν ἀγαθουργίας. — Τίς ἄρα ἔσται ἡ πανολβία ἐκείνη γενεά, εἰς ἣν ἀπόκειται νὰ ἴδῃ πεπληρωμένον τὸ εὐτυχῶς ἀπό τινων χρόνων ἀρχὴν λαβὸν ἔργον τῆς Κυβερνήσεως, καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπηλλαγμένην τοῦ ἐγγενοῦς εἰς αὐτὴν

δεινοῦ τῶν πυρκαϊῶν, δι' ἀναπεπλαμένων ὕδων, διὰ λιθοκτί-
σίων συνοικιῶν, διὰ περιοχῶν καὶ πλατειῶν εὐρυχώρων, διὰ
μεγάλων πρὸ πάντων δεξαμενῶν καὶ . . . ἀφθόνου ὕδατος;!

ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ.

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ἌΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ὑΠὸ ΤΙΤΟΥ.

Ἐν τούτοις τὰ τρόφιμα εἶχον πρὸ πολλοῦ ἐκλείψει ἐκ
τῆς ἄνω πόλεως, καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἐταλαιπωροῦντο καὶ
κατετράχοντο ὑπὸ πείνης ὀδυνηροτάτης. Καὶ οἱ μὲν ἐδραπέ-
τευον ἐκ τῆς πόλεως, ἵνα σωθῶσιν, οἱ δὲ ἐξερχόμενοι ἐξ-
ἐκλεπτον λαθραίως τῶν ἐχθρῶν τὰ τρόφιμα. Ἄλλ' ὁ ῥωμαῖος
στρατηγὸς βαρέως φέρων τὴν ἐπιμονὴν καὶ τοὺς ἐξονειδι-
σμοὺς τῶν πολιορκουμένων, διέταξε νὰ φονεύεται πᾶς ὅστις
ἤθελε συλληφθῆ ἔκ τῶν ἐχθρῶν. Διὸ καὶ ἦτο ἐλεεινότατον διὰ
τοὺς πολιορκουμένους θάσμα, νὰ βλέπωσι καθ' ἐκάστην
ἡμέραν κατὰ μέσον ὄρον δυστυχεῖς, οἵτινες κλονούμενοι καὶ
ἡμιθανεῖς ἐκ τῆς πείνης ἐξήρχοντο ἐκτὸς τοῦ τείχους, ἵνα
συλλέξωσι καὶ καταφάγωσι τὰ πέραξ αὐτοῦ φυόμενα χόρτα,
περιφρονοῦντες ἔνεκα τοῦ λιμοῦ τὸν προφανέστατον ἀπὸ
τῶν ἐγγὺς ἐχθρῶν κίνδυνον. Καὶ τὸν κίνδυνον τοῦτον οἱ
πλεῖστοι αὐτῶν δὲν διέφευγον· συλλαμβανόμενοι δὲ ὑπὸ τῶν
Ῥωμαίων ἀπήγοντο καθ' ἑκατοντάδας καὶ ἀνεστραυροῦντο. Ἄλλ'
ἔτι μᾶλλον ἀφόρητος ἦτο ἡ πείνα τῶν ἐν τῷ ναῷ ἐγκεκλει-
σμένων, ὅπου τὰ θύματα αὐτῆς ἠριθμοῦντο κατὰ χιλιάδας
ὁσημέραι. Ἐὰν ἐγεννᾶτο καὶ μικρὰ ὑπόνοια ὅτι ἐν οἰκίᾳ τινὶ
ὑπῆρχον κεκρυμμένα τρόφιμα, ἢ οἰκία ἐκείνη ἐπολιορκεῖτο

καὶ ἐξεπορθεῖτο. Οἱ ἐπιστήθιοι φίλοι τότε μετεβάλλοντο εἰς ἀμειλίκτους ἐχθρούς, καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες κατεσκληρότες καὶ μόλις πλεόν σώζοντες μορφήν ἀνθρωπίνην, ἐπεριπάτου εἰς τὸν δρόμον κλονούμενοι καὶ καταπίπτοντες πρὸς τὸ ἐλάχιστον πρόσκομμα, ἐξηγριοῦντο καὶ μετεβάλλοντο εἰς λυσσαλέους κύνας, ἐὰν ἐψεύδοντο αἱ περὶ ἀνευρέσεως τροφῆς ἐλπίδες αὐτῶν. Εὐγενής τις καὶ πλουσία προσκυνήτρια ἐπολιορκήθη πολλάκις καὶ ἠρπάγη πᾶν ὃ, τι εἶχε μεθ' ἑαυτῆς κεκρυμμένον. Ἡ δὲ ἀγανάκτησις καὶ ἡ ὀδύνη τῆς πείνης κατέστησαν αὐτὴν μανιώδη. Λιμώτιουσα πρὸ πολλοῦ κατετόλμησεν ὃ, τι Φρικωδέστατον. Ἀρπάσασα κατέσφαξε τὸ ἴδιον αὐτῆς τέκνον, οὗτινος μέρος κατέφαγε. Μετ' οὐ πολὺ εἰσέβαλον κατὰ τὸ σύνηθες εἰς τὸ οἶκημά της νέοι ἄγριοι καὶ λυσσαλέοι τροφῆς θηρευταί, οἵτινες καὶ ὁσφρανθέντες τὴν ὁσμὴν τοῦ ἐψημένου κρέατος, ἐζήτουν αὐτό, ἀπειλοῦντες ὅτι θὰ τὴν φονεύσωσι. Παράφορος ἐκ τῆς ὀργῆς καὶ μανίας ἠγέρθη τότε ἐκείνη, καί :
 Ναί, εἰποῦσα, ἔχω κρέας καὶ ἰδοὺ αὐτό, ἔρριψεν εἰς τοὺς πύδας τῶν ἐπιδρομέων τὰ Φρικώδη λείψανα τοῦ θυσιαίου της δείπνου. Οἱ ἄνθρωποι ὑπεχώρησαν μετὰ Φρίκης πρὸς τὸ ἀπαίσιον θέαμα. Ἄλλ' ἐκείνη, ἔτι μᾶλλον μανιώδης : Ναί, ἐξηκολούθησε λέγουσα, εἶναι ὁ υἱός μου, καὶ ἔβαψα ἐγὼ ἡ ἰδία τὰς χεῖράς μου εἰς τὸ αἷμά του. Δύνασθε νὰ φάγετε, διότι πρῶτη ἔφαγον ἐγὼ αὐτή. Φρίττοντες καὶ ἄφωνοι ἐξῆλθον ἐκεῖθεν οἱ ἐπιδραμόντες. Μόνον κατὰ τὸν ἰούνιον μῆνα ἀπέθανον ἐκ τῆς πείνης ἐντὸς τῶν ἀπαισίων καὶ θανατηφόρων ἐκείνων τειχῶν 115,880 ψυχῶν. Καὶ ὅμως τῶν ζηλωτῶν τὸ πείσμα καὶ ἡ ἐπιμονὴ οὐδόλως ἐκ τῶν Φρικωδῶν τούτων σκηνῶν κατεβάλλετο καὶ ἡ εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου πεποιθήσις αὐτῶν διετηρεῖτο ἀκμαία καὶ ζωνρά.

Τότε ὁ Τίτος, ἵνα περιζώσῃ πανταχόθεν τὸν ἐχθρὸν καὶ

κατασλήση ἀναπόφευκτον αὐτοῦ τὸν ὄλεθρον, ἐπεχείρησε καὶ διεξεπεραίωσεν ἔργον γιγάντειον καὶ χαλεπάτατον· περιέζωσε τὴν Ἱερουσαλήμ διὰ τείχους κυκλοτεροῦς, ἔχοντας περιφέρειαν 3η σταδίων, ὕπερ, διήκον διὰ μέσου τῆς κάτω, πρὸ πολλοῦ ἤδη ἐαλωκυίας, πόλεως καὶ διασχίζον ἐκατέρωθεν αὐτῆς τὰ τείχη, περιέβαλλεν ἀπανταχόθεν ὀλόκληρον τὴν ἐπίλοιπον Ἱερουσαλήμ.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ ἐνδόμυχος καὶ ἀμείλικτος τῶν Ἰουδαίων ἐχθρὸς, ἡ πεινᾶ, εἶχεν ἐξαγριωθῆ εἰς τὸ ἔπακρον, ὁ ἔξωθεν ἐχθρὸς ὁ Τίτος ἤρχισε τακτικὴν ἐκπολιορκητικὴν προσβολὴν κατὰ τῆς ἄνω πόλεως, συγκεντρώσας ἰδίως αὐτὴν κατὰ τῆς ἀκροπόλεως Ἀντωνίας, καθ' ἧς ὕψωσε τέσσαρα πολιορκητικὰ προχώματα. Ἐπὶ τέλους ἀνοίγουσιν εἰς τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως ταύτης ῥήγμα, καὶ εἰσπηδῶσιν ἀμέσως οἱ πολιορκηταὶ εἰς αὐτὸ πλήρεις μένους καὶ ὀρμῆς· ἀλλ' αἴφνης ἀνακαλύπτουσιν ὅτι, ἔσωθεν τοῦ διαρρηχθέντος ἐκείνου τείχους, ὑπῆρχεν ἕτερον νέον. Μετὰ πολλὰς δὲ καὶ ἀλλεπαλλήλους ἐφόδους, εἰσπηδῶσι τέλος οἱ Ῥωμαῖοι καὶ εἰς τὴν Ἀντωνίαν. Τότε ἄρχεται μεταξὺ τῆς Ἀντωνίας καὶ τοῦ ναοῦ, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν ἐξώτατον περίβολον εἰσέρχονται οἱ ἐχθροί, φονικάτος τῶν Ἰουδαίων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀγών· ἐξ οὗ ἀπαυδήσαντες ἐπὶ τέλους ὑπεχώρησαν ἑκάτεροι, οἱ μὲν Ῥωμαῖοι εἰς τὴν Ἀντωνίαν, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι εἰς τὸν ναόν.

Ὁ αἵματηρὸς λοιπὸν κύκλος περιεσίταλη νῦν εἰς σιενώτατον χώρον, καὶ περιέζωσε αὐτὸ τὸ ἱερώτατον κέντρον τῶν Ἰουδαίων. Μικρὸν ἀκόμη, καὶ ἡ αἰχμὴ τοῦ θανατηφόρου ξίφους τῆς Ῥώμης, ὕπερ, λαβόντες εἰς χεῖρα σίβηραν οἱ σιδηρόσπλαγχοὶ τῆς υἱοὶ ἐνέπηξαν εἰς τὴν καρδίαν πάσης ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ χώρας, ἥτις ἀνέπνεεν ἐλευθέρως, καὶ πάσης ἐθνικότητος, ἥτις εἶχε πνοὴν ζωῆς, διελάσασα ἤδη τὸ ἐπίλοιπον σῶμα, ἔμελλε νὰ φθάσῃ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν

τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἐν ἣ ἔρρεε Φερμὸν ἀκόμη τὸ αἷμα τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἦτις ἐπάλλετο ἰσχυρῶς ἐκ τῶν ἱερωτάτων παλαιῶν, ὅσους διήγειρε καὶ ἐκ τῆς ἀποστιάσεως δέκα αἰώνων ἢ βροντώδης φωνὴ τοῦ Ἰεχωβά, ἀντηχοῦσα ἀκόμη ἀπὸ τῆς γνοφώδους κορυφῆς τοῦ ὄρους Σινᾶ, διὰ τοῦ σίβματος τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν. Καὶ ἀφ' οὗ οἱ Ῥωμαῖοι ἐξεπόρθησαν τὴν Ἀντωνίαν καὶ περιέζωσαν σπενάτα τὸν ναόν, ἴσλατο ἐρθὸν ἀκόμη τὸ φρόνημα τῶν ζηλωτῶν καὶ ἡ κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην τοῦ κινδύνου κορύφωσιν, πεισματώδης τῶν πολιορκουμένων ἐπιμονὴ ἔχει τι ἀληθῶς ἕξαλλου καὶ ὑπεράνθρωπον. Εἰς μάτην ὁ Τίτος προτείνει συμβιβασμὸν εἰς αὐτούς· ὅσω μεγαλύτερος καὶ προφανέστερος νῦν ἦτο ὁ κίνδυνος, τόσω μᾶλλον ἐπίμονος καὶ ἀπόλυτος ὑπῆρξεν αὐτῶν ἡ ἄρνησις. Ἡ Ἰερουσαλήμ, ὑπὲρ ἧς ἐμάχοντο, ἦτο πρὸ πολλοῦ ἤδη σωρὸς ἐρείπιων καὶ τέφρας· ἀλλὰ τὰ ἐρείπια ταῦτα ἦσαν λόγος καὶ ἐπιχείρημα πρὸς ἀπελπισίαν καὶ παράδοσιν εἰς πάντας ἄλλους ἐκτὸς ἐκείνων τῶν ὑπὲρ πίστεως ἐνθέων μαχητῶν.

Κατὰ διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ ἠγέρθησαν τέσσαρα προχώματα, δι' ὧν περιεζώσθη ὁ ναός. Ὀλόκληρον σχεδὸν τὸ ἔξω ἱερὸν ἦτο ἤδη εἰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων, ὅτε ὁ Τίτος διατάσσει νὰ στήσῃσιν τὴν ἐλέπολιν ἀπέναντι τῆς ἐξέδρας τοῦ ἔνδου ἱεροῦ· ἀλλὰ καὶ μετὰ ἕξ ἡμερῶν ἀδιάκοπον ἐργασίαν οὐδὲν κατορθοῦται, διότι τὰ τείχη ἦσαν σπενάτα. Ἄλλοι ἐπεχείρησαν νὰ κρημνίσωσιν τὴν βορείαν πύλην· ἀλλ' εἰς μάτην· ἄλλοι ἀπεπειράθησαν διὰ κλιμάκων ν' ἀναβῶσιν εἰς τὰς στέγας τῶν σιῶν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν κατὰ κράτος. Τότε ὁ Τίτος διέταξε νὰ ἐμβάλωσιν πῦρ εἰς τὴν πύλην, καὶ ὁ ἐμπρησμὸς τῶν κατορθοῦται· τὸ πῦρ μεταδίδεται βραδέως εἰς τὰς παρακειμένας σιῶς, αἵτινες κατακαίονται. Ὁ Τίτος διατάττει τότε νὰ σβέσῃσιν τὸ πῦρ καὶ παραμερί-

σαντες τὰ ἐρείπια νὰ ἀνοίξωσι δρόμον διὰ μέσου αὐτῶν. Τότε σίφος Ἑβραίων ἐξέρχεται αἰφνιδίως ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πύλης τοῦ ναοῦ καὶ ῥίπνεται μανιῶδες κατὰ τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ἦσαν ἐν τῷ περιβόλῳ· ἄρχεται δὲ πεισματώδης καὶ φονικὴ μεταξὺ αὐτῶν πάλη· ἀλλ' ἐπὶ τέλους οἱ Ἰουδαῖοι ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τοῦ πλήθους νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ νὰ ἐγκλεισθῶσι καταδιωχθέντες εἰς τὸν ναόν. Ἐν τῇ βιαίᾳ δ' ἐκεῖνη καταδιώξει Ῥωμαῖός τις σιρατιώτης προφθάσας ἔρριψε διὰ χρυσοῦ τινος παραθύρου ἀνημμένον δαυλὸν εἰς τὸν ναόν, ὅστις καὶ μετ' ὀλίγου πυρπολεῖται. Οἱ ἐν τῷ ναῷ ἰδόντες τὰς φλόγας περινεμομένας τὸ μέγιστον καὶ ἱερώτατον οἰκοδόμημα, ἑαυτοὺς δὲ ἀπανταχόθεν περικεκλεισμένους, βάλλουσιν ἀγρίας φωνὰς πένθους καὶ ἀπελπισίας. Ἡ εἶδησις τῆς πυρπολήσεως ἔφθασεν εἰς τὸν Τίτον, καθ' ἣν σλιγμὴν διανεπαύετο ἀπὸ τοῦ ἀγῶνος ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ. Ὀργισθεὶς διὰ τὸν ἄνευ τῆς διαταγῆς αὐτοῦ ἐμπρησμὸν τοῦτον, ἠγέρθη διὰ τάχους καὶ ἦλθε δρομαῖος εἰς τὸν περίβολον παρακολουθήσαντος σύμπαντος τοῦ σιρατοῦ. Κραυγάζων ἄμυχ καὶ χειρονομῶν διατάσσει τοὺς ἐν τῷ περιβόλῳ σιρατιώτας νὰ σβέσωσι τὸ πῦρ, ἀλλ' αἱ ἐκ τοῦ ναοῦ κραυγαὶ καὶ ὁ θόρυβος καὶ ὁ ἀλαλαγμὸς καὶ ἡ σύγχυσις δὲν ἄφιναν νὰ ἐννοήσωσιν οἱ ἐν τῷ περιβόλῳ τί ἔλεγεν ὁ σιρατηγός· οἱ περὶ αὐτὸν ἐπαναλαμβάνουσι τὴν διαταγὴν· ἀλλὰ τοῦτο ἐπαυξάνει μόνον τὴν σύγχυσιν, ἥτις τότε ἐκορυφώθη. Ἐν δὲ τῷ μέσῳ τῆς παμμυγοῦς καὶ φρικώδους ἐκεῖνης βοῆς καὶ συγχύσεως αἱ Ῥωμαῖκαὶ λεγεῶνες ἀκράτητοι πλέον καὶ διπλῆν δίψαν ἔχουσαι, τὴν τῆς ἐκδικήσεως καὶ τῆς ἀρπαγῆς, εἰσορμῶσιν ἄπληστοι καὶ ἄγριοι ὡς Ἐρινύες διὰ τῶν φλογῶν καὶ τοῦ καπνοῦ ἀλαλάζοντες, διαρπάζοντες τὰ πολύτιμα κειμήλια τοῦ ναοῦ καὶ φονεύοντες πᾶσαν ψυχὴν ζῶσαν. Ἐξακισχίλιοι ἄοπλοι προέφθασαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τινὰ τῶν σιῶν τοῦ

ἐκτὸς περιβόλου ζητοῦντες ἔλεος· ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι ἐνέβαλον εἰς τὴν σίον ἐκείνην πῦρ, οὔτινος ἐγένοντο ἅπαντες παρανάλωμα. Οἱ δ' ἐν τῷ ναῷ ἱερεῖς, ἄοπλοι μέχρι τοῦδε καὶ ἄμαχοι, ἀρπάσαντες τότε ὃ, τι τεμάχιον σιδήρου εὔρον πρὸ χειρὸν καὶ μανιωδῶς μαχόμενοι, ἔπεσον ἅπαντες νεκροὶ πέραξ τοῦ Θυσιασίου, κρατοῦντες ἔτι εἰς τὰς χεῖρας τῶν τὸν ἀμυντικὸν καὶ ἐκδικητήριον σίδηρον. Χιλιάδες νεκρῶν καὶ ἡμιθανῶν κατέκειντο ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἐδάφους, καί, ἐκεῖ ὅπου μέχρι τοῦδε ἠκούοντο ψαλμοὶ ἱεροί, ἐβόμβουν νῦν οἱ γόοι καὶ οἱ στεναγμοὶ καὶ αἱ ἀραὶ τῶν ἀποθνησκόντων ἢ οἱ ἀλαλαγμοὶ καὶ αἱ βλασφημίαι τῶν νικητῶν. Αἱ δὲ κραυγαὶ αὗται καὶ ὁ ἀλαλαγμὸς καὶ ὁ θόρυβος ἦτο τόσοσιν μέγας καὶ φοβερός, λέγει ὁ Ἰώσηπος, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις αὐτόν. Ἀφ' οὗ ὁ ναὸς ὀλόκληρος ἀπετεφρώθη, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν περίλυπος ὁ Τίτος, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, δι' ἀλαλαγμοῦ αἰφνιδίου καὶ φοβεροῦ, ἐπικαλύψαντος τὸν μέχρι τοῦδε περιβομβοῦντα θόρυβον, ὑπεδέχθησαν τὸν καταμέλανον ἐκ τῆς ἀσβόλης καὶ τοῦ καπνοῦ σίρατηγὸν καὶ ἀνεκήρυξαν θριαμβευτικῶς αὐτοκράτορα, τὸ σύνθημα δεῖγμα καὶ παρακολούθημα μεγίστου τινὸς καὶ ἐκτάκτου ἐν τῷ πολέμῳ κατορθώματος. Προβάντες δὲ ἐπὶ τοῦ πυροῦ τῶν πλωμάτων ἦλθον καὶ ἐμπήξαντες τὸν αὐτοκρατορικὸν αἶτον ἐπὶ τοῦ Θυσιασίου, προσήνεγκαν Θυσίαν εἰς τοὺς Θεούς.

Μετὰ 18 ἡμέρας ἔπεσε καὶ τὸ τελευταῖον ἔρκος τῶν ἐπανασιατῶν, ἡ Σιών. Οἱ πολιορκηταὶ εἰσώρμησαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀφ' οὗ διήλασαν ἐν σίωματι μαχαίρας πᾶσαν ψυχὴν ζῶσαν, διαρπάσαντες τὴν πόλιν, ἐνέβαλον πῦρ εἰς αὐτήν, ὕπερ καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας καιόμενον τὴν ἀπετέφρωσε. Τότε ὁ Τίτος διέταξε καὶ κατηδαφίσθη ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου ὀλόκληρος ἡ πόλις καὶ ὁ ναὸς ἐκτὸς τριῶν τῶν ὑψηλοτάτων πύργων. Ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἡ ἀρχαία καὶ ἱερὰ καὶ ἔνδο-

ξος πρώτεύουσα τῆς Ἰουδαίας ἦτο ἀχανὲς ἑκτασις ἐρειπίων καὶ τέφρας, καὶ οὐδ' ἐλάχιστον ὑπῆρχε σημεῖον ἢ ἴχνος μαρτυροῦν ὅτι ἐκεῖ ἦτο ἄλλοτε ἡ Ἱερουσαλήμ.

Δ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ.

ἘΚΔΡΟΜὴ Εἰς Πόρον.

Τῆ ΚΥΡΙΑ Τ.

Εἶχον τὴν εὐτυχίαν, κυρία μου, νὰ σὰς συνοδεύσω εἰς Πόρον, ὅστις εἶναι τόσον ὠραῖος, ὥστε καὶ χωρὶς τούτου ἐδύνατο νὰ κινήσῃ τὸν ἐνθουσιασμόν μου. Βλέπουσα, καὶ, ὡς ὑποπτεύω, συμμεριζομένη αὐτὸν εἶχετε τὴν ἐπιείκειαν νὰ ζητήσετε παρ' ἐμοῦ σύντομον περιγραφὴν τῆς ὁδοιπορίας μας, καὶ εἶχον τὴν ἀπερισκεψίαν νὰ τὴν ὑποσχεθῶ. Ἀλλὰ παρετήρησα ὅτι ὁσάκις ἐλάμβανον τὸν κάλαμον νὰ περιγράψω τὸν Πόρον, πᾶν ἄλλο περιέγραφον ἢ αὐτόν. Τότε, ἐν τῷ φόβῳ μου μὴ φανῶ παραβάτης τοῦ λόγου μου, καὶ ἐν τῷ ἔτι μείζονι μὴ σὰς παροργίσω, ἠνέωξα τὰς παλαιὰς σημειώσεις μου, καὶ ἐν αὐταῖς εὔρον σελίδας τινὰς ἀναφερομένας εἰς ἀρχαιότεραν μου ἐκεῖ ἐκδρομὴν, καὶ προσδιωρισμένας εἰς πρῶχειρον μὲν ἐφόδιον τοῖς μέλλουσιν ἴσως ν' ἀκολουθήσωσι τὰ ἴχνη μου, εἰς μικρὰν δὲ — μικροτάτην τῷ ὄντι — ἀποζημίωσιν τοῖς προτιμῶσι νὰ ὁδοιπορῶσι χωρὶς νὰ μετακινῶνται ἐκ τῆς γωνίας των.

Ταύτας εὐχρεσθήθητε νὰ δεχθῆτε εἰς λύσιν τῆς ὑποσχέσεως. Ὁ Πόρος ἦτον καὶ τότε τοιοῦτος οἶον τὸν εἶδατε, ἂν ὄχι καὶ οἶον τὸν εἶδα, ὅταν τὸν ἐβλεπον συνοδεύων σας.

Α. Ρ.

Ἡ ἐλληνικὴ ἀτμοπλοικὴ ἐταιρία δὲν ὑφίστατο τότε εἰσέτι ἑκτακτον δ' ἀτμοκίνητον, δι' οἶον δήποτε λόγον ὑπηρεσίας εἰς Πόρον σπάλεν, ἐπέτρεψε καὶ εἰς ἄλλους τινὰς καὶ εἰς ἐμέ,

νὰ ἐπιβιβασθῶμεν. Ὁ ἥλιος ἀνέτελλε μόλις, ὅταν ἀνεσπῶμεν τὴν ἄγκυραν, καὶ εἶχέ τι μαγικῆς ὀπτασίας ἢ λευκὴ πόλις ὡς ἀναδυομένη ἐκ τῶν ὑδάτων, καὶ ἡ σιλίπυη ἐπιφάνεια τῆς Θαλάσσης, ἐφ' ἧς τὰ πλοῖα κατωπρίζοντο, καὶ ἐφαίνοντο μαγικῶς ὀλισθαίνοντα, καθ' ὅσον βραδέως ἡμεῖς χωροῦντες τὰ παρηλλάττομεν.

Καὶ ἐγὼ καὶ οἱ λοιποὶ ἐπιβάται ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἰστιάμενοι, ἐβόσκομεν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ ὠραῖον τοῦτο θέαμα, καὶ διεκοινοῦμεν πρὸς ἀλλήλους τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν:

— Καὶ ὁμως, εἶπον ἐγὼ, ὅταν πρὸ τριάκοντα ἐτῶν εἶδα κατὰ πρῶτον τὸν Πειραιᾶ, ἐν μόνον ἀλιευτικὸν πλοιάριον ἦτον ἠγκυροβολημένον ἐντὸς τοῦ λιμένος, καὶ δύο ἐρείπια καλυδῶν ἴσταντο εἰς τὴν ἔρημον παραλίαν.

— Ὅπου, ἀπήντησεν ἄλλος, ὃν ὀλίγον ἐγνώριζον, πρὸ δισχιλίων ἐτῶν ἦτον πόλις πολὺ τῆς παρούσης ἐπισημοτέρα, πλήρης ζωῆς καὶ κινήσεως, πλήρης ναῶν καὶ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων.

— Καὶ τῆς πόλεως ἐκείνης ἰδοὺ ἴσως τί μόνου μένει, εἶπε, τὰ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἀκατοικήτου πλευρᾶς τοῦ λιμένος σωζόμενα ἐρείπια εἰς ἐμὲ δεικνύουσα ἢ σύζυγος τοῦ προλαλήσαντος, ἦν Φέλω ἀρχεσθῆ ὀνομάζων διὰ μόνου τοῦ κυρίου αὐτῆς ὀνόματος, κυρίαν Ἀγγελικὴν. Τὴν κυρίαν ταύτην ἐγνώριζον ἔτι ὀλιγώτερον τοῦ ἀνδρός της. Ἦτον δὲ νέα, πρὸ δύο, νομίζω, ἐτῶν νυμφευθεῖσα, καὶ ἡ ὠραιότης τῶν συνοδοιπόρων ἡμῶν. Ἴσως τοῦτο δικαιολογεῖ τὴν σπουδὴν μεθ' ἧς τῇ ἀπήντησα ὅτι τὰ τεῖχη ἐκεῖνα δὲν ἀπετέλουν μέρος τῆς πόλεως, ἀλλ' ὅτι οἱ Τριάκοντα τύραννοι ὠχύρωσαν δι' αὐτῶν τὴν Ἡετιωνεῖαν λεγομένην ἄκραν, ὅπως, καταπροδίδοντες τὴν πατρίδα των, παραδώσωσι τὸ Φρούριον εἰς τοὺς φίλους των καὶ ἐχθροὺς αὐτῆς, τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἀλλά, μεταξὺ

λέγων, μετεμελήθην ὅτι, ὅπως παρατείνω τὴν εὐχαρίστησιν τῆς μετ' αὐτῆς συνδιαλέξεως, ἐφωρώμην σχολαστικῶς εἰς αὐτὴν ἱστορικὰς γνώσεις ἐπιδεικνύων, εἰς ἃς βεβαίως ὀλίγον ἐνδιεφέρετο.

Πόσον ἤμην ἠπατημένος! Μόλις εἶδεν ὅτι ἐγνώριζόν τινα περὶ τούτων, καὶ ὅτι δὲν ἐβαρυνόμην νὰ τὰ λέγω, τοῦλάχιστον εἰς αὐτὴν, καὶ δὲν ἔπαυεν ἐρωτῶσα, ὡς ὁμολογῶ, ὅτι οὐδ' ἐγὼ ἔπαυον ἀπαντῶν, εἰ καὶ λίαν ἀμφίβολον ἂν ἀπῆντων πάντοτε ἀκριβῶς πρὸς τὰς ἐρωτήσεις. Οὕτως ἀνακρινόμενος, τῇ εἶπον ἀλληλοδιαδόχως ὅτι ἡ πόλις ἐξετείνεται κατὰ τὸ βάθος καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ λιμένος, ὅτι τὸ ἀκρωτήριο τοῦτο ἐκαλεῖτο Ἄλκιμος, ὅτι ὠχυρώθη ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ ὅτι διετῆρει πολλὰ ἔτι καὶ ἐπίσημα λείψανα τοῦ ἀρχαίου τείχους.

— Ἡ δὲ καλὴ Τερψιθέα δὲν μοι λέγετε, εἶπεν ἡ Ἀγγελικὴ, τί ἦτον τὸ πάλαι! Εἶχον εἰς αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι παγωτὰ καὶ μουσικὴν, ὡς εἶχομεν χθὲς τὸ ἐσπέρας; Συνέρρειν εἰς αὐτὴν πλῆθος ὠραίων κυριῶν;

— Παγωτὰ, ἀπεκρίθην, ὄχι· μουσικὴν ἴσως εἶχον· πλῆθος δὲ ὠραίων κυριῶν συνέρρειε πιθανώτατα. Ἐκεῖ, ἢ ἐκεῖ πηλοσίον, ἴστατο περίφημος ναὸς τῆς Ἀφροδίτης, ἐπικληθείσης Εὐπλοίας, ἀνεγερθεὶς ὑπὸ Κόνωνος μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Κνίδου, ἢ ὑπὸ Θεμιστοκλέους μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος.

— Ἀλλὰ δὲν μοι φαίνεται, παρετήρησεν ἡ Ἀγγελικὴ, ὅτι ἡ Ἀφροδίτη καταπατεῖ ὀλίγον ξένα δικαιώματα; Πόθεν αὐτὴ Εὐπλοία; Τί ἐπεμβαίνει εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰς ναυμαχίας;

— Πρῶτον, εἶπα, θάλασσα ἢ ξηρά, τὰ πάντα ὑπόκεινται εἰς αὐτὴν ἢ εἰς τὸν υἱὸν τῆς· δεύτερον ἐξεύρετε ὅτι ἡ Ἀφροδίτη ἐγεννήθη ἐκ τοῦ θαλασσοῦ ἀφροῦ· καὶ τρίτον ἡ Κνίδος,

ὅπου ὁ Κόνων κατεναυμάχησε τοὺς Λακεδαιμονίους, ἦτον πόλις εἰς τὴν Ἀφροδίτην ἀφιερωμένη.

— Καὶ τέταρτον, προσέθηκεν εἰς κομφευόμενος νεανίας πλυσίον μου, ὅταν ἡ Ἀφροδίτη ὁδοιπορῆ δι' ἀτμοπλοίου, ἀπὸ Θεᾶς τῶν οὐρανῶν μεταβάλλεται εἰς Θεὰν τῆς Θαλάσσης.

Ὁ ἀνούσιος οὗτος χαριεντισμὸς ὡς νὰ μὴ δυσηρέστησεν ὅσον περιέμενον τὴν Ἀγγελικὴν, καὶ τὸ βλέμμα δι' οὗ ἀπῆντησεν εἰς αὐτὸν δὲν μοὶ ἐφάνη Φιλαρέσκου τινὸς ἐκφράσεως ἀπηλλαγμένον. Ἐκ τούτου ἐνθαρρυνθεὶς ὁ νέος ἐρμηνευτής, ὅταν διηρχόμεθα τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ἔλεγε πρὸς τὴν Ἀγγελικὴν :

— Φαντασθῆτε, κυρία, ὅτι εἰς τοὺς τεχνητοὺς τούτους σκοπέλους, ὅπου σήμερον ἔχομεν δύο Φανούς διὰ νὰ ὀδηγῶσι τὰ πλοῖα διὰ νυκτός, οἱ ἀρχαῖοι εἶχον στήσει δύο φοβεροὺς λέοντας, ὡς ἂν ἤθελον νὰ φάγωσιν ἢ νὰ διώξωσι τοὺς εἰσπλέοντας. Δὲν ἦσαν σοφοὶ ἄνθρωποι οἱ ἀρχαῖοι;

— Παράδοξος ἡ ἰδέα των! εἶπεν ἡ Ἀγγελικὴ, ἀπευθυνομένη πρὸς ἐμέ, ὡς ἂν μ' ἐθεώρει ὑπεύθυνον ὅλων τῶν ἀτοπιῶν τῶν ἀρχαίων.

— Παράδοξος ἴσως, ὄχι ὅμως καὶ ἀληθής, ἀπεκρίθην ἐγὼ, φιλεκδίκως πῶς διακείμενος πρὸς τὸν ψυχρολόγον ἐκεῖνον νεανίαν, καὶ πρὸς τὴν εὐμενῶς δεχομένην τὰς ψυχρολογίας του.

— Πῶς ὄχι ἀληθής; ἀνέκραξεν οὗτος. Οἱ δύο λέοντες, κύριέ μου, εἶναι σήμερον εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Βενετίας, ὅπου τοὺς ἔφερον οἱ Βενετοὶ ὅταν κατέκτησαν τὰς Ἀθήνας. Καὶ δὲν ἠξεύρετε ὅτι ἀπ' αὐτῶν ὁ Πειραιεὺς ὡς πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἠνομάζετο Δράκος;

— Τὸ ἠξεύρω, ἀπεκρίθην ἐγὼ ὀλίγον ξηρῶς· ἀλλ' οἱ λέοντες εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Βενετίας εἶναι τρεῖς καὶ ὄχι δύο· καὶ ἐξ αὐτῶν ἓνα μόνον ἔλαβεν ὁ Μοροζίνης ἐκ Πει-

ραιῶς, τοὺς δ' ἄλλους δύο ἀλλαχόθεν τῆς Ἀττικῆς· καὶ ὁ ἐν Πειραιεῖ δὲν ἴσλατο ἐφ' ἐνὸς τῶν σκοπέλων τούτων, ἀλλὰ κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ λιμένος, περὶ τὴν ἀποβάθραν ἐκεῖ πρὸ τῆς πλατείας τοῦ Ὄθωνος.

— Ἐσίω ὅπως θεέετε, εἶπεν ὁ νεανίας, ὡς ὀλίγον δυσαρρηθῆεις ἐκ τῆς ἀντιρρήσεως. Δὲν ἐπαγγέλλομαι τὸν ἀρχαιολόγον. Χάρισμά σας ἢ ἀρχαιότης, ὅταν ἔχω ἐνώπιόν μου τὰ θεύγητρα τῆς νεότητος.

Καὶ τὰς ὀπωσοῦν προπετεῖς ταύτας λέξεις ἀπήθυνε δι' ἐνὸς κατακτητικῆς βλέμματος πρὸς τὴν Ἀγγελικὴν, ἥτις ὅμως τὴν φορὰν ταύτην ἔμεινε σοβαρά, καὶ ἐκ τούτου ἠθέλησα νὰ συμπεράνω ὅτι δὲν ἦτον ἐντελῶς ἐστειρημένη τῆς λεπιότητος τοῦ αἰσθήματος, ἣν δίδωσιν ἡ εὐγένεια τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀγωγῆς. Νομίζω μάλιστ' ὅτι ἐπίτηδες ἀμέσως μετὰ ταῦτα ἀπετάθη εἰς ἐμέ καὶ οὐχὶ εἰς ἐκεῖνον, καὶ μὲ ἠρώτησε ποῦ εἶναι ὁ τάφος τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη, καὶ ποῦ ὁ τοῦ Θεμιστοκλέους.

Κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς τῆ ἔδειξα αὐτοῦς, τὸν μὲν ἀφανῆ ἐπὶ τῆς ἐρήμου ἀκτῆς, τὸν δὲ τῆς μεγαλοπρεπειᾶς αὐτοῦ λείψανα σώζοντα ἐπὶ τῆς ἐσχάτης τοῦ Ἀλκίμου ἄκρας, κατέναντι τοῦ ὑγροῦ σιαδίου τῆς ἐνδύξου του ναυμαχίας· καὶ τῆ παρετήρησα πόσον λαμπρῶς ἤξευρον οἱ ἀρχαῖοι νὰ ἐκλέξωσι τὸν τάφον τοῦ ἥρωος τῶν θαλασσῶν.

— Ἐκεῖ, τῆ εἶπον, εἰσπνέων δι' αἰῶνων δροσερὰν τοῦ πελάγους τὴν αὔραν, ἀκούει τ' ὄνομά του ἀντηχοῦν εἰς πᾶν θραυόμενον κῦμα. Ἐκεῖ βεβαίως ὀρθία καὶ μεγάλη σκιά του τὴν νύκτα ἐπισκοπεῖ τὴν θάλασσαν χρυσοῦν ὑπὸ τῆς σελήνης, καὶ βλέπει ἐν αὐτῇ φερόμενα τὰ ναύγια τῶν Περσῶν, καὶ δαφνοσλεφεῖς τὰς ἐλληνικὰς τριήρεις καταπλεύσας εἰς Πειραιᾶ.

Τὸν ὀπωσοῦν πεφουσημένον τοῦτον διθύραμβον ἔλεγον

ὁμως παίζων μᾶλλον ἢ σπουδάζων, καὶ ἤμην ἔτοιμος νὰ δεχθῶ στωϊκῶς τοὺς δικαίους χλευασμοὺς τῆς Ἀγγελικῆς, ὅταν μετ' ἐκπλήξεως τὴν ἤκουσα ἀπαντῶσαν·

— Ἄν οἱ ξένοι θέλουν νὰ ἐννοήσουν τίς ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἡμῶν καὶ μεταξὺ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀρκεῖ νὰ ρίψουν ἐν βλέμμα ἐδῶ, εἰς τοὺς δύο τούτους τάφους τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Μιαούλη. Τὸ μεγαλεῖον τῶν ἐθνῶν νομίζω ὅτι δύναται νὰ μετρηθῇ πρὸς τὴν τιμὴν, ἣν ἀποδίδουσιν εἰς τοὺς μεγάλους τῶν ἀνδρας.

Καί, ἐν ᾧ ἔλεγεν, ἐρύθημα ἀνέβη ζωηρότερον εἰς τὰς παρειάς της, αὐξῆσαν τὴν ἀνθοῦσάν της καλλονήν, καὶ φανέν μοι ὡς οἰωνὸς ὅτι ἐνυπῆρχεν εἰς τὸν χαρακτῆρά της καὶ τι ἐνθουσιῶδες, ἐξαγοράζον κατὰ τι τὰ σπέρματα τῆς φιλαρρεσκείας, ἃ εἶχον νομίζει ὅτι παρετήρησα εἰς αὐτόν.

Ἐν τούτοις δὲ πρὸν χάρει τὸ ἀτμοκίνητον, καὶ παρεπλεύσαμεν πρῶτον τὴν ξηρόνησον Λειψοκουτάλαν, τὴν ἀρχαίαν Ψυττάλειαν, ἐφ' ἧς, κατὰ τὴν μεγάλην ναυμαχίαν, ἦν τεταγμένος ὁ Ἄριστοίδης· μετ' αὐτὴν διήλθομεν ἐμπρὸς τῆς ἐπὶ πλεῖστον τραχείας ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Σαλαμῖνος· ἔπειτα δὲ προσεπελάσαμεν εἰς τοὺς κυματοῦντας κρημνοὺς καὶ χλοεροὺς λόφους τῆς Αἰγίνης, καὶ ἐφ' ἐνὸς αὐτῶν εἶδαμεν γραφικῶς ἰσλάμενον τὸ ὠραῖον ἐρείπιον τοῦ ναοῦ.

— Ὡς βλέπομεν τώρα ἐντεῦθεν τὴν Αἰγίαν, εἶπεν ἡ Ἀγγελικὴ, τοὺς ποικίλους αὐτοὺς λόφους, καὶ τοὺς διεσπαρμένους λευκοὺς οἰκίσκους μεταξὺ τῶν δασῶν, καὶ τὸν στέφοντα αὐτοὺς μετὰ τοσοῦτου μεγαλείου ἐκεῖνον ναόν, χωρὶς, ἐκ τῆς ἀποσπάσεως, οὐδὲν ἴχνος νὰ φαίνεται τῆς νέας ζωῆς, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ φαντασθῶμεν ὅτι μετέβημεν αἴφνης εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, καὶ ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν μίαν τῶν ὠραιότερων αὐτῆς σκηνογραφιῶν;

Ἡ Ἀγγελικὴ εἶχε δίκαιον. Αὐτὸ τοῦτο ἠσθανόμην καὶ ἐγώ

χωρίς να ἠξεύρω να τὸ ἐκφράσω. Ὅλοι δὲ οἱ συνοδοιπόροι συνελθόντες, πάρετηροῦμεν τὸν ναὸν εἴτε διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, εἴτε διὰ τοῦ τηλεσκοπίου, καὶ ἐδιδάσκομεν ἀλλήλους ὅτι ἦν αὐτὸς ἀφιερωμένος τῇ Ἀθηνᾶ, καὶ οὐχί, ὡς τινες τὸν νομίζουσι, τῷ πανελληνίῳ Διῖ, ὅτι ἀποδομήθη ἢ ἀνωκοδομήθη ἀμέσως μετὰ τὰ μηδικά, ὅτι πολλὰ αὐτοῦ ἀγάλματα, περιεργύτατα διὰ τὴν ἀρχαϊκὴν των γλυφίδα, ἀνεσκάφησαν περὶ αὐτὸν δέκα ἔτη πρὸ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὅτι, ἀγορασθέντα ὑπὸ τοῦ Φίλου καὶ Θαυμαστοῦ τῆς ἐλληνικῆς τέχνης, τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας, κρημοῦσι σήμερον τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ Μονάχου μουσεῖον.

Ἀλλὰ περὶ μόνον ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα δὲν περιεστρέφοντο πᾶσαι ἡμῶν αἱ συνδιαλέξεις. Ἡ συναναστροφή, ἐξ ἀτόμων πάσης ἡλικίας, πάσης διαθέσεως καὶ παντὸς γένους ποικίλη, ἦτον Φαιδρὰ καὶ εὐάρεστος, καὶ ἡ ζωηρότης τῶν διαλόγων ἐβράχυνεν ἔτι μᾶλλον τὸν βραχὺν διάπλου. Μεταξὺ δὲ τῶν κυριῶν ἦσαν τινες καὶ νεότητος καὶ κάλλους καὶ εὐφυίας οὐχὶ ἀδικαιολόγητον ἀξίωσιν ἔχουσαι. Τὸ κατ' ἐμὲ ὅμως, ὑπὲρ πάσας ἐσυμβιβαζόμεν μετὰ τῆς κυρίας Ἀγγελικῆς. Αὐτῆς ἡ καλλονὴ ἦτον ἔξοχος, καί, ὅταν ἔβλεπον τὴν νεκράν, καὶ οὕτως εἰπεῖν αἰθερίαν ἐκείνην μορφήν διαγραφομένην ἐπὶ τῆς κυανῆς θαλάσσης, μοὶ ἐπήρχετο ὅτι δὲν εἶπε τόσον κοινὸν λόγον ὁ νεανίας ἐκεῖνος, ὅσον κατ' ἀρχὰς μοὶ ἐφάνη, ὅταν ἀμίλησε περὶ τῆς Ἀφροδίτης ὁδοιπορούσης διὰ τοῦ ἀτμοκινήτου. Ἡ Φαιδρότης τοῦ χαρακτῆρός της ἦν ἀνεξάντλητος, καὶ σπανιώτατα συνεσκίαζεν αὐτὴν λεπτότατον νέφος, σκιά ἀδιοράτου εὐαισθησίας, φωλευούσης εἰς τὰ ἐνδύτατα τῆς καρδίας της βάθη. Τὸ δὲ πνεῦμά της, κεκοσμημένον δι' ἀναγνώσεων, εἶχε καὶ τινα πρωτοτυπίαν, ἣτις ἐνίοτε ἐξέπληττε καὶ πάντοτε ἠρεσκε.

Καὶ ὅλα μὲν ταῦτα καλά, καὶ μὲ εἰλκυον, ὡς εἶπον, πρὸς

αὐτὴν μᾶλλον ἢ πρὸς τὰς ἄλλας συνοδοιπόρους· ἀλλὰ δὲν ἠξεύρω τί προῖδὼν τὴν ἐκάκιστον ὀλίγον, δι' ὃ ὑπώπλευσα μικρὸν σύμπλωμα φιλαρεσκείας εἰς τὸν χαρακτῆρά της.

— ὦ! δὲν βλέπετε, μοι εἶπεν, ὅταν ἤμεθα ποτὲ μόνοι, δὲν θαυμάζετε ἀρκούντως τὴν λαμπρὰν αὐτὴν ἔκτασιν τῆς θαλάσσης! (Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἔβλεπον τότε τοὺς ὀφθαλμοὺς της.) Ἰδέτε! Δὲν σᾶς φαίνεται ρευστὸς σάπφειρος; Δὲν εἶναι ὡς ἂν ἐξετείνετο ὁ γλαυκὸς οὐρανὸς καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας μας; Βεβαίως τοιαύτην δὲν ἔβλεπε τὴν θαλάσσαν ὁ κακὸς ἐκεῖνος ἀρχαῖος, ὅστις ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ τὴν μεγάλην αὐθάδειαν· Θάλασσα, πῦρ καὶ γυνή, κακὰ τρία.

— Ἐξ ἐναντίας, ἀπεκρίθην ἐγὼ χαιρεκακῶν, καὶ δρατιό-
μενος τῆς εὐκαιρίας τοῦ νὰ τὴν τιμωρήσω δι' ὃ, τι ἀληθῶς οὐδὲν εἶχον ἐγὼ δικαίωμα νὰ παραπονῶμαι. Τὸ κατ' ἐμέ, νομίζω ὅτι τοιαύτην ἐντελῶς ἔβλεπε τὴν θαλάσσαν, ὅταν εἶπε ταῦτα ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος.

— ὦ! τῷ ὄντι; ἀνέκραξε φαιδρῶς γελῶσα ἡ Ἀγγελικὴ. Εἶμαι περιέργος ν' ἀκούσω πῶς τὸ πιστεύετε καὶ πῶς τὸ δικαιολογεῖτε.

— Διότι, ἔσπευσα ν' ἀπαντήσω, τῶρα μάλιστα ἡ θαλάσσα εἰκονίζει τὸν χείριστον χαρακτῆρα τῆς γυναικός.

— Καὶ ποῖος, ν' ἀκούσωμεν, εἶναι οὗτος ὁ χείριστος τῆς γυναικός χαρακτήρ, ὅστις ὁμοιάζει τὴν ὡραίαν ταύτην θαλάσσαν;

— Τῆς φιλαρέσκου, κυρία μου. Ἐπιφάνεια ἀκτινοβολοῦσα, ἀντανακλώσα τοῦ οὐρανοῦ τὸ μεῖδιμα, ἀλλὰ κρύπτουσα ἀχανῆ πυθμένα, ὑπουλον ρεῦμα καὶ θάνατον. Δὲν ἐδύνατο ὁ ἀρχαῖος, ἂν παρέβαλλε πρὸς φιλάρεσκου γυναῖκα τὴν θαλάσσαν, νὰ μὴ καταριθμῆσιν αὐτὴν μετὰ τῶν μεγίστων κακῶν, ὅσα συντελοῦσιν εἰς τῶν ἀνθρώπων τὴν δυστυχίαν.

— Μεγάλη, ἀπεκρίθη ἡ Ἀγγελικὴ μετὰ τινος μορφασμοῦ,

εἶναι ἡ αὐσλήρτης σας πρὸς ὃ, τι ἑνομάζετε Φιλαρέσκειαν· ἀμφιβάλλω δὲ ἂν εἶναι καὶ πολὺ δικαία.

— Χαριεντιζομένη ἡ καλὴ νεᾶνις, ἐξηκολούθησα ἐγώ, πρὸς μικρᾶς γυναικείας Φιλαυτίας ἱκανοποίησιν, ἐνδύεται πάντα τ' ἀκαταμάχητα ἔπλα της, πληροῖ ἀκτίνων τὸ βλέμμα της, μέλιτος τὸ μειδιάμα της, καὶ μελωδιῶν τὴν φωνήν της, μιμεῖται καταψευδομένη τὴν μουσικὴν τοῦ γησιωτέρου αἰσθήματος, καὶ ἄφ' οὗ εἰς τὸν χρυσοῦν της ἰσλὸν ἐμπλέξῃ τὸ ἀνύποπτον θυμᾶ της, τὸ βλέπῃ ἀδιαφόρως σπαῖρον καὶ βασανιζόμενον, αὐτὴ ἥτις ἀποσπρέφεται τῆς ὁδοῦ της μὴ πατήσῃ τὸν μύρμηκα, ἥτις κλαίει ἂν ἰδῇ εἰς τὸν ρύακα πνιγομένην τὴν μυῖαν, ἀπερισκέπτως ἢ χαιρεκάκως, ἅμα ἰδῇ θάλλουσαν ὑπαρξιν, ἐκτείνει τὴν χεῖρα της νὰ τὴν θραύσῃ, καὶ πρὸ πάντων χαίρει συντρίβουσα τὰς καρδίας, αἵτινες εἰσὶ πλήρεις ἀφοσιώσεως δι' αὐτήν. Καὶ τί ἄλλο, νομίζετε, ἠνίχοντο αἱ Σειρήνες, τὰ μυθολογούμενα ἐκεῖνα τέρατα, ἅτινα ἔφαλλον τοσοῦτον ἐντέχνως μόνον ὅπως θέλῃσιν τὸν θαλασσοπόρον καὶ τὸν καταποντίσωσι;

— Εἶσθε ἀμείλικτος εἰς τὰς κρίσεις σας, εἶπεν ἡ Ἄγγελικὴ. Ἰδοῦ, ἤδη μᾶς παραβάλλετε καὶ πρὸς τέρατα.

— Ἄπαγε τῆς βλασφημίας, κυρία μου, ἀπεκρίθην. Μόνου τὰς Φιλαρέσκους γυναῖκας ἀφορᾷ ἡ παραβολὴ ἐκεῖνη.

Εἰς ταῦτα ἡ Ἄγγελικὴ ἐδάγκασε χαριέντως τὸ χεῖλος, καὶ μ' ἠπειλήσεν διὰ τοῦ δακτύλου κατὰ τρόπον, ὅστις, ἂν ἤμην μᾶλλον οἰηματίας, ἐδύνατο νὰ μοὶ φανῇ νέον δεῖγμα Φιλαρέσκειας. Μὴ θέλων ὅμως ὅπωςδὴποτε νὰ τὴν ἀφήσω ν' ἀπαλλαγῇ τόσον εὐθηνά, ἐξηκολούθησα ἐπιμέναν·

— Ἄν ἀρπάσῃ τις ἄλλου βαλάντιον, λέγεται κλέπτῃς, φονεὺς λέγεται, ἂν ἐν βρασμῶ πάθους ἢ καὶ ἐξ αἰσχροκερδείας, ἀφαιρέσῃ ἄλλου ζωὴν. Ἀλλὰ τί θέλετε νὰ λέγηται εἰ τις διὰ τεχνασμάτων κλέπτει ἄλλου τὴν εὐδαιμονίαν χωρὶς νὰ

ἔχη ἀνάγκην αὐτῆς, καὶ καταστρέφει αὐτὴν ἄνευ πάθους, ἄνευ συμφέροντος, καὶ δηλητηριάζει τὴν ζωὴν, καὶ δίδει τὸν Θάνατον; Ἡ νομίζετε ὅτι εὖρε ψυχρὸν ἐγωϊσμὸν ὅπου ἤλπιζεν ἀγγέλου ἀγαθότητα καὶ συμπάθειαν, τὸν ἄδην ὅπου περιέμενε χαρὰς παραδείσου, ὅσιν καύσας εἰς λατρείας θυμίαμα ὃ, τι εὐγενές, ὃ, τι τίμιον ἐνέκλειεν ἡ καρδιά του, εἶδε τὴν τέφραν αὐτῆς διαρριπιομένην μετ' ἀδιαφορίας καὶ χλεύης, ὅτι οὗτος, ἀφ' οὗ εἰς βάσανον τῷ ἔγιναν ἡ αἴσθησις καὶ ἡ ζωὴ εἰς φορτίον, δὲν ζητεῖ ν' ἀποσεισῆ αὐτὸ ὅπως δήποτε, καὶ δι' αὐτοχειρίας προσέτι, ἂν δὲν προλάβῃ ἡ Θλίψις τὸ ἔγκλημα;

— Θερμῶς συνηγορεῖτε, εἶπεν ἡ Ἀγγελικὴ. Μὴ δικάζετε ἰδίαν σας δίκην;

— Ἰδίαν ἐμοῦ ὄχι, ἀπεκρίθην, ἀλλὰ τὴν γενικὴν δίκην πάντων τῶν ὁμοφύλων μου.

Ἡ Ἀγγελικὴ ἀνεκάγχασεν, ἀλλ' ἅμα τὸ πρόσωπόν της ἐγένετο σοβαρὸν καὶ ἐκαλύφθη ὑφ' ἐνὸς τῶν αἰφνιδίων ἐκείνων νεφῶν, ἐξ ὧν εἶχον ἤδη εἰκάσει ὅτι ἡ καρδιά της εἶχε περισσότερον βάθος ἢ ὅ,τι ἐδείκνυε τὸ εὐτράπελον ἠθὸς της.

Ἄλλ' ἐν τούτοις ἐφθάνομεν εἰς Πόρον, καὶ οἱ ἀπότομοι κρημνοὶ οὓς παρεπλέομεν πρὶν ἢ σίραφῶμεν πρὸς τὸν λιμένα, μᾶς ἀπέσπασαν τῆς ἠθικολογίας εἰς ἣν εἶχομεν βυθισθῆ. Παρετήρουν δὲ κατ' ἐμαυτὸν ὅτι ἡ ἀγρία αὐτῶν γυμνότης, ἀφ' ἧς ἀπέστρεφον τὸ βλέμμα μετὰ δυσαρρεσκείας οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπιβατῶν, ἀπετέλει ἐξ ἐναντίας ἐντύπωσιν ἐπὶ τῆς Ἀγγελικῆς, καὶ ἐκ τούτου ἔκρινα αὐτὴν ἰκανὴν νὰ ἐνοῇ πᾶν εἶδος φυσικῆς καλλονῆς, τὴν σοβαρὰν καὶ ὑψηλὴν οὐχ ἥττον ἢ τὴν φαιδρὰν καὶ γλυκεῖαν. Ἡ φύσις ἐν γένει τὴν συνεχίνει ὡς παιδίον. Μετὰ θαυμασμοῦ μοι ἐδείκνυε τὸν πλοῦτον τῶν χρωμάτων ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ὅπου αὐτὴ εἰσεχώρει εἰς τῶν βράχων τὰς ἐντομάς, ἀπὸ λαμπροῦ σαπ-

Φείρου μετεβάλλετο εἰς χυτὸν σμάραγδον, ἐν ᾧ τὰ ἐλαφρὰ κύματα, θραυόμενα ἐπὶ τῶν πετρῶν, ἔστρεφον αὐτὰς διὰ σιλπνῶν ἀδαμάντων.

— Θαυμάζω, τῇ ἀπεκρίθην, μετὰ πόσης εὐκολίας μεταβάλλει μορφὰς καὶ χρώματα αὐτὴ ἡ Θάλασσα. Εἶναι ὁ ἀληθὴς χαμαιλέων τῆς φύσεως.

Ἡ Ἀγγελικὴ μὲ ἠτένισε δι' ἀμφιβάλλοντος ὀφθαλμοῦ, καὶ ἔπειτα, ἐπαναλαμβάνουσα τὸ ἀπειλητικὸν τοῦ δακτύλου σχῆμα :

— Νομίζω, εἶπεν, ὅτι σᾶς ἐννοῶ. Δὲν εἶναι ἀσφαλὲς ν' ἀψηφᾷ τις τὴν ὕργην τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ, προσέξατε! οὔτε τῶν γυναικῶν.

Ἐν τούτοις δ' ἐκάμψαμεν τὸ ἀκρωτήριον, καὶ τὸ ἐξαισίον τῆς θεᾶς εἴλκυσε πάντων ἡμῶν τὴν προσοχήν. Ἐπροχωροῦμεν μεταξὺ ὀρέων καὶ λόφων χαριεσιάτων, τῶν μὲν τῆς Πελοποννήσου, τῶν δὲ τῆς νήσου Καλαυρίας, ἀπέναντι ἡμῶν ἔχοντες τραχεῖαν ἄκραν ἐκ τῆς νήσου ταύτης προέχουσαν, καὶ διαιροῦσαν τὸν κόλπον εἰς δύο. Ἄφ' οὗ δὲ παρηλάσαμεν μικρὰν ἔρημον νῆσον, φέρουσαν ἐρείπιον φρουρίου, ὃ μᾶς εἶπεν ὅτι ᾠκοδόμησεν ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ὁ σιρατηγὸς Εἰδέκ, εἶδομεν πρὸς τὰ δεξιὰ, εἰς θέσιν γραφικωτάτην, ἐπὶ τῆς συνδένδρου τοῦ ὄρους πλευρᾶς, μέγα λευκὸν οἰκοδόμημα, περὶ οὗ ἐμάθομεν ὅτι ἦτον τὸ μοναστήριον τῆς ἀγίας Τριάδος. Κατ' εὐτυχῆ δὲ συγκυρίαν συνέπεσεν ἡ ἡμέρα ἐκείνη νὰ εἶναι ἡ ἑορτὴ αὐτῆ τοῦ μοναστηρίου, δι' ὃ καί, ἅμα ἐφάνη τὸ ἀτμόπλοιον, πᾶμπολλαι λέμβοι τῶν πανηγυριζόντων, ἀναχθεῖσαι ἐκ τῆς παραλίας, ἦλθον πρὸς ἡμᾶς, καὶ παραλαβοῦσαι πολλοὺς τῶν ἐπιβατῶν, ἐν οἷς καὶ ἐμέ, μᾶς ἔφερον εἰς τοῦ μοναστηρίου τὴν ἀποβάθραν, ἀκριβῶς τέσσαρας ὥρας ἀφ' οὗ ἀπεπλεύσαμεν ἐκ Πειραιῶς. Τὸ δ' ἀτμόπλοιον, ἀποβιβάσαν τοὺς λοιποὺς εἰς τὴν πόλιν τοῦ Πόρου, ἀπῆλθεν εἰς

Ναύπλιον, ὅθεν ἔμελλε νὰ ἐπανέλθῃ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα διὰ νὰ μᾶς παραλάβῃ.

Ἀπὸ τῆς ἀποβάθρας δ' ἀνέβημεν ἀνάβασιν οὐ μακρὰν διὰ καταφύτου κοιλάδος, καὶ πανταχοῦ ὑπὸ τὰ δένδρα ἀπηντῶμεν, τὰ ἐορτάσιμά των ἐνδεδυμένας, τὰς πανηγυριζούσας οἰκογενείας, ὧν αἱ μὲν παρεσκεύαζον τὰ τοῦ γεύματος, αἱ δὲ ἡδον, αἱ δὲ ἐχόρευον, καὶ πολλή ἦν τοῦ θεάματος ἢ ποικιλία καὶ ζωηρότης.

Τὸ μοναστήριον, κείμενον ἐφ' ὑψηλοῦ, ὅθεν θαυμασίαν ἔχει τὴν ἄποψιν ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἀντιπέραν, περιεστοιχισμένον δ' ὑπὸ τεχνητῶν ἅμα καὶ φυσικῶν κήπων, κατειχέτο πᾶν, αὐλή καὶ κελλία, ὑπὸ προσκυνητῶν, οἵτινες, περατωθείσης τῆς λειτουργίας, διετίθεντο ἤδη πρὸς τὸ κοσμικώτερον μέρος τῆς ἐορτῆς. Κατὰ ζῆλον αὐτῶν καὶ ἡμεῖς, ἀφ' οὗ προσεκυνήσαμεν τὴν ἤδη ἔρημον ἐκκλησίαν, καὶ περιήλθομεν τὰς ὠραιότερας τῶν πέριξ θέσεων, ἐξελεξάμεθα μίαν ἐξ αὐτῶν, εἰς τὴν ἀπέναντι πλευρὰν τῆς κοιλάδος ὑπὸ πυκνὴν σκιὰν παρὰ τὴν πηγὴν, ἧς τὸ ψυχρότατον ὕδωρ θεωρεῖται, καὶ ὅσον ἐκ τῆς γεύσεως εἰκάσαι, ὅτι εἶναι ἐν τῶν ἀρίστων τῆς Ἑλλάδος, καὶ περὶ τὴν ρίζαν πίτυος καθεσθέντες, ἀπηλάυσσαμεν ἐπὶ μίαν ὥραν πάσης εὐχαριστήσεως, ἣν δύναται νὰ παρέξῃ ἀπαράμιλλος φύσις, εὐθυμος συναναστροφή καὶ ἐκλεκτὸν πρῶγευμα.

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο,
ἀφ' οὗ δηλαδὴ ἔφαγον καὶ ἔπιον οἱ σύντροφοί μου τρεῖς ὅσον τρώγουσι καὶ πίνουσιν εἰς τὰς συνήθεις ἐποχὰς τῆς ζωῆς, κατέβησαν εἰς τὰς λέμβους, ὅπως μεταβῶσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν πόλιν τοῦ Πέρου, ὅπου οἱ μὲν εἶχον γνωρίμους καὶ ὑποθέσεις, οἱ δέ, φιλοξενούμενοι, ἤθελον ν' ἀναπαυθῶσι μέχρι τῆς δείλης, ὅταν ἐμέλλομεν νὰ δειπνήσωμεν εἰς τοὺς κήπους τοὺς ἀντιπέραν.

Ἄλλ'· ἐγὼ ἄλλα εἶχον σχέδια. Ἦθελον νὰ ἰδῶ τὸν ναὺν τοῦ Ποσειδάωνος, δι' ὃν οἱ μὲν τῶν συντρύφων μου ἠδιαφόρουν, οἱ δὲ προθύμως θὰ τὸν ἔβλεπον, ἂν ἦτον δυνατὸν ὁ ναὸς νὰ ἤρχετο πρὸς αὐτούς, ἀντὶ αὐτοὶ ν' ἀπέλθωσι πρὸς ἐκεῖνον. Δι' ὃ, χωρισθεὶς ἀπ' αὐτῶν, ἐνοικίασα ὑποζύγιον ἐνὸς τῶν πανηγυριζόντων, καὶ ἀνέβην πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου, διευθυνόμενος πρὸς βορρᾶν.

Ποικίλας διῆλθον ἐπὶ μίαν ὥραν κοιλάδας, ἐν αἷς ἡ συκῆ φύεται πολλάκις παρὰ τὴν κερατείαν, καὶ ἡ λιμονία παρὰ τὴν πίτυν, καὶ ἔφθασα εἰς ὑψηλὸν ὄροπέδιον, ἔθεν ἡ ὄρασις ἐκτείνεται ἐπὶ πάντα τὸν σαρωνικὸν κόλπον, ἐπιβλέπουσα τὸν μέλανα ἠφαισίου ὄγκον τῶν Μεθάνων, καὶ μετ' αὐτὸν τὴν Αἴγιαν, καὶ ὑπὲρ αὐτὴν τὰ Μέγαρα, τὴν Σαλαμίνα, λευκὴν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἐν τῇ ἀποστάσει, καὶ κυανῆν τὴν Ἀττικὴν μέχρι τοῦ Σουνίου, καὶ μετὰ τὸ Σούνιον ἀχανὲς τὸ Αἰγαῖον μετὰ τῶν Κυκλάδων ὡς ἐνεσπαρμένον σκηνῶν. Εὐρὺς κύκλος κατεσπραμμένου τοίχου εἶναι ὁ περίβολος τοῦ ναοῦ, περὶ ὃν συνήρχετο ἐν ἀπωτάτοις χρόνοις ἀμφικτυονία περιλαμβάνουσα καὶ αὐτὰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐν ἀπηθανάτισε τοῦ Δημοσθένους ὁ θάνατος. Ἐντεῦθεν ὁ Φιλόπατρις καὶ ἀπτόητος ρήτωρ ἠτένιζε διὰ δύνοντος ὀφθαλμοῦ τὴν δουλωθεῖσαν πατρίδα του, καὶ ἔπεμπεν αὐτῇ τὸν ἔσχατον ἀσπασμὸν, ὅταν, ῥοφῶν τὸ δηλητήριον τοῦ καλάμου του, ἤνοιγεν εἰς τὴν ψυχὴν του διὰ τοῦ θανάτου ὁδὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

Ἐκεῖ ἐκάθισα ἐπ' ἀρχαίου λίθου, ἀναλογιζόμενος τὴν τύχην τοῦ μεγάλου πολίτου, ὅστις, ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἔπιπτε γονυκλινῆς ἐνώπιον τῶν κατακτητῶν, μόνος ἴστατο ὄρθιος, τελευταῖος μονομάχος τοῦ λόγου, καὶ θὰ μετέβαλλε τῆς Ἑλλάδος τὴν τύχην, ἂν ἡ Ἑλλὰς ἦτον ἔτι ἀξία ν' ἀκολουθήσῃ τὰς ἀνδρικὰς συμβουλὰς του, ἢ νὰ πέσῃ εὐγενῶς ὡς αὐτός.

Εἰς τοιαύτας σκέψεις ἤμην βεβυθισμένος, ὅταν αἴφνης

ἤκουσα δὲν ἠξεύρω πόθεν, ἐκ τῶν πετρῶν ἢ ἐκ τῶν δένδρων,
 ἐξερχόμενον ἄσμα θλιβερόν, παράδοξον, ἀκατανοήτου μελω-
 δίας, καὶ ψαλλόμενον δι' ὑποτρεμούσης καὶ σχεδὸν θρηνώ-
 δους φωνῆς. Ὁ τόνος αὐτῆς εἶχε τι τὸ βαθέως τὴν ψυχὴν
 συγκινοῦν, καὶ ἐκπλήξας με κατ' ἀρχάς, με εἴλκυσε μέχρι τέ-
 λους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὄλος εἰς αὐτὸν προσηλώθην, καὶ
 λαβὼν τὸ χαρτοφυλάκιόν μου, ἐσημείωσα τὸ ἐπόμενον ἄσμα
 εὐκόλως, διότι ὁ ψάλτης τὸ ἐπρόφερον εὐκρινῶς, καὶ ἐπανέ-
 λαβε δὲς τὴν κατ' ἀρχὰς διαφυγοῦσάν με πρῶτην σίροφὴν·

Νέον ἄνθος ἐθαλλον.
 Ἄγγελος μ' ἐφίλησε
 φίλημα πικρόν·
 μ' ἔδρεψε καὶ μ' ἔρριψε,
 κ' εἰς κρημνοὺς μ' ἐκύλισε
 χεῖμαρρος νεκρόν.

Κύκνος χιονόπτερος,
 ν' ἀναβῶ ἠθέλησα
 εἰς τὸν οὐρανόν,
 πλὴν χρυσῆ μ' ἐκέντησε
 κεκρυμμένη μέλισσα,
 κ' ἔπεσα θανάων.

Φωτοβόλοι μ' ἐφεγγον
 ἔρωσ καὶ διάνοια,
 ἱερὰ δυάς.

Φεῦ! ἀγρία ἐσθυσε
 τ' ἄστρα τὰ οὐράνια
 λαίλαψ ποντίας.

Χάρτης ὁ Θεόγραφος
 τῆς εὐρείας πλάσεως
 μ' ἦτον ἀνοικτός·
 πλὴν μοι τὸν ἀφῆρεσεν
 ἀπὸ τῆς ὀράσεως
 κάλυμμα νυκτός.

Περιφέρω ἔκτοτε,
 τὴν ψυχὴν ἀόμματος,
 βλέμμα σκοτεινὸν
 εἰς κενὴν τὴν ἑκτασιν
 τ' οὐρανοῦ δώματος,
 εἰς τὸ πᾶν κενόν.

Τὸ παράμουςον τοῦτο ἄσμα, καὶ ἡ παρατρέφωδος αὐτοῦ μουσική, οὕτως αἰφνιδίως προσπεσοῦσά μοι, τοσοῦτον ἐκλήνισε τὰ νεῦρά μου, ὥστε ἐπλήσθησαν δακρύων οἱ ὀφθαλμοί μου. Ἐν ᾧ δὲ περιεβλεπόμεν, ἐρευνῶν πῶθεν τὸ ἄσμα προήρχετο, εἶδα αἰφνης ἐμπρὸς μου ἄνθρωπον ἄγριον τὴν ὄψιν, μέλαιναν ἔχοντα τὴν κόμην, δασύν καὶ ῥακενδύτην, εἰς σιβεχρὰν δὲ σιηριζόμενον ῥάβδον, καὶ τὸν ἕνα πῶδα γυμνόν, τὸν δ' ἕτερον ὑποδεδεμένον δι' αὐτοσχεδίου τινὸς ἀρχαϊκοῦ σανδάλου.

— Σεῖς, φίλε μου, ἐτραγωδεῖτε; τῷ εἶπα, χαιρετῶν αὐτὸν ἐλαφρῶς. Ὡραῖον ἦτον τὸ ἄσμα σας.

Εἰς τὰς λέξεις ταύτας οἱ ὀφθαλμοί του ἤσπρασαν ὡς ἄνθρακες, καὶ μετὰ πυρετώδους ταχύτητος ὀμιλῶν·

— Φίλος! ἀνέκραξε. Τίς εἶπεν ὅτι εἶμαι φίλος σου; Ἄν τὸ πιστεύης, φύγε λοιπὸν, πρὶν μ' αὐτὴν τὴν ῥάβδον σοὶ πατάξω τὴν κεφαλὴν. Δὲν ἤξεύρεις, δέιλαιε, ὅτι οἱ φίλοι πνίγουσιν, ὅτι οἱ φίλοι φονεύουσιν; Ἄν εἶμαι φίλος σου, πρέπει νὰ σὲ λακτίσω ἀπὸ τοῦ ὕψους τούτου κατὰ τῶν κρημνῶν, νὰ συντριβῆς ὡς ὕελος, διὰ νὰ γελάσω.

Φεῦ! παράφρονα εἶχον ἐμπρὸς μου! καὶ ἡ παχύτης τῆς ῥάβδου του, καὶ τὸ νευρώδες τῶν μελῶν του ἠγγυῶντο ὅτι εὐκόλως ἐδύνατο ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς νὰ μεταβῆ εἰς τὸ ἔργον. Ἡ πρώτη μου ἰδέα ὑπῆρξε ν' ἀκολουθήσω τὴν φρόνιμόν του συμβουλήν καὶ νὰ φύγω. Ἄλλ' ὅταν αὐθις ἀνέβλεψα, καὶ παρετήρησα εἰς τὸ μέτωπόν του βαθεῖας ρυτίδας, ἃς δὲν εἶχε σκάψει ἡ ἡλικία, καὶ εἰς ὄλην τὴν φυσιογνωμίαν του γλυκύ

τι καὶ συμπαθές, καὶ ἔκφρασιν βαθυτάτης ψυχικῆς ἀλγηδόνος, τότε οἶκτος διεδέχθη ἀμέσως τὸν φόβον.

— Δὲν φεύγω, τῷ ἀπεκρίθη ἠπίως, διότι τὸ ἠξεύρω, κακὸς δὲν εἶσαι, εἶσαι δυστυχής.

— Δυστυχής! . . . ἐπανέλαβε βραδέως, καὶ ὡς προσπαθῶν ν' ἀναπολήσῃ τι διαφεύγον τὴν μνήμην του. Δυστυχής! . . . Ποῦ ἦρες τὴν λέξιν αὐτήν; Ναί, ἐνθυμοῦμαι. Ἦτον καιρὸς ὅταν ἄλλην δὲν εἶχον εἰς τὰ χεῖλη μου. Καὶ ἦτον ἡ λέξις μαγικὴ· ἀνοίγε τὴν ψυχὴν μου καὶ ἔκλαια, καὶ τότε ἀνέπνεα. Τώρα μ' ἐπῆραν, βλέπεις, τὴν πνοήν, καὶ περιφέρομαι νεκρὸς ἄταφος. Διατί δὲν μὲ θάπτουν, ἀφ' οὗ εἶμαι νεκρὸς; Ὅστις εἶναι νεκρὸς, δὲν ἔχει δικαίωμα εἰς τὸν τάφον; Βλέπεις, ἂν μ' ἔθαπτον, ἡ πνοὴ δὲν θὰ μ' ἐχρειάζετο.

— Καὶ τίς σ' ἐπῆρε τὴν πνοήν; τὸν ἠρώτησα μειδιάσας, ἂν καὶ ἠσθανόμην πιεζομένην ἰσχυρῶς τὴν καρδίαν μου.

— Γελᾷς! ἀνεφώνησεν ἐκεῖνος, καὶ ἀνετινάχθη ὡς ὑπ' ἐλατηρίου, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ του ἀνέλαμψαν. Γελᾷς, ἄρα μὲ προδίδεις. Γελᾷς ὡς ὄλοι ἐκεῖνοι, καὶ ἴσως θέλεις καὶ σὺ νὰ μὲ δείρῃς. Ὡ! μὴ μὲ δείρῃς, μὴ μὲ δείρῃς, σὲ παρακαλῶ. Δὲν ἠξεύρεις πῶς μὲ πονεῖ.

— Νὰ σὲ δείρω! τῷ εἶπα, καὶ ἡ φωνὴ μου ἔτρεμε. Τίς ἔχει τὴν κακίαν, τίς ἔχει τὴν θηριωδίαν νὰ σὲ δείρῃ;

— Ναί, κακοὶ ἄνθρωποι εἶναι, ἀπήντησεν. Ὅταν ἔλεγα ὅτι εἶμαι δυστυχής, μ' ἔδερνον διὰ νὰ σιωπήσω.

— Ὅποια βάρβαρος ἀπανθρωπία! ἀνέκραξα ἀγανακτῶν. Καὶ δὲν ἔχεις κανένα γνώριμον, κανένα οἰκεῖον; Δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν γῆν κανεὶς νὰ σὲ ἀγαπᾷ;

— Νὰ μ' ἀγαπᾷ, εἶπεν ἀνακαγχάσας. Νὰ μ' ἀγαπᾷ! Δὲν μ' ἀγαποῦσαν, ὅταν ἤμην ζῶν· καὶ θὰ μ' ἀγαποῦν τώρα, ὅταν εἶμαι νεκρὸς; Δὲν μ' ἀγαποῦσαν ὅταν ἤμην ἄνθρωπος, καὶ θὰ μ' ἀγαποῦν τώρα ὅταν εἶμαι σκύλλος. Ἐμέ, ἠξεύρεις, μ'

ὀνομάζουσι σκύλλον τοῦ μοναστηρίου. Τὸν σκύλλον ὅμως τὸν ἀγαποῦν, καὶ ἐμὲ μὲ λακτίζουσι. Εἶμαι τὸ ἀντικείμενον τῆς κοινῆς ὄλων τῶν ἀνθρώπων ἀποσίροφῆς. Πρέπει νὰ εἶμαι πολὺ κακὸς ἄνθρωπος, ἂν καὶ ἐνόμιζα ὅτι εἰς κανένα κακὸν δὲν ἔκαμα. Νὰ μ' ἀγαποῦν; Δὲν μὲ λέγεις ὅτι εἶσαι παράφρων!

Καὶ ἐπανελάβην ἡχηρότερον τὸν σπασμωδικὸν γελωτᾶ του, ὅστις μοὶ ἐσπάραττε τὴν καρδίαν, διότι τὸ κάτωχρον πρόσωπόν του, οἱ τρόποι του, οἵτινες καὶ ἐν τῇ ἀτοπία των δὲν ἐστειροῦντο τινὸς ἀξιοπρεπείας, καὶ αὐτὴ ἡ ἀσυνάρτητος γλῶσσά του, ἐν ἣ πολλὰκις παρετήρουν ἐπιτήδευσις τύπων καὶ λέξεων, μ' ἐπειθον ὅτι εἶχον νέον ἐμπρὸς μου καὶ ἀγωγῆς καὶ παιδείας λαχόντα, Φῦμα δὲ δεινῆς νόσου, προελθούσης ἴσως ἐκ παθήματος ἠθικοῦ, καὶ ἔτι μᾶλλον Φῦμα τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς σκαιότητος τῶν ἀνθρώπων, εἰς ὧν τὴν ἐπιμέλειαν ἦν ἐμπεπιστευμένος. Λαβὼν δ' αὐτὸν ἐκ τῶν χειρῶν, ἔσφιγγον αὐτάς, καὶ ἠτένιζον τὸ μελαγχολικὸν ἐκεῖνο πρόσωπον, ἐφ' οὗ ὁ γέλωσ ἐλάμβανε τὴν ἐκφρασιν τῆς ὀδύνης.

— Εἶπέ μοι τί πάσχεις, τῷ εἶπα. Ἄνοιξον, ἂν ἠμπορῆς, τὴν καρδίαν σου εἰς ἐμέ, καὶ Φέλεις εὖρει παρηγορίαν, ἂν παρηγορῇ ἡ συμπάθεια.

Καὶ ταῦτα λέγων, ἠσθάνθην τοὺς ὀφθαλμούς μου δακρύνοντας.

Αἰφνης ἀποσπῶν βιαίως τὰς χεῖράς του ἀπὸ τῶν ἐδικῶν μου :

— Κλαίεις, ἀνέκραξε. Κλαίεις! Ἐνόμιζον ὅτι δὲν ὑπάρχουσι πλέον δάκρυα εἰς τὴν γῆν. Ἡξεύρεις ὅτι μόνοι οἱ ἄγγελοι κλαίουσι, καὶ τὰ δάκρυά των εἶναι δρόσος τοῦ παραδείσου. Ἄλλ' οἱ ἄγγελοι γίνονται δαίμονες, καὶ τὰ δάκρυά των γίνονται φλόξ ῥευστή, καὶ τρώγουσι τὰς καρδίας. Ἐπικατάρτατοι οἱ ἄγγελοι ὅταν μειδιοῦν διὰ ν' ἀπατήσουν, ἐπικατάρτατα τὰ δάκρυα ὅταν ῥέουν διὰ νὰ πνίξουν!

Τὰς λέξεις ταύτας ἐπρόφερε μετὰ πλεισίτης ἐξάψεως, ἥτις ὄμως διὰ μιᾶς ἐκόπασε, καί, ὡς δι' αἰφνιδίας ἀντιδράσεως, ἰσχυρὰ διεδέχθη αὐτὴν νευρική συγκίνησις. Οἱ πόδες του ἐκλονίσθησαν, καὶ ἐγείρας αὖθις τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τοὺς ἐδικούς μου, καὶ ἀναγνοὺς συμπάθειαν εἰς αὐτούς, ἐρρίφθη μεθ' ὀρμῆς εἰς τὸ στήθος μου, καὶ ἔκρυψε τὴν κεφαλὴν εἰς αὐτό, ὡς παιδίου εἰς τὸν κόλπον μητρός, καὶ ἔκλαυσεν ὀλοφυρόμενος. Οὕτως ἔμεινεν ἐπὶ τινὰς σλιγμαίς, καθ' ἃς ἐγὼ τὸν καθήσυχάζον, θωπεύων αὐτὸν διὰ τῆς χειρός. Ὅταν δ' ἠγέρθη, ἔρρεον ἔτι τὰ δάκρυά του, καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς του ἐφαίνετο, ἀντὶ τῆς πρώην ἀγρίας φλογός, ἀνατείλασα ἀμυδρὰ νοημοσύνης ἀκτίς.

— Ἔσο εὐλογημένος, μοὶ εἶπεν, ἐναγκαλιζόμενός με. Ἐλυσας τὸν πάγον τῆς καρδίας μου. Εἶχα τόσα ἔτη νὰ κλαύσω! Ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς εὐτυχίας. Διότι, μὴ νομίξης, εἶχα κ' ἐγὼ ἀνοιξιῦ, εἶχα κ' ἐγὼ χρόνους τῆς εὐτυχίας. Τότε ἔκλαια, διότι τότε ἠλπίζα.

— Ἐχε θάρρος, τῷ εἶπα, ἀρχίζων νὰ συλλαμβάνω ἐλπίδης ὅτι συνελθὼν μὲ ἐννοεῖ. Μὴ παραδίδεσαι εἰς τὴν ἀπελπισίαν. Πλησίαζε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ θὰ ἰδῆς ὅτι σὲ ἀγαποῦν. Μὴ παραδίδου εἰς τὰς θλιβερὰς σκέψεις σου. Διὰ τί ἔρχεσαι μόνος εἰς ταύτην τὴν ἐρημίαν;

— Ἐρημίαν λέγεις αὐτήν; ἀνέκραξε. Καὶ δὲν εἶδες ὅτι εἶναι σκοτεινὸς ὄλος ὁ ἄλλος κόσμος; Ἐκεῖνος εἶναι ἀκατοίκητος. Ἐδῶ κατοικεῖ. . . Ἀλλὰ σιώπα! Μὴ σ' ἀκούσῃ κανεὶς. Ὅα μ' ἀφαιρέσουν καὶ αὐτὴν τὴν χαρὰν μου..

— Τίς κατοικεῖ; ἠρώτησα. Εἰς ἐμὲ ἠμπορεῖς νὰ τὸ εἰπῆς. Δὲν μ' ὑποπτεύεις ἐμὲ καθὼς τοὺς ἄλλους.

— Ὅχι, εἶπε, σὲ δὲν σὲ ὑποπτεύω. Εἶσαι καλὸς ἄνθρωπος. Ἐκλαυσας δι' ἐμέ. Ἐκεῖνη κατοικεῖ ἐδῶ. Καθ' ἡμέραν φεύγω ἀπὸ τὸ μοναστήριον καὶ ἔρχομαι καὶ τὴν βλέπω. Ἐκεῖ

κάθηται, εἰς τῆς ἀκροπόλεως τὴν σκιάν. Νομίζεις ὅτι εἶναι ἄγαλμα Πραξιτέλους ἐκεῖν' ὁποῦ βλέπεις. Ὅχι! εἶναι ἐκεῖνη. Ἰδέ, μειδιᾷ. Ἡξεύρεις ὅμως;... Ἄλλὰ μὴ τὸ εἰπῆς εἰς κανένα. Εἶναι ψευδὲς τὸ μειδιάμα. Μὲ νεύει πάντοτε διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ διὰ τῆς χειρός. Ἡξεύρεις διατί μὲ νεύει; Διὰ τὸ νὰ πῶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κρημνοὺς καὶ διὰ τὸ νὰ γελάσῃ.

— Καὶ ποῖα εἶναι ἐκεῖνη; Ποῖον εἶναι τὸ ὄνομά της; ἠρώτησα, ὀλιγώτερον ἐκ περιεργείας ἢ ἐκ τῆς ἐλπίδος νὰ μάθω τι φετικώτερον περὶ τοῦ δυστυχοῦς, καὶ νὰ τῷ τείνω, εἰ δυνατόν, χεῖρα βοηθείας.

— Τ' ὄνομά της, εἶπε, κινῶν τὴν κεφαλὴν, εἶν' ἐδῶ γραμμένον εἰς τὴν καρδίαν μου, καὶ δὲν ἐβγαίνει πλέον, διότι ἡ καρδία μου ἔκλεισε.

— Καὶ σὺ δὲν μὲ λέγεις πῶς ὀνομάζουσαι; ἐπέμεινα ἐρωτῶν.

Ἐγώ; ἀπεκρίθη γελῶν κατὰ τρόπον ὅστις ἀπεδείκνυεν ὅτι αἱ φρένες του ἤρχισαν πάλιν συσκοτιζόμεναι. Ἐγὼ ὀνομάζομαι ὁ ζῶν νεκρός. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν τὸ ἠξέουρον καὶ μ' ὀνομάζουσι ὁ σκύλλος τοῦ μοναστηρίου.

Ἐπέμεινα δὲ μάτην εἰς τὰς δύο ἐρωτήσεις μου ταύτας, διότι πάντοτε σταθερῶς τὰς ἰδίας μοὶ ἔδιδεν ἀπαντήσεις.

— Ἄλλὰ, τῷ εἶπα τέλος, ἴσως τὴν ἀδικεῖς, ἴσως εἶσαι ἠπατημένος καὶ σὲ ἀγαπᾷ.

Πλησιάσας τότε εἰς ἐμέ, ὡς ἂν εἶχε τι σπουδαῖον νὰ μ' ἐμπιστευθῇ.

Ὅχι, μοὶ εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ. Ἐκεῖνος ἦτον εὐμορφος, ἐγὼ ἄσχημος, ἐκεῖνος εὐφυής, ζωηρός, ἐγὼ δὲν ἠξευρα νὰ ἀρέσω, ἐκεῖνος πλούσιος καὶ ἐγὼ πτωχός. Ἐκεῖνος τῇ ἐπρόσφερην οἴκους, κτήματα καὶ ἀμάξας, ἐγὼ μόνην εἶχα τὴν πτωχὴν μου καρδίαν. Ἐρριψε τὴν καρδίαν, καὶ ἔλαβε τοὺς οἴκους καὶ τὰς ἀμάξας. Εἶχε δίκαιον· δὲν παραπονοῦμαι. Ἀφ'

οὐ ὁμως ἤθελε νὰ τὴν ρίψη, διατί τὴν ἐζήτησεν ἢ διατί τὴν ἐδέχθη; Ἐπειτα ἐν σκέπτομαι, καὶ δὲν ἤμπορῶ νὰ τὸ ἐννοήσω. Ἄφ' οὐ ἀπέθανεν ἡ καρδία μου, ἀπέθανα βεβαίως καὶ ἐγώ. Διατί λοιπὸν δὲν με θάπλου; Διατί μ' ἀφίνουν νὰ περιφέρωμαι ζῶν νεκρός; Δὲν ἠξεύρου, δὲν ἐννοοῦν πόσον εἶναι ὀδυνηρόν; Ἢ μήπως πρέπει νὰ εἶμαι πλούσιος διὰ ν' ἀγοράσω καὶ τοῦ τάφου τὴν ἡσυχίαν;

Αἱ λέξεις αὗται μοὶ ἐσπάραττον τὴν καρδίαν· δι' ὃ καὶ θέλω νὰ συντέμω τὸν καὶ δι' ἐμέ καὶ διὰ τὸν δυστυχῆ ἀναμφιβόλως ἐκεῖνον θλιβερόν τοῦτον διάλογον, ἠγέρθην, καί, σφίγγας σιωπηλῶς τὴν χεῖρά του, ἀνέβην εἰς τὸ ζῶόν μου, καὶ ἐσίράφην πρὸς τὰ ὀπίσω, περιίλυπος ὅτι τὸν ἐγκατέλειπον ἐν τοιαύτῃ τοῦ πνεύματος καταστιάσει, ἀλλ' ἐννοῶν ὅτι οὐδὲν ἐδυνάμην τότε πρὸς ἀνακούφισίν του, καὶ ἐπιφυλατίζομενος κατόπι νὰ σκεφθῶ τί ἐνεδέχετο νὰ γίνῃ ὑπὲρ αὐτοῦ. Μόλις ὁμως ὀλίγον πρὸς ἄνω ἔβλεψα, καί, σιρέψας τὴν κεφαλὴν, τὸν εἶδα ὅτι ἐν σιωπῇ μὲ παρηκολούθει, ὡς τὸ κυνάριον ἀκολουθεῖ τὸν δεσπότην του, καὶ βραδύνας τὸ βῆμα, τὸν ἀφῆκα νὰ μὲ πλησιάσῃ, καὶ συνέδεσα πάλιν μετ' αὐτοῦ ὀμίλιαν, προσπαθῶν ὅτε μὲν νὰ τὸν παραμυθῶ, ὅτε δὲ ν' ἀρυσθῶ ἀκριβεστέρας περὶ αὐτοῦ πληροφορίας, ἅς νὰ μεταλλεύσω ποτὲ πρὸς ὄφελός του. Ἀλλὰ μετὰ λύπης μου παρετήρησα ὅτι ἡ ἀχλὺς εἶχεν αὐθις πυκνωθῆ ἐπὶ τοῦ νοός του, καὶ μόνον ὅταν ἐλαφρῶς καὶ ἐπιτηδείως κατάρθουν νὰ θίξω τὴν χορδὴν τῆς καρδίας του, τότε παροδική τις ἀκτὶς ἀνέτελλεν ἐν τῇ διανοίᾳ του, καὶ ὡς ἀστραπὴ ἔλαμπε καὶ ἐσβύνετο. Ὡστε, καθ' ὄλην τὴν ὁδοιορίαν, ἥτις περὶ τὴν μίαν διήρκεσεν ὥραν, πολλάκις μὲν νομίζω ὅτι κατάρθωσα νὰ σιγαλάξω σιγαύνας τινὰς παρηγορίας εἰς τὴν ἀλγοῦσαν ψυχὴν του, πολλάκις ν' ἀναβιβάσω πρᾶϋνοντα δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, ἀλλ' ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν οὐδὲν περαιτέρω κατάρθωσα νὰ ἐξακρι-

βύσω. Ὅταν δ' ἔφθασα εἰς τὸ μοναστήριον, ἠρώτησα τὸν ἄνθρωπον εἰς ὃν ἀπέδωκα τὸ ὑποζύγιον τί γνωρίζει περὶ τοῦ παράφρονος, ἀλλ' οὗτος οὐδὲν ἄλλο ἤξευρεν ἐκτὸς ὅτι εἶναι ὁ μουρλὸς τοῦ μοναστηρίου. Ἀπετάθην μετὰ ταῦτα εἰς ἓνα τῶν μοναχῶν, ὅστις καὶ αὐτὸς μοι εἶπε γελῶν ὅτι τὸν ὀνομάζουσιν εἰς τὸ μοναστήριον τὸν μουρλὸν ἢ καὶ τὸν σκύλλον τοῦ μοναστηρίου· ὅτι εἶναι ἐντελῶς εἰς βάρους τοῦ κοινοβίου, δκηρὸς, μὴ ἐργαζόμενος χωρὶς ξύλου, ἀλλὰ πάντοτε χάσκων καὶ λέγων στίχους ἢ ἄλλας ἀνοησίας· ὅτι δὲ καὶ ὀηγούμενος, ὅστις κατ' ἐκείνην τὴν σίγμην ἐκοιμᾶτο μετὰ τὸ ἄριστον, περισσότερα περὶ αὐτοῦ δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ γνωρίζῃ, διότι τὸν μουρλὸν εἶχε φέρει ἐξ Ἀθηνῶν ὁ προκάτοχος τοῦ ἡγουμένου τούτου, ἀποβιάσας ἕκτοτε. Βλέπων ἐπομένως ὅτι ἐματαιοπύουον ζητῶν ἐνταῦθα πληροφορίας, παρεκάλεσα μόνον τὸν ἅγιον πατέρα νὰ συστήσῃ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς φιλόανθρωπον καὶ χριστιανικὴν συμπεριφορὰν πρὸς τὸ δυστυχὲς τοῦτο πλάσμα, τὸ ἐγκαταλελειμμένον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔδωκα ὀλίγα τινὰ κερμάτια πρὸς περιθαλψίαν αὐτοῦ, προσθεὶς ὅτι, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν μου εἰς Ἀθήνας, θέλω φροντίσει νὰ βελτιώσω τὴν τύχην του.

Μετὰ τοῦτο δὲ κατέβην εἰς τὴν παραλίαν, καὶ κατόπιον μου εἶδα ἐρχόμενον καὶ τὸν παράφρονα, ὅστις, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς συνδιαλέξεώς μου μετὰ τοῦ μοναχοῦ, εἶχε κρυβῆ δὲν ἠξεύρω ποῦ εἰς τὰ δένδρα. Ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐδυνάμην ν' ἀπέλθω εἰς τὴν πόλιν τοῦ Πόρου διὰ ξηρᾶς, σίρεφόμενος πρὸς δυσμᾶς, ὑπὲρ τοὺς συμφύτους λόφους καὶ διὰ τῶν ἀμπέλων· διότι, κατὰ τὸ μέσον τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Καλαυρίας, βραχύτατος καὶ σχεδὸν ἀλιτενῆς ἰσθμὸς συνδέει μετ' αὐτῆς τὸ νησιδίον ἢ μᾶλλον τὸν σκόπελον τῆς Σφαιρίας ἢ Ἰεράς, ἐφ' οὗ εἶναι ὠκοδομημένη ἢ νέα πόλις, διαδεχθεῖσα ἐκείνην, ἧς σπάνια λείψανα φαίνονται ἐντὸς μιᾶς τῶν κοιλά-

δων τῆς μεγάλης νήσου. Ἀλλὰ Φειδόμενος τῶν δυνάμεών μου καὶ διὰ τὴν δειλιὴν ἐκδρομὴν, καὶ βλέπων γλυκεῖαν αὔραν ρυτιδοῦσαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὠραίου κόλπου, ἐπροτίμησα τὴν δι' ἀκατίου ἀπονωτέραν καὶ ταχυτέραν μετάβασιν.

Ὡς ὁμως διευθύνθη ἐν τῶν ἐκεῖ ἠγκυροβολημένων, καὶ ἠτοιμαζόμεν νὰ ἐπιβῶ εἰς αὐτό, ὁ Φρενοβλαβῆς, ἐνοήσας τὴν πρόθεσίν μου, μὲ συνέλαβεν ἐκ τῆς χειρός, καὶ, ἀτενίσας με μετ' ἐκπλήξεως καὶ ὡς ἐνεός·

— Πῶς; εἶπε· ν' ἀναχωρήσης καὶ νὰ μ' ἀφήσης πάλιν, ἀφ' οὔ. . . ἀφ' οὔ τί ἔγινε; δὲν τὸ ἐνθυμοῦμαι. Ἀλλὰ δὲν ἐκόλλησαν, νομίζω, αἱ δύο ψυχαί μας εἰς μίαν; ἅ, ναί! Ἐκλαυσας δι' ἐμέ. Ἐχομεν τώρα μίαν ψυχὴν. Καὶ πῶς ἠμπορεῖς νὰ φύγης καὶ νὰ μοὶ τὴν πάρης; Δὲν γίνεται τοῦτο, δὲν γίνεται.

Ὅσον συγκινητικὴ καὶ ἂν ἦτον ἡ αἰφνιδία αὕτη προσήλωσις, ἦν ὁ δυστυχὴς παράφρων ἠσθάνετο πρὸς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, ὅστις, ἐν μέσῳ τῶν βασιάνων του, τῷ ἔδειξέ τινα συμπάθειαν, μοὶ ἦτον ὁμως ἀδύνατον νὰ μὴ προσπαθήσω νὰ περιστείλω αὐτὴν ἐντὸς δυνατῶν ὁρίων, δι' ὃ καὶ ἐπέμεινα ὅτι ἔπρεπεν ἀφεύκτως νὰ φύγω, διότι εἶχον ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς συντρόφους μου νὰ ἐπιστρέψω πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸν Πόρον πρὸ τῆς ἑσπέρας.

Εἰς τὸν λόγον τοῦτον τῆς δοθείσης ὑποσχέσεως ἐφάνη ὅτι ἐνέδωκε, διότι, ὡς παρετήρησα, ὅλαι αἱ αὐτόματοι κινήσεις τῆς καρδίας του ἦσαν ὀρθαί, καὶ ἀναμνήσεις ἀρχῶν ὑγιῶν.

— Καὶ αὔριον λοιπόν, μὲ ἠρώτησε, δὲν θὰ εἶσαι πάλιν ἐδῶ;

— Δυστυχῶς ὄχι, τῷ ἀπεκρίθην. Αὔριον, πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, θὰ εἶμεθα εἰς τὸν λιμονῶνα, καὶ μετὰ τὴν μεσημβρίαν εἰς Τροιζῆνα, εἰς τὸ γεφύρι τοῦ Διαβόλου, καὶ τὴν νύκτα θὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς Ἀθήνας. Ὡστε τώρα σ' ἀποχαιρετῶ.

— Τὸ πρῶτ' εἰς τὸν λιμουῶνα, μετὰ μεσημβρίαν εἰς τὴν Τροιζῆνα, εἰς τὸ γεφύρι τοῦ Διαβόλου, τὴν νύκτα εἰς τοὺς Ἀθήνας· ἐπανελάβεν αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν καὶ ὡς ἀποσῆθίζων τὴν Φράσιν.

— Ἐχε ἐλπίδα, ὑπέλαβον ἐγώ. Δὲν θέλω σ' ἐγκαταλείψει, καί, ἂν εἶναι ἀνάγκη, θέλω ἐπανέλθει ὁ ἴδιος εἰς τὸν Πόρον. Ἄν εὐρεθῆ ὅτι δὲν ἔχεις κανένα ἐνδιαφερόμενον διὰ σέ, θέλεις ἔχει ἐμέ πάντοτε, μὴ ἀμφιβάλλῃς περὶ τούτου.

Καὶ τῷ ἔσφιγξα περιπαθῶς τὴν χεῖρα. Ἐκεῖνος δέ, σιηριχθεὶς εἰς στέλεχος δένδρου, μὲ παρηκολούθει διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπιβιβαζόμενον, καὶ μοὶ ἐφάναζεν ἐν εἶδει ἀποχαιρετισμοῦ·

— Τὸ πρῶτ' εἰς τὸν λιμουῶνα, μετὰ μεσημβρίαν εἰς τὴν Τροιζῆνα.

Καὶ ἀφ' οὗ δ' ἐλύσαμεν τὸ ἰστίον καὶ ἐμακρύνθημεν, τὸν ἔβλεπον πάντοτε εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἀκίνητον, καὶ τὸ βλέμμα του ἐσήρῳζετο ἐπὶ τοῦ πλοιαρίου, μέχρις οὗ μοὶ τὸν ἀπέκρυψε τῆς Σφαιρίας τὸ ἀκρωτήριον.

Ἄμα δ' ἔκαμψα τὴν ἄκραν, νέον λαμπρὸν θέαμα παρέσθη εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου, ὡς ἂν εἶχεν ἀνασυρθῆ ἡ αὐλαία ἐπὶ καλλιτέχνου τινὸς θεατρικῆς σκηνογραφίας. Ἡ νῆσος Σφαιρία τοσοῦτον πλησιάζει εἰς τὴν στερεὰν ὥστε μόλις ἀφίησι μεταξὺ πορθμὸν οὐχὶ πλατύτερον ποταμοῦ· καὶ δεξιῶς μὲν αὐτοῦ ἀναρριχᾶται ἡ πόλις ἐπὶ τῶν ἀποτόμων κρημνῶν, καὶ αἱ λευκαὶ αὐτῆς οἰκίαι φαίνονται ὡς ἀγέλη λάρων βόσκουσα ἐπὶ τῶν βράχων· ἀριστερῶς δὲ λόφοι κατάφυτοι καὶ τερπνοί, χαριέστατα ὑπὸ συνοικιῶν ἢ μεμονωμένων οἰκῶν κοσμούμενοι, ἀνέρχονται βαθμηδὸν εἰς ὑψηλὸν ὕψος, χλωρὸν μανδύαν ἐνδεδυμένον μέχρι τῆς ἄκρας αὐτοῦ κορυφῆς. Ἡ γαληνιαία δ' αὕτη θάλασσα, κατοπιρίζουσα τοὺς δύο ἀνομοίους αἰγιαλοὺς τῆς, αἱ οἰκίαι, λούουσαι τὰ κράσπεδα αὐτῶν εἰς τὰ κύματα,

καὶ τὰ πρὸ αὐτῶν ἠγκυροβολημένα πλοῖα, ἃ βραδέως παρέπλεον, μοι ἀνεπόλουν τὸν Βόσπορον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὗ ὁ Πόρος μοι ἐφαίνετο ὠραία μικρογραφία.

Ὅταν δὲ προσωρμίσθην κατὰ τὸ κέντρον τῆς πόλεως εἰς τὴν μικρὰν αὐτῆς πωλατεΐαν, ὅπου ἴσταιται ἀρχαῖος κίων, λείψανον πιθανῶς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ὅσῃς ἐκόσμει ἄλλοτε τὴν μικρὰν νῆσον, πάντες οἱ συνοδοιπόροι μου συνηγμένοι μὲ ὑπεδέχθησαν μετ' ἀλαλαγμῶν ἀνυπομονησίας, κηρύττοντες ὅτι, ὀλίγον ἔτι ἂν ἐχρονοτρίβουν ἀρχαιολογῶν, ἄφινον τὸν Ποσειδῶνα νὰ μ' ἐστιάσῃ, καὶ ἀπέπλεον χωρὶς ἐμοῦ. Εὐτυχῶς ὅμως, φθὰς ἐν καιρῷ, ἀπέφυγον τὴν ἐκτέλεσιν τῆς δεινῆς ἀπειλῆς, καὶ μόνην ποιῶν ὑπέσθη ὅτι δὲν ἐπεσκέφθη μετὰ τῶν ἄλλων τὸν ἀξιόλογον ναύσταθμον, ὅσῃς ἐπ' ἐσχάτων διεσκευάσθη ἄξιος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἂν ποτε ἡ Ἑλλὰς ἤθελεν ἐπαναλάβει τὴν ἀρχαίαν θαλασσοκρατίαν της. Ἐπιβάντες δ' ὅλοι ὁμοῦ εἰς τὰς λέμβους, ἀπήλθομεν ὅπου μᾶς περιέμενε τὸ κοινὸν γεῦμα. Ἀπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου ἀφ' οὗ ἀνήχθημεν, ὑποχωρούσης τῆς Σφαιρίας, ὁ κόλπος εὐρύνεται, καὶ χωρεῖ εἰς μέγιστον βάθος· ἔχει δέ, κατὰ τὸ μέσον τῆς βορείας αὐτοῦ πλευρᾶς, ἐτέραν ἕξοδον πρὸς τὸ πέλαγος, ὅπου ἡ ἀκτὴ τῆς Πελοποννήσου, εἰς τόξον κυρτουμένη, προσεγγίζει εἰς τὴν Καλαυρίαν, ἣτις ὑποτείνει αὐτῇ χορδῆς δίκην. Ἄλλ' ἡμεῖς παρεπλέομεν τὴν νοτίαν πλευράν, ἣτις, ἀλιτενῆς καὶ ἐπίπεδος, καλύπτεται ὑπὸ πυκνοῦ δάσους δένδρων τῶν πλεισίτων ὑπεροφώρων, ὧν αἱ βαθεῖαι σκιαὶ εἰσὶ τῶν ἀηδόνων προσφιλὲς ἐνδιαίτημα, καὶ ὧν πολλὰ, παρ' αὐτὴν τὴν ἀκτὴν φυόμενα, βρέχουσιν εἰς τὴν Θάλασσαν τοὺς κλάδους των, ὑπὸ καρπῶν βρίθοντα. Ἡ Θέα ἦτον γοητευτικὴ, καὶ μᾶς προσέπνεεν ἀρωμάτων πλήρης ἢ αὔρα. Ἀπέναντι δὲ τοῦ πλουσίου κήπου Τομπάζη, ἠχῶ φιλοπαίγμων ἐπανελάμβανεν εὐκρινέστατα πάντα ἡμῶν τὰ σκώμματα καὶ τὰ ἄσματα, ὡς ἂν, μὴ Φελή-

σασα ἀρχαία τις δρυὰς ν' αὐτομολήσῃ ἐκ τῶν ἐπαγωγῶν ἐκείνων μερῶν, προσεφώνει ἡμᾶς ἐκ τῆς λόχμης.

Προσορμισθέντες δ' εἰς ἓνα τῶν κήπων τούτων, εὔρομεν ἐστρωμένην τὴν τράπεζαν ὑπὸ μεγάλην συκῆν, ἥτις ὡς μεγαλοπρεπῆς σκηνὴ ἠπλοῦτο ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν μεταξὺ ἀνθοφόρων λιμονιῶν, καὶ πλησίον φρέατος, οὗ φρεάντλης ἵππος μετέβαλλεν εἰς διαυγὲς ρυάκιον τὸ γλυκὺ καὶ φυχρότατον ὕδωρ. Ἐνταῦθα, μεταξὺ πασῶν τῶν λαμπροτήτων καὶ πάσης τῆς πολυτελείας τῆς φύσεως, διενύσαμεν δύο εὐαρεστοτάτας ὥρας, καθ' ἃς ἡ ὄρεξις προῦκάλει τὴν ὄρεξιν, ἡ εὐφυΐα ἔθιγε τὴν εὐφυΐαν, τὰ ἄσματα τῶν κυριῶν ἠμιλλῶντο πρὸς τὰ τῶν ἀηδόνων, καὶ ὁ χορὸς διὰ τοὺς νεωτέρους συνεπλήρου καὶ ἐπέστρεφε τὴν ἀγροτικὴν εὐωχίαν. Ὡς δ' ἔκλινεν ὁ ἥλιος πρὸς τὴν δύσιν, προῦτιμήσαμεν τὴν ἐπιστροφήν διὰ ξηρᾶς, ἀναμέσον τῶν δένδρων καὶ ἀμπελώνων, διὰ σιενωπῶν ἃς διέγραφον ἀνθηροὶ θάμνοι, καὶ ὅτε μὲν ἐβαδίζομεν ὑπὸ τοὺς θόλους τῶν πυκνῶν κλάδων, ὅτε δ' ἐπροκύπτομεν εἰς θέσεις ὑψηλοτέρας, ἐξ ὧν, ὑπεράνω τῶν δένδρων, ἐβλέπομεν τοῦ κόλπου τὴν σιλίπνῃν ἐπιφάνειαν, καὶ ἀντιπέραν τὸ ἀμφιθέατρον τῆς πόλεως, ἀντανακλώσης ἤδη τὰς πρῶτας ἀκτῖνας τῆς ἀνιούσης σελήνης.

Εἰς τὸν ὥραϊον τοῦτου περιπάτον διεσπάρημεν κατὰ συστήματα ἢ κατὰ ζεύγη, καὶ ἐγώ, ἐκ συμπλώσεως, καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι, εἶχον δώσει τὸν βραχίονα εἰς τὴν κυρίαν Ἀγγελικὴν, ἧς ἀνεξάντλητος ἦτον ἡ Φαιδρότης καὶ ἡ εὐφυΐα, καὶ ἥτις, ὑπὲρ παᾶσαν ἄλλην τῶν συνοδοιπόρων, εἶχε τὴν ἐνδόμυχον αἴσθησιν τῆς φύσεως.

Ἀπὸ τοῦ κάλλους δὲ τῆς φύσεως, ἡ συνδιαλέξις ἡμῶν μετ' ὀλίγον ὠλίσθησεν εἰς τὸ κάλλος τῶν γυναικῶν, καί, ἀπ' αὐτοῦ, διὰ φυσικῆς παρεγκλίσεως, μετεπήδησεν εἰς τὸ θέμα τῆς πρῶτῃς ἡμῶν συνδιαλέξεως, τὴν γυναικείαν ἀσίσιαν καὶ

Φιλαρέσκεια, ὧν ἡ Ἄγγελικὴ, διὰ παντοίων εὐφυνῶν σοφισμάτων, ἐπροσπάθει πρῶτον μὲν ν' ἀρνηθῆ, ἔπειτα δὲ τοῦλάχιστου νὰ δικαιολογήσῃ ὡς παίγνια ἀθῶα καὶ ἀβλαβῆ.

— Τῆς ιδέας ταύτης, τῇ εἶπα, δὲν εἴσθε μόνη. Οὕτω φρονεῖ καὶ ἡ βασιλικὴ τίγρις ὅταν, χαριεντιζομένη, τείνῃ τοὺς γαμψοὺς ὄνυχας, καὶ φιλοπαιγμόνως σπαράττη, οὕτω καὶ ὁ ποικιλόχρους ὄφεις, ὅταν φιληδόνως περιστρέφῃ τὰς ἑλικὰς του περὶ λευκὸν τράχηλον, καὶ τέρπηται συστέλλων αὐτὰς μέχρις ἀποπνιγμοῦ.

— Νὰ σᾶς ἀκούῃ τις, ἀπεκρίθη ἡ Ἄγγελικὴ, σεῖς εἴσθε αἱ περισπιραὶ καὶ οἱ ἀμνοὶ τῆς πλάσεως, καὶ ἡμεῖς αἱ τίγρεις αὐτῆς καὶ οἱ ὄφεις. Καί, ἄφρονες ἡμεῖς, ἀφήσαμεν εἰς σᾶς νὰ εἴσθε οἱ ἱστοριογράφοι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους!

— Σήμερον, ὑπέλαβον ἐγώ, χωρὶς ν' ἀποκριθῶ κατ' εὐθεΐαν εἰς τὴν παρατήρησίν της, ὅταν σᾶς ἀφῆκα ἐκεῖ εἰς τὸ μοναστήριον, ἠξεύρετε τί εἶδα;

— Ὦ! Πῶς νὰ μὴ τὸ ἠξεύρω; ἀπήντησεν. Εἶδατε μίαν πέτραν, στήθεϊσαν ὑπὸ τινος ποιμένος ἐκεῖ, ὅταν ἔψηνε τὸ ἀρνίον του, καὶ ἐμείνατε ἐν ἐκσίλασει ἐμπρὸς της, καὶ ἐκηρύξατε ὅτι εἶναι τὸ ἀναμφισβήτητον λείψανον τοῦ δὲν ἠξεύρω τίνος περιφήμου ναοῦ, ἢ ὅτι ἀνεκαλύψατε τὸν τάφον τοῦ Πέλοπος ἢ τοῦ Ἡρακλέους.

— Πρῶτον εἶδα, τῇ εἶπα, τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, τὴν τελευταίαν κατοικίαν τῆς πολιτικῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ τούτου. Εἶδα προσέτι εἰς αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος ἓνα δυστύχη παρὰφρονα, ὅστις ἀπώλεσε τὸ λογικὸν ἐξ ἔρωτος καὶ ἐκ τῆς ἀπιστίας ἢ τῆς ἀδιαφορίας, ὡς εἰκάζω, ἐκείνης ἦν ἠγάπα.

— Εἶδατε, ἀνέκραξε, τῷ ὄντι παρὰφρονα ἐξ ἔρωτος! Ὦ! ὑπάγωμεν, ὑπάγωμεν! ὅσον μακρὰν καὶ ἂν εἶναι, ὑπάγωμεν νὰ μοὶ τὸν παρουσιάσητε. Δύο σπανιότητας πρὸ καιροῦ ἐπι-

θυμῶ νὰ ἰδῶ, περὶ ὧν πολλάκις ἀνέγνωσα, τὸν Θαλάσσιον ὄφιν καὶ τὸν παράφρονα ἐξ ἔρωτος. Τινὲς φρονοῦσιν ὅτι, ὡς εἴσθε ἱστοριογράφος, εἴσθε καὶ μυθιστοριογράφος ἐπιδεξιότηατος. Ἐγὼ ὅμως δὲν εἶμ' ἐξ αὐτῶν, ἐγὼ πιστεύω πληρέστατα εἰς τὸν Θαλάσσιον ὄφιν.

— Τὸ κατ' ἐμὲ τοῦλάχιστον, κυρία, ἀπήντησα γελῶν, καί, ἂν ὑπέπεσα ποτὲ ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ εἰς τὸ παράπλωμα τῆς μυθιστοριογραφίας, ἰάθην ἀπ' αὐτοῦ ριζικῶς, ἀφ' ὅτου σοβαρὸς τις πολιτικός, ὅστις διὰ τινὰς λόγους οὐδὲν οὐδέποτε ἔγραψεν, ἐν ἐναγωνίῳ πολιτικῇ συζητήσει μὲ κατήσχυεν ποτε καὶ μὲ ἀπεσιόμωσεν ἐπιφωνήσας· «κύριε, ἔγραψας μυθιστορίας!» Ἄλλ' ὁ παράφρων μου δυστυχῶς δὲν εἶναι ἥρως μυθιστορίας· εἶναι ἄνθρωπος ἀληθής, οὗ θέλω προσπαθήσει νὰ ἐξιχνιάσω τὴν ἱστορίαν, ἅμα ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας, ὅπως δυνηθῶ νὰ τῷ γίνω χρήσιμος.

— Τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐγὼ νὰ σᾶς τὴν εἰπῶ, εἶπε μειδιῶσα ἡ Ἀγγελικὴ. Εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ μοναστηρίου νῦν χήθη τις ὀλίγον πλέον τοῦ δέοντος, καί, φύσεως ἂν ποιοτικωτέρας τῶν ἄλλων, ἀντὶ νὰ πᾶσῃ εἰς ρίζαν δένδρου καὶ νὰ χωνεύσῃ τὸν οἶνον τοῦ, ἐπῆρε τὰ ὄρη, καὶ ἐκεῖ, τὰς βακχικὰς του ὄνειροπολήσεις εἰς τὰς δρυάδας διηγούμενον τὸν ἀπήντησέ τις, ὅστις, ἀψηφήσας ὡς ἀβέλτερον τὴν γενομένην αὐτῷ ἐπιτίμησιν, ἔμεινε, δυνάμει κἂν, ἀδιόρθωτος μυθιστοριογράφος, καὶ τὰς παροιμίας τοῦ πλάνητος ἐκείνου ὑπαδοῦ τοῦ Βάχχου ἐκαλλώπισεν εἰς ὕλην μελοδράματος.

Ἐν ᾧ δὲ οὕτως ἐφιλονεικοῦμεν, ἀφίχθημεν εἰς τὸ προάστειον τοῦ Γαλατᾶ, κείμενον εἰς τὸ σπενώτατον τοῦ πορθμοῦ μέρος, κατέναντι τῆς πόλεως.

— Ἐδῶ, μοι εἶπεν ἡ Ἀγγελικὴ, βεβαίως ὁ πρῶτος ναύτης ἐπηξεν τὸ πρῶτον πλοῖον ἢ τὴν πρῶτην σχεδίαν.

— Σᾶς συλλαμβάνω, ἀνέκραξα, ἐπ' αὐτοφύρῳ μυθιστο-

ριογραφοῦσαν καὶ θὰ ὑπάγω νὰ τὸ εἰπῶ εἰς τὸν φίλον μου τὸν πολιτικὸν ἄνδρα. Ὑποθέτετε δηλαδὴ ὅτι ἡ θάλασσα ἐχώρισέ ποτε τὸν Πόρον ἀπὸ τῆς σφαιραῆς, καὶ συγχρόνως ἐχώρισε δύο ἀγαπωμένας καρδίας, εἰς ἃς ὁμως ὁ ἔρωσ ἐδίδαξε πῶς καὶ ὑπὲρ αὐτὸν τὸν ἀπάτητον πύκτον νὰ σπεύσωσι πρὸς ἀλλήλας καὶ νὰ ἐνωθῶσιν.

— Οὐδὲν τούτων ὑπέθεσα, ἀπεκρίθη γελῶσα ἡ Ἀγγελική, καὶ ὁ πολιτικὸς φίλος σας εἶχε δίκαιον. Ἐξεύρω δὲ μόνον ὅτι τὸν Πόρον κατοικοῦσι τέσσαρες χιλιάδες ἄνθρωποι, καὶ οὐδὲ ράνίδα ὕδατος ἔχουσι, πλὴν τούτου τοῦ φρέατος, ὅθεν, ἐρχόμεναι διὰ θαλάσσης, ὑδρεύονται ὅλαι αἱ κόραι τῆς πόλεως.

Καὶ τῶ ὄντι περὶ εὐρὺ καὶ ἀβαθὲς φρέαρ εἶδομεν πλῆθος γυναικῶν, αἵτινες ἤντλουν καὶ ἐπλήρουν τὰ ἀγγεῖά των, καί, ὅταν κατήλθομεν εἰς τὴν παραλίαν, πολλὰς ἐξ αὐτῶν, τὰ ἀγγεῖα ἐχούσας δεδεμένα ἐπὶ τῶν νώτων, καὶ κατὰ σειρὰν καθημένας ἐντὸς πλοιαρίων, ὧν νέαι κόραι ἦσαν οἱ κωπηλάται. Δι' ὃ καὶ ἔλεγον εἰς τὴν Ἀγγελικὴν ὅτι ἂν ἡ ἐδική μου ὑπόθεσις περὶ τῆς πρώτης ναυτιλίας εἶναι ἡ ἀληθεστέρα, ἐν Πόρῳ φαίνεται ὅτι νέα κόρη εὔρε πρώτη τὸν τρόπον πῶς νὰ ἔλθῃ πρὸς τὸν ἐρασίην της, καὶ οὐχὶ τ' ἀνάπαλιν.

Εἰς τὰ πλοίαρια ταῦτα ἐπέβημεν καὶ ἡμεῖς καί, ἀντὶ νὰ μεταβῶμεν ἀμέσως ἀντικρυ, ὡς δι' ὀλίγων κτύπων τῶν κωπίων ἐδυνάμεθα, περιήλθομεν τὸν πορθμόν, ὅστις, ὡς κάτοπτρον ὁμαλὸς, ἐπεχρυσούτο ὑπὸ τῆς σελήνης, καὶ οἱ τόνοι τῆς κιθάρας καὶ τοῦ αὐλοῦ τινων τῶν συντρόφων μου, καὶ τοῦ ἄσματος τῶν σειρήνων τῆς συνοδίας, ὀλισθαίνοντες ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς ἐπιφανείας καθ' ἣν σιγμὴν τὸ πᾶν ἠρέμει, καὶ οὐδεὶς θόρυβος τοὺς ἐτάραττε, καθίστων πλήρη μαγείας τὴν νυκτερινὴν ταύτην διάχυσιν. Ἀλλὰ πολὺ δὲν παρετεινάμεν αὐτήν, διότι σκοπὸν εἶχομεν τὴν ἐπαύριον νὰ ἐγερθῶμεν πρὸ τῆς

ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, δι' ὃ καὶ ἀποβάντες εἰς τὴν πύλιν, διενεμήθημεν εἰς τὰς οἰκίας, αἵτινες μᾶς εἶχον προσφέρει τὴν Φιλόξενον στέγην των.

Τὴν δ' ἐπαύριον τῷ ὄντι, μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἀνατολῆς, ἤμεθα εἰς τὰς λέμβους, διευθυνόμενοι πρὸς ἕω καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ πορθμοῦ, δι' ἧς τὴν προτεραίαν εἶχεν εἰσπλεύσει τὸ ἀτμοκίνητον. Ὁ νυκτερινὸς ἐκεῖνος πλοῦς ἐν τῷ μέσῳ τῆς βαθείας σιγῆς, ἐν ᾧ τὰ μελανὰ ὄρη καταπιρρίζοντο εἰς τὴν θάλασσαν, μελανὴν καὶ κατάστικτον ἐκ τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, εἶχέ τι τὸ ἰσχυρῶς πλῆττον τὴν φαντασίαν, καὶ παρετήρουν ὅτι αἱ μᾶλλον φιλόλαοι τῶν κυριῶν ἔμενον σιωπῶσαι ἀπέναντι τῆς ἐπισήμου θεάς. Ἄφ' οὗ δὲ παρεπλεύσαμεν τὸ ὠχυρωμένον νησίδιον τοῦ Ἐἰδὲκ καὶ τινὰς ἄλλους σκοπέλους, προσωρμίσθημεν τέλος καὶ ἀπέβημεν, ὅτε μῶλις ὑπέφωσκεν ἡ αὐγή, εἰς μέρος τῆς πελοποννησιακῆς παραλίας καλούμενον Ἀρτέμι, ἐξ ἀρχαίου ἀναμφιβόλως ναοῦ τινος τῆς Ἀρτέμιδος, οὗ ἐνομίσσαμεν ὅτι ἀνεγνωρίσαμεν λείψανα κατὰ τὸ αὐτόθι ἐκκλησίδιον, κείμενον εἰς θεσίην, ἥτις δὲν μᾶς ἐφάνη ἀκατάλληλος δίαίτα διὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς Θήρας θεάν.

Ἐκεῖθεν δ' ἤρχισαμεν ἀναβαίνοντες τὴν ἀνάτη ράχιν τοῦ ὄρους, καὶ εἰσέδυμεν εἰς δάσος πυκνόν, ὄλον συγκεείμενον ἐκ λιμονιῶν, ὧν οἱ κλάδοι ἐνούμενοι διετήρουν αἰωνίαν σκιάν καὶ δρόσον, καὶ χλόην πυκνὴν εἰς τὰς ρίζας τῶν. Ἄφ' οὗ δ' ἀνέβημεν ἐπὶ ἡμίσειαν τοῦλάχιστον ὥραν, φθάντες εἰς ὑψηλὴν σκοπιάν, ἀφ' ἧς ἐβλέπομεν ὡς γραπτὸν χάρτην ὑπὸ τοὺς πόδας μας τὴν εὐρεῖαν θάλασσαν, καὶ τὴν νῆσον τῆς Καλαυρίας, καὶ ὄλην αὐτῆς τὴν ἑκτασίην, καὶ τὸ μοναστήριον ὡς λευκὴν φωλεάν εἰς τὰς ἀντιπέραν κοιλάδας, καὶ τὴν πύλιν ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ, καὶ τὸν ἕσω ἀχανῆ λιμένα μέχρι τῆς Τροιζῆνος, ἐξελεξάμεθα, εἰς τὴν ὄχθην ρύακος ὀρμητικῶς κατερχομένου τὸ ὄρος, τὴν μεγίστην τῶν λιμονιῶν, καὶ ὑπ' αὐτῆς

τὸν εὐώδη Θόλον παρεσκευάσαμεν ἐπὶ χόρτων τὴν τράπεζαν τοῦ προγεύματος. Ἡ ἀπαράμιλλος ἐκείνη Θεά, καθ' ἣν μάλιστα ὦραν ὁ ἥλιος ἀνατέλλων ἐφλόγιζε τὴν Θάλασσαν καὶ ἐχρύσου τὰ ὄρη, τὸ ἀπέραντον δάσος, συγκείμενον ὄλον ἐκ τοῦ εὐγενεσιέρου προιόντος τῆς Φυτικῆς πλάσεως, ἡ χιῶν τῶν λευκῶν ἀνθέων, ἅτινα ραίνοντα τὴν γῆν ἐθυμιάζον τὴν ἀτμοσφαῖραν, καὶ τὸ κάλλος τῶν χρυσῶν καρπῶν, κρεμαμένων ἀπὸ τῶν κλάδων, καὶ τοῦ ρυακίου ὁ ψίθυρος, καὶ τὸ ἄσμα τῶν πτερωτῶν ἀοιδῶν, οὓς εἴλκυεν ἡ δρόσος αὐτοῦ, τὰ πάντα κατέθελγον τὰς αἰσθήσεις καὶ ἐξῆπλον τὴν φαντασίαν, ὥστε καί, πρὸ τοῦ τέλους τοῦ προγεύματος, πολλοὶ σίχους ἠύτοσχεδιάζον, οὐχὶ βεβαίως πάντα ἀναγνωριζομένους ὑπὸ τῶν Μουσῶν, καὶ ἡ Ἀγγελικὴ ἔλεγεν ὅτι, ἂν τοιοῦτος εἶναι ὁ παράδεισος, ἐνοικιάζει ἀπὸ τοῦδε τὴν Θεσίμ της εἰς αὐτόν.

— Καὶ ἡμεῖς ὄλοι ἐπίσης, τῇ εἶπα ταπεινῇ τῇ Φωνῇ, διότι συνέπεσα νὰ κάθημαι πλεσίον της, ἂν τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἄγγελοι.

Νομίζω δὲ ὅτι ἡ εὐθυμία τοῦ προγεύματος μὲ εἶχε κατανήσει ὡς ζηλωτὴν τοῦ νεανίου ὅστις ἔλεγε περὶ τῆς πλεούσης Ἀφροδίτης.

— Οἱ ἄγγελοι οἵτινες ἔχουσιν ὄνυχας τίγρεων καὶ ὄφεων ἔλικας, τοὺς ἠξεύρω πῶς λέγονται, ἀπήντησεν ἐκείνη, μνησικακοῦσα εἰσέτι διὰ τὰς χθεσινὰς μου ἐκφράσεις.

— Ὡ, κυρία! ἀπεκρίθην. Ταῦτα ἔλεγον γενικῶς, ἄνευ τινὸς ἐφαρμογῆς.

— Καὶ πρὸ πάντων, ὑπέλαβεν, ἄνευ ἐφαρμογῆς εἰς τοὺς ἐκάστοτε παρόντας.

— Σᾶς παρακαλῶ, εἶπα, πιστεύσατέ με. . . Ἀλλὰ πῶς ἀπαιτῶ νὰ μὲ πιστεύσητε ὑμεῖς, ἥτις δὲν πιστεύετε εἰς τοὺς ἐξ ἔρωτος παράφρονας;

— Πῶς; ἀπεκρίθη. Σᾶς εἶπα ὅτι τοὺς κατατάττω μετὰ

τοῦ θαλασσίου ὄφους, εἰς ὃν πιστεύω πληρέστατα. Ὅσον δὲ διὰ τὸν ἐδικὸν σας παράφρονα, ἐσυμφωνήθη ὅτι θὰ μοι τὸν παρουσιάσητε, καὶ ἠμποροῦμεν νὰ δοκιμάσωμεν ἂν τι δύναται ἐπ' αὐτοῦ ἡ ὁμοιοπαθητικὴ μέθοδος.

Ἄλλ', ἐν ᾧ εἰσέτι ὠμίλει, ἔλαβον τὸ θάρρος νὰ τῇ ἐγγίσω διὰ τῆς χειρὸς τὸν λευκὸν βραχίονα, ὡς ἐπικαλούμενος τὴν σιωπὴν καὶ τὴν προσοχὴν της. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξεπλάγη, ἔπειτα δὲ, τείνασα τὸ οὖς πρὸς τὸ μέρος ὃ τῇ ἐδείκνυον, ἤκουσε καὶ ἐκείνη, ὡς ἤκουον καὶ ἐγὼ ἄνωθεν ἡμῶν κατερχομένην τὴν γνωστὴν εἰς ἐμέ ἕξαλλον ἐκείνην μελωδίαν, ψαλλομένην ὑπὸ φωνῆς τρεμούσης καὶ ὑποπνιγομένης. Ὡς πεφοβισμένη δέ, ἐπλησίασεν εἰς ἐμέ, καὶ προσήλωσεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου βλέμμα ἐρωτηματικόν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ στιγμήν, ἀλαλαγμοὶ ἠκούσθησαν πρὸς τὸ μέρος ὅθεν προήρχετο ἡ φωνή, καὶ προσῆλθον τρέχοντες καὶ γελῶντές τινες τῶν ναυτῶν, οἵτινες εἶχον ἀναβῆ μεθ' ἡμῶν ἐκ τῶν λέμβων νὰ μᾶς ὑπηρετήσωσιν.

— Ὁ μουρλός, ἐφώναζον, ὁ μουρλός τοῦ μοναστηρίου. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπάνω ἔβλεπεν ὁποῦ ἐτράγετε, καὶ ἐτραγωδοῦσε. Ἐτρέξαμεν, ἀλλὰ ποῦ; Πτερὰ ἔκαμεν· ἐπηδοῦσεν εἰς τοὺς βράχους ὡσάν ζαρκάδι. Ποῦ θὰ μᾶς φύγη; θὰ τὸν προφθάσωμεν ἐκεῖ κάτω.

— Ἐντροπή, χριστιανοί, ἀνέκραξα ἐγὼ παρεμβαίνων. Τί σᾶς κάμνει ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸν ἐνοχλεῖτε;

— εἶναι μουρλός, αὐθέντα, ἀπεκρίθησαν, νομίζοντες ὅτι προτείνουσι λόγον ἀκαταμάχητον.

— εἶναι ἀδελφός σας δυστυχέστερος ἀπὸ σᾶς. Εὐχαριστεῖτε τὸν θεὸν ὅτι σᾶς ἔκαμε τὴν χάριν νὰ μὴν εἰσθε καὶ σεῖς ὡς αὐτός. Πρέπει νὰ τὸν βοηθῆτε μάλιστα ὅσον ἠμπορεῖτε. Ἀφῆτέ του ἡσυχον. Νὰ μὴν ἰδῶ κανεὶς νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ.

Εἰς ταῦτα οἱ ναῦται ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπακούσωσι, καὶ

ἀπεσύρθησαν, ἀλλ' ὑποκάφως μεμψιμοιροῦντες, οὐδὲ πολυ-
 εννοοῦντες διὰ τί νὰ μὴ γελάσωσιν ὀλίγον μὲ τὸν μουρλόν.
 Ἠγέρθημεν δὲ καὶ ἡμεῖς· διότι, σκοπὸν ἔχοντες νὰ ἰδῶμεν τὴν
 ἡμέραν ἐκείνην ἀκόμη καὶ τὴν Τροιζῆνα πρὸ τῆς νυκτὸς ὅταν
 θ' ἀπεπλέομεν δι' Ἀθήνας, ἦτον ἀνάγκη νὰ μὴ χρονοτρι-
 βῶμεν.

Ἐν ᾧ δὲ κατηρχόμεθα τὴν αὐτὴν ὠραίαν ὁδὸν δι' ἧς εἶχομεν
 ἀναβῆ, ὡς ἐνθύμημα τοῦ μαγικοῦ ἐκείνου δάσους τῶν Ἐσπε-
 ρίδων φέροντες διὰ χειρῶν κλάδους λιμονιῶν μετὰ πυκνῶν
 τῶν καρπῶν, αἱ δὲ νέαι κυρίαὶ τὸ ἀγνὸν καὶ συμβολικὸν αὐ-
 τῶν ἄνθος εἰς τὰς κόμας των, πησιάζασα τὴν Ἀγγελικὴν·

— Πιστεύετε λοιπὸν τῶρα εἰς τὸν παράφρονά μου; τῆ
 εἶπα.

— Ὅτι ἐπίστευσα, μοι εἶπε, σᾶς τὸ προδίδει ἡ ταραχὴ
 μου. Δὲν φοβοῦμαι τοὺς παράφρονας, ἀλλ' ἡ ἀπροσδύκτος
 αὐτοῦ παρουσία δυσαρέσιως μὲ συνεκίνησε.

— Καὶ ὅμως, ὑπέλαβον, αὐτός, σᾶς βεβαιῶ, εἶναι ἀβλα-
 βέστατος, καὶ οἴκτου μόνον ἄξιος.

— Καὶ πῶς ἦλθεν ἐδῶ; μὲ ἠρώτησε, μετὰ τινος τρόμου
 εἰς τὴν φωνήν, ὅσῳ εἶφαινετο ἀποδεικνύων ὅτι δὲν ἦτον ὅσον
 γευμαία ἔλεγεν. Ἡ φιλία σας εἶναι τόση, ὥστε παντοῦ σᾶς
 παρακολουθεῖ.

— Τοῦτο, τῆ ἀπεκρίθην, μὲ συγκινεῖ ἀληθῶς. Τῷ ὄντι δι'
 ἐμὲ ἦλθεν. Ἐπειδὴ τῷ ὠμίλησα μετὰ τινος συμπαθείας, καὶ
 ἐσεβάσθην τὴν συμφορὰν του, ἐν ᾧ εἶναι πανταχοῦ ἀντικεί-
 μενον ἀδιαφορίας, χλεύης ἢ αἰκιάων, δὲν ἐνόησε μὲν τί τῷ
 ἔλεγον, ἀλλὰ τὸ ἠσθάνθη· ἡ φωνὴ τῆς καρδίας εἰσέδου εἰς τὴν
 καρδίαν του, καὶ δὲν ἠθελε πλέον νὰ μὲ χωρισθῆ, οὐδὲ νὰ
 πεισθῆ ὅτι ἦτον δυνατὸν νὰ ζῆ τοῦ λοιποῦ μακρὰν ἐμοῦ, καὶ
 ἀκούσας παρ' ἐμοῦ ποῦ ἔμελλον νὰ διατρίψω σήμερον, ἰδοῦ,
 ἦλθε κατόπι. Τόσην συνέλαβεν ἀγάπην πρὸς ἐμέ.

— Δι' ὃ καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σας φρονεῖτε ὅτι δὲν εἶναι ὄσον παράφρων φαίνεται, εἶπεν ἡ Ἄγγελικὴ, ἐλαφρῶς μειδιῶσα.

Ἄλλ' εἰς τὸ μειδιάμα τοῦτο μοὶ ἐφάνη λάμψασα ἐλαφρὰ φιλαρεσκείας ἀκτίς· δι' ὃ καὶ μετὰ τινος πικρίας ἀποκρινάμενος·

— Φεῦ, κυρία, τῇ εἶπον, εἶναι ἐντελῶς παράφρων, ὁ ἄθλιος. Εἶναι οἰκτρὸν θυμά γυναικείας κουφότητος καὶ ἐρωτοτροπίας.

— Διότι, ἀπήντησε, συστέλλουσα τὰς ὀφρῦς, ἐνέδωκα παραδεχομένη τὸν παράφρονά σας, μὴ θριαμβεύετε. Ποσῶς δὲν παρεδέχθην ὅτι παρεφρόνησε καὶ ἐξ ἔρωτος. Ὑπάρχουσι τόσα εἶδη παραφροσύνης, οἷον ἡ μονομανία ἐκείνων οἵτινες, ὅ, τι δυσλύχημα καὶ ἂν συμβῆ, εἰς τὰς γυναῖκας τὸ ἀποδίδουσι.

— Καὶ τίς σᾶς λέγει, κυρία, εἶπον ἐγὼ ἀσλινεύμενος, ὅτι καὶ αὐτὴ ἐξ ἔρωτος δὲν προέρχεται;

Ἡ Ἄγγελικὴ ἐγέλασε καὶ μ' ἠπειλήσε διὰ τοῦ συνήθους τῆς σχήματος. Μοὶ προσέθηκε δὲ ὅτι ἐπιμένει νὰ τῇ παρουσιάσω ἀφεύκτως, περιστάσεως δοθείσης, τὸν φίλον μου, διὰ νὰ κρίνῃ ἂν τὸ πτέρωμά του ἀνταποκρίνηται πρὸς τὸ κελάδημά του, ὡς ἠθελεν εἰπεῖ ὁ Λαφονταῖνος, καὶ μοὶ ἐζήτησε νὰ τῇ γράψω τὸ ἄσμα του. Τοῦτο δ' ἔπραξα ἀμέσως, καθίσας εἰς ῥίζαν λιμονίας, καὶ σχίσας φύλλον ἐκ τοῦ χαρτοφυλακίου μου, καὶ μετὰ ταῦτα τρέξας τὴν ἐπρόφθασα καὶ τῇ τὸ ἔδωκα.

Οὕτω κατέβημεν εἰς τὰς λέμβους· καί, ἐπειδὴ γλυκὺς ἐφύσα ἀπηλιώτης, ἀναπετάσαντες τὰ ἰσθία, ἐσχίζομεν ταχέως τὴν ὑποφρίσσουσαν θάλασσαν, καὶ ἐγελάωμεν εἰς τὰς ἐπιφωνήσεις καὶ τοὺς ἀναιτίους φόβους τινῶν τῶν κυριῶν διὰ πᾶν κίνημα τῶν ἐλαφρῶν ἀκατίων. Παραπλεύσας δ' ὁ σιολίσκος ἡμῶν τὴν πύλιν τοῦ Πόρου, καὶ ἔπειτα τοὺς τερπνοὺς κήπους ὅπου εἶ-

χομεν γευματίσει τὴν προτεραίαν, ἀφ' οὗ διήλθε καὶ ἀπέναντι τοῦ δυτικοῦ πορθμοῦ, τοῦ διαιροῦντος τὴν νῆσον ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, προσωρμίσθη τέλος εἰς τὴν βόρειον γωνίαν τοῦ μυχοῦ τοῦ μεγάλου λιμένος, κατὰ τὴν Θέσιν Βίδι. Ἐνταῦθα ἦν τὸ ἕτερον τῶν ἐπινειῶν τῶν Τροιζηνίων, τὸ καλούμενον τὸ πάλαι Κελευδερῖς, ἐν ᾧ τὸ ἄλλο, Πώγων λεγόμενον, ἐξ οὗ ἐξέπλευσαν οἱ Ἕλληνες πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι μάχης, ἔκειτο κατὰ τὸ μεσηβρινὸν πέρας τοῦ μυχοῦ, καθ' ὃ μέρος προσχωσθεῖσα ἡ Θάλασσα μετεβλήθη εἰς ἀβαθῆ καλαμῶνα.

Εἰς τὸ Βίδι εὔρομεν, ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας καὶ τῶν περὶ ξύ δένδρων, περιμένοντας ἡμᾶς τοὺς ἵππους, οὓς ὁ κύριος δήμαρχος Καλαυρίας εἶχε παραγγεῖλει ἀπὸ τῆς προτεραίας, καὶ ἀναβάντες διέβημεν πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τὸ πλούσιον πεδῖον τῆς Τροιζηνίας, μεταξὺ ἀμπελώνων καὶ φυτειῶν. Τὸ πλῆθος τῶν ἰππευόντων, ἡ ζωνρότης τῶν μὲν, ἡ ἀπειρία τῶν ἄλλων, καὶ ὄλων ἡ εὐθυμία, καθίστων τόσῳ φαιδροτέραν τὴν ἵππασίαν, καθ' ὅσον ἀπὸ τινος νέφη ἀρθέντα ἀπὸ δυσμῶν, ὡς ἂν ἡμεθα προνομιοῦχον ἀπόσπασμα τοῦ λαοῦ τῆς ἐκλογῆς διατρέχον τὴν ἔρημον, ἦλθον καὶ ἐκάλυψαν τὸν ἥλιον, οὗ τὰ βέλη κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τοῦ ἔτους καὶ τῆς ἡμέρας ἐδύναντο νὰ μᾶς ἐνοχλήσωσι. Μετὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χωρίον Δαμαλᾶν, κατὰ τοὺς πρόποδας ὑψηλῶν καὶ ἀποτόμων ὄρεων, εἰς μικρὰν ἀπόσλασιν τῆς Θέσεως τῆς ἀρχαίας Τροιζῆνος, ἥτις, κατὰ τῶν ἱστορικῶν τὴν ὀρθὴν μαρτυρίαν, ἀπέιχε 15 σταδίου ἀπὸ τῆς Θαλάσσης. Ὁ Δαμαλᾶς ἦτον ἄλλοτε, ὡς φαίνεται, ἐπίσημος κώμη καὶ ἐπισκοπή· ἔκτοτε ὅμως περιεσπίαλη εἰς μικρὸν καὶ ἄσημον χωρίδιον· δι' ὃ καὶ ἡμεῖς, περιελθόντες ἀπλῶς αὐτό, καὶ μόνον τὸ δημοτικόν του σχολεῖον ἐπισκεφθέντες, κατέβημεν ν' ἀναπαυθῶμεν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸ λιμνονοκῆπους, ὑφ' ὧν τὴν σκιάν, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστά-

σεως, ἐκάθισαν βουλευόμενοι περὶ τῆς ὑπάρξεως ἑλληνικῆς πατρίδος, οἱ πρῶτοι ἄνδρες οἱ ἐγείραντες τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας.

Ἐνταῦθα τὴν εὐσυνειδησίαν τῶν πλείστων περιηγητῶν μιμούμενος, δὲν πρέπει ν' ἀποσιωπήσω ὅτι αἱ γνώμαι διηρέθησαν ἐπὶ τοῦ σπουδαίου ζητήματος τοῦ γεύματος, τῶν μὲν θελόντων νὰ φάγωμεν πρῶτον, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸ Γεφύρι τοῦ Διαβόλου, τὸ τελευταῖον σημεῖον τῆς ἐκδρομῆς, τῶν δ' ἀντιταττόντων τὴν ἔλλειψιν ὀρέξεως, διότι πρὸ ὀλίγου μόνου ἠρσιήσαμεν, καὶ παρατηρούντων ὅτι ποιοτικώτερον θέλει εἶσθαι νὰ γευθῶμεν παρ' αὐτὴν τὴν γέφυραν, ὅπου προσέθετεν ἡ κυρία Ἀγγελικὴ·

— Δὲν θέλομεν ἔχει οὐδ' ἀνάγκην πυρὸς διὰ τὸν καφέν μας, διότι ὁ οἰκοδεσπότης θέλει ἄνευ ἀμφιβολίας εὐγενῶς μᾶς προσφέρει τὸ τοῦ ἀπεράντου του μαγειρείου.

— Μὴ πολυπαίζωμεν, παρακαλῶ, μὲ τὸν Διάβολον, εἶπεν ἄλλη κυρία, ἔχουσα τὰς ἀμφιβολίας τῆς ὡς πρὸς τὴν εὐγένειαν, ἢ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀφιλοκέρδειαν τοῦ οἰκοδεσπότη. ἔχει πόδας πολλούς, ὡς ἠξέυρετε. Τὸ κατ' ἐμέ, διόλου δὲν θὰ δυσηρεσιούμην, ἂν ἤμην ἀπηλλαγμένη τοῦ νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ βασίλειόν του.

— Καιρὸς δὲν εἶναι πλέον, κυρία, τῇ εἶπεν εἷς τῶν συνοδοιπόρων, ὅστις εἶχε γνώσιν τοῦ Πόρου. Πρὸ πολλοῦ εἴσθε ἐν μέσῃ τῇ ἐπικρατεία του. Ὅλοι οὗτοι ἐδῶ πῆριξ οἱ λόφοι εἰσὶ κτήματά του, καὶ τοῖς ἐπεχάραξε τὰ ὑνόματα διὰ τοῦ κυριαρχικοῦ ὄνυχός του. Τοῦτο ἐκεῖ τὸ μέρος ὀνομάζεται Ἀπάθεια, τὸ ἄλλο παρέκει Κατάρρα, τὸ ἄλλο Ἀνάθεμα.

— Ἀδιάφορον, ὑπέλαβεν ἡ Ἀγγελικὴ. Δὲν πρέπει νὰ εἴμεθα ἀγνώμονες. Παρὰ τοῦ τοπάρχου Φιλοφροнесιέραν καὶ μεγαλοπρεπεσιέραν ὑποδοχὴν δὲν ἐδυνάμεθα νὰ περιμένωμεν. Οὔτε οἱ καλοὶ κῆποι μᾶς ἔλειψαν, οὔτε ἡ καλὴ

εὐθυμία. Ἐγὼ τὸν κηρύτιον παράδειγμα πατρικῶν ἡγεμόνων.

— Καί, ὡς ὑποθέτω, τῇ εἶπα, τὸν κατατάττετε ὀλίγον μετὰ τῶν Θαλασσίων ἔφεων.

— Καὶ μετὰ τῶν ἐξ ἔρωτος παραφρόνων, ἀπεκρίθη γελῶσα.

Ἐν τούτοις ἡ γνώμη τοῦ νὰ γευματίσωμεν παρὰ τὴν γέφυραν ὑπερίσχυσεν. Ὑπερίσχυσεν ὅμως συγχρόνως καὶ ἡ ἐμὴ τροπολογία τοῦ ν' ἀναπαυθῶμεν ὑπὸ τὴν σκιὰν πρὶν ἀναχωρήσωμεν, καὶ μάλιστα παρέσθησα ὡς ἀρχαιολογικὸν καθήκον ἡμῶν καὶ νὰ κοιμηθῶμεν ὀλίγον (ἡ χθεσινὴ ἐκδρομὴ εἰς τὸν ναὸν μοι ἔφερε κατὰ νοῦν τὸ σόφισμα τοῦτο), διότι οἱ ἀρχαῖοι Τροιζήνιοι ἐλάτρευον ἰδίως τὸν Ὑπνον, καὶ τῶ εἶχον βωμὸν ἀφιερωμένον. Ὁ σοφὸς οὗτος λόγος ἐφάνη ἀκαταμάχητος εἰς τοὺς πλείστους τῶν συνοδοιπόρων, καὶ μάλιστα εἰς τὰς κυρίας, ὅσαι δὲν ἦσαν ἐξοκειωμένοι πρὸς τὴν ἵππασίαν, καὶ οὕτως, οἱ μὲν σπουδαίως καὶ εἰλικρινῶς, οἱ δὲ μὲ τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν ἐκοιμήθημεν μέχρι οὗ ἡ θερμότης τῆς ἡμέρας ἐμετριάσθη. Τότε δ', ἀποσεύσαντες ὅλοι τὴν νάρκην, καὶ ἤδη καὶ ὑπὸ τῆς πεινῆς ὑπνουσόμενοι, ἀνέβημεν πάλιν τοὺς ἵππους, καὶ διευθύνθημεν πρὸς δυσμάς. Μετὰ τινα δὲ χρόνον διέβημεν διὰ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Τροιζήνης, τῆς πόλεως ἐν ἣ ἐγεννήθη ὁ Θησεὺς καὶ ἐν ἣ ἠγάπα ἡ Φαίδρα, καὶ τὸ μόνον σχεδὸν ἀρχαῖον μνημεῖον, ὃ εἶδαμεν ἐνταῦθα, ἦτον πύργος τετράγωνος ἐλληνικῆς οἰκοδομῆς, βαίνων ἐπὶ βάσεως κυκλωπείας, ἣν πολλακίς ἴσως ἔθιξε παρελαύνων τοῦ Ἰππολύτου ὁ δῖφρος.

Μετ' ὀλίγου δ' ἡ ὁδὸς ἐσίραφη πρὸς τὸ ὄρος, ἀναβαίνουσα παρὰ τὸ χεῖλος βαθείας χαράδρας, καὶ ἐγένετο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον στενὴ καὶ παράκρημος, πρὸς οὐ μικρὰν ἀνησυχίαν ἐκείνων ἐκ τῶν κυριῶν, ὅσαι δὲν ἐπηγγέλλοντο ἰδίως

τὰς Ἀμαζόνας. Ἐκείνη μάλιστα, ἣτις εἶχεν ἐκφράσει τοὺς ἐνδοιασμούς της περὶ τοῦ διαβόλου, ἔβλεπεν εἰς πάντα λίθον, εἰς πᾶσαν ἀνωμαλίαν τῆς ὁδοῦ τὰς συνήθεις ἐνεργείας αὐτοῦ, καὶ συνώδευε πᾶν ἐπιφάνημα φόβου καὶ διὰ τινων πλαγίων νύξεων κατ' ἐκείνων, οἵτινες ἠθέλησαν νὰ κοιμηθῶσιν εἰς Δαμαλαῖν, ὥστε νὰ νυκτωθῶμεν· καὶ πῶς νὰ ἐπιστρέψωμεν ἔπειτα διὰ τοιούτων δρόμων, ἐν ᾧ τὰ σύννεφα μάλιστα, σωρευόμενα εἰς τὸν ὀρίζοντα, προήγγελλον ὅτι θὰ ἔχωμεν σκοτεινὴν νύκτα; Τὴν καθησυχάσαμεν ὁμως, ὑποσχεθέντες ὅτι, τὴν νύκτα, διότι τῷ ὄντι ἐφαίνετο ὅτι θὰ νυκτωθῶμεν, ἐμέλλομεν ν' ἀνάψωμεν δᾶδας, καὶ εἰς τὸ φῶς αὐτῶν νὰ ὀδηγήσωμεν ἀσφαλέςτατα τὰς κυρίας. Οὕτω διεσκεδάσθη ὁ φόβος της, ἀντιπερισπασθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς ὥραίας Θεάς, ἣν ἀπηντήσαμεν περὶ τὸ μέσον τῆς ἀναβάσεως. Βαθέως ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν, εἰς τὸν πυθμένα τῆς χαράδρας δύο ὑδρόμυλοι ἐκρύπτοντο ὑπὸ εὐρεῖς καὶ δροσεροὺς φύλλων θόλους, καὶ ἐξηρεύοντο καταρράκτας, οἵτινες ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἐκρημνίζοντο εἰς τὸν ἕτερον.

Καθ' ὅσον δὲ περαιτέρω ἀνηρχόμεθα, ἡ χαράδρα ἐγίνετο βαθυτέρα, καὶ τὰ δύο ὄρη, δι' ὧν διήρχετο, προσεγγίζοντα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὰ κάθετα καὶ κρημνώδη πλευρά των, ἄφινον μέχρι τέλους ἀπόσπασιν ὀλίγων μόνου ποδῶν μεταξὺ των. Ἐνταῦθα μετ' ἐκπλήξεως εἶδομεν γέφυραν εἰς ἐναέριον ὕψος τὰ δύο ὄρη ζευγυῖσαν, καὶ σκοτοδινία μᾶς κατελάμβανεν, ὅταν ἀπ' αὐτῆς ἐνεβλέπομεν εἰς τὸ ἀχανὲς βάραθρον ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν, καὶ ἠκούομεν τὸν καταπληκτικὸν πάταγον, μεθ' οὗ ὁ χεῖμαρρος τῶν ὀρέων ἐθραύετο ἐν τῷ ἀπροσβάτῳ πυθμένι αὐτοῦ ἐπ' ὀγκωδῶν βράχων ἀτάκτως σεσωρευμένων, μέχρις οὗ τὸ διαυγὲς ὕδωρ συνήρχετο εἰς βαθεῖαν δεξαμενὴν, ἐφ' ἧς ἐπλανᾶτο νύξ αἰωνία. Τοῦτο ἦτον τὸ Γεφύρι τοῦ Διαβόλου, ἀναγορευθὲν ὑπὸ πάντων ἡμῶν ἄξιον τοῦ ὀνό-

ματός του. Τινές τῶν κυριῶν, καὶ νομίζω καὶ τινες τῶν κυριῶν, ἠχρίασαν, ὅταν ἐπλησίασαν εἰς αὐτό, καὶ παρετήρησα ὅτι τινές ἔκαμνον κρυφίως τὸν σλαυρὸν των. Ἡ Ἀγγελικὴ ὄμως, ἀνδρικωτέρα τὸ πνεῦμα, παρετήρει τὴν γέφυραν μὲ βλέμμα ἀρχαιολόγου, καὶ μὲ ἠρώτησεν ἂν τὴν νομίζω παιγνιον τῆς φύσεως, ἢ ἔργου τέχνης μεγαλεπηβόλου.

— Εἶναι τεχνητόν, τῇ ἀπήντησα, καὶ δὲν δύναμαι μὲν νὰ σᾶς εἰπῶ οὐδὲ τίς οὐδὲ πότε τὸ κατεσκεύασεν, ἀλλὰ πέπεισμαι ὅτι εἶναι ἔργου ἑλληνικόν, καὶ πιθανῶς τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος.

Καὶ τῇ ἐδείκνυον τὴν τολμηρὰν καὶ ἐπιτηδείαν τῶν λίθων ἀρμογὴν, ἣτις μοι ἐφαίνετο τῆς ὑποθέσεώς μου ἀπέδειξις.

— Ἐχετε ἴσως δίκαιον, μοι εἶπεν. Ἀλλὰ βλέπω ἐκεῖ τὸν Βάρβα Θανάσην, ὅστις κινεῖ διστακτικῶς τὴν κεφαλὴν του, ὡς νὰ μὴ συμμερίζηται τὴν ιδέαν σας. Τί λέγεις, Βάρβα Θανάση; Δὲν ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες αὐτὸ τὸ γεφύρι; Ἡξεύρεις ἴσως ποῖος τὸ ἔκαμεν;

— Αἰ! αἰ! εἶπεν ὁ Βάρβα Θανάσης, κινῶν τὴν κεφαλὴν. Ἦτον δὲ ὁ Βάρβα Θανάσης οὗτος ὁ γέρον ἀγωγιάτης, ὅστις ὠδήγει τὸ ζῶον τῆς Ἀγγελικῆς, καὶ μεθ' οὗ αὕτη, κατὰ τὴν χαρακτηρίζουσιν αὐτὴν εὐπροσηγορίαν, εἶχε καθ' ὁδὸν συνδέσει σχέσεις.

— Τοῦτο δὲν εἶναι ἀπόκρισις, Βάρβα Θανάση, τῷ εἶπεν ἡ Ἀγγελικὴ, ἐν ᾧ ἔνευε πρὸς ἡμᾶς διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἄν ἡξεύρης ποῖος τὸ ἔκτισε, πρέπει νὰ μᾶς τὸ εἰπῆς.

— Ἀφῆτέ τ' αὐτά, εἶπεν ὁ Βάρβα Θανάσης. Σεῖς οἱ Φράγχοι μᾶς περιγελάτε καὶ δὲν μᾶς πιστεύετε.

— Βάρβα Θανάση, τῷ εἶπομεν ὅλοι παρακλητικῶς ἐπιτιθέμενοι, ἡμεῖς δὲν εἶμεθα Φράγχοι. Εἰπέ μας τίς ἔκαμε τὸ γεφύρι.

Τέλος πάντων, ἀποσείων τοὺς δισταγμοὺς καὶ τὴν μετριόφροσύνην, ἀπεφάσισε νὰ διηγηθῆ.

— Ἦτον μίαν φορὰν ἕνας πασαῖς εἰς τὸν Δαμαλαῦν, εἶπε...

— Πασαῖς, ἐψιθύρισε πρὸς ἐμέ ἡ Ἀγγελικὴ. Ποῦ ἔμεινεν ἡ ἀπωτάτη ἀρχαιότης;

— ... Καὶ αὐτός, ἐξηκολούθησεν ὁ διηγούμενος, ἤθελε νὰ γεφυρώσῃ αὐτὸ τὸ ποτάμι, διὰ νὰ πηγαίνῃ εἰς τὸ κυνήγι. Πολλοὶ ἄξιοι τεχνῖται ἦλθαν ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τοῦ Μωρέως, καὶ ἐζητοῦσαν πολλὰ χρήματα, διότι ἡ ἐργασία ἦτον δυσκολωτάτη. Ἦτον ὅμως εἰς τὸν Δαμαλαῦν ἕνας ἐργάτης πτωχὸς τῆς ἐλεημοσύνης, διότι ἦτον ἀκαμάτης καὶ ἀνεπιτήδειος. Αὐτὸς ἐφθονοῦσε τοὺς ἄλλους, διότι ὁ ἴδιος δὲν ἤξιζε τίποτε, καὶ ἔλεγε ξένους τοὺς Μωραῖτες τοὺς συντεχνῖτες του, καὶ δὲν ἤθελε νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ κερδίσουν ἐκεῖνοι. Ἦλθε λοιπὸν εἰς τὸν πασαῦν, καὶ τὸν εἶπεν ὅτι αὐτὸς κτίζει τὸ γεφύρι καλύτερα καὶ μὲ τὰ μισὰ χρήματα· καί, ἐπειδὴ ἔκαμνε πολλὴν ταραχὴν καὶ ἐφώναζεν, ὁ πασαῖς τὸν ἔδωκε τὴν ἐργασίαν, μὲ συμφωνίαν ὅμως, ἂν δὲν τὴν ἐπιτύχῃ, νὰ τὸν κόψῃ τὴν κεφαλὴν. Ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος εὐχαριστήθηκε, διότι ἔβλαψε τοὺς ἄλλους, καί, ἀφ' οὗ ἔκτισε τὸ γεφύρι ὅπως ἠμπόρεσεν ἐκεῖ κάτω ὅπου εἶναι οἱ μύλοι, ἔκαυχᾶτο ὅτι τὸ ὅμοίον του δὲν εὑρίσκεται εἰς τὸν κόσμον, καὶ τόσον ὑπερηφανεύθη, ὥστε ἐτόλμησε νὰ ζητῇ ἀπὸ τὸν πασαῦν νὰ τῷ δώσῃ γυναῖκα τὴν ὡραίαν κόρην τοῦ προεστοῦ, τὸ ἄνθος τοῦ Δαμαλαῦ, ἐξακουσίην εἰς ὅλον τὸν Μωρέαν καὶ Ζηλευμένην.

Ἐκείνην τὴν ἰδίαν νύκτα ἔβρεξεν εἰς τὰ βουνά, καὶ κατέβασε τὸ ποτάμι, καὶ ἐπῆρε τὸ γεφύρι. Τότε ἐπρόσλαξεν ὁ πασαῖς νὰ τὸν φέρουν ἐμπρὸς του καὶ νὰ τὸν ἀποκεφαλίσουν. Ὁ ἄθλιος ἔκλαιε καὶ ᾠδύρευτο καὶ ὑπέσχετο νὰ κτίσῃ ἄλλο γεφύρι διπλὰ σιερῶτερον. Τὸν ἐλυπήθη λοιπὸν ὁ πασαῖς, καὶ ἔδωκε τὴν ἄδειαν· ὁ κτίστης ἔκτισε τὸ γεφύρι πολὺ καλύτερον ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ ἐφούσκωνε πολὺ περισσύτερον ἀπὸ τὴν πρῶτην φορὰν. Καθὼς ὅμως ἦλθαν τὰ πρωτοβρίχια, τὸ πο-

ταμι ἐπλημμύρησε, καὶ τῆς γεφύρας δὲν ἔμεινε πῆτρα εἰς πῆτραν. Ὁ τρόμος τοῦ ἀνθρώπου ἦτον ἀπερίγραφτος, ὅταν εἶδε τὸν πασᾶν νὰ προσιάξῃ τὸν δῆμιον νὰ τὴν κ'ύψῃ· καταώρθωσεν ὅμως μὲ πολλὰ νὰ τοῦ χαρισθῇ καὶ πάλιν ἡ ζωὴ, ἀλλὰ διὰ τελευταίαν φορὰν, ἂν δὲν γίνῃ καλὸν καὶ τὸ τρίτον γεφύρι. Εἰς αὐτὸ ἔβαλε πλεόν τοὺς φοβεροὺς αὐτοὺς βράχους, — τοὺς βλέπετε ἐκεῖ κάτω, — καὶ τοὺς ἔκτισε μὲ πολλὴν τάξιν, ὅπου ἦτον θαῦμα νὰ βλέπῃς. Ποῦ ἀκούει ὅμως τὸ ποτάμι τάξιν καὶ βράχους; Καθὼς ἦλθεν ἀπὸ τὸ βουνὸν μὲ μουγκρητὸν ὡς νὰ ἔσφαξαν ἑκατὸν β'ίδια, ἐπέταξε τοὺς βράχους εἰς τοὺς κρημνοὺς ὡς χαλίκια.

Τότε ὁ ἐργάτης ἦλθεν εἰς ἐσχάτην ἀπελπισίαν, δι' ἃτι ἤξευρεν ὅτι ἡ ἄλλη ἡμέρα ἦτον ἡ τελευταία του, καὶ ἐκάθισεν εἰς τὴν γωνιάν του, ἐμπρὸς εἰς τὴν φωτίαν, καὶ ἔκρυψε τὸ πρόσωπον εἰς τὰς χεῖράς του, καὶ ἔκλαιεν. Ἐξαφνα ἀκούει πατήματα εἰς τὸ πλάγι του, καὶ σιρέφει τὴν κεφαλὴν καὶ βλέπει ἕνα μαυροφόρον ἐκεῖ καὶ ἐστέκετο, ἄνθρωπον μαυρομάτην καὶ πλατοφρύδην, μὲ μακρὰν τὴν μύτην καὶ τὸ πιγούνη, καὶ μὲ καλαμάρι μακρὸν εἰς τὴν ζώνην. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τὸν ἐχαιρέτησε ταπεινά.

— Ποῖος εἶσαι καὶ ἀπὸ ποῦ ἦλθες; ἐρώτησε τρομαγμένος ὁ κτίσις. Ἡ θύρα μου εἶναι κλεισλή.

— Μὲ συγχωρεῖς, ἀπεκρίθη ὁ μαυροφόρος. Σὲ ἤκουσα ὅτι ἔκλαιες, καὶ ἦλθα νὰ σ' ἐρωτήσω τί ἔχεις καὶ νὰ σὲ βοηθήσω.

— Σ' εὐχαριστῶ, διδάσκαλε, εἶπεν ὁ ἐργάτης. Εἰς ὃ, τι ὅμως ἔχω δὲν ἠμπορεῖς νὰ μὲ βοηθήσῃς.

— Ποῦ ἤξεύρεις; εἶπεν ὁ ἄλλος. Ζήτει μόνον καὶ βλέπομεν.

— Δὲν ἠμπορεῖς, σὲ λέγω, ἀπήντησε θυμωμένος ὁ κτίσις. Θέλω νὰ κτισθῇ τὸ γεφύρι ἐπάνω εἰς τὴν ρευματιάν, καὶ νὰ μὴ κρημνίζηται, καὶ τὸ ποτάμι νὰ μὴ τὸ παίρῃ.

— Αὐτὸ μόνον; αὐτὸ εἶναι εὐκόλον. Τὸ γεφύρι θὰ κτισθῆ ὡς τὸ θέλεις.

— Αἰ! καὶ τί μ' ὠφελεῖ ἂν τὸ κτίσης δυνατὸ σὰν τὸ Παλαμῆδι; ἀπεκρίθη ὁ ἐργάτης. Αὔριον τὸ πρῶτ' ὁ πασᾶς θὰ μὲ κόψῃ τὸ κεφάλι, διότι τὸ γεφύρι εἶναι κρημισμένον.

— Ὡς αὔριον τὸ πρῶτ' ἔχομεν ὅλην τὴν νύκτα, εἶπεν ὁ μαυροφόρος. — Μὲ τὴν ἀδειάν σου, ἀφεντικό; ἐρώτησεν ἔπειτα, καὶ μὲ πολλὴν ἡσυχίαν ἔβγαλε τὸ τσιβούκι ἀπὸ τὸν κόρφον του, τὸ ἐγέμισεν, ἔκαμε τὰ δύο δάκτυλά του ὡς λαεῖδα, καὶ ἔπειτα, τὸ παράξενον! τὰ ἐμάκρυνε δύο πῆχεις, ἐπῆρε μὲ αὐτὰ φωτῖαν, τὰ ἐκόντυνε πάλιν, καὶ ἔβαλε τὴν φωτῖαν εἰς τὸν καπνὸν του. Ἄφ' οὗ ἐκάπνισεν ὀλίγον :

— Αὔριον λοιπόν, ἐπρόσθεσεν, ἡ γέφυρα θὰ εἶναι κτισμένη. Τί ἄλλο εἶναι εἰς τοὺς ὀρισμούς σας, καὶ εἰς τί ἡμπορῶ νὰ σᾶς φανῶ χρήσιμος;

Ὁ ἐργάτης τότε ὡς νὰ ἤρχισε νὰ ἐννοῆ ὅτι καὶ ἡμπορεῖ νὰ ἔβγῃ ἀπ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον :

— Νὰ σὲ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν, τὸν εἶπεν, ἡ ἄλλη μου ἐπιθυμία εἶναι νὰ γίνω πλούσιος, καὶ νὰ γίνω ἀμέσως.

— Εἰς τὰς διαταγὰς σας, ἀπεκρίθη αὐτός. Νὰ γίνετε πλούσιος, τί δικαιοτέρον; θέλετε ἄλλο τίποτε;

— Θέλω νὰ πάρω γυναῖκά μου τὴν ὠραίαν κόρην τοῦ προεστοῦ.

— Μεγάλῃ τιμῇ διὰ τὸν προεστὸν νὰ σᾶς κάμη γαμβρόν, καὶ θὰ ἔχετε ὅ,τι ἐπιθυμεῖτε.

— Εὐχαριστῶ διὰ τὴν καλοσύνην σας, ἀπεκρίθη ὁ κτίστης. Εἰπέτε με ὅμως εἰς τί ἡμπορῶ νὰ σᾶς δουλεύσω καὶ ἐγώ; διότι βλέπω ὅτι οὔτε φωτῖαν δὲν ἔχετε ἀνάγκην νὰ σᾶς δώσω.

— Εἶναι περιττὸν νὰ ἐνοχληθῆτε, ἀπήντησεν ἐκεῖνος μ' εὐγένειαν. Πόσους χρόνους ἀκόμη εὐχαριστεῖσθε νὰ ζήσετε;

— Ἄν ζήσω τρεῖς χρόνους καθὼς ἐπιθυμῶ, εἰμ' εὐχαριστήμενος, εἶπεν ὁ κτίστης.

— Τρεῖς χρόνους καθὼς ἐπιθυμεῖτε, ἀπεκρίθη μὲ βαθὺν χαιρετισμὸν ὁ ξένος. Ἐγὼ ἓνα μόνον μικρὸν ἐνθύμημα θὰ σᾶς ζητήσω.

— Ὅ,τι προσιάζετε, ἀπήντησεν ὁ ἐργάτης.

— Μετὰ τοὺς τρεῖς χρόνους αὐτοῦς, ἀφ' οὗ ἀποθάνετε, ὅταν πλέον δὲν θὰ σᾶς χρειάζεταιαι, νὰ μὲ χαρίσητε τὴν ψυχὴν σας.

— Τὴν ψυχὴν μου! ἐφώναξε τρομαγμένος ὁ κτίστης. Τὴν ψυχὴν μου! ὦ! εἶναι πρᾶγμα σημαντικόν. Λυποῦμαι, ἀλλὰ μὲ φαίνεται πῶς καί, ἀφ' οὗ ἀποθάνω, θὰ ἔχω ἀκόμη ἀνάγκην τῆς ψυχῆς μου.

— ὦ! τότε ἀλλάζει, εἶπεν ὁ ἄλλος. Δὲν θέλω διόλου νὰ σᾶς βιάσω. Λυποῦμαι ἐγὼ περισσότερον ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ σᾶς δουλεύσω, καὶ νὰ σᾶς δώσω τὸν πλοῦτον καὶ τὴν κόρην ἐποῦ ζητεῖτε. Καὶ οὔτε θὰ ἔχετε ὅμως ἀνάγκην αὐτῶν, ἀφ' οὗ αὔριον ὁ πασᾶς θὰ σᾶς κόψη τὴν κεφαλὴν.

— Ἄ! ἔχετε δίκαιον, τὸ εἶχα λησμονήσει, εἶπεν ὁ κτίστης, καὶ ἔγινε χλωμὸς ὡσὰν τὸ κηρί. Δὲν θέλω νὰ δώσω τὴν κεφαλὴν μου εἰς τὸν πασᾶν. Δὲν εἶναι δυνατὸν σεῖς, ὁ τόσον καλός, νὰ μὲ βοηθήσετε;

— Προθυμότατος δοῦλός σας, εἶπεν ἐκεῖνος. Ἀλλά, μετὰ τρεῖς χρόνους, τὴν ψυχὴν σας. Ἀλλέως λυποῦμαι ὅτι μὲ εἶναι ἀδύνατον.

Ὁ κτίστης ἄρχισε νὰ περιπατῆ ἐπάνω καὶ κάτω ἀνήσυχος. Ἐπειτα ἐσλάθηκεν ἐμπρὸς εἰς τὸν ξένον.

— Δὲν μὲ χαρίζετε ἀκόμη δύο χρόνους; τὸν εἶπεν. Ἀπὸ τρεῖς δὲν τοὺς κάμνετε πέντε;

— ὦ! πῶς; Ἀπὸ τρεῖς, εἶπεν ὁ μαυροφόρος, τοὺς κάμνομεν ἕξ διὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω.

— Ἄς εἶναι λοιπὸν· μετὰ τοὺς ἕξ χρόνους, ἔχετε τὴν ψυχὴν μου, μὰ τὸν ἅγιον. . .

— Ἄς λείψουν οἱ ἅγιοι, εἶπεν ὁ ἄλλος. Εἴμ' ἐναντίος τῶν ὄρκων. Ἐχω ἄλλην δικονομίαν, ἂν ἐπιτρέπετε.

Καὶ ἔβγαλε μικρὸν βιβλίον ἀπὸ τὸν κόρφον του, καὶ εἰς τὸ καλαμᾶρι ὑποῦ εἶχεν εἰς τὴν μέσην του ἐβούτησε διὰ κονδύλι τὸ νύχι του, ὑποῦ εἶχε σουβλερὸν καὶ μακρὸν, καθὼς μερικοὶ τῶρα ὑποῦ φραγκοπορεύονται, ἔγραψε τὸ ὑποσχετικόν, ἔβαλε τὴν ἡμερομηνίαν, εἰκοσὴν πέντην τοῦ δεκεμβρίου, καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν κτίστην νὰ ὑπογράψῃ. Ὁ κτίστης ὁμῶς δὲν ἤξευρε γράμματα, καὶ ἐπρότεινε νὰ βάλῃ τὸ σημεῖον τοῦ σλαυροῦ. Τότε ὁ ξένος ἐθύμωσε, καὶ ἄρχισε ν' ἀφρίζῃ καὶ νὰ τρέμῃ ἀπὸ τὸ κακὸν του, καὶ ὁ κτίστης ἔβαψε τὸ δάκτυλόν του εἰς τὸ καλαμᾶρι, καὶ τὸ ἐπάτησεν εἰς τὸ ὑποσχετικόν. Ὁ μαυροφύρος ἔκρυψε τὸ βιβλίον, ἐχαιρέτησε βαθύτατα, καὶ ἀνεχώρησε.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ κτίστης ἐπῆγεν εἰς τὸ βουνόν, καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐκτιζε δὲν ἤυρε τίποτε. Ἡ ἀπορία του ὁμῶς δὲν περιγράφεται, ὅταν ὑψωσε τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐπάνω, ἐκεῖ ὅπου περνοῦν οἱ ἀετοί, ὅπου καὶ ὁ κατακλισμὸς ἂν ἔλθῃ δὲν θὰ φθάσῃ ποτὲ τὸ ποτάμι, καὶ ὅπου μόνον τὰ τελώνια τοῦ ἀέρος ἠμποροῦσαν νὰ εἶναι οἱ κτίσται, εἶδε τὸ γεφύρι τοῦτο νὰ ἐνώνῃ τὰ δύο βουνά. Ἐτρεξεν ἀμέσως ἐπάνω νὰ τὸ περιεργασθῇ, καὶ ἐπέτα ἀπὸ τὴν χαρὰν του. Ἐκεῖ ὁμῶς ὑποῦ τὸ ἐτριγύριζεν, ἐγλύσθησε, καὶ ἔπεσεν εἰς τὸν κρημνόν. Ἄν ἦτον ἄλλος, κόκκαλόν του γερὸν δὲν θὰ ἔμενεν. Αὐτὸς δὲν ἔπαθε τίποτε, καὶ καθὼς ἐπιάσθη ἀπὸ μίαν πέτραν διὰ ν' ἀνέβῃ, καὶ τὴν ἐκύλισεν, ἤυρεν ἀπὸ κάτω ἓνα πιθάρι θεώρατον, ὄλον φλωρί. Χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, ἔκρυψε καλὰ τὸ πιθάρι, καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸν πασαῦν, καὶ ὁ πασαῦς, ὅταν εἶδε τὸ γεφύρι, ἐθαύμασε καὶ τὸν ἐκήρυξε πρῶτον κτίστην τοῦ Μωρέως καὶ ὅλης τῆς οἰκουμένης.

Ἀπὸ τότε ὁ καλὸς ἤρχισε νὰ ζῆ καθὼς χρειάζεται· ἐνδύθηκε χρυσᾶ φορέματα καὶ χρυσᾶ ἄρματα, ἀγόρασε λιμονοπερίβολα καὶ παλάτια, ἄλλο εἰς τὸν Δαμαλᾶν, ἄλλο εἰς τὴν Ἀπάθειαν, ἄλλο εἰς τὴν Κατάραν καὶ ἄλλο εἰς τὸ Ἀνάθεμα, καὶ ὅλοι τὸν ἐμακάριζαν καὶ τὸν ἐζήλευαν. Ὁ προεσίος ἦλθε καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ γίνῃ γαμβρός του, καὶ ὁ Δαμαλᾶς τὸν ἐκλεξε προεσίον. Οἱ χρίνοι ἐπερνοῦσαν, καὶ ὁ κτίσις ἦτον μέγας καὶ πολὺς, καὶ ὁ κόσμος εἶχε νὰ κάμνῃ μὲ τὰ πλοῦτη του καὶ μὲ τὴν ἀσωτίαν του.

Μίαν ἡμέραν, — ἦτον Χριστιούγεννα, — ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸν Δαμαλᾶν, χωρὶς νὰ εἰπῆ ποῦ πηγαίνει. Ἐπῆγε νὰ πάρῃ φλωρία ἀπὸ τὸν ἀνεξάντλητον πῖθον του. Ἐπῆγε, καὶ δὲν ἐπέστρεψε πλέον. Οἱ βοσκοί, ὅπου εἶχαν τὰ πρόβατά των εἰς τὸ βουνόν, διηγήθησαν ἔπειτα ὅτι τὸν εἶδαν ἐν ᾧ ἐπερνοῦσε τὸ γεφύρι. Ὅτι μεγάλη ἀνεμοζάλη εἶχε σηκωθῆ, καὶ ὁ οὐρανὸς ἔγεινε πίσσα, καὶ ὁ ἄνεμος ἐγαύγιζεν εἰς τοὺς βράχους κ' ἐφουσοῦσεν ὡς νὰ ἤθελε νὰ ξερριζώσῃ τὸ ὄρος, καὶ ἐπιπλαν βροχὴ καὶ χάλαζα καὶ κεραυνοί, ὅπου ἦτον τρομάρα, καὶ μεταξὺ εἰς τὰς βροντὰς ὅτι ἤκουσαν μόνον ὡς μεγάλα χάχλανα εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ὅταν ὁ οὐρανὸς ἐξαστέρευσεν, ὁ προεσίος δὲν ἦτον πλέον εἰς τὸ γεφύρι, καὶ πούποτε δὲν ἐφαίνετο. Μόνον ὅταν ἐπέρασαν εἰς τὸ μέρος ὅπου τὸν εἶχαν ἰδεῖ, ἤνυραν κομμάτι χαρτὶ μαυρισμένον, μὲ γράμματα ὅπου κανεὶς ἀπὸ τοὺς γραμματισμένους τοῦ Δαμαλᾶ, οὔτε ὁ δημοδιδάσκαλος, δὲν ἠμπόρῃσε ν' ἀναγνώσῃ. Ἡ ἀνεμοζάλη ἐκεῖνη εἶχε φθάσει καὶ ὡς κάτω εἰς τὸ χωρίον, καὶ κεραυνὸς ἔπεσε καὶ ἐφύνευσε τὴν γυναῖκα τοῦ προεσιοῦ, καὶ ἔκαυσε τὸ παλάτιόν του. η

Τὴν μακρὰν ταύτην διήγησιν μᾶς ἔκαμεν ὁ Βάρβα Θανάσης, ἐν ᾧ ἠτοιμάζετο ἡ τράπεζα, εἰς τὸ δεξιὸν χεῖλος τῆς χαράδρας, ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι ὑπωσοῦν ὀμαλότερον. Τινὲς κυρίαὶ ἔλεγον ὅτι ἔπρεπε νὰ βραχύνωμεν τὸ γεῦμα, προφα-

σιζόμεναι ὅτι τῆς δύσεως τὰ νέφη ὑψοῦντο ἀπειλητικά, ἴσως ὄμως καὶ ἔκ τινος ἐνδομύχου ἐπιθυμίας νὰ μὴ μένωσιν νύκτα εἰς τὰ μέρη ὅπου μαυροφόροι ἔρχονται εἰς ἐπισκέψεις διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ κλείθρου. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι, καθ' ὄλον τὸ γεῦμα, ὁ μαυροφόρος οὗτος, καὶ ἡ γέφυρα, καὶ ὁ κτίσις, καὶ οἱ πίθου οἵτινες εὐρίσκονται ὑπὸ τοὺς λίθους κυλιομένους ἦσαν τὰ διηνεκῆ ἀντικείμενα τῆς εὐφυΐας, τῶν σαρκασμῶν, τῶν λογοπαιγνίων, ἴσως καὶ τοῦ κρυπτοῦ φόβου τῶν διαφόρων συνδαιτυμόνων, κατὰ τὸν ἀτομικὸν χαρακτῆρα ἐκάστου.

Οὕτω παρετάθη ἡ εὐωχία ἐπὶ μακρόν, καὶ ἡ νύξ ἐπλησίαζε. Καὶ ἐπεθύμουν μὲν πρὸ πολλοῦ αἰ πλεῖσται τῶν κυριῶν ν' ἀναχωρήσωμεν· ἀλλὰ φοβούμεναι τὸ δίζυγον πῦρ τῶν εἰρωνειῶν, τὸ ὑποδεχόμενον πᾶσαν τοιαύτην πρότασιν, δὲν ἐτόλμων εἰμὴ πλαγίας τινὰς νύξεις. Τέλος ἡ κυρία Ἀγγελικὴ, ἣτις ἦτον ἀνωτέρα πάσης ὑπουοίας φόβου παιδαριώδους, λαβοῦσα μετ' ἀποφάσεως τὸν λόγον·

— Δὲν νομίζετε, εἶπεν, ὅτι εἶναι τέλος καιρὸς ν' ἀφήσωμεν τὸν οἰκοδεσπότην εἰς τὴν ἡσυχίαν του; Τὴν ἡμέραν δὲν εἶχομεν ἀνάγκην νὰ τὸν ψηφῶμεν· εἶμεθα ἐντὸς τοῦ δικαιώματός μας. Ἡ νύξ ὄμως εἶναι τῆς ἰδιαιτέρας δικαιοδοσίας τοῦ Διαβόλου.

— Ἄ! ἀναφέρετε ἀκόμη τὸν Διάβολον, κυρία μου! εἶπεν ὁ γνωστὸς ἐκεῖνος ἐπὶ ψυχρολογία συνοδοιπόρος. Ὁ Διάβολος ἀπώλεσε τὴν ἐξουσίαν του, ὁ Διάβολος ἐξεθρονίσθη ἀφ' ὅτου τῆς ἐπικρατείας του ἔλαβον οἱ ἄγγελοι κατοχήν.

— Ἐστῶ, ἀπεκρίθη ἡ Ἀγγελικὴ, ὅτι δὲν θὰ μᾶς ἀναρπάσῃ ἀπὸ τὴν γέφυραν ταύτην ὡς τὸν κτίσιν αὐτῆς· ἔχει ὄμως πολλοὺς πώδας, καθὼς ἤκουσα ἐδῶ τινα λέγοντα, καὶ τίποτε δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ μᾶς κυλίσῃ, ὅταν καταβαίνωμεν, κατὰ τῶν φοβερῶν αὐτῶν κρημνῶν, ὅπου μὴ ἐλπίζετε νὰ εὔρετε καὶ δεύτερον πίθον φλωρίων. Θέλει ἔχει φυσικώτατον

σύμμαχον τὴν ἀπερισκεψίαν ἡμῶν ὅτι ἐνυκτώθημεν εἰς τοιούτους δρόμους. Σᾶς βεβαιῶ ὅτι καμίαν ὄρεξιν δὲν ἔχω τοιούτου θανάτου, καὶ ἐγὼ ὑπάγω ν' ἀναβῶ εἰς τὴν ἡμίονόν μου.

Καί, ὡς πάντοτε συμβαίνει εἰς τῶν ἀνθρώπων τὰ πλήθη, ὅπου ὁ δραστήριώτερος καὶ θαρραλεώτερος ἀναλαμβάνει αὐτομάτως τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὅλοι ἠγέρθησαν ν' ἀκολουθήσωσι τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγελικῆς, καὶ τόσῳ προθυμότερον καθ' ὅσον πρὸς δυσμὰς εἶχεν ἀρχίσει ν' ασίραπιη. Ἐξαίφνης ὁμως ἄσμά ἠκούσθη ἐκ τῆς ἀντιπέραν πλευρᾶς τῆς χαράδρας, τὸ ἄσμα τοῦ παράφρονος! Καὶ οἱ μὲν ὑπηρεταὶ ἡμῶν, ἀκούσαντες τὰς πρῶινάς μου περὶ αὐτοῦ παραγγελίας, ἀπέσχον διόλου τοῦ νὰ τὸν ἐνοχλήσωσιν. Ἡ δὲ Ἀγγελικὴ, ἐλθοῦσα πρὸς μέ, καὶ λαβοῦσά με ἐκ τῆς χειρός, μοι ἔδειξε σιωπῶσα τὸ μέρος ὅθεν ἐξήρχετο ἡ φωνή, καὶ ἔμεινε προσέχουσα ἀτενῶς εἰς τὸ ἄσμα του, τὴν δὲ χεῖρά της ἠσθανόμην ἐλαφρῶς τρέμουσαν εἰς τὴν ἐδικήν μου.

— Βλέπετε πῶς μὲ παρακολουθεῖ ὁ ἄθλιος, τῇ ἐψιθύρισα μεταξὺ δύο σίροφῶν. Σχιζεται ἡ καρδιά μου, ὅταν ἀναλογίζωμαι ὅτι πρέπει νὰ τὸν ἀφήσω.

— Νὰ ὑπάγωμεν νὰ τὸν ἰδῶμεν, νὰ τὸν ὀμιλήσωμεν, μοι ἀπεκρίθη ταπεινῇ τῇ φωνῇ.

— Ἄν, ὑπέλαβον, ἔχετε τὴν γενναιότητα νὰ διαβῆτε τὴν γέφυραν.

— Τὴν διαβαίνω, ἀπήντησε μετ' ἀποφάσεως.

Βλέπων δὲ ὅτι ἐπέμενε, τῇ ἔδωκα τὴν χεῖρα, ὅταν ὁ δυστυχὴς παράφρων ἔψαλλε τὴν τελευταίαν του σίροφην ἐκ δευτέρου, διὰ νὰ τὴν φέρω ὑπεράνω τοῦ βαράθρου· ὁ δὲ σύζυγός της τὴν ἐκράτει ἐκ τῆς ἄλλης χειρός, διότι ἔνεκα τῶν νεφῶν ἐπυκνοῦτο ἤδη τὸ σκότος. Ἀλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν σλιγμὴν ἠσίραψε λαμπρῶς, καὶ ἐφώτισεν ἡμᾶς κατὰ πρόσωπον, ἐν ᾧ ἐθέτομεν τὸν πόντα ἐπὶ τῆς γεφυρᾶς. Εἰς τὴν ἀκαριαίαν ὁμως

λάμπειν εἶδομεν καὶ ἡμεῖς κατέναντι ἡμῶν ἐπὶ ὑψηλοῦ βράχου
ιστάμενον τὸν παράφρονα· ἡ δ' αἰφνιδία αὐτῆ ὕψις καὶ ἡ σφο-
δρότης τῆς λάμπειας κατέπληξαν τὴν Ἀγγελικὴν, ἥτις, ἀντὶ
τῆς προχωρήσεως, ἀπισθοδρόμησεν ἐξ ἐναντίας ἐν βῆμα, καὶ
ἀπέσυρε καὶ ἐμέ.

Ἀμέσως δὲ τὴν πρώτην ἀστραπὴν διεδέχθη δευτέρα· καὶ
εἰς αὐτῆς τὸ φῶς εἶδαμεν τὸν δυστυχεῖ ψάλτην εἰς τὴν αὐτὴν
μὲν ἀκρόμην θέσιν ιστάμενον, ἀλλ' ἔχοντα τεταμένας τὰς δύο
χεῖρας, ὡς ἂν μᾶς ἐκάλει, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ μοι ἐφάνησαν
εὐρέως τεταμένοι καὶ σπινθηροβολοῦντες. Ἀμέσως δὲ σχεδὸν
τὸν ἠκούσαμεν ἀρχίζοντα πάλιν τὸ ἄσμα του, ἀλλὰ κατὰ τρί-
τον παράδοξον καὶ διακεκομμένως, ὡς ἂν κατέβαλλεν αὐτὸν
ἡ συγκίνησις, ἢ ὡς ἂν αὐτοσχεδίαζε. Καὶ τῷ ὄντι τὴν σίροφὴν
ἦν ἐψαλλε δὲν εἶχον ἀκούσει πρὶν· καὶ ἐπειδὴ, ὡς ὄλας, τὴν
ἐπανέλαβε δὲ, ἐδυνήθη τὴν ἀπομνημονεύσω. Ἐλεγε δέ·

Φύσις, ὡς ἐθήλασα,
νέος ὢν, τὸ γάλα σου,
πάλιν σὲ ποθῶ.
Νὰ μ' ἀνοίξης ἐρχομαι,
μῆτερ, τὰς ἀγκάλας σου,
καὶ νὰ κοιμηθῶ.

Μόλις δ' ἐτελείωσε, καὶ ἠκούσαμεν μεγάλην κραυγὴν, καί,
ὡς κατ' ἀρχὰς μοι ἐφάνη, τὴν λέξιν Ἀγγελικὴ! ἴσως ὅμως
μᾶλλον ἐπίκλησιν εἰς τὸν ἄγγελον, τὸν φύλακα τῶν ψυχῶν,
καὶ τρίτη ἀστραπὴ μᾶς ἔδειξε θεῖον φρικτόν, τὸν δυστυχεῖ
φερόμενον κατὰ τῶν κρημνῶν, ὀλισθήσαντα, ὡς ὑπεθέσαμεν,
ἐν τῇ ὀρμῇ τῆς χειρονομίας του. Ὡς δ' ἐσβέσθη ἡ ἀστραπὴ,
βαρὺς δοῦπος ἀντήχησεν ἀπὸ τῆς ἀβύσσου, καὶ συγχρόνως ἡ
Ἀγγελικὴ καὶ αἱ ἄλλαι κυρίαὶ ἐξέπεμψαν φρίκης κραυγὴν.
Ἡμεῖς δὲ ἄπαντες ἐν τῷ ἅμα τὰς δάδας, κατέβημεν μετὰ με-
γίστης δυσχερείας καὶ μετὰ πολλῶν τῶν κινδύνων εἰς τὸν

πυθμένα, καὶ ἐκεῖ, — Θέαμα ὀδυνηρόν! — εὐρομεν τὸν
 ἄθλιον ἄπνουν καὶ συντετριμμένον, καὶ μόλις μετὰ μακροῦς
 ἀγῶνας κατωρθώσαμεν νὰ τὸν ἀναβιάσωμεν, ἐπ' ἐλπίδι,
 ἀλλὰ Φεῦ! ἀποβάση ματαία, τοῦ ν' ἀναζωπυρήσωμεν διὰ πά-
 σης Θεραπείας, ἂν εὐρίσκομεν ἔτι ἐν αὐτῷ ἔσχατόν τινα σπιν-
 θήρα ζωῆς. Ἀπετέλεσε δὲ ἡ πελιδνὴ καὶ καθημαγμένη ὄψις
 τοῦ ταλαιπώρου νεκροῦ φοβερὰν ἐντύπωσιν, ἰδίως εἰς τὰς κυ-
 ρίας· καὶ ἡ Ἀγγελικὴ μάλιστα, ἡ πάντοτε πρὸς πάντα το-
 σοῦτου ἀτρόμητος, ἴσως διότι ἐξ ὅσων τις εἶπεν εἶχεν ἀρχίσει
 ἐνδιαφερομένη ὑπὲρ αὐτοῦ, ἅμα τὸν εἶδεν ἐμπρὶς τῆς κείμενου,
 τὸν ἠτένισε μὲν πρῶτον βωθῆ, ἔπειτα δέ, ὡς ὑφ' ἠλεκτρικοῦ
 σπινθῆρος πληγεῖσα, ἔπεσεν ἐμβρόντητος εἰς λειποθυμίαν
 τοσοῦτου σφοδράν, ὥστε πολὺς καιρὸς ἐχρειάσθη πρὶν διὰ
 παντοίων τρόπων τὴν ζωογονήσωμεν. Καὶ τότε δ' ἔτι εἶχε
 νεκρᾶς ὠχρότητα, καὶ οἱ πόδες τῆς ἔτρεμον, ὥστε μόλις
 κατωρθώσαμεν νὰ τὴν ἐπιβιάσωμεν εἰς τὴν ἡμίονον, καὶ ὁ
 Βάρβα Θεανάσης μετὰ δύο ἄλλων συντρόφων του ἐπεφορτί-
 σθησαν νὰ τὴν ἐπιμελῶνται. Ἐχοντες δὲ τὰς δᾶδας ὀδηγούς,
 ἠρχίσασμεν τὴν κατάβασιν, ἣν καθίστων λίαν δυσχερῆ αἱ ἀπο-
 φράδες περιστάσεις ἐκεῖναι, καὶ ἔτι δυσχερεσίεραν ἢ μετ'
 ὀλίγων ἐπελθοῦσα βροχὴ. Τέλος δέ, ἀφ' οὗ, κακῶς ἔχοντες
 καὶ ἐν βαθεῖα διακείμενοι ἀθυμία, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ παραθά-
 λάσσιον, τὸν μὲν νεκρὸν παρεδώκαμεν νὰ ταφῇ εἰς τοῦ
 λιμένος τὴν ἐκκλησίαν, ἡμεῖς δὲ κατηφεῖς καὶ σιγῶντες, καὶ
 ἐμφρόντιδες περὶ τῆς υγείας τῶν κυριῶν, αἵτινες κακῶς εἶχον
 καὶ ἐκ τῆς ταραχῆς καὶ ἐκ τῆς ὀδοιπορίας, ἐπέβημεν εἰς τὰς
 λέμβους καὶ ἀπῆλθομεν εἰς τὸ ἀτμόπλοιον, ἀπάραν σχεδὸν
 ἀμέσως, διότι μόνου ἡμᾶς περιέμενε. Καὶ ἡ μὲν βροχὴ εἶχε
 παύσει, ἀλλά, τὸ χειρότερον διὰ τοὺς πλέοντας, τὴν διε-
 δέχθη ἀνεμὸς, ὥστε πάντες ὑπεφέρομεν, ἡμεῖς μὲν οἱ ἄνδρες
 μένουτες ἐπὶ τοῦ κατασίρωματος, καὶ ζητοῦντες παρὰ τοῦ

ἀέρος κατεύνασιν τῆς ναυτίας, αἱ δὲ κυρίαι ἐν τοῖς θαλάμοις, ζητοῦσαι παρὰ τοῦ ὕπνου λήθην τοῦ δυσαρέστου των πλοῦ, καὶ τῆς τρονηθείσης Φλιβεράς ἐκείνης σκηνῆς.

Οὕτως ἐντὸς τεσσάρων ὥρῶν, αἴτινες μᾶς ἐφάνησαν τεσσαράκοντα, ἐφθάσαμεν εἰς τὸν Πειραιᾶ περὶ τὴν δευτέραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον, καὶ ἐπερατώθη ὑπὸ λίαν ἀπαισίους οἰωνοὺς ἢ ἐκδρομῇ, ἣτις Φαιδρότατα εἶχεν ἀρχίσει.

Ἄλλ' ἴσως τις τῶν ἡτλον ἐνδιαφερομένων εἰς τόπων περιγραφὰς ἢ εἰς ἀνθρώπων ἡθῆ καὶ ἔργα, ἐπιθυμεῖ νὰ ἐξερευνήσῃ, εἰς συμπλήρωσιν τῶν περὶ ἐνδρομῶν ὁδηγιῶν τούτων, ἂν τὴν ἐν τῇ διημέρῳ ὁδοιπορία τόσον ταχέως συνδεθεῖσαν σχέσιν μετὰ τῆς κυρίας Ἀγγελικῆς διέκοψεν ἀμέσως καὶ ἐντελῶς ἢ εἰς Ἀθήνας ἐπάνοδος, ἢ ἂν ἐξηκολούθησα καλλιεργῶν αὐτήν. Τὴν περιέργειαν τοῦ κυρίου τούτου οὐδεμίαν ἔχω δυσκολίαν νὰ εὐχαριστήσω.

Ἡ ἐπάνοδος ἡμῶν ἀπὸ τῆς γεφύρας ἦτον Φλιβερά καὶ ἐπίπονος, καὶ ἕκαστος ἐν τῷ σκύτει ἦν ἠναγκασμένος νὰ φροντίξῃ ποῦ καὶ πῶς πατεῖ. Ἄλλως τε αἱ κυρίαι, καὶ μάλιστα ἡ Ἀγγελικῆ, ἦσαν ἠνωχλημένοι, ὥστε καιρὸς συνδιαλέξεων δὲν ἦτον τότε. Ἐντὸς τοῦ ἀτμοπλοίου, καὶ κατὰ τὸν θόρυβον τῆς ἀποβάσεως ἐν βαθείᾳ νυκτὶ καὶ ἐν τρικυμίᾳ, δὲν εἶδα οὔτε τὴν Ἀγγελικὴν οὔτε ἄλλην τινὰ ἐκ τῶν κυριῶν μεθ' ὧν συνέπλεον. Τὴν ἐπαύριον τῆς ἀφίξεως ἡμῶν δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι μετέβην εἰς τῆς κυρίας Ἀγγελικῆς (καὶ νομίζω ὅτι, οὕτω πρᾶτῶν, ἐξεπλήρουν ἀπαραίτητον καθῆκον τῆς ἀπλουσιότητος εὐγενείας) νὰ ἐρωτήσω περὶ τῆς ὑγείας της, διότι εἶπον ὅτι τὴν προτεραίαν εἶχεν ἀσθενήσει. Ἄλλ' ἔμαθον ὅτι ἐξηκολούθει πᾶσχουσα, καὶ δὲν ἠμπόρεσα νὰ τὴν ἰδῶ. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπανελθὼν, ἔλαβον τὴν αὐτὴν ἀπόκρισιν, ἣτις μὲ ἀπεθάρρυνεν. Ὅτε δὲ μετὰ εἴκοσιν ἡμέρας ἐπανέλαβον καὶ τρίτον τὴν αὐτὴν

ἀπόπειραν, εἰ καὶ ὁ σύζυγος τῆς Ἀγγελικῆς, μικρὰν ἔχων μετ' ἐμοῦ γνωριμίαν, δὲν ἐνέκρινε νὰ μοὶ ἀποδώσῃ τὴν ἐπίσκεψίν μου, ἐπληροφόρηθην ὅτι ἀμφότεροι εἶχον ἀναχωρήσει, καί, ὡς ὁ νέος ἐνοικιαστὴς τῆς οἰκίας ἐνόμιζεν, εἰς τὴν ἀλλοδαπήν· καὶ ἔκτοτε πλεόν οὐδὲ λόγου εἶχον ὅπως ἐρευνήσω, οὐδὲ τρόπον ὅπως μάθω τι περὶ αὐτῆς.

Περίεργον δὲ εἶναι πῶς ἀλληλουχοῦνται αἱ ἀνθρώπιναι τύχαι καὶ περιστάσεις! Εἰς φύλλον τοῦ χαρτοφυλακίου μου πολὺ ἀπέχον ἐκείνου ἐφ' οὗ εἶχον χαράξει τὰς περὶ Πόρον σημειώσεις μου, εὐρίσκω γραμμάς τινάς, αἵτινες ἔχουσι σχέσιν ἄμεσον πρὸς αὐτάς.

Ἐτη τρία εἶχον παρῆλθαι ἀπὸ τῆς ἐκδρομῆς ἐκείνης, ὅταν, ἐπανερχόμενος ἐξ Ἀγγλίας, διέβην διὰ τινος τῶν γερμανικῶν μεγαλοπόλεων, ἧς ἐπίτηδες ἀποσιωπῶ τὸ ὄνομα, καὶ διέμεινα εἰς αὐτὴν ἡμέρας τινάς. Ἀκούσας δ' ὅτι ἐν αὐτῇ ὑπάρχει φρενοκομεῖον ἐπίσημον, ἐν τῶν ἄριστα ἐν Εὐρώπῃ ὀργανισμένων, ἀνεμνήσθην τῆς τραγικῆς τοῦ Πόρου σκηνῆς, καί, πάντοτε μετὰ θλίψεως ἀναλογιζόμενος τὴν παρ' ἡμῖν ἐγκατάλειψιν τῶν ἀξιοδακρύτων ἐκείνων ἀνθρωπίνων ὄντων, ἅτινα ἐπιζῶσιν εἰς τῆς ὑπάρξεώς των τὸ εὐγενέστερον μέρος, ἠθέλησα νὰ ἐπισκεθῶ τὸ κατάσθημα. Ἡ τάξις αὐτοῦ, ἡ πανταχοῦ ἐπαυγάζουσα νουεχῆς πρόνοια καὶ φιλάδελφος ἐπιμέλεια, ἐνέπλησαν τὴν καρδίαν μου εὐγνωμοσύνης ἐν ὀνόματι τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος πρὸς τοὺς εὐγενεῖς αὐτῆς διοικητάς. Ὅτε δ' ἐξέφραζον αὐτὴν θερμῶς πρὸς τὸν ξεναγοῦντά με, καὶ συγγνώμην αἰτῶν δι' ἃς τῷ ἐζήτουν λεπτολόγους πληροφορίας, τῷ εἶπον ὅτι συνέλεγον αὐτάς ἐπ' ἐλπίδι ὅτι ἴσως ποτε χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὸς σύσλασιν καταστήματος κατὰ τὸ ἄριστον παράδειγμα ὃ ἐσπούδαζον.

— Εἶσθε Ἕλληνας; μοὶ εἶπεν. Ἄ! τότε ἐπιτρέψατέ με νὰ

σᾶς ὀδηγήσω εἰς μέρος ὅπου ἴσως εὕρητε καί τι δυνάμενον ἰδιαιτέρως νὰ ἐνδιαφέρῃ ὑμᾶς.

Καὶ μ' ἔφερεν εἰς μικρὸν, ἀλλὰ καθαρώτατον καὶ εὐάρεστον δωμάτιον, ἔχον ἄποψιν εἰς σκιερὸν κήπον. Ἐν αὐτῷ, ὅτε εἰσπήλθομεν, εἶδομεν γυναῖκα νέαν, ὡς ἐφαίνετο, καὶ ἰσχυρήν, ἥτις κύκλῳ περὶ τὸ δωμάτιον φερομένη, περιέστρεφεν εἰς τὸν ἀέρα τὸν δάκτυλον τῆς δεξιᾶς χειρός, καὶ ἐμίμειτο διὰ τοῦ στίβματος τὸν βόμβον πετῶντος ἐντόμου.

— Ἡ δυστυχὴς γυνή, μοι εἶπεν ὁ ἐπιστάτης ταπεινῇ τῇ Φωνῇ. Ἰδοὺ ἡ ἐνασχόλησις ὅλης τῆς ἡμέρας της. Φρονεῖ ὅτι εἶναι μελισσα. Ἄν δὲν ἀπατῶμαι κατάγεται ἐξ Ἑλλάδος.

Ὅταν δ' αὕτη, σιραφεῖσα πέραξ τοῦ δωματίου, ἔφθασεν ἀπέναντί μου, ἔμεινα ὡς ἐμβρόντητος, ὅλον μου τὸ αἷμα συνεχυσία εἰς τὴν καρδίαν μου, καὶ λαβὼν αὐτὴν βιαίως ἐκ τῶν δύο χειρῶν.

— Ἡ Ἀγγελικὴ! ἀνέκραξα. ὦ Θεέ μου! Ἐδῶ ἡ Ἀγγελικὴ!

Καὶ τὰ δάκρυά μου ἔτρεξαν ποταμηδόν, καὶ τοὺς πόδας μου αἰσθανθεῖς ἰσχυρῶς κλονουμένους, ἐρρίφθην εἰς τὸ ἀνακλινητήριον.

Ἐμεινε δὲ καὶ ἐκείνη ὡς ἀπολελιθωμένη, καὶ μὲ ἠτένιζεν ἔχουσα εὐρέως τεταμένους τοὺς ὀφθαλμούς, ὡς ἂν τῇ εἶχεν ἐπιφανῆ φάντασμα, οὗ δὲν ἐνόει τὴν παρουσίαν. Καὶ διετήρει μὲν τὰ ἴχνη τῆς ἀρχαίας της καλλονῆς, καὶ τῶν χαρακτήρων της τὴν ἐξαισίον ἀρμονίαν, ἀλλ' ἡ ὠχρότης της ἦτον ὡς νεκρᾶς, καὶ αἱ νεανικαὶ καὶ ἄλλοτε θάλλουσαι παρειαὶ της εἶχον πέσει καὶ μαρανθῆ, καὶ οἱ μεγάλοι καὶ ἐκφραστικοὶ ὀφθαλμοὶ της εἶχον ἀπολέσει τὴν μυχίαν ἐκείνην λάμψιν τῆς νοημοσύνης, ἥτις ἀπετέλει τὸ μέγιστον αὐτῶν θέλγητρον, καὶ ἔρριπτον ἤδη μόνον ἐκ διαλειμμάτων ἀστραπαῶς πυρετώδεις.

Ἄφ' οὗ δ' ἐπί τινος σλιγμὰς μ' ἐθεώρησε, μειδιάσασα λυπηρῶς, καὶ κλονίσασα τὴν κεφαλὴν της, ἤρχισε νὰ ψάλλῃ κατὰ τὸν γνωστὸν μοι ἦχον, ἀλλὰ βραδέως καὶ μὲ πένθιμον τόνου φωνῆς, τὴν ἐξῆς σίροφὴν·

Κύννος χιονόπτερος,
ν' ἀναβῶ ἠθέλησα
εἰς τὸν οὐρανόν,
πλὴν χρυσῆ μ' ἐκέντησε
κεκρυμμένη μέλισσα,
κ' ἔπεσα θανάων.

Ἄφ' οὗ δ' ἐτελείωσε, πησιάσασα εἰς ἐμὲ μετὰ σχημάτων ὧν ἡ ζωηρότης ηὔξανε βαθμηδόν·

— Σὲ γνωρίζω, μὲ εἶπεν. Ἐρχεσαι ἀπὸ τὸν Πόρον. ὦ! ἰδὲ τί δροσερά, τί ὠραῖα τὰ δάση! Αἰσθάνεσαι πῶς τὰ ἄνθη μοσχοβολοῦν; Μὴ τὰ πησιάσης! Εἰς αὐτὰ κάθηται κεκρυμμένη μέλισσα.

Καὶ ἤρχισε πάλιν διὰ τῶν χειλέων μιμουμένη τῆς μελίσης τὸν βόμβον.

— Ἡξεύρεις, ἐξηκολούθησε, ποῖα εἶναι ἡ μέλισσα; Ἡ μέλισσα, ἡξεύρεις; εἶμαι ἐγώ. Μοὶ τὸ ἔλεγεν ἐκεῖνος ἐν ᾧ ἐπιπτε. Τίς σὲ εἶπεν ὅτι ἐγὼ τὸν ἔρριψα; Ἐκεῖ ἴσται εἰς τὰς βροντὰς καὶ εἰς τὰς ἀστράπας. Ὡλίσθησεν εἰς τὰς πέτρας καὶ ἔπεσε. Τίς σὲ εἶπεν ὅτι τὸν ἔρριψα; Ὁ διάβολος σὲ τὸ εἶπεν. Ἀκούεις τί φωνάζει ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τοῦ βαράθρου; Ἀκούεις ἀπὸ τὸ βάθος τῆς νυκτὸς τί φωνάζει; Κατάρρα, φωνάζει, κατάρρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου, κατάρρα! κατάρρα!

Καὶ εἰς τὸν ἀνώτατον τῆς μανίας παροξυσμὸν ἐρρίφθη βιαίως εἰς τὸ ἀνακλιτήριον, ἐβύθισε τὴν κεφαλὴν της εἰς τὰ προσκεφάλαια, καὶ ἤρχισε νὰ κλαίῃ μεγαλοφώνως, μέχρις οὗ τέλος γενικὸς σπασμὸς ἔσεισεν ὅλον τὸ σῶμά της, καὶ ἔπεσεν ἀναίσθητος κατὰ γῆς.

Τότε ὁ ἐπιστάτης ἐκάλεσε μίαν τῶν νοσοκόμων, καὶ παραδοὺς τὴν ἀσθενῆ εἰς τῆς ἔμπειρον αὐτῆς ἐπιμέλειαν, μοι εἶπεν ὅτι, ἐπειδὴ ἡ παρουσία μου τοσοῦτον τὴν ἐκλίνας, εἶναι ἐπικίνδυνον δι' αὐτὴν νὰ μείνωμεν περισσότερον, καὶ ἐθεώρει τὸ ἐπελθὼν αὐτῇ σύμπλωμα ὡς κρίσιν, περὶ ἧς δὲν ἐδύνατο νὰ προῖδῃ πῶς ἔμελλε νὰ λυθῇ. Μοι ἐπέτρεψεν ὅμως, ἂν ἐπεθύμουν, νὰ τὴν ἐπισκέπλωμαι καθ' ἐκάστην.

Ἄφ' οὗ δ' ἐξήλθομεν, μοι διηγήθη ὅτι πρὸ δύο ἐτῶν εἶχε κομίσει τὴν νέαν ταύτην γυναῖκα ὁ σύζυγός της ἐνταῦθα, ὅτι πολὺν χρόνον ἔμεινε πλησίον της περιποιούμενος αὐτὴν μετὰ πολλῆς προσπαθείας· ἀφ' οὗ ὅμως τῆς εἶδεν ἀνιάτον, ὅτι ἀφῆκεν ὅλην τὴν προῖκά της εἰς τὸ κατάστημα, ὅπως ἐκ τοῦ εἰσοδήματος αὐτῆς ἔχη πᾶσαν τὴν ἀναγκαίαν φεραπείαν ἐν ὄσφζῃ, καὶ ἀνεχώρησε. Προσέθηκε δ' ὁ ἐπιστάτης ὅτι, ἔκτοτε, δι' ἀόκνου καὶ προσφύρου ἐπιμελείας, εἰ καὶ οὐδὲν κατάρθωσαν ὡς πρὸς τὴν τελικὴν αὐτῆς ἴασιν, πολὺ ὅμως τὴν ἐπράυνον, καὶ πρὸ πολλοῦ δὲν τῇ εἶχε ἐπέλθει τοιοῦτος παροξυσμός, ὅστις, καθ' ἃ πολλὰκις παρετηρήθη, δύναται μὲν ἐπιτεινόμενος ν' ἀποβῇ ὀλέθριος, εἶναι ὅμως ἐνίοτε καὶ οἰωνὸς αἰφνιδίας ἀναρρώσεως.

Ἡ ἐντύπωσις ἦν ἡ σκηνὴ αὕτη ἀπετέλεσεν ἐπ' ἐμέ ὑπῆρξε φοβερὰ, καὶ ἀναχωρῶν τοῦ φρενοκομείου ἡρώτων ἐμαυτὸν ἂν κακὸς ἐφιάλτης δὲν ἐκάθισεν ἐπ' ἐμέ, καὶ μοι παρέσθησε τὸ οἰκτρὸν ἐκεῖνο θέαμα τῆς γυναικὸς ἣν ἄλλοτε εἶχον γνωρίσει ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ κάλλους καὶ τῆς νεότητος, φαιδρὰν ὡς πηλὸν, πλήρη εὐφυΐας καὶ χάριτος. Τὴν νύκτα ὅλην δὲν ἔκλεισα ὀφθαλμόν, καὶ τὴν ἐπαύριον ἀπὸ πρῶτας ἐπανῆλθον εἰς τὸ κατάστημα, ὅπου μετ' ἀπελπισίας ἔμαθον ὅτι ἡ Ἀγγελικὴ δὲν εἶχε συνέλθει εἰσέτι ἀπὸ τῆς βαρείας ἐκείνης ἀσθενείας, καὶ ὅτι οἱ ἰατροὶ εἶχον μεγάλην ἀνησυχίαν περὶ τῆς ζωῆς της. Ἰδὼν δὲ ὁ κύριος διευθυντὴς τοῦ φρενοκομείου πῶσον ἐνδια-

Φέρομαι ὑπὲρ αὐτῆς, μοι ἐπέτρεψε κατὰ τὰς κρισίμους ταύτας σλιγμὰς νὰ μὴ τὴν ἐγκαταλείψω, καὶ μετὰ Φιλανθρώπου συγκαταβάσεως μοι παρεχώρησε δωμάτιον τῆς κατοικίας του, ὅπως διαμείνω ἐν τῷ κατασλήματι ἐν ὧσιν διήρκει ἡ ἐπικίνδυνος θέσις τῆς.

Δυστυχῶς ὅμως αὕτη παρετείνεται, καὶ ἐδεινοῦτο ὀσημέραι. Αἱ δυνάμεις τῆς ἡλατιοῦντο, ἐν ᾧ ὁ πυρετὸς ἠΰξανε, καὶ οὐδὲ πρὸς σλιγμὴν συνήρχετο ἐκ τῆς ἀλλοφροσύνης τῆς· ἀλλ' ὅτε μὲν τῇ ἐπανήρχετο εἰς τὴν φαντασίαν ὅτι μετεβλήθη εἰς μέλισσαν, καὶ ἤρχιζε τὸν παράδοξον ἐκεῖνον συριγμόν, ὅστις συνήθως ἀπέληγεν εἰς σπασμούς νευρικούς, ὅτε δὲ ἐγίνετο ἐμμανής, καὶ ἔκραζεν ἄτοπα καὶ ἀσυνάρτητα γερμανιστὶ ἢ ἑλληνιστί, καὶ ἄλλοτε ἔμενεν ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους ἐν πλήρει ἀναισθησίᾳ.

Οὕτω παρήλθον τρεῖς ὅλαι ἡμέραι ἄνευ τινὸς διαλείψεως τῶν φοβερῶν αὐτῶν συμπλωμάτων. Κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον τῆς τρίτης, ἀφ' οὗ μετὰ βίαιον παροξυσμὸν τῇ ἐπῆλθεν ἡ ὕφεσις ἐκεῖνη, ἣτις ἦτον κατάσλασις μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου, μᾶλλον νάρκη ἢ λειποθυμία παρὰ ὕπνος, ἡ μὲν νοσοκόμος, ἀπαυδήσασα, ἐκοιμᾶτο ἐν τῇ γωνίᾳ τοῦ δωματίου, ἐγὼ δὲ, παρὰ τὴν ἀσθενῆ καθήμενος, ἐκράτουν τὰς χεῖράς τῆς, καί, μουσικῶς προσευχόμενος, τὰ ἔβρεχον δι' ἀφθίνων δακρύων. Αἴφνης ἀφῆκε βαθὺν καὶ μακρὸν σιναγμὸν, τὸν πρῶτον, ὃν ἤκουσα ἐξελθόντα τοῦ σλήθους τῆς, ἀφ' ὅτου τὴν εἶδα εἰς τὴν ἀξιοθρήνητον ἐκεῖνην κατάσλασιν, καὶ σιηρίξασα τοὺς ὀφθαλμούς ἐπ' ἐμέ, τοὺς περιέφερον ἐπὶ τινὰ χρῖνον ἐπὶ τοῦ προσώπου μου, ὡς ἂν ἠρεύνα τὴν φυσιολογίαν μου, καὶ ἐπροσπάθει νὰ τὴν ἐνθυμηθῇ. Ἐπειτα δὲ, σφίγξασα τὴν χεῖρά μου :

— Εἶσθε σεῖς, μοι εἶπε μὲ φωνὴν δυσνόητον, βραδεῖαν καὶ συνεχῶς διακοπτομένην. Σᾶς γνωρίζω. Δὲν ἠξέυρω τίς

τύχη ἢ τίς ἄγγελος σᾶς ἔπεμψεν εἰς ἐμέ, ἀλλ' ἦλθατε εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου μου, νὰ μοὶ φέρετε φίλου πρόσωπον, καὶ τὴν πνοὴν τῆς Ἑλλάδος... ὦ! εἰπέτε, μοὶ φέρετε, μοὶ φέρετε καὶ τὴν συγχώρησίν του;

Ἐγὼ δέ, βλέπων τὰς δυνάμεις τῆς ἐξαντλουμένης εἰς τοὺς ἐναγωνίους τούτους λόγους, ἐπροσπάθουν παντὶ τρέπω νὰ τὴν καθησυχάσω, καὶ τὴν παρεκάλουν, ἀλλὰ ματαίως, νὰ μὴν ὀμιλῇ.

— Διότι, ἐξηκολούθησεν, — πρέπει νὰ τὸ μάθετε, — ἐγώ... ἐγὼ εἰμὶ ἥτις τὸν ἔσυρα εἰς τὸ βάραθρον, ἐγὼ ἥτις τὸν ἐφόνευσα. Μὴ μ' ἐμποδίζετε νὰ λαλήσω. Τὸ ἠξεύρω, ὀλίγαι μοὶ μένουν σιγμαί. Τὸ λογικὸν μου βλέπετε ὅτι ἀνέλαμψε, διότι εἶναι ἡ σιγμὴ καθ' ἣν ὁ λύχνος θὰ σβύσῃ. Εὐλόγητος ὁ Θεὸς ὅτι μοὶ ἐχάρισεν αὐτὴν τὴν σιγμὴν! Δεδοξασμένον τὸ ὄνομά του ὅτι δὲν ἀποθνήσκω εἰς τὸ σκότος καὶ εἰς τὴν ἔρημον, ὅτι σεῖς εἴσθε εἰς τὸ προσκεφάλαιόν μου. Ἄφετέ με νὰ σᾶς εἰπῶ. Ἦτον νέος ἐξέχου φύσεως, ἡ καρδιά του ἦτον ὅλη ποιήσις, ἡ διάνοιά του ὅλη εὐγένεια, ἡ ψυχὴ του ἦτον ὡς κόρης εὐαίσθητος, καὶ ἀγαθὴ καὶ εὐπειστος ὡς παιδίου. Τὸν ἀπῆντησα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μου ἡ ἐλαφρὰ ἐγώ, καὶ παραγνωρίσασα τὴν θείαν σφραγίδα ἐπὶ τοῦ μετώπου του, καὶ ἀνίκανος νὰ ὑψωθῶ εἰς τὸ ὕψος τῶν αἰσθημάτων του, ἀλλὰ κούφως καὶ φιλαρέσκως τῷ ἐζήτησα τὴν καρδίαν του, ἡ προσφερομένη δὲν τὴν ἀπέβαλον, καὶ τὴν μετεχειρίσθη ὡς παιγνίου, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἔρριψα, οὐδ' ἀναλογιζομένη κἂν ὅτι κατέστρεφον μίαν ὑπαρξιν, ὅτι ἐγνωμένη φονεύς, φονεύς ἀνθρώπου ὅστις ἐδικαιοῦτο νὰ μὴ περιμένη κακὸν ἀντὶ τῆς ἀγάπης του. Ὑμεῖς, κύριε, ὑμεῖς, φίλε μου, ἔχοντες τὸν τάφον μεταξὺ ἡμῶν, ἐπιτρέψιτε νὰ ὀνομαζώμεθα φίλοι. Ὑμεῖς, κατὰ τὴν ἐκδρομὴν ἡμῶν εἰς τὸν Πόρον, τὸ ἐνθυμεῖσθε; μὲ ἠλέγξατε αὐσθηρῶς, καὶ μοὶ ἀπνηθύνετε πικρὰς

καὶ δικαίας ἐπιτιμήσεις, πρὸς ἃς ἐγὼ ἢ ἄφρων ἐγέλων! Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν αἱ συμβουλαί σας ἔλαβον φοβερὰν ἐπικύρωσιν, καὶ ὁ γέλωσ μου μετεβλήθη εἰς αἱματηρὰ καὶ αἰώνια δάκρυα! Δὲν ἤξευρον τίποτε περὶ τῆς τύχης του, καί, ἡ ἀδιάφορος, οὐδ' ἐφρόντισα ποτὲ νὰ ἐρευνησω περὶ αὐτῆς. Μοὶ ἦτον ἐν τῷ Φαιδρῷ οὐρανῷ τῆς νεότητός μου ὁ διάτλων ἀστήρ, ὅστις τέρπει πρὸς σλιγμὴν τὴν ὄρασιν, χωρὶς νὰ ἐρωτῶμεν πῶθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ἐσβέσθη· μοὶ ἦτον τὸ ἄνθος ἐφ' οὗ κἀθηται ἡ κούφη κόρη τοῦ ἀέρος, καὶ ἅμα τρέπει ἀλλαχοῦ τὴν ἄσλατον πλῆσίν της. Τὸν ἐγνώρισα εἰς τὴν ἀπαίσιον λάμπειν τῶν ἀστραπῶν, ὅταν ἄπνουν καὶ συντετριμμένον τὸν ἀνέφερον ἀπὸ τοῦ βαράθρου. Τὸν ἐγνώρισα, καὶ τὸ αἷμά μου ἐπάγη εἰς τὰς φλέβας μου, καὶ ὁ νοῦς μου ἐξέστη.

Καὶ ἔπειτα ἀνακαθίσασα, καὶ λαβοῦσα τὴν χεῖρά μου εἰς τὰς ψυχρὰς καὶ τρεμούσας χεῖράς της :

— Ὅταν θὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὴν Ἑλλάδα, μοὶ εἶπεν, ὑποσχεθῆτε, ὦ! ὑποσχεθῆτέ μοι ὅτι θὰ ὑπάγετε εἰς τὸν Πόρον, καὶ εἰς τὸ Βίδι, ὅπου τὸν ἐνεταφίασαν, ἀνάψατε δι' ἐμὲ κηρίον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ προσευχήθητε μετὰ ζέσεως, ὡς τῶρα σᾶς παρακαλῶ, διὰ νὰ μὲ συγχωρήσῃ, μὴ ἀνταποδίδων μοι κακὸν ἀντὶ κακοῦ, διὰ νὰ μὴ βαρύνῃ ἡ αἰωνία του κατάρρα ἐπ' ἐμέ, διὰ νὰ μὴ τὸν εὖρω ὅπου ὑπάγω φοβερὸν κατήγορον, ἐπικαλούμενον κατ' ἐμοῦ, ἐκ τοῦ βάθους τῆς ἀβύσσου, εἰς ἣν τὸν ὤθησεν ἡ ἀπελπισία, τοὺς αἰωνίους κερυνοὺς τῆς Θείας δικαιοσύνης. Εἶπέτε τῷ, ὅτι ἔλαβεν ἐκδίκησιν ἥτις, καὶ ἂν μ' ἐμίσει, ἤθελε τῷ ἀρκέσει ὅτι ἐτιμωρήθην ἐξ αὐτῆς μου τῆς ἁμαρτίας, ὅτι ἔπιον τὰς τελευταίας σιαγόνας τῆς πικρᾶς Φιάλης ἣν τὸν ἐπότισα ἐπὶ γῆς, καὶ ὅτι ἀποθνήσκω κρᾶζουσα συγγνώμην! συγγνώμην!

Τὰς τελευταίας δὲ ταύτας λέξεις εἰποῦσα μεγαλοφώνως καὶ μετ' ἐξάψεως, ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας μου διόλου ἐξηνητλη-

μένη, πελιδνή ὠχρότης ἐχύθη εἰς τὸ πρόσωπόν της, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ της ἐκλείσθησαν. Ἐν ᾧ δ' ἐπροσπάθουν μετὰ τῆς νοσοκόμου νὰ τὴν ζωογονήσω, ἠνέωξεν ἅπαξ τοὺς ὀφθαλμούς, ἠτένισε πρὸς τὸν οὐρανὸν διὰ τοῦ παραθύρου, καὶ ἐψιθύρισε τὴν λέξιν «συγγνώμη!» Ἐπειτα δὲ ἔμεινεν ἀκίνητος καί, ὅταν ὁ ἰατρός, κληθείς, ἔλαβε τὴν χεῖρά της, εἶπεν·

— Ἡ δυστυχὴς! ἔπαυσαν τὰ βιάσανά της!

Περιττὸν νὰ εἰπῶ ὅτι, ἅμα ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπεχείρησα δευτέραν ἐκδρομὴν εἰς τὸν Πόρον, διὰ νὰ ἐκτελέσω τὴν τελευταίαν ἐντολὴν τῆς Φανούσης.

ἈΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ρ. ΡΑΓΚΑΒῆΣ.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ

ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΕΙΣ ΠΡΑΞΙΝ ΜΙΑΝ.

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ.
ΟΚΤΑΒΙΑ, *Θεραπεινὴς αὐτῆς.*

ΤΡΑΥΛΟΣ ΜΟΝΤΑΝΟΣ.
ΙΟΥΛΙΟΣ ΠΙΝΤΟΣ.
ΒΑΛΕΡΙΟΣ.

Ἡ σκηνὴ ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας
τοῦ Κλαυδίου.

ΣΚΗΝῆ Α΄.

Οἱ κῆποι τοῦ Λουκούλλου. Ἡ Μεσσαλίνα καὶ ἡ Οκταβία κάθονται
ὑπὸ σκιάδα· ἡ Μεσσαλίνα ἀναγινώσκει τὸν Ὀβίδιον. Μακρὰν
περιφέρεται ὁ Τραῦλος Μοντᾶνος χωρὶς νὰ βλέπῃ τὰς γυναῖκας.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ὁ Ὀβίδιος εἶναι μωρός· αὐτὸς ἐπικούρειος καὶ
λάτρης τῆς ἡδονῆς; Ἄς ἤρχετο εἰς ἐμέ καὶ ἤθελε βεβαίως
ᾠχριάσει. Ὁ οἶνος κυκλοφορεῖ εἰς τὰς φλέβας μου καὶ ὄχι εἰς
τὰ ποτήρια. Οκταβία, καῦσε τὸν ἀνόητον αὐτὸν ποιητὴν.

ΟΚΤΑΒΙΑ. Καὶ ὅμως δὲν ἔχομεν καλύτερον.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ἄφες αὐτοὺς τοὺς γελοίους, οἵτινες ψάλλουσι
τὸν βίον ἐντὸς τεσσάρων τοίχων· τὰ ποιήματα αὐτῶν
εἶναι σκιαὶ τῆς ἀληθείας· ὑπάρχει ποίημα ἐπικούρειον, ποίημα
μέθης καὶ οἴστρου ἀντάξιον τῆς χθὲς ἑορτῆς ἡμῶν;

ΟΚΤΑΒΙΑ. Βεβαίως ὄχι· μέθη ἔρωτος καὶ οἴνου καὶ μουσικῆς· πανήγυρις καθ' ἣν ἡ χαρὰ διαδέχεται τὸν φόβον καὶ ὁ φόβος τὴν χαρὰν· ἡ ζωὴ ἀναπνεομένη δι' ὄλων τῶν πόρων· ἡ ψυχὴ βυθιζομένη. . .

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ἀρκεῖ· ἔφθασες εἰς τὴν ψυχὴν, δηλαδὴ εἰς παραλογισμούς. Ψυχὴ! τί μὲ μέλει ἀφοῦ ἡ ψηλαφητὴ εὐτυχία ὑπάρχει ἐν τῇ ὕλῃ, ἀφοῦ ὁ οἶνος εἶναι ὕλη;

ΟΚΤΑΒΙΑ. Ὁ ἔρωσ;

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ὁ ἔρωσ; ᾧ! καὶ ἐφαντάσθης αὐτὸν αὔλον; ἀπὸ πότε παρεφρόνησες, Ὀκταβία; Ὁ ἔρωσ εἶναι ἡ ὑπάτη τῶν ὑλικῶν ἡδονῶν.

ΟΚΤΑΒΙΑ. Καὶ ὄμωσ. . .

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Καὶ ὄμωσ, τώρα ἐνθυμοῦμαι ὅτι σὺ χθὲς καὶ ἄλλοτε ἐκάθησο εἰς γωνίαν τῆς αἰθούσης τῶν ὀργίων καὶ ἔμενες ψυχρὰ μάρτυς. Ὀκταβία, ἂν πρεσβεύης ἄλλας τῶν ἐμῶν ἀρχάς, ὕπαγε νὰ ὑπηρετῆς φιλοσόφους.

ΟΚΤΑΒΙΑ. Δὲν ἠγάπησες ποτέ;

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ (μετὰ μικρὰν σιωπὴν). Ἀπεναντίας· πάντοτε ἀγαπῶ καὶ πάντας ἀγαπῶ.

ΟΚΤΑΒΙΑ. Δηλαδὴ ἀγαπᾷς τὴν ἀπόλαυσιν (βλέπει τὸν Τραῦλον καὶ ἐξακολουθεῖ μετὰ φωνῆς ἐλαφρῶς τεταραγμένης). Καὶ ὄμωσ εἶσαι εὐτυχῆς διὰ τοῦτο· διότι ἡ εὐδαιμονία ἡ ἀληθὴς δὲν ἀπορρέει ἀπὸ τῆς καρδίας τῆς ἐπιζητούσης χιμαίρας.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ (βλέπει τὸν Τραῦλον). Ὀκταβία, τίς εἶναι ὁ νέος ἐκεῖνος; Βαδίζει σοβαρῶς μεταξὺ τῶν δένδρων· ὄνειροπολεῖ βεβαίως· ὄνειροπόλησες ποτέ, Ὀκταβία; Ἐγώ. . . (μικρὰ

σιωπή) ἐγώ, ποτέ. Ὅποῖον κάλλος! ὁ Ἀπόλλων καὶ ἔτι ὠραιότερος τοῦ Ἀπόλλωνος. Εἶπέ πρὸς αὐτὸν νὰ πλησιάσῃ.

ὈΚΤΑΒΙΑ. Θὰ ἔλθῃ μόνος, μὴ ἀνυπομένει ἐπὶ τοσοῦτον.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ἡ ὄψις αὐτοῦ εἶναι ὄλως παρθενικὴ, σχεδὸν ἀγένειος, χαριεσιάτη. Γνωρίζεις, Ὀκταβία, ὅποῖον πῦρ κρύπτουσιν αἱ παρθενικαὶ αὐταὶ μορφαί;

ὈΚΤΑΒΙΑ. Πιθανόν· ἀλλὰ σὲ συμβουλεύω, Μεσσαλίνα, μὴ προκαλέσῃς αὐτὸν, ἂν δὲν ἔλθῃ μόνος· εἶναι σοβαρὸς καὶ χρηστὸς νέος, δὲν ἀγαπᾷ τὰς ἡδονάς· γνωρίζω αὐτὸν καλῶς.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ἄριστα· ἰδοὺ νέος ἐν πρὸ πολλοῦ δὲν ἀπήντησα· τί μέγιστον ἐν ἔρωτι; ἢ κατὰ τῆς ἀρετῆς νίκη.

ὈΚΤΑΒΙΑ. Ὄταν κερδήσῃς τὴν νίκην.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Σὺ μ' ἐρεθίζεις· εἶναι λοιπὸν ἀγριάνθρωπος αὐτός;

(Ὁ Τραῦλος ἀπαντᾷ τὴν Μεσσαλίαν.)

ΤΡΑΥΛΟΣ. Χαῖρε, Μεσσαλίνα.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Μὲ γνωρίζεις; καλῶς.

ΤΡΑΥΛΟΣ. Δὲν εἶναι παράδοξον ἂν γνωρίζω τὴν αὐτοκράτειραν· ἢ θέσεις αὐτῆς εἶναι περιφανῆς καὶ περιθέατος· ἂν σὺ μ' ἐγνώριζες, ἂν ἐγνώριζες τὸν Τραῦλον Μοντᾶνον, τὸν ἄγνωστον καὶ πτωχὸν Τραῦλον Μοντᾶνον, τὸν δι' ἐλπίδων τρεφόμενον. . .

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ὡ τῆς λιτῆς τροφῆς!

ΤΡΑΥΛΟΣ. Τὸν ἀγαπῶντα τὸν ἥλιον καὶ τὰ ἄνθη, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν, καὶ. . .

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ (ἀνεγειρομένη). Καί;

ΤΡΑΨΙΛΟΣ. Οὐδέν ἄλλο.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ (πρὸς τὴν Οὐτασίαν). Εἶναι ἀνόητος· (πρὸς τὸν ΤραΨίλον) λοιπὸν ἀγαπᾷς ἀληθῶς τὸν ἥλιον, τὰ ἄνθη καὶ τὴν λοιπὴν αὐτὴν Φλυαρίαν;

ΤΡΑΨΙΛΟΣ. Σὺ μισεῖς τὰ ἄνθη;

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ἀπεναντίας· Φέτω αὐτὰ πάντοτε ἐν τῷ μέσῳ τῆς τραπέζης κατὰ τὰ δεῖπνα ἢ παρὰ τὸ προσκεφάλαιον ἐν ὥρᾳ ἔρωτος.

ΤΡΑΨΙΛΟΣ. Τὸν ἥλιον;

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Τὸν ἥλιον; τῇ ἀληθείᾳ ὄχι· ἀγαπῶ τὸ τεχνητὸν Φῶς· ἀπομονοῦται ὁ ἄνθρωπος τὴν νύκτα καὶ ἐπιζητεῖ κατ' ἀνάγκην σύντροφον. Ἡ νύξ ἐγένετο χάριν τοῦ ἔρωτος.

ΤΡΑΨΙΛΟΣ. Ἀπατάσαι, Μεσσαλίνα, ἡ νύξ κρύπτει ἐγκλήματα· ἀλλ' ὁ ἔρως δὲν εἶναι ἐγκλημα· ὁ ἀληθὴς καὶ ἄξιός τοῦ ἀνθρώπου ἔρως· ὄχι ὁ κτηνώδης, ὁ ἄλλος.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Πράγμα παράδοξον! ἡ νέα ἡλικία, ἡ πλήρης ἀκμῆς καὶ ῥώμης, ἡ ἡλικία δι' ἣν ἐπλάσθη ὁ ἔρως, ἥτις ἀντέχει εἰς τὰς ἡδονάς, αὐτὴ ἡ ἡλικία συνήθως ἀεροβατεῖ.

ΤΡΑΨΙΛΟΣ. Διότι εἶναι εὐγενεσιτέρα· διότι δὲν ἐμολύνθη εἰσέτι ὑπὸ τῆς ὕλης ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ λατρεύσῃ αὐτήν. Διότι δὲν ἐπέισθη εἰσέτι ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶναι κατὰ ἓνα βαθμὸν ἥτιον κτηνώδης τῶν ἀλόγων ζώων.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ποῦ κατοικεῖς;

ΤΡΑΨΙΛΟΣ. Εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Καίσαρος, ἀπέναντι τοῦ ἀγάλματος τοῦ Αὐγούστου.

ΜΕΣΣΑΛΙΑΝΑ (πρὸς τὴν Ὀκταβίαν). Σημείωσον τὴν κατοικίαν εἰς τὰς πινακίδας. (Πρὸς τὸν Τραῦλον) Μένεις μόνος;

ΤΡΑΨΛΟΣ. Μόνος.

ΜΕΣΣΑΛΙΑΝΑ. Τί παρητήρεις μετὰ τοιαύτης περιεργείας ἐκεῖ κάτω;

ΤΡΑΨΛΟΣ. Τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἐκείνας αἰγείρας, αἵτινες ἀληθῶς ἐπιβάλλουσι διὰ τοῦ ὕψους αὐτῶν.

ΜΕΣΣΑΛΙΑΝΑ. Τρόντι εἶναι μεγαλοπρεπεῖς. Ὄταν ὁ ἰδιοκτῆτης τῶν κήπων τούτων Οὐαλέριος Ἀσιατικὸς διέταξε νὰ ἐτοιμάσωσι τὴν πυρὰν ἐφ' ἧς ἔμελλε ν' ἀνέλθῃ καὶ νὰ καῖ, παρητήρησεν ὅτι ἡ Θέσις τῆς πυρᾶς ἠδύνατο νὰ βλάψῃ τοὺς κλάδους τῶν δένδρων καὶ μετέθεσεν ἄλλοῦ, μακρὰν τῶν αἰγειρῶν, τὴν πυρὰν. Βλέπεις ὅτι εἶχε δίκαιον νὰ πονῇ αὐτάς.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Ὁ Οὐαλέριος ἠναγκάσθη ὑπὸ σοῦ ν' ἀποθάνῃ.

ΜΕΣΣΑΛΙΑΝΑ. Παιδίον!

ΤΡΑΨΛΟΣ. Ἐνοῖς τὴν ἀπανθρωπίαν μετὰ τῆς λαγνείας.

ΜΕΣΣΑΛΙΑΝΑ (προχωροῦσα πρὸς τὸν Τραῦλον). Πρόσεξε μὴ δὲν σὲ σώσῃ τὸ κάλλος σου.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Ὅπως δὲν σώζει σὲ ἀπὸ τῆς ἀτιμίας.

ΜΕΣΣΑΛΙΑΝΑ (πλήρης ὀργῆς). Τραῦλε!

ὈΚΤΑΒΙΑ. Εἶναι παράφρων, Μεσσαλίνα, ἄφες αὐτόν.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Δὲν εἶμαι παράφρων, Μεσσαλίνα· ἀλλ' ὁ λέγων τὴν ἀλήθειαν παραφρονεῖ ἀληθῶς. Ἄν θέλῃς τὸν θάνατόν μου, στείλε νὰ μὲ φονεύσωσι· γνωρίζεις τὴν κατοικίαν μου. Ἀλλὰ μὴ νομίσης ὅτι εἶμαι πολέμιός σου· μισῶ τὰς κακίας τῆς Μεσσαλίνης, ἦν

ΟΚΤΑΒΙΑ. Ὁ Σίλιος δὲν εἶναι ἐκεῖνος ἐκεῖ μακράν;

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ἴσως· ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ μετ' ὀλίγον.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Ὁ Σίλιος! εἷς ἐκ τῶν ἐρασίων σου· Μεσσαλίνα, ὑγίαινε! (ἀπομακρύνεται).

ΟΚΤΑΒΙΑ. Ἐλησμόνησα τὴν κατοικίαν του· ὑπάγω νὰ τὸν ἐρωτήσω. (Τρέχει πρὸς τὸν Τραῦλον.)

ΤΡΑΨΛΟΣ (ἐν τῷ μέσῳ δεικνύσας ἀποκρυπτούσης τὴν Μεσσαλίαν· πρὸς τὴν Ὀκταβίαν). Εἶπέ εἰς τὴν Μεσσαλίαν. . . .

ΟΚΤΑΒΙΑ. Εγὼ σὲ θέλω, Τραῦλε, μίαν μόνον λέξι.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Λέγε.

ΟΚΤΑΒΙΑ (τὸν θεωρεῖ ἐπὶ μακρὸν περιπαθῶς καὶ ἀσπάζεται τὴν χεῖρά του). Τραῦλε. . .

ΤΡΑΨΛΟΣ. Ἐνόησα. Κατὰ τὸ σύστημα τῆς Μεσσαλίνης;

ΟΚΤΑΒΙΑ. ὦ! ἂν ἐγνώριζες πόσον μὲ πιέζει ὁ βίος, ὃν διάγω πλησίον τῆς.

ΤΡΑΨΛΟΣ. ἔχε τοῦλάχιστον τὸ θάρρος τοῦ βίου σου· προτιμῶ τὴν εἰλικρίνειαν τῆς Μεσσαλίνης.

ΟΚΤΑΒΙΑ. Τραῦλε, εἶσαι ἄδικος.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Ἐσίω· ἀγαπῶ τὴν Μεσσαλίαν· ἐννοεῖς; ἀγαπῶ τὸ τέρας αὐτὸ τῆς κακοηθείας· ἄφες μὲ ἡσυχον· καὶ εὐχερῶς δύνασαι νὰ μὲ λησμονήσῃς βυθιζομένη εἰς κραιπάλην μετὰ τῆς Μεσσαλίνης.

(Ἀπομακρύνεται ἐντὸς τοῦ κήπου.)

ΣΚΗΝΗ Β'.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ, ΟΚΤΑΒΙΑ.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ἐμαθες τὴν κατοικίαν τοῦ παράφρονος αὐτοῦ νεανίσκου;

ΟΚΤΑΒΙΑ. Μάλιστ' κατοικεῖ εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Καίσαρος, ἀπέναντι τοῦ ἀγάλματος τοῦ Αὐγούστου.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ἄ! ναί· τὸ εἶχεν εἰπεῖ. Ἄλλ' εἶσαι τεταραγμένη.

ΟΚΤΑΒΙΑ. Ἐτρεξα, διὰ τοῦτο εἶμαι ἐξημμένη.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ἄν δὲν ἦτο ἡ κεφαλή του τοσοῦτον εὐμορφος, ἤθελον ἀποκόψει αὐτήν.

ΟΚΤΑΒΙΑ. ὦ! Μεσσαλίνα· ὑπάρχουσι τέσσοι νέοι οἵτινες λατρεύουσι τὴν ξανθὴν αὐτὴν κόμην, οἵτινες ριγῶντες θεωροῦσι τὰ κοράλλια αὐτὰ χεῖλη, οἵτινες πρόσφέρουσι τὴν ζωὴν αὐτῶν ὅπως ἐνστερνωσθῶσι τὸ ἀλαβάστρινον αὐτὸ στήθος. Ἄφες τὸν Τραῦλον ἡσυχον· δὲν ἀξίζει τὸν κόπον.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ (ἀργισμένη). Οκταβία, πρῶτον ἤδη ὀμιλεῖς οὕτως· ἀλλὰ δὲν ἐνόησες ὅτι ἡ Μεσσαλίνα δὲν ὁμοιάζει τὰς λοιπὰς γυναῖκας; ἔχει καὶ ἡ ταπείνωσις καὶ τὸ αἰσχος καὶ ἡ ὕλη μεγαλοπρέπειαν καὶ μεγαλοφροσύνην. Ἡ Μεσσαλίνα ἀγαπᾷ μετὰ λύσσης καὶ μανίας ἔστω καὶ σιγμιαίως μόνον· καὶ ὁ Τραῦλος ἢ θ' ἀνταποκριθῆ εἰς τὸν ἔρωτα τοῦτον ἢ οὐδέποτε ἄλλη γυνὴ θά τὸν σύρη ἐπὶ τοῦ στήθους της.

ΟΚΤΑΒΙΑ. Ἀλλά...

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Σιώπα. Ἐτοίμασε τὴν σιολὴν τῆς Λυκίσκης καὶ ἔλθε τὸ ἑσπέρας μετ' ἐμοῦ, θὰ ὑπάγω εἰς τὸν οἶκόν του. σὲ ὑπόσχομαι ὅτι ὅπως δῆποτε θὰ διασκεδάσης· θέλω συγκινήσεις, ἀδιάφορον ἂν παρίσλαμαι εἰς τραγωδίαν, ἢ κωμωδίαν. Θεὸς ἐγχειρίδιον εἰς τὸ θυλάκιόν μου.

ΣΚΗΝῆ Γ'.

Οἰκία τοῦ Τραύλου. Νύξ βαθεῖα· ἀπομεμκρυσμένα ἄσματα εὐθυμούντων. Ὁ Τραῦλος περιπατεῖ ἐν τῷ φωτιζομένῳ ὑπὸ ἀμυδρᾶς λυχνίας δωματίῳ αὐτοῦ.

ΤΡΑΥΛΟΣ. Ἐρῶ τὴν Μεσσαλίαν! ὦ! ἂν ἐγνώριζον τοῦτο οἱ φίλοι μου, ἤθελον σωρεύσει κατ' ἐμοῦ τοὺς πικροτέρους αὐτῶν σαρκασμοὺς καὶ δικαίως· ἐγώ, ὁ παρθένον ἔχων τὴν καρδίαν, ν' ἀγαπήσω τέρας κακίας καὶ αἰσχροῦτος; Ὁ Τραῦλος τὴν Μεσσαλίαν; Ἀγαπῶ αὐτὴν μέχρι μανίας καὶ αἰσθάνομαι ἀκαταμάχητον ἅμα ἀποσίροφην πρὸς αὐτήν. Τί λοιπὸν ἐνίκησεν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν καρδίαν μου; Λέγουσιν ὅτι οἱ ἐνάρετοι ἰλιγγιῶσιν ἐνώπιον τῆς κακίας. Λέγουσιν ὅτι ἡ ὑψίστη τῶν εὐδαιμονιῶν εἶναι ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἐξάγνισις πεπλωκυίας καρδίας. Ὀνειρα· ἡ Μεσσαλίνα δὲν ἐξαγνίζεται· ἡ φύσις αὐτῆς εἶναι τοσοῦτον πονηρὰ ὥστε καὶ ἡ πνοὴ τοῦ ἀγνοτέρου ἔρωτος εἶναι ἀδύνατον νὰ διασκεδάσῃ τὰ σκοτεινὰ τῆς κακίας νέφη ἅτινα τὴν περιβάλλουσιν. Καὶ ὅμως ὁ ἔρος τὰ πάντα δύναται. Τίς οἶδεν! ἂν ἠδυνάμην νὰ ἐμπνεύσω πρὸς αὐτὴν τὸ αὐτὸ πῦρ, ἴσως ἐφωτίζετο τὸ σκότος τῆς καρδίας αὐτῆς. Ἐνίστε ἡ κακία εἶναι αὐτὴ ἡ ἀρετὴ πενθοῦσα καὶ ἡ λαγνεῖα εἶναι ὁ ἀγνὸς ἔρος ἐνδεδυμένος σιολὴν ἀπελπισίας. Μὴ ἠγάπησεν ἡ γυνὴ αὐτὴ ποτὲ καὶ δὲν ἀντηγαπήθη; μή. . . (κρούουσι τὴν θύραν). Τίς εἶναι (ἀνοίγει τὴν θύραν καὶ εἰσέρχεται ὁ Βαλέριος);

ΒΑΛΕΡΙΟΣ. Αἶ! Φιλόσοφε, ἀεροβᾶτα, σκιαθῆρα, τί κάμνεις; Οὐφ· εἶπέ με πόσον ἐτῶν εἶσαι; ἑκατὸν ἢ εἰκόσι; Ἄφες τὸν μωρὸν Πλάτωνα καὶ τὸν ἔτι μωρότερον Σωκράτην καὶ ἔλθὲ νὰ πῶμεν οἶνον.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Δὲν ἀγαπῶ τὴν μέθην.

ΒΑΛΕΡΙΟΣ. Δὲν ἀγαπᾷς τὴν μέθην; Ἄλλ' ἂν ἡ ἀρίστη κατὰσλασις τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ σίγμη καθ' ἣν λατρεύει τοὺς Θεούς, ἡ σίγμη αὕτη εἶναι ἀποτελεσμα μέθης. Ἡ ἔκσλασις εἶναι ἀμφιθαλὴς τῆς μέθης ἀδελφή.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Πιθανόν, ἀλλ' ἄφες με ἡσυχον.

ΒΑΛΕΡΙΟΣ. Ἡσυχον, ἡσυχον· ἀλλὰ θὰ ἡσυχάσης εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἐντὸς τοῦ τάφου σου. Ἐλθὲ νὰ πῶμεν οἶνον.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Δὲν ἐννοοῦσι τὴν ἡσυχίαν ὁμοίως πάντες, καὶ ὁ εὐπαθὴς βίος μ' ἐμποιεῖ Φρίκην.

ΒΑΛΕΡΙΟΣ. Ἀλλὰ ζῆς βίον κοχλίου, τὸ ἐννοεῖς;

ΤΡΑΨΛΟΣ. Κάλλιον κοχλίας ἢ σκνίψ.

(Ἀκούονται μακρόθεν ζωηρότερα τὰ ἄσματα.)

ΒΑΛΕΡΙΟΣ. Ἀκούεις μακρὰν τοὺς φίλους ἡμῶν; Ἴδου τί καλεῖται νεότης· ἡ ἡλικία τῆς ζωηρότητος, τῆς εὐθυμίας, τῆς ἀκηδίας. Μὴ ἐξευτελίζης τὴν ἀμέριμνον αὐτὴν ἡλικίαν δι' ἐργασίας ἀγόνου, διὰ σκέψεων παραφρόνων.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Ἄλλ' ἂν ἔχω ἐν τῇ καρδίᾳ ὀδύνην μὴ ἐπιτρέπουσαν τὴν εὐθυμίαν;

ΒΑΛΕΡΙΟΣ. Ὀδύνην; ἡ νέα ἡλικία ἀγνοεῖ αὐτήν· ἡ ὀδύνη ἐν τῇ νεότητι ὁμοιάζει τὴν σκιὰν πλῆνου διερχομένου ἄνωθεν, σκιὰν μόλις φαινομένην καὶ παρερχομένην.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Ἀρκεῖ· δὲν ἔκλαυσεσ εἰσέτι καὶ ἀπιστεῖσ εἰς τὴν ὁδύνην. Δὲν ἔρχομαι· ὕπαγε μόνος εἰς τὴν κραιπάλην. (Ἀνοίγει ἡ θύρα βιαίως καὶ εἰσέρχεται ὁ Ἰούλιος.)

ΙΟΥΛΙΟΣ. Τραῦλε, εἶσαι μὲν σχολαστικός, ἀλλ' εἶσαι καὶ ἀξιαγάπητος· ἀπόψε μὴν ἐξέλθης.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Δὲν σκοπεύω νὰ ἐξέλθω.

ΙΟΥΛΙΟΣ. Διότι οἰωνόμαντις μὲ ἀνήγγειλεν ὅτι αὔριον θὰ σὲ ἀπαντήσω νεκρόν.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Πιθανὸν καὶ τοῦτο.

ΒΑΛΕΡΙΟΣ. Ὁ μάντις ἠπατήθη· ὁ Τραῦλος εἶναι πάντοτε νεκρός, δὲν πίνει, δὲν μεθύει, δὲν ἀγαπᾷ. ἔχει, λέγει, βαθυτάτην ὁδύνην ἐν τῇ καρδίᾳ.

ΙΟΥΛΙΟΣ. Πῶς, Βαλέριε, ἀγνοεῖσ λοιπὸν ὅτι ὁ Τραῦλος ἀγαπᾷ;

ΒΑΛΕΡΙΟΣ. Ἀδύνατον. Ἐκτὸς ἂν ἀγαπᾷ τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος καὶ τὴν λυχνίαν, ἥτις φωτίζει τὰς νυκτερινὰς αὐτοῦ σπουδὰς.

ΙΟΥΛΙΟΣ. Ὄχι, ὄχι· ἀγαπᾷ γυναῖκα.

ΒΑΛΕΡΙΟΣ. Μήπως ζῆ εἰσέτι ποῦ ἡ Ἀσπασία ἢ τοῦ Σωκράτους φίλη;

ΤΡΑΨΛΟΣ. Πρὸς Θεῶν, ἄς παύσῃ ἡ ὁμιλία αὕτη.

ΙΟΥΛΙΟΣ. Τί Ἀσπασίαν λέγεις· ὁ Τραῦλος ἀγαπᾷ γυναῖκα πλῆρη νεότητος, ἀκμῆς καὶ κάλλους.

ΒΑΛΕΡΙΟΣ. Ἀδύνατον· ὁ Τραῦλος θ' ἀγαπᾷ καμίαν εἰκόνα ἢ παρεφρόνησα.

ΙΟΥΛΙΟΣ. Ἀγαπᾷ τὴν Μεσσαλίαν.

ΒΑΛΕΡΙΟΣ. Πῶς; Πῶς; δὲν ἤκουσα καλῶς· τὴν Μεσσαλίαν εἶπες;

ΙΟΥΛΙΟΣ. Ναί, τὴν Μεσσαλίαν ἀγαπᾷ, Φερμότατα, πιστότατα, πλατωνικώτατα.

ΒΑΛΕΡΙΟΣ. Ὁ Τραῦλος τὴν Μεσσαλίαν (καγχάζει). Καλά, κάλλιστα· ἴσως διαδόσει εἰς τὰς φλέβας αὐτοῦ τὸν πυρετὸν τῆς καρδίας της. Καί, Τραῦλε, λέγουσιν ὅτι ἔχει ὠραῖον σιῆθος ἢ Μεσσαλίνα. Εἶναι εὐπρόσιτος καλλονή.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Φίλοι· μὲ πικραίνετε ἐνῶ δὲν μὲ ἀποσιρέψετε· ἢ ὀμιλία αὐτὴ μὲ λυπεῖ· Θέλετε νὰ ἐξακολουθήση;

(Ἀκούονται ἄσματα ἐξωθεν.)

ΙΟΥΛΙΟΣ. Ἴδου ἢ ὀμιλία διεκόπη ὑπὸ τῶν ἁσμάτων· ἢ συνοδία ἡμῶν διέρχεται ἐξωθεν τῆς Θύρας. Χαῖρε, Τραῦλε, καὶ μὴ ἐξέρχεσαι ἀπόψε.

(Ὁ Ιούλιος καὶ ὁ Βαλέριος ἀναχωροῦσιν.)

ΤΡΑΨΛΟΣ (κλείων τὴν Θύραν ἐπιμελῶς). Ἴδου τί καλοῦσι νεότητα! Καλοῦσι τὴν ἡλικίαν ταύτην χρυσοῦν, ὅχι διότι αἰσθανόμεθα ἡμᾶς ἀκμαίους πρὸς πᾶν ἀγαθόν, ἀλλὰ διότι αἰσθανόμεθα ἡμᾶς ἀντέχοντας πρὸς πᾶσαν κακίαν (κρούεται ἡ Θύρα). Ἄς κρούωσιν ὅσον θέλωσιν, δὲν ἀνοίγω πλέον (ἢ Θύρα κρούεται σφοδρότερον). Αὐτὸ εἶναι ἀνυπόφορον· τίς εἶναι;

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ (ἐξωθεν). Λυκίσκη ἢ ἐταίρα.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Ἐλανθάσθης· δὲν ζητεῖς τὴν Θύραν αὐτήν.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Λυκίσκη ἢ ἐταίρα ζητεῖ τὸν Τραῦλον.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Ὁ Μοντᾶνος δὲν συγχρωτίζεται μετὰ ἐταιρῶν.

(Κατ' ἰδίαν.) Ἡ Φωνὴ αὐτὴ μὲ συγκινεῖ.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ἄνοιξον ἢ Φραύα τὴν Φύραν.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Ἄνοιγῶ· ἀλλ' ἀλλοίμονον εἰς σέ ἂν μ' ἐνοχλήσης.

(Ἄνοιγει τὴν Φύραν καὶ εἰσέρχεται ἡ Μεσσαλίνα μετὰ τῆς Ὀκταβίας· ἡ Ὀκταβία εἶναι κάτωχρος. Ἡ Μεσσαλίνα ἐνδεδυμένη σπολὴν ἑταίρας ἔχει ἡμυγύμνους τοὺς ὤμους καὶ τὴν κόμην πλουσιῶς ἐστολισμένην μὲ μαργαρίτας καὶ ἀδάμαντας.)

ΤΡΑΨΛΟΣ. Ἡ αὐτοκράτειρα!

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ἡ αὐτοκράτειρα; ἀπατᾶσαι· ἐγκατέλειψα τὴν πορφύραν εἰς τὸ παλάτιον· εἶμαι Λυκίσκη ἑταίρα.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Ὡ τῶν ὀνείρων! Ἦτο λοιπὸν ἀληθῆ τὰ ἀδόμενα; Μεσσαλίνα, Μεσσαλίνα!

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Λέγε Λυκίσκη.

ΤΡΑΨΛΟΣ. Δι' ἐμέ εἶσαι Μεσσαλίνα πάντοτε. Ἦμην ἡλίθιος καὶ ἐνύμιζον ὅτι ἐσυκοφαντεῖσο, ὅτι ἡ κακία καὶ ὁ φθόνος παρέσλησάν σε κυλιομένην εἰς τὸν βόρβορον τῆς ἀκολασίας· παρέσλησάν σε ὀργιάζουσαν καθ' ἐσπέραν εἰς τὰς τριόδους μετὰ τοῦ τυχόντος καὶ σίρωννύουσαν χαμαὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν τήβεννον ὅπως μὴ πηγαίνεσαι ὑπὸ τῶν λίθων· καὶ ἐγὼ ὑβρίζον αὐτοὺς διὰ τὴν συκοφαντίαν· καὶ ὅμως εἶχον δίκαιον!

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ἀρκεῖ· μετὰ τοῦ τυχόντος εἶπες; ἀπατᾶσαι· μόνον μετὰ τῶν καλῶν. Ἀγαπῶ τὸ κάλλος καὶ ζητῶ αὐτὸ πανταχοῦ· εἶναι ἀγενές τοῦτο;

ΤΡΑΨΛΟΣ. Τὸ κάλλος; ὦ· μολύνεις αὐτό, μολύνεις τὴν εἰκόνα ταύτην τῶν Θεῶν διὰ λατρείας ἀγενοῦς καὶ κτηνώδους,

διὰ τῆς μέθης, τῶν ὀργίων, τοῦ αἴσχους καὶ τῆς λοιπῆς συν-
οδίας.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ὁκταβία· δός μοι τὸ κάτοπιρον· μὲ διδά-
σκουσι τὴν ἀρετὴν καὶ φαίνεται ὅτι ἢ ἐγήρασα, ἢ ἡ μορφὴ
μου μετεβλήθη.

ΤΡΑΪΛΟΣ. Σὲ βεβαιῶ, εἶσαι καλλίστη· εἶσαι ὡραία ὡς ἡ
Ἀφροδίτη, ἀλλ' ὡς ἡ πᾶνδημος Ἀφροδίτη· τὴν οὐρανίαν οὐδ'
ἐφαντάσθης ποτέ.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Δὲν ἦλθον ἐδῶ διὰ νὰ μάθω ἠθικὴν· τὸ ἐν-
νοεῖς, ἐλπίζω.

ΤΡΑΪΛΟΣ. Κάλλιστα· ἐνόμιζες ὅτι ἔχω ἀνάγκην τῆς ἐταί-
ρας Λυκίσκης· ἀλλ' ἠπατήθης.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Μὴν εἶσαι...

ΤΡΑΪΛΟΣ. Εἶμαι ἀνὴρ, ἀλλ' ἔχω καρδίαν καὶ ψυχὴν ἐν
ἐμοί· Μεσσαλίνα, ὑπάρχει ἄνθρωπος ἐν Ῥώμῃ, ὅστις ἀγαπᾷ
σὲ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτοῦ, ὅστις θαυμάζει τὴν καλλονὴν
αὐτὴν, ἣτις μολύνεται δι' ἀγοραίων φιλημάτων, ὅστις ὁμως
ὠρκίσθη νὰ μὴ θέσῃ φίλημα ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτῶν, εἰμὴ
ἀφοῦ παύσωσιν οἱ λοιποὶ ἀποθέτοντες. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς
ἐσκέφθη νὰ φονεύσῃ τὴν Μεσσαλίαν καὶ ν' ἀποθέσῃ εἰς τὰ
χειλῆα αὐτῆς, θνησκούσης, φίλημα τὸ ὁποῖον δὲν ἤθελε πλέου
διαγραφῆ.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι μωρὸς ἢ κακοῦργος.
Τραῦλε, διότι σὺ ἔχεις τοιαύτας παραφόρους ἰδέας, αἰσθά-
νεσαι ἐν σοὶ τὴν δύναμιν νὰ μ' ἀγαπᾷς αἰωνίως καὶ πιστῶς,
χωρὶς οὐδέποτε ν' ἀπαυδήσης, χωρὶς οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ν'
ἀπολέσης τὴν γοητείαν τῶν πρώτων ἡμερῶν, χωρὶς νὰ φο-

βηθῆς τὸ γῆρας, χωρὶς νὰ μὲ βλέπῃς ἐπὶ τέλους ὡς φέβη-
τρον καὶ ν' ἀπορῆς σὺ ὁ ἴδιος πῶς ἄλλοτε μ' ἠγάπησες;

ΤΡΑΨΑΟΣ (ἐνθους). Θὰ παύσῃς τότε ὀργιάζουσα, θὰ
παύσῃς μολύνουσα τὸ κάλλος τοῦτο, τὸ ὅποιον ἔλαβες διὰ
νὰ λατρεύῃσαι πιστῶς ὡς ὁ Θεός; Αἰσθάνομαι, Μεσσαλίνα,
τὴν δύναμιν ταύτην καί, ἂν θέλῃς, δοκίμασε.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Βεβαίως θ' ἀποτύχω ἢ δὲν ἔχεις ψυχὴν.

ΤΡΑΨΑΟΣ. Δὲν ἔχω ψυχὴν, Μεσσαλίνα; παίζεις;

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Δὲν παίζω· ἀπεναντίας, ὀργίζομαι διότι
παρέρχεται ἐπὶ ματαίῳ ἡ ὥρα, δηλαδή ἡ νεότης ἡμῶν.

ΤΡΑΨΑΟΣ. Ἠγάπησες ποτέ, Μεσσαλίνα.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ (σύνοφρυς). Δὲν ἐνθυμοῦμαι· πρὸς τί ἡ ἐρώ-
τησις;

ΤΡΑΨΑΟΣ. Ἐπροδόθῃς ποτέ;

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ (σύνοφρυς). Τραῦλε, προτιμῶ τὴν ὀργὴν σου
ἢ τοιαύτας ἐρωτήσεις.

ΤΡΑΨΑΟΣ. Ἄλλ' οἰουδήποτε καὶ ἂν ἠγάπησες, ὅσονδή-
ποτε φοβερὰ καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ προδοσία καὶ ἡ ἐκ ταύτης
ἀπελπισία, ἐγὼ δύναμαι νὰ σὲ ικανοποιήσω· ἐὰν τὸ πολὺ
φῶς ἐτύφλωσε τὴν καρδίαν σου, ἐγὼ δύναμαι νὰ φωτίσω
πάλιν αὐτὴν ἠπιώτερον καὶ διαρκέστερον.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ (σείρουσα τὴν παλάμην ἐπὶ τοῦ μετώπου ὡς εἰ ἀπωθοῦσα
λυπηρὰν ἀνάμνησιν). Εἶσαι παιδίον πάντοτε· ἡ Μεσσαλίνα δὲν
ἐννοεῖ τοὺς ἔρωτας αὐτοὺς τῶν ἡλιθίων τοὺς χλιαρούς· καυ-
σλικούς ἔρωτας ποθεῖ.

ΤΡΑΨΑΟΣ. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους σὲ ἀγαπῶ, Μεσσαλίνα· καὶ

δὲν ἔχεις δικαίωμα νὰ μολύνης τὴν ἐντετυπωμένην ἐν τῇ καρδίᾳ μου εἰκόνα σου· ἐὰν δὲν εἶναι πιστὴ, ἐὰν οὐδόλως ὁμοιάζῃ τὸ πρωτότυπον, ἀλλὰ τότε εἶναι ἐμὸν ἔργον, Μεσσαλίνα, καὶ δὲν ἔχει κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ συντρίψῃ τὸ ἔργον μου καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν ἀπάτην μου. Σὲ ἰκετεύω, αὐτοκράτειρα, φύγε· μὴ ἱεροσυλῆς, μὴ κατασφίξεῖς τὸ μόνον καὶ διὰ τοῦτο ἰσχυρότατον αἴσθημά μου.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Δυστυχῆς, παρεφρόνησες!

ΤΡΑΪΛΟΣ. Πιθανόν, μὴ ἐμπαίξῃς λοιπὸν τὴν παραφροσύνην μου, διότι ἐπιφέρει θάνατον τοῦτο.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ (βλέπουσα χειρόγραφον). Ὁ κύλινδρος αὐτὸς εἶναι βέβαια ὁ Πλάτων.

ΤΡΑΪΛΟΣ. Εἶναι τὸ συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Δὸς μοι αὐτό· δὲν εἶμαι ἄμοιρος φιλοσοφίας, τοῦλάχιστον ὑγιουῖς φιλοσοφίας. Πείθεσαι εἰς τὰς θεωρίας τοῦ φιλοσόφου τούτου;

ΤΡΑΪΛΟΣ. Ὅσον σὺ περιφρονεῖς αὐτάς.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ἀπατᾶσαι· ἐγὼ θαυμάζω τὸν φιλόσοφον ὅστις πολυτελῶς ἤγε τὸν βίον καὶ ὅστις ἠῤᾶτο πολυτελῶς. Ἄκουσον λοιπὸν (ἀναγινώσκει)· « Δεῖ τὸν ὀρθῶς ἰόντα ἐπὶ τοῦτο τὸ πρᾶγμα, ἄρχεσθαι μὲν νέον ὄντα ἰέναι ἐπὶ τὰ καλὰ σώματα, καὶ πρῶτον μὲν, ἐὰν ὀρθῶς ἠγῆται ὁ ἠγούμενος ἐνδὸς σώματος ἐρᾶν, ἔπειτα δὲ κατανοῆσαι αὐτὸν (ὑφοῖ τὴν φωνήν) ὅτι τὸ κάλλος τὸ ἐπὶ ὀφρωῦν σώματι τῷ ἐπὶ ἐτέρῳ ἀδελφὸν ἐστὶ καὶ εἰ δεῖ διώκειν τὸ ἐπ' εἶδει καλόν, πολλὴ ἄνοια μὴ οὐχ ἔν τε καὶ ταῦτὸν ἠγεῖσθαι τὸ ἐπὶ πᾶσι τοῖς σώμασι κάλλος· τοῦτο δ' ἐννοήσαντα κατασφίξῃναι πάντων τῶν καλῶν σωμάτων

έρασλήν, ένδς δέ τὸ σφόδρα τοῦτο χαλάσαι καταφρονήσαντα καὶ σμικρὸν ἠγησάμενον. ἢ Ἀκούεις, Τραῦλε; έννοεῖς ὅτι φιλοσοφῶ κάλλιον σου; ὁ χαρακτήρ μου εἶναι τοιοῦτος; λατρεύω τὸ καλὸν ὅπου ἂν ἀπαντήσω αὐτό, ἀδιαφορῶ δὲ έντελῶς περὶ τοῦ ἀτόμου. Ὁ Τραῦλος ἔχει ὠραίους γλαυκοὺς ὀφθαλμούς, λατρεύω τοὺς ὠραίους γλαυκοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ. Ὁ Σίλιος ἔχει ἀρρευωπὸν κάλλος, λατρεύω τὸν Σίλιον.

ΤΡΑΥΤΛΟΣ (ὠχριῶν). Ὁ Σίλιος εἶπες; Καὶ ἀγαπᾶς πολὺ αὐτὸν τὸν Σίλιον;

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ὑπερμέτρως, ὅσον σέ· δὲν ἀποκλείει τὸ έν τὸ ἄλλο.

ΤΡΑΥΤΛΟΣ. Δέν έννοῶ τὴν φιλοσοφίαν αὐτήν· τί ζητοῦσα ἦλθες ένταῦθα;

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Σιγμὴν εὐδαιμονίας· ἦλθον νὰ θωπεύσω τὴν μωρὰν αὐτὴν κεφαλὴν καὶ ν' ἀσπασθῶ τὰ παραληροῦντα ταῦτα χεῖλη.

ΤΡΑΥΤΛΟΣ. Ἄφες με· τὰ χεῖλη μου δὲν μολύνονται· ἀλλοῦ ἐπαίτει ἔρωτας τοιούτους· ὁ Τραῦλος δὲν τοὺς έννοεῖ.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Ὦ! τὸ πρᾶγμα γίνεται σοβαρὸν, καὶ πρίσχε· ἡ Μεσσαλίνα ἐκδικεῖται πικρῶς τοὺς περιϋβρίζοντας αὐτήν· ἀλλ' έν τούτοις (γυμνοὶ τοὺς ὤμους αὐτῆς) λέγουσιν ὅτι ἡ θέα τοῦ κάλλους μαλάσσει καὶ τὰ θηρία· ἰδέ, καὶ ἂν εἶσαι Ἀθηνᾶ, θὰ πέσης.

ΤΡΑΥΤΛΟΣ (κλείων τοὺς ὀφθαλμούς). Εἶμαι τυφλός.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ (έν ὀργῇ). Ἀληθῶς λοιπὸν ἐπιθυμεῖς τὸ σκότος τοῦ θανάτου; Ἀλλὰ θὰ σέ φονεύσω, Μοντᾶνε, έννοεῖς; Σὺ πρῶτος δὲν ὑπήκουσες εἰς ἐμέ καὶ θ' ἀποθάνης.

ΤΡΑΥΤΛΟΣ. Ἀδιάφορον· ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς διαφθορᾶς ἔμεινα ἀγνός ὡς ὁ ἥλιος, οὐδέποτε βυθισθεὶς εἰς τὴν ἰλὺν τῶν τέρψεων τῆς νεύτητος. Πατρεύω τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς λαγνείας· τὸ πῦρ ἠγάπησε τὸ ὕδωρ· Θὰ σβεσθῆ ἐν αὐτῷ· δικαίως Θὰ μὲ φονεύσης. Ἄλλὰ τοῦλάχιστον Θ' ἀποθάνω, ὅπως ἔζησα, πιστεύων εἰς τὸν ἔρωτα.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Τραῦλε, ἡ αὐτοκράτειρα ἐπαίτεϊ ἓνα ἀσπασμόν.

ΤΡΑΥΤΛΟΣ. Καλὰ χεῖλη ὑπάρχουσι πολλά· ἀλλοῦ ἐπαίτει Φιλήματα.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ (θαυπέουσα τὴν κόμην του). Τραῦλε, ἰδέ με· δὲν εἶμαι εὐμορφος; (περιβάλλουσα αὐτόν) σὲ παρακαλῶ, ἐν Φίλημα, ἐν μόνον Φίλημα· Θέλεις οἶνον; ἔλθὲ νὰ μεθύσωμεν ὁμοῦ· ν' ἀνάψωσι φῶτα πολλά, νὰ φέρωσιν ἄνθη, νὰ ἀντηχῆ ἡ ἀρμονία καὶ ἡμεῖς νὰ βυθιζώμεθα εἰς ἔκστασιν· (ὁ Τραῦλος κλίνει τὴν κεφαλὴν) ἐν Φίλημα θέλω, Τραῦλε, ἰδοὺ ἐναγκαλίζομαι τοὺς πόδας σου, ἰδοὺ ἔρπω πρὸ σοῦ ὡς ἡ ἐσχάτη τῶν γυναικῶν. (Ὁ Τραῦλος ἐγείρει αὐτὴν καὶ τὴν περιβάλλει.)

ΟΚΤΑΒΙΑ (τεταραγμένη). Μεσσαλίνα, ὁ Σίλιος διέρχεται.

ΤΡΑΥΤΛΟΣ (ἀπωθῶν τὴν Μεσσαλίαν). Ὁ Σίλιος; ὕπαγε πρὸς αὐτὸν νὰ σὲ ἀσπασθῆ.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Τότε λοιπὸν ἀπόθανε. (Σύρει ἐγχειρίδιον καὶ βυθίζει αὐτὸ εἰς τὴν καρδίαν του· ὁ Τραῦλος πίπτει.) Τώρα δύναμαι νὰ ἀσπασθῶ τὰ χεῖλη σου διότι εἶναι θερμὰ εἰσέτι (κύπτει πρὸς τὸν Τραῦλον).

ΟΚΤΑΒΙΑ. Μεσσαλίνα, σὲ κράζει ὁ Σίλιος.

ΜΕΣΣΑΛΙΝΑ. Εἰς κέρακας! (Ἐγείρει τὴν κεφαλὴν τοῦ Τραύλου.)

ὈΚΤΑΒΙΑ (ἀρπάζουσα τὴν Μεσσαλίαν καὶ ἀπωθοῦσα αὐτὴν πρὸς τὴν Θύραν). Ἄλλὰ σὲ κράζει ὁ Σίλιος. (Καταλείπει τὴν Μεσσαλίαν ἔκτος τῆς Θύρας, ἐπιστρέφει, ἐναγκαλίζεται τὸν Τραῦλον καὶ ἀσπάζεται αὐτὸν παρατεταμένον φίλημα.) Τραῦλε, ἠπατήθης· διατί νὰ μὴ ἀγαπήσης ἐμὲ ἥτις τόσον σὲ ἠγάπησα; (Ἐξάγει τὸ ἐγχειρίδιον ἀπὸ τοῦ στήθους τοῦ Τραύλου καὶ φονεύεται.)

ΜΕΣΣΑΛΙΑ (ἐπιστρέφουσα). Δὲν ἦτο κανεῖς. (Βλέπουσα τὰ δύο πτώματα.) Ὀκταβία; τί; ὦ τὴν ἀνόητον! Ἴδου τί καλοῦσιν ἔρωτα.

[Δ. Παπαρρηγοπούλου Χαρακτῆρες (Athènes, 1870, in 8°), p. 7-45.]

ΝΕΡΩΝ.

ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΕΙΣ ΠΡΑΞΙΝ ΜΙΑΝ.

ΠΡΟΣΩΠΑ.

ΝΕΡΩΝ.

ΛΚΤΗ.

Ἡ σκηνὴ ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας
τοῦ Νέρωνος.

Ἡ σκηνὴ ἐν πολυτελεῖ ἐπαύλει, πέραν τοῦ Τιβέρεως, εἰς αἰ-
θουσαν ἐσπολισμένην δι' ἀρίστων ἀγαλμάτων καὶ πολυτελῶν
ἐπίπλων.

ΛΚΤΗ. Τί ἔχεις, Νέρων; Διατί ἀπό τινος ἡ ξανθὴ αὐτὴ
κεφαλὴ πίπτει βαρέως ἐπὶ τῆς παλάμης σου καὶ τὸ βλέμμα
σου ὅτε μὲν νεκροῦται, ὅτε δὲ λαμβάνει ὄψιν ἀπαισίαν; Δὲν
μὲ ἀγαπᾷς πλέον; Στενοχωρεῖσαι πηλσίον μου; Θέλεις ν'
ἀπέλθω; Ἡ πρὸς σέ λατρεία μου εἶναι βαθεῖα καὶ ἠκίστα
θορυβώδης. Ἔσο σὺ εὐδαίμων, περὶ ἐμοῦ ἀδιαφορῶ· ἂν ἡ
Ἀκτὴ σου δὲν σέ τέρπη πλέον, διάταξον ν' ἀπέλθῃ· μόνη,
μακρὰν σου, θὰ εἶναι εὐτυχὴς ἐν τῇ συμφορᾷ αὐτῆς, διότι
θ' ἀναλογίζεται ὅτι δὲν σέ βασανίζει, δὲν σ' ἐνοχλεῖ ἐπιμέ-
νουςα εἰς ἔρωτα ὅσῃς ἐσβέσθη ἐν τῇ καρδίᾳ σου.

ΝΕΡΩΝ. Καὶ τί θέλεις ν' ἀγαπήσω ἐκτὸς σοῦ, Ἀκτὴ μου.
Ποῦ ἄλλοῦ θέλεις νὰ ζητήσω παραμυθίαν; Ὅταν μένω
πηλσίον σου αἰσθάνομαι ζωογονουμένην τὴν συνήθη ἀγαθό-
τητα μου· ἀλλὰ δὲν μένω διαρκῶς πηλσίον σου· καὶ ἡ πειρὰ

ἤρχισε νὰ κατασφρέφῃ τὴν καρδίαν μου. Καταρρέουσιν αἱ πρῶται ἀρχαὶ καὶ φοβοῦμαι ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα καθ' ἣν ὁ κόσμος θὰ τρέμῃ ὅταν ἀκούῃ τὸ ὄνομά μου προφερόμενον.

ΛΚΤΗ (μειδιῶσα). Ἐγὼ δὲν φοβοῦμαι τοιαύτην μεταβολήν· ὅταν λέγῃς ὅτι μ' ἀγαπᾷς, τὸ λέγεις ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς· καὶ ὅστις προφέρει εἰλικρινῶς καὶ ἐν πεποιθήσει τὴν λέξιν ταύτην, εἶναι εὐγενῆς καὶ ἀγαθὸς ἄνθρωπος. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ Ρώμη ἀνέπνευσεν, ἡ Ρώμη εἶναι εὐδαίμων καὶ εὐχεται εἰλικρινῶς ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος, δὲν λατρεύει. Αἱ μητέρες εἰς τὰ παιδιά φέρουσι τὸν Νέρωνα ὡς παράδειγμα καὶ δακρύουσαι διηγοῦνται ὅτι ὅτε κατὰ πρῶτον σὲ παρουσίασαν νὰ ὑπογράψῃς καταδίκην θανάτου ἀνέκραξες· — εἶθε νὰ μὴ ἐμάνθανον ποτὲ γράμματα! Τὸ παρὸν ἐγγυᾶται ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος.

ΝΕΡΩΝ. Ἀπατηλὴ ἐγγύησις! Ἡ εὐδία κυφορεῖ τὰς φοβερωτέρας θυέλλας· ἀλλὰ τί πταίει ὁ οὐρανὸς ἂν ἡ θάλασσα πέμπῃ πρὸς αὐτὸν τὰ νέφη, τὸν θολοῖ καὶ τὸν ὀπλίζει μὲ κεραυνόν;

ΛΚΤΗ. Ἡ ἀγαθὴ φύσις εἶναι πάντοτε ἀγαθὴ.

ΝΕΡΩΝ. Ἡ ἀγαθὴ φύσις πίπτει εὐχερέστερον· ἡ ὑψίστη κακία εἶναι ἀδελφὴ τῆς ὑψίστης ἀρετῆς. Ἀκτὴ, νομίζεις ὅτι ζῶ ζῶν ἄνθρώπου ἐγώ; ὅτι, ἐκτὸς ὅταν ἀναπαύωμαι πηλοσίου σου, αἰσθάνομαι τέρψιν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ; Ἡ ἀγαθότης μου χλευάζεται· καλεῖται μωρία καὶ ἀνανδρία. Καταμηνύουσι καθ' ἐκάστην ἄνθρωπον, οἵτινες εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶναι ἀθῶοι καὶ οὐς συγχωρῶ ἄνευ περαιτέρω ἐρεύνης. Γνωρίζεις ὁποῖαν τρικυμίαν ἐγείρει τοῦτο; γνωρίζεις τί λέγουσι περὶ ἐμέ; — Καῖσαρ, ἔσο Καῖσαρ. — Ἡ Ρώμη δὲν αἰσθάνεται τὴν χειρὰ σου. Ἡ Ρώμη εἶναι εὐτυχῆς, λέγεις, Ἀκτὴ

μου· πιθανόν· ἀλλ' ἐγὼ δὲν εἶμαι εὐτυχής· καὶ πλησιάζω
 νὰ πεισθῶ ὅτι δὲν εἶμαι Καῖσαρ. Διηνεκῶς μὲ τὸ λέγουσι.
 — Ἔσο Καῖσαρ! Ἐπιφωνοῦσιν εἰς τὰς σίλας καὶ τὰ περι-
 σιύλια· ἔσο Καῖσαρ, χαράτλουσι πάντοτε ἐπὶ τῆς τρα-
 πέξης μου. Ἔσο Καῖσαρ, δηλαδὴ ὑαῖνα ἀπαισία διασπεί-
 ρουσα τὴν φρίκην καὶ τὸν τρόμον· ἀνθρωπόμορφον τέρας
 ἀναπνέον τοὺς στεναγμοὺς τῶν θυμάτων, καὶ τερπόμενον
 ὑπὸ τῆς Θεάς τοῦ αἵματος. Ἔσο Καῖσαρ! Δηλαδὴ σιγμά-
 τισον διὰ παντὸς τὸ ὄνομά σου καὶ ρίψον αὐτὸ ὡς διηνεκὲς
 φόβητρον τῶν μελλόντων αἰώνων· καὶ διὰ τί τοῦτο; διότι
 ἔχουσιν οἱ περὶ σὲ ἐχθροὺς, οὓς ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐξοντώσωσι,
 διότι εἰσὶ πλεονέκται ἐπιθυμοῦντες τὸν πλοῦτον τῶν ἄλλων.
 Οἱ ἄθλιοι! σήμερον τὸ πρωτὶ εἰς ἐξ αὐτῶν ἐκρύβη ὀπισθεν
 τοῦ παραπετάσματος καὶ μὲ ἀφύπνισε κραυγάζων : Ἔσο
 Καῖσαρ. Καὶ ἔβλεπον κατὰ τὴν σιγμὴν ἐκείνην γλυκὴν
 ὄνειρον τὸ ὁποῖον διέκοψεν ἡ ἀπαισία ἐκείνη φωνή.

ΛΚΤΗ. Ἐγὼ μόνη σὲ λέγω· ἔσο ἡπιος καὶ ἀγαθός, ἐγὼ
 σὲ λατρεύω· ὁ δὲ λαὸς σὲ ἀγαπᾷ· δὲν ἀρκεῖ τοῦτο;

ΝΕΡΩΝ. Ἡ ἀγάπη σου μὲ ἀρκεῖ· περὶ τοῦ κόσμου ἤρχισα
 ν' ἀδιαφορῶ· ὁ ἄνθρωπος εἶναι αἰωνίως, αἰωνίως, αἰωνίως
 ἀχάριστος. Τί κακὸν ἔπραξα εἰς τὸν Σύλλαν καὶ δις ἐπεχεί-
 ρησε νὰ μὲ φονεύσῃ; ἄραγε διότι δις τὸν ἐσυγχώρησα; ὁ λαὸς
 ἐπευφημεῖ ὅταν διανέμω εἰς αὐτὸν τροφήν· ἀλλ' αὔριον δύνα-
 ται νὰ μὲ λιθοβολήσῃ.

ΛΚΤΗ. Ἡ μήτηρ σου...

ΝΕΡΩΝ. Σίγα, Ἄκτῃ· ἡ μήτηρ μου δύναται ἑκατὸν τέκνα
 νὰ φονεύσῃ χάριν τῆς ἀρχῆς· ἀγαπῶ τὴν δικαιοσύνην καὶ ἡ
 μήτηρ διδάσκει ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι λέξις κενὴ ἐννοίας·
 ἀγαπῶ τὴν ἐπιείκειαν ἣν ἐκείνη καλεῖ ἀρετὴν τῶν ἀνάδρων

ψυχῶν. Στοργή δὲν ὑπάρχει περὶ τὸν Φρόνον. Τρὶς ἐπέχειρ-
ρησε νὰ σέ φονεύσῃ καὶ τὸ ἔγκλημά σου εἶναι ὁ πρὸς ἐμέ
ἔρωσ σου.

ΛΚΤΗ. Ἄλλ' ὁ Σενέκας; ὁ εὐγλωττός τῆς ἠθικῆς διδάσκα-
λος, ὁ λάτρης τῆς ἐπιεικείας καὶ τῆς ἀγαθότητος;

ΝΕΡΩΝ. Ἐθίξας τὴν καιριωτέραν τῶν πληγῶν μου. Ἀπορῶ
τῇ ἀληθείᾳ πῶς τοσοῦτον ὠραῖαι Φεωρίαι κηρύσσονται ὑπὸ
τοσοῦτον πεπωρωμένης ψυχῆς. Ὅταν κορεσθῇ τροφῆς καὶ
οἴνου, ἐνῶ κλονίζεται ἐκ τῆς μέθης προτρέπει εἰς ἐγκράτειαν
καὶ λιτότητα· ὅταν τὰ κιβώτια αὐτοῦ εἶναι πλήρη χρυσοῦ,
ὅν οὐχὶ λίαν ἐντίμως κερδαίνει, τότε γράφει περὶ ἐντίμου
πενίας καὶ ἀφοῦ ἐπιτύχει παρ' ἐμοὶ τὴν καταδίκην τινὸς
ἐχθροῦ αὐτοῦ, τότε ἀγορεύει περὶ ἐπιεικείας. Ἐὰν ἔπραξα κα-
κὴν πράξιν, μάρτυρες οἱ Θεοί, αὐτὸς μὲ προέτρεψεν. Ὁ φι-
λόσοφος Σενέκας, ὁ τοσοῦτον εὐγλώττως ὁμιλῶν περὶ ἀρετῆς
καὶ ὁ τοσοῦτον εὐγλώττως διὰ τῶν ἔργων πολεμῶν αὐτήν,
φέρει πολλάκις εἰς τὰ χεῖλη μου τὴν φράσιν τοῦ Βρούτου.
Καὶ δὲν εἶναι ὄναρ ἡ ἀρετὴ ὅταν οἱ κάλλιστοι αὐτῆς ῥήτορες
εἶναι οἱ χειρίστοι τῶν ἀνθρώπων; Ὁ Σενέκας ὁ ἄριστος τῶν
φιλοσόφων εἶναι ὁ ἄριστος τῶν προαγωγῶν. Καθ' ἐσπέραν
μὲ παρουσιάζει κατάλογον τῶν ὠραιότερων γυναικῶν τῆς
Ῥώμης καὶ ψιθυρίζει μειδιῶν : ἐκλεξοῦ. Ἀπορεῖ δὲ πῶς
ἀκῆμῃ δὲν σέ ἀηδίασα. Ὁ Σενέκας μὲ προτρέπει ν' ἀγαπῶ
τὸ Φῦλον καὶ ὄχι τὸ ἄτομον. Ἀκτὴ, μὲ ἀγαπᾶς;

ΛΚΤΗ. Ἐρωτᾶς;

ΝΕΡΩΝ. Εὐχαριστῶ· ἡ ἀγάπη γυναικὸς ἀναπληροῖ τὴν
ἐλλειψιν πάσης ἄλλης εὐδαιμονίας, παντὸς ἄλλου ἀγαθοῦ.
Ἦρχισα ν' ἀπελπιζῶμαι ἀπὸ πάντας καὶ ἀπὸ ἐμέ αὐτόν.
Ἄλλ' ἔχω σέ· ἂν ἴδω ὅτι ἀδύνατον ν' ἀνθέξω εἰς τὴν περὶ ἐμέ

κακίαν, ἐγκαταλείπω τὸν Φρόνον καὶ ζῶ μακρὰν τῆς τύβης μετὰ σοῦ.

ΑΚΤΗ. Ἡ ποιήσις· λησμονεῖς τὴν ποιήσιν ἢν τοσοῦτον ἀγαπᾷς.

ΝΕΡΩΝ. Λέγεις ἀλήθειαν. Μετὰ τὴν Ἀκτὴν ἀγαπῶ τὴν ποιήσιν. Ἀλλὰ φέρω τὴν ἀρὰν τῶν Θεῶν καὶ εἰς τοῦτο. Ἡ καρδιά μου πλημμυρεῖ καὶ εἶναι στείρον τὸ χεῖλος. Ἐνίστε ἀπαγγέλλω ἐν ποιήμαί μου καί, ἐνῶ οἱ περὶ ἐμέ χειροκροτοῦσιν, ἐγὼ οἰκτεῖρω καὶ αὐτοὺς καὶ ἐμέ. Οἱ μωροί· χειροκροτοῦσι διότι εἶμαι αὐτοκράτωρ· ἂν ἤμην ἀπλοῦς ῥωμαῖος πολίτης, θὰ μ' ἐσύριζον. Διότι εἶναι ἀληθῶς σκιαὶ τὰ ἔργα μου, σκιαὶ τῶν ὄσων αἰσθάνομαι.

ΑΚΤΗ. Γνωρίζω τὴν καρδίαν σου· γνωρίζω τί κόσμους αἰσθημάτων ἐγκλείει καί, ὅταν εἶμαι πλησίον σου, ἐννοῶ τί αἰσθάνεσαι χωρὶς νὰ ἐκφράσης αὐτό.

ΝΕΡΩΝ. Διότι μ' ἀγαπᾷς, διότι συγκοινωνοῦσιν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν ἀοράτως. Ἐλθὲ πλησίον μου, κάθησε ἐπὶ τῶν γονάτων μου· θές τὴν κεφαλὴν σου εἰς τὸ στήθος μου· θέλω νὰ κατοπτρισθῶ εἰς τοὺς διαυγεῖς ὀφθαλμούς σου· νομίζω ὅτι λούεται ἡ ψυχὴ μου.

ΑΚΤΗ (κλίνουσα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Νέρωνος). Ἡμεῖς αἱ γυναῖκες, γνωρίζομεν μόνον ν' ἀγαπῶμεν.

ΝΕΡΩΝ. Ὄχι· διότι ἄλλαι ἐπιθυμοῦσι νὰ ἄρχωσιν.

ΑΚΤΗ. Ἐκεῖναι δὲν εἶναι γυναῖκες. Ἡμεῖς ἀγαπῶμεν μόνον· ἐπλάσθημεν καὶ ἀναπνέομεν διὰ τοῦτο, εὐτυχεῖς ἂν ἀγαπηθῶμεν ἐπίσης.

ΝΕΡΩΝ (ἀσπάζεται αὐτὴν εἰς τὰ χεῖλη). Εἶσαι Θεότης, Ἐὰ σέ
 θέσω ἐπὶ τοῦ θρόνου.

(Ἡ Ἀγριππίνα διέρχεται ἀπαρατήρητος τὸ βάθος τῆς αἰθούσης.)

ΛΚΤΗ (ἀνατινασσομένη). Ὄχι, Νέρων ὄχι· δὲν θ' ἀνήκω
 τότε ἀποκλειστικῶς εἰς σέ· μὴ τὸ εἶπης πλέον· μετὰ τὸ ὑπό-
 σχεσαι;

ΝΕΡΩΝ. ἔχει δίκαιον (ἡ Ἀκτὴ ἐπανέρχεται πλοσίον του). Ἐπὶ
 τοῦ θρόνου εἶναι εὐτυχεῖς οἱ βλάκες μόνον.

ΛΚΤΗ (ρίπτουσα τοὺς βραχίονας αὐτῆς περὶ τὸν λαιμὸν τοῦ Νέρωνος
 καὶ κρύπτουσα τὸ πρόσωπον εἰς τὸ στήθος του). Ἄφες με νὰ ἀποκοι-
 μηθῶ οὕτω· εἶμαι εὐτυχής· δὲν ἠξεύρω διατὶ μετέλαβεν
 ἀθυμία αἰφνης. Ἄν ἀποθάνω, Νέρων, Ἐὰ σέ βλέπη πάλιν ἡ
 ψυχὴ μου; Σ' ἀγαπῶ καὶ αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην τῆς ἀθα-
 νασίας τῆς ψυχῆς. Ὁ Σενέκας τί λέγει;

ΝΕΡΩΝ. Ὁ Σενέκας λαλεῖ λίαν εὐγλωττίως περὶ ἀθανασίας
 ψυχῆς· καὶ μόνον ὅταν ἐκτελεῖ χρέη προαγωγῆς ἔχει ἴσην
 εὐγλωττίαν.

ΛΚΤΗ. Πιστεύω τὸ καλὸν καὶ δυσπιστῶ πρὸς τὸ κακόν.

ΝΕΡΩΝ (θωπεύων τὴν κόμην αὐτῆς). Κοιμήσου εἰς τὴν ἀγκά-
 λην μου· ὧ εἶμαι εὐτυχής!

(Κύπτει τὴν κεφαλὴν καὶ ἀποκοιμᾶνται.)

ΑΓΡΙΠΠΙΝΑ (ἐμφανίζεται κρατοῦσα ἐγχειρίδιον). Τὰ ἀρνία! ἰδέ!
 ὁ Καῖσαρ καὶ ἡ ἀπελευθέρω πωλοῦσιν αἰσθηήματα· αἱ τρυγί-
 νες χαριεντίζονται· ἀλλ' ὁ θρόνος δὲν εἶναι φωλεὰ ἐρώτων
 καὶ ἐγὼ δὲν ἀνέχομαι τὸ θέαμα.

ΛΚΤΗ (ὄνειροπολοῦσα). Δός μοι ἔν φῶλημα, Νέρων.

ΑΓΡΗΠΗΝΑ. Λάβε το.

(Φονεύει αὐτὴν δι' ἐγχειριδίου καὶ γίνεται ἄφαντος.)

ΝΕΡΩΝ (ἐγειρόμενος βιαίως). Ἄκτῃ, Ἄκτῃ! ἄ! τὴν ἐφόνευσαν, τὴν ἐφόνευσαν· κατάρρα· Ἄκτῃ. . . , ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον· τὸ αἷμα τοῦτο. . . ἄς πᾶσι λοιπὸν τὸ αἷμα τοῦτο ἐπὶ τῆς οἰκουμένης. . . κοιμήσου, Ἄκτῃ, τὸν αἰώνιον ὕπνον· ἐκατόμβας ὄλας θὰ θυσιάσω ἐπὶ τοῦ τάφου σου· θ' ἀποθάνῃ ὁ Νέρων, ὃν ἐλάτρευσες καὶ ἤδη εἶμαι Καῖσαρ. Ἄ! μ' ἐπιέσατε, μ' ἐδηλητηριάσατε, μ' ἐξυβρίσατε, ἀλλὰ δὲν μετεβλήθην. Ἠγάπησα ἐν ὃν θερμῶς καὶ αὐτὸ μοι τὸ ἠρπάσατε. Ἔσιω· ὄσις δὲν ἀγαπᾷ κανένα εἶναι τὸ χεῖριστον τῶν θηρίων. Ῥώμη, χαῖρε! ἤδη ὁ Νέρων εἶναι μόνος καὶ σὺ ἀπέκτησες Καίσαρα.

[Δ. Παπαρρηγοπούλου Χαρακτῆρες (Athènes, 1870, in-8°), p. 85-97.]

ἈΘΗΝΑΪΚῆ ἨΧΩ.

Ἡ λήξασα ἐβδομὰς ἦτο ἐκτάκτως καλλιτεχνική. Τὴν τρίτην εἶχομεν τὸ Ἀβερῶφειον μουσικὸν διαγώνισμα ἐν τῷ Νέῳ Δημοτικῷ Θεάτρῳ. Τὸ σάββατον, τὴν μουσικὴν καὶ φιλολογικὴν ἐσπερίδα τῆς Φιλαρμονικῆς, καὶ τὴν κυριακὴν, τὴν κρίσιν τοῦ Φιλαδελφείου Ἀγῶνος. Οἱ Φιλόμουσοι καὶ οἱ Φιλόκαινοι ἔσπευσαν νὰ πληρώσωσι τὰς αἰθούσας τῶν ἐκτάκτων αὐτῶν ἀκροαμάτων καὶ οἱ καλλιτέχναι, μουσικοὶ ἢ ποιηταί, ἐγένοντο τὸ θέμα ποικίλων καὶ ζωντανῶν συζητήσεων, ἐσχολιάσθησαν δὲ παντοιοτρόπως αἱ ἐπ' αὐτῶν ἐξενεχθεῖσαι ἐπίσημοι κρίσεις. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον, μόνου ἢ ὠραία πρᾶγματι ἐσπερὶς τῆς Φιλαρμονικῆς ἦτο ἄνευ ἀγωνο-

δίκου ἐπιτροπείας, τὸ δὲ κοινὸν ἔμεινεν οὕτως ἐλεύθερον καὶ παντὸς κύρους ἀνεπηρέαστον νὰ κρίνῃ καὶ περὶ τῆς μουσικῆς δεξιότητος τῆς κυρίας Σκόκου καὶ τῆς δεσποινίδος Δέφνερ καὶ περὶ τῆς ἐπιμελοῦς ἐκγυμνάσεως τοῦ ὀδικοῦ Φιάσου καὶ περὶ τῆς ἐνθουσιώδους ἀπαγγελίας τοῦ κ. Στρατήγη. Ἄλλ' ἐπέπρωτο νὰ δξυνθῶσιν αἱ περὶ τῆς ποιητικῆς του ἰδιοφυΐας κρίσεις καὶ νὰ τὸν προσέξῃ πολὺ περισσότερον ὁ κόσμος, καταχειροκροτήσας τὰ Αἰγυπτιακά του κατὰ τὴν προηγουμένην ἑσπερίδα, ἀφ' οὗ αὐτὸς πάλιν ὁ ποιητὴς ἐγένετο ὁ ἥρωσ τῆς ἐπομένης ἡμέρας, τυχὼν ἀπροσδοκίως τοῦ χιλιοδράχμου γέρατος καὶ τῆς δάφνης τοῦ Φιλαδελφείου. Οὕτως ἢ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀβέρωφ ἑσπερὶς τῆς Φιλαρμονικῆς ἐσχετίσθη κάπως μὲ τὰ σχόλια ἐπὶ τῶν ἐπισήμων ἀποφάσεων καὶ μὲ τὰς συζητήσεις ἐπὶ τοῦ ἀν καλῶς ἐβραβεύθησαν ὁ Ἔρως καὶ ἡ Ψυχὴ καὶ ὁ μουσικὸς Φιάσος τῆς Φιλαρμονικῆς Ἀθηνῶν, ἢ ἐὰν ἠδικήθησαν ὁ κ. Κρυστάλλης καὶ ἡ Φιλαρμονικὴ τῆς Ζακύνθου.

Καὶ τί χάος καὶ τί κυκεὼν εἰς τὰς καλλιτεχνικὰς ταύτας μικροερίδας! Ὅποια διαφορὰ γνωμῶν καὶ ὅποσον ποικίλοι τρόποι εἰς τὰς σκέψεις καὶ εἰς τὰς ἐκφράσεις! Τὸ συμφέρον, αἱ συμπάθειαι καὶ αἱ ἀντιπάθειαι, ἡ ἀνατροφὴ, ἡ ἀντίληψις, ὅλα διαιροῦσι τὸ κοινὸν αὐτὸ τῶν φιλομούσων καὶ περιέργων καὶ γεννῶσι τὴν διχογνωμίαν μὲ τὰς πλέον παραδόξους καὶ πρωτοτύπους δικαιολογίας. Τὸ φαινόμενον δὲν εἶναι σπάνιον. Εἰς τὸν τόπον μας μάλιστα, ὅπου ἕκαστος ἔχει καὶ τὴν γνώμην του, ἀπὸ τῶν οἰκονομολογικῶν μέχρι τῶν ἀστρονομικῶν ζητημάτων, εἶναι πολὺ φυσικὸς ὁ κυκεὼν εἰς τὰ καλλιτεχνικὰ ζητήματα, τὰ μόνον ἴσως εἰς τὰ ὅποια χωροῦσι δύο γνώμαι, ἀφ' οὗ σιηρίζονται κυρίως ἐπὶ τῆς αἰσθητικότητος, ἢ ὅποια εἶναι διάφορος εἰς τοὺς διάφορους ἀνθρώπους. Ὁ Φέλων νὰ διατηρῇ κάποιαν βαρύτητα καὶ σθεθερίτητα

δὲν πρέπει νὰ γίνεται ἔρμαιον τῆς ζωηρᾶς καὶ ὀρμητικῆς ταύτης κινήσεως τῶν γλωσσῶν καὶ τῶν ιδεῶν. Πρέπει νὰκούη μειδιῶν ἀπαθῶς καὶ νὰ προσπαθῆ νὰ διατηρῆ ἀβλαβῆ τὴν ἀτομικὴν του γνώμην, ἐπιμένων μὲν ἐνδομύχως, ἀλλὰ χωρὶς οὔτε νὰ διαμαρτύρεται ἐπαναστατικῶς κατὰ τῶν ἄλλων, οὔτε νὰ ζητῆ νὰ τὴν ἐπιβάλη δι' ὅλων τῶν ἐπιχειρημάτων, τὰ ὁποῖα μᾶλλον ἢ ῥητορικὴ του ἢ τὸ δίκαιόν του τῷ ὑπαγορεύει. Τὴν γνώμην ταύτην, τὴν ὁποίαν ἐξ ὄσων εἶδα συμμερίζονται ὅλοι οἱ ἀληθῶς μετριόφρονες καὶ σοφοί, μοι ἐνεθύμισαν καὶ μ' ἔκαμαν νὰ παραδεχθῶ — χωρὶς οὔτε τὸ ἓν νὰ καυχῶμαι ὅτι εἶμαι οὔτε τὸ ἄλλο, — ὅλαι αἱ Φερμαὶ καὶ μεγαλόφωνοι συζητήσεις τὰς ὁποίας ἠναγκάσθην νὰ ὑποσῶ τελευταίως ἐπὶ τῶν καλλιτεχνικῶν γεγονότων τῆς ἐβδομάδος καὶ ἰδίως τοῦ Φιλαδελφείου, συζητήσεις ἄσκοποι καὶ ἄγονοι, ἐλέγχουσαι μᾶλλον πάθος καὶ κακίαν ἢ πεποιθήσεις καὶ εἰλικρίνειαν.

Διὰ τοῦτο καὶ δὲν θὰ μεταδώσω σήμερον εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου τὴν κινδυνώδη καὶ συγκεχυμένην αὐτῶν ἡχώ. Ἐγὼ ἀτομικῶς ἐπιθυμῶ νὰ μὴ ἀναμιχθῶ εἰς τὰ λεχθέντα καὶ γραφέντα ἔστω καὶ ὡς ἀπλοῦς ἀντίπαλος. Προτιμῶ νὰ εἶπω μερικὰ ἀπαθῆ καὶ ἀδιάφορα, κατὰ τὴν πεποιθήσίν μου, χωρὶς νὰ φανῶ ἐπικριτὴς αὐσῆρὸς προσώπων καὶ πραγμάτων καὶ μὴ καθυστερῶν εἰς φιλολογικὰς ἔριδας, ἀφ' οὔ οὔτε αὐτὸς ὁ κ. Βλάχος ἠθέλησε νὰ φανῆ σήμερον τοιοῦτος. Τί νὰ σᾶς εἶπω; ἔβαρύνθην καὶ τὸ ζήτημα τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς καθαρουσίσης. Ὅχι ποτέ ὅτι ἔπαυσα νὰ φρονῶ ἀδυσίακτως ὅτι ἡ ἀληθὴς ποιητικὴ καὶ φιλολογικὴ γλῶσσα θὰ δημιουργηθῆ ἐπὶ τῆς βάσεως τῶν δημοτικῶν τύπων· ἀλλ' ἀπλῶς δὲν ἔχω ὄρεξιν νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνω εἰς πᾶσαν περίστασιν καὶ τοιοῦτον κρατῶν πάντοτε κανόνα νὰ κανονίζω τὴν πρὸς

ἔργα καὶ ἐργάτας ἐκτίμησίν μου. Διατὶ νὰ ὑποσηρίξω, — ὡς θὰ ἐπερίμενον ἴσως οἱ δῆθεν γνωρίζοντες τὰς γλωσσικὰς πεποιθήσεις τῆς Ἑστίας, — ὅτι κατ' ἀρχὴν ἔπρεπε νὰ βραβευθῶσι τὰ δημοτικὰ τοῦ κ. Κρυστάλλη καὶ ὄχι τὸ καθαρεῦον ποίημα τοῦ κ. Στρατήγη, ἀφ' οὔ οὔτε τὸ πρῶτον οὔτε τὸ δεύτερον ἀνέγνωσα ἀκόμη; Ἄραγε κάθε ποίημα γραμμένον εἰς τὴν δημοτικὴν εἶναι ἀναγκαίως καὶ ἀπολύτως ἀνώτερον ἀπὸ κάθε ποίημα γραμμένον εἰς τὴν καθαρεύουσαν; Αὐτὸ οὔτε ὁ κ. Ψυχάρης νομίζω ὅτι κηρύττει. Ἰδοὺ δὲ ὅτι ἡ ἀγωνίδικος ἐπιτροπεία τοῦ ἐφετεινοῦ Φιλαδελφείου εὕρισκει τὸ καθαρεῦον ποίημα ἀσυγκρίτως ποιητικώτερον τοῦ δημοτικοῦ. Πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἔργων ἡ γνώμη της εἶναι σεβαστή. Ἄν μετ' αὐτὴν ὅμως οἱ κριτικοὶ οἱ κρίνοντες τοὺς κριτὰς καὶ ἡ κοινὴ γνώμη εὐρωσιν ὅτι συμβαίνει τὸ ἐναντίον, τόσῳ τὸ καλύτερον διὰ τὸν κ. Κρυστάλλον. Τὴν ἐπὶ τούτου διαφώτισιν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς Ἑστίας ἀφίνω κατὰ τὸ σύνθημα εἰς τὸν κ. Παλαμᾶν, ὁ ὁποῖος ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ θὰ λάβῃ βεβαίως τὸν λόγον. Ἐγὼ εἶναι περιττὸν νὰ προδικάσω καὶ μάλιστα ἀνευ δεδομένων. Ἄν ζητεῖτε ὅμως ἀπλᾶς καὶ ἀνευ ἀξιώσεων ἐντυπώσεις ἀκροατοῦ, ἰδοὺ ὁποίας ἀποκομίζω.

Ἡ μεγάλη αἴθουσα τοῦ Πανεπιστημίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀνεγνώσθη φέτος ἡ κρίσις, εἶναι κεντρικώτερα καὶ περιεκτικώτερα, ἀλλὰ δὲν ἔχει διόλου καλὴν ἀκουστικὴν. Ἰσάμην μακρὰν ὀλίγον τοῦ βήματος καὶ οὐδεμίαν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σχηματίσω ἰδέαν ἐκ τοῦ ἀκροάματος, ἐὰν ὁ κ. Βλάχος δὲν εἶχεν ἐξαιρετὸν ἀληθῶς ἀπαγγελίαν, αἴστει νὰ μαντεύῃ τις καὶ χωρὶς νᾶκούῃ τί λέγει, καὶ ἐὰν δὲν ἐγνωρίζον τοὺς συναγωνισθέντας ποιητὰς ἐκ τῶν προγενεσιτέρων αὐτῶν ἔργων. Ὁ κ. Στρατήγη εἶναι ὁ μεταφραστὴς τοῦ Φάουστ. Ἡ μετάφρασίς του ἔχει πολλαχοῦ λυρικὴν χάριν καὶ ἔξαρσιν· ἀλλὰ τὰ ἐν αὐτῇ πλεονάζοντα γραμματικὰ λάθη ἔδωκαν τὴν λαβὴν

τῆς περιφήμου καὶ αὐστηροτάτης ἐκείνης ἐπικρίσεως, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Ἑστία τοῦ 1885 ὁ κ. Ἄγγελος Βλάχος. Ἄλλ' ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται· καὶ ἰδοὺ ὅτι σήμερον βραβεύει ἐν ποίημά του αὐτὸς ὁ ἐπικριτὴς του. Ἡ χαρὰ τοῦ ποιητοῦ ὑπῆρξε διὰ τοῦτο ἀμιγεςτέρα καὶ ὁ Φρίαμβός του ἱκανοποιητικώτερος. Ἐγένετο προφανὲς ὅτι ἔκτοτε εἰργάσθη, ἐκοπίασεν, ἐφιλοτιμήθη καὶ ἐδυνήθη νὰ παραγάγῃ κάτι γενναύτερον, ὅχι ἀνάξιον ἴσως τῆς συρροῆς τῶν περιστάσεων, αἱ ὁποῖαι τῷ ἀπένειμαν τὴν δάφνην. Δὲν γνωρίζομεν τὸ ποίημα· ἀλλ' ἐκ τῶν στίχων τοὺς ὁποίους μᾶς ἀνέγνωσεν ὁ κ. εἰσηγητὴς φαίνεται ἀνάλογον πρὸς τὰ ἔργα τῆς τελευταίας ποιητικῆς παραγωγῆς τοῦ κ. Στρατήγη, τὰ ὁποῖα δὲν σφαιροῦνται ἐμπνεύσεως καὶ φέρμης καὶ εὐγλωττίας, πολλὰκις δὲ καὶ κομψότητος ἐν τῇ ἐκτελέσει. Οἱ στίχοι τοῦ Ἐρωτός καὶ τῆς Ψυχῆς εἶναι ἐπιμελημένοι, μὲ ὠραῖα μέτρα καὶ ἰμοιοκαταληξίας, δυνάμενοι νὰ συγκριθῶσι πρὸς τοὺς στίχους τοῦ Ραγκαβῆ, τοῦ Βλάχου, τοῦ Καρασούτσα καὶ τῶν ἄλλων τῆς γενεᾶς ἐκείνης δοκίμων μουσοπόλων· ἡ δὲ καθαρὴ γλῶσσά του δὲν εὐρίσκεται ὅλως ἐν δυσαρμονίᾳ πρὸς τὴν ἀρχαϊκὴν τοῦ διηγήματος ὑπόθεσιν. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει τις νάντεῖπῃ — πρὶν δυνηθῆ νὰ εἰσέλθῃ εἰς λεπτομερῆ τεχνικὴν ἀνάλυσιν — ὅτι ὁ Ἐρως καὶ ἡ Ψυχὴ δὲν φαίνεται προῖόν τῆς νεωτάτης καὶ εὐοίωνου ποιητικῆς ἀνακαινίσεως, ἥτις διακρίνει τὰ ἔργα ἄλλων νέων ἐν Ἀθήναις ποιητῶν, δυνάμενον νὰ καταταχθῆ μᾶλλον εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ παρελθόντος· ἐν ᾧ μεθ' ὅλην τὴν λιτότητα, τὴν χαρακτηρίζουσιν τὰ περισσότερα ἔργα τοῦ κ. Κρυστάλλη, τὴν ποιητικὴν του παραγωγὴν διαπνέει ἡ αὔρα τοῦ νέου πνεύματος. Ἄλλ' ἡ αὔρα αὕτη δὲν δροσιζεῖ πλέον τὰ ρυτιδωμένα μέτωπα τῶν παλαιῶν κριτικῶν, πιθανὸν δὲ ἀκόμη καὶ τὸ διήγημα τοῦ κ. Στρατήγη νὰ ἦτο, ὡς εἶπον, ἐν συνόλῳ

ἀνώτερον τῶν δημοτικῶν μιμήσεων τοῦ κ. Κρυστάλλη. Εἶναι δὲ γνωστὸν εἰς τοὺς φιλολογικούς μας κύκλους ὅτι οἱ κριταὶ τοῦ Φιλαδελφείου ἐκ τῶν 48 χειρογράφων τῶν ὑποβληθέντων εἰς τὸν ἀγῶνα, ἐσλαμάτησαν καὶ οἱ τρεῖς ὡς ἐκ συνθήματος μόνου ἐπὶ τοῦ Ἐρωτος καὶ τῆς Ψυχῆς. Ἔργον, τοῦ ὁποίου ἡ βράβευσις δὲν ἐγέννησε καμίαν διαφωνίαν καὶ κανένα διστάγμῳ μεταξὺ ἀνδρῶν, εἰς τοὺς ὁποίους αἱ ποιητικαὶ καλλοναὶ δὲν εἶναι ξέναί, ἀδύνατον νὰ μὴ ἔχη τὴν ἀξίαν του. Διὰ τοῦτο, καὶ ἄνευ βαθυτέρας τῶν πραγμάτων ἐξετάσεως, εἶναι ἄξιος Φερμῶν συγχαρητηρίων ὁ κ. Στρατήγης.

Ἄλλ' ἀνεξαρτήτως τῶρα καὶ ποιητῶν καὶ κριτικῶν καὶ ποιημάτων καὶ βραβείων, ἐπισκοποῦντες ἀφ' ὑψηλοτέρου τὸν ἐφετεινὸν διαγωνισμόν, παρατηροῦμεν ὅτι δὲν ὑπῆρξε πλούσιος εἰς ὑποβολὴν ἔργων γενναίων καὶ εὐρώσιων, τού-
λάχιστον ὅσον οἱ προκάτοχοί του. Ἐδικαιοῦτό τις νὰ περι-
μένη πρόοδον κατὰ τοῦτο, καὶ ὅμως ἡ ἐπισθοχώρησις εἶναι
προφανής. Εὐκολὸν νὰ παριθμηθῶσι τὰ αἷτια τοῦ φαινομένου.
Ὁ ἀποκλεισμός τῆς κυρίως ποιητικῆς γλώσσης καὶ ὁ σιενδὸς
αὐτῆς περιορισμός εἰς καθαρεύουσαν καὶ εἰς δημώδη, ἔνεκα
τοῦ ὁποίου καὶ ἐκρίθησαν τύσφ κακῶς ὅλα τὰ εἰς μιγάδα
γλώσσαν γραμμένα ποιήματα· ἢ πρὸς τὴν καθαρεύουσαν
δεδηλωμένη κλίσις τοῦ τε ἀγωνοθέτου καὶ τοῦ κ. εἰσηγητοῦ
ἐν τῇ ὁποίᾳ γλώσση καλῶς ἢ κακῶς ἔπαυσαν γράφοντες ὅλοι
οἱ ὁπωσδήποτε ἀξιοῦντες νὰ συνεχίσωσι τὸ ἐθνικὸν ἔργον
τοῦ Σολωμοῦ· ἡ σύγκρουσις τῶν φιλολογικῶν κομμάτων,
— ὅλα ταῦτα καὶ ἄλλα ἀκόμη δευτερεύοντα συνέτειναν εἰς τὸ
νὰ μὴ ὑποβληθῶσι φέτος (ἐξ ὅσων δύναται τις νὰ κρίνη ἐκ
τῆς εἰσηγήσεως) πολλὰ προιόντα ἐκ τῶν σημαινόντων τὸν
ἀνακαινισμόν, τὴν νεότητα, τὴν ἀναζύμωσιν, τὸ μέλλον, τὴν
ἐθνικὴν ζωὴν. Τὸν Φιλαδέλφειον διαγωνισμόν, τὸν κατήντη-

σαν ἀνάξιον τοῦ προορισμοῦ του. Ἡ στείρωσις του δὲν εἶναι προῖον στείρωσεως γενικῆς. Δὲν ἀποβαίνει, ὡς θὰ ἐδικαιούτο τις νὰ περιμένη ἐξ ἑνὸς τοιούτου ἀγῶνος, τὸ κάτοπλον τῆς παρ' ἡμῖν φιλολογικῆς κινήσεως, ὅχι τόσῳ πτωχῆς, εὐτυχῶς, ὅσον θὰ ἐξήγετο ἐξ αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲ διὰ τοῦτο θὰ νυχόμην ἢ νάνακαινισθῆ ἐπὶ νέων βάσεων ἢ καλύτερον νὰ παύσῃ ὁ Φιλαδέλφειος ὀλοτελῶς.

ἈΝΤΙΓΑΛΛΟΣ.

[Hestia, 1892, n° 44.]

ΤΑ ΠΑΡΙΣΙΑ ΚΑΙ Ἡ ἘΛΑΦΡΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Πρό τινος ἔλαβα ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιστολὴν νέου, τὸν ὁποῖον δὲν εἶχα ἀλλ' οὔτε ἔχω εἰσέτι τὴν τιμὴν νὰ γνωρίζω προσωπικῶς. Ἐλπίζω ὅτι θὰ μοῦ συγχωρήσῃ τὴν ἀδιακρισίαν ν' ἀναγνώσω τὴν ἐπιστολὴν του εἰς ἐπήκοον ἀκροατηρίου διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο ὠρισμένη. Ἴσως μὲ συγχωρήσῃ ἀναλογιζόμενος ὅτι δὲν εἶχα τὸ δικαίωμα ν' ἀπευθύνω εἰς ἐκεῖνον ὅσας σκέψεις ἔφερον εἰς τὸν νοῦν μου τὰ ἐρωτήματά του. Ἴσως δὲ καὶ μὲ δικαιώσῃ νομίσαντα ὅτι αἱ σκέψεις αὗται ἠδύναντο νὰ καθυποβληθῶσιν ἀπροσώπως εἰς πολλοὺς ὀμηλικούς του, ἔχοντας τὰς αὐτὰς ὡς ἐκεῖνος ἐφέσεις καὶ κλίσεις. Ἴδου ἡ ἐπιστολή του. Παραλείπω τὰς ἐν εἴδει προοιμίου φιλόφρονας ἐκφράσεις καὶ τὴν ἀπολογίαν του διὰ τὴν εἰς ἐμὲ ἀποκάλυψιν « τοῦ ἱεροῦ πύθου, ὅστις πρὸ καιροῦ ἐκαίει τὴν καρδίαν του ». Περὶ τίνος πρόκειται θὰ ἰδῆτε ἀμέσως.

« Παιδίον ἔτι, λέγει, ἠδυνόμην ὁσάκις περιέπιπεν εἰς χεῖράς μου ἔργον τι ἐκ τῶν ἐγκρίτων τῆς συγχρόνου φιλολο-

γίας. Παρήρχοντο οἱ χρόνοι καὶ τοὺς διηρχόμενῃ μελετῶν ἢ μᾶλλον καταβροχθίζων ποιητικὰς ἰδίως σελίδας. Ἡ ἐν τῷ γυμνασίῳ μαθητεία μου, ἥτις πρὸ δύο ἐτῶν ἔληξεν, ὑπῆρξεν ὁ καιρὸς τῆς εὐδαιμονίας, διότι μοι παρεῖχε τὴν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ κρατῶ πάντοτε εἰς χεῖρας βιβλία τέρποντα τὴν φαντασίαν καὶ ἐξάπλυντα τὴν πρὸς τὴν ποίησιν κλίσιν μου. Μαθητὴς ἔτι τοῦ γυμνασίου ἔγραψα στίχους, οἵτινες, δημοσιευθέντες εἰς ἐφημερίδας, οὐχὶ δυσμενῶς ἐκρίθησαν, τοῦτο δὲ ἠϋξήσε τὸν πρὸς τὴν φιλολογίαν ἔρωτά μου, ὅστις ἔρως πολυλάκεις ἤγειρεν ἐν ἐμοὶ τοὺς εὐγενεσιέρους παλμούς. »

Ὁμολογῶ ὅτι τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τῆς ἐπιστολῆς μου ἐξήγειρεν εἶδος ἀγανακτήσεως κατὰ τῶν συντακτῶν τῶν ἐφημερίδων, ὅσοι ἐδέχθησαν καὶ ἐδημοσίευσαν τοὺς στίχους τοῦ μαθητοῦ τοῦ γυμνασίου. Ἐὰν δὲν τοὺς ἐδημοσίεουν, δὲν θὰ ἐλάμβανον ἀφορμὴν οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι, — διότι βεβαίως αὐτοὶ καὶ μόνοι ἦσαν οἱ εὐμενῶς κρίναντες, — δὲν θὰ ἐλάμβανον ἀφορμὴν νὰ υποθάψωσι τὴν ματαιότητα τοῦ νέου ποιητοῦ διὰ τῶν ἐπαίνων των. Ἀλλὰ μὴ θὰ τοὺς ἤκουεν οὗτος ἐὰν τὸν παρεκίνουν νὰ κρατῆ εἰς χεῖρας διδακτικὰ βιβλία ἀντὶ τῶν ἔργων τῆς συγχρόνου φιλολογίας, καὶ νὰ μανθάνῃ γράμματα ἐνόσω ἐμαθήτευεν εἰς τὸ γυμνάσιον, ἀντὶ τοῦ νὰ γράφῃ στίχους; Φοβοῦμαι ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἤκουεν. Οἱ στίχοι του ἐτυπώθησαν εἰς τὴν ἐφημερίδα. Ἄρα ἢ δόξα δὲν προαπαιτεῖ κόπους, οὔτε τὸ συγγράφειν μάθησιν.

Ἄλλ' ἐξακολουθῶ τὴν ἐπιστολήν.

« Περαιῶσας πρὸ δύο ἐτῶν τὰς γυμνασιακὰς μου σπουδὰς. . . » Δὲν λέγει πῶς καὶ διὰ τίνων μέσων κατάρθωσε νὰ λάβῃ ἀπολυτήριον. . . « ἐνεγράφην εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου. Ἡλπίζα ὅτι ἡ νομικὴ δὲν θέλει μ' ἐμποδίσει τοῦ νὰ καλλιερῶ συγχρόνως καὶ τὴν πεφιλημένην μου ποίησιν. Ἀλλ' ἡ ἐλπὶς αὕτη ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑσιέρων σφα-

λερά. Ποιητικά μου τινὰ δοκίμια δημοσιευθέντα ἔνθεν κάκει-
θεν. . . (εἰς τὰς ἑφημερίδας ἐννοεῖται καὶ πάλιν) συνετέλεσαν
εἰς τὸ ν' ἀποστίραφῶ ὀριστικῶς τὴν νομικὴν καὶ ἀπεφάσισα
ν' ἀκολουθήσω πάσῃ δυνάμει τὴν κλίσιν τῆς ψυχῆς μου καὶ
τὸν ἀκατάσχετον πόθον τῆς καρδίας μου. . . »

Ἰδοῦ, ἤλθομεν εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἱεροῦ πόθου.

« Ὁ σκοπὸς καὶ ἡ πρόθεσίς μου εἶναι νὰ καταρτισθῶ εἰς
Παρισίους περὶ τὴν ἐλαφρὰν μᾶλλον φιλολογίαν. » — Τὸ
ἐπίθετον ἐλαφρὰ ὑποθέτω ὅτι σημαίνει τὴν ἀπαλλαγὴν πύ-
νου καὶ μόχθου. Ἀλλὰ περὶ τούτου βραδύτερον. — « Δι' ὅ,
ἐξακολουθεῖ, θερμῶς παρακαλῶ ὅπως μοὶ εἶπητε εἰς ποίαν
φιλολογικὴν σχολὴν τοῦ ἐν Παρισίοις πανεπιστημίου πρέπει
νὰ καταταχθῶ καὶ μετὰ πόσα ἔτη θὰ ἐξέλθω αὐτῆς. »

Ἰδοῦ καὶ ὑπερέγραφον οὐσιωδέσιαιτον :

« Παρακαλῶ πρὸς τούτοις νὰ μὲ πληροφορήσητε εἰάν δύ-
ναμαι νὰ εὔρω εἰς Παρισίους παραδόσεις τῆς ἐλληνικῆς
γλώσσης, ἐκ τῆς ἀπολαυῆς τῶς ὁποίων νὰ ζῶ κάπως ἀνέτως. »

Ἀποκρινόμενος εἰς τὴν ἐπιστολὴν περιωρίσθην νὰ πλη-
ροφορήσω τὸν νέον ποιητὴν, πρῶτον μὲν ὅτι εἰς τὸ παν-
επιστήμιον τῶν Παρισίων δὲν ὑπάρχει σχολὴ ἐλαφρᾶς φιλολο-
γίας, καὶ δεύτερον ὅτι ἡ εὔρεσις ἐλληνικῶν παραδόσεων
εἶναι δυσκολωτάτη καὶ ὅτι ἐκτίθεται εἰς βεβαίαν ἀπογοήτευ-
σιν εἰάν, εἰς τοιαύτας ἐλπίδας στήριζόμενος, ξενιτευθῆ χωρὶς
νὰ ἔχη ἐκ τῶν προτέρων ἐξησφαλισμένα τὰ μέσα τῆς συντη-
ρήσεώς του.

Ὡς πρὸς τοῦτο ἐθεώρησα καθήκον μου νὰ μὴ τὸν ἀφήσω
εἰς πλάνην, διότι, ἀτυχῶς, εἶδα συχνάκις ἐκ τοῦ πλησίον
τὰς θλιβερὰς συνεπείας τοιαύτης αἰσιοδόξου ἀπρονοησίας.
Δὲν ἐτόλμησα, ἐννοεῖται, νὰ τὸν ἐρωτήσω εἰάν νομίξῃ ὅτι
εἶναι ἀρκούντως κατηρτισμένος ὅπως διδάξῃ τὴν ἐλληνικὴν
γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἔμαθεν εἰς τὸ γυμνάσιον καταβροχθίζων

τὰ ἔργα τῆς συγχρόνου Φιλολογίας. Ἄλλ' ἔστω· ὑποθετέον ὅτι μετέβαινεν εἰς Παρισίους καὶ εὔρισκε παραδόσεις. Αὐταὶ ἤθελον ἐξ ἀνάγκης ἀπορροφήσει τὸν καιρὸν του, πρὸς ζημίαν τῶν σπουδῶν του, εἴτε εἰς τὴν ἐλαφρὰν Φιλολογίαν ἤθελε ν' ἀφοσιωθῆ, εἴτε εἰς ἄλλο τι βαρύτερον καὶ Φετικώτερον. Ἄλλως δέ, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γραμματοδιδασκάλου δὲν φαίνεται, ἐκ πρώτης ὄψεως, ὡς συναρμοζόμενον καλύτερον τῆς νομικῆς ἐπιστήμης πρὸς τοὺς ἱεροὺς πόθους τῆς καρδίας του. Ἄλλ' οὔτε εἶναι εὐκολον τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο. Ὅπως διδάξῃ τις ὀλίγα, ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ πολλά. Ἀνάγκη τοῦλάχιστον νὰ προετοιμάξῃ τὸ μάθημά του. Παρεκτὸς τοῦ πρὸς τοῦτο δαπανωμένου χρόνου, ἀπαιτεῖται καὶ ὥρα ἰκανὴ διὰ νὰ ὑπάγῃ ὁ διδάσκαλος πρὸς τὸν μαθητὴν. Αἱ ἀποσπάσεις δὲν εἶναι μικραὶ εἰς τὰ Παρίσια. Ποῦ μένει λοιπὸν καιρὸς πρὸς μελέτην ἰδίαν; Ἄλλὰ τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι τῶν τοιούτων δυσχερειῶν ἤθελεν ἀπαλλάξει τὸν ποιητὴν μου ἢ μὴ εὔρεσις παραδόσεων. Καὶ τότε;

Ἐννοῶ καὶ ἐπαινῶ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν νέων νὰ ταξιδεύσωσι, νὰ ἴδωσι τὸν κόσμον — ἰδίως τὰ Παρίσια. Ὡραία ἢ πόλις καὶ ἀξιοθέατος, ἴσως μάλιστα, ἴσως τὴν φανταζόμεθα μακρόθεν ὡραιότεραν ἔτι τοῦ ἀληθοῦς. Νομίζομεν ὅτι οἱ ἐκεῖ κατοικοῦντες ἀπαλαύουν ὅλα τ' ἀγαθὰ τοῦ βίου, ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι τέρψις διαρκῆς καὶ διασκέδασις ἀδιάκοπος. Δὲν λέγω ὅτι τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖ ἐλκύει πρὸ πάντων ἡ ὄρεξις τῆς διασκεδάσεως. Ὅχι! Ὑπερισχύει βεβαίως ἡ ἔφεσις τῆς μαθήσεως. Τὰ Παρίσια εἶναι ἀναντιρρήτως ἐστία φάτων. Ὁ Φέλων εὔρισκε ἐκεῖ ἄφθονα τὰ πρὸς φωτισμὸν μέσα. Ἄλλ' ἡ Φέλησις δὲν ἀρκεῖ μόνη. Ὅπως ὁ προσερχόμενος ἐπωφελθῆ τῶν παρεχομένων μέσων, ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ τ' ἀναγκαῖα ἐφόδια.

Ἐν πρώτοις ἀπαιτοῦνται τὰ ὑλικά ἐφόδια. Ὁ Κλεάνθης

δὲν ἤθελε κατορθώσει νὰ λάβῃ εἰς τὴν Σορβίνην τὸ δίπλωμά του, ποτιζῶν τὰς νύκτας τοὺς κήπους τῶν Παρισινῶν. Τὸ πρᾶγμα εἶχε καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας τὰς δυσκολίας του, καὶ διὰ τοῦτο ἀπῆθανάτισεν ὁ Κλεάνθης τὸ ὄνομά του. Τὴν σήμερον, καὶ μάλιστα εἰς τὰ Παρίσια, ἤθελεν ἀποθάνει πρωτοῦ τὸ ἀπαθανάτιση. Πόσους ἐγνώρισα πληρώσαντας πολὺ ἀκριβὰ τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ νὰ λέγωσι κατόπιον ὅτι ἐσπούδασαν ἢ συνεπλήρωσαν τὰς σπουδὰς των εἰς τὰ Παρίσια. Τινὲς ἀπέρχονται βασιζόμενοι εἰς ὑποσχέσεις ὑποσηρήξεως μὴ τηρουμένας μέχρι τέλους. Τινὲς ἐξασφαλίζουν τὰ τῆς συντηρήσεώς των μέχρι ὀρισμένου χρόνου, ἀλλ' οἱ ὑπολογισμοὶ των ἀναδεικνύονται ἐσφαλμένοι, ὁ ὀρισθεὶς χρόνος δὲν ἐξαρκεῖ, καὶ ἔπειτα εὐρίσκονται ἄνευ μέσων· διὰ νὰ μὴ ἐπανέλθωσι δὲ εἰς τὴν πατρίδα των ἄπρακτοι, κύριος οἶδε εἰς τί ἐκτίθενται καὶ τί ὑποφέρουν! Ἄλλοι, οἱ εὐτυχέστεροι, ἔχουν τὰς οἰκογενείας των. Ἄλλ' αἱ ἐκ τοῦ ὑψηλήματος σιελόμεναι δραχμαί, ἐλαττούμεναι ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ συναλλάγματος, μεταβάλλονται εἰς πολὺ ὀλιγώτερα φράγκα μέχρι οὗ φθάσωσιν εἰς τὸ βαλάντιον τοῦ ξενιτευμένου, αἱ δὲ τρῦπαι τοῦ βαλαντίου εἶναι μεγαλύτεραι εἰς τὰ ξένα ἢ εἰς τὴν πατρίδα. Συνήθως συνέπειά τούτων εἶναι ἡ προσφυγὴ εἰς δάνεια, — εἰάν εὐρεθῇ ὁ δανειστής. Κατ' ἀρχὰς εὐρίσκεται, χάρις ἰδίως εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν μεταξὺ συμπατριωτῶν ἀδελφικῆν σχέσιν. Τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ μηνός, ὅποτε ἔρχεται τὸ μηνιαῖον, πῶς δύναται ν' ἀρνηθῇ ὁ ἔχων εἰς τὸν μὴ ἔχοντα; Ἀλλά, περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνός, ὁ δανείσας ἔχει καὶ αὐτὸς ἀνάγκας. Ἐὰν δὲν ἐπιστραφῶσι τὰ δανεισθέντα, τίθεται φραγμὸς εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐλευθεριότητος. Τότε ἐπέρχονται ἄλλα ἐπακόλουθα: Χρὲν εἰς τὸν ξενοδόχον, εἰς τὴν οἰκοδέσποιναν, εἰς τὸν ράπτην, εἰς τὸν κουρέα, καὶ συνεπέρχεται ἡ βαθμιαία τῆς φιλοτιμίας χαλάρωσις, καὶ ὑλικά

σπέρησεις, καὶ ἠθικὸς ἐνίοτε ἐξευτελισμὸς, ἀντανακλώμενος δυστυχῶς εἰς τὴν ἐθνικὴν ὑπόληψιν, — καὶ ποῦ πλέον σπουδαὶ καὶ ἐπιστημονικὸς καταρτισμὸς, καὶ ποῦ ἡ ἀφέλεια ἐκ τῆς διαμονῆς εἰς τὰ Παρίσια; Τὰ τοιαῦτα συμβαίνουν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν γίνονται γνωστὰ. Ἴσως ὅμως ἡ ἀποκάλυψις τῶν ἀφελειῶ. Τὰ παθήματα τῶν λαβόντων πείραν γίνονται μαθήματα εἰς τοὺς μὴ εἰδότας. Ὑπάρχουν καὶ τινες τυχηροί, ὑπερμικήσαντες πολλὰς τοιαύτας δυσχερείας καὶ εὐδοκιμήσαντες ἐπὶ τέλους. Τὸ παράδειγμα τούτων ἐνθαρρύνει περισσοτέρους ἢ ὅσους φοβίζει τὸ τῶν ἀποτυχόντων. Ἀλλ' οἱ τυχηροὶ ἀποτελοῦν πάντοτε καὶ εἰς ὅλα ἐξαιρέσειν, αἱ δὲ ἐξαιρέσεις δὲν ἀποτελοῦν τὸν κανόνα. Ἀποτρέπετε ὅσους ἀγαπᾶτε τοῦ νὰ ἐκπατρίζωνται, χάριν σπουδῆς, προτοῦ ἐξασφαλίσωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν, εἰς τρόπον ὥστε οὔτε ἡ ἀξιοπρέπεια, οὔτε ἡ φιλοτιμία τῶν νὰ τεθῶσιν εἰς δοκιμασίαν, οὔτε νὰ ἐκτεθῶσι ποτέ, εἰς τὰ ξένα, εἰς τὴν σπέρησιν καὶ τὴν πείναν!

Παρεκτὸς τῶν ὑλικῶν ἐφοδίων ἀπαιτοῦνται καὶ ἄλλα. Διὰ τὴν ἔλλειψιν αὐτῶν δὲν φέρουν τὴν εὐθύνην μόνοι οἱ ἐκπατριζόμενοι ἀπόφοιτοι τῶν σχολείων μας. Ἐὰν οἱ πλειῆστοι δὲν εἶναι ἱκανῶς κατηρτισμένοι, δὲν πλᾶιουν αὐτοί, πλᾶιει ἡ ἀτελής μόρφωσις τὴν ὁποίαν παρέχουν τὰ σχολεῖά μας.

Εἰς δύο τάξεις δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν οἱ ἀπερχόμενοι εἰς τὰ ξένα χάριν μαθήσεως: εἰς τοὺς σκοποῦντας νὰ ἐπανέλθωσι μὲ δίπλωμα ξένης σχολῆς, καὶ εἰς τοὺς ἤδη κατέχοντας δίπλωμα τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, θέλοντας δὲ νὰ συμπληρώσωσι τὰς σπουδὰς τῶν. Δὲν λέγω, ὡς συνειθίζεται, νὰ τελειοποιηθῶσι, διότι ἡ λέξις μὲ τρομάζει.

Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἔρχονται εἰς τὰ Παρίσια ἀδαεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Οἱ πλειῆστοι δαπανοῦν ἐξ ἀνάγκης χρόνον ἱκανὸν μέχρι οὗ δυνηθῶσι νὰ ἐννοῶσι

τοὺς καθηγητάς, πρὸς ἀκρόασιν τῶν ὁποίων ἐπεχείρησαν τὴν ἀποδημίαν. Οἱ κατατασσόμενοι εἰς ἰδικὰς σχολὰς θὰ μάθωσιν ἐπὶ τέλους ὀλίγα ἢ πολλὰ γαλλικά. Ἀλλὰ πῶς θὰ τὰ μάθωσιν οἱ διδάκτορες τοῦ Πανεπιστημίου, οἱ περιοριζόμενοι εἰς ἀκρόασιν παραδόσεών τινων πρὸς τελειοποίησιν, ἐὰν μάλιστα, συναναστρεφόμενοι ἀναμεταξύ των, μεταφέρουν τρόπον τινὰ τὰς Ἀθήνας εἰς τὰ Παρίσια; Τινὲς ἐπιστρέφουν γνωρίζοντες ὅσα μόνον γαλλικά ἤκουσαν παρὰ προσώπων, τῶν ὁποίων ἡ κυρία ἀποστολὴ δὲν εἶναι ἡ διδασκαλία τῆς γλώσσης των, καὶ μετὰ τῶν ὁποίων ἡ συνεννόησις εἶναι δυνατὴ καὶ ἄνευ πολλῆς γραμματικῆς. Οἱ τοιοῦτοι δὲν ἠύξησαν μεγάλως τὰς γνώσεις των εἰς τὰ ξένα. Ἐσπούδασαν τὴν τοπογραφίαν μόνην συνοικιῶν τινων τῶν Παρισίων, καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα μιᾶς κλάσεως, ὅχι τῆς ἐναρετωτέρας, τῶν κατοίκων. Ἀλλὰ ὁ λόγος δὲν εἶναι περὶ τῶν σπουδαστῶν τοῦ εἴδους τούτου.

Ἐκ τῶν μεταβαινόντων εἰς τὰ Παρίσια διδασκῶν δύναται πράγματι νὰ ὠφεληθῶσιν ὅσοι, πρῶτον μὲν, εἶναι ἀπηλλαγμένοι τῆς φροντίδος τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, δεύτερον δέ, κατέχουν τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, καὶ τρίτον, γνωρίζουν ἐκ τῶν προτέρων ὁποίας ἐλλείψεις των θέλουν νὰ συμπληρώσωσι, καὶ ἔρχονται μὲ ἀπόφασιν νὰ λησμονήσωσιν ὅτι ἔχουν πτωχίον διδάκτορας. Τὸ τρίτον τοῦτο εἶναι οὐσιωδέστατον, δὲν εἶναι δὲ καὶ εὐκόλον. Ἡ πρόσφατος ἀπόκτησις ἀκαδημαϊκοῦ τίτλου κολακεύει τὴν ἐνδόμυχον τοῦ νέου φιλοτιμίαν. Ἡ τοιαύτη φιλοτιμία δὲν βλάπτει βεβαίως αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, οὔτε ἐμποδίζει ἀναποφεύκτως τὴν πρόοδον· ἀλλ' ἐν γένει, ἐκ τῶν διδασκῶν τῶν ἀποδημούντων πρὸς τελειοποίησιν ἐκεῖνοι ὠφελοῦνται ἀληθῶς καὶ προάγονται, ὅσοι ἔχουν τὴν γενναιότητα νὰ θεωρήσωσιν ἑαυτοὺς ὡς μαθητὰς ἔτι. Ἐγνωρίσα τοιούτους. Δὲν ἀναφέρω ὀνόματα, ἀλλ' εὐχομαι ἡ ἐπι-

τυχία των νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα εἰς ἄλλους. Τοὺς εἶδα λησμονοῦντας τὰ ἀπολυτήρια καὶ τὰ διδακτορικά των διπλώματα καὶ καθημένους ἐκ νέου εἰς τὰ ἐδώλια τῶν λυκείων, πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ἀναγκαίων προκαταρκτικῶν γνώσεων, προτοῦ καταταχθῶσιν εἰς τὰς ἀνωτέρας σχολάς, εἰς τὰς ὁποίας ἠδύνατο διὰ τοῦ διπλώματός των καὶ μόνου νὰ εἰσέλθωσι. Διατί δὲν ἐτόλμησαν νὰ προσέλθωσιν εἰς αὐτὰς ἀπ' εὐθείας;

Ἐρωτήσατε περὶ τούτου τοὺς νέους τῆς ἄλλης τάξεως· ὄχι τοὺς διδάκτορας, τοὺς δυναμένους ἐπὶ τέλους νὰ κρίνωσιν ἀφ' ἑαυτῶν ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἐτελειοποιήθησαν, ἀλλὰ τοὺς ἐρχομένους μὲ ἀπολυτήριον γυμνασίου διὰ νὰ καταταχθῶσιν εἰς μίαν τῶν ἰδικῶν σχολῶν, διὰ τὰς ὁποίας οἱ Γάλλοι προπαρασκευάζονται εἰς τὰ ἰσοβάθμια λύκεία των. Λέγω ἰσοβάθμια, ἀλλ' ἀτυχῶς οἱ ἀπόφοιτοι τῶν γυμνασίων μας δὲν δύναται νὰ συναγωνισθῶσι πρὸς τοὺς ἀποφοίτους τῶν γαλλικῶν λυκείων. Πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἐλλείψεών των, ἀναγκάζονται νὰ εἰσέλθωσιν εἰς λύκειον ἢ εἰς ἄλλην προκαταρκτικὴν σχολήν. Τοῦτο σημαίνει ἀπώλειαν ἐνὸς ἔτους, ἢ καὶ δύο, καὶ δαπάνην ἀνάλογον. Εἶναι τοῦτο σφάλμα τῶν νέων; Ὄχι βεβαίως. Οἱ Ἕλληνόπαιδες δὲν σπεροῦνται εὐφυΐας, οὔτε εὐμαθείας, ὅσοι δ' ἐξ αὐτῶν κατατάσσονται ἐξ ἀρχῆς εἰς ξένα ἐκπαιδευτήρια — ἢ τοῦλάχιστον οἱ πλεῖστοι — διαπρέπουν μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν των. Δὲν πλῆθύνουν οἱ ἀπόφοιτοι τῶν γυμνασίων, ἀλλὰ πλῆθύνουν τὰ γυμνάσια. Τὸ πῶς καὶ διατί πλῆθύνουν, εἶναι ζήτημα ὑπερβαῖνον τὴν ἀρμοδιότητά μου. Δὲν πλανῶμαι, νομίζω, φρονῶν ὅτι ἔχομεν τὰ στοιχεῖα ὅπως ἐπιφέρωμεν τὴν ἀπαιτουμένην βελτίωσιν. Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ εἰσέτι ἀριθμὸς ἱκανὸς διδασκάλων καλῶν, ἅς ληφθῆ φροντὶς περὶ αὐξήσεώς των, ἢ ἅς περιορισθῆ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀριθμὸς τῶν γυμνασίων ἢ τῶν διδασκαλικῶν ἐδρῶν.

Ὡς πρὸς τὸν ὀργανισμόν, ἴσως ἔχομεν ὀλιγωτέραν ἀνάγκην μεταρρυθμίσεως ἢ τῆς ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς τοῦ ἰσχύοντος. Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀνέλθωσι τὰ ἐκπαιδευτήριά μας εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἔπρεπε νὰ εὐρίσκωνται : νὰ ἐξισωθῶσι δηλαδὴ πρὸς τὰ ἰσοβάθμια σχολεῖα τῶν μᾶλλον προωδευμένων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Τοῦτο ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς ἔνεκα πολλῶν καὶ ποικίλων λόγων. Λέγεται ὅτι τὸ ζήτημα εἶναι οἰκονομικόν, ὅτι συνέχεται καὶ τοῦτο μὲ τὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὅτι χρεῖα ὑπομονῆς μέχρις οὗ ἔλθῃ ἡ σειρά του. Ἀλλά, καὶ ὑπὸ οἰκονομικὴν ἀπλῶς ἔποψιν, τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἄξιον μελέτης.

Ἰδοὺ ἀπλοῦς καὶ πρόχειρος ὑπολογισμός. Κατὰ μέσον ὄρον, οἱ ἐν Γαλλίᾳ σπουδάζοντες Ἕλληνες ἀνέρχονται εἰς τριακοσίους περίπου κατ' ἔτος. Συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐν Γερμανίᾳ, Βελγίῳ, Ἰταλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ ὄλος ἀριθμὸς δὲν ἐλαττοῦται βεβαίως τῶν πεντακοσίων. Τί δαπανᾶται πρὸς διατροφήν των; Δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ ὑπολογίσωμεν, ὡς ἐλάχιστον ὄρον, φράγκα 250 κατὰ μῆνα δι' ἑκάστου. Δηλαδὴ, πρὸς συντήρησιν τῶν εἰς τὰ ξένα σπουδάζόντων τέκνων των, αἱ ἐλληνικαὶ οἰκογένειαι δαπανοῦν κατὰ μῆνα φράγκα 125,000 τοῦλάχιστον, ἤτοι ἐν ἑκατομμύριον καὶ ἡμισυ κατ' ἔτος! Τὸ μέγα τοῦτο ποσὸν ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐλληνικῶν βαλαντίων ὡς ἀντάλλαγμα ὄσων γνώσεων θὰ μᾶς φέρωσιν ἐξωθεν οἱ δαπανῶντες αὐτὸ εἰς ξένας χώρας. Δὲν ὑποτιμῶ τὴν ἀξίαν τῶν τοιούτων γνώσεων, οὔτε φρονῶ ὅτι εἴμεθα ἱκανοὶ ν' ἀπαλλαγῶμεν ἐξ ὀλοκλήρου τοῦ πρὸς ἀπόκτησίν των πληρωνομένου φόρου. Ἀλλ', ἐὰν τὰ σχολεῖά μας ἐβελτιοῦντο κατὰ τοσοῦτον, ὥστε οἱ ἀπόφοιτοὶ των νὰ μὴ ὑποβάλλωνται εἰς τὴν ἀνάγκην προκαταρκτικῶν σπουδῶν εἰς Γαλλίαν ἢ ἀλλαχοῦ, ἠδύνατο τοῦλάχιστον νὰ ἐλαττωθῇ κατὰ τὸ τρίτον ὁ χρόνος τῆς φοιτήσεώς των εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

κὺν καὶ νὰ ἐπέλθῃ οὕτω οἰκονομία ἡμίσεος ἴσως ἑκατομμυρίου κατ' ἔτος. Περιέλαβον ἄρα γε ποτὲ εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς των οἱ κατὰ καιρὸν ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργοὶ τὸ ποσὸν τοῦτο τοῦ ἐξαγομένου χρυσοῦ;

Ἡ παρέκβασις αὕτη μᾶς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ νέου ποιητοῦ. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὸ παρέκβασις, καθόσον σχετίζεται κάπως πρὸς τὰς ἐξομολογήσεις του. Ἐὰν τὰ γυμνάσια ἦσαν ἰποῖα εὐχόμεθα καὶ ἐλπίζομεν νὰ γίνωσιν, ἴσως ὁ νέος οὗτος κατέβαλλε περισσοτέραν ἐπιμέλειαν εἰς τὰ μαθήματά του, ἀντὶ νὰ καταβροχθίζῃ μυθιστορήματα καὶ νὰ γράφῃ στίχους. Ἰσως δέ, — ἀλλὰ περὶ τούτου ἔχω πλειοτέραν ἀμφιβολίαν, — ἴσως τότε ἐμάνθανε ὅτι μεταξὺ τῶν διαφόρων σχολῶν τῶν Παρισίων δὲν ὑπάρχει σχολὴ ἐλαφρᾶς Φιλολογίας.

Βεβαίως, τὸν νέον μου ἐπιστολογράφου « οὐκ ἔᾶ καθεύδειν » τὸ τρόπαιον τῶν γάλλων συγγραφέων ὅσων ἀνέγνωσε τὰ ἔργα. Τὴν παγκόσμιον Φήμην των οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ὀφείλουν εἰς τὴν ἀξίαν των, ἀλλ' ἐν μέρει καὶ εἰς τὴν γλῶσσάν των. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν τοῦτο. Οἱ ἐργάται τοῦ καλάμου, οἱ ἀνήκοντες εἰς ἔθνη μικρὰ καὶ ὀλιγάριθμα, ἔχομεν, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς συγγραφεῖς τῶν μεγάλων ἐθνῶν, ἐν μικρὸν πλεονέκτημα καὶ ἐν μέγα μειονέκτημα.

Τὸ πλεονέκτημα εἶναι ὅτι καθόσον ὁ ἀριθμὸς τῶν γραφόντων ἐξ ἀνάγκης ὀλιγώτερος καὶ ὁ συναγωνισμὸς μικρότερος, κατὰ τοσοῦτον μεγαλυτέρα ἢ πιθανότης τοῦ νὰ μὴ λησμονηθῇ ταχέως τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του, ἐὰν ἔχῃ ἀξίαν τινά. Τὸ δὲ μειονέκτημα, ὅτι ἐνῶ ὁ μὲν ὀλλανδὲς, ὁ πορτογάλλος ἢ ὁ ἑλλην συγγραφεὺς ἀποτείνεται εἰς κύκλον περιωρισμένον ἀναγνωστῶν, ὁ γάλλος, ὁ ἄγγλος ἢ ὁ γερμανὸς ἀποτείνεται ὄχι μόνον εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια ὁμοεθνῶν του, ἀλλὰ καὶ εἰς ἑκατομμύρια ἄλλοεθ-

νῶν γνωρίζοντων τὴν γλῶσσάν των καὶ ἀναγινωσκόντων κατὰ προτίμησιν τὰ ἔργα των, εἰς τὰ ὁποῖα δίδει πρόσθετον κῦρος ἢ ἐξάπλωσις αὐτῇ τῆς γλώσσης εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν. Τοῦ προνομίου τούτου ἐπωφελοῦνται κυρίως οἱ γάλλοι συγγραφεῖς, ἕνεκα λόγων ποιικίλων. Ἐν πρώτοις, ἡ Γαλλία, ἀπὸ τοῦ 17^{ου} αἰῶνος ἰδίως, κατέχει μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν θέσιν πρωτεύουσαν ὡς πρὸς τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ. Δεύτερον, ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ἀπέκτησε καὶ ἔχει προσόντα χάριτος, γλαφυρότητος, ἀκριβείας καὶ εὐκαμψίας, ὑπερβαίνοντα ἐν τῷ σφινδουασμῷ των τὰ προσόντα πάσης ἄλλης γλώσσης. Τρίτον δέ, ἡ Γαλλία ἐπὶ τρεῖς ἤδη αἰῶνας παρήγαγεν ἀδιάκοπον σειρὰν συγγραφέων ὀνομασίων, οἱ ὁποῖοι διαδεχόμενοι ἀλλήλους, ἀλλ' ἀενάως νεωτερίζοντες, κατώρθωσαν νὰ φωτίξωσι, ἐνίοτε ἴσως νὰ πλανῶσιν, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε νὰ τέρπωσι πάντοτε διανοητικῶς ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Ἀληθῶς, τὸ κατόρθωμα τοῦτο δὲν ἐξηγεῖ ἢ ἐντέλεια μόνη τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Τὸ ἐξηγεῖ μᾶλλον ἢ ἀλληλοδιάδοχος μόρφωσις μακρᾶς σειρᾶς συγγραφέων, γυμνασθέντων εἰς τὸ νὰ μεταχειρίζωνται καλῶς τὸν νοῦν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς των, καὶ μαθόντων πῶς νὰ χρησιμοποιῶσι τὸ ὄργανόν των, τὴν ὡραίαν των γλῶσσαν, πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἐντυπώσεών των.

Ἄλλ' ἰδοῦ, καταλήγομεν ἀνεπαισθήτως εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ φίλου μου : Ποῦ διδάσκεται ἡ ἐλαφρὰ φιλολογία; Πῶς μορφοῦνται οἱ γάλλοι συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα κ' ἔτερον τὴν φαντασίαν καὶ ἐξῆπλον τὴν φιλοδοξίαν του, ἐνῶ ἐμαθήτευεν εἰς τὸ γυμνάσιον; ἢ Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι μορφοῦνται διὰ κόπων μακρῶν καὶ διὰ μελέτης ἀπαύστου, μορφοῦνται διὰ τῆς πεφαισμένης καὶ ὄχι τυφλῆς προσκολλησεως εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὰ παραδείγματα τῶν πρὸ αὐτῶν δοξασθέντων, μορφοῦνται ἐκ τῆς ἀτμοσφαιρας αὐτῆς ἐντὸς τῆς ὁποίας ζοῦν καὶ ἐκ τῆς ἀδιακόπου ἀμίλλης πρὸς

τούς συναγωνιστάς των. Δέν μορφοῦνται εἰς ἀνυπάρκτους σχολὰς ἐλαφρᾶς φιλολογίας· ἡ λέξις ἐλαφρὰ οὐδέν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὴν διανοητικὴν προπαρασκευὴν των. Ἐκ τῶν διασημοτέρων λογογράφων καὶ ποιητῶν τῆς συγχρόνου Γαλλίας, πολλοὶ ἐξεπαιδεύθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρας ἰδικὰς σχολὰς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέρχονται οἱ καθηγηταὶ τῶν λυκείων καὶ τῶν πανεπιστημίων, ἠδύνατο δὲ καὶ οὗτοι, χάρις εἰς τὸ δίπλωμα καὶ τὰς γνώσεις των, νὰ διαπρέπωσι ὡς ἐπιστήμονες, ἐὰν δὲν ἐτρέποντο εἰς τὸ στάδιον τοῦ συγγραφῆν. Καὶ ὅσοι δὲν ἀνῆλθον εἰς τὰ μεγάλα ἀκαδημαϊκὰ ἰδρύματα τῆς πατρίδος των, ἐμορφώθησαν ὁμως εἰς τὰ λύκεια. Ἐκεῖ ἐδιδάχθησαν κατὰ βάθος τὴν γλῶσσαν των, ἔμαθον νὰ τὴν γράφωσι ἀπταισίως, ἐδιδάχθησαν πρὸς τούτοις, ὄχι ἐπιπολαίως ἀλλὰ σοβαρῶς, τὰ λατινικὰ, ἐδιδάχθησαν ἑλληνικὰ, μαθηματικὰ, καὶ ἐν γένει τὰ ἐγκύκλια μαθήματα. Τὸ ἀπολυτήριόν των δὲν τὸ ἀπέκτησαν κατὰ χάριν ἢ κατ' ἐπιείκειαν. Δέν θὰ τὸ ἀπῆλθον ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ κατεβρόχθιζον τὰ προϋόντα τῆς συγχρόνου φιλολογίας. Ἐμαθον ὅσα ἐδιδάχθησαν, ἔμαθον δὲ προσέτι πῶς νὰ ἐργάζωνται κατόπιν, πῶς νὰ κοπιᾶζωσι τελεσφόρως. Ἐποδηγετήθησαν παιδιόθεν εἰς τὴν μέθοδον τοῦ μανθάνειν καὶ τοῦ ἐργάζεσθαι.

Ἴδου πῶς μορφοῦνται οἱ συγγραφεῖς ἐκεῖνοι. Βεβαίως ὑπάρχουν μεταξὺ αὐτῶν καὶ αὐτοδίδακτοι. Ἄλλ' οὗτοι διὰ κόπου καὶ διὰ μελέτης ἀνεπλήρωσαν τὰς ἐλλείψεις των καὶ ἠδυνήθησαν τοιουτοτρόπως νὰ συναγωνισθῶσι πρὸς τοὺς ἐξακολουθήσαντας τακτικῶς τὰς σπουδὰς των, ἐνίοτε δὲ καὶ νὰ τοὺς ὑπερικήσωσι. Ἄλλως, ἡ ἔμφυτος ἀξία των δὲν θ' ἀνεδεικνύετο. Ἡ ἡμιμάθεια δὲν ὑποκρύπτεται, οὔτε συγχωρεῖται, ὅπου ἡ μάθησις εἶναι γενικὴ· ὁ μὴ ἔχων ἐκεῖ τί νὰ εἴπῃ, ἢ μὴ γνωρίζων πῶς νὰ τὸ εἴπῃ καλύτερον ἢ σιωπᾶ. Δέν ἔπεται ὅτι οἱ τοιοῦτοι σιωποῦν εἰς Γαλλίαν περισσότερον ἢ ἀλλα-

χοῦ, ἀλλὰ δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν. Δὲν ὀμιλοῦμεν περὶ αὐτῶν, οὔτε εἶχεν αὐτοὺς κατὰ νοῦν ὁ ζητήσας με τὰς πηροφορίας περὶ ἐλαφρᾶς φιλολογίας· φοβοῦμαι ὅμως ὅτι δὲν εἶχεν ἰδέαν εὐκρινῆ τῆς μακρᾶς καὶ δυσκόλου προπαρασκευῆς, τῆς προαπαιτουμένης ὅπως προβάλη τις εἰς τὸ μέσον ὡς συγγραφεύς· ὑποπτεύομαι μῆπως εἶναι καὶ οὗτος ἐκ τῶν νέων, — διότι ὑπάρχουν καὶ τοιοῦτοι, — τῶν φρονούντων ὅτι τὸ πᾶν συνίσταται εἰς τὴν ἔμφυτον κλίσιν, εἰς τὴν ἔμπνευσιν, ὅτι τὰ πάντα ἐκτὸς αὐτῆς ἀνάξια λόγου καὶ περιττά, ὅτι ἡ μελέτη ἐξαμβλύνει τὴν ἔμπνευσιν καὶ ἡ μάθησις ἐξασθενεῖ τὴν ἔμφυτον ἰδιοφυῖαν. Ἡ ὑποψία μου προέρχεται ἐξ ὅσων γράφει περὶ τῆς μαθητείας του εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ περὶ τῆς ἀποσίροφῆς του πρὸς τὴν νομικὴν. Εἶθε νὰ ἠδυνάμην νὰ πείσω καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς σκεπτόμενους ὡς ἐκεῖνος ὅτι, ναί μὲν, ἀνάγκη πρὸ πάντων νὰ ὑπάρχη ἰδιοφυῖα, ἀλλ' ὅτι αὐτὴ καὶ μόνη δὲν ἀρκεῖ. Ὁ σπόρος ριπίλιμένος εἰς τὴν γῆν δὲν βλαστάνει ἄνευ σκαφῆς καὶ ποτίσματος καὶ περιποιήσεως, τὸ δένδρον δὲν δίδει καρποὺς ἄνευ κλαδεύματος καὶ λιπάσματος καὶ φροντίδων. Οἱ νέοι οἱ ἐπαναπαυόμενοι εἰς τὴν ἰδιοφυῖαν των πρέπει, ἐν πρώτοις, νὰ ἔχωσι ἀμφιβολίαν τινὰ περὶ τῆς ποιότητος καὶ τοῦ βαθμοῦ της. Ἀπόδειξιν ἐπαρκῆ τῆς ὑπάρξεώς της δὲν ἀποτελεῖ ἡ ἰδία πεποιθήσις των, οὔτε ὁ θαυμασμὸς καὶ τὰ ἐγκώμια τῶν συγγενῶν καὶ φίλων των. Ἀλλ' ἔστω· ὑπάρχει ἡ ἰδιοφυῖα. Ἐὰν ὑπάρχη, ἡ πρόσκτησις γνώσεως δὲν θὰ τὴν βλάβῃ, καὶ ἂν ἔτι φαίνωνται ξένα πρὸς τὴν τάσιν της. Ἀπ' ἐναντίας, ὠφελεῖ ἐνίοτε τὸν ποιητὴν ἢ τὸν συγγραφέα μὲρφοσις ἀντίθετος τῶν ἐμφύτων κλίσεών του. Ἀποκτᾷ οὕτω τὴν ἕξιν τοῦ νὰ περιοριζῆ καὶ διευθύνῃ τὰς ἐμπνεύσεις του. Ἄλλως, ὁ ποιητὴς εἶναι συγχρόνως, καὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ τεχνίτης. Διὰ τῆς τέχνης δὲν ἐλαττοῦται ἡ δύναμις τῆς ποιήσεως· ὅσον δὲ πλειοτέρας γνώσεις

ἀποκτήσῃ τις νέος, τόσον τὸ καλύτερον! Θὰ τὰς χρησιμοποίησῃ, χωνεύων αὐτὰς εἰς τὴν ἰδιοφυΐαν του. Καὶ ἡ νομικὴ αὐτῆ δὲν θ' ἀπέβαινε εἰς τὸν νέον ποιητὴν μου περιττὴ ἕδου φαντάζεται. Ἐὰν ὑπάρχῃ ἀληθῶς ἡ ἔμπνευσις, ἐὰν ὑπάρχῃ τὸ θεῖον πῦρ, δὲν θὰ σβεσθῇ οὕτω. Ἴσως μάλιστα, ἴσως τὰ τοιαῦτα ἐμπόδια, ἐὰν θεωρηθῶσιν ὡς ἐμπόδια, χρησιμεύουν διὰ νὰ δοκιμασθῇ ἡ δύναμις τοῦ πυρός. Ἐὰν καίη, θ' ἀναδώσῃ ἐπωσδήποτε φλόγας καὶ ἀναλαμπήν. Ἐὰν ἦτο ψευδὲς πῦρ καὶ δὲν εἶχε δύναμιν ἀντιστάσεως, τότε καλύτερον νὰ σβεσθῇ ἐξ ὀλοκλήρου. Ἐκ τοιούτου πυρός οὔτε δόξα θὰ προκύψῃ εἰς τὸν φανταζόμενον ὅτι φλέγεται, οὔτε τιμὴ εἰς τὴν πατρίδα του. Κόπος, κόπος καὶ μέθοδος! Ἄνευ τούτων οὐδὲν ἀποκτᾶται. Ἐννοεῖται καὶ πάλιν ὅτι, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ὁ σπόρος, οἱ κόποι μάταιοι. Ἄλλ' ἀπαιτεῖται κόπος, καὶ πολὺς, ὅπως ἀναδειχθῇ τις εἰς ὃ, τι ἐπιχειρισθῇ. Ἐὰν θ' ἀπαιτεῖται διὰ τὸν φιλόσοφον, διὰ τὸν ἱστορικόν, διὰ τὸν μαθηματικόν, διὰ τὸν ἰατρὸν, διατὶ ἄρα γε ἀπαλλάττεται τῆς αὐτῆς ἀνάγκης ὁ θέλων ν' ἀναδειχθῇ διὰ τῆς λεγομένης ἐλαφρᾶς φιλολογίας;

Ἄλλ' ἐπὶ τέλους τί ἐστὶ ἐλαφρὰ φιλολογία; Ἀνάγκη νὰ συνεννοηθῶμεν ὡς πρὸς τοῦτο. Δὲν γνωρίζω πῶθεν προῆλθεν ὁ ὄρος. Ἐὰν δὲν λαυθάνωμαι, οἱ Γάλλοι, τοὺς ὁποίους συνήθως μιμούμεθα ὡς πρὸς τὰ τοιαῦτα, ἀγνοοῦν τὴν ἐλαφρὰν φιλολογίαν, γνωρίζουν δὲ μόνον τὴν ἐλαφρὰν ποιήσιν. Τὰ γαλλικὰ λεξικά ὀρίζουν τὴν ἐλαφρὰν ποιήσιν ὡς ἀσχολουμένην περὶ θέματα ἀσήμαντα καὶ ὡς χαρακτηριζομένην διὰ τῆς ἀφελείας καὶ τῆς εὐκολίας περὶ τὴν ἔκφρασιν. Ὑποθέτω ὅτι ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν καταλέγει εἰς τὴν ἐλαφρὰν φιλολογίαν τὰ διανοητικὰ ἐν γένει ἔργα, τὰ σκοποῦντα τὴν τέρψιν μᾶλλον ἢ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀναγνώστου. Βεβαίως, δὲν ἀναγεῖ εἰς τὴν ἐλαφρὰν του φιλολογίαν τὴν νομικὴν, οὔτε τὴν

ιστορίαν ἢ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐλπίζω ὅμως ὅτι δὲν περιφρονεῖ τοὺς ποικίλους κλάδους τῆς βαρείας φιλολογίας. Ἴσως μάλιστα παραδεχθῆ ὅτι, εἰς τὴν παροῦσαν περίοδον τῆς διανοητικῆς ἡμῶν ιστορίας, ἔχομεν μεγαλυτέραν ἀνάγκην φωτισμοῦ ἢ τέρψεως. Ἐχομεν ἀνάγκην νέων ἐπιστημῶν ἐμφορουμένων τῆς εὐγενοῦς φιλοδοξίας τοῦ νὰ ἀνυψώσωσι διὰ τῆς ἐργασίας των τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα. Παράγοντες εἰς ἕκαστον κλάδον τῆς ἐπιστήμης ἄνδρας δυναμένους νὰ καθέξωσι θεσίην ἐπίζηλον μεταξὺ τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης, θ' ἀποδείξωμεν ὅτι ἀποτελοῦμεν καὶ ἡμεῖς μέρος τοῦ πεφωτισμένου κόσμου. Τὰ στοιχεῖα πρὸς τοῦτο δὲν ἐλλείπουν. Διὰ παραδειγμάτων ἰκανῶν ἡ Ἑλλὰς ἀπέδειξεν ὅτι δὲν εἶναι ἀδίκαιολόγητος ἡ ἐλπίς περὶ πραγματοποιήσεως τῆς τοιαύτης φιλοδοξίας. Ἄλλως δὲ εἰς ἕκαστον κλάδον μαθήσεως ὑπάρχουν τμήματα παρέχοντα, εἰς τοὺς Ἕλληνας ἰδίως, σιάδια ἐρεύνης καὶ τιμῆς. Μέχρι τοῦδε οἱ ξένοι μᾶς ὑπερηκόντισαν καὶ εἰς ταῦτα. Διὰ τί; Διότι δὲν ἀπεκτησαμεν εἰσέτι τὰς ἐπιστημονικὰς ἕξεις των, διότι δὲν ἐμάθομεν νὰ κοπιᾶζωμεν μεθοδικῶς ὡς ἐκεῖνοι. Ἡ ὑπεροχὴ των αὐτῆ δύναται — καὶ πρέπει βαθμηδὸν νὰ ἐκλείψῃ. Δὲν ἔπρεπεν ἄρα γε ἡ ἀναδίφηση τῶν ποικίλων ζητημάτων, τῶν συνεχομένων πρὸς τὴν πάτριον ιστορίαν, ν' ἀποβῆ ἔργον ἰδικὸν ἐλλήνων ἐργατῶν; Ἀλλὰ παρεκτὸς τῶν τοιούτων ζητημάτων, τῆς νομολογίας φέρ' εἰπεῖν, τῆς ἀρχαιολογίας, τῆς γλωσσολογίας, μὴ αἰλοῖται ἐπιστῆμαι, ἡ βοτανικὴ, ἡ ἰατρικὴ, ἡ γεωλογία, ἡ ὀρυκτολογία, ἡ ἀστρονομία, δὲν παρουσιάζουν πλουσίαν καὶ ἄφθονον ὕλην πρὸς ἰδικὰς μελέτας ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς χώρας ἡμῶν; Πότε θὰ ἴδωμεν τοὺς νέους Ἕλληνας τρεπομένους ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τοιαύτας μελέτας, καὶ διαπρέποντας εἰς αὐτάς; Ταῦτα ἀπαιτοῦν κόπους καὶ μόχθους καὶ αὐταπάρνησιν καὶ ἀφοσίωσιν. Naί, ἀλλὰ πλανῶνται οἱ νομίζοντες ὅτι εἰς οἶον δήποτε σιάδιον ἀποκτᾶται ἀκήπως ἢ

ὑπεροχὴ καὶ ἡ Φήμη. Οἱ φανταζόμενοι ὅτι θὰ δοξασθῶσιν ἀφίνοντες τὴν φαντασίαν των νὰ ἐργάζεταιται ἀδέσμευτος κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις της καὶ μόνως, οἱ φρονοῦντες ὅτι ἀπαιτεῖται ὀλιγώτερος κόπος ἢ ὀλιγωτέρα μελέτη διὰ ν' ἀναδειχθῇ τις ὡς ποιητὴς καὶ μυθιστοριογράφος, ἢ ὡς ἰατρός καὶ μαθηματικός, ἀπατῶνται ἀπάτην μεγάλην. Πανταχοῦ καὶ πάντοτε ὅσον ἔσπειρέ τις τόσον δύναται καὶ νὰ θερίσῃ.

Ἡ ἀληθὴς διαφορὰ εἶναι ὅτι ἡ ποιητικὴ ἰδιοφυΐα, — ἡ ἀληθὴς, ἡ ἔκτακτος, ἡ παράγουσα τὰ μεγάλα ἔργα, — εἶναι σπανιωτέρα τῶν ἄλλων ἰδιοφυϊῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς δόξα πλατυτέρα καὶ διαρκεσιτέρα. Τὴν τοιαύτην δόξαν εἶναι φυσικὸν νὰ ὀνειρεύωνται καὶ νὰ ἐπιζητοῦν οἱ νέοι, οἱ αἰσθανόμενοι, ἢ νομίζοντες ὅτι αἰσθάνονται καίουσαν ἐντὸς τῆς ψυχῆς των τὴν ἱερὰν φλόγα. Δὲν ἐπιθυμῶ οὔτε προτίθεμαι νὰ τοὺς ἀποθαρρύνω. Θὰ ἦτο ἔθνικὸν δυσλύχημα, εἰάν δὲν εἶχομεν τοιοῦτους. Ἔθνος μὴ ἔχον νὰ ἐπιδείξῃ μεγάλους ποιητὰς καὶ λογογράφους καὶ καλλιτέχνας, δὲν ἔχει πλῆρες τὸ ποτήριον τῆς δόξης του. Εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα ἐπιβάλλεται ἡ τοιαύτη φιλοδοξία, ὑπὸ τὸν ὄρον μόνον τοῦ νὰ γνωρίζωσιν ἐκ τῶν προτέρων οἱ νέοι ἀγωνισταὶ ὅτι, ἂν δὲν προαλειφθῶσι καὶ προασκηθῶσι, δὲν θὰ δρέψωσι τὸν στέφανον τῆς νίκης. Εἶθε νὰ τὸν δρέψωσι πολλοί! Ἡ Φήμη των θὰ σκορπισθῇ καὶ θ' ἀντανακλασθῇ εἰς τὴν πατρίδα διὰ λάμψεως ζωηροτέρας ἔτι ἢ ἡ τῶν ἄλλων ἐπιφανῶν τέκνων της. Ἡ Ῥωσσία δὲν στερεῖται ἐπιστημόνων, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς δόξης της τόσον, ὅσον τὰ ἔργα τοῦ Tourguénief, τοῦ Dostojewski καὶ τοῦ Tolstoï. Προτοῦ ὅμως ἀναφανῶσιν οὗτοι, προηγήθη μακρὰ περίοδος προπαρασκευῆς. Οἱ προηγηθέντες αὐτῶν ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς ἐμιμοῦντο ἢ ἀντέγραφον ξένα πρότυπα. Ἡ φιλολογία των δὲν ἐρριζοβόλησε διὰ μιᾶς εἰς τὸ ῥωστικὸν ἔδαφος, οὔτε

ἀνέδωκε διὰ μιᾶς τοὺς πλουσίους καρπούς της. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἡ ποιήσις προηγεῖτο τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἔκτοτε μετεβλήθησαν τὰ πράγματα. Ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθῶμεν ἀναζῶσαν καὶ πάλιν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, νομίζω ὅτι τὴν σήμερον ὁ Ἀριστοτέλης ἤθελε προηγηθῆ τοῦ Ὀμήρου.

Ἀνέφερα τὸν Ὀμηρον. Καταλέγεται ἄρα γε καὶ οὗτος εἰς τὴν ἐλαφρὰν φιλολογίαν; Κατὰ τὸν πρὸ ὀλίγου ὀρισμὸν, ὑποθέτω ὅτι ἐκεῖ ἐξ ἀνάγκης θὰ τὸν κατατάξωμεν. Τί ἄλλο εἶναι ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια ἢ μυθιστορίαι; — αἱ ἀρχαιότεραι, ἐνδοξότεραι καὶ ἐντεχνότεραι μυθιστορίαι ὄσων ποτὲ ἐγράφησαν! Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον, καθὼς ἔχουν καὶ οἱ νεώτεροι, ἀνάγκην τέρψεως διανοητικῆς. Ἡ ἐπιστήμη μόνη δὲν ἀρκεῖ. «Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος.» Ὅλων τῶν τόπων καὶ αἰώνων οἱ ποιηταὶ καὶ μυθογράφοι ἐθεράπευσαν τὴν ἀνάγκην ταύτην. Ὑφίσταται αὕτη πάντοτε, τροπολογουμένη ἐκάστοτε ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Ἰκανοποιεῖται δὲ κατὰ διάφορον τρόπον εἰς ἐκάστην χώραν καὶ ἐκάστην ἐποχὴν, συμμόρφως πρὸς τὰς περιστάσεις, πρὸς τὸν βαθμὸν καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἐπικρατοῦντος πολιτισμοῦ. Τοὺς ὠραίους μύθους τῆς ἀρχαιότητος διεδέχθησαν τὰ ἐρατικά μυθογραφήματα τοῦ παρακμάζοντος ἑλληνισμοῦ. Βραδύτερον, ἡ διανοητικὴ τέρψις ἐξέπεσεν εἰς τὰ συναξάρια καὶ τὰ μεσαιωνικὰ ποιήματα. Ἐπειτα παρήχθη τὸ ἵπποτικὸν μυθιστόρημα. Εἴτε ἐκ τῆς ἀνατολῆς μετεφυτεύθη τοῦτο εἰς τὴν δύσιν, εἴτε τὸ ἀνάπαλιν, εἰς τὴν φεουδαλικὴν ὅμως Εὐρώπην ἔλαβε τὸν ὀριστικὸν χαρακτήρα του καὶ τὸ ὄνομα του αὐτό. Τὸ δὲ ὄνομα ἔμεινεν ἔκτοτε ἐν χρήσει εἰς τὰ λατινικὰ ἔθνη. Ἐλέγετο roman ἢ romanzo διότι ἐγράφετο, ὄχι εἰς τὴν λατινικὴν, — καθὼς τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς βαρείας φιλολογίας, — ἀλλ' εἰς τὴν κοινὴν, τὴν λαλουμένην γλῶσσαν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο romane, ἀπαράλλακτα καθὼς ἡ κοινὴ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων

ωνομάσθη καὶ ὀνομάζεται ἔτι ῥωμαϊκὴ. Ἄλλ' εἰς ἡμᾶς μὲν τοῦτο συνέβη ἕνεκα λόγων πολιτικῶν καὶ τῶν παραδόσεων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπικρατήσεως· εἰς δὲ τὴν δύσιν, παρεκτὸς τῶν λόγων τούτων, ὑπῆρχε καὶ ὁ τῆς ἀμέσου συγγενείας τῶν δημοδῶν διαλέκτων πρὸς τὴν λατινικὴν.

Τὴν σήμερον τὸ roman, τὸ μυθιστόρημα, δὲν εἶναι, ὡς ἄλλοτε, ἀφήγησις παραδόξων ἱπποτικῶν, ἡρωϊκῶν, ἢ ἐρωτικῶν συμβάντων· ὁ μυθογράφος σήμερον εἶναι καὶ φιλόσοφος, ῥέπων ἰδίως εἰς τὴν ψυχολογίαν. Περιγράφων ἦθη καὶ χαρακτῆρας, προβαίνει εἰς ἀναλύσεις, ἐρευνᾷ τὰ αἷτια καὶ τὰ αἰτιατά, ἀποκαλύπτει τὴν κρυφίαν καὶ ἐνδόμυχον διέλιξιν τῶν σκέψεων καὶ τῶν αἰσθημάτων προτοῦ ἀπολήξωσιν εἰς ἔργα, καὶ προπαρασκευάζει λογικῶς τὰς συνεπεῖας τῶν πράξεων διὰ τὰς ὁποίας εἶναι ὑπεύθυνα τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας του. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ποιότης φιλοσοφίας διαφέρει ἀπὸ συγγραφέως εἰς συγγραφέα, καθὼς διαφέρει ἀπὸ ἔθνους εἰς ἔθνος ἢ καλλιτεχνικὴ τοῦ εἴδους μορφή. Ἄλλ' ὅμως πανταχοῦ τὴν σήμερον ἐπικρατεῖ ἡ φιλοσοφικὴ αὕτη τάσις. Ἴσως ἐνίστε ἐπικρατεῖ πλεόν τοῦ δέοντος. Καὶ σήμερον, καθὼς πάντοτε, ἰσχύει τὸ λόγιον τοῦ γάλλου κριτικοῦ : « Ἄλλοίμονον εἰς τὸ μυθιστόρημα τὸ ὁποῖον ὁ ἀναγνώστης δὲν βιάζεται νὰ τελειώσῃ! » Πρώτιστος ὅρος τοῦ μυθιστορήματος εἶναι τὸ νὰ ἐξεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ νὰ τέρπῃ τὸν ἀναγνώστην.

Εἰς τοῦτο ἐπιτυγχάνουν κατ' ἐξοχὴν οἱ γάλλοι μυθιστοριογράφοι, τοὺς ὁποίους πρὸ πάντων ἀναγινώσκουν οἱ παρ' ἡμῖν θιασῶται τῆς ἐλαφρᾶς φιλολογίας. Καλὸν τὸ πρῶτον καὶ ἄξιον μιμήσεως, ἀλλ' ὄχι πάντοτε οὔτε κατὰ πάντα. Δὲν εἶναι ἀξία μιμήσεως ἢ τάσις τινῶν ἐκ τῶν συγχρόνων γάλλων συγγραφέων πρὸς περιφρόνησιν τῆς αἰδοῦς, πρὸς προτίμησιν σκανδαλωδῶν ὑποθέσεων. Ἄτυχῶς ὁ κόσμος εἰ-

ναι τοιοῦτος, ὥστε ἴσως ταῦτα συντελοῦν πρὸ πάντων εἰς τὴν διάδοσιν τῆς φιλολογίας τοῦ εἴδους τούτου. Ἄλλως, τὴν σήμερον, φαίνεται ἐπικρατοῦσα ἡ ἰδέα ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἢ ὁ καλλιτέχνης οὐδεμίαν ἔχουν ἠθικὴν ἀποστολήν, ὅτι ἡ τέχνη εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλέπει, — οἰοσδήποτε ὁ τεχνίτης, — ἢ εἰς τῆς τέχνης τὴν ἀποκλειστικὴν καλλιέργειαν. Οὕτω δικαιολογεῖται ἡ παροῦσα τάσις μερίδος τινὸς τῆς γαλλικῆς φιλολογίας. Ἡ τάσις αὕτη δὲν εἶναι γενικὴ, ἀλλ' ἐπιπολάζει, οἱ δὲ ξένοι, κρίνοντες ἐκ τῶν τοιοῦτων μυθιστορημάτων καὶ δραματικῶν ἔργων, τῶν ἐπισυρόντων τὴν κοινὴν προσοχήν, ἄγονται, ὅχι ἄνευ τινὸς λόγου, εἰς τὸ σφαλερὸν συμπέρασμα ὅτι τὰ τοιαῦτα προϋόντα τῆς συγχρόνου φιλολογίας ἀπεικονίζουν τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῆς γαλλικῆς κοινωνίας. Ἀδίκημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον συναισθάνεται δυσανασχετοῦσα ἡ ὕγις τοῦ ἔθνους πλειοψηφία.

Ἄτυχῶς, ἡ ἐπίδρασις τῶν τοιούτων ἔργων δὲν περιορίζεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς πατρίδας τῶν γῆς. Εἰς τινὰς χώρας πολεμεῖται ἡ ἐπίδρασις αὕτη. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀπαγορεύεται καὶ τιμωρεῖται ἡ δημοσίευσσις ἔργων τοῦ εἴδους τούτου, καὶ ὅμως ἡ Ἀγγλία εἶναι ἡ κοιτὶς τῆς σώφρονος ἐλευθερίας. Ἡμεῖς ἐννοοῦμεν ἀλλέως τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀφίνομεν τὸ σιᾶδιον τοῦ τύπου ἀπεριόριστον. Ἰσως ἔχομεν δίκαιον· τὰ χρησιμὰ ἤθη δὲν νομοθετοῦνται. Ἄντὶ νόμων, προτιμητέα ἢ ἐπιβολὴ τῆς κοινῆς γνώμης. Ἄλλ' ἐδῶ, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ, ἡ κοινὴ γνώμη, ὅτε μάλιστα ἐκπροσωπεῖ τὸ ἕρθόν, δὲν ἔχει θάρρος, δὲν ἔχει φωνήν. Ὑποτίθεται ὅτι ὄργανον τῆς κοινῆς γνώμης εἶναι ὁ τύπος. Ἄλλ', ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, αἱ ἐφημερίδες δὲν θεωροῦν ὡς μέρος τῆς ἀποστολῆς τῶν τὴν ἠθικοποίησιν τῶν ἀναγνωστῶν τῶν. Ἐνίστε μάλιστα λησμονοῦν ὅτι φέρουν εὐθύνην τινὰ ὡς πρὸς τοῦτο. Ἐφαρμόζουν καὶ αὐταὶ τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ τέχνη ἀποβλέπει εἰς μόνην τὴν τέχνην. Διὰ τοῦτο,

παρεκτὸς εἰδοποιήσεων σκανδαλωδῶν ἐνίοτε, δημοσιεύουσι καὶ λεπτομερείας ἐγκλημάτων τῶν ὁποίων ἡ γυμνότης ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐπέμβασιν τῆς ἀστυνομίας, καὶ μεταφράσεις μυθιστορημάτων εἰς πᾶν ἄλλο συντελούντων ἢ εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ ἔθνους διάπλασιν.

Ἄς ἀναλάβωσι τὴν περὶ τοῦτο ἀποστολὴν οἱ νέοι τῆς Ἑλλάδος συγγραφεῖς. Ἄς μὴ λησμονῶσιν ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν ἴδια χαρακτηριστικά, ὅτι οὐδεμία ὑφίσταται ἀνάγκη τοῦ νὰ εἰσαγάγωμεν ἐνταῦθα ἕξεις καὶ ιδέας καὶ ἀρχάς, ἐχούσας ἴσως ἀλλαχοῦ λόγον ὑπάρξεως, ἐδῶ ὅμως ὄχι, ὅτι ἡμεῖς δὲν συνεγηράσαμεν ἔτι μετὰ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης.

Βλέπετε ὅτι, ἐὰν ἔγραφα ὅλα ταῦτα εἰς τὸν νεαρόν μου ποιητήν, ἤθελα ὑπερβῆ καὶ τὰ ὄρια ἐπιστολῆς καὶ τῆς εὐπρεπείας ἔτι τὰ ὄρια. Καὶ ὅμως, ἂν ἐτόλμων, θὰ ἔλεγα καὶ περισσότερα. Θὰ τὸν παρεκίνουσι νὰ σπουδάξῃ κατὰ προτίμησιν τοὺς ἀρχαίους, ὅταν δὲ ἀναγινώσκῃ προϊόντα τῶν νεωτέρων φιλολογιῶν, νὰ τὰ ἀναγινώσκῃ ἐπισταμένως, κριτικῶς, ἄνευ τυφλοῦ ἐνθουσιασμοῦ, χειραγωγούμενος ὑπὸ εἰδημονεσιέρων του κατ' ἀρχὰς κριτῶν ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας των, ἀλλὰ πρὸ πάντων προσπαθῶν νὰ κρίνῃ ἀφ' ἑαυτοῦ, αἰτιολογῶν καὶ ἀναλύων τὸν τε θαυμασμόν καὶ τὰς ἐπιφυλάξεις του, δυσπιστιῶν πρὸς τὰς ὁρμὰς τοῦ ἐπικρατοῦντος περὶ αὐτὸν ρεύματος τοῦ συρμοῦ. Θὰ τὸν προέτρεπα νὰ καταγίνη εἰς τελειοποίησιν τοῦ ὄργάνου του, νὰ γίνη κύριος τῆς γλώσσης του, νὰ μάθῃ νὰ γράφῃ προτοῦ ἐπιχειρήσῃ νὰ συγγράφῃ. Ἐὰν νομίζῃ ὅτι ἐκλήθη ἀληθῶς εἰς τὴν φιλολογίαν, εἴτε ἐλαφράν, εἴτε ὅπως ἄλλως θελεῖ νὰ τὴν ὑνομάσῃ, ἄς ἐπιδοθῇ εἰς αὐτὴν μετὰ ζήλου, μετ' ἀφοσιώσεως, συναισθανόμενος τὴν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας του εὐθύνην, κηδόμενος πάντοτε τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀξιοπρεπείας, ἀνυψῶν τὸ ἔργον του δι' ὑψηλοῦ ἠθικοῦ σκοποῦ, ἔχων τὴν συναίσθησιν ὅτι γράφων ἐκπλη-

ροῖ, ὀπωσδήποτε καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών του, ἀποσπολὴν εὐγενῆ, καὶ μὴ καταδεχόμενος νὰ τὴν καταβιάσῃ εἰς βιοποριστικὸν ἀπλῶς ἐπάγγελμα, εἰς μέσον πρὸς ἀπόκτησιν ἐφημέρου δημοτικότητος ἢ ὑλικῶν ἀπολαυῶν.

Δ. ΒΙΚΕΛΛΑΣ.

[Hestia, n° 9, 1892.]

ἌΓΓΕΛΟΣ ΓΙΑΛΛΙΝᾶΣ.

Ἐν τῇ σιενῇ ὁδῷ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος τῇ ἐκβαλοῦσῃ εἰς τὴν Σπιανάδαν τῆς Κερκύρας, εὐρίσκεται τὸ σπουδαστήριον τοῦ Ἀγγέλου Γιαλλινᾶ. Τὸ σπουδαστήριον τοῦτο εἶναι μικρὰ αἴθουσα, ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐν Φελγούσῃ ἀκατασία ζωγραφικοὶ ὑκρίβαντες, λευκώματα, ἀρχαῖαι ὑδρίαι, εἰκόνες ἀνηρτημέναι ἐπὶ τῶν τοίχων, παλαιὰ τουρκικὰ ὑφάσματα, ἄνθη ἀπεξηραμένα· διάφοροι ἀναμνήσεις τῶν μερῶν, τὰ ὅποια διῆλθεν ὁ καλλιτέχνης, φωτογραφίαι ὠραίων γυναικῶν, ὧν τὰς μικρὰς χεῖρας ὠδήγησεν εἰς τὴν τέχνην ὁ Γιαλλινᾶς, θύραι ζωγραφηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἰδίου, ἐδῶ μία ἰσπανικὴ κιθάρα, ἐκεῖ ἐν ἀρχαῖον ξίφος· καὶ ἴσως, ἂν ἀνακατεύσης κυλίνδρους τινὰς ἐρριμμένους εἰς τινὰ γωνίαν, δὲν εἶναι παράδοξον νὰ ἀνακαλύψῃς ἀρχαῖα οἰκογενειακά του ἔγγραφα. Ἴδου τί εἶναι τὸ σπουδαστήριον τοῦτο. Ἐκεῖ πρὸς τὸ ἑσπέρας ἐσυναζόμεθα ὀλίγοι φίλοι, ἐκαπνίζαμεν τὰ ποῦρά μας καὶ ἐφλυαροῦμεν ἢ ἐσυρίζαμεν. παρακολουθοῦντες τὸν καλλιτέχνην ἐργαζόμενον ἐπὶ τῶν πινάκων, οὓς παρεσκευάζε διὰ τινὰ ἔκθεσιν τοῦ Λονδίνου. Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἦτο ἡ δευτέρα. Ἡ πρώτη του εἶχεν ἐμποιήσῃ ζωηρὰν ἐντύπωσιν, ἡ ἐπιτυχία δὲ αὕτη ἐθεωρήθη ὡς θρίαμβος τῆς ἑλληνικῆς τέχνης ἐν τῷ

μεγάλῳ ἐκείνῳ καλλιτεχνικῷ κέντρῳ. Ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐπίσης ἐπιτυχίας ἐσίεφθη καὶ ἡ δευτέρα ἐκθεσίς του. Ἐν Λονδίῳ δὲν εἶναι εὐκόλον καλλιτέχνης νὰ διέλθῃ σῶος καὶ ἀβλαβῆς διὰ τῶν καυδιανῶν δικράνων τῆς κριτικῆς. Ἐκεῖ ἡ ὕδατογραφία ἔχει φθάσῃ εἰς σημεῖον ἀπαραμίλλου τελειότητος, καθ' ὅσον ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πόλιν τῆς Εὐρώπης ἀγαπᾶται καὶ καλλιεργεῖται τὸ εἶδος τοῦτο τῆς γραφικῆς. Οἱ ἄγγλοι ὕδατογράφοι φημίζονται εἰς ὅλα τὰ καλλιτεχνικά κέντρα, ἰδίως δὲ διακρίνει αὐτοὺς ἡ ἐντέλεια τῶν πινάκων, ἥτις καταντᾷ σχεδὸν φορτικῇ· τὰ ἔργα των ἔχουσι τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἐκείνην ἀκρίβειαν, εἰς τε τὰ σχέδια καὶ τοὺς χρωματισμούς, ἢν, προκειμένου περὶ ἀκουαρέλας, δὲν παραδέχεται ἡ γαλλικὴ σχολή. Ἡ ἐπιμελημένη ἐκτέλεσις ἔχει τόσον ἀναπλύξῃ τὸ αἶσθημα τῶν γραμμῶν καὶ τῶν χρωμάτων παρὰ τοῖς Ἄγγλοις, ὥστε αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ κοινοῦ εἶναι ὑπερβολικαὶ ὀλίγον· διό, ἵνα ἀνθέξῃ καλλιτέχνης τις κατορθώνων νὰ ἐκτιμηθῶσι τὰ ἔργα του καὶ νὰ ζυγίζωνται μὲ χρυσόν, πρέπει νὰ ἔχῃ ἕξοχα προσόντα. Ὁ Γιαλλινᾶς οὕτως ἐκρίθη ἐν τῇ ἀγγλικῇ πρωτευούσῃ, ἔκτοτε ἐγένετο εὐρωπαϊκῆς φήμης ζωγράφος, ὃ δὲ ἐπιθυμῶν νὰ ἔχῃ σήμερον συλλογὴν ὕδατογραφιῶν δὲν δύναται νὰ παραλείψῃ τοῦτον. Αἱ μεγάλαι ἀγοραὶ ἠνοίχθησαν δι' αὐτόν, αἱ δὲ Ἀθῆναι πολὺ θὰ δυσκολευθῶσι νὰ ἴδωσιν εἰς τὸ μέλλον πινάκᾳ του.

Εἶναι ἀληθῶς περιέργος, διὰ τοὺς γνωρίσαντας ἀρχῆθεν τὸν Γιαλλινᾶν, ἡ ταχύτης τῆς προόδου αὐτοῦ. Πρὸ δέκα ἐτῶν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὅτι ὁ ἀσθενικὸς μαθητὴς τοῦ ἐκπαιδευτηρίου «Καποδίστρια» ἐν Κερκύρᾳ θὰ καθίστατο ὁ μεγαλύτερος τῶν ἐλλήνων ὕδατογράφων. Οἱ συμμαθηταὶ του δὲν ἐνθυμοῦνται εἰς τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν νὰ ἐδείκνυεν ἐξαιρετικὴν ἰδιοφυΐαν οὔτε νὰ εἶχε μεγάλην κλίσιν πρὸς τὴν τέχνην. Ἰδιδάσκετο καὶ αὐτὸς τὴν ζωγραφικὴν, ὅπως ὅλοι οἱ

λαμβάνοντες ἐπιμελημένην ἰψωσδήποτε ἀνατροφὴν νεανίαι. Τὰ σχολικά του ἰχνογραφήματα ἦσαν ὑποφερτά, κατὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ διδασκάλου, καὶ ἡ μόνη ἐπιτυχία τῆς παιδικῆς ἡλικίας του ἦτο ἡ ἀδεια, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ διδάσκαλος τῆς ἰχνογραφίας, νὰ ἐκθέσῃ ἐν σχεδιαγράφημά του, χωρὶς νὰ ἐργασθῇ ἐπ' αὐτοῦ ἡ χεὶρ τοῦ διδασκάλου. Τοῦτο εἶναι κάπως ἀξιοσημείωτον, διότι τὰ σχεδιαγραφήματα τῶν συμμαθητῶν του ἀνῆκον κατὰ τὰ τρία τέταρτα τοῦλάχιστον εἰς τὸν διδάσκαλόν των.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παρήλθον ἔτη τινά. Οἱ μαθηταὶ διεσκορπίσθησαν ἐκ τοῦ λυκείου ἐκείνου καὶ ἕκαστος ἠκολούθησε τὴν ὁδὸν του ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιαλλινᾶ, μία ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς νήσου, ἐσκέπτετο νὰ χρησιμοποίησῃ τὴν εὐφυΐαν τοῦ Ἀγγέλου εἰς ἔργον ἀνάλογον πρὸς τὴν κοινωνικὴν αὐτῆς θέσιν. Εἰς τὸν Γιαλλινᾶν ὅμως ὑπελάμβανεν ὁ ἔρως πρὸς τὴν ζωγραφικὴν, καὶ ἡμέραν τινὰ ἐγνώσθη εἰς τὸν κύκλον τῶν φίλων του ὅτι ἀπέρχεται εἰς τὴν Ἰταλίαν ἵνα τελειοποιηθῇ εἰς τὴν ἀκουαρέλαν. Τοῦτο ἐκρίθη ὡς νεανικὴ ἀνοησία, καὶ δὲν ἦσαν ὀλίγοι οἱ κινήσαντες τὴν κεφαλὴν των καὶ ταλανίζοντες τὸν νεανίαν, ὅσους εἰς μάτην θὰ κατέτριβε πολύτιμον χρόνον μπογιατίζων καὶ αὐτὸς χαρτιά. Ἀλλὰ δὲν ἐφρόνει οὕτω περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ἐν Βενετία καὶ Ῥώμῃ διδασκόμενος ὁ Γιαλλινᾶς.

Καί, ὅταν ἐπέστρεψεν ὅμως εἰς τὴν Κέρκυραν, κομίζων δύο λευκώματα πλήρη ὑδατογραφιῶν, δὲν ἐνεποίησαν αὐταὶ οὐδεμίαν ἐντύπωσιν. Εἶδον μερικὰς τῶν πρώτων σπουδῶν του. Εἰς ταύτας δὲν διακρίνει τις τίποτε πλεῖοτερον ἢ τὸν χρωστικῆν κοινῶν ζωγράφων. Δύναμις καὶ φυσικότης δὲν διακρίνεται καὶ μόλις ὑπολαμβάνει τὸ αἶσθημα. Οἱ χρωματισμοὶ εἶναι λίαν παρακινδυνευμένοι, οἱ οὐρανοὶ ὑπὲρ τὸ δέον ζωηροί, αἱ κάθετοι ἀνακριβεῖς, ἡ δὲ προοπτικὴ οὐχὶ πολὺ μελετημένη.

Ούτε τὴν φύσιν ἐφαίνετο ὅτι ἐμελέτησεν, οὔτε εἰς τοὺς κανόνας τῆς τέχνης ὅτι ἐνεβάθυνε. Τὰ ἔργα του ἐκεῖνα πρὸ δεκαετίας μὲ ἐπλήρωσαν δυσθυμίας, ὅτε ἤκουσα κάποιου λέγοντα : « κοινότατα πρᾶγματα. » Ἐσκέφθην ὅτι θὰ ἐγίνετο καὶ αὐτὸς εἰς ἐρασιτέχνης, ὡς τόσοι ἄλλοι ἐν Κερκύρα, ζῶν ἐν ἀφανείᾳ καὶ κατατρίβων τὸν χρόνον του, πότε εἰς τὴν πόλιν περιδιαβάων καὶ πότε εἰς τὴν ἔξοχὴν καλλιερῶν τὰ κτήματά του.

Διὰ τὴν φανῆ οἷος εἶναι σήμερον, ἔπρεπε νὰ συμβῆ εἰς τὴν οἰκογένειάν του ὅτι συνέβη εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἀριστοκρατικὰς οἰκογενεῖας τῆς περικαλλοῦς νήσου, νὰ περιέλθῃ εἰς οἰκονομικὰς στενοχωρίας, καὶ νὰ σκεφθῆ ὅτι ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθῆ ἡ τέχνη τοῦ νεαροῦ Ἀγγέλου ὡς βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα. Οὕτως ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν ἀμέριμνον βίον τοῦ ἐρασιτέχνου. Ἦρχισε νὰ μελετᾷ τὴν φύσιν τῆς Κερκύρας καὶ νὰ ἀντιγράφῃ τὰ μαγικὰ αὐτῆς τοπία. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα ταῦτα γενόμενα χάριν ἐμπορίας δὲν ἐπαρουσίαζον ἐκτάκτους καλλιτεχνικὰς ιδιότητας. Ἐν τούτοις ὑπὸ τὸν ἔμπορον τῶν εἰκόνων διελάνθανεν ὁ ζωγράφος καὶ εἰς τὰ βεβιασμένα ἐκεῖνα χρώματα, καὶ εἰς τὰς πετῶντι χρωσίῃρι θαλασσογραφίας του διεφαίνετο ἡ θαυμασία ἐκλογή τῶν τοποθεσιῶν καὶ αἱ πρὸδοί του εἰς τὴν μελέτην τῆς κερκυραϊκῆς φύσεως. Ἐργαζόμενος ἵνα ὑπερπηδῆσῃ ἀναποδράσιους οἰκονομικὰς δυσχερίας, δὲν ἐπρόσεχε πολὺ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, ἀλλὰ λεληθότως ἐμελέτα τὴν φύσιν, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ ἀληθὴς διδάσκαλος τοῦ Γαλλινᾶ. Ἡ μελέτη αὕτη δὲν ἀπέβη ἄκαρπος, πρᾶγματι δὲ μετ' ὀλίγου ἐφάνη ἡ ἔξοχος τέχνη του.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεγάλη τις ἱστορικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀποστολὴ εἶχε συγκροτηθῆ ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν πλουσίου τινος οὔγγρου κόμητος. Εἰς τὴν ἀποστολὴν ταύτην ἐκλήθη νὰ λάβῃ μέρος καὶ ὁ Γαλλινᾶς. Περιέπλευσε τότε τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐκεῖθεν ἔλαβε τὰ πρῶτα θέματα τῶν

πινάκων του, οἷτινες, ἐκτεθέντες εἰς Βιέννην, ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν τεχνοκριτῶν. Διεφαίνεταιο μέσῳ τῶν ἀτελῶν ἐκείνων ἔργων ὁ μέλλον καλλιτέχνης. Τοῦτου διέκρινε κυρίως ὁ τότε ἄγγλος πρεσβευτὴς ἐν Ἀθήναις κ. Φώρδ. Διήρχετο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ θέρους ἢ βασιλικὴ οἰκογένεια εἰς τὸ ἐν Κερκύρα ἀγροκήπιον. Τὸ διπλωματικὸν σῶμα μετέβη ἐκεῖ. Ὁ δὲ κ. Φώρδ, ὡς γνήσιος Ἄγγλος ἀγαπῶν τὴν ἀκουαρέλαν, ἐζήτησε καὶ εὔρε τὸν νεαρὸν ζωγράφον, οὔτινος εἰκόνας εἶχεν ἰδῆ ἐν τινι Φιλικῇ του οἰκίᾳ· τὸν ἐνεθάρρυνε, τῷ ἔδωκε παραγγελίας καὶ τὸν συνέστησεν εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν, ἣτις ἐπίσης ἀνέθηκεν αὐτῷ ἐργασίας· μετ' ὀλίγον δὲ ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς τὸν παρέλαβεν ἐνταῦθα, ἵνα τῷ ζωγραφίσῃ τὰς ἀθηναϊκὰς ἀρχαιότητας. Ἡ προσίασία τοῦ Φώρδ ἐκίνησε κάπως τὴν ὄρεξιν τῶν Ἀθηναίων νὰ ἀποκτήσωσιν εἰκόνας του. Ἐζωγράφιζε τότε ὁ Γιαλλινᾶς καὶ ἐπῶλει εἰς οἰανδήποτε τιμὴν. Εἰκόνας του ἐπωλήθησαν καὶ ἀντὶ τριάκοντα δραχμῶν, καὶ ἀντὶ εἴκοσι ἀκόμη. Ἐν τούτοις οἱ Ἀθηναῖοι ἐδυσανασχέτουσαν διὰ τὰς ὑπερβολικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κερκυραίου ὑδατογράφου. Ὁ Γιαλλινᾶς ὁμως δὲν ἐστεινοχωρεῖτο διόλου. Εἶχε μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὸ μέλλον· τότε εἶχεν ἀνάγκην μόνον χρημάτων, ἐπετοῦσεν ὀλίγες πινελιῆς εἰς τὸν χάρτην καὶ ἐλάμβανεν ὅσα ὅσα. Βεβαίως τὰ ἔργα του ἐκεῖνα δὲν δύνανται νὰ κριθῶσιν ὡς ἔργα τοῦ σημερινοῦ ζωγράφου, καίτοι φέρουσι τὴν ὑπογραφὴν του καὶ κοσμοῦσι τὰς αἰθούσας ἐπισήμων οἰκῶν τῆς ἐλληνικῆς πρωτεύουσας.

Ὀλίγον κατόπι ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Ῥόδον, τὴν Βενετίαν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ κατήρτισε λευκώματα χάριν τοῦ κ. Φώρδ. Τότε μόνον διέλαμψεν ἡ ἔξοχος τοῦ Γιαλλινᾶ ἰδιοφυΐα. Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα, ἔργα ἀνέσεως καὶ μελέτης, εἰς ἃ μεταδίδεται ὅλη ἡ ποίησις καὶ ἡ μαγεία τῶν ὠραίων τόπων, οὓς μεταφέρει ἐπὶ τοῦ ζωγραφικοῦ του χάρτου

διακρίνεται ἄρτιος πλέον ὁ καλλιτέχνης. Τὸ λεύκωμα τῆς Ῥόδου, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Βενετίας καὶ τῆς Ἰσπανίας ἐπαρουσίασαν ὅλως διάφορον τὸν Γιαλλινᾶν ἢ ὡς τὸν ἐγνωρίζομεν μέχρι τοῦδε. Τὰ ἀρχαῖα παλάτια τῶν ἵπποτῶν τῆς Ῥόδου καὶ ἡ ἀκρόπολις τῆς νήσου, μετὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν κτιρίων τούτων, μετὰ τὴν γραφικότητα τῶν γραμμῶν των καὶ τὸν ἀρχαῖζοντα χρωματισμὸν των, λουόμενα ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ λαμπροτέρου ἡλίου, ἔχουν τόσῃ ζωὴν καὶ τόσῃ ποιήσιν, ὥστε ἔκθαμβος μένει τις, ἀγνοῶν τί πρῶτον νὰ θαυμάσῃ. Καὶ μετὰ τὴν Ῥόδον ἡ Βενετία, ἣτις ἐκτίσθη ἵνα κρύπῃ τοὺς ἐραστὰς καὶ μαγεύῃ τοὺς καλλιτέχνας, καὶ μετ' αὐτὴν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ ἀνὰ πᾶν βῆμα δίδουσα θέμα εἰς τὸν καλλιτέχνην. Ἐδῶ τὰ μελαγχολικὰ νεκροταφεῖά της μετὰ τὰς κυπαρίσσους καὶ τὰ γραφικὰ μνηματάκια, ἐκεῖ τὰ χαγιάτια μιᾶς ἑλληνικῆς οἰκίας τοῦ Φαναρίου, ἐδῶ καφάσια τουρκικά, ἐκεῖ τζαμιά ἐξακουτίζοντα ὑψηλὰ τοὺς μιναρέδες των, ἄλλοῦ ἔν διολισθαῖνον καϊκίον, ἀλλαχοῦ εἰς τεκές καὶ παρέκει μία κρήνη μετὰ ἀραβουργήματα ὁμοιάζοντα ἰσπανικὰ τρίχαπια, ἐδῶ ἔν χωρίον καὶ ἐκεῖ ἔν ἀκρογιαλίᾳ κρυπτόμενον ἀπὸ καταπράσινον λόφον· τόσα ζωγραφικὰ θέλητρα καὶ τόσοι ἀλησμόνητοι τύποι καὶ ἐνδυμασίαι· δύσεις καὶ ἀνατολαὶ ἡλίων, χύνουσαι χρυσοὺν καὶ βύσσον εἰς τὸ Σκούταρι, σελήνη ἐπαργυροῦσα τὰς θελκτικωτέρας τοῦ κόσμου ἀκτᾶς, καὶ φωτίζουσα εἰς τὸ βάθος τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, πλάτανοι ὑπὸ τὰ φυλλώματα τῶν ὀπίων σίρωννύων τὸ μεντέρι του γέρων ἐθωμανὸς προσεύχεται, τουλουμπατζῆδες χυνόμενοι ἀκράτητοι καὶ χανούμισσαι νωχελῶς βαδίζουσαι μέσῳ σιενωπῶν γραφικωτάτων· ὅλη αὐτὴ ἡ ποιήσις, εἰς θάλασσαν, εἰς βλάσθησιν, εἰς οἰκίας, εἰς κήπους, εἰς καϊκία, εἰς ἀμφιέσεις, διελαύνει ἔν τῷ λευκώματι τοῦ Γιαλλινᾶ, μετὰ ὅλην ἐκείνην τὴν φυσικότητα, ἣν μόνος ὄσῃς εἶδε τὴν

Κωνσταντινούπολιν καὶ ἠσθάνθη τὴν ποικίλην ἐκείνην ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς, καὶ ἤκουσε τὸν χόντζαν ψάλλοντα καὶ τοὺς μπεϊγλιαντάδες σχίζοντας τὰ ὕδατα τοῦ Βοσπόρου, δύναται ἀρκούντως νὰ θαυμάσῃ. Ἡ δὲ Ἰσπανία μὲ τὸ Τολέδον τῆς, μὲ τὴν Ἀλάμπραν τῆς, μὲ τὰς ὡραίας τῆς γυναῖκας, μὲ ὅλην τὴν ποίησιν τῶν δικτυωτῶν τῆς, ὀπόθεν ἢ μελανόφθαλμος σευιόρα ἀκούει τὰς σερενάδες τῶν κωμαζόντων κιθαρῳδῶν, παρουσιάζεται εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ Γιαλλινᾶ μὲ τὴν μυθιστορηματικὴν ἐκείνην φυσιογνωμίαν, ἣν ἀφῆκεν ὁ μεσαιῶν μὲ τοὺς Ἄραβας, τοὺς προγεγραμμένους ἵππότας καὶ τοὺς ταυρομάχους.

Ἐκεῖνο ὅπερ κατέχει εἰς ὑψιστον βαθμὸν ὁ Γιαλλινᾶς εἶναι ὅτι λαμβάνει ἐξ ἐκάστης χώρας τὸ χαρακτηρίζον πλειότερον αὐτήν. Ἐκ τῆς Γρενάδας μία Φολωτὴ μὲ μαυρούσια τόξα καὶ σαρακηνικοὺς στυλίσκους πύλη, ἀπὸ τῆς αὐλῆς τῶν μύρτων ληφθεῖσα, δίδει πλειοτέραν ἰδέαν περὶ τοῦ χαρακτήρος τῆς πόλεως ἢ εἴκοσιν εἰκόνες ταύτης. Ἡ πύλη φαίνεται ἐν σκιάφωτι εἰς τὸ βάθος αὐλῆς, διὰ τοῦ ἀνοίγματος δὲ τῆς θύρας διακρίνεται μακρὰν ὁ κυανοῦς ἰσπανικὸς οὐρανός. Εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην ἐφηρημύσθησαν ὅλοι οἱ κανόνες τῆς προοπτικῆς. Θαρρεῖ κανεῖς ὅτι εἶναι γεγλυμμένη καὶ οὐχὶ ζωγραφισμένη ἢ πύλη ἐκείνη, ἂν δὲ γνωρίζῃ ὁ Θεατὴς ἀραβικὰ δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τὰς ἐπιγραφὰς ἐκείνας. Ἀπὸ τὰ χαρίεντα ἐκεῖνα τόξα τῆς μαυριτανικῆς πύλης, ἀπὸ τὰ ἀραβουργήματα, ἀπὸ τοὺς ἐλαφροὺς ἐκείνους στυλίσκους σχηματίζει τις ἀκριβῆ ἰδέαν τοῦ πνεύματος τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Ἀλάμπρας, καὶ ἢ φαντασία τοῦ αἰσθανομένου βαθέως Θεατοῦ συμπληροῖ τὸ μαγικὸν ἐκεῖνο παλάτιον. «Ὅταν κανεῖς εἶναι ἐρωτευμένος, λέγει ὁ Δὲ Ἀμίτσης, ὄνειρεύεται πάντοτε ὀλίγην Ἀλάμπραν χωρὶς νὰ τὴν γνωρίζῃ, καὶ ἐὰν ἦτο δυνατὸν τὰ ὄνειρα ἐκεῖνα νὰ παρασταθῶσι μὲ γραμμὰς καὶ χρώματα, θὰ εἶχομεν εἰκό-

νας, αίτινες θά κατέπληττον μέ τήν ὁμοίότητα αὐτῶν πρὸς πᾶν ὃ, τι βλέπομεν εἰς Γρενάδαν. ἢ Κ' ἐγὼ βλέπων τὰς εἰκόνας τοῦ Γιαλλινᾶ καὶ ἀκούων τὰς ἰσπανικάς του ἐντυπώσεις, ἐνόμιζον ὅτι δὲν ἦτο πρώτη φορά καθ' ἣν ἔβλεπον τὰ θέλητρα ἐκεῖνα. Ἐνόμιζα ὅτι τὰ εἶχον ἰδῆ καὶ ἄλλοτε, καὶ ὅλαι αὐταὶ αἱ γραμμαὶ τῆς εἰκόνης εἰκονίζουσι τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἠδυσπάθειαν, τὴν μελαγχολίαν καὶ τὴν σιωπὴν. Οἱ τρεῖς τέσσαρες πίνακες τῆς Ἀλάμπρας τοῦ Γιαλλινᾶ εἶναι ἀληθεῖς ῥοδιναὶ ὀπασαίαι νεανικῆς ἡλικίας. Αἱ ἐν αὐτῇ διαθλάσεις τοῦ φωτὸς ἐπαυξάνουσι τὸ μυστήριον, καὶ ὁ θεατὴς τῶν εἰκόνων, ἀναμιμνήσκειται διαρρέυσαντα βίον φυλῆς ἐξόχως καλλιτεχνικῆς, καὶ ἐνθυμεῖται σελίδας τοῦ Ἀλῆ ἀγᾶ καὶ τοῦ Δέ Ἀμίτση, αίτινες τοῦ ἔκλεψαν νύκτας ὀλοκλήρους ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ του, καὶ θέλει, μένων ἐξαπλωμένος ἐπὶ ἀνατολικοῦ σοφᾶ, καπνίζων ὡς Ἀσιανός, νὰ βλέπῃ τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα τοῦ Γιαλλινᾶ, νὰ ἐντυφᾶ μέ τὴν τέχνην καὶ νὰ αἰσθάνεται ἀναζώντα τὰ νεανικὰ ὄνειρά του εἰς τὰς εἰκόνας ἐκεῖνας.

Ἀπὸ τὰς μαγευτικὰς αἰθούσας τῆς Ἀλάμπρας ὁ Γιαλλινᾶς σὲ μεταφέρει εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ λευκώματος τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων δὲν εἰργάσθη ὡς ὑδατογράφος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ποιητής. Εἰσέδυσσε μὲν εἰς τὸ μυστήριον τῆς μαγείας τῶν ποικίλων ἀποχρώσεων, ἃς λαμβάνει ὁ ἀθηναϊκὸς οὐρανός, καὶ εὔρε τὸ ἀκριβὲς χρῶμα, ὅπερ ἀφῆκεν ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων ὁ χρόνος, ἀλλὰ ἐν ταύτῳ περιβάλλει ὅλα ταῦτα μέ τὴν αἴγλην τῆς ποιήσεως. Δὲν ἀντιγράφει πιστῶς τὴν φύσιν καὶ τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης μόνον, ἀλλὰ γνωρίζει νὰ μεταδίδῃ εἰς τὰς εἰκόνας του ὅλην τὴν ποίησιν, ὅλον τὸ θέλητρον ὅπερ ἐναπέθηκαν ἐπ' αὐτῶν οἱ διαρρέυσαντες αἰῶνες. Δὲν μεταδίδει ψυχρῶς, τεχνικῶς, ἀρχιτεκτονικῶς μόνον τὰ ἀθάνατα τῆς τέχνης μνημεῖα. Αὐτὸ εἶναι ἐργασία δυναμένη νὰ ἀπασχολήσῃ ἕνα τεχνίτην, ὅχι ὅμως

καὶ καλλιτέχνην τῆς περιαιπῆς τοῦ Γιαλλινᾶ. Κατὰ τοῦτο δὲ διαφέρουσι τὰ ἔργα τοῦ κερκυραίου ζωγράφου ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν λοιπῶν ὑδατογράφων, ἐν τοῖς ὁποίοις δυνατὸν νὰ ὑπάρχη πλήρης ἀρχιτεκτονικὴ ἀκρίβεια καὶ ἐντελής ἀναλογία γραμμῶν, ἀλλὰ λείπει ἡ ζωὴ ἣν δίδει εἰς τὰ ἔργα τοῦ ὁ Γιαλλινᾶς. Εἰς ὅλα διακρίνεται ὁ ἀληθὴς καλλιτέχνης. Ἡ ἐκλογή τῆς ὥρας καὶ τῆς θέσεως ἀποτελεῖ ἐν τῶν οὐσιωδεσιότατων χαρακτηριστικῶν τούτου. Εἴτε ἐν ἡλιοσταλάκτῳ ἡμέρᾳ, εἴτε ἐν δύσει, εἴτε ὅτε ἡ σκιὰ πυκνὴ ἐπικάθηται τῶν ἀρχαίων μνημείων, εἴτε ὅτε ὁ οὐρανὸς καλύπτεται ἀπὸ μελανὰ νέφη, εἴτε ὅτε διαγελᾶ ἡ πρωΐα μὲ τὰς λεπλόχρους καὶ χρυσαυγεῖς ταινίας τοῦ οὐρανοῦ, πάντοτε αἱ εἰκόνες τοῦ ἀποτείνονται πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ Θεατοῦ καὶ εἰς αὐτὴν ἐξεγείρουσι τὸ συναίσθημα τοῦ ἐπισκέπτου τῶν ἀρχαιοτήτων, ὅστις διὰ τῆς διανοίας του προσπαθεῖ νὰ ἀνεγείρῃ τὸν ἐκλείψαντα ἐκεῖνον κόσμον τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς τελειότητος.

Τεσσαράκοντα καὶ πλεόν εἰκόνες τῶν ἑλληνικῶν μνημείων ἐξέθεσε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τὴν Gallery Graves. Τὰς εἰκόνας ταύτας εἰκοσάκις τὰς εἶδον καὶ εἰκοσάκις συνεξέδραμον μετὰ τοῦ καλλιτέχνου καὶ παρηκολούθουν τοῦτον ἐργαζόμενον. Ἐνθυμοῦμαι τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ἣν ἠγόρασεν ὁ πρίγκηψ τῆς Οὐαλλίας, ἐν γλυκυτάτῃ δύσει ὥρᾳ, ὅτε λεπτὸς πέπλος φωτεινῆς ἀχλύος περιχέει τὴν ἀτμοσφαῖραν, καὶ αἱ στήλαι τοῦ Παρθενῶνος φωτίζονται μόνου εἰς τὰς κορυφὰς των, ἐνῶ πλεῖστον μέρος αὐτῶν διατελεῖ ὑπὸ σκιάν· τὴν εἰκόνα ταύτην, ὅσακις τὴν ἔβλεπον μοῦ ἐγέννα τὸ μελαγχολικὸν ἐκεῖνο αἶσθημα, ὅπερ καταλαμβάνει πάντα ὅταν εὐρίσκειται παρὰ τὰ ερείπια τοῦ Παρθενῶνος, καὶ βλέπει τὸν ἥλιον ἐξακοντίζοντα τὰς ἀσθενεῖς πλεόν ἀκτῖνας του πρὸς τὸ ἀριστούργημα τῆς τέχνης. Ἄλλη πάλιν εἰκὼν, ἡ τῶν στύλων τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐν ὥρᾳ δύσεως τοῦ ἡλίου, ὅτε ὁ οὐρανὸς

περίχρυσος αὐγάζει, καὶ τὸ πᾶν καλύπτει μυστήριώδης ἡσυχία, ὅτε κρυφολαλοῦν μόνον τὰ πλῆνᾶ καὶ ἡ ψυχὴ βλέπει ἐν ἐκσίᾳσει ὑπεγειρομένους τοὺς κολοσσιαίους ἐκείνους στύλους, ὡς αἰωνίους μάρτυρας τῆς δόξης καὶ τῶν δεινῶν τῆς χώρας ταύτης, ἡσθανόμην ὅλον τὸ μυστήριώδες Φέλητρον τῆς ὥρας ἐκείνης, ἣτις δὲν διαρκεῖ ἐπὶ πολὺ, ἀλλὰ πληροῖ ποικίλων καὶ παραδόξων ἐντυπώσεων τὴν ψυχὴν. Τὴν ὥραν ταύτην, τὸ ποιητικὸν αὐτὸ ὄνειρον τῆς δουσίσης ἡμέρας, συνέλαβε καὶ μετέφερεν ἐπὶ τοῦ πίνακος τοῦ ὀ ποιητικὸς ζωγράφος, ὅστις δὲν μεταδίδει τὸ ψυχρὸν μόνον κάλλος τῶν στύλων, ἀλλὰ μετ' αὐτῶν μεταδίδει καὶ τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς σκέψεις, ἃς προκαλεῖ εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν τοῦ ψυχῆν τὸ καταπεσοῦν αὐτὸ μεγαλεῖον. Νομίζει τις ὅτι ὁ Γιαλλινᾶς δὲν μεταφέρει ἐπὶ τοῦ χάρτου μνημεῖα, οὐδὲ ὅτι ἐπιθέτει χρώματα, ἀλλὰ γράφει σίροφᾶς ποιήματος, ἀλλὰ ψάλλει ὕμνους πρὸς τὴν δόξαν καὶ πρὸς τὴν ἀττικὴν φύσιν.

Μεγάλῃ ὄντως εἶναι ἢ οὕτως ἐκδηλουμένη δύναμις τῆς γραφικῆς. Μὲ δύο τρεῖς πινελιῆς ἐξεγειρεῖ χιλίας σκέψεις. Τὸ μυστήριον τοῦτο τοῦ χρωσλήρος γνωρίζει κατὰ βάθος ὁ κερκυραῖος ζωγράφος. Κατορθώνει νὰ μεταρρίπτῃ τὸν Θεατὴν τῶν εἰκόνων τοῦ ἀπὸ ἐνὸς συναισθήματος εἰς ἕτερον. Ἐνῶ πληροῦται γαλήνης ἢ ψυχὴ του εἰς τὴν Θεάν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πίνακος περιλαμβάνοντος τοὺς στύλους, τὴν Πύλῃν Ἀδριανοῦ, νέας τινὰς οἰκίας, καὶ τὴν ἀκρόπολιν εἰς τὸ βάθος, εἰς ἄλλην εἰκόνα τοῦ ἐνθα παρουσιάζεται ὁ ναὸς τῆς Σουνιάδος Ἀθηνᾶς μέλας, μὲ τὰ σύννεφα μαῦρα καὶ ἄγρια, μὲ τὰ φυόμενα χαμόκλαδα φρίσσοντα, ὁ Θεατὴς αἰσθάνεται εἰσδῶν εἰς τὴν ψυχὴν του τὸ δέος, ὅπερ γεννᾷ ἢ προσεγγίζουσα τριχυμία, ἐνῶ ἕτερον συναισθημα τῶ γεννᾶται ἐπὶ τῇ Θεᾷ τῶν στύλων τοῦ ναοῦ τῆς Κορίνθου, τῶν ἐγκαταλελειμμένων, τῶν διασεισθέντων ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων σεισμῶν, μακρὰν τῆς

πόλεως, ἔνθα μόνον ὄρνεα περιίπτανται καὶ πλανηθεῖς τις ποιμὴν διαχέει εἰς τὴν ἔρημον τὸ μελαγχολικὸν τῆς Φλογέρας του ἄσμα. Εἰς τὰς εἰκόνας ταύτας τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, εἶναι ἄλλος ὁ ζωγράφος ἢ ἐν τῇ Κερκύρα ἢ ἐν ταῖς Θαλασσογραφίαις του· ἐκεῖ ἀναφαίνεται ὁ ζωγράφος τῆς πλουσίας φύσεως· ἐδῶ ἡ φύσις συντελεῖ μόνον ἵνα μεταδώσῃ ζωηροτέρην τὴν ἐντύπωσιν ἐνὸς ἐρειπωμένου καλλιτεχνήματος, ὕπερ δὲν πρόκειται νὰ προκαλέσῃ μόνον τὴν ὀπλικὴν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ νὰ ἀναμοχλεύσῃ τὰ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ θεατοῦ κεκρυμμένα αἰσθήματα.

Παντοῦ ὁ Γιαλλινᾶς εἶναι μεγαλοφυῆς καλλιτέχνης, ἡ Κέρκυρα ὅμως εἶναι τὸ forte του. Ἐκεῖ ἐγεννήθη, ἀνετράφη καὶ ζῆ ὁ ζωγράφος. Ἡ ἐλαιοσιεφῆς νῆσος, μὲ τὰς μαγικὰς τῆς ἐξοχάς, μὲ τὰς θυμοτερπεῖς πεδιάδας, μὲ τοὺς χλοεροὺς λόφους, μὲ τὰ περικαλλῆ προάστεια, μὲ τὰς παλαιὰς οἰκίας τῆς, μὲ τὰς ἀκτὰς, ἔνθα τὸ κύμα βρέχει τοὺς πόδας τῶν ἐλαιοδένδρων, ἐγένετο ἡ μεγάλη διδάσκαλος τοῦ Γιαλλινᾶ. «Τὰ τοπία τῆς, λέγει ὁ Γρηγορόβιος, εἶναι λυρικὰ καὶ ῥωμαντικά, ἀλλαχοῦ ὅμως εἶναι εὐρέα, μεγάλα καὶ ἤρεμα, ὡς ἠρωϊκὸν ἔπος τῆς φύσεως.» Ὁ Γιαλλινᾶς εἰς τὰς κερκυραϊκὰς του εἰκόνας μεταδίδει ὅλην τὴν λυρικὴν ῥωμαντικότητα τῶν μὲν καὶ ὅλην τὴν ἐπικὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν δέ. Οἱ πίνακές του ἔχουν ὅλην τὴν γλυκύτητα σονέτου τοῦ Πετράρχου καὶ τοῦ Μαρκοῤᾶ, ἢ φαίνονται ζωγραφήματα καλλιτέχνου μεγάλων αἰσθημάτων. Αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς εἶναι τὸ διακρίνον τὸν ἀληθῆ καλλιτέχνην, ἡ ἀκριβῆς ἐκτίμησις τῆς φύσεως, ἣν ἀπεικονίζει. Ἐμελέτησε τὴν φύσιν τῆς γοητευτικῆς νήσου καὶ γνωρίζει ὅλα τὰ μυστήριά της, διὰ τοῦτο ὁ χρωσλήρ του μεταδίδει ὅλον τὸ ἄρρητον ἐκεῖνο φέγγητρον τῶν μεταλλαγῶν τῶν ἀποχρώσεων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν χιλίων χρωμάτων τῆς θαλάσσης, τὰ ὁποῖα, ἔταν δὲν ζήσῃ τις ἐπί

μακρὸν ἐπὶ τῆς βασιλίδος τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἀδυνατεῖ νὰ πιστεῦσῃ.

Εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ Γιαλλινᾶ ἡ κερκυραϊκὴ φύσις ζῆ καὶ ἀποπνέει τὰ ἀρώματά της. Χιλιάχως εἶδον εἰκόνας κερκυραϊκὰς Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν· εἰς ταύτας βλέπει τις τὴν Κέρκυραν λιποθυμημένην καὶ σκυθρωπὴν ὑπὸ σκοτεινὸν οὐρανόν. Ἄλλ' αὐτὴ δὲν εἶναι πλεόν ἢ Κέρκυρα, ἣν δὲν δύναταί τις νὰ φαντασθῆ ἄλλως ἢ μειδιῶσαν μόνον ὑπὸ χρυσᾶς ἀκτῖνας ἡλίου καὶ μεταξύ ἀνθέων καὶ θαλάσσης σαπφειρίνης. Μόνον εἰς τοῦ Γιαλλινᾶ τὰς εἰκόνας βλέπει τις τὰ φύλλα τῶν δένδρων ραντισμένα ἀπὸ τὴν πρωϊνὴν δρόσον ἀκόμη, καὶ ἀργυρᾶ τὰ ἀκρογιάλια λικνίζοντα ποιητικὰς ψαροπούλας. Ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας, ἣτις ὑπὸ τὰ πυκνὰ φυλλώματα τῆς ὠραίας νήσου ἐζήτησεν ἀνακούφισιν τῆς σπαραχθείσης μητρικῆς καρδίας της, μόνον εἰς τοῦ κερκυραίου ζωγράφου τὰ ἔργα εὗρεν ὃ, τι θαυμάζει ἐν τῇ φύσει. Καὶ ὁ ζωγράφος αὐτὸς μὲ τὸν ἀθάνατον χρωσθῆρά του μετέφερε τὴν χλοερὰν φύσιν τῆς νήσου ἐπὶ τῶν θυρῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ σπουδαστηρίου. Ἔτερα κερκυραϊκὰ τοπία τοῦ Γιαλλινᾶ κοσμοῦσι σήμερον τὰς αἰθούσας ὄλων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀνακτόρων. Κατὰ τὰς τελευταίας δὲ δύο ἐκθέσεις του, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσα τοὺς πρίγκηπας τῆς Οὐαλλίας, ἡ ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία ἠγόρασεν ὕλας τὰς εἰκόνας ἐκεῖνας τοῦ καλλιτέχου. Ἐκτοτε ἤρξατο νέα περίοδος τοῦ καλλιτεχνικοῦ σταδίου τοῦ Γιαλλινᾶ. Ἀνῆλθε πλεόν οὗτος εἰς τὴν περιωπὴν ζωγράφου εὐρωπαϊκῆς φήμης καὶ εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὀλίγας ἀλλὰ λαμπροτέρας δόξας τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Τώρα ἐτοιμάζεται νὰ μεταβῆ εἰς Αἴγυπτον καὶ Ἱερουσαλὴμ ἵνα ἐκεῖθεν ἀντλήσῃ νέα ζωγραφικὰ θέματα. Βεβαίως ὃ, τι καὶ ἂν ἀπεικονίσῃ ὁ χρωσθῆρ τοῦ Γιαλλινᾶ θὰ φέρῃ πάντοτε τὴν σφραγίδα τῆς μεγαλοφυοῦς ἀποδόσεως τῆς φύσεως, ἀλλὰ ὁ Γιαλλινᾶς εἶναι κατ' ἐξοχὴν Κερκυραῖος· ἡ

δόξα του εἶναι ἀναποσπασίως συνδεδεμένη μετὰ τὴν μελέτην τῆς κερκυραϊκῆς φύσεως. Εἰς αὐτὴν δὲ ὠρέπει νὰ ἐπιμείνη πλεϊότερον. Τοῦτο κατενόησε καὶ ὁ ἴδιος. Ἡ Κέρκυρα παρέχει ἄπειρα θέματα εἰς τὸν καλλιτέχνην. Ἐκάστη οἰκία, ἕκαστος μαυρισμένος βράχος, ἕκαστον χλοερὸν προάστειόν της, ἕκαστη ἀνθοστέφης ἐξοχή της, καὶ αἱ γηραιαὶ ἐλαῖαί της, καὶ αἱ περικαλλεῖς παραλίας της, εἰσὶ τόσαι καλλιτεχνικαὶ συνθέσεις, εἰς ὧν τὴν ἀπεικόνισιν καὶ ὁ μακροχρόνιος βίος δὲν δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ. Ὁ Γιαλλινᾶς εἶναι καὶ ὠρέπει νὰ μείνῃ ὁ ζωγράφος τῆς Κερκύρας.

ΘΕÓΔΩΡΟΣ Α. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ.

[Hestia du 21 février 1893.]

ἈΘΗΝΑΪΚῆ ἨΧΩ.

Ἐδημοσιεύθη τὸ πρόγραμμα τῶν δημοσίων ἀναγνωσμάτων τοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ καὶ ἤρξαντο ταῦτα ἀπὸ τῆς παρελθούσης παρασκευῆς. Ἡ κομψὴ ἠλεκτροφάτιστος αἴθουσα ἤνοιξε καὶ πάλιν τὰς εὐρέας τῆς Θύρας εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κοινὸν τὸ μᾶλλον ἀνεπτυγμένον, τὸ ὁποῖον συνείθισε νὰ συρρέῃ, ἐνίοτε μετὰ σπουδῆς ἐκτάκτου, εἰς τὰ ἑσπερινὰ ταῦτα ἀκροάματα. Καὶ φέτος, ὅπως καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, πλήρη παρνασσικῶν ἀναμνήσεων, τὸ βῆμα τοῦ Συλλόγου θὰ καταλάβωσι διαδοχικῶς οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν συγχρόνων λογίων, — ὅσοι τοῦλάχιστον ἔχουσι τὴν τιμὴν νὰ εἶναι μέλη τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τὴν φροντίδα νὰ ἐκπληρῶσιν ὃ, τι παρ' αὐτῶν ἀξιοῖ τὸ σωματεῖον, — τὰ δὲ ποικίλα θέματα τῶν διατριβῶν, ἐξ ὧν βρίθῃ τὸ ἀληθῶς πλουσιώτατον πρόγραμμα,

ποικίλας ἐπαγγέλλονται πνευματικὰς ἀπολαύσεις εἰς τοὺς
 τακτικοὺς καὶ ἐκτάκτους θαμῶνας. Ποιηταί, λόγιοι, ἐπιστή-
 μονες, καθηγηταί, κριτικοὶ θαπαγγεῖλωσι ποιήματα, θα
 πραγματευθῶσι ζητήματα φιλολογικὰ καὶ κοινωνικά, θα
 ναπίύξωσι θέματα ἐπιστημονικά, τερπνῶς ἐκλελαϊκευμένα.
 Αἱ κυρίαί, οἱ ὠχρόλευκοι καὶ αἰσθηματικοὶ νεανίαί, οἱ ἀξιωμα-
 τικοί, οἱ Φιλόμουσοι ῥασοφόροι, οἱ σοβαροί, δύστροποι ὡς
 ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπικριταί, ὅλοι ὅσοι ἀπαρτίζουσι τὰ συνήθη
 ἀκροατήρια, θα εὖρωσιν ἕκαστος τὴν ἀνάλογον εἰς αὐτὸν τρο-
 φήν. Ὁ Παλαμᾶς, ὁ σκοτεινὸς αὐτὸς καὶ ἀρμονικώτατος ὑπο-
 φήτης, τὰναγνώσματα τοῦ ὁποίου ἐν τούτοις ὑπερέβησαν
 κατὰ τὴν συρροὴν τὰ τοῦ Παράσχου, ἔχοντος μέχρι τοῦδε τὸ
 μονοπῶλιον τῶν πυκνοτάτων ἀκροατηρίων, — ὁ πάντοτε
 τρυφερὸς Πολέμης, ἡ ἄτονος τοῦ ὁποίου ἀπαγγελία ἐλκύει
 τὰς περισσοτέρας κυρίας, καὶ ὁ νεαρώτατος Μάνος, ὁ κομψὸς
 καὶ γλυκὺς, θα τέρψωσι μὲ τοὺς σίχους των, ἄλλος δι'
 ἄλλων, ὅλους τοὺς αἰσθανομένους τὸ καλὸν καὶ ἀρεσκομένους
 νάφιερῶσιν ὀλίγας ὥρας ἐκ τοῦ πεζοῦ καθημερινοῦ βίου πρὸς
 ἰδανικωτέρας ἐνασχολήσεις. Οἱ ἀγαπῶντες ἐκ τῶν κλάδων
 τῆς γνώσεως τὰ σοβαρώτερα καὶ πραγματικώτερα, θακοί-
 σωσι τὸν Μητσόπουλον, τὸν Λάμπρον, τὸν Πολίτην, τὸν
 Ἀργυρόπουλον, τὸν Ἀποστολίδην, τὸν Κοκκίδην, κατὰ τὰς
 διαλέξεις, τὰς ὁποίας, ὅπως καὶ πέρυσι, θα συνοδεύωσι πει-
 ράματα καὶ προβολαὶ φωτεινῶν εἰκόνων, θα γίνωνται δ'
 ἐπὶ μικρῷ τιμήματι εἰσόδου πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀσφυκτικῆς
 συρροῆς, τὴν ὁποίαν θα ἐπροκάλουν ἐὰν ἐγίνοντο δωρεάν.
 Πόσον εὐκόλα ἀλήθεια — αὐτὸ ἐν παρενθέσει — ἠμπορεῖ νὰ
 ὑπολογισθῇ καὶ νὰ διατιμηθῇ ὁ ἐπιστημονικὸς ζῆλος ἐν Ἑλ-
 λάδι! Ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι δωρεάν θα ἔχης κατακλυσμὸν
 φιλομούσων καὶ περιέργων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἠμπορεῖς νὰ
 σωθῆς μὲ εἰκοσάλεπτον μόνον δικαίωμα εἰσόδου. . . Ἄλλ'

ἐπὶ τὸ προκείμενον. Οἱ ἔχοντες διάθεσιν νὰ γελάσωσι, θὰ τρέξωσιν εἰς τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ Ἀννίνου· οἱ ἀναγινώσκοντες τὸν Βέβελ ἢ τὴν Ἐφημερίδα τῶν Κυριῶν καὶ ὄντες ὑπὲρ τῆς χειραφείας τῆς γυναικός, θὰ τρέξωσιν εἰς τῆς κυρίας Κεχαγιαῖ, — ἀλλοίμονον δὲ ἂν ὄλοι οἱ ἐν Ἀθήναις ἐφημεριδογράφοι καὶ ἐφημεριδῶφιλοι συνέρρεον εἰς τὸ σχετικὸν ἀνάγνωσμα τοῦ Κακλαμάνου! Ἄλλ' οἱ ἀντὶ τούτων ὄλων προτιμῶντες νὰ νυψωθῶσι πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ κούσωσι λόγους ψυχωφελεῖς θὰ περιμείνωσι βεβαίως κατὰ τὰς τεσσαρακοσίας τὰς θρησκευτικὰς ὁμιλίαις τοῦ Διομήδους Κυριακοῦ καὶ τοῦ Μοσχάκη, τὰς τόσον ἐπιτυχῶς ἀπὸ πέρυσι ἐγκαινισθείσας, τὰ ἐντρυφήματα τῶν εὐσεβῶν κυριῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνόμασαν ἑαυτὰς Θυγατέρας τοῦ Ἐπουρανίου Βασιλέως.

Ἀληθινὰ πόσον ὠραῖαι προμηνύονται αἱ ἐσπερίδες καὶ αἱ ἡμερίδες τοῦ Παρνασσοῦ! Ἄν μάλιστ' αἰ εἰς τὰ τόσα φιλολογικὰ καὶ ἐπιστήμονικὰ προστεθῆ καὶ ὀλίγη μουσικὴ διὰ τῶν ἐβδομαδιαίων ἐκείνων διδράχμων συναυλιῶν, τῶν ἐπιμελημένων καὶ προσιτῶν, τὰς ὁποίας ἐγὼ τοῦλάχιστον θεωρῶ τὸ τερπνότερον καὶ ὠφελιμώτερον ἐξ ὕσων ἔκαμε ποτὲ ὁ Παρνασσός, ἰδοὺ ἀληθῶς ἐν πρόγραμμα σοφὸν καὶ πλῆρες! Τὸ ἀθηναϊκὸν κοινὸν δὲν ἔχει ἢ ἐκφράσεις θερμοῦς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸ λαμπρὸν σωματεῖον, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε νὰ τέρπη τόσῳ φιλοτίμως καὶ ἐπωφελῶς τὰς μακρὰς καὶ ἀνιαρὰς τοῦ χειμῶνός του ὥρας, μὲ πνευματικὰς ἀπολαύσεις, δωρεὰν παρεχομένας καὶ ἀσυγκρίτως ἀνωτέρας τῶν ἐκμυζωσῶν ἀσπλάγχχως καὶ αἰσχροκερδῶς τὸ ἰσχυρὸν αὐτοῦ βαλάντιον. Εἰς τοῦτο τοῦλάχιστον δὲν θάπαντήσωσι μετ' ἀγερωχίας οἱ καταρτίζοντες ἀποπείρας τινὰς θιάσων καὶ διὰ τὰς ἀποπείρας τῶν παρασλάσεών των ζητοῦντες ἀπὸ τοῦ Ἀθηναίου μὲ τὴν σημερινὴν οἰκονομικὴν κρίσιν διὰ τὰ καθίσματα τῆς πλατείας δραχμὰς πέντε καὶ πεντήκοντα.

Ἄλλ' ἄς ἐμμείνωμεν ἐπ' ὀλίγον εἰς αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ δημόσια ἀναγνώσματα. Τὸ μετάλλιον ἔχει καὶ τὴν ἀντίθετον αὐτοῦ ὄψιν, τὴν σκοτεινὴν, αὕτη δὲ εἶναι δυστυχῶς ἐκείνη ἢ ὁποῖα ὑποπίπτει κοινότερον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Τὰ δημόσια ἀναγνώσματα δὲν γεννῶσι μόνον τέρψιν ἀλλὰ καὶ πλεῖξιν, ἐν τῷ συνόλω δὲ ἡ δευτέρα ὑπερβαίνει τὴν πρώτην. Ἄν παρατηρήσωμεν γενικῶς, θὰ ἴδωμεν ὅτι οἱ καλοὶ εἶναι ἐξαιρέσεις, οἱ δὲ μέτριοι κανῶν. Αὐτοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκπορθοῦσι τὸ βῆμα τοῦ Παρνασσοῦ καὶ αὐτῶν τὰς ἀνιαρῆτας τρέχουσι νάκούσωσιν οἱ πολλοί. Ὑπάρχουσι ἄνθρωποι, ἔχοντες ἀξιῶσεις λογίων, οἱ ὁποῖοι δὲν κάμνουν παρὰ ἐν ἀνάγνωσμα κατ' ἔτος καὶ μίαν διατριβὴν διὰ τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Ἄσωπίου, τούτου δ' ἐκλιπόντος, διὰ τὸ τοῦ Σκόκου. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ γίνονται κατὰ προτίμησιν μέλη τῶν Φιλολογικῶν συλλόγων, εἰς πολλοὺς τῶν ὁποίων πρωταγωνιστοῦσι πολλάκις ὡς μέλη τοῦ προεδρείου καὶ τῶν διαφόρων ἐπιτροπῶν, ἐξ αὐτῶν δ' ἀποτελεῖται καὶ ἡ μεγάλη πλειονότης τῶν μελῶν τοῦ Παρνασσοῦ. Γράφουσι τὴν διατριβὴν των, ἐπὶ τοῦ μᾶλλον τετριμμένου, ξηροῦ καὶ ἀνιαρῶ θέματος, τὸ ὁποῖον ἔχουσι μελετήσῃ, ἀγγέλλουσι τὸ σπουδαῖον γεγονός διὰ τῶν ἐφημερίδων, ἐκπέμπουσι ἑκατοστίνας προσκλητηρίων καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις καί, ἐν μέσῳ « πικροῦ καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου », ὡς γράφουσι τὴν ἄλλην ἡμέραν αἱ ἐφημερίδες, ἀνέρχονται τὸ βῆμα καὶ ἀρχίζουσι τὴν ἀπαγγελίαν ἢ μᾶλλον τὴν ἀνάγνωσιν. Μετὰ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας, ἐκτὸς ἴσως τῶν σίενων συγγενῶν τοῦ ῥήτορος, κανεὶς ἄλλος ἐκ τῶν ἀκροατῶν δὲν ἀντέχει εἰς τὴν μονότονον καὶ πληκτικὴν ἐκείνην ἀνάγνωσιν τόπων κοινῶν καὶ φράσεων ἄνευ ἐννοίας. Ὁ ὕπνος, ὃ ὁποῖος τοιαύτας ζητεῖ περιστάσεις διὰ νὰ ἐπέρχεται πρίωρος, πιέζει τὰ βλέφαρά των. Ὅσοι εὐρίσκονται πλεῖστον τῶν παραθύρων, κρύπτονται ὑπὸ τὰ παραπετάσματα καὶ κοιμῶνται μακάριον, ἐν

ᾧ τρέπονται εἰς φυγὴν ἄλλοι εὐτυχέστεροι, εὐρισκόμενοι πλησίον τῆς Θύρας. Οἱ λοιποὶ οἱ ἐν τῷ μέσῳ περισσότερον ἐκτεθειμένοι, εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ ὑφίστανται τὸ μαρτύριον μὲ ἀνοικτοὺς ὀφθαλμούς· ὄλων δὲ περισσότερον ἀξιοθρήνητοι, διὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ πάνοπλον τῆς Θέσεώς των, μοὶ φαίνονται ὁ πρόεδρος καὶ οἱ κ. κ. γραμματεῖς. Ἐκ τῆς ναρκώδους ταύτης καταστάσεως ἐξεγείρει τὴν αἴθουσαν τὸ τέλος. Μολονότι σοφώτατα ὁ χρόνος τῶν ἀναγνωσμάτων ὠρίσθη σχετικῶς σύντομος, εἶναι ἀνέκφραστος ἡ εὐχαρίστησις μεθ' ἧς ἀναπολεῖται ὑπὸ πάντων τὸ τοῦ ἀρχαίου φιλοσόφου « γῆν ὀρῶ », ἀμ' ὡς ὁ ῥήτωρ ὑψώσῃ τὴν φωνὴν του τοιζῶν τὸν ἐπίλογον. Τὰς τελευταίας του λέξεις καλύπτουσι χειροκροτήματα παταγώδη ἀνακουφίσεως καὶ χαρᾶς. Ὁ ῥήτωρ κατέρχεται Θριαμβεύων καί, ἀφ' οὔ δεχθῆ τὰ θερμὰ συγχαρητήρια τῶν παριστάμενων, τῶν ὁποίων δὲν φεῖδονται αὐτοὶ ὁμολογουμένως εἰς τὴν ψυχολογικὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται, πηγαίνει νὰ παραδώσῃ τὸ χειρόγραφόν του εἰς τὸ ἀτυχὲς περιοδικὸν τοῦ Συλλόγου, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ δημοσιεύσῃ ἢ λα αὐτὰ τὰ καταπλάσματα, τὰναγνωσθέντα « ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Συλλόγου τὴν ἐσπέραν τῆς. . . »

Τοιαῦτα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρ' ἡμῖν τὰ δημόσια ἀναγνώσματα, ὅχι μόνον τοῦ Παρνασσοῦ, ἀλλά, κατὰ μείζονα λόγον ἴσως, ὄλων τῶν ἄλλων δευτερευόντων καὶ τριτευόντων συλλόγων. Οἱ σαχλοὶ καὶ ἀνούσιοι τίτλοι τῶν ἀναγνωσμάτων φέρονται καθημερινῶς εἰς τὰς ἐφημερίδας, μετ' ἄλλων ὁμοῦ ἀναγραφομένων ἐγκλημάτων, καὶ παρ' αὐτοὺς τὰ ὀνόματα τῶν αὐτουργῶν, ἀγνώστων καὶ οὐδεμίαν παρεχόντων ἐγγύησιν ὅτι εἶναι δίκαιαι αἱ ἀξιώσεις, τὰς ὁποίας φαίνονται ἔχοντες. Νὰ προσκαλῆς κόσμον εἰς δημοσίαν αἴθουσαν διὰ νὰ σ' ἀκούσῃ, αἰ διάβολε! δὲν εἶναι μικρὸν τὸ θράσος· καὶ νὰ μὴν ἠξεύρῃς οὔτε τί θὰ εἶπῃς, οὔτε πῶς θὰ τὸ εἶπῃς, δὲν εἶ-

ναι πάλιν μικρὰ ἢ ἄγνοια ἢ στοιχειώδης καὶ ἢ ἀσυνειδησία! Ἄν δὲν εἶσαι τοῦλάχιστον Παπαρρηγόπουλος, μὲ ποῖου δικαίωμα τολμᾶς νάναγνώσῃς ἱστορικὴν πραγματείαν, τὴν ὁποίαν ἐδύνασο, ἂν ἤθελες, νὰ δημοσιεύσῃς εἰς μίαν ἐφημερίδα· ἂν δὲν εἶσαι Ροῖδης, πῶς λοιπὸν πραγματεύεσαι ζητήματα αἰσθητικά· ἢ, ἂν δὲν εἶσαι Παλαμᾶς, πῶς τολμᾶς νάπαγγεῖλῃς στίχους; Ἐπὶ τέλους καὶ τίποτε ἐξ αὐτῶν ἂν δὲν εἶσαι, ἂν τοῦλάχιστον δὲν ἔχῃς τὴν ἀπαγγελίαν ἐνὸς Σκυλίτση ἢ ἐνὸς Ἀγγέλου Βλάχου, πῶς παρουσιάζεσαι ἀπρόσκλητος νάπαγγεῖλῃς ὃ, τι δήποτε σοῦ κατέβη νὰ γράψῃς; — Ὅλ' αὐτὰ εἶν' ἐρωτήματα εἰς τὰ ὑποῖα ἐγὼ δυσκολεύομαι πολὺ νάπαντήσω καὶ ἀπορῶ μεγάλως μ' ἐκείνους οἱ ἵποιοι τὰ λύουν μὲ τόσῃν εὐκολίαν. Ὑπὸ τοιούτων ὅμως καταλαμβάνονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατ' ἔτος αἱ ἡμέραι τῶν δημοσίων ἀναγνωσμάτων τοῦ Παρνασσοῦ· ἐν ᾧ ἐξεναντίας οἱ ὀλίγοι οἱ δυνάμενοι νὰ τιμήσωσιν ἀληθῶς τὸ ἐσπερινὸν βῆμα ἀπέχουσιν αὐτοῦ ὅσῳ τοῖς εἶναι δυνατόν, δίδοντες μόνον εἰς τὸν ἐπίμονον γραμματέα ἓνα τίτλον διατριβῆς ἢ ποιήματος, τὸν ὑποῖον βλέπομεν κατ' ἔτος εἰς τὸ πρόγραμμα σπινθηροειδῆ, ἵνα διεγείρῃ προσδοκίας καὶ ἐλπίδας, αἱ ὑποῖαι οὐδέποτε πέπρωται νὰ πραγματοποιηθῶσι.

Δὲν ἠξεύρομεν ἀκόμη τί θὰ πῆ ἀνάγνωσμα. Ὅλοι νομίζομεν τὸν ἑαυτὸν μας ἱκανὸν δι' ὅλα, ἐν ᾧ πολλάκις εἶναι τόσῳ μικρὰ καὶ ἀσήμαντος ἢ ἰδικότης μας! ἔχομεν τὴν ἀξίωσιν ὅτι δυνάμεθα νὰ πραγματευθῶμεν οἰουδήποτε θέμα, ἐξ ὅλων τῶν κλάδων τοῦ ἐπιστήτου καὶ κατανατᾶ νὰ μὴν ἠξεύρωμεν οὔτε νάναγνώσωμεν ἐνώπιον δέκα ἀνθρώπων τ' ἀνούσια καὶ τετριμμένα, τὰ ὑποῖα ἐγράψαμεν. Καὶ ὅμως τὸ ἀνάγνωσμα θέλει ἰδικότητα καὶ ὡς πρὸς τὴν ἰδέαν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκτέ-

λεσιν. Διὰ τὴν παρουσιασθῆ κανεὶς ὑψηλότερον κατὰ τινὰς πόδας τοῦ κοινοῦ, πρέπει νὰ ἔχη νὰ τῷ εἶπῃ κάτι νέον ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἠμπορῆ νὰ διατυπώσῃ κατὰ νέον τρόπον τὰ παλαιά. Ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν θὰ ἤμην διατεθειμένος νὰ ἐπιτρέψω τὴν ἐπὶ τὸ βῆμα ἐνὸς Φιλολογικοῦ συλλόγου ἐμφάνισιν ἢ εἰς μόνον τοὺς κρατύναντας ἤδη τὴν Φήμην των παρὰ τῷ κοινῷ καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε τὸ κοινὸν αὐτὸ νὰ θέλῃ νὰ τοὺς ἴδῃ, νὰ τοὺς ἀκούσῃ, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ τῷ εἴπωσιν ἀνοητότερα ἀπὸ ἄλλον ἄγνωστον, καὶ νὰ συρρέῃ αὐθόρμητον, ἐπὶ τῇ ἀπλῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ ἀναγνώσματος, ἄνευ προσκλητηρίων ἰδιαιτέρων καὶ παρακλήσεων. Ἡμεῖς οἱ ἄλλοι ἅς γράφωμεν, ἂν θέλωμεν, ἅς ἐργαζώμεθα, ἅς μελετῶμεν, ἅς ἀκούωμεν, ἀλλ' ἅς μὴ κατατριβώμεθα πρὸς Θεοῦ εἰς ματαίᾳς ἐπιδείξεις, γινόμενοι αἰτία νὰ ἐξευτελίζεται ἔθος, τὸ ὁποῖον εἰς ἄλλας κοινωνίας εἶναι σηγὴ διδασκαλίας καὶ ἀπολαύσεως σημαντικῆς.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ὀλίγοι εὐτυχεῖς, οἱ δυνάμενοι ἤδη νὰ ἔχωσι περὶ αὐτοὺς κόσμον πρόθυμον νὰ τοὺς ἀκούῃ, καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἔκαμνον κάποιαν χρῆσιν τοῦ μοναδικοῦ αὐτῶν προνομίου. Ὑπάρχουσι ζητήματα, ἢ διὰ ζώσης ἀνάπτυξις τῶν ὑποίων καὶ τέρπει καὶ διδάσκει, κάμνουσι δὲ ἄδικον καὶ εἰς ἑαυτοὺς καὶ εἰς τὸν τόπον, ἐπιμένοντες νὰ σιωπῶσιν, ἢ ἀρκοῦμενοι εἰς τὴν ἀπὸ ἑδρας πανεπιστημιακῆς διδασκαλίαν καὶ εἰς συγγραφὴν ἔργων μὴ δυναμένων νὰ ἔχωσι γενικὴν κυκλοφορίαν. Ὁ κόσμος, ἢ νεολαία, διψᾷ νὰκούσῃ καὶ νὰ μάθῃ· οὔτε δὲ τὰ σχολεῖα, οὔτε τὰ βιβλία εἶναι ἱκανὰ νὰ ἱκανοποιήσωσι τὴν τοιαύτην δίψαν — διότι εἶναι δίψα οὕτως εἰπεῖν λεληθυῖα καὶ κνίζεται μόνον ἐπὶ τῇ θεᾷ τῆς διαυγοῦς κρυσταλλίνης πηγῆς, ἢ ὑποία τρέχει τώρα μυστικῆ ὑπὸ τὰ φυλλώματα. Αἱ αἰσθητικαὶ ἀλήθειαι, ἢ ἀνάλυσις τῶν μεγάλων ποιητῶν, καλλιτεχνικαὶ μελέται, ἐπιστημονικὰ ζητήματα γενικοῦ ἐνδιαφέροντος,

ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως, οἱ νόμοι τῆς κοινωνιολογίας — ἰδοὺ τίνα ἐδύνατο ἐπὶ παραδείγματι νάποτελέσωσι τὸ θέμα ἐσπερινῶν διαλέξεων, κομψῶν, γλαφυρῶν, μὲ παραδείγματα καὶ ἐφαρμογὰς, νεωτεριστικῶν, ἀξίων τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ προορισμοῦ. Ὅχι πλεόν ἐν ἀνάγνωσμα κατ' ἔτος· ἀλλὰ δύο καὶ τρία καὶ σειράν, εἰ δυνατόν. Ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἐσπέρας εἰς μίαν Φιλολογικὴν Ἐταιρίαν τοῦ Λουδίνου ὁ Σπένσερ ἀνέπλυξέ ποτε τὸν μέγαν τῆς κοινωνιολογίας Νόμον τῶν Τριῶν Καταστίσεων. Δυσκόλως θὰ ἐδύνατο νὰ εὑρεθῇ θέμα περὶ ἐπιεργότερον, ἐπαγωγότερον, ποικιλώτερον καὶ συγχρόνως ἀφελιμώτερον. Ἀλλὰ ποῖος θὰ τὸ ἐμάντευεν, ἀφ' οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ τοῦ πράγματος εἶναι δι' ἡμᾶς ἄγνωστον; Καὶ δὲν θὰ εἴμεθα νῦν χαριστήμενοι ἐὰν καὶ εἷς τῶν καταγινομένων περὶ τὰ τοιαῦτα — εἰς τὸ ἄκρον τῆς γραφίδος μου ἔρχεται τώρα τὸ ὄνομα τοῦ κ. Ροῦδου, — ἐπεχειρεῖ ποτὲ νὰ μᾶς ἀναπλύξῃ τὸν Νόμον ἐκεῖνον, ἔστω καὶ ἂν ἤρκειτο εἰς τὰ ἤδη γνωστά, χωρὶς δηλαδὴ νὰ παρουσιάσῃ ἰδίαν ἐπ' αὐτοῦ ἐργασίαν, ὅπως ὁ Σπένσερ.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγνωσις, ἡ καλὴ ἀνάγνωσις ἔργων τέχνης, ποιημάτων, διηγημάτων, κωμωδιῶν κλ. ὑπὸ τῶν συγγραφέων δὲν εἶναι ἀπρόσφορον θέμα, ἰδοὺ δὲ στίδιον καὶ διὰ τοὺς καλλιτέχνας τοῦ λόγου, ὅσους, ἐννοεῖται, ἠμποροῦν νὰ συναθροίσουν περὶ αὐτοὺς ἀκροατήριον. Ὁ Δίκενς, διὰ νὰ τελειώσωμεν μὲ τοὺς Ἄγγλους, ἐσυνείθιζε νὰ ἀναγινώσκῃ δημοσίᾳ τὰ μυθιστορήματά του, ἀδιάφορον ἂν ἦσαν καὶ δημοσιευμένα, διότι παρ' αὐτῶν τὸ ἔξοχον ἦτο ἡ τέχνη τῆς ἀπαγγελίας καὶ ὁ τρόπος δι' οὗ ἐμιμεῖτο ἀναγινώσκων τὰ δρῶντα πρόσωπα. Οὕτως ἔκαμε πολλὰς ἐσπερίδας ἀλησμονήτους, μεταβὰς ἐπίτηδες καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἐκ τῶν ὑποίων εἰσέπραξε, διότι τίποτε δὲν γίνεται δωρεὰν εἰς τοὺς εὐτυχεῖς ἐκεῖνους τόπους, ἑκατομμύριον σίρογγυλόν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Παρνασσόν μας

δὲν ἦτο ὠραία ἢ ἔσπερις κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ κ. Κορομηλαῖς ἀνέγνωσε ποτὲ μίαν του κωμωδίου;

ἈΝΤΙΛΛΑΟΣ.

[Hestia du 8 novembre 1892.]

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ἙΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ.

ΦΙΛΕ ΚΥΡΙΕ ΜΑΡΙΝΕ Π. ΒΡΕΤΕ,

Ἀπὸ ἑκτῶ ἤδη δεκαετηρίδων, ἀφ' οὗ τὸ ἑλληνικὸν γένος ἤρχισε νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τῆς μακρᾶς ἐκείνης πνευματικῆς νάρκης, εἰς ἣν ὁ βαρὺς τῆς δουλείας χειμῶν εἶχε βυθίσῃ αὐτό, καί, οἷον νέου ἤδη ἔαρος ἀρχομένου, νέαν πνευματικὴν ζωὴν εἰς τὰ διάφορα μέλη ἑαυτοῦ νὰ αἰσθάνηται διαχεομένην, τὸ περὶ κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης ζήτημα πολλάκις ἀνεκινήθη ὑπὸ τῶν λογίων ὁμογενῶν καὶ ἔπρεπε φυσικῶ τῷ λόγῳ ν' ἀνακινήθῃ. Πόσον τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι σπουδαῖον καὶ πόσῃ ἢ τοιάδε ἢ τοιάδε λύσις αὐτοῦ ἔχει ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς τοῦ γένους ἡμῶν ἀναπύξεως, εὐκόλως καταλαμβάνει ὅστις ἀναλογισθῇ ὅτι ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι μόνον τὸ ὄργανον τῆς εἰς ἀλλήλους μεταδόσεως τῶν ἡμετέρων ἐννοιῶν, ἀλλὰ καὶ μέσον κυριώτερον τῆς ἀναπύξεως τοῦ ἡμετέρου πνεύματος, τῆς αὐξήσεως καὶ διευκρινήσεως τῶν ἡμετέρων γνώσεων. Διὰ τῶν λέξεων οὐχὶ μόνον ὀρίζονται τὰ ἄλλως ἀόριστα καὶ μονιμοῦνται τὰ ἄλλως ῥέοντα στοιχεῖα τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως, ἀλλὰ καὶ διευκολύνεται τὰ μέγιστα ἢ ποικίλη τῶν ἐννοιῶν πρὸς ἀλλήλας σύγκρισις, ἐπομένως ἢ εὕρεσις τῶν ποικίλων αὐτῶν ἀναφορῶν. Οὕτω δὲ εὐρύνεται

μὲν ὁ ὀρίζων τῶν ἡμετέρων γνώσεων, κατορθοῦται δὲ ἡ συστηματικὴ αὐτῶν διάταξις καὶ ἡ ἀναγωγὴ αὐτῶν εἰς μίαν ἐνότητα. Αἱ λέξεις χρησιμεύουσιν εἰς τὰς διανοητικὰς ἐργασίας τοῦ πνεύματος, ὡς εἰς τὰς ἀριθμητικὰς οἱ ἀραβικοὶ χαρακτῆρες, δι' ὧν ἡ σύγκρισις καὶ σύναψις τῶν ἀριθμῶν καὶ ἡ εὕρεσις τῶν πολυπλόκων αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἀναφορῶν ἐξευμαρίζεται θαυμασίως. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἄρα ἀνάπτυξις ἀνευ γλώσσης ἐπιτηδεία εἶναι ἀδύνατος· ἡ δὲ γλῶσσα παριστάνει τὸν βαθμὸν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐπιστημονικῆς τῶν τε λαῶν καὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἀνθρώπων μορφώσεως. Ἐκ τῶν ρηθέντων καταφαίνεται πῶσον ἀναγκαῖα εἶναι ἡ τῆς γλώσσης ἐπιμέλεια καὶ παρασκευάσις ὡς μέσου προαπαιτουμένου πάσης περὶ τὴν ἐπιστήμην σπουδῆς, ἐπομένως πῶσον λόγου ἄξιον καθίσταται τὸ ζήτημα περὶ τῆς παραδεκτέας κοινῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους γλώσσης.

Πληρῶν τὴν ὑμετέραν ἐπιθυμίαν ἐκφέρω ἐνταῦθα μετὰ πάσης συντομίας αὐτοσχέδιον περὶ τοῦ ρηθέντος ζητήματος γνώμην, ἥτις, ὡς τοιαύτη, εἶναι βεβαίως ἐν πολλοῖς ἀτελής καὶ ἐπιδεκτικὴ ἀναπλήξεώς τε καὶ διορθώσεως, ἀλλὰ κατὰ τὰς βάσεις μοι φαίνεται ἰκανῶς σιερεά, τεθεμελιωμένη ἐπὶ τῆς σέτρας τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

Περιττὴν κρίνω ἐνταῦθα τὴν ἱστορικὴν ἔκθεσιν τῶν διαφορῶν γνωμῶν, αἵτινες ὑπὸ διαφορῶν εἰς λύσιν τοῦ ζητήματος προετάθησαν μέχρι τοῦδε· ἀρκεῖ δὲ νὰ εἶπω ὅτι τρεῖς κυριώτεραι γνώμαι, ὧν ἑκάστη ἐπιδέχεται διαφορὰς τινὰς λεπιοτέρας, διαιροῦσι νῦν τοὺς λογίους τοῦ γένους. Οἱ μὲν αὐτῶν πιστευοῦσιν ὅτι ἡ κοινὴ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους γλῶσσα ὑπάρχει ἤδη ὠρισμένη, κατ' εἶδος τοῦλάχιστον, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· εἶναι δηλονότι αὐτὴ ἡ χυδαία γλῶσσα, ὅποια ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ αὐτομάτως μορφωθεῖσα λαλεῖται. Οἱ δὲ, καταφρονοῦντες τὴν ρηθεῖσαν γλῶσσαν ὡς πτωχὴν καὶ πολὺ

βαρβαρίζουσιν, δοξάζουσι τούναντίον ὅτι κοινή τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα πρέπει νὰ δογματισθῆ ἢ ἀρχαία ἑλληνική· ὥστε ταύτης ἢ χρῆσις ἀπαιτεῖται νὰ ἐκταθῆ βαθμηδὸν καὶ κατασθῆ γενική. Οἱ δέ, κρίνοντας τὴν μὲν χυδαίαν γλῶσσαν ἀνεπιτήδειον εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν τοῦ γένους ἀνάπτυξιν διὰ τε τὴν πτωχείαν τῆς ὕλης καὶ τὸ ἀκανόνιστον τοῦ βαρβαρίζοντος εἴδους, τὴν δὲ ἀνάσλασιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῆς εἰς τὰς διαφόρους τοῦ κοινωνικοῦ βίου σχέσεις ἀδύνατον, ἀσπάζονται μέσῃν τινὰ τῶν ῥηθειςῶν δύο γνώμην, ἀποφαινόμενοι ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ διαπλασθῆ κοινή τις τοῦ γένους γλῶσσα, μὴ μακρυνομένη, μήτε καθ' ὕλην, μήτε καθ' εἶδος, ἀπὸ τῆς χυδαίας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ν' ἀποβαίῃ εἰς τὸν λαὸν ἀκατάληπτος, διορθουμένη δὲ καὶ ῥυθμιζομένη, ὅσον ἐνδέχεται, κατὰ τὸν τύπον τῆς ἀρχαίας καὶ ἐκ τοῦ Ψησαυροῦ ἐκείνης πλουτιζομένη. Ἄς ἐξετάσωμεν ἐκάστην τῶν γνωμῶν τούτων ἰδίως.

Ἡ πρώτη τῶν ῥηθειςῶν γνωμῶν εἶναι καθ' ἡμᾶς ἀπαράδεκτος· α) διότι ἤθελεν ἐμποδίσαι καὶ αὐτὴν τὴν δυνατὴν καὶ εὐκόλον πρὸς τὸν ἀρχαῖον τύπον τῆς γλώσσης προσέγγισιν, καθιεροῦσα πάντα τυχαῖον βαρβαρισμὸν ἐπὶ μόνῃ τῷ λόγῳ ὅτι εὐρίσκεται ἤδη εἰς τὰ στίματα τοῦ λαοῦ ἐπαρχίας τινὸς ἢ νήσου ἑλληνικῆς. β) Διότι ἤθελεν ἐμβάλει ἡμᾶς εἰς λαβύρινθον δυσεξίτητον ποιικιλωτάτων χυδαίων τύπων καὶ εἰς ἀδιαλύτους ἔριδας. Ἐὰν δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὸ ἀδύνατον, τὴν ἀνάσλασιν δηλούμεν τῆς ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου κόσμου πρὸ αἰώνων ταφείσης προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης, διατί νὰ ἀμελήσωμεν καὶ αὐτοῦ τοῦ δυνατοῦ καὶ εὐκόλου, τῆς ἐφικτῆς δηλούμεν διορθώσεως τῆς χυδαίας γλώσσης καὶ τῆς εὐκατορθώτου διατυπώσεως αὐτῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν γραμματικὴν; Διατί νὰ καθιερώσωμεν παρεφθαρμένους τινὰς καὶ βαρβάρους τύπους, οἵτινες εὐκόλως διορθοῦνται καὶ εὐκόλως εἰσάγονται διορθω-

μένοι εἰς τὰ σλόματα τοῦ λαοῦ, ὡς μὴ διαφέροντες πολὺ τῶν συνήθων ἢ ὡς εὐκόλως ὑπ' αὐτοῦ ἐννοούμενοι; Διατί π. χ. νὰ λέγωμεν καὶ γράφωμεν ἡ γρηά, ἡ γρηαῖς· ἡ πόλη, τῆς πόλης· ὁ κόρακας, τοῦ κόρακα· ὁ βασιλιᾶς, τοῦ βασιλιᾶ· ἐκειός, ἐκειοῦ· πᾶς, πᾶμε, πᾶτε, πᾶν· λές, λέτε, λέμε, λέν· ἐλεγόμουν, ἐλεγόσουν, ἐλεγότουν, ἐλεγόμασθε, ἐλεγόσασθε, ἐλεγόντουν, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα βάρβαρα καὶ παρακεκομμένα, ἢ καὶ ἔτι βαρβαρώτερα, ἐνῶ δυνάμεθα ἀντ' αὐτῶν νὰ λέγωμεν καὶ γράφωμεν ὀρθότερα, εἰς δὲ τὸν λαὸν ἐπίσης καταληπτά, ἢ γραῖα, αἱ γραῖαι· ἡ πόλις, τῆς πόλεως· ὁ κόραξ, τοῦ κόρακος· ὁ βασιλεὺς, τοῦ βασιλέως· ἐκεῖνος, ἐκείνου· ὑπάγεις, ὑπάγομεν, ὑπάγετε, ὑπάγουσι· λέγεις, λέγομεν, λέγετε, λέγουσιν· ἐλεγόμην, ἐλέγεσο, ἐλέγετο· ἐλεγόμεθα, ἐλέγεσθε, ἐλέγοντο; Καὶ ἂν δέ τις ἀποφασίσῃ ἐναντίον τοῦ ὀρθοῦ λόγου νὰ Φυσιάσῃ τόσους τύπους τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς, δυναμένους εὐκόλως καὶ εὐκαταλήπτως νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν κοινὴν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους γλῶσσαν, νὰ καθιερώσῃ δὲ τοὺς συνήθεις βαρβαρισμούς, μένει πάλιν τὸ ἐξῆς πολλῶν δυσχερειῶν καὶ ἀδιαλύτων ἐρίδων ἔγκυον ζήτημα. Ἐπειδὴ ἡ χυδαία γλῶσσα δὲν εἶναι μία καὶ ὁμοιόμορφος, ἀλλὰ διαιρεῖται εἰς διαφόρους τοπικὰς διαλέκτους, οἷον τὴν πελοποννησιακὴν, τὴν ἐπλανησιακὴν, τὴν ἠπειρωτικὴν, τὴν Θεσσαλικὴν, τὴν χιακὴν, τὴν κυπριακὴν, κ. τ. λ., πῶς ὀριστέον τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν; Πρὸς τὸ ἐρώτημα τοῦτο τρεῖς διάφοροι ἀποκρίσεις εἶναι δυναταί, αἱ ἐξῆς·

α'. Δυνάμεθα νὰ καθιερώσωμεν ὡς κοινὴν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν μίαν τινὰ τῶν διαφόρων τοπικῶν διαλέκτων, ἀποδοκιμάζοντες τὰς λοιπὰς. Ἀλλὰ τότε τίνα τούτων προτιμητέον; Πῶς Φέλουσι συμφωνήσει εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτῆς οἱ διάφοροι διαλέκτους λαλοῦντες ἑλληνικοὶ λαοί; ἢ διὰ τίνος νομοθεσίας

Φέλουσιν ὑποχρεωθῆ; ἐπὶ τίνος δὲ ἀρχῆς Φέλει σιηριχθῆ ἢ ἐκλογῆ ἢ ἢ νομοθεσία; ἐπὶ τῆς πλειονοψηφίας; οὐδὲν τούτου ἀτοπώτερον. Ἡ κρίσις περὶ τοῦ ἐπιτηδειότερου τοῦ νοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης ὀργάνου, ὁποῖον εἶναι ἢ γλῶσσα, εἰς μόνον ἀνήκει τὸν νοῦν· νοῦς ὅμως καὶ ἀριθμὸς εἶναι πάντα ξένα πρὸς ἄλληλα καὶ ἀλλότρια. Ἐπὶ τῆς μεγαλυτέρας πρὸς τοὺς τύπους τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς συμφωνίας; ἀλλὰ τότε διατί νὰ μὴ διατυπωθῆ ἢ κοινῇ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα ἔτι συμφωνοτέρα πρὸς τὴν ἀρχαίαν, ἀπεκδυομένη ὅσον πλείονας βαρβαρισμοὺς δύναται ν' ἀπεκδυθῆ χωρὶς νὰ κατασίῃ πρὸς τὸν λαὸν ξένη καὶ ἀκατάληπτος;

β'. Δυνατὸν νὰ δοθῆ κῦρος ἴσον εἰς πάσας τὰς τοπικὰς διαλέκτους καὶ ἀφεθῆ εἰς πάντα ἐλευθέρα ἢ ἐκλογῆ τῆς διαλέκτου, ἐν ἣ Φέλει νὰ λαλῆ καὶ γράφῃ. Ἀλλὰ τότε τὸ ἐλληνικὸν γένος, καὶ μόνον τὸ ἐλληνικὸν γένος, οὐδεμίαν Φέλει ἔχει γλῶσσαν κοινήν, ἐπομένως οὐδεμίαν Φέλει ἔχει γλῶσσαν ἱκανῶς πλουσίαν καὶ προσηκόντως διατετυπωμένην, ἐπιτηδείαν εἰς πλήρη παράστασιν τοῦ μεγάλου καὶ καθ' ἡμέραν αὐξανομένου ἀριθμοῦ τῶν τεχνικῶν, ἐπιστήμονικῶν κ. τ. λ. ἐννοιῶν, εἰς διακρίσιν τῶν λεπιοτάτων αὐτῶν διαφορῶν καὶ ἀποχρώσεων πρὸς ἀλλήλας, εἰς πλήρη καὶ ἀκριβῆ μετάφρασιν τῶν ἐκλεκτῶν ποιημάτων, τῶν ῥητορικῶν, φιλοσοφικῶν, ἱστορικῶν, ἐπιστήμονικῶν ἀριστουργημάτων τῶν πεπολιτισμένων ἔθνων· διότι ἢ διάπλασις γλώσσης τοιαύτης εἶναι μέγα καὶ δυσχερές-στατον ἔργον, ἀπαιτοῦν ἐπ' αἰῶνας τὴν συνεργίαν πάντων τῶν λογίων καὶ σοφῶν τοῦ ἔθνους· καθίσταται δὲ ἀδύνατος, ὅταν αἱ πνευματικαὶ τούτου δυνάμεις δὲν συνεργάζονται πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ἀλλὰ διαιρῶνται καὶ κατατέμνονται, ἀσχολούμεναι εἰς διάπλασιν πολλῶν ὁμοῦ διαλέκτων· ἐὰν μάλιστα τὸ ἔθνος τύχῃ ὄν οὕτω μικρόν, ὡς τὸ ἡμέτερον, καὶ οἱ σοφοὶ αὐτοῦ ὀλιγάριθμοι.

γ'. Δυνατὸν νὰ συγχωρηθῆ ἡ ἀναμιξ̄ χρῆσις τῶν διαφόρων διαλεκτικῶν τύπων, Φεωρουμένων πάντων ἐπίσης ὀρθῶν καὶ εὐχρήσιων· ἀλλὰ τότε πᾶς λόγος προφορικὸς ἢ γραπτὸς θέλει εἶσθαι γελοῖον Φύρμα ἀνομοίων τύπων, πολυμιγῆς τις καὶ ἀηδὴς Φωνῶν κυκεῶν. Ἐνεκα δὲ τῆς μεγάλης ποιικιλίας τῶν χυδαϊκῶν τύπων, ὧν ἕκαστος λογιζέται ἔχων ἴσον δικαίωμα ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τῆς γλώσσης, ἤθελε κατασιῆ ἡ σύνταξις ἐλληνικῆς γραμματικῆς καὶ ὁ κανονισμὸς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἀδύνατος. Καὶ ὁμως ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἔχη καὶ ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα, ὡς πᾶσαι τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν αἱ γλῶσσαι, κοινὴν τινα γραμματικὴν περιέχουσιν τοὺς κανόνας, πρὸς οὓς ὀφείλει νὰ ῥυθμίζεται πᾶς ὁ Φέλων νὰ λαλῆ καὶ γράφῃ ὀρθῶς τὴν γλῶσσαν, εἴτε ὁμογενῆς, εἴτε ἀλλογενῆς.

Ἐκ τῶν ῥηθέντων συνάγεται ὅτι αἱ διάφοροι τοπικαὶ διάλεκτοι, εἰς ἃς ἡ χυδαία τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα διαιρεῖται, δύνανται μὲν νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἄσματα δημοτικά, εἰς κωμωδίας, εἰς μύθους καὶ διηγήματα, ὠρισμένα πρὸς διδασκαλίαν καὶ τέρψιν τοῦ ὄχλου, οὐχὶ ὁμως καὶ εἰς σπουδαίαν καὶ ὑψηλὴν ποιήσιν, εἰς ἐπιστημονικὰ συγγράμματα, εἰς νομοθεσίαν, δικηγορίαν κ. τ. λ. Πᾶσαι τῶν μεγάλων καὶ πεφωτισμένων τῆς Εὐρώπης ἐθνῶν αἱ γλῶσσαι ἔχουσιν, ὡς καὶ ἡ ἡμετέρα, διαφόρους ἀδιαπλάστους διαλέκτους, ἄλλην ἐν ἄλλῃ ἐπαρχίᾳ ὑπὸ τοῦ ὄχλου λαλουμένας, ὧν γίνεται χρῆσις εἰς ἄσματα δημοτικά, εἰς κωμωδίας κ. τ. λ. οὐδεὶς ὁμως οὐδεμίαν τῶν ῥηθειῶν διαλέκτων μεταχειρίζεται εἰς σύνταξιν ποιήματος σπουδαίου, συγγράμματος ἐπιστημονικοῦ, ἢ ὠρισμένου εἰς χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν τῶν παιδείας μετόχων ἢ γεγραμμάτων· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ποιήματα καὶ συγγράμματα συντάσσονται εἰς τὴν κοινὴν τοῦ ἔθνους καὶ γραμματικῶς κεκατονισμένην γλῶσσαν.

Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς δευτέρας τῶν ῥηθεισιῶν γνωμῶν, καθ' ἣν κοινὴ τοῦ ἡμετέρου γένους γλῶσσα πρέπει νὰ ὀρισθῇ ἢ ἀρχαία ἐλληνικὴ. Ἐὰν ἡ ἀρχαιότης ἐκληφθῇ ἐνταῦθα κατὰ τε τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος, ἦτοι κατὰ τε τὸ λεξικὸν καὶ κατὰ τὴν γραμματικὴν, ἐννοοῦμεν ἀμέσως ὅτι οἱ τὴν ῥηθεῖσαν γνώμην ἀποφαινόμενοι ἀποφαίνονται τι ἀδύνατον. Τὸ λεξικὸν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης εἶναι ὅλως ἀνεπαρκὲς εἰς παράστασιν τῶν πολυαρίθμων ἐννοιῶν, μὲ ὅσας ἢ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων αἰώνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν γενομένη πρόοδος τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἐπλούτισε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· ἀνάγκη δὲ πᾶσα νὰ δημιουργηθῶσι πολυαριθμοὶ νεαὶ λέξεις εἰς παράστασιν τῶν νεωτέρων ἐκείνων ἐννοιῶν. Ἄλλ' οὕτως ἢ ἀρχαία ἐλληνικὴ γλῶσσα δὲν μένει πλέον ἀληθῶς ἀρχαία· θέλει ὁμοιάζει ἀρχαῖον ἄγαλμα ἐνδεδυμένον κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νέου συρμοῦ, ἢ ἀπλισμένον μὲ πυροβόλον, ἢ τηλεσκόπιον, ἢ μικροσκόπιον κ. τ. λ., ἀνάγκη ἄρα νὰ νοηθῇ ἐνταῦθα ἢ ἀρχαία ἐλληνικὴ γλῶσσα μόνου κατὰ τὸ εἶδος, ἦτοι κατὰ τὴν γραμματικὴν.

Ἀλλὰ καί, ἂν κατὰ τὴν περιωρισμένην ταύτην σημασίαν νοηθῇ, ἢ κοινὴ αὐτῆς χρῆσις μένει ἀκατόρθωτος. Πολλοὶ τύποι τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς κατέστησαν ἀπ' αἰώνων εἰς τὸν λαὸν πάντη ξένοι καὶ ἀκατάληπτοι, πολὺ δὲ ἀλλοτριωτέρα κατέστη εἰς αὐτὸν ἢ ἀρχαία σύνταξις· διότι ἢ νέα τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα μιμεῖται τὸ ἀνεπίλυγμένον τῶν νεωτέρων τῆς Εὐρώπης γλωσσῶν, ἐκφράζουσα διὰ προθέσεων πολλὰς ἀναφοράς, δηλουμένας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ διὰ τῆς καταλήξεως, ἀναλύουσα δὲ συνηθέστερον τὰς μετοχάς, εἰς προτάσεις ἀναφορικὰς, αἰτιολογικὰς, ὑποθετικὰς, ἐναντιηματικὰς κ. τ. λ., ἢ δ' ἀκριβοῦς χρῆσις τῶν ἐγκλίσεων, τῆς ἐνεργητικῆς καὶ τῆς μέσης τῶν ῥημάτων καὶ ἔτι πολλῶν μορίων, ἀπαιτεῖ διακρίσεις οὕτω λεπτάς, ὅποιαὶ ὑπερβαίνουσι τὴν δύναμιν τῆς

πνευματικῆς τοῦ λαοῦ δράσεως. Τοιαύτη οὔσα ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τόσον τοῦ λαοῦ ἀλλοτρία, εἶναι ἀπίστευτον ὅτι θέλει ποτὲ κατασλῆ καταληπλῆ εἰς αὐτόν, ἀδύνατον δὲ νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὰ σλόματα αὐτοῦ. Ὅ, τι καὶ ἂν εἴπωσί τινες, ἀφαρπαζόμενοι μᾶλλον ὑπὸ τῆς ζωηρᾶς φαντασίας ἢ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῆς κρίσεως, ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν δύναται νὰ ἐγερθῆ ἐκ τοῦ τάφου καὶ κατασλῆ ζῶσα τοῦ λαοῦ γλῶσσα.

Ὅθεν ὀφείλουσι μὲν οἱ νέοι ὁμογενεῖς, ὅσοι φηρέουσιν ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἀνωτέραν παιδείαν, νὰ καταβάλλωσι πᾶσαν σπουδὴν περὶ τὴν ἀπαράμιλλον γλῶσσαν τῶν ἡμετέρων προγόνων καὶ ἀσκῶνται ἐπιμελῶς εἰς τὸ γράφειν αὐτὴν εὐχερῶς καὶ κομψῶς, ἵνα μεταχειρίζονται αὐτὴν εὐδοκίμως, ὅπου οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης μεταχειρίζονται τὴν ῥωμαϊκὴν, εἰς ποιήματα δηλονότι καὶ συγγράμματα συντασσόμενα διὰ τοὺς σοφούς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ὑπὸ πάντων ἐκμάθησις καὶ κοινὴ χρῆσις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι ἀδύνατος, μένει ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος ἡ διατύπωσις κοινῆς τινος γλώσσης χρησίμου εἰς τὰ λοιπὰ συγγράμματα καὶ ποιήματα, εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ἄμβανος διδασκαλίαν, εἰς τὴν νομοθεσίαν, εἰς τὰς κοινοβουλιακὰς συζητήσεις, εἰς τὰ δικαστήρια, εἰς τὴν ἐφημεριδογραφίαν καὶ εἰς τὰς διαφόρους τοῦ κοινωνικοῦ βίου σχέσεις. Αὕτη δὲ εἶναι ἡ τρίτη γνώμη, εἰς ἧς τὴν ἐξέτασιν μεταβαίνομεν.

Τὴν τρίτην γνώμην καθ' ἣν ἀνάγκη νὰ διαπλασθῆ ὡς κοινὴ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα μέση τις μεταξὺ τοῦ χυδαῖσμοῦ τῶν κατὰ τόπον διαλέκτων καὶ τῆς καθαρότητος καὶ γραμματικῆς ἀκριβείας τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἀσπάζονται ὡς ἐλλογωτέραν οἱ πλεῖστοι τῶν λογίων τοῦ ἔθνους· ἀλλὰ δὲν συμφωνοῦσι πάντες περὶ τοῦ τύπου αὐτῆς, περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς καθαρότητος καὶ τῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν γραμματικὴν ἐγγύτητος.

Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ κοινὴ αὕτη γλῶσσα πρέπει νὰ ἔχη βάσιν τὴν νῦν λαλουμένην, ἵνα μὴ καταστῆ τοῦ λαοῦ ἄλλοτρια· ἀλλ' ἐν ταύτῳ πρέπει νὰ καθαρισθῆ τῶν κατὰ τόπους ποικίλων χυδαῖσμων καὶ ῥυθμισθῆ κατὰ τὸν κοινὸν τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς τύπον ἐπὶ τοσοῦτον, ἔφ' ὅσον ἡ ῥύθμισις εἶναι δυνατή, ἤτοι ἔφ' ὅσον ἡ κατάληψις καὶ ἡ κατὰ μικρὸν εἰς κοινὴν χρῆσιν εἰσαγωγή τῆς οὕτως ἐρρυθμισμένης γλώσσης δὲν ὑπερβαίνει τὴν νοητικὴν τοῦ λαοῦ δύναμιν. Ὁ κανὼν οὗτος ἀπλῶς οὕτω τιθέμενος εἶναι ὀρθός· ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον παρέχει πολλὰς δυσκολίας καὶ γεννᾷ νέαν διαίρεσιν τῶν γνωμῶν. Ἀπ' ἀρχῆς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος πολλὰ περὶ τούτου ἐγράφησαν. Πρὸ τῆς ἐλληνικῆς μάλιστ' ἀπαναστάσεως ὁ Κοραῖς, ὁ Κοδρικᾶς, Νεόφυτος ὁ Δούκας, ὁ Γαζῆς, ὁ Φαρμακίδης, ὁ ἰατρὸς Κανέλλος καὶ ἄλλοι κατέστησαν τὸ περὶ τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσης ζήτημα ὑπέθεσιν σπουδαίων διατριβῶν καὶ πολλῶν φιλεριστικωτέρων ἐν ταῖς φιλολογικαῖς ἑφημερίσιν ἄρθρων· ὑπερενίκα δὲ ἡ γνώμη τοῦ Κοραῖ, πρὸς ἣν οἱ πλεῖστοι τῶν λογίων ἀπέκλινον. Ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων κατέπαυσε τὸν περὶ γλώσσης ἐκεῖνον διὰ γραφίδος καὶ μέλανος πόλεμον, ὃν διεδέχθη ὁ ὑπὲρ πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας διὰ ξίφους καὶ αἵματος· ἀπὸ δὲ τῆς περατώσεως τούτου ἐπικρατεῖ εἰς τὰς περὶ γλώσσης δοξασίας τῶν λογίων ὁμογενῶν ἀληθῆς ἀναρχία, τῶν μὲν ἀποκλινόντων εἰς τὸν δημοτικώτερον τύπον, τῶν δὲ ἀναρριχωμένων πρὸς τὸν ἀρχαῖον, τῶν δὲ κρᾶμά τι τύπων ἀρχαίων καὶ νέων, ἐκλεκτῶν καὶ χυδαίων, ἀκρίτως ἀσπαζομένων, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι, ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ καὶ πολλάκις ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ ἀρχαίους τύπους μετὰ νέων χυδαίων ἀηδῶς μιγνυόντων. Πάντες αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπὸ τῆς ἀναρχίας ταύτης ἀπαλλαγῆς· ἀλλὰ πῶς κατορθοῦται αὕτη; Ἡ φύσις, ἢ ἡ τύχη τοῦ ἐλληνικοῦ γένους εἶναι

παράδοξος. Ὡς ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς του ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος πολλοὶ μὲν γενναῖοι καὶ εἰς τὴν πατρίδα ἀφωσιωμένοι ἄνδρες ἀνεφάνησαν, μεγάλα κατορθώσαντες ἔργα καὶ μεγάλων ἐπαίνων ἀξιοθέντες, οὐδεὶς ὅμως ἀνεδείχθη ὑπερέχων τῶν ἄλλων ὑπεροχὴν τοιαύτην, ὁποία ἦτο ἱκανὴ ἵνα ἐλκύσῃ πρὸς αὐτὸν τὴν κοινὴν πάντων ἐμπιστοσύνην, καὶ τὸν καταστίθῃ κέντρον ἐνότητος τῆς ὅλης πρὸς τὸν σκοπὸν ἐνεργείας τοῦ ἔθνους, οὕτω καὶ εἰς τὸν πνευματικὸν ὑπὲρ τῆς διαπλάσεως κοινῆς, τοῦ ἔθνους γλώσσης ἀγῶνα πολλοὶ μὲν λόγου ἀξιοὶ ἐφάνησαν ἀγωνισταί, πολὺ τι ἢ ὀλίγον εἰς τὴν διύρθωσιν καὶ τὸν πλουτισμὸν αὐτῆς συντελέσαντες, οὐδεὶς ὅμως ἴσχυσε νὰ ἐνώσῃ ὑπὲρ τῆς γνώμης του πᾶσας τῶν λογίων ὁμογενῶν τὰς ψήφους, καὶ διὰ τῶν ἰδίων του βημάτων νὰ χαράξῃ τὴν ὁδόν, ἣν ἤθελον βαδίσει πάντες, ἢ οἱ πλεῖστοι λόγιοι Ἕλληνες. Οὕτω τῶν πραγμάτων ἐχόντων, τίς ἐλπίς ὑπολείπεται ὅτι ἡ προβαλλομένη ἐνταῦθα ὑπ' ἐμοῦ γνώμη θελεῖ ἀξιωθῆ πλεϊοτέρας ἐπιδοκιμασίας; Οὐδεμία τοιαύτη ἐλπίς ἤθελεν ὑπάρχει, εἰάν ἡ γνώμη αὕτη ἦτο ἰδίᾳ τις ἐπίνοια· ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν ἐκφέρω γνώμην ἰδίαν, μᾶλλον δὲ τὸ συναγόμενον τῆς παρατηρήσεως τοῦ τρόπου τοῦ γράφειν, ὃν οἱ πλεῖστοι καὶ κριτικώτεροι τῶν λογίων, μικρῶν τινῶν διαφορῶν ἐξαιρουμένων, σιωπηλῶς παραδέχονται. Παρατηροῦνται μὲν ἐκκλίσεις τινὲς καὶ ἐκτροπαὶ ἀπὸ τῆς σχεδιαζομένης ἐνταῦθα τροχιᾶς, παρ' ἄλλοις λογίοις ἄλλαι· ἀλλὰ ταύτας λογιστέον ὡς τὰς διαταράξεις ἐκεῖνας τῶν κινουμένων οὐρανίων σωμάτων, ἃς τυχαῖαι καὶ μεταβληταὶ ἐπιδράσεις ἄλλων τινῶν σωμάτων παράγουσι, καὶ ἃς ἀφαιροῦντες οἱ ἀστρονόμοι εὐρίσκουσι τὴν κανονικὴν αὐτῶν τροχίαν.

Καθόλου παραδέχομαι τὸν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κοραῆ ἐν τισι τῶν ἐπιστολῶν του τεθέντα κανόνα ὅτι ἕκαστος ὑφείλει γράφω νὰ γράφῃ οὕτως, ὥστε ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφομένων

να εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθῆ γραμματικὴ τις τῆς γλώσσης· τοῦτο σημαίνει ὅτι ὑφείλει ὁ γράφων νὰ εἶναι τοῦλάχιστον σύμφωνος πρὸς ἑαυτὸν, ἥτοι ν' ἀκολουθῆ σίθερῶς κανόνας τινάς, ἐπομένως νὰ μὴ μεταχειρίζεται ἄλλοτε ἄλλους τύπους καὶ ἄλλοτε ἄλλον τρόπον συντάξεως, ὅτε μὲν αἰρόμενος ὑπόπτερος εἰς τὰς ὑπερνεφεῖς κορυφὰς τοῦ ἀρχαίου Ἑλικῶνος, ἄλλοτε δὲ καταπίπτων εἰς τὰ χθαμαλὰ πεδιά, ἅτινα γεωργεῖ ὁ ὄχλος πρὸς ὑλικὴν του τροφὴν· ὅτε μὲν ἀντλῶν ἐκ τῆς Κασταλλίας ἢ Ἰπποκρήνης τοῦ ἀρχαίου ἐλληνισμοῦ, ἄλλοτε δὲ ἐκ τῶν ἰλυωδῶν τεναγῶν τοῦ χυδαῖσμοῦ. Τὸν κανόνα τοῦτον θελω ἔχει ὑπ' ὄψιν, σχεδιάζων ἐν τοῖς ἐξῆς τὸν τύπον τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῆς γλώσσης θεωροῦνται δύο τινά, ἡ ὕλη καὶ τὸ εἶδος, θελω λαλήσει περὶ ἐκατέρων ἐν ἄλλῳ ἄρθρῳ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 αὐγούστου 1860.

Ὁ φίλος ὑμῶν

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ.

[Marinos P. Vretos, Ἐθνικὸν ἡμερολόγιον διὰ τὸ ἔτος 1863, p. 108-114.]

ΆΓΓΕΛΙΑΙ.

ΟΦΘΑΛΜΙΑΤΡΕΪΟΝ

Ν. Α. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΥ, ΟΦΘΑΛΜΙΑΤΡΟΥ.

Εἰδικῶς ἀσχοληθεὶς ἐν Παρισίοις εἰς τὰ ὀφθαλμολογικὰ νοσήματα, ἤδη διευθυντὴς τῆς ὀφθαλμιατρικῆς κλινικῆς τοῦ Ζαννείου Νοσοκομείου, δέχεται 8-10 π. μ. καθ' ἐκάστην ἐν τῷ ὀφθαλμιατρείῳ του, ὁδὸς Εὐριπίδου καὶ Αἰσχύλου, ἀριθμὸς 45, ἘΝ ἈΘΗΝΑΙΣ, ἔπισθεν τοῦ Βαρβακείου.

Ο ΠΑΘΟΛΟΓΟΣ ΙΑΤΡΟΣ Α. ΖΑΦΕΙΡΙΔΗΣ.

Μετὰ τεσσαρακονταετῆ ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἐγκατεστάθη ὀριστικῶς ἐνταῦθα, δέχεται δὲ ἀσθενεῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ του 8-10 π. μ. καὶ 2-4 μ.μ. — Ὅδὸς Κορίννης, 3.

ΚΕΡΔΟΣ 300,000 ΧΡ. ΦΡΑΓΚΩΝ.

Τὴν 19ην 7βρίου ε. ε. γενήσεται ἡ κλήρωσις τοῦ λαχειοφόρου δανείου τῶν σιδηροδρόμων Ῥωμυλίας.

Τίτλοι τοῦ ἀνωτέρω δανείου παρὰ τῷ γραφείῳ τοῦ κ. Ἰ. Φωτίου ἐπὶ προκαταβολῇ δρ. 4.

Ἐντιμοτάτη κυρία ἔχουσα τὰς ἀρίστας συστάσεις ζητεῖ οἰκοτρόφους. Πληροφορίαι εἰς τὸ γραφεῖόν μας.

ΥΔΩΡ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΥ.

Τὸ σωτήριον κατὰ τῆς ψαμμιάσεως, λιθιάσεως καὶ σλομα-
χικῶν νοσημάτων ὕδωρ Λουτρακίου κομίζω καθ' ἐκάστην
ἐκ τῆς κεντρικῆς πηγῆς εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σλαδίου καὶ
ἐναντι ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν κειμένην Ἀποθήκην μου, καὶ
ἐν Πειραιεῖ εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον τοῦ κ. Π. Μαρκέτη, πλα-
τεῖα Καραϊσκάκη.

Ἡ δαμιτζάνα δραχμὰς 1, ἡ χιλιάρικη λεπτὰ 60, ἡ φιάλη
λεπτὰ 35. Δημήτριος Ἀποστολίδης
ἐκ Λουτρακίου.

ΠΩΛΕΪΤΑΙ ἐν Ἀρεοπόλει εἰς συμφέρουσαν τιμὴν ἡ μεγά-
λη οἰκία μετὰ τοῦ κήπου αὐτῆς τοῦ κ. Παναγιώτου Β. Ῥεμπά-
κου. Πληροφορίαι εἰς τὸν ἴδιον ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ Καφενείῳ
Λέκα.

Πωλεῖται ἵππος καλός. Πληροφορίαι εἰς τὸ Ζυθοποιεῖον
Μπαχάουερ.

Ἐνοικιάζονται δωμάτια ὀπισθεν τοῦ Ἁγίου Νικολάου,
ἀριθ. 7, Πευκάκια.

ΓΕΩΡΓΙΚῆ ΣΧΟΛῆ

ἘΜΠΟΡΙΚῆΣ ΚΑὶ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚῆΣ ἈΚΑΔΗΜΙΑΣ.

Ἐγγραφαὶ ἀπὸ 20 αὐγούστου καὶ ἐξῆς.

Προγράμματα στέλλονται παντὶ τῷ αἰτοῦντι ἀνεξόδως.
Πληροφορίαι ἐν τοῖς γραφείοις τῆς Ἀκαδημίας, πλατεῖα
Κάνιγγος.

ΝΟΣΗΜΑΤΑ ΛΑΡΥΓΓΟΣ-ΡΙΝΟΣ-ΩΤΩΝ.

Ὁ ΙΑΤΡΟΣ ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΓΚΑΚΗΣ

ειδικῶς σπουδάσας ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ τὰ νοσήματα ταῦτα δέχεται καθ' ἐκάστην 9-10 π. μ. καὶ 3-5 μ. μ.

Διασλαύρ. ὁδῶν Νικηταρᾶ 9 καὶ Θεμισιοκλέους 8.

Σ. ΚΑΡΑΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΟΣ.

Ἰατρὸς ἐν τῷ Δημοτικῷ Βρεφοκομίῳ Ἀθηνῶν, πρῶτην δὲ ἐπιμελητὴς, εἰδικῶς τελειοποιηθεὶς ἐν ἑσπερίᾳ εἰς τὰ παιδικὰ καὶ ὀρθοπαιδικὰ νοσήματα. Δέχεται ἀπὸ 2-5 μ. μ. — Ὅδὸς Πειραιῶς, 23.

ΝΕΥΡΙΚΑ ΚΑΙ ΦΡΕΝΙΚΑ ΝΟΣΗΜΑΤΑ.

ἈΝΤΩΝΙΟΣ Γ. ΜΑΥΡΟΥΚΑΚΗΣ ΙΑΤΡΟΣ,

Ὅδὸς Λιόλου καὶ Κολοκοτρῶνη, 94.

Ἐφαρμογὴ πασῶν τῶν νεωτάτων Θεραπευτικῶν μεθόδων, ἰδιαίτατα δὲ τοῦ ὑπνωτισμοῦ καὶ πάντων τῶν εἰδῶν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ.

Τὸ ἠλεκτροθεραπευτήριον συνεπληρώθη διὰ νεωτάτων ἠλεκτρικῶν μηχανῶν.

Ὠραὶ ἐπισκέψεων· 10-12 π. μ. καὶ 5 1/2-7 μ. μ.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΣΣΑ ὠλυχιούχος τῆς γαλλικῆς καὶ γερμανικῆς, ἔχουσα ἀρίστας συστάσεις, ζητεῖ παραδόσεις διὰ δεσποινίδας καὶ μικρὰ παιδιά. Ἀπευθυντέον ὁδὸς Δαιδάλου ἀριθ. 24, συνοικία Πλάκας.

ἘΘΝΙΚὴ Ἀγωγή

Ἐκδίδεται δις τοῦ μηνός

ΣΥΝΤÁΚΤΑΙ ΚΑὶ ΣΥΝΕΡΓÁΤΑΙ, Οἶ ΕΠΗΦΑΝΕΣΤΕΡΟΙ
ΤῶΝ ΛΟΓΙῶΝ ἘΠΙΣΤΗΜΟΝῶΝ
ΚΑὶ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝῶΝ.

Ἀποτελεῖται ἐκ 16 μεγάλων σελίδων καλλιτεχνικῶς τυπωμένων μετὰ τετρασελίδου δελτίου.

Περιέχει ἄρθρα ἀναφερόμενα εἰς τὴν διὰ τῆς ἀγωγῆς ἔθνικὴν ἀνάπλασιν. — Ἱστορικὰς μελέτας. — Βιογραφίας. — Ἐπιστημονικὰς διατριβὰς. — Περιγραφὰς τῆς ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως. — Διηγήματα μορφωτικά. — Ποιήματα. — Δραματικὰ ἔργα ἔθνικῶν ὑποθέσεων κτλ.

Εἰς δὲ τὸ δελτίον : Χρονικὰ τῆς ἀνὰ τὴν ὑφήλιον πνευματικῆς κινήσεως. — Βιογραφίας. — Ἀλληλογραφίαν. — Ἐρωτήματα καὶ προβλήματα.

Συνδρομὴ ἔτησίᾳ Ἐσωτερικοῦ δραχ. 7 (διὰ τοὺς διδασκάλους 5). — Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 8 (διὰ τοὺς διδασκάλους 5).

Ἐν φύλλον ὄψεσιν ὡς δεῖγμα ἀποστέλλεται πρὸς πάντα ζητοῦντα αὐτὸ δι' ἐπιστολικοῦ δελταρίου.

ἙΛΛΗΝΙΚὸν Ἐκπαιδευτήριον

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΜΑΚΡῆ.

Ἐγγραφὰι καὶ πληροφοροῖαι καθ' ἑκάστην ἐν ὁδῷ Πανεπιστημίου, ἀρ. 26.

Ἐνοικιάζεται οἰκία ἐκ τριῶν δωματίων παρὰ τοὺς Ἀμπελοκήπους καὶ πλησίον τῆς ἐπαύλεως Θών. Πληροφορίαι παρὰ τῷ κ. Ἰωάν. Ζαχαρία, πεταλωτῆ, ὁδὸς Λυκούργου, ἀριθ. 17.

[Journal *Hestia* du 19 septembre 1898.]

TABLE DES MATIÈRES.

	Pages.
Ειδήσεις.....	1
Σημειώσεις.....	20
Ὁ κατάστικτος ἄνθρωπος.....	25
Ὁ χοῖρος καὶ αἱ Θρησκευαίαι (Σπ. Σ. Παπαγεώργιος).....	27
Τὰ ἀποσαρώματα (Ζ.).....	33
Ὁ χειμὼν ἔρχεται (Ἀντίλαλος).....	35
Ἡ καταστροφή τῆς Ζακύνθου (Ν. Ἰ. Σπανδώνης).....	40
Ζακύνθος (Γρηγόριος Ξενόπουλος).....	46
Αἱ ἀπόκρεω ἐν Ἰωαννίνοις (Κ. Κρυστάλλης).....	54
Αἱ ἐργάτιδες τῶν Ἀθηνῶν (Ἀριστοτέλης Π. Κουρτίδης).....	63
Ὑπὸ τὰ ὕδατα τῆς Λευκῆς Πηγῆς (Π. Ν. Παναγιωτίδου).....	71
Ἀθηναϊκὴ ἠχώ (Ἀντίλαλος).....	91
Τὸ Ἡράκλειον (Ἰ. Δ. Κουδουλᾶκης).....	95
Τὰ Καρτέρια (Ἄ. Καραβίτσας).....	105
Ὁ Χασάν Μπαμπᾶς (Ἀμαλία Π.).....	114
Ἀθηναϊκὴ ἠχώ (Ἀντίλαλος).....	122
Ἡ δύσις τοῦ ἡλίου (Γρηγόριος Ξενόπουλος).....	128
Δύο χαρακτῆρες (Γρηγόριος Ξενόπουλος).....	134
Αἱ αἰσθήσεις (Χαραλάμπης Ἄννιος).....	145
Ὁ διάδοχος ἐν συνταγματικῇ πολιτείᾳ (Σπ. Παγανέλης).....	151
Ἰωάννης Βιτσάρης γλύπτης (Ἀντώνιος Μηλιαράκης).....	163
Νεωτέρα ἱστορία τῆς Ἑλλάδος (Ἰ. Φιλῆμων).....	175
Οἱ Πέρσαι τοῦ Αἰσχύλου (Σπ. Παγανέλης).....	200
Τὰ ἔθιμα τῆς Μάνης (Εὐαγγελία Κ. Καπέτανάκου).....	207
Δὲν πειράζει (Δημήτριος Βικέλας).....	215
Ἡ αὐτοκτονία ἐν Ἑλλάδι (Τιμολέων Ἀμπελαῶς).....	221
Χαρακτηρισμὸς Ζαΐμη, Κολοκοτρώνη καὶ Λόντου (Σπ. Τρι- κούπης).....	228
Ὁ Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη (Σπυρίδων Τρικούπης).....	231
Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα (Κ. Παπαρρηγόπουλος).....	235

Ἡ χολέρα ἐν Ἀθήναις τὸ 1854 (Ἄγγελος Βλάχος)	240
Τὸ Ἐρεχθεῖον (Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς)	247
Ἐκ τοῦ ἐπιταφίου εἰς Ποτλῆν (Ἄ. Λυκοῦργος)	261
Διαμονὴ μετὰ ληστῶν (Σωτηρόπουλος)	265
Ὁ διδάσκαλος Κωνσταντᾶς (Φίλιππος Ἰωάννου)	272
Αἰκατερίνα ἡ μεγάλη (Θ. Μανούσης)	279
Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὄθων α' (Ἄ. Βυζάντιος)	288
Αἱ πυρκαϊαὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει (Σκαρλᾶτος Βυζάντιος)	293
Πολιορκία καὶ ἀλωσις τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ Τίτου (Δ. Βερναρδάκης)	298
Ἐκδρομὴ εἰς Πόρον (Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς)	304
Μεσσαλίνα (Δ. Παπαρρηγόπουλος)	361
Νέρων (Δ. Παπαρρηγόπουλος)	379
Ἀθηναϊκὴ ἠχώ (Ἀντίλαλος)	385
Τὰ Παρίσια καὶ ἡ ἐλαφρὰ φιλολογία (Δ. Βικέλας)	391
Ἄγγελος Γιαλλινᾶς (Θεόδωρος Ἄ. Βελλιανίτης)	411
Ἀθηναϊκὴ ἠχώ (Ἀντίλαλος)	423
Περὶ τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς γλώσσης (Φίλιππος Ἰωάννου)	431
Ἄγγελιαί	442

PA
5295
L4

Legrand, Emile Louis Jean
Morceaux choisis en grec
savant du XIXe siècle réunis
et publiés par Emile Legrand

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
